

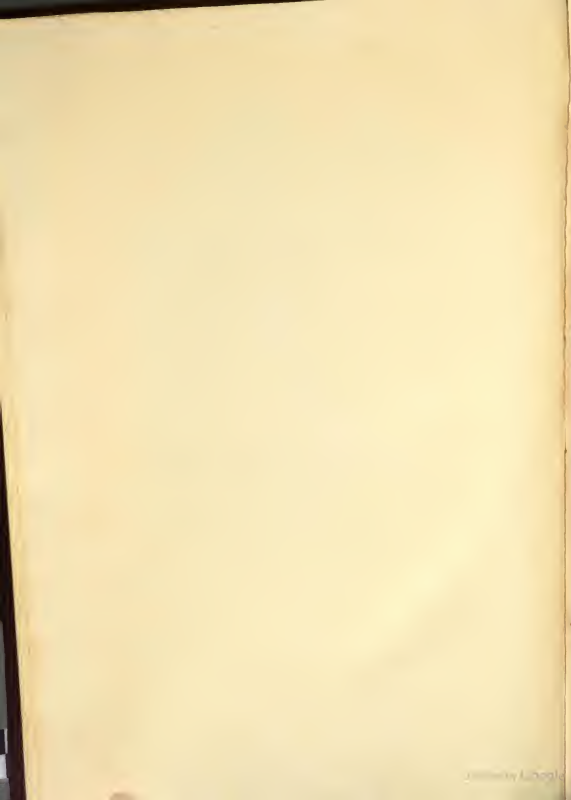

C. J.
S. B.
D. 3
N. 17.

Per iussu consilij Librarij

36.250.19

VINCENTII MADII
BRIXIANI
ET
BARTHOLOMAEI LOMBARDI
VERONENSIS
IN
ARISTOTELIS

LIBRVM DE POETICA
COMMVNES EXPLANATIONES
MADII VERO IN EVNDEM LIBRVM
PROPRIAE ANNOTATIONES.

Eiusdem *de* Ridiculis.
Et in Horatii lib. *arte* Poetica interpretatio.

In fronte praeterea operis apposita est Lombardi
in Aristotelis Poeticam praefatio.

domus
de Brixia

Sancta domus
brani

Venetis, in officina Erasmiiana Vincentij
Valgrisiij .M D L.

Sigred: Fran⁹ de Ruben

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

PHYSICS

1911

CHRISTOPHORO MADRVTIO

TRIDENTINORVM, BRIXINENSIVMQ,

EPISCOPO, AC PRINCIPI OPT.

ET CARDINALI AMPLISS.

VINCENTIVS MADIVS F.

TSI uniuersam philosophorum scholam, & hystoriam omnem, CARDINALIS amplissime, testem habeo, amicitiam rerum omnium unam esse dulcissimam, eaq; in hominum societate efficacius omnino nihil inueniri: usu tamen, dum Patauij Philosophiæ studijs operam nauarem, ubi me ad amicitiam contuli Bartholomæi Lombardi Verona (urbe quidem illustribus ingenijs fecundissima) orti, qui & ipse studijs eisdem in eadem tunc ciuitate uacabat, id potissimum uerum esse deprehendi. fuit enim inter nos ea charitatis, ac beneuolentiæ consensio, ut ne momento quidem temporis, dum ille uixit, scuncti esse ualereamus; neque postquam è uita excessit, ulla unquam obliuio, ullus casus, ulla temporis diuturnitas memoriam eius in me delere potuerit: quandoquidem mutua inter nos amicitia ex antiquissimis Philosophiæ studijs orta, longa plus annis uiginti consuetudine, communi contubernio, otio, uictu, omnibus deniq; officijs fuerit coniunctissima. Is igitur, nomus iam hic agitur annus, ubi in Patauina Inflammatorum Academia (nomen arbitror tibi minime ignotum, qui omnia ferè Italiae gymnasia, Patauinum præsertim, optimarum artium causa, peruasisti) Poetices Aristotelis librum publicè cum explanare uoluisset: exordio, quod in hoc uolumine primum legitur, uix dum habito: sputo sanguinis primum, pòthoc demde correptus, in medio uitæ cursu morte præceptus est, incredibili mehercle omnium, qui eum norant, dolore: erat enim doctrina, atque adeò moribus propè singularis, cuius immatura mors mihi quam tristis, quam amara, atque acerba fuit, qui suauis, ac periuundos amicitie fructus aliquando degustarunt, ij secum ipsi reputent. Vt igitur amici uiuentis honori, ac dignitati nunquam defui, ita sanè uita functo deesse nolui, nam quos in Aristotelis de Poetica librum commentarios una scribere cœperamus, ut è tenebris nomen eius, fatis (ut aiunt) etiam relucant, si id per me fieri posset, eriperem, in lucemq; reuocarem, summis laboribus, atque uigilijs ad finem perduxi. Horum itaque si ulla erit omnino laus, gloriæ

* ij partem

partem amicus meus feret. quem si à silentio, atque hominum obliuione mea industria uendicauero, eius iidem patriæ, cui magnopere me debere non diffiteor, aliqua ex parte satisfaciam. Franciscus enim pater meus, uir nobilis, atque integerrimis (si id, quod uerum est, citra iactationem effari licet) Cassare Veronensi literis, moribusq; probatissimo in humanioribus literis est usus præceptore. Ego item, si quid in disciplinis profeci, uiris Verona ortis; Hieronymo præcipuè Bagolino, scientijs omnibus referto, ac prædito præ cæteris in Philosophia præceptoribus meis, uiris mehercle omnibus egregijs, id totum acceptum refero. Ad hæc accedit, quod cum amicus meus singularis, egoq; una tot annos coniunctissime amantissimeq; uixerimus, à summa nostra charitate, ac beneuolentia minime abhorre uisum est, si contenderem, ac summa ope niterer, ut apud literatos, ac studijs, doctrinisq; deditos uiros in posterum etiam utriusque nostrum simul duraret, perscueraretq; memoria. Neminem itaq; futurum arbitror, qui his auditis; huiusce libri edendi consilium meum non approbet.

Cum autem nostras hæc uigilias, Cardinalis amplissime, in diuinum Aristotelis de Poetica librum, in lucem edere constituissem, ut orationes coram te uenirent, nonnulla alia, quæ hoc in uolumine continentur, eis addenda esse putavi. sub auspicijs enim celebratissimi nominis tui, ut in apertum prodirent, iam statueram. quid statueram? quasi id mihi esset integrum: immo pluribus de causis, hisq; ualidissimis, tibi illæ, qualescunq; sunt, optimo iure debebantur. Nam, ut omittam illustrissimæ familiæ tuæ nobilitatem & decus, principatus amplissimos, sacerdotiorum dignitates perquam eximias, singularem gratiam, quæ apud CAROLVM Casarem inuictissimum, FERDINANDVM Romanorum Regem munificentissimum, ac eorum plurimis nominibus insignes liberos plurimum polles: quæ mehercle omnia tanta sunt, ut literatos quosque ad libros tibi quotidie mittendos, tuosq; nomini commendandos non excitare solum, uerum etiam cogere possint: egregiæ in primis tamen animi tui dotes id me facere compulerunt. De quibus quoties cogito, illud mihi in mentem uenit, quod Aristoteles de circulo in libro de Mechanicis questionibus, affert, ait enim circuli naturam admirabilem esse, quoniam ex contrarijs constat: ac propterea opera admirationis plena, machinis, quarum parens ipse est, homines efficere. Id autem uiris uirtute prædatis, cum ex contrarijs & ipsi constent, optimè quadrat. nam cum uirtutes moribus confecta, eiusdem Aristotelis testimonio mediocritates esse sciamus; quas circuli centro proportionem respondere contendit: mediocritates autem ex contrarijs aut constatae sunt,

sint, aut contrariorum saltem naturam sapiant: mirum profectò non erit, si uri virtutibus insigniti admiranda efficiunt. Quorum illud maximum mihi semper est usum, eos dū alijs inferunt, eis de non tyrannico, sed regio more, hoc est, illis ita cupientibus felicissime dominari. At cū virtutes omnes cōmuni omnium consensu (parcat mihi pudor ille tuus ingenuus, **PRINCEPS** illustrissime: non enim auribus tuis seruiro, sed uera loquor) caput tuum uenerandum, perinde ac ex lauro sertum certatim exornent: nulli mirū uidebitur, si me, qui nihil magis, quā uirtutes semper expectui, eximia uirtutes tuæ me ad te rapuerūt, tibiq; penitus dediderunt, laboresq; hosce nostros tibi ut dicarē, impulerunt. Auxit etiam hanc meam uoluntatē amor in te meus (ut ego quidem sentio) minime uulgaris, quo te semper et colui, et obseruavi, cuius uim dum mecum ipse reputo, Princeps sapientissime, illud sepe sum admiratus, cur gemmas, margaritas, ceteraq; id genus prætiosa auro comparemus, uicissimq; eisdem aurum tribuamus; amorem autem amore tantum compensemus. quod propterea fieri arbitramur: quoniam cū amor uehementis quædam in eum, quem amamus, animi propensio sit: humano autem animo sub lunæ globo neque præstantius quicquam, neque quod cum æquet, reperiatur: iure optimo sit, ut ipse sibi et præmium, et præcium existat. Vnde Deus optimus maximus non aurum, non gemmas, non imperia, sed animum nostrum, quo nihil in homine nobilius, erga se propensum esse exoptat. Cū itaque uenerandus ille senex **GAUDENTIUS** pater tuus illustrissimus, ob eximias uirtutes, et præclaram filiorum prolem immortalī gloria dignus, amore non uulgari me semper sit prosecutus: **ALIPRANDUS** præterea illustrissimus frater tuus recolendæ memoriæ (cuius præstantiam apertè declarant honores amplissimi, clarissimis ab eo rebus gestis parti; quos in præsentia cū angustō epistolæ loco sim circumspectus, iure optimo de industria prætereo, ne non dicendo de eo, uidear dicere uoluisse) qua fuerit in me animi uolūtate, cū Patruj auditorium meum mea summa cum laude frequenter illustrarēt, apertissime demonstrauit: et tu quoque, Princeps illustrissime, quanto me amore complectaris, testis sit (ut alia omittam, atque præteream) urbs tua Tridentum, cū inuisendæ amplitudinis tuæ, atque genua amplexandi gratia cō me contuli; ubi tu me tam peramantem, et perhumaniter (quæ tua summa fuit benignitas) excipisti, ut dici illius recordatio mihi nunquam exciderit: quis tam inhumanus, ac ferreus sit, qui cū se à tot Heroibus amari sentiat, amorem pro amore non rependat? At bellè mecum hac in re, agi sentio: cū in rebus honestis uincere pulchrum semper fuit habitum, quod te à me uehementius

vehementius amari, uel (ita dicam) redamari haud quaquam dubitem. patiaris, Cardinalis optime, me tibi hac in parte esse longè superiore: quando id ratio manifestè postulet. nam cum amor pulchræ rei desiderium sit, & quo scire quid pulchrius est, eo etiam ardentius amari par sit: tu uero corporis; & animi pulchritudine me plurimum antecellas: maiorem etiam in te meam, quàm in me tuam, beneuolentiam suscitari dubio procul oportet. Quam etiam maiorem reddunt, Princeps amplissime, tot in me tua collata merita, atque officia: ut nihil habeam, ne uitam quidem ipsam, quod tuis maximis beneficiorum uinculis non sit obstrictum. E quibus illud unum commemorasse satis sit, quod in Hieronymi Mirani discipuli mei, & fratris eius ciuium Tridentinorum, irrogata multa poenarum (ut appellant) octingentorum, contulisti. hac ut eos absolueres, cum antea multi ne summis quidem precibus exorare potuissent, unica literarum mearum, atque ea leui (qui meus est pudor) significatione tam mihi libenter condonasti, quàm qui maximè. Nec id tibi satis esse usum est, nisi me literis tuis, quæ thesauri loco apud me conseruantur, amicè, ac familiariter admodum etiam reprehenderes, quòd in tam exilium te petendo hasitare, cum clariorum sint usus; cum longè maiora in meam gratiam te futurum polliceris, atque reciperes. Fuit hæc tua in me liberalitas, Princeps illustrissime, quam accessione tanta exornasti, supra quàm credi possit mihi nuncunda, simulq; grata: cuius memoriam beneuolentia colam sempiterna: cum præsertim in amici mei summam utilitatem redundauerit. nam quæ in gratiam amicorum obtinemus, cum omnibus multo chariora, gratioraq; esse debent, quàm quæ sibi ipsis homines impetrant: tum mihi potissimum grata sunt, cui sic amicitia colitur, ita res amicorum cordi sunt, ut in ijs curæ ac diligentie plus adhibeam, quàm in meis. Accipe igitur Cardinalis, maximis clarissimisque uirtutibus ornatè, à me summo pere amate, optimè de me merite Mandi tui, atque adeò Lombardi scriptioes has tuo nomini ubique terrarum uenerando commendatas; atque ab eo animo habe, à quo quàm libentissimè longè plura, si plura præstare posset, esses habiturus. non mehercle ut tuis in me amplissimis officijs gratiam ullam relatai putes: (quippe qui sciam te potius studere, ut in alios merita prioribus maiora semper, & cumulatora conferas, quàm, ut ab eis ulla tibi gratia referatur, expectare) sed ut apud omnes testatum relinquam cum maximam in te meam beneuolentiam existere, tum etiam, cum omnia dedissem, longè tamen plura restare, quæ tibi deberem. Cumulo autem tuorum erga me meritorum accedit (nisi mea me fallit opinio) scriptiois huius nostræ perennitas, atque immortalitas:

tas: quam planè si assequi ualuerimus, (id quod nos omni studio contendimus) eam acceptam iure tibi referemus, nam cum fortuna uirtutum tuarum comes perpetua cunctis in rebus felicissimè tibi semper arriserit, immortalitati quoque diuini nominis tui optimè consulens, atque prospiciens, efficiet nostrò testimonio, qui Philosophiæ, hoc est studio ueritatis in primis operam nauamus, maioris apud posteros fidei, ac certitudinis gratia, ut eximæ uirtutes tuæ bis nostris litterarum monumentis ad omnem memoriam commendentur. Vale. XVIII. Cal. Sept. MDXLIX.
Ex almo Ferrariensi Gymnasio: Regnante HERCVLE. II. Ferrariensi.
sum. IV. DVCE Opt.

ARTIS POETICAE

STYDIOSIS.

E qua in re quis uestrum inter legendum nostras has uigilias, consilii no-
 strationem expetat: quæ pauca admonendi mihi uisi estis, ea uobis
 quàm breuissimè potero exponam. Nos, quanquam Paccii uiri no-
 bilis, summeq; eruditæ uersionem nonnullis in locis tanquam non fide-
 lem repudiamus, nostrum tamen consilium non fuit, librum hunc Ari-
 stotelis de Poetica in latinum sermonem convertere. Nam cum multo plura sint ea,
 quæ ipse rectè, & fideliter transulit, quàm illa, in quibus nos ab eo dissentimus: cumq;
 ex iis, in quibus ipse bene sentit, pleraq; nobis nonnulli opus ad hanc rem, quam per-
 fecimus, attulerint: iniqui, ac ingrati animi esse nos hominibus uisum iri existimaui-
 mus, si uel ob pauca errata, multa ab eo rectè dicta, noua nostra tralatione obscurare
 studuissimus: uel à quo beneficium accepimus, eius labores paruifecissemus. Eadem de
 causa duas epistolas eiusdem Paccii, quas in fronte suæ tralationis scripsit, ab hoc no-
 stro opere non exclusimus: præsertim cum nobis illæ non inutiles fore ipsæ uisæ sint,
 qui hunc Aristotelis de Poetica libellum tractaturi sunt. Lætionum autem uarieta-
 tes, correctiones, opportunas dubitationes, diuersorumq; auctorum loca ad rem pro-
 possitam conducunt, ac explanationum diuersitates, et si quæ alia sunt huiusmodi, ab
 nudis uerborum Aristotelis interpretationibus, quas communes appellauimus expla-
 nationes, seiuuimus, ac annotationum nomen eis imposuimus: cum, ut dictorum au-
 thoris explanationes à cæteris rebus distinctè scriptæ, faciliorem ad cætera intelligen-
 da aditum uobis præbere possent: tum etiam, quia diuersa hominum ingenia sunt, si
 alijs exteriorè uerborum cognitione tantum, alijs uerò interiora, altioraq; cognoscere in
 animo esset, ut utrisque satisfacere: dum quod alterutri mallent addiscere, id eis
 distinctum ac separatim assereremus. Sicut uerò Paccij tralationem, ut alia nostra noua
 obscuraremus, tentare non ausi sumus, ita contextum græcum Aristotelis, quem mul-
 tis in locis mancum, deprauatumq; offendimus, immutare nolimus: sed uerba eius
 omnia ante singulas latinas tralationes ita reposuimus, ut in codice, qui simul cum
 Paccij uersione impressus est, inuenimus; nostras uerò correctiones in nostris annota-
 tionibus exposuimus. In quibus quanrope laborauerimus, cum uetusta manuscrip-
 ta exemplaria undecunque, ubi nostra uel amicorum nostrorum opera ualuis-
 mus, conquirentes, tum etiam coniecturam sequentes, non est meum nunc explicare: cum
 res ipsa hoc suo loco apertè declaratura sit. Illud certè affirmare possumus, nos nulli
 labori aut diligentie peperisse: ut hæc quoque in re, sicut in cæteris, hi nostri labo-
 res à uobis probarentur. Ut autem quemadmodum omnis uerborum Aristotelis se-
 ries à nobis correctæ, atque emendatæ foret, facilius cognoscere possitis, asteriscis ea
 notauimus, quæ correximus: atque his alios in annotationibus nostris, ubi correctio-
 num nostrarum rationes asserimus, respondentes apposuiamus. loca uerò, ubi à Paccij
 tralationibus dissentimus, crucis signo tum in contextu Aristotelis, tum in annota-
 tionibus nostris notauimus. Quod autem reliquum est, in citandis græcis authorita-
 ribus eam legem secuti sumus: ut in quibus aliqua offendimus; quæ cum ad rem po-
 tissimum demonstrandam aliquid pertinere, à latinis tralationibus discrepant: nos
 eas ita latine uertimus, ut fideles ponimus, quæ uerò rectè uersæ, in ijs præsertim,
 quæ ad rem nostram spectabant, nobis uisæ sunt, sic illas allegauimus, ut ab alijs trans-
 latis inuenimus. Valete.

V M mecum ipse saepe ac diligenter considerarem, Franciscus Campanus, an Aristoteles Poeticen in latinum ab Alexandro patre conuersam, in lucem proferre: an uero ut haec feci, comprimere deberem: plurimum me ab eo debitori uidebatur, quod sciebam illum ab ea dissuadenda uehementer abhoruisse, nisi prius institutum in hac re suum, ad quem optabat exitum, id quod minime potuit mori enim eius consilium preuenire) perduxisset. Atque utinam non ita ante tempus e uita discessisset, non praeter hoc, nulla etiam alia ex eo commoda facili nobis accidere potuissent. Voluit igitur pater suum hanc lucubrationem, magis domestici exempli causa, ut monumenta, et quasi uestigia studiorum suorum intra proprias parietes contineri, quam ex eius nondum perfecta et absoluta, ut ipsemet ad Leonicum scribens testatur, editione, famam et exultationem suam, quam omnibus alijs in rebus boneste augendam etque amplificationem summo studio et labore curauit, in periculum discriminis uenire. Hec feri mihi in mentem ueniebat, quibus ego ab ea edenda uehementer deterrebar. Contra uero non mediocriter incitabar, quod ad eam rem auctores ac monitores habebam complures doctissimos, prudentissimosque uiros, quos ego semper cum paterni nominis studiosissimos, tum mei amantissimos cognoueram. Qui illi ipsi uiri, cum hanc interpretationem per multos dies in manibus habuissent, eam non solum, ut dicebant, legisset, sed diligenter etiam ponderassent, ac examinassent, statuerunt, si emanaret, non uolo de patris fama hoc non esse detracturum, uerum etiam ad eius nominis memoriam multum additurum. Accedebat praeterea, quod id a me flagitante multi, docti admodum, mihiq. amicis, finitinter quos erat nobilissimus philosophus, Vinctius Magius: qui ut est studiosorum commodi, utilitatisq. famae studiosus et cupidus libelli illum explicandi prouincia, amiq. susceperat, quibus ego dominibus ob singulares eorum uirtutes, et non uulgaria in me studia, ut omnibus in rebus, ita etiam in hac ipsa munere gratificari cupiebam: eam praesertim ita saepe, et ita uehementer id a me contenderent, ut aut mihi eorum flagitationibus satis esset faciendum, aut officium necessitudinis repudiandum atq. abijciendum. Quapropter constituit eandem illam fore ut esse dandam, non tantum doctissimorum illorum, notandamq. prudentissimorum, qui id mihi suadebant, non amicissimorum, qui uehementissime petebant, rationem ducens: quorum tamen nec auctoritatem aspernari, nec beneuolentiam et uoluntatem negligere debeo: quantum ueritus, si id non fecissem, nequis forte me, si quid ex dia patris studijs et laboribus ad communem fructum afferri potuisset, id ipsum suppressum, et in proprium tantum usum conferre uelle suspicaretur: quod cum ingenui animi domine et ijs studijs, quibus a pueritia mea deditum fui, minime est dignum: tum a natura et institutis meis semper fuit alienissimum. Quocirca ut commodius huius rei sui duos consuleretur, graecum etiam, quam emendatissime potuimus, huic aliouendum curauimus. Quod si per seditiones ciuiliu, rerumq. nostrarum confusionem, exemplaris mihi illius potestas fuisset, in quo corrigendo pater uehementer laborauerat, alimento usui doctissimorum hominum, multorumq. peruestigatorum codicum: illud aequi atque interpretationem publici commodi causa libenter in medium protulissim. Hunc autem Aristotelis libellum tuo potissimum nomine diuulgari, et in manus dominum peruenire uolui: siue quod in eo poeae artis praecepta diuinitus, ut omnia, ab Aristotele traduntur: quae in te tu non minus, quam in omni alio uirtutum genere mirabiliter excellis, siue quod, si optandum mihi erat, ut ego ob suam egritatem ac prolixum erga nos animum, quascunque in re mihi occasio faceret, acq. daretur, memorem me ac gratum obtinere deberem, nullus profecto, uel admodum pauci, sed non omnia omnibus conuenire arbitror mihi occurrerent, quibus ego non te iure praefendum esse iudicarem. Mitto igitur ad te has uisusmodi ille sint, patris mei uigilantiaeque ita mirto, ut perpetue meae erga te beneuolentiae atque obseruantiae, non obscuro testimonio tibi sint: atque etiam, quotiescunque eas in manus sumpturus te, sanetissimum admonere non erit, ad rerum nostrarum memoriam excitent. Vale. Petapio, V. calen. Martii. M. D. XXXVI.

Observationes tuas in *Electram* nostram ita probavi, ut omnium *ſoci* diligenter habita ratione, *ſigna* ſtatim uideſſe, cui ſuprema à nobis manus imponeretur. Quotum uerò et amicitie noſtræ, et iudicio tuo tribuendum cenſeam, uel ex eo cognoscere poterit, quod te de integro aduincim, operamq; et auxilium tuum multarumq; literarum ſubſide implorauerim. Multo enim ad te *Ariſtotele* Poeticam, à me in latinum conuerſam, qua non prope tam tertio ab hinc, Romæ cùm eſſem, legendam ſani, atque recognoſcendam. Quod autem conſilium hac in re fuerit tunc meum, et nunc ſi paucis accipe. Scio equidem te non latere, quàm diu hoc *Ariſtotelis* opus, aliqui tam pulchrum, tamq; neceſſarium cum poematibus componendis, tum compoſitis rectè inducendis, in tenebris iaceat, quàm parum aditum, quàmq; nullis cultum com mentationibus, annotationibus ne. Id quod in cauſa fuiſſe crediderim, quid ea iam monſtre aluerit, qua uel *Hercule* ipſum detertere poſſent. Quid enim minus leſitatur, atque in manibus habentur libri, eo quidem incultiores, deprauatioriq; fieri quis noſcit? eorūq; rursus minus leſitari, idcoq; cumulatius deprauari? Ita altera alterius reciproci in his eſt cauſa. Cuius tamen mira uirtus ſatis omnibus nota eſſe poſſet, multis de cauſis: precipuè uerò, quod ex ipſius *Ariſtotelis* officina prodiit id autem monſtruoſum eſt, non modo propter ſtilum, et ordinem notiffimum cauſit, quibus ipſe notus eſt: uerum etiam, quoniam in *Rhetoricis* ab eodem interdum allegatur, et à *Plutarcho* quoque non ſemel, alijsq; *ſcri*ptis tam *Græcis*, quàm noſtris auctoribus. Quod cùm ita ſit, nequeo mirari ſatis, hinc doctrine partem tam negligenter habuim, autem hoſtium fuiſſe. Nam quod *Auerrois* ſuper hac commentatio reperitur, plene nihil eſt, cùm nihil ad rem offerat: propterea quod parum intellectum eſſe ab ijs, qui in *Arabem* linguam hoc opus uerterunt. Nihil etiam eſt, quod à *Georgio Valle* conuerſum in latinum habetur: id quod ſatis per ſe apparet. Vtunque uerò, multis (ut diximus) portentis ſtatet. Quæ quidem difficultas inter alia diu me detinuit, quo minus interpretationem bene aggrederer. quæquam enim in literis præſentiſſimum *Hermolaus* (ut ipſe quædam in epistoſta ſcribit) hoc idem ſe præſtaturum promittit, non tamen propterea plus animi faciebat. etenim cùm nihil tale eum reperiatur, uel illud omiſſiſſe credi poterat, uel certe parum ſibi in eo ſatisfeciſſe. Verum enim uero cùm nihilominus arcerem hoc deſiderio, eorūq; etiam actius, quo plus difficultatis ſeſe mihi offerbat: fore putavi, ut in tota librarium, quæ tunc erat in urbe, copia ſi diligenter exquirerem, aliqua poſſem exemplaria inuenire, quæ magnam forteſſe mihi difficultatis huius partem adiuuarent. Nam cætera, tantum abeſt, ut ab inſtituto meo me dimouere poſſent, ut etiam uehementius ad id impellerent, atque adeò magis in dies accenderent: ne unus ex illis uideri iure poſſem, quos ipſemet *Ariſtoteles*, æquale exemplo natos degeneres è nido exploderet (ſi *Philopono* credimus) à libris ſuis arceri uoluit. Quapropter habitis iam tribus utuſiſſis admodum exemplaribus, uno præſertim ex *Vaticana* bibliotheca, monſtris illis omnibus bellum indicere, pleamq; manum cum eis conferre non ſum ueritus. quibuſcum diu, magnorūq; (ſateor) cum labore pugnauimus. quæ uerò cum laude ex prælio diſceſſerim, aliorum ſit iudicium: certe non ſuccubui. ſed placuit pedem referre, nondum cunctis omnino expugnat: aggreſſurus eadem de integro, ſi quando uel meliorum exemplarium copia mihi daretur, uel doctiorum dominum, quos eadem de re adire poſſem, occaſio. Itaque ſuperioribus menſibus cùm in hanc urbem Reip. noſtræ ueniſſem *Orator*, unus tu mihi ſocius occuſiſti, quem non ſolum libere conſulere poſſem propter incredibilem humanitatem, quæ præditus eſt, et amore erga me tuum, ſed etiam deberem propter raram doctrinam, notiffimamq; mihi ingenij elegantiam. Suſtinui tamen me, et quod mirum in modum conſiſtim perſicere optabam, diſtuli conſultū in hunc diem. Id autem non tam à me factum fui, quoniam eo tempore *Tragedias* noſtras recognoſcendas haberes, quàm quoniam data mihi interam copia eſt *Gaſparis* *Contem*ti ſummi ingenij uiri, ſummæq; literaræ. Is enim, ut eſt etiam humaniſſimus, non morum elegantia, tum bonitate auo noſtro propi uicini, ſicam mihi amiciſſimus factus, lucubrations noſtras non ſolum diligenter legit, ſed plurimis in locis annotauit, et emendauit. Quid multa? magnam monſtrorum partem, quæ ex primo prælio ſuperſuerant, ſecundo hoc, cuius aſpicijs debellauimus, pleneq; proſtragauiſmus, proſtrigari mox et reliqua, ſi tertio, quod inſtat, auxilij tuo, quæ uehementer imploramus, erudiſſime, atque amiciſſime *Leonice*, mi poterimus. Habes utraque conſilij mei rationem, quam à principio me tibi ſcripturum ſum proſeſſus. Cæterum operæpretium me omnino feciſſe puto, cùm eam prouinciam ſuſceperim, quæ alioquin maxime neceſſaria, ab omnibus proſectū uel inſtaſta, uel prætermiſſa fuerat. Quippe pro uiribus ſum conatus, non modo *græcam* *Ariſtotelis* ſenſum ſummam

cum fide latinum reddere, sed etiam adhibitis antiquis codicibus, quantum licuit maxima cum diligentia, proprium atque legitimum invenire. Quod si aliqua ex parte cum laude pensum nostrum absoluerimus, rem profecto literariam non mediocriter iuvasse nos quis ambigat? si vero parum felicibus auspicijs id conati fuerimus, debebunt nihilominus nobis literati: si quidem (ut idem ait Arianoteles) illis etiam debemus non nihil, qui sine laude scripserunt: quandoquidem inventis addere facilius quidem est, quam nova conari, eaq; in medium offerre. Iuvamus insuper rem literariam miram quendam in modum per unidos atque oblectatores: quippe qui nulla alia mercede, praeterquam carpendi delectatione, diligentiam laboremq; suam communis utilitati impenderent, quae quidem proposita, usque adeo accuratè, ac totis viribus in aliena incumbunt, eaq; assiduè scrutantur, ut meliora sepe reddant: et quod ipsi aliter praestare nequiuissent, oblectationis amore assequantur. Ego si uel hoc pacto quicquam rei literariae profuero, tantum abest ut castigaciones alienas moleste sum laturus, ut etiam me illis magnopere debiturum ex animo fatear.

Vale.

Venetijs. V. id. Oct. M. D. XXVII.

ἀντίμαχον

οἷς ἱππεύον μάλα τῷ φιλοσόφῳ ἑρμηνεύοντες πῶ τῷ

ἀριστοτέλει ποιητικῇ.

δοῦναι μὲν ἀγχορίας εἰς τίς ποτα, δοῦναι δὲ δῶναι

εἰς τίς ἐπισήμῳ οἰς περὶ πῶναις ἰδίαις

αὐτοῖς ἔφους, ἀρετῶν αἰνῶν ἡγεῖσθαι κενὴν αἰνῶν πῶναις,

γρῶναι ἀριστοτέλεις ἐν πῶναις μυστικῶν.

ἡπερ ἐν αἰνῶναις ἐφῆρται ἂν ὡς ἀπῆρται

αἰνῶν, δῶναις καὶ οἰς τοῖς φαιδρῶναις

εἰς τοῖς πῶναις φρεῖς, οἰς τοῖς δῶναις φρεῖς,

ἡ περὶ πῶναις ἡμῶν τῶν οἰς ἡμῶν.

μυστικῶν ἀριστοτέλεις ἡμῶν καὶ ἡμῶν, ἡ τῶν ἀνδρῶν,

τῶν γυναικῶν φρεῖς μᾶλλον ἡμῶν οἰς τοῖς.

ἡμῶν οἰς τοῖς ἡμῶν ἡμῶν, μᾶλλον ἡμῶν,

εἰς τοῖς ἡμῶν ἡμῶν ἡμῶν ἡμῶν.

τῷ αὐτῷ εἰς τὴν αὐτὴν.

πολλὰ σφῶς γράψας, πεπλασῖα πολλὰ διόξας
πάντα σφῆθεϊ καὶ δόλῳ δόλῳ ἀεσπύλας.
εἴ ποτε μωσσοπέλων γλαφροῖς πηχάσκει τήχης
δῶκεν ἀνὴρ, πηλὸς ὁ πῆρ' ἐν χεῖρ' ἰόφει.
ἰσχυροὺς σὺ δὲ νῦν πάντας σάφα πᾶσι ἐμίχλῃς
ἔλκε' ὡς φαίθων ἔρεπιδεν κέλευσε.
πάντα τ' ἐρεπιδόντες μέλα δ' ἵσταται τέλα δ' ὀφείσας
ἀκραιφνῶς καθαρὸν δὲς φαί' ἀτρεκέλι.
τῷ κλέ' ἔρεπιδόντες ἐκ τῆς οὐσίας πάντες,
ἐν μὲν τ' αἰδοῖται πᾶσι οὐδ' ἐμείλῃς.
τέλα φέρον' μόνον, μόνον τ' οὐδ' ἐσέκασκε', ὅτι
ἡ ἐμείλῃ δ' ἐκαστὸν ἔργον φέρεται ὅλων

τῷ αὐτῷ εἰς τὴν αὐτὴν.

εἴ ποτε ἀεσπύλας συγγράμματα φέγγ' ἰάλλῃ
γλισχρίνοις νόστοι πάντ' ἀπὸ ἐγμῶν
ὅδε γὰρ ἐξέπτεδ' ἄγαν νόον ἐς βάλ' ἀρδαν
κρίν' ὡς σφῆτερ' πύσσον' ἀγχοῖας.
ἀλλὰ σὺ νῦν τὸν πῆρ' ὡς φαί' ἱελοῖς
ῥῆμα πᾶσι σέβας μᾶλλον δ' ὀφείλῃς
τήχῃ μωσσοπέλων τῶν πῆρ' ἔσκαπτι. τῷ χ' αὖτε ἱλα
σεῖ χ' αὖτε ἱμαχοῦσιν οἷον ἀπερὶ σῶν.
ἐμὲν ἀπ' ὁπλῶν σὺ γ' ἀρδαν πίδακ' ὕδαρ,
ἀλλὰ γλῆφ' ἡγεμονίᾳ τῶν χ' αὖτε ἱμαχοῦσιν.
πάντα βεβῶν σφῆτερ' ἡγεμονίᾳ, τῶν χ' αὖτε ἱμαχοῦσιν.
πᾶσι δ' ὀφείλῃς, ὡς καὶ αἰδοῖται πάντες.
τῶν προμεινῶν σάφα δ' ἔσκαπτι δ' ὀφείλῃς ὅλων,
καὶ θείας διόχης ἐκ τῶν ἐγμῶν.

Francisci Davanzatii de Madio
philosopho ad lectorem.

Naturæ obscuros omnes penetrare fuctus
Secessus longè prospiciens Madius,
Nunc Parnassi sacri cuculus ad ardua collis;
Culibet ascensus monstrat iter facile.
Admiraris? in hoc artes sapientia vincit,
Quod per quos campos vult peragere potest.

INDEX

INDEX RERVM, AC VERBORVM IN ARISTOTELIS LIBELLO
de Poetica memorabilium: qui in aliquibus codicibus legebatur. Numerum particulam indicat.

A		Chloropori.	84
	Centes ratione obiectiones in poetas solui. per. 143	Chonnida poeta.	17
Achilles fortitudinis exemplum apud Homero.	80	Chori ratio.	96
A'χιλλός πῶς, pro πῶς A'χιλλός	133	Chorici mobile, stabile.	64
A'χίς simplex, implexa.	58	Citharistica.	4
Aktionum cause, sententia, et mores.	37	Civilis facultatis, et Poetica non eadem rectitu- tudo.	138
Accusatio non Poetica, sed Historica est.	334	Civilis facultatis manus.	44
Admirabile in quibus maxime consistat.	57	Cleophon poeta.	33
Agerbon.	95.96	Cleophonis poesis.	116
Agerbonis flos.	54	Clytemnestra ab Oreste occisa.	73
Agnitio quid.	6c.61	Κεῖμα: Κεῖμα'εν.	17
Agnitionis species.	81	Comædia, imitatio.	3
Agnitionum diversitas.	62	Comædia quid à Tragedia differat.	10
Agnitio omnium optima, que.	86	Comædia, priorum imitatio.	19
Aegisthi, et Orestis in Comædijs recõciliatio.	71	Comædia voluptas propria.	71
Armonis Antigonæ.	76	Comædia mixta imitatio.	10
Benignitatis forma.	117	Comædia origo.	30
Aeschylus.	94	Comædian quare sibi et Dorienfes, et Megaren- ses uendicent.	17
Aeschylus primus beltriones auxit.	24	Comædi unde ducti.	17
Aeschylus locus.	111	Comædorum chorum ab Archõtes introductum.	30
Alex Tragedie pæthetica genus.	93	Comici poeta.	14
Alcinoi apologum.	83	Comicorum fabule, earundemq; nomina ex uerbi- filiis.	53
Alcæon.	70	Comus, siue plerulus.	64
Alcæonius astylenus.	75	Commutatam nomen.	114
Antigone Armonis.	76	Concilio nominis.	118
Archeon primus comædiorum choros introduxit.	10	Complicatum Tragedie genus.	91
Aristoteles.	113	Composita nomina dithyrambis maxime conue- niunt.	113
Aristophanis imitatio circa quos.	16	Compositorum decens usus.	112
Articulus quid.	103	Concinnitas in carminibus.	113
Artificiose quando utendum in fabulis.	79	Coniunctio.	102
Astylenus Alcæonis.	75	Connexio Tragedie quid.	91
Auferre pro abscondere.	110	Cornus, remi.	115
ΑΥΛΗΤΙΚΑ.	4	Crates fabularum auctor.	30
B		Credibile est quod fieri potest.	53
Bæcebi scænum, phida.	113	Crespbontes.	76
Barbarismus.	117	Κεῖ.	114
C		Cultus, sacerdos.	114
Callipides stius cognominatus.	153	Cypria Dicoegenis.	84
Callipides salatio.	154	Cypria.	116
Cercinus.	81.87	D	
Carmine concinnitas.	111	Dæmus.	59
Cartaginensium in Sicilia prælium.	114	Deos omnia inspicere.	79
Cæsus nomen, et uerborum.	106	Δε.	101
Κίεραμείον.	148	Δέμοι.	17
Cento παρὰφρα.	9	Deferiorem secundum naturam, pro dextrâ.	114
Cephalenses.	150	Dicoegenis Cypria.	83
Cheremon.	151	Dithyrio, Tragedie part.	36
Cheremonis Hippocentaurum.	9	† Dithyrio. 45	
Χαλκίς.	148		

INDEX IN LIB.

Diſſio.	45	Epopœia ne imitatio melior ſit, an tragica.	153
Diſſionis partes.	99	Epopœie cōtextus in Tragœdia nō cōſiſtens.	94
ceramq; menſura.	110	Eriphyte ab Alcmeone occiſa.	75
Diſſio ualde luminofa.	116	Idem.	149
Diſſionis ſpeculatio.	98	Idem.	101
Diſſionis uirtus.	116	Euclides priſcus.	119
in Diſſione ubi maxime elaborandum.	116	Idem ſe.	143
Diſſionis inſpectio obiectiua in poetis ſolui.	41	Euripides.	140
diſſionis etiam conſuetudine.	143	Euripides quædam perſum recte diſperſat.	71
Dionyſius piſtor.	11	Euripides omnium poetarū maxime tragicus.	71
Diſſere omnibus iucundiffimum, non ſolum pho-		Euripidis chori.	96
loſophis.	19	Euripidis de Iphigenia agnitio.	89
Diſciplinæ imitando acquiri.	13	Euripidis locus.	111
Diſtyrambica, diſtyrambuſque uirtutis.	3	Euripidis Medea, ac Niobe.	75, 94
Diſtyrambis maxime cōuenire cōpoſita nomina.	113	Euripidis Tragœdia.	71
Diſtyramborum poſiti.	10	Exodus, Tragœdiæ pars.	64
Diſſiſſione obiectiua in poetis ſolui.	146	Extenſio.	116
Idem.	114		
Dolon.	143	F	
Diſſolutio à π. pro à π. diſſolutio.	112	Fabula æſtioni imitatio.	15, 57
Doriæſes quare Tragœdiani, & Comœdiani ſibi		Fabula pulchra qualis eſſe debeat.	69
uendicent.	17	Fabula una.	50
Diſſolutio unde dicatur.	16	Fabule partes.	63
Dramatum Epifodii, itemq; Epopœie quales eſſe		Fabule æſtioni imitationes.	38
debeat.	90	Fabularum conſtitio ex Sicilia primum orta.	10
Idem.	90	Fabule Tragœdiæ principium, ac uelut anima.	43
Duplicis nominis ſpecies.	103	Fabularum mores.	77
E		Fabularum quæſis eſſe longitudo debeat.	49
Legorum ſciſſores.	8	Fabularum ritus contextarum ordo, & diſpoſitio	
Elementum.	99	qualis eſſe debeat.	47
Elementorum differentiæ.	100	Fabularum ſimplices aliæ, aliæ implexæ.	53
Elementorum partes.	99	Facile narrare propria non eſſe poete.	54
Empedocles phyſiologus magis quàm poeta.	9	Felicitas ab æſtione pendet.	40
Empedocli, & Homero nihil præter metrum com-		Ferminæ nomina.	115
mune.	9	Fiſtiæ quid.	113
Empedocli ſenium uitæ occaſus ductum.	111	Figura diſſionis.	98
Epicharmus.	30	Finis.	47
Epicharmus Megarenſis Comœdia, & Megæte		Finis actio, non qualitas.	40
prior.	17	Eſtularum imitatio.	4
Epifodia.	116, 14	Fortuita quæ maxime admirabilia.	57
Epifodia Iliados Homericæ.	115	Fortitudo moris eſt.	77
Epifodica fabularum, & æſtioni ſimplicium		G	
deterime, quæ.	56	Anycomedes Iouis miniſter à uino.	148
Epifodiorum conſideratio.	90	H	
Epopœia.	3	Harmonia natura nobis inſita.	10
Epopœia, mera narratio.	119	Hectoris perſecutio.	113, 19
Epopœia præſentiorum ſpectatorum.	153	Hegemon Theſſus.	13
Epopœia qua imitatione conſiſt.	6	Helle.	76
Epopœia quatenus Tragœdiæ ſimilis.	33	Heraclitus poema.	50
Epopœia ſine motu.	155	Epiphanias inſar.	108
Epopœia contextus à tragico quid diſſer.	118	Herodoti hiſtoria.	52
Epopœie eadem genera, quæ tragœdiæ.	117	Heroici poete.	11
Epopœie longitudo.	118	Heroici maxime comenire linguarum uarietas.	113
Epopœie proprium.	119	Idem.	113
		Heroicum carmen ab experientia.	110
		Heroicum	

DE POETICA.

Heroicum numerorum omnium stabilissimum, atque tardissimum.	130
Esopus acri squis.	110
Hesiodi ius.	114
Hippocentaurus Chæremontis.	9
Historia à fabula discrimen.	114
Hidricus à poeta quid differat.	51
Histriones primus indexit Aeschylus.	26
Histrionica propria accusatio.	154
Histrionum comicorum multitudinem quæ primus introduxerit, ignorari.	10
Hexametrorum pælores.	8
Hexametrorum, et Tragediæ idem indicium.	13
Homerus Comediæ normam primus tradidit.	11
Homerus legitimus poeta.	9
Homerus mendacium dicere etiam alios docuit.	113
Homerus diuinus.	115
Homeri Achilles fortitudinis exemplum.	80
Homeri Iasus.	117
Homeri Margites.	11
Homerus præstantes effingit.	11
Homeri Odysseus ad Odysseam.	51
Homeri poema omne moratur.	114
Homeri Poëta.	11
Homeri ratio, quæ in describendo bello Troiano usæ est.	115
Homerus, et Empedocli nihil præter metrum committit.	9
Homericæ Iliados epifodia.	115
Homines ceterorum animantium aptissimi ad imitationem.	11
Hymnorum origo.	11
Histrionica.	98

I n terminari tria tantum nomine.	105
Iapetus.	11
Iambicum metrum.	11
Iambicum metrum sermonibus alternis aptissimum.	11
Iambici poete.	11
Iambici maxime comenire translationes.	111
Iambi, etque octonarii mobiles.	110
Iambicos maxime colloquia emulari.	111
Iamborum compositiones.	51
Ictus.	150
Icarus Læon.	150
Iliis, et Odysseæ ita tantum Tragediæ, autbus ad forensem claudi possunt.	116
Iliis Homericæ.	117
Iliis Homeri, quomodo ad Tragediam se habeat.	11
Iliis parus.	116
Iliados Homericæ epifodia.	115

Iliados Homericæ genus simplex, et pæbeticum.	117
Iliados exordium.	98
Iliados totius fabula.	94
Imagines rerum etiam absurdarum effabre factis imitatione placere.	19
Imitatio iustitiam hominibus à pueris.	18
Imitatio actionis est.	43, 51
Imitatio circa quæ maxime versetur.	57
Imitatio epopæica ne melior sit, an tragicæ.	153
Imitatio multiplex.	4
Imitatio natura nobis insita.	10
Imitatio quædam in imaginibus oblectet.	10
Imitatio secundum quos.	11
Imitatio tota in actione versatur.	16
Imitationis triplex discrimen.	16
Imitationis vis in rebus aliqui absurdæ, effabre expressis.	19
Imitatione iuxta gaudere unumquemque.	100
Immutatio nominum.	181
Intercalare canere.	96
Implexa fabula.	58
Iphigenia.	76
Iphigenia ab Oresthe agnita.	61
Iphigenia in Aulide improbi mores exemplum.	78
Iphigenie universale.	89
Ixionis, Tragediæ pæbetica.	93

L audatio, eiusque primus usus.	11
Lingua.	109
Linguarum varietas heroicis maxime conuenit.	111
Linguarum varietate recte uti, magnum in carminibus.	111
Longitudinis fabularum prefinitio.	49
Lyncæ Theodectæ.	91
Lyncæ Tragediæ peripetia.	69

M agis poeta.	17
Magnitudo congruens.	48
Margites Homeri.	11
Martis phidæseum.	111
Mascula nomina.	105
Medea Euripidi.	71
Medium quid.	47
Megareses quare Comediam sibi uendiderit.	17
Melæger Tragediæ.	70
Melodia.	46
Melodia Tragediæ.	16
Mendippe.	71
Mendacium quo pacto dici debeat, Homerus docuit.	113
Mensura dictionis pars.	110

Metrop.	76	Orestis furor, ac restitutio.	90
Metaphoræ maxime convenire iambicis.	113	Ornatus in sermone.	111
Metra numeri partes.	10	Ovi.	145
poë.	103	Ovædæ.	143
Mimorum poësis.	10		P
Mulla pro multis.	110	Paralogismas.	91
Mirandum ipsum per se gratum.	111	Parædæo primus scripsit Hegemon Tba.	11
Mixardum, Tragedie proprium.	111	fluc.	11
Mysterandum ab apparatus scene.	73	Paræticum Tragedie genus.	91
Mysterabilis que.	74	Passon pictor.	11
Miseræcordia circa immerentis calamitatem.	67	Peregrinum in diffione quid.	116
Mutui status in Argo.	117	Pæantia quid.	119
Mysteribent Opuntius.	114	Peripetia.	41
Mot.	41	Pæantia id est.	117
Moratum Tragedie genus.	91	Pæantia Tragedie morate genus.	91
Mores actionibus completi, non contrâ.	40	Persona qualis Tragedie conveniat.	61
Mores fabularum qui.	111	Personas quis primus in Comædijs introduxerit.	10
Moribus carpes orationes.	44	ignotari.	10
Moribus omnes differre per virtutem, ac virtutem.	11	Peripetia citra humilitatem, præcipua diffio-	116, 118
Mores fabularum quales esse debent.	77	nis virtutem.	116, 118
Motus non omnes improbandi.	114	Peripetia maxime qui ipsi sunt affecti.	11
Muta.	100	Perturbatio, fabule pars qualis.	61
Muta nullum nomen terminari.	101	Perturbationes inter necessarias.	74
Mynticus.	111	Paucitas et non paucitas.	114
		quædam.	115
	N	Pæantia scutum Bacchi.	111
Narrativa imitatio.	114	Pæantia eadem proportio ad Bacchum, quæ scuti	111
Nautium catalogus Homericæ Iliados episo-	111	ad Martem.	111
dium.	111	Philoxenus.	14
Nicocharis.	11	Phœrides Tragedie.	91
Nisi pro x. vii.	111	Phœrides poeta fabularum primus auctor.	10
Nomen quid.	104	Phœbiotides moratum Tragedie genus.	11
Nominis genera.	101, 101	Pictores imitari poeta debet.	10
Nominum diffusio.	109	Pictores boni quales.	10
Numerus nature nobis insitus.	10	Pictorum imitatio.	111
	O	Pindarus.	11
Obedientium quinque species.	111	Pæantia amphibolum.	147
Odyssæ Homericæ.	11, 116	Pæantia præstantior Historia.	11
Odyssæ Homericæ ad Tragediam proportio.	11	Pæantia quondam satyrica magis, et saltatoria.	11
Odyssæ Homericæ genus complicatum.	117	Pæantia ab historico quid differat.	11
Odyssæ locus notatus.	111	Pæantia fabularum magis, quoniam carminis poeta.	11
Odyssæ Homericæ, qualis compositio.	71	Pæantia imitator, ut pictor.	117
Odyssæ longus sermo.	90	Pæantia minus.	11
Odyssæ proprium argumentum, et summum.	90	Pæantia, et pictoris imitatio eadem.	10
Oedipus apud Tragedijs cur.	79	Pæantia imitatio circa que.	117
Oedipus Sophoclis.	68, 70, 71, 79	Pæantia non esse facta narrare propria.	11
Oedipus Tragedie peripetia.	11	Pæantia quid maxime deceat.	111
Oï.	141	Pæantia ad spectatorem gratiam sese cõparant.	71
Omnes pro multis.	144	Pæantia elegiaci, et epocæci.	11
Oratio.	107	Pæantia diversitas.	11
Oratio una dicitur bifurca.	107	Pæantia aut furor percipi quæ, aut dicitur.	11
Orationem etiam sine verbis consistere posse.	107	Pæantia, imitatio.	11
Orestis Tragedie.	79	Pæantia duplex peccatum.	111
Orestis agnatio in Iphigenia.	111	Pæantia origo.	11
Orestis et Argijthi in Comædijs recõpilitio.	71		

Πολυγῶτος ἡ δὲ τῶν Ἀλκιβίου	114	Singulare dicere.	52
Polygnoti pictoris imitatio.	11	Sisyphus.	96
Polygnoti ad Zeuxidem collatio.	40	Socratici sermones.	7
Polydis de Iphigenia agnitio ex syllogismo.	84.	Solignus sator.	112
19		Solutio Tragediæ, quid.	91
Περικλῆς.	17	Solutiões quos, et ex quibus generibus cōstitit.	117
Præceptum.	98	Sophocles imitatione quodammodo idem cum Ari	
Principium quid.	47	stophane.	16
Productio.	118	Sophocles primus scene ornatum instituit.	16
Productum nomen.	114	Sophoclis chori.	96
Prologus.	64	Sophoclis dictum.	140
Prologorum in Comædiis auctorem ignorari.	53	Sophoclis Oedipus.	75. 79. 86
Prometheus Tragedia.	93	Sophoclis Terres.	83
Proportionem respondentem metaphora.	111	Sophoclem imitatione quodammodo non differre ab Homero.	16
Proportionem respondentem Tragediæ magis convenire.	111	Sophonis mimi.	7
Proprium nomen.	109	Sosistratus.	154
Proprietatem in minus propria mutatio, et con-		Speculationem in rebus nimis, vel magnis, vel exiguis confundi.	48
stitutâ.	111	Stær. pro in portu esse.	110
Protagora de Homeri poemate accusatio.	98	Stencli Poetis.	116
† et non diuise sunt.	115	Subtractum.	114
† ἀσμίτην.	13	Syllabe quid.	101
Pædæbrum, ex magnitudine et ordine.	48	Syllabarum differentias examinare, Metrice ar-	101
		tit.	
R		T	
Rami, cornua.	114	Tælegonus.	75
ῥαυδία.	9	Telchus Tragedia.	70
Re titulo Civilis facultatis, et Poetica non ca-		Terrigene.	81
dem.	138	Tetrametri usus apud veteres.	12
Rhetoricorum Aristotelis libri.	47	Terres Sophoclis.	83
Rhetoricæ munus.	44	Terrificum ab apparatus scene.	73
Ridiculum turpitudinis particula.	29	Terrifica quæ.	74
ῥυθμὸς natura nobis insitus.	10	Terrorem à simili incuti.	67
S		Theodecte Lynceus.	91
Sacerdos, custos.	114	Theodecte Tydens.	84
in Salamine bellum navale.	114	Thestis poema.	50
Saltatio non omnis improbanda.	114	Thestis aptus Tragediæ cur.	68
Saltatorum imitatio.	5	Thestis Tragedia.	70
Satyri exclusi à Sophocle.	17	Timotheus.	14
Scenæ ornatu.	16	Totam magnitudine carens.	47
Scutum, phida Martis.	111	Totum quid.	47
Scylla Tragedia.	78	Tragici poetæ.	14
Semivocalis.	100	Τῶν γὰρ ὁδὸν ἀνομιᾶν.	14
Senarium metrum ex octonario.	18	Tragedia quid.	34
Senium vitæ vesperæque occasus vitæ.	111	Tragedia cur ad finem scilicet.	119
Senij eadē ratio ad vitæ, quæ vesperi ad diē.	111	Tragedia, deterior Epopœia.	153
Sententia, rursus, partes.	44. 97	Tragedia eadem, et diversa, quæ dicatur.	94
Sententia fabularum.	39	Tragedia etiam sine motu.	154
Sententia in quibus versetur.	44	Tragica ne imitatio melior, an epopœia.	153
Serere, projicere frugem.	112	Tragedia actionum imitatio.	61
Sermo suavis.	35	Tragedia præstantiorum imitatio.	80
Sermo primarum partium ab Aeschilo primum institutus.	16	Tragedia quid à Comædia differat.	14
Σέβας pro ἐν.	112	Tragediæ compositio qualis esse debeat.	66. 67
Simplex nomen.	108	† ut Tragedia	

Tragœdiæ cum Epopœia eadem generâ.	117
contextus uero diuersus.	118
Tragœdiæ connexio, & solutio.	91
Tragœdiæ finis.	40
Tragœdiæ origo.	17
Tragœdiæ partes.	16
Tragœdiæ partes secundum quantitatem distre-	
tam, & in quas secatur, quæ.	11
Tragœdiæ poësis.	1
Tragœdiæ principium, ac uelut animæ fabula.	41
Tragœdiæ qualis imitatio.	40.47
Tragœdiæ quatenus similis Epopœiæ.	11
Tragœdiæ quatuor generâ.	91
Tragœdiæ compositio duplex.	71
Tragœdiæ mirandum.	111
Tragœdiæ uirtus etiam extra scenam, & uirtu-	
tes.	46
Tragœdion & Comœdion, quare sibi uendicent	
Doricienses.	17
Tragœdiæ morum expertes.	40
Tragœdiæ in infelicitatem terminare debent.	61
Tragœdiæ quæ parte maxime delectent.	41
Tragœdiæ, quare non multarum familiarum.	76
Tragœdiæ quondam ad Clepsydram agitate.	49
Tragœdiorum uera nomina.	11
Translatio, rursusq; species.	110
Translationes maxime conuenire iambicis.	111
Translationibus recte uti, maximi momenti esse,	
uersatiliq; ingenij indoli præ se ferre.	111
Tydeus Throedæa.	84

V	105
Verbum quid.	105
Verisimile, quod possibile.	11
Vesper diei senium.	111
Vesperis eadem ratio ad diem, quæ senectæ ad iu-	
uenam.	111
Vlysses ex cicatrice agnitus.	81
Vlysses falsus nuncius.	81
Vlysses vulneratus.	71
Vlyssis apud Alcinoïum cognitio ex recordatio-	
ne.	81
Vlyssis quedam æstis, prudenter ab Homero in	
Odyssæa præterita.	11
Vlysses apud Cephalenses duxisse uxorem.	110
Vniuersale in Tragœdiâ.	11
Vniuersale quomodo speculâri oporteat.	89
Vocalis.	100
Vocali breui nullum nomen terminari.	111
Vocales longæ, & c, & c.	111
Vocum quæ elementa, quæ non.	99
Voluptas Comœdiæ propria.	71
X	111
Litera.	111
Xenarchi mimi.	7
Y	111
in 5 quinque tantum nomina terminari.	111
Z	111
Enxis.	111
Zenodidis ad Polygnocum collatio.	40
Ζηνόδοτος.	141

INDEX RERVM, AC DICTIONVM IN COMMENTARIIS
memorabilium. Primus numerus faciem: secundus lineam indicat.

A.

Admiratio genera. fac. 306. lin. 16	
Admirationem cum ridiculis necessariis coniunctam esse. 305. 13	
Admiratio quot modis in ridiculis contingat. 309. 11.	
Adificandi artis apud poetas nonnulla ratio. 5. 38.	
Aeneidos fabula summa. 6. 32	
Affectus sunt virtutum materia. 5. 16	
Agathon. 134. 8	
Agathon. 175. 30	
Agnitio quid sit. 111. 11	
Agnitio quomodo distet à peripetia. 111. 18	
Agnitio cur delectet. 111. 38	
Alcmeon. 156. 27	
Amphitrani fabula. 186. 4	
Antigones fabula. 168. 16	
Architecto omnes artes à Vitruvio tribui. 6. 14	
Architectum non omnes artes attingere, sed aliquas: ut medicus, et orator. 6. 14	
Artis multiplex significatio. 4. 1. 5	
Artes à poeticis adumbratas. 5. 34. 7. 4	
Astrologium in Poesi locum habere, et quem locum habeat. 5. 4. 7. 1	

B.

Beneuolentiam in proemio ab ijs, quæ dicenda methodicè proponuntur, conciliari. 107. 29

5. 2. 51.

C.

Kakroi particula quomodo utatur. 103. 21	
Kaλὰ quid sit. 77. 18	
Carmen esse intimum quid Poetas faciat. 100. 16	
Carmen modo quodam poetam facit. 56. 45	
Carmen à Platone pro hexametro capi. 35. 18	
Carmine à Diibyrantibus apud Platonem distingui. 35. 17.	
Carmine Latina uel Græca cur cartent rima. 47. 44.	
Carmine Metrus lingue accentum grauem et acutum loco pedum habere. 47. 25	
Casus que casus sit. 139. 22	
Centaurum fabula. 57. 44	
Cheremon. 57. 36	
Chorum dare quid significet. 91. 10. 91. 1	
Chori duplex officium in Tragædia. 350. 36	
Chorum tragicum quot personarum erat. 85. 27	
Cicuta. 48. 32	
Cithæra. 36. 4	
Cithæra in quo distet à tibia. 48. 49	

Cithæra, tibiae ut soni cur Poetas ab Aristotele apud pelluntur. 35. 51	
Cleophon. 63. 15	
Clepsydra quid erat. 126. 7	
Comædia in quo distet à Dialogo. 54. 14	
Consuetudo. 41. 28. 31	
Corona laurea cur poeticè dabatur. 7. 8	
Crates. 92. 26	
Cyclopes qui fuerint. 65. 4	
Κύβητος οἶον. 133. 4. 137. 2. 1240. 16	

D.

Definitionum genera. 321. 10

Definitiones plures unius rei dari posse. 115. 15.

Demonstratiua ars quid habet commune cum Poetica. 8. 22

Demonstratiua ars quid habet distinctum à Poetica. 8. 16

Derisione indigna tria genera hominum. 309. 6.

Δάμω. 138. 38	
Dialectica cur sacras dicatur. 9. 6	
Dialectica quid habet commune cum Poetica. 8. 22.	
Dialectica quid habet distinctum à Poetica. 8. 16	
Dialogum imitationem esse. 54. 8	
Dialogus in quo distet à Comædia. 54. 14	
Diffinitio à sententia quomodo differat. 101. 12	
Differentiam constituentem speciem non posse genus constituere. 29. 14	
Disserere quare iucundum sit. 75. 12	
Diibyrantibus Poetis. 34. 38	
Diibyrantibus quid sint. 34. 40	
Diibyrantibus apud Platonem à carminibus distingui. 35. 17	
Diibyrantibus usus unde fluxerit. 58. 17	
Diibyrantibus proæmia similia demonstratiuis esse, ex Aristotelis sententia in Rhetoricis 35. 10	
Diibyrantibus recitabantur, tria continebant 58. 52.	
Diibyrantibus poetas uerbis cōpositis uis. 34. 38	
Dolorem et voluptatem simul esse posse. 111. 8	
Dolor in Tragædia cuius gratia sit. 112. 16	
Δουλοῦν, uti uerbi à Cicerone. 159. 48	

E.

Εἰς αὐτὸν, et in autem quomodo inter se differant. 77. 10

Εἰς particulam pro xxi. usurp. 245. 10

Hæc græce uoci ex Quintiliano latini propriam nullam respondere 50. 31

Hi loq

INDEX IN LIB.

H ^{er} bor ^{um} bisariam capi.	50.40
E ^{ss} entia quid sit.	52.9
E ^{ss} entia ^m & ^{ess} entia ^m quomodo inter se differant	77.30.
Epici qui dicuntur.	53.16
E ^{ss} entia ^m qui dicuntur.	54. 55. 54. 37
Episodia quid significant.	59.10.
Episodia quid sint.	85.33
Epopeia.	54.16
Epopeia cōmmiter, quid dicatur.	57.33
Epopeia propria, quid dicatur.	57.14
Epopeia & Tregadia partes quantas non esse dem esse.	50.37
Epopeia cum Tregadia comparatio cur altimum locum in Poetica Aristotelis sortita sit.	50.11.
Epopeia Tregadia prestantior secundum Platōnem.	81.14
E ^{ss} entia ^m quid significet.	94.17
Exempla in oratione quare maxime doceant, & delectent.	73.17
Ex utrum, bisariam ab Aristotele sumi.	76.11

F ^{ab} ula consideratio duplex.	19.33
Fabulam tria significare.	30. 31. 31. 30
Fabule genera, & partes.	195.3.37
Fabule partes.	10.34
Fabule solutio quomodo differat ab exitu.	174. 21. 19. 1.
Facetiarum alie in re, alie in verbo tractantur.	317.16.
Facetiarum usus quis sit.	313.15
Facultatem pro natura sumi.	29.11
Facultas quomodo differat à natura.	30.5
Felicitatis rudes definitiones.	108.27
Felicitas duplex.	108.25
Figure significata.	40.1
Finis, & ultimum quomodo differant.	21.11
Fistula in quo differt à tuba.	45.37
Flamma, & ignis quomodo inter se differant.	235.19.
Formam bisariam sumi.	81.40
Fortuna quae causa sit.	139.11

G ^{ra} mmaticā ex Poetica exortam esse.	1.17
G ^{ra} mmaticam usui esse Poetica, Aristotelem demonstrasse.	1.6
Generis definitionem ex specierum definitionibus elici, et non contrā.	24.19
Genus pro natura sepe ab Aristotele sumi.	18.17
Genus pro quo aliquando accipiat Aristoteles.	170.11.
Geographiam in Poesi locum habere, & quem locum habeat.	57.7.1

H ^{ab} itus speculantiem bisariam capi.	32.12
Harmonie descriptio.	47.16
Harmoniam siue consonantiam ex acuto, & gravi constari.	46.14
Harmonie genera.	47.17
Harmonie duo genera.	46.11
Harmonie usus.	46.18
Harmoniam siue consonantiam siue rhythmum nunc quam esse.	46.12
Harmonia raro Poetas imitari.	75.49
Harmoniam carminibus inesse.	46.43
Harmoniam magis de carminibus, quam de soluta oratione dici.	47.13
Hetrusca lingue carmina accentibus grauem, & acutum loco pedum habere.	47.15
Hecanetriam cur dicatur heroicam.	261.18
Hecanetri forme.	263.4
Hippias Thasius.	261.18
Homeri defensio contra Platonem.	8.4

I ^{gn} is & flamma quomodo inter se differant.	235.15.
Ignorantia quid sit.	304.3
Ignorantie genera.	304.6
Imitator quomodo differat à fido interprete	344.12.
Imitatoreum pluribus modis posse considerari.	339.17.
Interpreti filius quomodo differat ab imitatore.	344.12.
Ionici sermones.	332.7

L ^{ac} ryme cur in risu, vel in letitia effundantur.	326.19.
Lacryme cur in maxore effundantur.	326.30
Letitia existente, quomodo moueatur cor.	325.17.
Legum nomine cur cantilena significabatur.	59.31.
Legem cantilena genus cum corporis motu exatitisse.	60.4
Metis quid significet.	210.3
Metis, & λόγος quomodo inter se differant.	209.7.
Logicam facultatē à Poesi nō abesse.	1.5. 6. 16
Logice artes quae sint secundum Auerroem.	2.15
Λόγος, & Μέτις quomodo inuicem differant.	48.8
	209.7.

M ^{ag} ister liber Homeri quare sic appellatus.	79.2
Medicine tres partes.	6.3
Medicine	

Medicine partes poetis non ignotas fuisse.	6.1
Medico que usus sit ex alijs scientijs.	6.11.
Megalote.	115.11
Meleager.	156.11
Melodia ex quibus consistet.	4.17
Melos quid potissimum significet.	59.17
Merops.	157.15
Methodus quid.	14.40.11.15
pro quo usurpetur.	31.15
Methodica doctrina que dicatur.	27.16
Metus quid sit.	116.14
Mimorum plura genera.	57.12
Mimi sermones.	57.12
Mimi sermonibus.	57.17
Misericordie descriptio.	119.1
Musicae duae partes, harmonia, & rhythmus.	

4.13.	
Musica poetarum potens.	4.39
Musicae Poeti necessaria esse.	4.5.6.12
Musicum, & poetam commune nomen habere.	

4.19.	
Musici, & poete opera communi nomine appellari.	5.11

N	
Natura significatam.	31.9
Naturam bisariam sumi.	76.12
Necessarium duplex.	116.12
Necessarium ex positione quid.	116.12
Necessarium, & verisimile in Poesi quomodo differat.	116.12
Nendi artem à Catulo recte expressam.	5.16
Nicodorus.	63.10
Nominis significata.	111.10
Nominum tria genera, quibus in soluta oratione utimur.	111.17
Numeri latioris esse significatione, quam rhythmus.	41.18

O	
Oratio quid sit.	111.1
Orationem pedestrem à Poesi ortum habere.	
Orbis nomine quare ordinem vulgatum intellexerit Horatius.	344.7
Ordo librarius Aristotelis unde sumatur.	
Ordo naturalis in scientijs.	11.11
Ordinem vulgatum quare orbem appellauerit Horatius.	344.7
Organa, quae praeferuntur voluntatis imperiis cantantur.	114.10
Ornatus que species ornamenti sit.	111.15
Ornatus tum pro specie, tum pro genere capi.	

P	
Palaestra quid sit.	59.46
Palaestra bisariam capi.	57.1
Papaeus.	175.14
Parodia.	63.16
Parson.	61.44
Peccatum quot modis sumatur.	89.11.15
Peregrinum nomen quid dicatur in oratione.	
Peripetia quid sit.	111.14
Peripetia quomodo debet ab agnitione.	
Peripetia cur delectet.	111.15
Perse qui fuerint.	64.18
Perseus unde deducatur, & quid significet.	
Philosophia.	111.11
Philosophia.	111.11
Philosophia naturalis à Poetis spectus tractatum.	111.11
Philosophia naturalis à Poetis perscrutari potest.	111.11
Philosophia naturalis à Poetis methodice tractatum.	111.11
Philosophia moralem à Poetis completi.	111.11
Philosophia proemian ex sententia Alexandri.	111.11
Pbioxenus.	64.12
Pbioxenus.	111.11
Pbormis.	91.11
Physiognomia à Poetis completi.	111.11
Pictores poete nomine etiam intelligi.	108.41
Pingendi artem à Poetis praemonstratam.	6.1
Poema quomodo à Poetis differat.	
Poematis utilitas.	7.11
Poesis quid sit, & unde dicatur.	119.11
Poetico generis nomen esse, quae deducit ad notitiam ipsius Poetico.	117.1
Poetico definitionem ex Tragodia definitione elici.	116.40
Poesis duplex.	7.11
Poetico materies, quae de agit.	111.11
Poetico materies, quae sibi exornandam proponit poeta.	111.11
Poesis quomodo differat à suis legibus.	141.11
Poetico leges graecae ipsius Poetico esse traditae.	
Poesis omnes scientias completi, non tantum elici, quae sunt alie artes.	6.11.11.15
Poesis non carere nationum scientia.	111.11
Poeta verbum duo significare.	116.11
Poeta quid sit, & unde dicatur.	119.11
Poeta, & musicam commune nomen habere.	4.19

Poetarum nomine pictores etiam intelligi.	18.4.1
Poete qui proprii dicantur.	57.3
Poetarum duo genera.	287.4.4
Poetarum tria genera, secundum Aristotelem.	57.1
Poetarum munus.	13.3.7
Poetae, & musici opera communi nomine appellari.	5.1
Poetae vim omnem ponere, ut homines bonis moribus imbuat.	27.2.6
Poetae omnes doctrinae esse, non tamen in illis excellere necesse esse.	1.2.5
Poeticae origo.	28.2.7.3.8
Poetica duplex significatio.	14.4.2.1.7.3.9.5
Poetica definitio.	2.1.5.3.4
Poetica in universum sumpta a milibus ab Aristotele definitionem trahi.	23.4.4
Poeticae genera quaedam cur praeferuerit Aristoteles.	13.1.1
Poeticae Aristotelis propositum.	30.1.6.1.6.4.5
Poeticae Aristotelis propositum cur sit Poetis ipsa, & non eius ars.	37.1.2
Poeticae scopus, sive finis.	9.1.9.1.1.1
Poeticae utilitas.	7.4.0
Poeticae Aristotelis utilitas.	13.4.1
Poeticae Aristotelis diuisio.	10.1.1.3.7.1.1
Poeticae proximi Aristotelis diuisio.	10.2.3
Poeticae narrationis Aristotelis diuisio.	10.2.5
Poeticae Aristotelis methodus.	2.1.5
Poeticae Aristotelis doctrinae uia.	16.3
Poeticae Arist. ordo ad reliquos eius libros.	15.2
Poeticae Aristotelis ordo inter Philosophiae partes.	16.1.4
Poeticae locus, inter rationales artes.	10.1.2.1.0.8
Poeticam, & poetam circa idem versari.	2.1.4.3
Poeticae uim non tantum in expressione morum versari.	2.1.5
Poetica quid habeat commune cum Rhetorica.	8.1.4
Poetica quid habeat commune cum Demonstrativa, Dialectica, & Sophistica.	8.1.3
Poetica in quo differat à Rhetorica.	9.1.6
Poetica quid habeat distinctum à Demonstrativa, Dialectica, & Sophistica.	8.1.6
Poeticae Horatii inscriptio unde desumpta sit.	32.8.7
Poeticae Horatii partes potissime.	32.8.6
Polygnosis.	6.4.4
Poetae quid sit.	1.1.2.3
Poetae in quo reperitur.	1.1.1.0
Poetae, & poetae pro obiectione interdu sumi.	27.1.10.1.8.9.3.0
Proximii precipuum munus, ex Aristotelis sententia in Rhetorica.	28.1.0

Prothei fabula quid significet.	30.1.6
Pulchritudinem bisariam accipi posse.	23.1.7

Q. Vonian uerbo, quomodo soleat Aristoteles uti.

60.1.9

R. Echindo quot modis sumatur.

89.3.4

Rhetoricam bisariam capi.

17.4.9

Rhetorice ortus.

9.1

Rhetorice definitio.

9.1.1

Rhetorice scopus.

9.1.1

Rhetorica cur faculta dicatur.

9.6

Rhetorica quid habeat commune cum Poetica.

8.2.3

Rhetorica quid habeat distinctum à Poetica.

6.1.6

Rhetoricos numeros à Poesi sumptos.

1.1.8

Rhetoricam à Poesi completti.

3.1.0.6.1.0

Rhythmi definitio.

4.2.1.6

Rhythmus sine Latine esse non posse.

4.2.1.4.8

Rhythmus omnem in duobus motibus localibus necessario reperiri.

4.1.1.9

Rhythmi uis.

4.6.1

Rhythmi usus.

4.6.7

Rhythmus in quo rebus reperitur.

4.1.1

Rhythmus alium in uocis prolatione, alium in motu corporis apparere.

4.1.6

Rhythmus in carminibus reperiri.

4.6.1.1

Rhythmus in carmine prius quàm harmoniam consequi.

7.6.1.8

Rhythmus in quo distat à carmine.

4.5.2.4.1.6

Rhythmus in quo distat ab harmonia, ex Philoponi sententia.

4.1.1.9.4.7.2.4

Rhythmus in quo distat à metro, ex Philoponi sententia.

4.4.1

Rhythmus in quo distat à pede.

4.4.4.0

Rhythmus quomodo idem sit quod tempus, & quomodo etiam differat ab eo.

4.5.1.2

Rhythmus bonus in oratione quid sit.

4.5.4.2

Rhythmo imitari quid sit.

4.5.1.0

Rhythmo raro poetarum imitari.

7.5.4.5

Rhythmus, qui in uocis prolatione, quibus poetis proponatur imitandus.

4.1.5

Rhythmus, qui in corpore, quibus poetis proponatur imitandus.

4.1.7

Rhythmus cum harmonia, cum rhythmo consistere.

4.7.1.6

Ridiculi definitio.

3.0.2.2

Ridiculum unde ducatur.

30.1.11

Ridiculum, utrum ab arte, an à natura promanet.

30.7.8

Radiculorum alie re, alia uerbo transantur.
311.36.

*Radiculum pulcherrimum quia conditiones habere
debeat.* 311.27

Radiculorum usus. 311.25

Ridicula, à quibus abstinere debemus. 311.30

Risus quid sit. 311.31.36

Risus quot modis capiatur. 308.14

Risus ubi sit. 314.19.126.6

Risus, quomodo à ratiocinatione proueniat.

315.31.

*Risus quomodo concitetur, quæ ue sit eius effectrix
causa.* 315.38

Risus procliuiores qui sint. 315.1

Risus minus procliuus qui sint. 312.3

Risus, dum sit, quomodo moueatur cor. 315.10

Risus, dum sit, cur fiat corporis concussio.

315.10

Risus quomodo, nobis nolentibus, erumpat.

316.11.

*Risus quomodo latera simul, os, uenas, uultum, oca
los occupet.* 316.13

S

Saltatio quid afferat spectantibus. 30.14

Sapientia. 100.45

Scenarum tria genera ex Vitruuio. 84.19

Scientia à suis subiectis honorem capere. 10.1

*Semiuocales coniunctas cum uocalibus mutarum
rationem habere.* 211.11

Sententiam bisariam capi. 105.16

Sententia quomodo differat à dictione. 101.33

*Sententiam aliter ab Horatio, quam ab Aristotele
sumi.* 362.13

Seruus quid. 170.84

Sisyphus. 100.50

Socrus, Eos. 110.15

Sophslica quid habeat commune cum Poetica.

311.

Sophslica quid habeat distinctum à Poetica.

316.

Sophon. 312.4

*Speciei definitionem perfectiorem esse generis defi
nitione.* 36.43

Σπεῖδαι unde dicatur. 61.22

*Streptum pro sermone capi ab Horatio, & Cicero
ne.* 315.38

*Syllabarum quantitatem à poeta, & oratore in mo
tu sonoro considerari.* 212.43

T

T'Elephus 157.25

T'heologiam à poetis tradi. 210.6.19

T'hepus qui fuerit. 316.22

Thyestes. 157.9

Tibia. 36.3

Tibia in quo distet à fistula. 48.37

Tibia in quo distet à citrara. 48.49

*Tibia, citrarae ut soni cur Poetes ab Aristotele ap
pellentur.* 315.32

Timotheus. 64.29

Totam magnitudinem non habens quid sit. 11.3

Tragedia finit. 97.10.98.10

*Tragedia, & Epopoeia partes quantas nō castem
esse.* 10.17

*Tragedia cum Epopoeia comparatio cur ulti
mam locum in Poetica Aristotelis sortita sit.*

10.11.

Tragedia saltari solitas, non solum agi.

50.12

Turpitudinis definitio. 301.16

Turpitudinis genera. 301.9

Turpitudinis animi definitio. 301.34

Turpitudinis animi genera. 301.32

Turpitudinis corporis definitio. 301.18

Turpitudinis corporis genera. 301.22

Turpitudinis exprimende modi. 301.29

*Turpitudinem animi sicutam sapientibus consue
re.* 312.17

*Turpitudinem simulatam maiorem risum mouere
quam ueram.* 311.6

V

V'Attinendi scientia non carere Poetam. 5.10

Verbi duplex intellectus. 213.32

*Verisimile, & necessarium in Comedia quomodo
differant.* 216.38

Versus, & carmina pro uerbis poni ab Horatio.

319.37.

*Vertendi duos modos, unum fidi interpretis, al
terum imitatoris quare innuerit Cicero.*

344.29

Virtus quid sit. 61.27

Vltimum, & finis quomodo differant. 211.22

Vocales abusuque syllabas dici. 211.15

Voluptas quid sit. 315.22.49

Voluptatem, & dolorem simul esse posse. 212.8

Voluptas in Tragedia cuius gratia sit. 212.34

X *Enarchus.* 312.33

Y *Υμνος quid sit.* 77.34

Z *Odus.* 280.22

FINIS.

BARTHOLOMAEI LOMBARDI VERONENSIS
IN ARISTOTELIS LIBRVM DE POETICA
AD ACADEMICOS INFLAMMATOS
P R A E F A T I O.

DE POETICA, eiusque partibus cū mihi dicendum esse, & ea de re librum Aristotelis ex uestra, Inflammati, uoluntate interpretandum intelligam: primū laudo uos, quōd academiam ita ornare pergatis, ut Poeticā uelitis uobis ornamentum allumere. in quo gratias uobis agendas esse censerem, qui mihi hoc munus tribuistis; si & uobis & muneri satisfacere me planē posse confiderem: sed cū id sperare non audeam, uestre benignitatis erit animos addere. conabor certe. Deinde rem ipsam aggredior. quā in re de Poesi prius, quā est ipsius Poeticā & opus & finis, eiusque dignitate uerba faciam, & in ea scientias omnes consistere atque artes pro uiribus docebo: ut uel inde, quasi ex fonte quodam emanarint, uel in eam confluerint. In ea cerē disciplinā sunt omnes. neque id uulgari quodam modo, sicut in Medicina, Rhetoricā uel; aut quauis talium, ut ante saepe audiuitis; sed singulari quadam ratione, ac multo quidem praestantius, atque in illis; ut post aperius explicabo. Tunc autem de Poetica ipsa arte, quā ad Poesim comparata est, ut sunt artes omnes ad sua opera suosque fines comparatā, ita loquar; ut ostendam esse illam singularem atque mirabilem: ut scilicet intelligatis quid afferam uobis, dum Poeticam afferō: etsi hac in re non ignoro multō mihi plura, maioraque; quam quā aut leuia sint, aut nota, esse dicenda. sed in re tanta, sicut non adeo ex dignitate omnia dici possunt; ita cū aliquam partem dixerō, multum dixerō; ac si non thesauros omnes, auri tamen uobis plurimum attulerō. Statim itaque linguam, eamque facultatem, quam Grammaticam appellamus, ita Poesi coniunctam uidemus, ut initio grammaticae regulae in ea comprehensae sint, & ex ea promodum exortae; cū poetae ipsi, ut Aristoteles innuit in tertio de Rhetorica, & uberius primo de Orbis descriptione Strabo, primi omnium prudenter dicere incēperint: & inde grammaticorum obseruationibus hae ipsae sint postea confectae regulae; sine quibus

bus poetæ non scripserunt. Hic mihi sese offert campus uarietatum linguarum, elementorum, syllabarum, earumque aptissimè ordinarum comprehensionum, quæ in Grammatica docentur, Poësiq̃ue continentur: quæ ego in alium locum, aliudq̃; tempus differenda iudicavi: de quibus tamen hoc in libro dicentur poetæ, quæ dicenda uidebuntur. Ac ipse quidem Aristoteles, cuius auctoritate maximè nitimur, mihi planè uidisse uisus est, quis esset Grammaticæ usus in poësi; cùm in poetica hac ipsa de lexi & elocutione scripserit, & in Poetica Grammaticæ præcepta tradiderit.

Oratoriam autem facultatem ita est complexa Poësis, ut cùm in omni sermone uel ineruditi rhetoricè quodammodo loquantur, de utili, de iusto, de honesto: proponant, respondeant: coarguant: suadeant, dissuadeant: acculent, defendant: laudēt, uituperēt: omnibus utātur figuris & dictionis, & sententiarū: hoc magis in Poësi, quòd & ipsa doctior est, & apud eruditiores locum habet. Plenus est Virgilius, & ante ipsum Homerus: & sunt rhetoricorum uolumina exemplis poetarum in omni genere orationum referta. Et sane habet tantum decus orator, numeros, quibus ille tam placet, tamq̃ue gloriatur, sumptos à Poësi. Atque hæc pedestris oratio, ut Aristoteles innuit in tertio de Rhetorica, & uberius in primo de Orbis descriptione Strabo, à Poësi ortum habet, quòd initio omnis cōpositior oratio poetica erat: à qua paulatim in hunc, quo nunc uulgò loquimur, sermonem peruentum est: ut pedestris oratio ex alto delapsa humi reperere, nostra uerò Poetica curru uehi sublimis, ac triumphare uideatur. Neque uerò illa, qua subtilius argumentamur, abest à Poësi. uera, uerisimilia, falsa, absurda, ambigua, syllogismi, paralogismi; alia eius generis, quæ sunt eius, quam Logicam appellamus, quasi tela quædam: hæc in Poësi omnia, siue in sermone personarum, siue sua cōpositione poetæ, dum illæ colloquuntur, & ipse pangit: cùm tum uera, tum uerisimilia, nonnunquam etiam falsa suis eligat locis, absurda reiiciat, ambigua scribendo remoueat: syllogismo sæpe, ut in agnitionibus utatur, nec minus paralogismo; dum falsa, ut oportet, ueris annectit: de quibus etiam omnibus multa sunt ab Aristotele in hac ipsa Poetica, quasi suo loco tractata: ut inde facillimè appareat quis Poeticæ Logicæq̃ue sit nexus atque coniunctio. Naturalis autem Philosophiæ principia in Poësi passim, in primis Homeri, iam quiuis ante dixit; & apud alios optimos quosque poetas uidere est multa de rerum primordiis, de globis cœlestibus, de clementis, de mixtis imperfectis, de plantis, de animalibus, eorumq̃ue natura: quamquam

quam non serie ac methodo, sicuti à philosophis tradita sunt; sed sparsim, ut ueris Philosophiæ sententiis sua fabulæ materia dignior efficeretur: dum scilicet utile dulci commiscetur. Nec defuerunt, quibus ipso suo instituto, atque incepto Philosophia in uolucris, figmentisque poetarum, sub Poeticæ figuris, ac uersu, methodicè & ordinatè scripta fuit: ut in Empedocle uetere Græco, & Lucretio nostro uidemus. & fuere alii: & habet Plato Poescos plurimum. Ac sicuti hi philosophi, si poetæ etiam sint, multo sunt etiam præstantiores: ita poetæ sine Philosophia futiles, ac nulli. Adde sublimiora quàm sit natura rerum corruptibilium. Nonne iidem erant poetæ atque theologi priscis? Legite poetas præstantissimos quosque de Diis multa, eorumque prouidentia, natura, potestate, forma: in figmento fabularum uera Theologia. Hic ego Inflammatus, animaduerto uestrum alicui uideri posse me, dum Poeticam effero laudibus, apud uos id agere, ut mea uos oratione deterream à re tam præclara, contrà atque oporteret: siquidem tam multa, tamque magna quàm à nobis dicta sunt ad Poësim requiruntur. Sed aliter cum pueris atque indoctis, aliter cum doctis uirisque prudentibus agimus: cum quid suademus, & agendum proponimus: quòd non idem semper dicere, sed idem semper spectare debemus. illos enim quibusdam quasi dolis, atque fallaciis, hos re aperta, nudis uerisque rationibus impellimus ad id, quòd uolumus. Itaque nunc, cum hæc tanta à poeta postulari dico, non dissimulo, & uerè dico uersari nos in re magna; ut etiam gloriemur, & plurimarum, & maximarum rerum cognitione. Sed illud etiam aio, nolle me poetam esse in Grammatica, aut Apollonio, aut alicui Prisciano parem: neque postulare ut sit poeta alter in Philosophia Plato, aut Aristoteles, neque quiuis principum doctinarum ipse unus singillatim omnium: sed sicut quo quisque plus earum habuerit, ille scilicet perfectior: ita quiddam in quauis earum esse intelligo, quo possit esse non ignobilis poeta, si minus absolute perfecteque, at quantum sit satis, norit omnia, quæ in quauis earum argutè disputantur. Quanquam etiam, dum uestrum unumquemque contemplan, non uideo ex uobis, qui deterreri debeat, aut desperare: de uobis sentiens, qui adolescentes estis, ita esse omnes & ingeniosos, ut quæ sic discenda supersunt, faciliè; ita studiosos, ut breui; ita rebus opportunis abundantes, ut commodè assequi summa quæque, & magna omnia præstare possitis: qui autem uiri estis, iam esse affecutos; ut cum uelitis, possitis etià.

Addo etiam illud, si aliis alii seculis, Homerus, & tanto post

A ii Virgilius,

Virgilius, ac deinde Petrarcha noster, atque alii, quos prætermittito, ad eum in Poësi gradum peruenire, quid est cur non confidamus alios pariter eodem peruenire posse: cum idem mundus hodie sit atque tum, cum illi florebant: neque sit postea mutatus, aut ordo tempestatum, aut solis circuitus: neque aliud aliquod sy dus errantium, aut non errantium mutationem senserit? Quin etiam cum & hoc amplius habeamus, quod post illos nati sumus, atque ab iis adeò prouectas artes accepimus, & tam præclarum Aristotelis libellum, quasi ducem quendam nacti simus ad Poësim, non uideo cur non speremus existere aliquando posse illis etiam, uel ex academia nostra meliores. Quare nunc confirmati quæ sequuntur cognoscite. His, quæ paulò ante commemorabam, accedit Musica, eiusque harmonia, & rhythmus siue numerus, quæ duo præcipuè sunt non ignota poetis: si quidem Melici, Dithyrambici, Nomici poætæ sunt; & Tragici, Comicique harmonia, & rhythmus, tum eo qui in uocis prolatione, tum eo qui in motu corporis apparet, quæcunque imitantur: Epici uerò eo, qui in uocis prolatione ac metro fit: atque eo sæpe non ignauiter, cum etiam citatas actiones numeris quàm simillimis exprimant: ut in Virgilio,

finibus omnes

Haud mora prosiluisse suis:

ubi uerò pacatas, & graues sedatis, & firmis;

Principio cælum, ac terras, camposque liquentes;

Lucentemque globum Lunæ, &c.

Quare si rectè harmonia & numero imitatio facienda est, Musicam norit poeta necesse est: ut cum quid uoce referendum uideatur, aptum harmoniæ genus adhibere possit. hic enharmonicum, quod est artificiosum magis atque arduum per diesim: illic diatonicum, quod est naturæ nostræ accommodatius & facilius: alibi chromaticum, quod medium inter hæc, & ob id à chromate & colore nuncupatum est: ex constitutionibus hypatoidem, uel mesoidem, uel netoidem, hoc est supremam, mediam, infimam norit: ex tonis phrygium, dorium, lydium: ex modis nomicum, dithyrambicum, tragicum: inter species eam, quæ ad miserationem, ad iram, ad tranquillitatem moueat. Eadem ratio in rhythmo atque numero: quibus duobus, harmonia inquam & numero, poætæ utuntur pariter, atque musici. quare fortasse Plato Musicam poetarum parentem appellauit. Porro autem cantores, musici, & poætæ communi nomine nuncupantur,

ἄνθρωποι; & utrorumque opera cantus, & carmina: & canere utrique dicuntur. *Μῆν' ἄνδ' εἶπ', Ἀρμα* uirumq; cano. Adde etiam illud, quod Musæ ipsæ uidentur magis præsidēs poetarum. Iam uerò Astrologia tota in Poesi locum quendam habet. scætet Homerus exemplis, Virgilius, & alii quàmplurimi, qui loci notiores, quàm ut nunc à me uobis recitentur: satis enim hic est indicasse. Nec minus atque illa, quæ ante dixi, Geographia, & moris gentium antiquitates: cum & Geographiæ, & multiplicis experientiæ ducem Homerum legamus apud Strabonem. Auguria, somnia, uaticinia: fuere quondam, & nunc apud aliquos maxima sunt in existimatione: neque his caret Poesis. Phylionomica etiam in Poesi. tali enim pectore Agamemnon, tali capite Thersites talem animum, talemque naturam indicant. Adde uitæ mores, institutiones in Politica, Oeconomica, publicarum, priuatarumque rerum spectra quædam in Poesi: domi foris, bello & armis, pace & legibus, ducum, consiliariorum, uirorum, uxorum, parentum, filiorum, dominorum, seruorum, personarum omnium officia, ac munera; moralis apud poetas Philosophia, quod ipsum planè sic Horatius.

Troiani belli scriptorem maxime Lolli.

Dum tu declamas, Romæ Præneste relegi.

Qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non.

Plenius ac melius Chrysippo & Crantore dicit.

Tum uero artes apud poetas adumbratæ: quæ sunt postea auctæ illæ, atque perfectæ, & ab earum primordiis aliæ, tempore introductæ. exemplorum magna copia, ac ut aures uestras blandius demulceam, recito de nente Catulli uersus muliere.

Laua colum molli lana retinebat amictum;

Dextera tum leuiter deducens fila supinis

Formabat digitis, tum prono in pollice torquens

Libratum tereti uersabat turbine fusum:

Atque ita decerpens æquabat semper opus dens,

Laneaue aridulis hærebant moria labellis,

Quæ prius in leui fuerant extantia filo.

Ante pedes autem candentis mollia lanæ

Vellera uirgati custodibant calathifci.

Sic enim expressit, ut rem uidere uideamini: ac si ars ignota esset, hinc doceri posset. huic permulta similia legenti obuia. Aedificiorum ratio apud poetas nonnulla, urbes, oppida, portus, nauigia, regum, priuatorum, urbana, rustica ædificia. In Pictura ex de-

scriptione poetarum pictores quas lineas ducerent, quibus orna-
rent coloribus, quomodo mores affectusq; fingerent, accipere po-
tuerunt. Quid de Medicina dicam? cuius etiam, & eius quæ uictu,
& eius quæ medicamentis, & eius quæ manu uicetur, quædam in
poematibus quasi semina: quæ qui Medicinam teneat, & poetas
non ignauiter legat, facile agnoscat. Vulnus mortiferum ad he-
par, aut in iugulo Medicinæ chirurgicani spectat. Moly, dictamnus,
herbariam. Boum assatæ carnes militibus ac laboriosis idoneæ, diæ
teticen. Ac scripsere poetico lepore res medicas multi: & scripsit
modo ciuis, & municeps meus Hieronymus Fracastorius. His
ergo inflammatis, quæ ante dixi, satis arbitror ostendisse nostrorū
opera poetarum scientiis omnibus, atque artibus reſerta. neque id,
quod initio admonebam, cum aliis etiam artibus pariter cōmune.
Quamquam enim medico Galenus, oratori Cicero, architecto Vi-
truius, ac ferè unusquisque, dum se suamq; commendat artem,
alias omnes uni suæ attribueret conatur: inter hos tamen ac poetas
permultum interest. Medico enim usui Logica, naturalisq; Philo-
sophiæ quædam pars: ceteræ uero non ita. idq; sensu Galenus
ipse Medicinæ suæ celebrator; atque aded de cœlo, de anima quæ-
stiones repudiat, quas poeta complectitur. Rhetor etiam Logicam,
quod ea sit ferè contemplationi artique communis, & rebus agen-
dis apta, & Policicam, in qua maxime uersatur, attingit: natura-
lem autem Philosophiam, aliasque tam multas, de quibus ante di-
xi doctrinas, non ferè. eodemque modo architectus atque alii, non
ignobiles illi quidem, sed non poetæ conferendi artifices. poeta
unus in unius actionis imitatione omnes illas amplectitur, omnibus
fruitur, ex omnibus quasi quædam apes cacumina peruolans, sua-
uissima quæque decerpit, suasque in cellas & fauos distinguit. Id
autem quasi quodam speculo, ut agnoscatis, accipite. Proposita
morum cum uoluptate correctione, actionis imitatio peragitur
huiusmodi, ut in Virgilio Aeneide. Vir quidam pietate & fortitu-
dine præclarus, parētibus heroe, Dea, diruta patria, matre Dea mon-
strante uiam, data fata secutus, in Italiam alienam terram aduer-
sus actus terra marique casibus, ibiq; bello uexatus, urbem tandem
condidit. hæc summa fabulæ: quæ postea episodius introductis ue-
nit amplificanda. Hic primum grammaticè loqui necesse est: ex Lo-
gica distinguere & iudicare: ex sua Poetica scribenda disponere: ex
Musica suauitatem inducere. Rhetorica in usum uenit personarum
maxime colloquentium causa: naturalis diuinæque Philosophia in
communicatione Deorum atque hominum, eorumque actionum
proprietas

proprietas: Astrologia, Geographia, fabulae, mores gentium, dum itinera & nauigationes ponit: Ethica, dum uirum bonum regem, ducem facit: quoduis genus instituit, affectibus, uirtutibus, ac uitis cuiusque ante oculos positis: artes omnes, medicando, aedificando, nauibus, armis faciendis, cibis parandis, agro colendo, uirorum studiis mulierumque agendis. Iam uidetis hominem poetam, non, ut loquimur, ingeniosum, prudentem, sed egregie uirum singularem, hominem planè perfectum: id quod arbitror uidisse sapientes illos, qui ex lauro coronam censuere poetis dandam: sic enim perfectum innuebant hominem, cui nihil deesset: quam nulli alii literarum causa dandam censuere: quanquam illi quidem poeta magis laurum hoc facto, quam poeta lauro decorabant.

Haecenus quod ad Poesim opusque Poetica pertinet, de ipsa deinceps Poetica, ac prius quoniam & Poeticam dicimus, & Poesim, & Poema, aperiendum uidetur latius quid iis nominibus significetur. Poema opus est, quod extat, ut aedes. Poesis huius motus atque effectio, ut aedificatio. Ars poetica, modusque efficiendi, ut aedificatrix ars, ac Poesis duplex; ut & effectio sit, & uia atque motus, dum pangitur initio: & id extremum, cum opus iam perfectum est & apparet: ut inde saepe pro opere ipso, atque uerbi gratia Illiade, quod est poema, Poesim dicamus; cum sit in poemate Poesis, ut sunt in re mota motus. Poetica autem, & ut ita dicam effectrix, qua de nunc agimus; ut à definitione proficiscatur institutio, quam effectio num magistra ipsa uoce innuitur, inter effectiones tamen omnes excellenter ac proprie recta quaedam est pangendi ratio atque methodus. hoc communius: postea distinctius, qua scilicet arte qui careat non sit ille futurus poeta bonus: uel si teneat quas ante dixi disciplinas omnes: cum iis recte ad poema conficiendum uti non possit sine methodo atque arte. cum enim recte uel arte, uel ingenio, uel imitatione componamus, ars magistra est atque certa, ingenium saepe labitur, imitatio artis, ars quasi ipsa est: ut per Poeticam unam recte certo ex illa tanta doctrinarum omnium materia opus ac poema confici possit: quod ex effectis omnibus effecti poematisque nonien praecipuo iure tenuit. Laudabilia quidem artium permultarum facta: poema opus diuinum, ad bene beateque uiuendum comparatum, ac uel eius qui efficiendo, uel eius qui effecto dat operam, mentis perfectio. Cum igitur ex hoc ipso libello, qui de Poetica inscriptus est, perfecta cognitio, & de Poesi, & de hac ipsa arte Poetica habeatur, hinc planè admirabilis utilitas. cum enim cognitionibus uel ad usum, uel ad uoluptatem iuuemur,

iuemur, est Poeticæ usus ille, quem antea dixi, humanæ beatitudinis mentisque perfectionis, qua nihil præstantius: & est incredibilis uoluptas, quam uos opinor in poematibus uel conficiendis uestris, uel agnoscendis alienis sæpe sensistis. Quod autem Plato uir admirabilis nonnunquam Homerum carpsit, quasi damnoſa ſit illa lectio, id ne uos offendant: aut ne propterea Poeticam damnate. nam habet ſuam Homerus deſenſionem: quòd uel non illa pueris, etſi à grammaticis explicantur, ſcripta ſunt ab Homero, à quibus Plato reſciit: uel quæ ponit, non proponit omnia quaſi recta, ſed uirtutes ut amplemur, uitia ut auerſemur. Itaque uel ne Homerique uitiũ ullum, uel Poeticæ certè nullum. Redeo ad perfectam, neque ulla ex parte uitioſam Poeticam noſtram: quam ego nunc, ne quod à me præſtari poſſit, quicquam omnino deſyderetis, in artium ſcientiarumque diuiſione inter logicas rationalesque Aueroe uiro philoſopho auctore colloco. cum enim logicas quinq; dixerit, Demonstratiua, Dialecticam, Sophiſticam, Rhetoricam, Poeticam indicaffe puto: quod non opinor Grammaticam in eo numero collocandam: aut ſi Grammaticam in quinque uolumus, Sophiſticam in Dialectica numeremus: quòd eiſdem eſt Dialectices, & quod probabile eſt, & quod non eſt, uidere poſſe. De illis utcunque. Nunc Poeticam, quam ille nominatim indicat, de qua non dubitatur, logicam pono. & hoc cum reliquis illis aliis Demonstratiua ſcilicet, Dialectica, Sophiſtica, Rhetorica habere commune dico, quòd neque materiæ loco res habeant: uerba tantum & orationem: neque in certo uno genere uerſentur: ſed in omnia inſinuant ſe: hæc communia. illa propria atque diſtincta: quòd Demonstratiua, & eius duæ comites Dialectica & Sophiſtica logicæ ipſæ appellantur: quòd harum maior quidam uſus & communior in diſſertationibus, & quibuſdam quaſi punctis concifa breuiter admodum atque ſtriſſim quod propoſuerunt, eſſi ciunt, & ut ita loquar, ſyllogiſtica prorfus exiſtunt: atque adeò quæ logicæ ſunt, & in rationibus illis uerſantur, ex ſe nullum relinquunt opus, nec magis hanc, quam illam ſibi limitant materiam. Rhetorica, Poeticaque contra: quòd non adeò uerè ac propriè Logicæ appellantur, neque ſyllogiſmo ferè, ſed exemplo atque enthymemate, rationibus quaſi popularibus utuntur: atque harum quæ huiuſmodi ſunt, extant opera, orationes atque poemata, plurimamque in politicis occupantur argumentis. Nunc tres illas relinquo, quòd & multò atque Poetica ſunt notiores, in uſu quotidiano magiſtrorum diſputantiumque uerſatæ, & noſtro in præſen-

tia sermoni iam nullum afferunt intelligentiæ lumen. Sed inter Poeticam atque Rhetoricam hoc interest, quòd Rhetorica plus habet Dialecticæ, ex qua partim, partim etiam ex Politica profecta est, ut apud Aristotelem in primo de Rhetorica constare uideo: ut & Rhetorica & Dialectica non magis affirment, quàm negent: cum in re uaria mutabilique uersentur: ob eamque causam facultates uocentur in primis, quòd utrunq; possint. ac Rhetorica quidem uni magis addicta generi, civilibus scilicet rebus: tametsi non est usque adeò propria cuiusquam: quæ cum & exemplum usurpet & enthymema syllogistica Rhetorica magis. habetque, ut dixi, Rhetorica opera oratione soluta; cuius scopus atque propositum est id docere, quo, quid persuadeat, in quacunque re prompte inueniamus. Quapropter ab Aristotele definitur esse Rhetorica, facultas uidendi in quauis re quod sit ad persuadendum accommodatum. Poetica uerò discrepat ab hac, quòd non habet ortum à Dialectica: ac quòd illius instrumentis utatur, id facit, ut distincta est atque superior. res ciuiles præcipue quidem amplectitur, non eas tamen solas: usurpat enim Musicæ plurimum: & quod ante dicebamus, in omnibus uersatur disciplinis paulò minus ac suæ ipsarum artes: neque usurpat enthymema ferè, sed exemplum: idque ut efficium à poeta positum in rei similitudinem uenire possit, unde debeat auditor argumentum fumere. huiusque sunt opera uersu scripta delectationis augendæ causa: ac nonnulla horum cum harmonia, suisque ratione quadam inter se dimens corpus motibus: ut est in Tragædiis, earumque maxime actionibus; in quibus ipsis, ut amplior etiam sit ornatus, magisque delectent, magnifici instituuntur apparatus. Quare cum multo distinctius atque subtilius de Poetica locuti simus, alio quasi initio, paulò in re ipsa prouecti magis; dicimus scopum esse, & ut ita dicam, consilium Poeticæ ipsius, id uidere, quod appositum sit ad faciendam uniuscuiusque actionis, affectionis, moris, suauis sermone imitationem, ad uitam corrigendam, & ad bene beateque uiuendum: ut sit hæc aliquanto concilior, atque illa superior Poeticæ definitio. Poetica est facultas uidendi quodcunque accommodatum est ad imitationem cuiusque actionis, affectionis, moris, suauis sermone, ad uitam corrigendam, & ad bene beateque uiuendum comparata. Neque uerò quòd logica sit Poetica facultas, eo minus nobilis; cum, ut ante dixi, tam præclarum opus ipsum poema, non ut Dialectica, quasi quædam sterilis sine suo fructu, sed & opus facit: & in faciendo cum Philosophiam, aut historiam attingit, non migrat in alienum:

in alienum : sed ut ipsa est atque Poetica modo suo , suisque legibus ; nec in illis ipsa conuersa , sed illas in se conuertens , utitur ut propriis , ad suum usum , suumque finem . Quare , cum sit eo una quæque honoratior , quo id est , in quo uersatur illa , præstantius : cumque in omnibus disciplinis ita Poetica uersetur , ut dominari uideatur mortalibus , immortalibus , humanis , diuinisq; operibus : arbitror uidere uos iam nullam artem huic conferendam , nullum literarum studium Poeticam adæquare posse . Atque ut seriem locumque Poeticæ capessendæ uideatis , & huius de Poetica Aristotelis egregii uoluminis : cognitis logicis rationibus , & Dialectica in primis , & Rhetorica , Poeticæ locus . Qui ex ea uelit etiam pungere , disciplinis cognitis quantum potest , ac præsertim Ethica , & ex Musica metricis certè numeris : cum rhythmus , qui in uerbis est , unà cum harmonia non sit hodie frequens , ac multo magis aboletæ efficiō corporis , eiusque rhythmus . Adesse etiam oportebit , ut ante dicebam , ex aliis nonnihil disciplinis ; ut qui earum plus habuerit , sit ille poeta futurus perfectior . Qua in re & omnium iudicio , & Platonis sententia , uir admirabilis Homerus , & omni laude atque honore dignissimus ; qui in poematibus , ut poetam decebat , scientias , artesque omnes admiscuerit suis . Sed de his satis . Nunc librum hunc ipsum , ut res adhibita distinctione fiat illustrior , primò in præmium , & ut ita dicam , narrationem diuidendum puto . Deinde præmium in duas item partes : quarum in una quæ deinceps dicenda , proponi uidetur , in altera ordo in dicendis . In ea autem , quam dixi quasi narrationem , illa quæ sunt initio proposita , sic explicantur : ut initio de Poetica ipsa latius atque comunius , deinde exquisitius & appositè magis ; qui est Aristoteli usitatus progressus , & rationi nostræ ad discendum accommodatus ; quo in loco usui futurum iis , quæ postea de partibus dicentur , nonnihil attingit . Tum de parte Tragica , eiusque membris . De fabula , quod caput est : quonam modo rectè constitutatur : de partibus item qualibus , & quantis . De Epopœia . De increpationibus , defensionibusque poetarum . Extremo loco duæ illæ præcipuæ partes Poeticæ , Tragica atque Epopœia , in comparisonem ueniunt , de quæ earum dignitate decernitur . Atque hæc omnia tum diuisione , tum cōpositione , tum definitione , nonnunquam etiam syllogismo absoluuntur . Sed quod magnum est in hac ipsa Poetica : ut eam ex hac spem concipiat , quæ maxima concipi potest : est Aristotelis Poetica ; eius , de quo tantum abest ut honestè , ac cum laude satis dici possit , ut ne admirari quidem illius

illius diuinitatem possumus satis : qui ut ante se uicit omnes , ita cum nemo haecenus adaequauit ; atque , ut opinor , nemo posthac . Atque esse Aristotelis testatur antiquorū fides , arguit ipse stylus , ac scribendi ratio , quod ita locutus esset nemo praeter illum : perfecta methodo , cui nihil desit , quod adesse debeat ; propositis initio ueluti capitibus quibusdam artisque principis , ex quibus ante positis , quæ consequuntur plenè persequitur : neque ullam omnino particulam relinquit intactam , ut inde perfecti Poeticæ magistri esse possumus : à qua laude qui de Poetica postea scripserunt , ita abfuerunt , ut & superuacanea dixerint , & necessaria tacuerint ; inepetè utrunque . Quare illud etiam auguror (quod à Cicerone scriptum est de Rhetorica Aristotelis , illius introductæ splendore neglectas fuisse , atque adeo deletas omnes , quæ ante illam illustres extiterunt) fore ut ad uitam reuocata Aristotelis Poetica , & in clarissima luce posita (quæ gratia uobis debetur ò Inflammati) de medio tollantur aliorum omnes Poeticæ . idem scilicet meritum , idemque euentus ; Aristotele utriusque auctore . Vniuersæ autem ipsius Poeticæ , quæ tanta tamque præclara est , quæ origo , quis auctor , hic si fortè quaeritis , illud dico esse repertum antiquissimum , ut retulerint in Deos quidam . Digna Poetica diuinitate ; sed illa fabulosa fortasse magis . Nos autem ducem sequentes nostrum , ita sentimus : duas protulisse Poeticam naturales causas , alteram imitationis studium , alteram harmoniam & numerum : ut qui scilicet ad hæc magis apti fuerant , rudi quodam incompertoque principio Poeticam inchoarint : quæ postea ab iis profecta primordiis , imitantibus aliis alia , pro sua cuiusque natura , illis auctoribus & aucta , & multiplex facta est . Quare neque natalis , ut ita dicam , Poeticæ dies , neque certus parens afferri potest : illud certè affirmari potest , cum esset naturæ nostræ aptissima , neque initio genus humanum Poetica diu carere potuisse , neque unquam postea sine illa esse posse : utpote quæ & ad perfectam beatamque uitam , & ad uitam ipsam non idonea modo sit , sed planè etiam necessaria .

Huiusmodi Poetica est , qualem diximus , Inflammati ; nobilissima , & antiquissima ; iucundissima , & nobis accommodatissima ; sapientissima in poematibus , egregia in rebus omnibus , magistra uitæ , & dux ad humanam , diuinamque felicitatem . Itaque nunc , proposita nobis Aristotelis Poetica , contendamus omnes quantum possumus , ut cognoscamus Aristotelis sententiam de Poetica , eiusque partibus .

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
IN TWO VOLUMES
BY NATHANIEL BENTLEY
OF THE BARR, AT LAW
IN 1786
LONDON: PRINTED BY J. JOHNSON, ST. PAULS CHURCH-YARD
1786

E à probatis Aristotelis interpretibus discedamus, ea nobis consideranda sunt, quæ ad totius rei intelligentiam plurimum auditorem adiuvare solent: nimirum scriptio Propositum, Utilitas, Inscriptio, Quo ordine auctor legi debeat, Divisio, Doctrinæ uia, Quamq; hæc sub facultatem cadat. Aristotelis igitur in hoc libello propositum est agere de Poesi; eius enim uim, atque naturam, genera, partes, quoq; modo ea constituatur: postremo etiam appendiculas eius pertractat. Itaque cum operis huius omnia in Poesim referantur, cum ipsam hic primum propositum esse constat: Finis autem ipsius Poesis est, actiones humanas imitando, suavi sermone animum excultu reddere. Plutarchus enim in eo opusculo, Quatenus, & quo fructu iuueni liceat audire poemata, poetarum scripta ad uitæ utilitatē accommodare docet. Plato quoque in Phædro inquit, Poeta infinita antiquorum facta ornans, instruit posteros. In Lyside præterea, Poetæ tanquam parentes, & duces sapientiæ sunt. Item in Protagora, Pueri postquam literas didicerunt, ad scriptaq; conuertuntur, poetarum in primis excellentium opera illis legenda, edificandaq; proponunt; quibus monumenta quàm plurima inseruntur, priscorumq; uirorum uirtute præstantium gesta laudantur; ut puer æmulatione accensus, præclara maiorum facinora imitetur. Nec me præterit Platonem in Protagora dicere tragediorū Poesim ad uoluptatē, gratiamq; spectantium potius declinare. Verum id non Poesis, sed poetarum est uitium. nam illud idem Aristoteles assert de oratoribus. infra præterea Tragediam definiens ait, illa nos ab animi perturbationibus expurgari. Qui igitur uenerea poetice scribunt, ac turpibus, lasciuiscq; sermonibus iuuentutem corrumpunt; perinde faciunt, ac mali medici, qui uenena propinant, cum afferre salubria medicamenta deberent. Ut hos ergo carnifices, non medicos uocare par est, illos ita non poetas, sed ciuitatum pestes congruo admodum nomine nuncupabimus. Fine Poesis declarato, quæ nam eius strata materies sit, quam sibi exornandam proponit, satis apparet: animus scilicet humanus: quem sic, uti diximus, optimis moribus libi expoliendum proponit. Materia uero strata, qua de agit, nullo determinato genere, ueluti nec Rhetorices, clauditur. Et cum ad suum obeundum munus suauiter utatur sermone, etiam qua ratione sermonem maxime suauem, ac gratum efficiat contemplatur. Plato enim in Gorgia inquit. Siquis auferat ex tota Poesi concentum, & rhythmum, atque mensuram, aliud ne quicquam præter sermones quosdam supererit? Quæ cum ita sint, poetarum munus erit suauiter sermone scribere, aptè imitando, ut bonos mores inducant. Tragici enim perturbationes ex animis auferendo, heroici præclara illustrium uirorum gesta uersibus exornando, comici uitia irridendo, id apertissimè exequuntur. Hactenus de libri proposito, cuius gratia ipsius etiam Poetices finem, atque materiam exposuimus. Utilitas autem multiplex sequitur ex huius libri intelligentia. Nouerit enim qui hanc habebit, Poesis uim atque naturam, ceteraq; quæ in exordio Philosophus dicenda proponit. Præterea non pauca ad solutam orationem

orationem maximè pertinètia ex hoc ipso libro scriptores mutuabûntur. quod etiam Aristoteles indicat in Rhetorica, qui auditorem ad hûc librum sæpe relegat. Iam uerò libri Inscriptio de Poetica est: de qua plura dicenda sunt. Cum enim uerbum Poetica ab Aristotele in hoc libello pro Poesi nonnunquam, pro legibus interdum, quibus utimur ad rectè conscribendam Poesim, accipiat, in utram significationem nunc uocem Poeticam accipiat, uidendum est. Nam cum uox illa Poetica possit & seorsum legi, perinde, ac si diceremus, De amicitia, & ut alteri adiuncta, ut Horatius fecit, qui suum librum non de Poetica, sed de arte Poetica inscripsit; uidendum est, an Aristoteles, quanquam inscripserit de Poetica, extrinsecus tamen aliquid intelligi uoluerit. Sciendum igitur est Poesim, & eius leges mutuò differre. Quod scilicet hoc uno declaratur exemplo. nam ut Pictura alia est à legibus, aut ab arte, quæ quomodo rectè pictura fiat, edocet, ita etiam Poesis à legibus suis differt. Quod etiam hac ratione probari potest: nimirum quòd Poesis est imitatio, ut Aristoteles inter initia operis huius testatur; leges autem, quæ rectè imitari docent, imitationes non sunt. Quòd si secus eliet, iam ipsæ se ipsas edocerent: quod haud quaquam fieri potest. Leges igitur, quæ imitari docent, Poesis non sunt. Quam rectè autem exemplo Picturæ Poesim ab arte Poetica differre ostenderitimus, ex Plutarcho etiam in eodem opusculo, quod paulò ante citauimus, Quatenus, & quo fructu iuuenes debent audire poemata, uideri potest. ait enim, Poesis facultas est ex altera parte Picturæ respondens, sicuti igitur pingendi ars à Pictura differt, ut in aperto est, sic & ars Poetica à Poesi distabit. Cum itaq; ars Poetica, atque Poesis diuersa sint, utraque tamen Poetice nomine ab Aristotele sæpe uocetur, in huius libri inscriptione Poeticam, ut Poesim significat, ab eo fuisse usurpatam iure optimo credi potest. Cum enim hæc, qua de agimus, inscriptio, ex huiusce libri proposito, quod in huius operis exordio ponitur, desumpta sit, etiam in exordio Poeticam pro Poesi Philosophus capit. nam species, quas ibidem ponit, Tragedia uidelicet, Comædia, & id genus reliqua, Poetæas, non autem legum eius species sunt. Quare in inscriptione ipsa Poetica Poesim ualebit. Nû uerò extrinsecus aliquid addi debeat inscriptioni, considerandum est. Mihi quidem uidetur Aristotelem artificiosè libro titulû inscripsisse, in quo quippiam proferretur, quoniam ut in Odysseæ inscriptione suppleri debet actio, ut integra sit lectio, Actio Odyssea: ita etiã de Poetica scribens Aristoteles, ut Poesis parentem imitaretur, Homerum inquam, quem mirum in modum commendat, celebrat, extollit; & operis huius inscriptioni nonnihil supplendum esse uoluit. Quid autem illud sit, ipse aperit in præmio, primò dum ait, de omnibus item, quæcunque ad hanc methodum pertinent. cum ergo dicit, de hanc methodum, poeticam scilicet, ita supplendum esse in inscriptione ex contextus uerbis facillè patet. Præterea, cum methodus doctrina sit ratione constans, atque ordine recto tradita, Aristotelesq; in hoc opere rationi innitatur, & in calce præmii dicat, initio secundum naturam sumpto, primû à primis, non ne docet aperte libri huius doctrinam recto ordine procedere: & cû per causas tradatur, necessario methodicam esse? Quamobrem inscriptioni, quæ ita se habet, DE POETICA, supplebimus uerbum, METHODVS. Quòd si quis repugnans dicat addi uerbum METHODVS nõ posse, quoniam haud quaquam rectè cohæreant hæc uerba, Methodus Poesis, cum Poeticam pro Poesi in libri inscriptione accipi dixerimus: sciat is, quòd si per Poeticam leges & præcepta rectè conscribendi Poesim intelligeremus, ab eadem culpa non minus urgeremur. nec enim hæc rectè cohærent, Methodus Leges. Quid igitur dicendum? uocem nimirum, METHODVS, extrinsecus intelligi debere in

sexto

sexto casu; ut sit explicita inscriptio. DE METHODO POETICA, id est De doctrina, quæ ratione rectoque ordine incedens, Poësim docet. Ordo verò Libri huius ad cæteros Aristotelis libros erit, ut inter libros eius exotericos, in quibus non abstrusa Philosophiæ mysteria, sed leuiora studia enarrantur, post Rhetoricæ libros reponatur. nam etsi maximam inuicem habeant affinitatem Rhetorica, & Poetica, leges tamen poetarum legibus oratorum sunt arctiores. Aristoteles autem naturam imitatus, libros de simplicioribus, illis qui de rebus magis compositis pertractant, ferè semper anteponebat. Si quis uerò id fieri minime posse contendat, ut Rhetorica Poeticam præcedat, quoniam in Rhetorica se de ridiculis, & metaphora in Poetica dixisse, non autem dicturum testetur Aristoteles: Dicimus nos, quòd si ratio hæc Poeticam præcedere Rhetoricam conuinceret, pari sanè ratione ex alio Aristotelis loco oppositum concluderemus: ait enim in Poetica. Reliquum est, ut de Dictione, atque sententia agamus; tametsi de sententia in his, quos de Rhetorica scripsimus libris, ut quod eius uix, & rationis magis proprium sit, differuimus. Item secundo libro de Cælo ait. Determinatum est de iis, in his quæ circa Animæ motum. At nulla prorsus est inter Aristotelis interpretes controuersia, quin liber de Animalium Incessu, libris de Cælo sit ordine posterior. Ordo igitur librorum Aristotelis arguendus non est, ut liber, in quo alium citat, sit eo necessariò posterior; sed à rerum simplicitate sumitur; nisi faciliore doctrinæ gratia immutetur. Auctoris nomen absque dubio Aristoteles est, uir omnium, qui sunt, quique fuerunt sapientissimus. Nam, ut stylum, ac dicendi rationem pressam, atque exquisitam omittamus, neque quicquam de rei scientia, atque eius tractatione dicamus, quæ omnia, aut nullius, aut unius Aristotelis sunt; id omnino maximè probare uidetur, quòd Aristoteles ipse librum hunc suum esse testatur. nam tertio de Rhetorica inquit. Per spicuum arbitror esse non oportere me de ratione elocutionis uniuersa differrere, sed de parte duntaxat, & ea uidelicet, quæ ad dictionem oratoriam pertinet: nam de altera in commentariis nostris de Poetica diximus. illuc ergo huiusce rei studiosos relegamus. Quin & secundo eiusdem libri capite ait. Poetæ quidem, ut non humilibus uerbis, ita sæpe impropriis, ac minimè accommodatis utuntur. Perspicuitas in nominum, ac uerborum proprietate consistit: Magnificèntia, quæ humilitati opponitur; ex iis uocabulis comparatur, de quibus in libris Poeticæ disputauimus. Libet & subnectere ex eodem libro hæc. Tot sunt nominum species, quot in libris Poeticæ ostendi. Alio item in loco eiusdem libri ait. Quot genera translationum habeantur, quantumque tum uersu, tum prosa ualeat interpositio eius figuræ, cum de Poetica loqueremur, executi sumus. Quæ omnia cum in hoc libello legantur, sintque certissima testimonia, nihil dubitari potest, quin librum hunc Aristoteles scripserit. Nec obstat quòd aliquando Aristoteles quædam citet ex hoc libro, quæ in ipso non leguntur: ut de ridiculis; quæ tota pars desideratur: item de curatione, ut ipse inquit octauo Politicorum libro. Quòd autem uocemus curationem, nunc quidem simpliciter, & summatim, rursus autem manifestum in libro de Poetica dicemus: id quod tamen apud Aristotelem hoc in libro nusquam legimus. Quin Aristoteles ipse libri huius initio, de Comædia quoque se tractaturum proponit; quod tamen nusquam exequitur: ut satis uerear, ne aut liber hic mutilus, mancusque sit, aut sanè alius fuerit ab Aristotele conscriptus, ubi de hisce omnibus ageret; qui nunc, ut pleraque alia Aristotelis monumenta desideratur. Licet autem hunc librum integrum esse negemus, quæ tamen potiora, ac ad Poeticæ naturam explicandam maximè necessaria sunt, hic exactissimè explicata fuisse contendimus: Libri huius

diuisio, cum ex propositione, quam statim operis initio Aristoteles facit, eliciatur, ideo commodioris doctrinae gratia in prima particulae explanatione de ea differemus. Doctrinae uia huius libri tum ratione constat, tum exemplo; quod huic notitiae maxime accommodatur: interdum tamen, & definitione, diuisione, inductioneque, cum opportunum est, utitur. Demonstratio autem hic locum non habet; siquidem ea altioribus studiis inseruit. In morali uero Philosophia, Rhetorica, Poetica, denique in his scriptis, quae ille exoterica appellat, rationibus, exemplis, inductionibusque magna ex parte utimur: quae sane instrumenta, tum ipsi materiae, quae tractatur, tum auditoribus plane accommodantur. Eruditi enim est (inquit Aristoteles primo Ethicorum libro) eate-
 „ nus in unoquoque genere certitudinem requirere, quatenus eius rei natura
 „ recipit. simile quippe uidetur à mathematico persuasionem postulare, & ab
 „ oratore demonstrationem exigere. quam etiam sententiam in calce minoris
 Alpha diuinæ Philosophiae apertissime Philosophus indicauit. Ad eam autem
 Philosophiae partem, ad quam Poetis pertinet, huius itidem libelli doctrinam
 referimus, ea ratione, qua Moralium primo, Fraternorum effectricem
 Aristoteles, aliasque omnes artes equestria instrumenta conficientes sub Eque-
 strem, atque hanc sub Militarem reducendas esse putauit; propterea quod Mi-
 litari antedictae omnes inseruiant. Poetis uero, Philosophiam quandam mo-
 ralem esse, iam aperte demonstrauimus. Quod si tractationis eius, ubi de par-
 tibus orationis, Nomine, Verbo, & aliis: item de Metaphoris, aliisque exor-
 nationibus ad sermonem pertinentibus: item de Legibus habenda primum
 esset ratio; ita quod praesens liber esset de arte Poetica, profecto sub Philoso-
 phia rationali hic liber, ut Aueroes, Auicenna, & alii censuerunt, repo-
 ni deberet. Philosophia enim fusiis latiusque accepta in rationalem, rationemque
 diuiditur. Verum primum de Poetis hic agi superius clarissimis rationibus
 ostendimus. Haecenus de iis, quae Graeci *ἡθικὰ γόμματα* uocant, nunc ad alia
 transeamus.

*Obiectiones quaedam aduersus Robortelli explanationem
 in primum Aristotelis contextum.*

Esti cum haec scribere instituiamus, unum illud nobis erat propositum, ut tantum Aristotelicos sensus eruere, atque aperire pro uiribus studeremus, atque huc omnem operam, curamque cōferremus; factum tamen nescio quo fato est, ut dum haec molimur, dum institutum opus absoluere, atque edere propè festinamus, quiddam repente obortum sit; quod nos in medio ferè cursu remorari, ac detinere uisum est. Nam cum Franciscum Robortellum, uirum graecis, & latinis literis doctum, in hunc Aristotelis librum explanationes scrip-
 „ sisse, & iam typographo excudendas dedisse accepissem, uisum est ab incepto
 „ tantisper abstinere; dum quae uir ille de tota hac re literis mandarat, diligen-
 „ tissimè pernoscerem: illud fortè futurū arbitratu, ut his lectis omnem mihi
 „ explicandi huiusce operis laborem ademptum esse intelligerem. Expecto:
 „ produnt tandem Robortelli explanationes. quas dum accuratè uoluo, non
 „ me Herce ademptum, sed additum mihi potius laborem uideo: atque eo ma-
 „ gis, si quae mihi in his non probantur, ea uelim, & ad uerbum referre, & re-
 „ tellere omnia. Sed quando id longius esset, satis esse superque duximus, si quae
 „ tantum in tres, aut quatuor primos Aristotelis uersus uir ille conscripsit, ea
 „ omnia ad uerbum recensamus; & in quibus ab eo dissentimus, ea non obscū-
 „ re indicemus. Vt autem res tota manifestior fiat, Aristotelis uerba, eo quo
 Robortellus partitur modo, primum hic adscribemus; deinde Robortelli ex-
 plicationem

plicationem annectemus. uerba Aristotelis sunt hæc. *ἡ γὰρ ποιητικὴ, ἀντὶ τοῦ καὶ τῶν αὐτῶν ἐντέλειαν παρὰ δὲ τὸν ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ, καὶ πῶς δὲ ἐκείνου τῶν μὲν, ἢ μὲν καὶ καλῶς ἐξερῆς πρὸς τὸ ἐκείνου, καὶ πῶς μὲν ἐστὶν, ἐκείνου δὲ καὶ πῶς τῶν αὐτῶν. Λογιστὰ τῶν αὐτῶν ἐστὶν μὲν, ἀλλὰ γὰρ μὲν.* De Poetica, eiusq; generibus, quam facultatem singula habeant, & quo pacto ut rectè Poetis se habeat componi fabulas oporteat; ex quo etiam, quibusq; partibus constet, de omnibus item, quæcunque ad hanc uiam & rationē pertinent, dicamus. Hæc Aristoteles. Robortellus uero ea explicans, ita ait. De Poetica, ipsiusq; generibus. Nullo uicino exordio, de more suo, Aristoteles. quod tanti est ponderis, ut uel ex hoc uno multi diiudicarent ipsius libros, & asseruerint lib. Rhetoricorum ad Alexandrum non esse Aristotelis; ob hoc ipsum etiam, quia prolixum habet proemium, quamvis ex aliis multis coniectare fortasse possumus Anaximenis antiqui rhetoris esse, de quo sæpe meminit Quintilianus. Proemii igitur loco, utitur dicendorum propositione. quæ huiusmodi est. Pollicetur se locuturum de Poetica, deq; ipsius partibus sigillatim, quomodoq; sint fabulæ constituendæ, & ex quot qualibusq; partibus constent. præterquàm quòd proponit; docet etiam, quo ordine in tradenda hac arte uti uelit; cum ait: Incipientes primum à primis: sicuti etiam in Physicis tradendis, prius rationem, & ordinem, quo uellet uti, exposuit. Liber hic unus, quem habemus de Poetice, commodissimè mihi uidetur in partes treis diuidi posse. Primum enim inuelligat definitionem Poeticæ; inuento genere, & distinctio per differentias; ut possit applicari ad singularum partium poeticæ definitionem. Deinde agit de Tragœdia; & eius partibus; item de fabula, postremo de Epicoiæ; & comparat hanc cum Tragœdia; utra scilicet præstantior sit. atque sic sanè se habet libri diuisio. In propositione autem eorum, de quibus tractandum est; non temere est appositum, sibi esse dicendum etiam de fabulæ constitutione, & eius partibus; quia fabula est materies ueluti quædam, ex qua opus suum conficit poeta; & sine fabula cum poetice esse non possit, est ueluti forma ipsius. Quòd si rectè non constituta fuerit fabula, multum peccatur in toto poemate. immo iude omnis error proficiscitur. Nec frustra ad dictum est *ἐκ πολεως, καὶ μέσων μορίων*. nam in fabula considerantur partes, & particule, tum ex qualitate, tum ex quantitate. Partes fabulæ ex qualitate desumptæ, ab Aristotele. postea enumerantur hæc. Mores, Dictio, Sententia, Apparatus, Melodia. Ex quantitate autem desumptæ hæc. Prologus, Epilogus, Exodius, Choricum. nam ueque nimium prolixam, nec admodum breuē decet esse fabulam: quod etiam docuit Horatius in sua poetice. Hæc ad uerbum Robortellus. quæ omnia, uti polliciti sumus, examinanda sunt.

Continuò igitur, ut hæc nostra disputatio ordine recto incedat, à primis iam enarratis Robortelli uerbis, quibus institutum peculiare Aristotelis esse dicit, suis in libris exordio non uti, auspicabimur. nam cum uiderimus graues, atque eruditos Aristotelis interpretes, in multis eius libris proœmia esse assuecarè; quò consilio Robortellus, nullo certo auctore citato, nulla prorsus allata in medium ratione, illud negauerit, non uideo. Simplicius enim in libros, qui de Physica auscultatione passim inscribuntur, ubi in primo statim limine dicenda proponuntur, hæc ad uerbum scribit. Proœmium confestim scopum operis ostendit, quòd de Principiis naturalibus est. Aueroes item eundem librum explanans in calce commentationis quintæ, istæ inquit libri prologus est; & eiusdem scopum, ordinem, ac doctrinæ demonstratiuæ modum comprehendit. Quid? non uel in libros de Anima Simplicius, cui consensit Aueroes trigesima sexta commentatione eiusdem libri, unicum proœmium, Ioannes uero cognomento Philoponus duo esse asseruat: Libet etiam Alexandri

Aphrodisiensis sententiam in medium asserre: qui in eam partem inclinat, ut librum eū de prima Philosophia, qui à Græcis Alpha minor inscribitur, totius Philosophiæ proœmium esse censcat. Sed adcamus Aristotelem ipsum; ut quid cgregius ille Philosophus de exordio senserit, apertè perspiciamus. Is tertio de Rhetorica libro: Initium, inquit, orationis in oratione soluta proœmium dicitur, quemadmodum in pœsi præfatio, in pulsū lyre præcentio. Paulo uerò inferius ait: In sermone iusto, & opere heroico proœmium prolocutio est, qua futuræ imago disputationis exponitur. Causa proœmii nulla est alta, quàm, ut is, qui audit, quasi ante cognoscat qua de re habiturus sit uerba qui dicit. Paucis autem interiectis subdit. Proœmii igitur munus maximè necessarium, ac præcipuum est finem ostendere, cuius gratia oratio sit instituta. Quare, si & causa nota, & res exigua fuerit, nullus est omnino proœmii usus. Hæc Aristoteles. Cum igitur in Poëtices initio Philosophus huius libelli propositum aperiat, & quem ordinem in suo negotio sibi seruandum statuit, apponat; auditorum me hercle animi haud quaquam suspensi tenentur: sed eo potius principio, quasi manu desumpto, attentus auditor orationem sequitur: quod sanè à proœmii munere non abhorre, ex iis, quæ per Aristotelem in medium adducta sunt, facile patet. Quòd si etiam Poëtices initium cum librorum de Physica auscultatione, quod etiam supra meminimus, exordio conferatur, simile prorsus reperietur: quod sanè interpretes Græci, ut ante retolimus, proœmium esse testantur. Quare non uideo, quo modo rectè dici possit, nullum hoc loco ab Aristotele exordium fieri; aut moris eius esse, ut suis in libris, quasi inauspicatò, & sine exordio rem aggrediatur: præsertim cum exordiorum diuersa sint genera, quæ rei, qua de agitur, accommodantur. Ceterum tamen in hoc libello neget ille proœmium esse, proœmii tamen loco ait, Aristotelem uti dicendorum propositione: quæ statim enumerat his uerbis. Pollicetur se locuturum de Poëtica, deq; ipsius partibus sigillatim, quomodoq; sint fabulæ constituendæ, & ex quot, qualibuscq; partibus consistant. præter quàm quòd proponit, docet etiam, quo ordine in tradenda hac arte uti uelit, cum ait: Incipientes primùm à primis. Mihi quidem uidetur Robortellus nulla ratione contextum, quem ipse distinguit, atque separat à superiori, ubi Philosophus ordinem sibi seruandum ponit, in explanatione contextus, in quo dicenda proponuntur, inseruisse: prætermisisse autem in enumerandis Aristotelis propositis ultimum, quod Philosophus his uerbis expressit: de omnibus item, quæcunque ad hanc uiam & rationem pertinent. Enumeratis autem, quæ in propositione ab Aristotele dicuntur, extremo excepto, statim ille libri diuisionem aggreditur, affirmatq; treis in partes commodissimè diuidi posse: in quarum prima ait, Aristotelem Poëtices definitionem inuestigare, inuento genere, ac per differentias distincto, ut ad singularum Poëtices partium definitionem applicari possit. Qua in re, quomodo eius consilium satis probari possit, non uideo; cum magnam operis partem, quæ ad primam spectat, ab eo prætermisam esse planè constet. Nā antequàm de Tragedia, quam secundæ particulæ ponit initium, agat Philosophus, causas explanat, unde ortum habuerit Pœsis, quomodo in diuersas partes abierit, qua ratione, & à quibus partes illæ sumperint incrementum: quæ omnia, an sub Poëtice definitione contineantur, ipse uiderit. Ego uerò in illius primæ diuisionis mēbro nōnulla uidi, quæ hætenus me latuerunt definitionē uidelicet per diuisionem dari: siquidem, inquit, poëtices definitionem inuestigat, inuento genere, & distincto per differentias; ut possit applicari ad singularū partium poëtices definitionē. Nā si imitatio Poëtice genus est, quid erit Poëtices in uniuersum acceptæ, cuius inquiritur definitio, cōstituens differentia?

rentia? Responderet fortasse Robortellus, differentias, de quibus meminit Aristoteles, itcirco positas, ut genus diuidant, imitationem uidelicet, & Poeticæ species constituant. Quod si ita dixerit, in multas eum difficultates incidere necesse erit. Et primo, quod prauam numeroq; discrepantem orationem efficiat. Aristotelis enim uerba sic se habent. Epopœia sanè, Tragœdiæq; Poësis, Comœdia insuper, ac Dithyrambica, tum pleræq; illarû, quas ad tibias, citharas uel accomodamus, omnes prorsus in hoc uno conueniunt, ut imitatio sint. Postea subiungit: Tribus autem differunt inter se; aut quod genere diuersis, aut quod res diuersas, aut quod modo diuerso imitantur. Si igitur Robortellus differentias has ad suprapositum genus, quod est imitatio, Aristotelem referre uelit, oportet ut legat, differunt imitatio: quæ partium orationis compositio impar est & discors. Deinde si differentia, de quibus nunc agimus, sunt differentia, genera Poeticæ constituentes, Poeticam in uniuersum acceptâ nullo modo constituent: ab eadem enim differentia, à qua species actû constituitur, genus constitui, ut omnes fatentur, nequaquam potest. Necesse igitur est, ut Aristotelem Poeticæ definitionem declarare dicat, cuius nulla sit, quæ constituat differentia: aut definitiones rerum dari, quarum differentia, quibus constituuntur, sint nota ipsa disfunctionis dicta. Nec me præterit res interdum simul definiri, ac diuidi, sed ea ratione, qua diuiduntur, non definiuntur. At forte pluribus, quàm par erat, de aperta re disseruimus. Accedendum igitur, est ad secundum diuisionis membrum, in quo Robortellus ait, Aristotelem agere de Tragœdia, & eius partibus; item de fabula, uerum præfari quædâ oportet, ut quæ de fabula dicenda sunt, commodius intelligantur. Fabulâ Aristoteles bifariam considerat: uno quidem modo, ut una est, atque ea præcipua ex sex partibus, quæ Poeticam qualem efficiunt: alio uerò modo de fabula pertrahat, docens quibus eam legibus rectè constituere ualeamus. Et cum rei considerandæ ratio longè distet à re, cuius est ratio: ideo utroque modo in proœmio de ea se dicturum proponit: de ratione quidem fabulæ conficiendæ, cum ait: „ & quo pacto, ut rectè Poësis se habeat, componi fabulas oporteat: de fabula uerò, cum inquit: ex quo etiam, quibusq; partibus consistet. nam una, atque ea præcipua partium, ex quibus Poësis constat, fabula est. Cum ergo Robortellus inquit, in secundo diuisionis membro agit de Tragœdia, & partibus eius; item de fabula: si inter partes fabula continetur, ut certè continetur: nonne bis in secundo membro de fabula dicendum esse proponit? At si per fabulam, non fabulam, sed fabulæ leges intelligat, obscurior explicatio, quàm Aristotelis oratio erit. Illud itidem consideret, quàm apposite hæc pars de ratione rectè fabulam conficiendi cum alia sit collocata. Mihi certè hæc pars præcipua, ac ab aliis disiuncta adeo uidetur; ut nullo pacto nec sub alia collocari, nec cum alia coniungi debeat: quod ipsius Aristotelis uerba planè declarant. Quod uero postremo loco Robortellus agi de Epopœia, eamq; cum Tragœdia comparari dicit; id omne rationi minime consentaneum esse uidetur. Nā cum Aristoteles eo loco de Epopœia primum, deinde de increpationibus atq; defensionibus poetarum, postremo de Epopœiæ Tragœdiæq; comparisonem pertrahet; mirum uidetur quomodo medium prætergressus, partem scilicet de increpationibus & defensionibus poetarum, extrema sub uno membro Robortellus coniunxerit. Certè Græcus ille prudens, dum postremam libri partem proponeret, & eandem exequeretur, splendoris tantum attulit, ut obuiam occurrentem ueritatem uel omnium oculi excipere possent. Cum enim ultimum eorum, quæ dicenda sunt, Aristoteles proponat esse de his dicere, quæ ad hanc uiam & rationem pertinent, nonne uerbis his, postremo operis loco, de quibusdam Poeticæ consequentibus, & appendicibus se locuturum

rum apertè monstraui: Qua nam igitur ratione motus interpres iste, partem, quid inquam partem? immo partis partem, qua de annexis pertractat, partem, in qua de his agit, quæ primum in Poetica considerantur, coniunctam esse uoluit? nam agere de Epopeia nihil aliud est, quàm de Poetices specie agere; atque ita de parte præcipua, qua de agendum esse proposuit, cum dixit:

- De Poetica, eiusque generibus. Epopeiam autem Poetices speciem esse, nemo ambigit. at Epopeiæ Tragœdiam comparare, de quodam Poetices annexo agere est. Fuit profectò diuini illius ingenii scopus post translationem de Epopeia, statim eam partem aggredi, ubi de increpationibus & defensionibus poetarum agitur: quam sanè unam ex iis esse partibus constat, ubi de Poetices appendiculis pertractatur; ut partem etiam hanc subsequente, in qua Tragœdia, & Epopeia inuicem conferuntur, unum ex annexis esse intelligeremus. nam si post translationem de Epopeia, de eiusdem cum Tragœdia comparatione statim egisset, in eum facile quis errorem incidere potuisset, ut unam, eandemque cum superiore partem hanc esse crederet. Verum hætenus de diuisione, quam Robertellus attulit, dictum sit. Fasta libri diuisione
- subdit is: In propositione autem eorum, de quibus tractandum est, non temere appositum est sibi esse dicendum etiam de fabulæ constitutione, & eius partibus, & quæ sequuntur. ubi constat interpretem hunc uerba illa, ΕΙΣ ΤΗΣ ΤΕ ΠΑΡΤΕΙΣ coniungere cum fabula; ut sensus sit, dicendum esse, & de fabulæ constitutione, & de fabulæ partibus. At si seriem orationis intuebamur, luce clarius patet, partes, de quibus hoc loco dicit, non fabulæ, sed generum Poetices partes esse: perinde, ac si diceret, De Poetica generibus, & ui, & ex quot, quibusque partibus consistit, postea dicendum. Deinde falsum est, Mores, Dictionem, Sententiam, Apparatum, & Melodiam, ut ipse uoluit, fabulæ partes esse. nam fabula unà cum his quinque partibus nunc enumeratis inter partes quales Tragœdiæ numeratur. Qui igitur fieri potest, ut fabula, quæ inter sex Tragœdiæ partes quales ab Aristotele numeratur, ceteras quinque partes pro suis partibus habeat? Si dicat se nomine fabulæ non fabulam, sed Poeticam uel Poeticæ speciem intelligere, id illi gratis concedi potest; sed arguitur aliunde. quoniam Tragœdiæ partes quales, non quinque, sed sex, inter quas fabula præcipua nimirum est, existunt. Diceret fortè quispiam, ultima saltem huius interpretis particula reprehensionem uitabit, cum inquit: Partes ex quantitate desumptæ ab Aristotele enumerantur hæc.
- Prologus, Episodum, Exodus, Choricum. nam infra ab Aristotele ad uerbum scribuntur. Sed nec pars hæc culpa uacat. siquidem partes superius enumeratæ Tragœdiæ sunt partes quantæ: at Epopeia, nec omnes illas habet, nec quas habet, perinde describi debent, atque superius dictæ. Cum igitur Aristoteles de partibus quantis generum Poetices in sequentibus se dicturum proponat, non rectè Robertellus Tragœdiæ partes quantas recenset; & speciatim, quod generatim est propositum, sumit. Longè autem melius eo loco Aristoteles, à quo hæc uerba desumpta sunt, ait. Cæterum Tragœdiæ partes, quibus tanquam formis uti nos oportet, superius exposuimus. Secundum uerò quantitatem discretam, atque in quas scetur singillatim, hæc sunt, Prologus, Episodum, & quæ sequuntur. addens uerbum, Tragœdia; ut eas Tragœdiæ, non cæterorum generum Poeseos esse partes intelligamus. Hæc quidè aduersus ea, quæ minus rectè per Robertellum uidentur explicata dicta sufficiant. Quæ uerò, cum nulla ratione prætermitti deberent, ab eo omissa uidentur, ex iis quæ sequuntur, patebunt. Illud enim in primis admonuisse lectores eum oportuerat, qui Poeticæ interpretandæ munus suscepisset, quid per Poeticam intelligendum esset, cum Poeticæ tum seorsum ac per se, tum

alteri

alteri iuncta à nobis accipi possit. Si quidem quod de Rhetorica, libro secundo capite de totius operis diuisione Quintilianus dicit, id itidem & nos de Poetica dicere possumus. Hinc fortè apud Aristotelem, & Horatium orta est illa inscriptionis uarietas, quod Aristoteles Poeticæ nomine seorsum uti uidetur; atque ita opus suum inscribit, DE POETICA. Horatius autem, ut alteri ap-
 positum accepit, De arte poetica, inscribens. Quanti autem referat accipere Poeticam pro poetâ, & pro arte Poetica, uel hoc uno parebit exemplo. ut pi-
 ctura ab arte pingendi plurimum differt, ita & Poësis ab arte Poetica. Quod si dicatur Robortellum per Poeticam artem. Poëticam intellexisse, quia in illius operis initio proponit se inuestigaturum qualis sit Poeticæ facultas, per
 „ facultatem artem intelligens. Item explicans hæc Aristotelis uerba, initio
 „ secundum naturam sumpto primum à primis, ait Aristotelem uelle inuesti-
 gare definitionem artis Poeticæ. Si ita dicatur, aliunde Robortellus in sua præfatione arguetur. in ea enim Epopœiæ, Tragediæ, atque Comœdiæ, Poeticam, de qua hic agitur, genus ponit. at harum genus est Poësis. per Poeticam igitur Poësim cū omnino intelligere necesse est, Verum ars Poetica Poësis non est. ecce, Horatii Poetica, ars quidem est, Poësis minimè. nam in ea parte, ubi Poetica leges tradit, nulla est eiusmodi imitatio, quam sibi poeta primum proponitur. Igitur cū in sui operis initio eandem uocem, Poeticam scilicet, modo pro Poësi, modo pro arte capiat, nullo pacto uerbi huius explicatio prætermittenda erat: cū præsertim id sit, cuius gratia hunc librum Aristoteles edidit. Atqui in eo quis interpretis diligentiam requirat, ut perpendat qua ratione fiat, ut in græco legatur, Ποιητικὴ τέχνη; in latino uerò illi particula τέχνη, id est ΠΕΣΑΪΣ, nihil prorsus respondeat. debuit quidem inquiri, esset ne id aliqua ratione factum, an culpa potius, & incuria eius. qui librum in latinum uertit, omisum. neque enim Aristotelis mos est incassum uerba proferre. Adde, quod uerbi τέχνη, id est FACULTATEM, explicationem ita præterit, ac si ad rem nihil attineret: cū tamen maximè momenti esse planè perspicui possit. quid enim Philosophus de Poetica, & eius generibus considerandum proponit? nempe facultatem: & erit hæc particula sine explicatione prætereunda? Sed fortè dicet ille uerbum id iure prætermisum, quoniam in operis sui præfatione iam abundè sit explicatum, cū
 „ inquit. Poeta uim suam omnem tantum exercet in significandis, & describen-
 „ dis hominum moribus. Verum si id dicatur, in maiora sanè incōmoda eum
 „ labi necesse est. nam per uim seu facultatem, poëtas, & eius generum, aut natu-
 ram, aut aliquid ea posterius intelligit. Si primum, igitur in definitione generum poni debuit hoc, quod est morum tantum imitatrix: nec tamen in Tragediæ definitione tale quippiam reperitur. At si per facultatem aliud quid quàm naturam intelligat, quid erit absurdius dictu, quàm quod Philosophus de natura quidem generum Poeticæ nihil tradiderit, de eorum autem consequentibus curam uel maximam habuerit? Sed uideamus an poeta uim omnem suam, ut inquit, in significandis, & describendis hominum moribus exerceat. Hoc sanè minimè dici posse credo. nam nec ueritati consentiret, nec
 „ etiam iis, quæ ipse superius dixit. Siquidem in præfatione sua inquit, ut de fi-
 „ ni faculatis huius aliquid dicamus, Poetica, si quis diligenter attendit, om-
 „ nem suam uim confert ad oblectandum: cui sententiæ si illud etiam addatur, conatus omnes ab agente fieri, ut finem sibi propositum assequatur: ergo poe-
 „ ta finis erit oblectari, non autem mores exprimere. Negabitur fortassis illa-
 „ tum, diceturq; tunc maximam excitare uoluptatem poeta, cū optimè mores exprimit; atque hac ratione uoluptas erit Poeticæ finis, & Poeta uim suam exercebit circa morum expressionem tantum. Videtur hæc quidem uerissi-
 „ milia

milia, cum tamen minimè uera sint . nam Aristoteles inferius ad uerbum hæc scribit . NON ut imitentur mores in actione uersantur , sed per actiones mores complectuntur . Quapropter actiones , & fabula Tragediæ finis esse dicuntur . Omnium autem maximum finis est . etenim sine actione Tragedia quidem fieri non potest , sine moribus potest . Ostenderem profectò , quomodo hæc Aristotelis uerba demonstrant in exprimendis hominum moribus non tantum poetam uim suam conferre , nisi id superuacaneum esse censerem . nemo enim est , qui non aperte conspiciat , Poeticæ facultatem ac uim , si in expressione morum uersatur , sine moribus esse non posse . Ut autem quæ diximus , magis etiam confirmemus , alia quædam Aristotelis testimonia adducemus , quæ ex eodem Poetics libro paulò inferius sumuntur . Si quis præterea , ait , ordine moratos sermones , dictiones , sententiasq; benè formatas afferat , non quidem penitus negotium , quod est ipsius Tragediæ proprium , assequetur . id quod illa Tragedia multo melius præstiterit , quæ talibus utetur , perinde , ac secundo loco necessariis . Et paulò inferius inquit . Est igitur principium , ac ueluti anima Tragediæ , fabula : secundo uerò loco , mores . Item infra . Delectatio non omnifariam à Tragedia , sed quæ tantum propria ei fuerit , quærenda est . Quoniam autem à timore , misericordia' uel delectationem eiusmodi per imitationem Poeta parare debet , & quæ sequuntur . quo in loco nullam omnino de moribus mentionem factam esse planè constat . Nemo igitur ex Aristotelis auctoritate asserere poterit poetam uim omnem suam exercere tantum in exprimendis moribus ; præsertim cum in Philabo dicat Plato , qui tragicis spectaculis adsunt , dum delectantur , sæpe lugere . Misericordia ergo uoluptatem affert . nam , ut ibidem dicit Plato , Dolores huiusmodi plenos miris quibusdam uoluptatibus inuenire licet . Atqui illud obseruandum erat plurimum distare , si dicamus hoc modo : totum poetæ conatum esse , ut homines bonis moribus imbuat : uel illo : omnem uim ponere tantum in exprimendis moribus . nam , ut primum uerum est , ita secundum falsum . Quod si quis per bonorum morum expressionem in poematibus factam , homines bene moratos euadere dicat , sciat is poetas non bonos mores tantum , sed prauos etiam exprimere . Aristoteles præterea uult id , quod infra latius in definitione Tragediæ dicitur , ut in audiendis rectè confectis Tragediis , timoris , & misericordiæ interuentu , animus à uitiiis expurgetur : neque uerò necessariò mores per morum expressionem in animum inducuntur . Fortè Poetics uim esse , Robortellus dicit , mouere , sedareq; hominum animos . Nulla igitur ratione dici potest , poetam uim omnem suam tantum conferre in significandis , & describendis moribus hominum . Quod si dicatur poetam , dum probè mores exprimit , audientes ad iram , aut mansuetudinem , pro morum , qui exprimuntur natura commouere : tunc Aristotelem obiciam infra dicentem , aliquas esse fabulas patheticas , quæ tamen morate non sunt : unde sanè constat hominum animos absque morum expressione , ad perturbationes tamen maximè commoueri . Illud etiam probari non posse uidetur , quoniam modo poetæ uis circa unum , Poeticæ uero circa alterum uersetur : perinde ac si artifex ab arte , cuius est artifex , quatenus artifex , diuersum finem habere queat . Aut igitur Robortellus uerbum , facultatem , si aliter eam in contextu quàm in præfatione accepit , declarandum omisit ; aut id non ex sententia Aristotelis , ut nos quidem putamus , interpretatus est . Nullum præterea de particula illa *QVO PACTO* uerbum fecit : eeu si rei conficiendæ ratio à re , cuius est ratio , non distinguatur . Sed neque de uerbo *FABULA* quicquam dixit . quæ cum interdum de tota Poesi , nonnunquam pro parte , item pro apologo accipitur ; in quem tamen sensum

eam

eum Aristoteles accipiat, non indicauit. Totam demum illam contextus partem omisit, quæ sic se habet, DE OMNIBVS ITEM, QUÆCVMQVE AD HANC VIAM ET RATIONEM PERTINENT. Quod si dicat in præfatione se iam id, dum illud perpendit, sit ne liber hic integer an mancus, explicuisse per hæc uerba, cum inquit, & reliquis partibus Poeticæ. Si sic, inquam, dicat, Aristoteles tum redundans, tum diminutus in hoc contextu necessario apparebit. Redundans quidem, quia bis idem proponeret. nam cum in prima contextus parte proponit Philosophus se locuturum de Poetica, & eius generibus; si etiam illa uerba, de omnibus, item quæcunque ad hanc viam & rationem pertinent, intelligantur de Poeticæ generibus, bis de generibus Poeticis Aristoteles se tractaturum proponeret. Diminutus uero esset Philosophus, si illo modo interpretetur. nam in numerandis iis in proœmio, quæ in scriptione hac pertractanda sunt, prætermisisset enumerare appendiculas Poeticas; de quibus tamen in hoc opere tractat: quæ sanè ab Aristotelis dignitate, ac consuetudine aliena existimanda sunt. Quanquam autem de methodo (uiam & rationem uertit Paccius) in præfatione Robortellus multa dixerit; ea tamen tum rationi dissentanea, ut nos existimamus, tum uero nihil ad uerbi, methodi, explicationem, ut hoc loco sumitur ab Aristotele, spectantia ostendemus. quod ut euidens sit, nonnulla eius dicta in fine suæ præfationis examinabo. Erat(inquit) Aristoteli pertractanda Poeticæ ordinatio, ac *μεθόδος*: non poterat autem ita pertractari, nisi declarasset *τι τίς ἐστι*, allata definitione. paucis autem uerbis interiectis, subdit. Exquirere autem genus non poterat, nisi per methodum *ἀναγνῶσκω*. Hæc ille. Atqui nos cum per methodum resoluentem, leges & præcepta necessario intelligere dicimus. erit ergo sensus, non poterat Aristoteles inquirere Poeticæ genus, nisi per methodum, quæ docet resoluerè, id est nisi utendo legibus illis, quas Posteriorum resolutiorum libro secundo docet, quibus sciamus resoluerè. Si igitur quæ ab hoc uiro de methodo in præfatione sua scribuntur, in gratiam, atque explicationem uerbi methodi, in contextu Aristotelis positi scripta sunt, talem Aristotelis uerba sensum præ se ferent: DE OMNIBVS ITEM, QUÆCVMQVE AD HANC METHODVM PERTINENT, id est ad leges & præcepta, quibus, uel diuidere, uel definire, uel demonstrare docemur: quæ sanè sententia prorsus inepta omnibus uideri poterit. Verbi igitur *μεθόδος* in orationis Aristotelicæ serie positi explicatio, aut prætermissa, aut præter rem allata. Sed cætera etiâ in methodi gratiam ab hoc eodem auctore dicta expendamus. Erat(inquit) Aristoteli pertractanda Poeticæ ordinatio, ac *μεθόδος*: non poterat autem ita pertractari, nisi declarasset *τι τίς ἐστι*, allata definitione. At quomodo non poterat, si potuit? methodicè nanque de Poetica scripsit Aristoteles; neque tamen explicauit *τι τίς ἐστι*, allata definitione; cum nulla toto Aristotelis opere Poeticæ in uniuersum definitio reperiatur. Quam fortè, si quis dicat Philosophum quidem non expressisse (nihil enim aliud fingi potest) ex Philosophi tamen uerbis uel nullo negotio posse nos eam clicere: numquid Aristotelis mos est, cum rei cuiuspiam definitionem in uniuersum, cuiusmodi Poeticæ est, inquiri, femina tantum tradere, quibus ea colligatur? Quanquam igitur ratione in libris de Anima Aristoteles, Animæ in uniuersum, in secundo uero de Physica auscultatione, Naturæ; in eiusdem libri tertio, Motus definitionem expressit: cum præsertim naturalis Philosophiæ auditor eo, qui Poeticæ est, acutior dubio procul censeatur. Qui igitur dici potest Poeticæ methodicè ab Aristotele tradi non potuisse, nisi Poeticæ in uniuersum quid sit declarasset? Per Poeticam præterea, cuius allatam definitionem dicit, aut Poësim, aut artem Poeticam intelligit. Artem Poeticam, id est leges redigendi

pangendi poematis hic Aristotelem definire dici nequit; leges enim, et si rectè
 imitari doceant imitationes, tamen non sunt. At id, quod hic definiretur, imita-
 tionē loco generis habere esset necesse. Poesim igitur Aristoteles definiret, cum
 tamen Robortellus locum illum exponens, INITIO SECVNDVM NATV
 RAM SYMPTO, artis Poeticæ definitionem Aristotelem investigare uelle di-
 cat. Cum igitur nec Poeticam, quatenus Poesim, uel artem ualeat, definiat, nil
 mirum uideri debet, si in Aristotelis orationis contextu nulla talis exeat defi-
 nitio. In eadem itidem parte subiungit is. Et quoniam definitio non erat
 satis nota, fuit illi inuestiganda, eo planè modo; quo ipse docet libro Poste-
 riorum secundo. Primum enim exquirat genus, deinde differentias, quæ ip-
 sum aptum reddunt ad varias partium ipsius definitiones. Aduersus quæ, di-
 cimus hanc non esse methodum, de qua Aristoteles Posteriorum libro secun-
 do: ut scilicet ex generis definitione uniuscuiusque generis illius speciei defi-
 nitionem nanciscamur: sed contrà potius per species prius definitas ipsius ge-
 neris, cuius sunt species, elicitur definitio. uult enim ea poni prius, ex qui-
 bus differentie habentur, deinde genus ipsum. Verum, ne uidear hæc sine
 ratione dicere, asseram Themistii uerba in paraphrasi Posteriorum libro se-
 cundo capite eo, cui titulus est, Quemadmodum definitio generum inuesti-
 ganda sit. Generibus autem (inquit) illis, quæ in species alias soluuntur, spar-
 gunturq; definiendis, uia hæc seruabitur. Primum sumenda sunt omnes
 eius generis species indiuiduæ, ut numeri ternarius, binarius, cæteræ formæ:
 fingamus enim has esse ultimas species numeri, uel quouis alia. Item om-
 nes species linearæ, quæ sint, recta, circuliens, flexa. Omnes species anguli, quæ
 sint, acutus, rectus, directus. Deinde harum specierum definitiones prome-
 dat, ut paulò ante præcepimus. tum sumenda, legendaq; omnia, quæ sint spe-
 cies illis quæ definiuntur, communia. Quid est linea recta? longitudo citra
 latitudinem, cuius puncta media non prominent ab extremis. Quid est linea
 circumducta? longitudo citra latitudinem, ad cuius summum linearum omnes à
 centro ductæ sunt pares. Quid est linea flexa? longitudo citra latitudinem fle-
 xuosa. In omnibus itaque finitionibus linearum, longitudo citra latitudi-
 nem, ut quiddam commune ponitur. Hoc reponendum. deinde redeun-
 dum ad lineam, & in quo ex decem principiis sit querendum. Et quoniam
 in quantitatis genere est, hoc sumendum, & cum illo communi, quod in de-
 finitionibus omnium specierum comperimus, iungendum. ita definitio li-
 nearum tota hæc fuerit. Linea est quantitas citra latitudinem longa. Hæc Themis-
 tius, quæ ab Aristotele ibidem desumpta sunt. Mihi tamen Themistii potius,
 quam Aristotelis uerba referre placuit; quoniam aliqua ex parte erant pla-
 niora. Quomodo igitur is ait: quoniam definitio non erat satis nota, fuit illi
 inuestiganda, eo planè modo, quo ipse docet libro Posteriorum analytico-
 rum secundo? Primum exquirat genus, deinde differentias; cum in exemplo
 de linea supraposito prius sit id, unde differentie sumuntur, deinde genus
 ipsum. Sed uideamus nunquid in eadem parte rectius senserit, dum ait. Ex-
 quirere autem genus non poterat, nisi per methodum ἀναλυτικὴν; quæ ut dixi-
 mus progreditur à singularibus ad unū uniuersale cōmune omnibus. Quò nō
 potuit? non ne in initio secūdi libri de Anima. Animæ definitionem ponit Phi-
 losophus; neque tamen à singulis ad id, quod est commune resolucendo pro-
 greditur? Multa prudens prætereo, ut quàm maximè fieri potest consulam
 breuitati. Postremo in eadem parte, ubi agit de methodo, ait. Habet igitur
 Aristoteles in hoc libello tres simul methodos: resoluentem, diuidentem,
 definientem, quæ in ipso libelli contextu facillimè possunt perspicui. Per hæc
 postrema uerba mihi uidetur in orationis contextu Aristotelem minime de-
 buisse

buisse dicere, DE OMNIBVS ITEM, QVÆCVNQVE AD HANC METHODVM PERTINENT, sed potius ad tres methodos. Verum si libelli huius doctrina methodus nuncupatur, quoniam his tribus utitur, quomodo, aut per quam figuratam locutionem voluit Philosophus, uerbum, methodus, uoce unius, plurium numerum concipere? Sed age, uideamus numq̃ Poeticæ liber editus ab Aristotele methodus appelletur, quoniam in eo utatur methodo resoluente, diuidente, definienteq̃. Mihi sanè non uidetur, fac enim Aristotelem, id quod omnium Poeseos generum commune est in primis dixisse, atque eo loco resoluente methodo usum fuisse: deinde declarasse quibus à caulis ortum habuerit Poësis: postmodum methodo usum diuisiua, Poeseum differentias tradidisse: post hæc definire: hoc uerò loco uti definiente methodo: tandem ostendere, quomodo Poeseos partes incrementum habuerint: cui nam hæc doctrina methodica uideretur? nulli quidem, ut arbitror, nullus enim esset ordo, & omnia confusè, neque secundum rei naturam essent tradita. Doctrinam igitur poeticam Aristoteles nequaquam methodum appellauit, quoniam dum diuidit, utatur methodo diuidente; aut dum definit, utatur methodo definiente. Quare multa quidem de methodis ab hoc uiro dicta sunt; nihil tamen expressum uidetur, quod ad uocem, methodum, quæ in orationis contextu ponitur ab Aristotele, explicandam pertineat. Verum hætenus de iis, quæ, ut nostra fert opinio, Robertellus in primæ huiusce libri particulæ explanationibus non rectè sensit. Nam ut omnia summam exponamus, Aristotelem in libro Poëtics exordio non uti falsò asseuerat. Diminutè explicat, quæ ab Aristotele proponuntur dicenda: et quem ipse facit contextum secundum, in explanationibus tamen primi sui contextus præter rationem inculcat. Præuam libri diuisionem affert. singillatim etiam in membris diuisionis labitur. Partes quales, quæ poematis sunt, fabulæ partes esse dicit: & quæ Tragædiæ sunt partes quantæ, ei particulæ Aristotelis attribuit, in qua de omnibus generum Poëtics partibus quantis determinare proponit. Quæ uerò minimè prætermittenda, ab eo tamen sunt prætermissa, hæc colligimus. Verbum, POETICA, num pro Poësi, an pro Poetica arte sumat in orationis contextu, nequaquam distinxit. De uerbo, IPSA, quod in græca serie legitur, in latina uerò Paccijs uersione desideratur, nihil meminit. Verbum, FACULTATEM, aut prætermisit, aut non rectè explicuit. Prætermisit quoque uerbū, QVO PACTO. uerbum, FABULA, denique totam eam partem, quæ dicit, DE OMNIBVS ITEM, QVÆCVNQVE AD HANC VIAM ET RATIONEM PERTINENT, nam quæ de methodo affert, nihil ad rem facere uidentur. Nec uerò quenquam uelim existimare me detrahendi studio id aggressum fuisse (quod quidem à me alienissimum est) quandoquidem hac potissimum ratione adductus, ne summi Philosophi præceptum penitus neglexisse uiderer, hoc negotium suscepi. Libro enim Ethicorum primo, generis uniuersi inquisitionem arduam sibi futuram dicit, propterea quòd amici sint, qui Ideas induxerunt. Sed forsitan rectius esse, inquit, & oportere uideretur, ut pro ueritatis salute unusquisque, & præsertim Philosophi sua quoque propria refutarent. nam licet amici ambo sint, sanctum est ueritatem in honore anteponere. Hæc Aristoteles. Quòd si nobismet ipsis, amicisq̃ ueritatis causa parcere minime debemus, non ægre laturum Robertellum existimaui, si quæ ueritati lucem afferre possent, liberè exponerem: cum præsertim studiosorum utilitatis habenda ratio, & quid probum uirum deceret, in primis nihil attendendum fuerit. Nam cum multi ingenui, bonæq̃ spei adolēcentes, imprudentia lapsi, auidè ob libri nouitatem, quæ Robertellus scripserat, essent imbibiendi, impietatis crimen

haud leve subiturus mihi uisus essem, si imminenti huic malo, cum liceret, non occurrissem. Hæc igitur pauca ut admoneremus eos, qui bonis artibus dediti sunt, satis esse duximus. quare hoc officiū à nobis in posterū non præstabitur; ne præter studioforum utilitatem alia nos ratio ad id agendum impulsisse uideatur: sed ea solum, quæ ad Aristotelem intelligendum conducunt, breuius quàm fieri poterit, deinceps afferemus. Ad rem igitur accedamus.

ARISTOTELIS

DE POETICA.

PARTICVLA PRIMA.

Εἰς ποιητικὰς ἀντὶς τι, καὶ τῶν αὐτῶν ἔργων ὁδομαγίαν ἔχουσιν, καὶ πᾶς δὲ συνίσταται τῶν μύθων, ὅ μὲλλον καλῶς ἔχειν ἢ ποιεῖν, ἐπὶ δὲ ἐκ ποίαν, καὶ πόσον ἐστὶ μολών, ὁ μολὼς δὲ ἢ πᾶσι τῶν ἀλλοτρῶν, ὅσα τῶν ἀντὶς ἐστὶ μολῶν, λέγωμαι, ἀρξάμενοι κατὰ φύσιν πρῶτον ἀπὸ τῶν πρῶτον.

E POETICA, eiusq; generibus, quam facultatem singula habeant: & quo pacto, ut recte poesis se habeat, componi fabulas oporteat; ex quot etiam, quibusque partibus constet: de omnibus item, quaecunque ad hanc viam, & rationem pertinent, dicamus, initio secundum naturam sumpto primum à primis.

VINCENTII MADI ET BARTHOLOMAEI LOMBARDI
COMMONIS EXPLANATIO.

HOC EST totius libri Poetices exordium; siquidem tum dicenda proponendo, tum ordinem, quo in docendis propositis uti statuit, commonstrando, ad sequentia promptè excipienda præparat auditores. Quæ verò in sequentibus tractabuntur, hæc sunt: DE POETICA, IPSA QVE, EIVS QVE GENERIBVS. id est de Poesi in uniuersum, atque de unaquaque specie singillatim: quorum omnium facultatem, hoc est naturam ostendet. ET QVO PACTO COMPONI FABVLAS OPORTEAT. id est de fabulæ conficiendæ legibus, ut Poesis rectè se habeat. Per fabulam autem ipsarum rerum constitutionē intelligit. EX QVOT ETIAM, QVIBVS QVE PARTIBVS CONSTET. hoc est de partibus uniuscuiusque speciei Poeseum. sunt verò quales & quantæ. DE OMNIBVS ITEM, QVÆCVMQVE AD HANC VIAM ET RATIONEM PERTINENT. id est de annexis atque appendiculis doctrinæ de Poesi cum ratione traditæ. Quo verò ordine hæc suprâ enumerata docere velit, subiungit inquit: INITIO SECUNDVM NATVRAM SVMPTO PRIMVM À PRIMIS, rerum scilicet dicendarum; siquidem quæ ad sequentium notitiam conducunt, ea præponi debent. In quot autem partes Liber hic sit diuidendus, ex antepositis est sumendum. Prima pars erit de Poesi in uniuersum: cuius commune ponit id, in quo Poeseum omnium genera conueniunt. differentias eius ponit, quomodo à duabus

c ii causis

causis naturalibus Poësis orta sit ostendit . quo itidem pacto in diuersas partes abiit . à quibus , & quomodo partes illæ , in quas abiit , sint mutatae , atque hæc auctæ . Alia pars erit , in qua de Poëseos generibus pertractat . Et quoniam in hoc libello de duobus tantum , Tragœdia inquam & Epopœia uerba sunt , pro generum Poëtices ratione duas tantum partes habebit hæc scriptio : in prima Tragœdiæ , in secunda Epopœiæ naturam declarabit . Alia pars erit , ubi de legibus aut arte Poëtica docet Aristoteles . quo planè loco rectè fabulam consiciendi regulæ traduntur : ex cuius recta ratione Poësis etiam rectè se habere dicitur . Alia pars erit , in qua partes , quæ quantæ sunt , docentur . Et quoniam Tragœdiæ partes , aliæ quidem quantæ sunt , nimirum Prologus , Epilogus , Exodius , Choricum : Epopœiæ uerò aliæ : iccirco partes partium quantarum erunt duæ . Partes item quales , Tragœdiæ quidem aliæ , Epopœiæ autem aliæ sunt . Tragœdiæ partes quales sunt , Fabula , Mores , Dictio , Sententia , Apparatus , Melodia : Epopœia uerò , quanquam & ipsa supradictarum aliquas habeat , omnes tamen non habet : iccirco partes itidem erunt duæ , de partibus , quæ Poësis qualitatem ostendunt . Postrema pars erit de Poëtices annexis appendiculis uel . Et quoniam hæc duo etiam sunt , in quorum altero de increpationibus ac defensionibus poetarum agitur , in altero uerò de Tragœdia atque Epopœia , utra sit præstantior perpenditur ; circa appendices duo erunt capita . quæ omnia rectè ac naturali ordine tractanda Aristoteles proponit . Ut autè summam capitula dicam , de Poësi , de arte Poëtica , et de Annexis Aristoteles se pertractaturum in sequentibus pollicetur .

VINCENTII MADII PROPRIÆ ANNOTATIONES.

EXPLICANDÆ primùm hic essent quatuor hæc uoces , Poëtica , Poësis , Poëma , Poëta , quid singula sint , quot modis accipiantur , & quomodo inter se differant . uerùm , de Poëtica , & Poësi , cum supra factis dictum sit , omittantur . Poëma uero ex Aphthonii Sophistæ sententia in libro Græcorum Rhetorum , Poësis pars est . ut Ilias uniuersa Poësis est : eius uerò pars quædam , ut armorum Achillis præparatio , Poëma nuncupatur . Verùm ex Platonis Phædone falsum id esse patet , qui ter in eadem ferè pagina poëma pro toto , atque integro libro fuit . Aristoteles item in hoc eodem libello infra ait , Ante uero Homerum nullum omnino tale Poëma habemus ; tamen plura extitisse credere par est . Extat autem ipsius Homeri (ut ab eo initium sumamus) Margites , & huic consimilia . Clarius etiam dum ait , Illudq̃ cum primis cauere , ne contextû Epopœiæ proprium in Tragœdia cōsingamus . talem uerò esse dicimus , qui complures contineat fabulas : exempli gratia , si quis totum illud Illadis unica uelit amplecti fabula . ibi etenim propter Poëmatidis longitudinem partes ipsæ congruentem suscipiant magnitudinem , ubi sanè patet , Poëma frequenter

frequenter pro libro integro à probatis auctoribus sumi. Si tamen uim uocum perpendere uelimus, Poetis factionem, Poema uerò poetæ opus, & factum, quod extat, significare uidetur. citra tamen discrimen has tres uoces, poeticam, Poësim, Poema, ad idem significandum ueteres usurpant. nam quòd apud Aristotelen Poetica Poësim etiam significet, in sequenti particula patet apertissime, cum inquit, τραγῳδίας ποιῶντες, idest Tragediæ Poetis, ἡγὶ δὲ θύραξ ἑκατομῶν καὶ hoc est Dithyrambopoetica: ubi æquè dicere potuisset Dithyrambopoësis.

Quid autem Poeta sit, & unde dicatur, apud Platonem in Conuiuio manifestè uidere licet. ait enim. Scis urique factionem amplum quoddam esse: factio siquidem generatim causa dicitur, ex qua unumquodque ex non esse ad esse procedit. Quapropter omnes cuiusque artis actiones factiones sunt, & artifices omnes poetæ idest factiores; non tamen nocantur poetæ, sed alia nomina fortuntur. Ex omni uerò factione una selecta particula, quæ circa Musicam, carminaq; uersatur, totius nomine nuncupatur. Poësis enim hæc sola uocata est: qui uerò hanc factionis particulam habent, poetæ. Ex quibus Platonis uerbis, unde poetæ nomen deductum sit, colligitur; ipsūmq; artificem esse, qui circa musicam, & carmina uersatur. Poësis igitur illorum quatuor unumquodque sit, quot modis accipiat, & quomodo inter se differant, per ea, quæ iam diximus, abundè patet. Verbum *ΙΠΣΑ* *QVE*, quod in latina translatione desideratur, ea ratione ab Aristotele positum fuisse putamus, ut scilicet ualeat in uniuersum: & ne uerba illa sequentia, uidelicet *ΕΙΤΙ* *S* *QVE* *ΓΕ* *ΝΕ* *ΡΙΒ* *Υ* *S*, pro eodem poni censeremus, esseq; ueluti explicationem uocis illius *DE* *POETICA*, quasi quòd integra esset sententia *De poetica*, id est de generibus eius: quoniam, et, pro idest, sæpe numero usurpatur. & in hoc opere parum infra, cum ait, ἡ τῶν ἰστίων, ἡγὶ μὴ ἡμῶν τῶν ποίησιν. Item non multo post, αἱ τῶν ἀνθρώπων, ἡγὶ μὴ μὲν τοῦ βέλους. Ut igitur intelligeremus Aristotelem de Poetica in uniuersum, deinde priuatim de eius generibus uelle pertractare, iccirco additur uerbum, *ΙΠΣΑ* *QVE*: quoniam interiectione uocis illius, particula sequens, tanquam præcedentis explicatio sit, accipi non potest. Hæc nostra annotatio testimonio Aristotelis in calce huius operis confirmari potest: in quo cum esset eadem sententia, eisdem quoque uerbis usus est, cum ait, τῶν ποίησιν, ἡγὶ μὴ τῶν ἀνθρώπων, ἡγὶ μὴ τοῦ βέλους, & quæ sequuntur. Verbum *ΕΛ* *Υ* *Τ* *Α* *S*, habitudinem ac responsum quoddam ad id operis, cuius facultas dicitur, referre uidetur. Verum facultas cum rei natura sit, tametsi ratione quodammodo differant inter se, facultatem, clarioris declarationis gratia per naturam explicare placuit; natura largè suscep̃ accepta. Quod qua ratione fecerimus, explicandum est. cum Aristoteles in primo de Rhetorica eam definiens dicat, quòd est facultas cernendi quid in quaque re probabile sit, profectò id commodissime per naturam etiam explicabimus, dicentes quòd Rhetoricæ natura est prospiciendi quid in quaque re probabile sit. Idem etiam de Dialecticæ definitione dicitur, qua de in primo Topicorum Aristoteles scripsit. Cicero quoque, qui in uertendis græcis uocibus diligens admodum fuit, sæpe uim, quæ *ἰσχυρῶς* respondet, pro natura sumit. in secundo enim de Oratore ait, Ignari omnes controuersias ad uniuersū generis uim & naturam referri. Et in eodem etiam paulo post inquit, Quid enim est, in quo hæreat, qui uiderit omnem, quod sumatur in oratione, aut ad probandum, aut ad refellendum, aut ex sua sumi uel atque natura, aut assumi foris? Hæc sua uim, cum aut res quæ sit, tota queratur, aut pars eius, aut uocabulum quod habeat, aut quippiam rem illam quod attingat. Extrinsecus autem, cum ea, quæ sunt foris, neque inherere in rei natura, colliguntur, si res tota queritur, definitione uniuersa uis explicanda est. Item in tertio de Oratore, ubi dicit, Vis enim & natura rei,

nisi ante oculos ponitur, qualis & quanta sit intelligi non potest. Ex quibus omnibus uocem FACULTATEM recte fuisse per naturam explicatam abunde patet. falsius enim accipi naturam quam in secundo Physicorum, ex supradictis locis est manifestum. Rectius autem uerbo facultatem, quam uerbo naturam, est usus Aristoteles. nam facultas opus, quod ab ea provenit actionem uocant nostri propius respicere uidetur: quo uerpotè manifesto innotescit res. unde fit ut opera à facultatibus manantia, in facultatum definitionibus ponantur: ut in Rhetorica, Dialecticæq; facultatis definitione patet, quæ qua ratione facultates dicantur, satis ab Alexandro Aphrodisiensi in initio libri Topicorum est explicatum. Verum obicit aliquis, si per facultatem naturam intelligimus, rerum autem natura definitione monstratur; utique Philosophus Poësis definitionem inquireret: quod tamē in hoc libro nusquam legitur. Dicimus nos, quod quamquam definitio rei naturam exacte declaret, nihilominus alii quoque apcrienda rei modi, cognitioni huic congruentes habentur: qualis est modus, quo ad naturam Poësis declarandam hic utitur Philosophus. nam etsi Tragediam inferius definiat, Epopœiæ tamen naturam per definitionē haudquaquam declarat. Verbum SINGULAM, non ad genera solum, uerum etiam ad Poëtiæ referri debet. alioqui quid id esset, quod de Poëtica sit dicendum, Aristoteles non diceret. At super ea parte, in qua dicitur: ET QVO PACTO, UT RECTE POËSIS SE HABEAT, COMPONI FABULAS OPORTET, dubitabit quispiam. quoniam, dum eundem locum explicaremus, asserimus Aristotelem in illa parte proponere de Legibus, aut arte Poëtica dicendū esse: considerans Aristotelis propositum non esse de Poësi, cum iam Poësim ab eiusdem legibus differre affirmauerimus. Huic respondemus, quod licet leges differant à Poësi, cum tamen Poëcos gratia considerentur, ut scilicet eam recte conficere sciamus, propterea de Poëti toto opere Aristotelem agere dicimus; cum in Poësim præcepta, perinde ut in finem ordinentur. Quod in simili ueterum omnium Græcorum interpretum testimonio tertio Physicorum libro confirmari potest: quo in loco quamquam ipsius Motus Philosophus asserat definitionem, eum tamen librum non de Motu, sed de Principiis esse omnes prudentissime dixerunt: quoniam de motu ibidem naturæ gratia à Philosopho pertractatur. quod eius uerba in tertii initio, quæ hunc in modum se habent, apertissime testantur, Quoniam (inquit) natura est motus, ac mutationis principium: scientia autem nobis de natura est: oportet nō ignorare quid sit motus. necessariū enim est, ignorato ipso, & naturā ignorari. FABULAM Aphthonius Sophista in libro Græcorum Rhetorum, sermonem falsum ueritatem effingentem esse dicit: cui etiam Aristoteles consentire uidetur in Problematis particula decima octaua problemate tertio, cum ait, Exempla autem, & fabellæ testimoniorū speciem gerunt: fides autem perfacilis est, quam testimonium fecerit. Additur, quod uerisimile quisque libentius discit: exemplum autem, & fabellæ rem non nisi similem docent. Plato quoque in eodem accipit significato, cum inquit: Olim quandoque Dii soli erant, & quæ sequuntur. Verum in hoc sensu in Poëtica, fabula non accipitur, sed pro quadam rerum constitutione, quæ se inuicem, aut necessario, aut uerisimiliter consequuntur: quod in primo fabulæ significato non reperitur. Capitur etiam alio modo pro mendacio absolute, ut nullam penē cum eo, in quo sumitur in Poëtica, significato similitudinem habere uideatur. iccirco in hoc, ut in primo, non esse laborandum putauimus; ut illa duo significata, quæ cognata magis uidentur, coniungeremus. Id tamen animaduertendum est, Platonem in Phædone uoluisse, primum etiam fabulæ genus Poësi convenire: nam inquit Soc. Postea quā uero factū iam de me iudicio, non me interim dici festiuitas inhiberet, censui

" censui oportere, si forte in somnium toties iubeat popularem hanc muscam
 " exercere, non negligere eius præceptum. tutius enim fore arbitratus sum, an-
 " tequam è nita migrarem, expiare animum, atque ut monet in somnium, poe-
 " mata facere. Quamobrem primum cecini Deum ipsum, cuius tunc sacra cele-
 " brabantur: atque post Deum, iudicans oportere cum, qui poeta futurus sit,
 " non sermones, sed fabulas facere, me uero non esse fabulatorem, nonnullas ex
 " fabulis Aescopi, quas sciebam promptioresq; habebam, ut in quamq; prius
 " incidi, modulatus sum. Hac Plato. Penes tamen Aristotelis dicta in hoc libro
 " id fabulæ genus, quale est Aescopi, minimè ad Poesim accommodatur; neque
 " de tali fabula loquitur in contextu. nam, ut Aristoteli placet, actionum homi-
 " num imitatio Poesis est, & circa actionem huiusmodi fabula versatur. unde
 " Aristotelem in hoc à Platone dissentire putarem. Neque me præteritis, eas etiam
 " fabulas Platonem nouisse, circa quas uera Poesis uersatur, ut in tertio de Legi-
 " bus dialogo aperte patet. Cum ergo tribus saltem modis fabula dicatur,
 " in quo cani significato suntat Philosophus, dictum iam est. Verbum ΜΕΤΗΟ-
 " ΔΟΣ à Simplicio inter initia libri Physicorum ex Alexandri sententia sic decla-
 " ratur. Si methodus est, ut ait Alexander, omnis habitus, qui speculatur ea, quæ
 " ad ipsam attinent, cum ratione, id est cum causa, hoc est progressus ad id, quod
 " cognosci potest, cum quadam uia rectè ordinata, constat quod principii cogni-
 " tio methodus non erit, sed quæ est facta à principiis, & causis rei cognoscen-
 " tia. Hic primum illud est animaduersione dignum, Alexandrum accepisse ha-
 " bitum qui speculatur, ut contra mechanicum ratione carentem distinguitur.
 " nam cum Aristoteles Rhetoricam, Poeticam, Dialecticam, Moralem, metho-
 " dos etiam appellet, quæ scilicet ab ipso conscriptæ sunt; habitus autem qui
 " speculatur, ut secundo Metaphysicorum libro per Aristotelem patet, specula-
 " tionem ipsam finem habeat, practicus autem opus; si speculantem habitum
 " acciperet, ut contra practicum, aut habitum qui in actione uersatur, distin-
 " guitur, ante dicta non essent methodi: quod falsum esse constat per Aristote-
 " lem illa methodos nuncupantem. Aut ergo dicendum est Alexandrum acce-
 " pisse habitum, qui speculatur, ut contra mechanicum & ratione prorsus ca-
 " rentem distinguitur (nam in primo Topicorum libro ea uerba, Dialectica ad
 " omnium methodorum principia uiam habet exponens, ait, per methodum
 " artes & scientias intelligi debere) aut dicendum, quod de Philosophiæ natura-
 " lis tantum methodo ab Aristotele tradita loquebatur. Maiore deinde ani-
 " maduersione dignum est, quod ex iis, quæ per Simplicium adducta sunt, aper-
 " te colligere possumus, quæ doctrina methodica dici debeat: quæ scilicet neq;
 " fortuito, neque experientia tantum, neque uti sit historia docetur, sed sua
 " certa ratione, ac recto ordine traditur. Rectus autem, & naturalis ordo est, cum
 " in scientia quæ ad sequentium rerum doctrinam conferunt, prius explicatur,
 " atque docetur, exempli causa, ne discadamus à re proposita, notitia, quæ pri-
 " mo habetur ab Aristotele de Poetica, id est in quo Poeses omnes conueniunt,
 " id utique imitatio est. Hac autem notitia confert ad secundum: quod sanè est,
 " quo pacto genera Poesium inuicem discent. nam si Poesium conuenientiam
 " non sciremus, differentias earum rectè docere non possemus. Hac duo conse-
 " runt ad tertium, quomodo sit orta Poesis. si enim eâ imitationem esse nescire-
 " mus, & quod imitatur sermone nos lateret (quæ me Hercle primæ diuisionis
 " una erat particula, sicuti infra patebit) nunquam eius ortum cognoscere po-
 " tuissimus: atque ita deinceps de cæteris, quæ scribuntur. Hac igitur Aristote-
 " les ratione Poeticam iure optimo methodum appellat. unde cum dixit CΙΒΕ-
 " ΡΑ ΗΝΑΝ ΜΕΘΟΔΟΝ statim subiunxit ΙΝΙΤΙΟ ΣΕΥΝΔΥΜ ΝΑ-
 " ΤΥΡΑΜ ΕΥΜΠΤΟ, ΠΡΙΜΥΝ Α' ΠΡΙΜΙΣ. Methodus ergo, ut scientias &

artes

artes methodos uocat Aristoteles, nil aliud est, quàm notitia per rationem adepta: cuius quæsitæ ordinem secundum naturam habent. Methodus etiam accipitur pro uia, quæ ad quæsitæ cognoscenda perducit; ut in sophista, & in dialogo de iusto, æque alibi Plato. Ita uerò & ab aliis probatis auctoribus methodus eiusmodi perinde est, ut diuisio, definitio, demonstratio. Verùm cum in hunc sensum Philosophus methodum hic non accipiat, sed primo modo, ne præter rem uerba faciamus, nihil præterea dicendum existimamus.

- NATURAE significatū latius hic, quàm in secundo Physicorū accipitur: quod
 ex definitione illic posita manifestum est. Naturam enim principium, & cau-
 sam esse dicit, ut id moueatur & quiescat, in quo est, primo, per se, & non
 secundum accidens. Vetur autem hac loquendi formula aliis etiam in locis
 Aristoteles, uidelicet primum à primis secundum naturam, & semper in eun-
 dem sensum, ut qualis est rerum, de quibus agitur, ordo, talis itidem in eis
 edocendis seruetur. quæ enim priora sunt, posterioribus præponi debent. si-
 quidem in initio tertii de Rhetorica idem se facturum pollicetur, inquit.
 Primum igitur quæsitum à nobis est iuxta naturæ ordinem id, quod etiam na-
 tura primum est, ipsæ scilicet res, ex quibus probabilitatem habent. Secundum
 autem, illas dictione recta disponere. uidemus autem Aristotlem hoc in li-
 bro de dictione seruare, quæ ibidem pollicetur. primum enim agit de re, dein
 de de dictione: & prius de Poësi in uniuersum, quàm singillatim: prius de
 conuenientia, quàm differentia: quæ omnia penes naturæ ordinem præcedere
 debent. Hæc circa præcæmium dicta sint. Quod si quis haud quaquam præce-
 mium esse censeat: quoniam attentum, docilem, beneuolum auditorem non
 efficiat, sicut is usu sæpe uenire, ut tria illa in causis iudicialibus usurpentur. at
 in Poeseum prologis, & scientiarum initis docilitate tantum est opus. Quod
 si Poeseum prologus tria illa, ut constet, non habet, cur in artium ac scientia-
 rum exordiis ea necessario reperiri est iudicandum? Quid si, dicatur, attentio-
 nem, beneuolentiam, & docilitatem ex rerum propositione atque ordine e-
 quantenus apparere: nam qui rerum non ignobilium notitiam methodicè, hoc
 est ordine ac ratione tradere proponit, non ne præpositarum rerū causa tum
 dociles, tum attentos legentium animos reddunt? methodi uerò ratione ma-
 xima erga auctorem beneuolentia conciliatur. Quod si quis Aristotlem di-
 cat methodicè scripsisse, rectum autem ordinem multam sermone perspicui-
 tatem afferre; eum tamen admodum difficilem esse: Respondemus Aristote-
 lem breuitate obscuritatem contraxisse. Præterea fieri penè non potest ut res
 ad uiuum reseruentur, ut Philosophus facit, eaq; sine maxima uerborum con-
 gerie facillè doceantur; à qua semper Aristoteles abhorruit. ita tamen breuita-
 tis studiosus fuit, ut nihil ad intelligentiam necessarium ab eo prætermis-
 sū uideatur. Circa ultimam rerum propositarum particulam, quam explicat
 Aristoteles dicens, DE OMNIBVS ITEM, QUÆCUNQUE AD HANC
 VIAM ET RATIONEM PERTINENT: in qua Poetices appendices pro-
 poni diximus, id iure nos dixisse declaramus, cum appendices sint rebus ipsis,
 quarum appendices sunt, posteriores. Eas etiam in doctrina, quæ ordine re-
 cto tradita est, postremum, tum in exequendo locum ob-
 tinere par est: quanquam in aliis non semper quæ loco posteriore sunt propo-
 sita, posteriore quoque loco tractantur. quod non ab re factum ab Aristote-
 le fuisse ex sequentibus apparebit. Animaduertendum insuper, quod et si Phi-
 losophus de Poeticæ generibus se dicturū proponat, tria tamen præcipua dun-
 taxat explicuit, Tragediam, Epopeiam, Comædiam. Ex tribus autem duo
 tantum extant, tertium desideratur: siquidem in toto hoc libello nunquam
 de cæteris singillatim dicendum proponit. quod cum de Comædia fecerit, ita
 de reliquis

de reliquis, si de eis tractaturus esset, proculdubio proposuisset. Eo autem consilio fortè Aeglogas, Satyras, Odas prætermisit: quoniam ex tribus hisce magis absolutis Poeseos generibus, & facultates earum, & leges eas rectè considerandi haberi possunt. nam qui quod in aliquo genere perfectius est nouit, is in eodem quod imperfectius est, paruo labore etiam assequetur.

PARTICULA II.

Εποποιία δὲ, ἢ ἡ τῆς τραγῳδίας ποίησις, ἢ ἡ κωμῳδίας, ἢ ἡ διθυραμβοποιητικὴ, ἢ τῆς αὐλατικῆς ἢ πῶδου, καὶ κιθαριστικῆς, πᾶσι τυγχάνουσιν ὅσα μέμνηται τὸ στίχον.

Epopœia sanè, Tragediæq; poesis, Comœdia insuper, ac Dithyrambica; tum pleræq; illarum, quas ad tibia, citharas uel accommodamus; omnes prorsus in hoc uno conueniunt, ut imitatio sint.

EXPLANATIO.

Absoluto procœmio, quod primum in eo proposuerat, iam aggreditur. hoc autem est, ut de Poesi in uniuersum doceat. cuius naturam explicaturus, id tanquam manifestum assumpsit, genera omnia Poeseos in hoc uno communi, quod est imitatio, conuenire.

ΕΡΟΠΟΕΙΑ græca uox est, cui nulla latina respondet: cuius poetæ à Cicerone in libro de Optimo genere oratorum Epici uocantur, ut Homerus, ut Virgilius in Aeneide. Verbum SANÈ græcè particula δὲ respondet: quæ particula orationis principio, ut infra dicit, accommodatur. ut ergo tractationis initium ostenderet, δὲ particulam adiunxit. Addit deinde TRAGŒDIAE QVE POESIS. Per Tragœdiam quid intelligat abundè notum est: quanquam de ea plura dicit inferius: quòd cùm peruenerimus, & nos de eadem latius differemus. Adiecit autem uerbum Poësis, post Tragœdiā, uel ut Tragœdiam omnia Poeseos genera dignitate antecellere demonstraret, quod in huius operis calce præstabit: aut quoniam in uoce Epopœia inclusum est uerbum ποίησις: quod cùm in uoce Tragœdia non contineretur, id ei iure optimo adiecit: non enim compositum uerbū est Tragœdia cum uerbo ποίησις, sicut Epopœia. poemata autem omnia, quoniam hominum actiones imitantur, poëses sunt: iccirco uerbū poësis cùm in nomine poematis illius, quod cætera præcellit, nō includeretur, extrinsecus addi debuit. Rectè igitur ac perquam prudenter Philosophus inquit, TRAGŒDIAE QVE POESIS; cùm reliqua duo poematum genera in orationis serie etiā apponat, Comœdiam scilicet, & Dithyrambicā. Quid uerò Comœdiæ nomine significetur, satis perspicuum est. Dithyrambica autem poësis imitatio erat Bacchi sacra celebrantiuni. Illa autē particula, quæ dicit, TVM PLERÆQVE ILLARVM, QVAS AD TIBIAS CITHARAS VEL ACCOMMODAMVS, odas significare uidetur, quas ad lyram

lyram canimus, atqui non de Poesi, quam ad lyras, et tibias uel accommodamus, sed de sono duntaxat sermo est: cum citra sermonem has rhythmo, atque harmonia tantum inferius imitari dicat. Clarius autem interpres transtulisset, si ut Aristotelis contextus habet, *AVLETICAE PLVRIMA* dixisset. *PLVRIMA* uero dixit, quoniam tibias, quae paucis foraminibus praeditae sunt, imitationi sunt ineptae. Neque nos praeterit odas ad citharas, & ad tibias eisdem accommodari: uerum de ipsis Aristotelem hoc loco meminisse non existimamus, ratione ducti superiore. Subdit deinde: *OMNES PROPRIVS IN HOC VNO CONVENIUNT, UT IMITATIO SINT.* Sensus autem est, Poeses omnes, quas supra recensuimus, imitatio sunt. Imitatio autem id commune est, in quo conueniunt. Per imitationem uero actionum humanarum, morum, atque affectuum expressionem intelligit.

ANNOTATIONES.

- Epopoeia composita uox est, *ἐπὶ ποίησις* uel *ἐπὶ ποίησις* autem, quanquam uerbum proprie significet, pro heroico tamen carmine per quandam praestantiam accipitur. Plato enim in Phaedro, ubi legitur hoc carmen,
 " *ὡς ἄνθρωπος ἀρετῇ φιλοῦσιν, ὡς παῖδων φιλῶντες ἑαυτοὺς*: quod in latinum ita uersum est.
 " Ut lupus ipse agnum, puerum sic ardet amator.
 heroicum carmen *ἔπος* appellat. ita uero & Aristoteles tertio de Rhetorica.
 " per Epopoeiam igitur, heroicam Poesim intelligit. Suidas uero inquit, Epopoeia historia ex heroico metro est: etenim Epopoeia Poesis est, fabula carens.
 " Suidas tamen aduersatur Aristotelis uerba quaedam inferius posita, ubi legitur, non esse poetarum facta ipsa propria narrare; sed quemadmodum uel gerit
 " qui uerit, uel uerisimile, uel omnino necessarium fuerit. Et paulo infra ait.
 " Quo fit, ut sapientius, atque praestantius Poesis historia sit. ex quibus plane constat Epopoeiam, cum Poesis sit, historiam absque fabula non esse: cum praestantim Epopoeia Homeri in Odysseae libro fabulam infra ponat Aristoteles.
 " Dithyrambica uero Poesis Bacchi ministros eius sacra celebrantes imitabatur. Et quoniam in dithyrambis, compositis nominibus utuntur poetarum, iccirco ad id alludens Philosophus, quod eorum maxime proprium est, composito ac longo nomine eam appellauit, dicens *DITHYRAMBOPOETICA*: ubi Poeticam non autem Poesim, quo nomine etiam uti potuisset, cum dithyrambo composuit, ut nomen longius efficeretur. Vnde rectius expressisset interpretis, si, quod nos fecimus, unico eam nomine interpretatus esset, nec in duas uoces diduxisset. Cum uero dithyrambica Poeseos natura non admodum nobis aperta sit, ideo, quae de illa uariis in locis obseruauimus, nunc referre non grauabimur: ut qui antiquitatum, ac rerum iam exoletarum studiosi sunt, a nobis etiam hac in re auxilli non nihil assequantur. Dithyrambos igitur, hymnos esse in honorem Bacchi factos, per quos Bacchum imitabantur, testatur antiquitas: ut ex Suida, & Athenaeo licet cognoscere. Igitur autem huic poematis generi familiare uerbis longis, id est compositis uti: sicut inferius Aristoteles docet. Eiusdem quoque sententiae Plato est in Cratilo: inquit enim, so. Luna quidē *ἐπὶ λυαυαίᾳ* multi nominantur. Certē so. Quoniam uero lunae noui, ac uetus sepe habet, merito uocari debet *ἐπὶ λυαυαίᾳ* nunc autē coniecto uocabulo *ἐπὶ λυαυαίᾳ* uocatur.

catur, uocem autem illam *ἐκδυραμβία*, dithyrambicum nomen esse dicit. In tertio etiam de Rhetorica libro Aristoteles dictionum compositionem carminis dithyrambico aptissimam esse dicit. idem & in hoc libro confirmat. Quare Horatius de Pindaro inquit:

- „ Seu per audaces noua dithyrambos
„ Verba deuoluit, numerisque fertur

Lege solutus. intelligens per noua uerba, nomina ex duobus uel tribus composita nominibus. Catullus quoque imitans dithyrambos, ceruam syluicultricem, & aprum nemoriuagum appellauit. Aristoteles præterea in tertio de Rhetorica de dithyrambis ait, procœnia dithyramborum similia demonstratiuis esse; quoniam primo aspectu cum re, qua de agendum est, conuenire non uideantur. Est etiam apud Platonem in Phædro locus admodum animaduertendus, dum ait: Profecto, ô Socrates præter solitum profuens quedam amplitudo te cepit. Soc. Silentio igitur me audi-nam reuera diuinus hic uidetur locus. Quare, si sæpius nymphis procedente sermone corripior, ne mireris. ea certe, quæ modo canebam, à dithyrambis non multum distant. In eodem etiam dialogo ait: Audiuiſti Phædre carmina me iam, non dithyrambos amplius canere. Vbi animaduertendum Platonem per carmina intelligere hexametra. In tertio etiam de Rhetorica Aristoteles inquit, locutionem ipsam necesse est esse, aut pendentem, aut continenter uno contextu tantum atque concurſu coniunctam, cuiusmodi sunt dithyrambicis sui orbes. In Problematicis quoque, particula decima nona problemate decimo quinto ait: Dithyrâbi etiâ postquam ſimulari cœperunt, antistrophis amplius non utuntur: quanquâ plurimum ante uterentur. Cuius rei causa, quod olim homines liberi, atque ingenui ad choream adire solebant: itaque multos esse, qui fungi cantu certatorio possent, erat difficile. quapropter illis in morem fuerat, ut modulos enharmonicos cantarent. unus enim crebro cantilenam mutare, uariamque contexere facilius potest, quàm multi: & qui certat facilius, quàm qui mores conseruat. quocirca simplicius illi modulari debuerunt. Antistrophus autem simplex est: quippe qui numerus sit, unitatēque mensuretur. Hæc eadem causa est, cur in sce-na nullus, in chorea plurimus antistrophus usus sit. Histrio nanque simul, & certator & simulator est: chorus autem minus imitatur. Idem in ultimo Politicorum libro sic scriptum reliquit. Dithyrambus sine controuersia Phrygius est censetur, cuius & alia exempla multa referunt, qui istam uim concitandi prouocent, & acutè prospiciunt: & hoc Philoxenum conatum esse in harmonia doria facere dithyrambicum carmen, nec potuisse, sed ex illius natura delapsum ad Phrygiam dithyrambo congruentem recidiſſe. Videndus etiam est Lycophron in initio, ubi quomodo dithyrambi quid amplius quàm Lyrici, & unde dicti sint explanat. Ex Dionysio itidem Halicarnasæo, & Demetrio Phalereo, ac Menandro in uolumine Rhetorum Græcorum nonnulla ad dithyrambicorum intelligentiam ſumi poſſunt. In commentariis quoque Aristophanis præsertim in eam fabulam, quæ Nebulæ inscribitur, de dithyrambis plura scribuntur. Et quoniam in dithyrambis Bacchum imitabantur, non ab re futurum iudicauimus, si quæ à Platone in septimo de Legibus dicuntur, in præsentia referremus. ait enim. Ambiguam saltationem arbitramur, quæ Bacchida, Bacchumque sequentium est: quas Nymphas, Panes, Silenos, ac Satyros uocant: quæ quidē, ut aiunt, uinolentos imitatur, huiusmodi & sacra facientes. Torum hoc saltationis genus, neque quod bello conueniat, neque quod paci, neque quid sibi uelit facili determinari potest. Rectissimū igitur mihi uidetur id ita distinguere, ut seorsum à belli, seorsum etiam à pacis saltatione id ponamus, negantes hoc esse ciuile, Et hæc de dithyrambis sufficiant. Nec mirum alicui uideri debet, Aristotelem tibie

tibiz citharæ uel sonos imitantes poetas appellasse, cum ex Platone superius in
 explicatione nominis, poetæ actiones omnes poetas, & artifices omnes poetas
 nuncupari dixerimus. Est autem tibia, ut in conuiuio auctor est Plato, iultrum
 cum aures demulcens, oris potentia. Cithara uero genus est instrumenti mul-
 ci chordas habentis, eodem Platone auctore in Theæteto, in Cratylō, & in Hip-
 parcho. Adnotanda in uerbo, *ἐκλατίνει*, quæ Theophrastus libro quarto
 de Plantarum historia cap. duodecimo de harundinibus scribit. Postquam, in-
 quit, uarietas, fictioque sono tibiz accessit, quod cæsura mutata est, hinc licet
 inueniri ex tibiis nonnullas aptas imitationi, nonnullas secus extitisse. Aristote-
 les autem in calce librorum Politicorum de tibia citharæque multa dicit. Theo-
 phrastus uero loco, de quo supra meminimus, docet quomodo sua tempesta-
 te tibiz conficerentur. Conscrunt item ad huiusce particula intelligentiæ, quæ
 ab Aristotele in Problematis scribuntur in particula decima nona proble-
 mate nono & decimo: quæ ita se habent. Cur solitarias cantilenas suauius au-
 dire solemus, si ad tibiā, aut ad lyram unam cantantur, cum tamen ad fides,
 canticumque idem modo utroque peragatur? nam si idem ita amplius sit, plus
 ad plures tibiās, atque etiam suauius esse oportet. An, quoniam euidentius
 in assequendo, quod spectatur, est, eam ad unam, uel lyram, uel tibiā cantatur;
 ad plures uero suauitas seruari non potest, cum cantilena offussetur, totaque
 penè deleatur. Decimum uero problema ita se habet. Cur si uox hominis
 suauior est, non eius, qui sine sermone cantat, suauior prouenit, uerbi gratia te-
 retantis; sed tibiā, lyra uel suauius sonant? An, ne illa quidem, quæ uocabulis ar-
 ticulata emittitur, æque suauis est, nisi per simulationem formetur. cæterum
 opere ipso efficitur, ut gratio sit, uox enim hominis suauior constat: oris autē
 instrumenta pulsandi uim obtinent pleniorē. quam obrem suauius cantatur,
 quā tereatur. De tibiis, ac citharis libro quarto Iulium Pollucem uide.
 De poetarum autem generibus, quæ ad hanc rationem spectant, ab Athenæo
 libro decimo quarto quæritur. Aduertendum circa uerbum, *ΜΙΤΑΤΙΟ*, Pla-
 tonem in Sophista dicere nullam esse iocandi speciem artificiosam, atque iu-
 cundam magis, quā imitationem: cuius rectitudinem in dialogo de Legum-
 lationibus ait consistere, ut tantum & tale fiat, quantum & quale in se ipso est.
 Sed incidit dubitatio, nam aut de Poetis, aut de Poetica arte in hoc libro pertra-
 ctat Aristoteles. si de arte, eam operis huius initio definire debuisset. nam etiam
 in suis Rhetoricis, cum aliqua præmisisset, ait: Itaque tanquam à capite orsi, de-
 finimus primum quid sit ea ars, cuius præcepta tradituri sumus, deinde ad re-
 liqua proficiscemur. post quæ dicta, statim artis Rhetoricæ definitionem ponit.
 Quod si dicitur, hunc librum esse de Poetis, eam etiam definire debuisset: quip-
 pe par uiget utrinque ratio. Nam sicut eo libro, in quo de arte Rhetorica agit,
 eam definit, ita quoque in eo volumine, in quo poësim pertractat, eandem de-
 finire oportuit. Respondemus, hoc in libello de Poetis quidem (ut supra dixi-
 mus) Aristotelem agere. Poësim tamen haud quaquam definire: sed præcipuam
 illius speciem, Tragicam scilicet definiendo, plus hoc in opere Philosophum
 præstare, quā in Rhetorica. nam speciei definitio generis definitione perfe-
 ctior est: ex qua nullo negotio ea, quæ generis est, elici etiam potest: contra uero
 ex generis definitione, ea quæ speciei est, erui, ni alia addantur, nō potest. Quod
 uel maximo potest esse argumento, Aristotelem hic non de arte legibulique
 poëtice pertractare, sed de Poetis: quoniam eius præcellentem speciem defini-
 uit. Modo tamen subiectæ rei accommodato Poëtis naturam in uniuersum ex-
 plicauit; id nimirum apponens, in quo poematum genera omnia conueniunt,
 ipsam inquam imitationem, eorum item differentias ostendens. Nam & Epi-
 poëtice natura non per definitionem; sed earum rerum, in quibus similes disimi-

lis uel

lis uel Tragedia est, commostratione docuit. Dicit fortasse quispiam, Aristotelem haud quaquam de Poesi in uniuersum primo loco, deinde de generibus singulatim agere; cum de Epopoeia, Tragedia, & reliquis Poeseos speciebus statim loquatur. Huic respondemus, Aristotelem quidem de generibus illis uerba facere, uti per ea natura Poeseos innotescat: siquidem uia, qua nos in Poeseos noticiam deducit, sunt species ipsae; quippe qui sciamus Poetam imitacionem esse, cum omnia Poeseos genera in hoc communi, quod est imitatio, conuenire manifestum sit. Vnde aliud est uia, aliud uero id, quod uix interuentu adipiscimur. Cognitio quidem, quae hic traditur de Poesi, in uniuersum est: at uia, per quam huiusmodi cognitio monstratur, Poeseos species sunt. & hoc ex Aristotelis doctrina, secundo Posteriorum resolutiorum libro; & clarius ex Themistil paraphrasi, eo in loco, quæ superius in obiectionibus aduersus Robertellum citauimus, elici potest. Quæret aut aliquis cur de Poesi, non autem de arte Poetica uoluit agere Philosophus, cum in Rhetorica de arte item Rhetorica pertractarit. aut enim de oratione illic, quæ artis Rhetoricæ est opus, agere, uel etiam hic de arte scribere debuisset. An, quod Aristotelis tempestate multi de Rhetorica arte scripserunt; quæ quanquam esset imperfecta, iam tamen extrabat: Poeticæ uero nulla prorsus ars erat conscripta, cum autem ars ex natura animaduersione colligatur, Aristotelem oportuit de Poesi eo itidem consilio pertractare, ut artem eliceret. Egit tamen de Poesi potissimum, fortè ob Platonem, atque alios multos, qui poetis erant infensi; ut Poeseos tum dignitatem, tum usum ostenderet. Et quanquam hoc in libello Poeseos leges edoceat, dum tamen leges docet, illum ea parte agere de Poesi nihilominus asseueramus. nam rationem rectè conficiendæ Poeseos præscribere, de Poesi, quod ad eius conficiendæ rationem attinet, est agere. Quod si de legibus tantum, ut fecit in Rhetoricis, hic ageret, iure sanè liber hic de arte Poetica esset inscribendus.

PARTICULA .III.

Διαφέρειν δὲ ἀλλήλων τεσσάρη. ἢ γὰρ τοῖς γένεσιν ἑτέροις μιμῶνται, ἢ τῷ ἔργῳ, ἢ τοῖς ὅροις, καὶ μὴ τῷ αὐτῷ ὅρῳ.

Tribus autem differunt inter se; aut quod genere diuersis imitantur, aut quid res diuersas, aut quod modo diuerso imitantur, minimèque secundum eandem rationem.

EXPLANATIO.

Cum generum poeseos conuenientiam in superiore parte posuerit Aristoteles, eorum nunc inter se triplicem esse differentiam ostendit. Prima quidem est, cum ea, quibus imitantur, genere differunt, ceu si coloribus ac lineis pictor equum imitetur, ac pingat, quem etiā poeta uerbis exprimat, hæ duæ imitationes inter se distabunt, ea inquam quæ pictoris est, & quæ poetæ, penes res, quibus imitantur: siquidem pictor, & coloribus & lineis, poeta uero uerbis utitur. atqui colores & lineæ à uerbis genere distat; id est res, ac naturæ diuersæ sunt. res autem, quam imitantur, apud utrumque eadem erat, scilicet equus. Secunda poeseum inter se differentia est penes res, quas imitantur: quoniā scilicet res diuersas imitantur. ut si duo sint pictores, quorum alter pulchros, turpes alter homines pingat, utiq;

D

picturæ

pietura inter se disidentes erunt, ob res quas imitantur, quæ inter se differunt. pulchrum enim à turpi differre nemo est, qui ambigat. hæ tamen utæque imitationes alia ratione conveniunt; quoniam iisdem quibus imitantur, utuntur: siquidem pictores utrique coloribus, ac lineis utuntur. Tertia deinde differentia est, quæ penes diversum imitandi modum existit. ut cum tragicus imitatur heroas, quos etiam heroicus fingit, utrique conveniunt in re, quam imitantur; quoniam heroas exprimunt utrique. conveniunt præterea ratione rei, qua imitantur: sermone siquidem & tragicus, et heroicus utuntur. At penes modum inter se differunt. tragicus enim personas, quæ & agunt, & negotiantur in scenam inducit: heroicus autem narrando rem absoluit. actionem autem in scena quampiam agere ab eadem actione, quæ non agitur, sed narratur, longè differt. Poeses igitur tribus hæc inter se differentiis distat: aut quoniam ea, quibus utuntur, dum imitantur, diversa genere inter se sunt: aut quoniam imitantur diversa: aut quoniam diverso modo. Quod postremum membrum ut clarius explicaret philosophus, subiungit: *MINIME QVE SECUNDVM EANDEM RATIONEM.* Quæ particula ideo est adiecta: quia per verbum, genus, qualis nam esset duarum primarum differentiarum diversitas, explicuit. Cum autem verbum, genus, in tertio diuisionis modo suppleri nolle, quid intelligeret, exposuit, cum dixit: *AVT QVOD MODO DVERSO.* id est non secundum eundem modum. atque ita in tertia differentia in modo tantum erit differentia: in reliquis autem duabus ex parte generis, & naturæ habebitur differentia.

ANNOTATIONES.

Animaduertendum est Aristotelem in orationis contextu accipere genus pro natura. in qua significatione sumpsit & in tertio Physicorum libro, & in quarto de Cælo, atque alibi. & tanti refert dicere, genera differre, quanti si dicat, naturas diversas esse. Quod autem hoc pacto Philosophus nunc genus accipiat, sequentia planè indicabunt. Animum item advertere oportet, quod quamquam Aristoteles in sequentibus verbis tres differentias enumeret, rhythmum scilicet, harmoniam, & sermonem; differentiarum tamen hæ non sunt illæ, de quibus hic meminit: verum hæ tres differentiarum, rhythmus inquam, harmonia, sermoque, sub primo membro trimembris diuisionis in orationis cõtextu positæ comprehenduntur; sicuti luce clarius apparebit.

PARTICVLA .IIII.

ἡ γὰρ καὶ ἡρμῶσι, καὶ ῥυθμοῖσι πολλὰ μιμουμέναι πᾶσι ἀπεστέλλοντο, οἱ μὲν ἑστῆς πίχνης, οἱ δὲ ἑστῆς σιωπῆς, ἑτέροι δὲ ἑστῆς τῆς φωνῆς, οὗτοι καὶ τῶν ἀερμῶσις πίχνης, ἀπὸ πρῶτου μὲν ποιῶνται τὴν μίμησιν ἐν ῥυθμῷ, καὶ λόγῳ, καὶ ἀερμῶνι. τοῖσι δὲ χροῖσι, ἢ μεγάλῃσι, ἢ ὀλίγῃσι, ἀερμῶσι μὲν καὶ ἐν ῥυθμῷ ἡρμῶσι μόνον ἢ ἀνὰ πικρὰ καὶ ἡδυμενικὰ, καὶ ἐν πᾶσι ἐν ῥυθμῷ καὶ ἐν λόγῳ καὶ ἐν ἀερμῶνι τὸ αὐτὸν τὸ δυνάμει, οἷον ἢ τῇ συνέγγονοι.

Vt enim

Vt enim coloribus, atque figuris pleraque quidam æmulantes imitantur, hi quidem arte, consuetudine illi, nonnulli etiam uoce: ita quoque & in dictis artibus accidit. etenim omnes imitationem exercent, numero dico, sermone, harmonia; hisq; uel separatim, uel promiscue: uerbi gratia: harmonia simul & numero tantum utuntur illæ, quæ ad tibias, quæ uel ad citharas pertinent: tum si quæ alæ sint, quæ facultatem huiusmodi fortiantur, ut est illa fistulari.

EXPLANATIO.

Poëtes tribus inter se differre dixerat superius; nunc primam poëseum differentiam, quæ erat quòd genere diuersis imitarentur, exemplo confirmat. nam exempla quanquam ad probandum efficacia admodum non sint, ad declarandum tamen quod uolumus, plurimùm ualent. huic autem doctrinæ perbellè exempla accomodantur. Contextus uerò ratio hunc in modum est explananda. si pictor, uerbi causa, coloribus, & figuris gallum imitetur, alter autem uoce galli item imitetur, ut eum canentem audire uideamur; colores profectò, figuræque, quibus pictor imitatus est gallum, genere differunt à uoce, quæ phonaſcus est uſus, dum gallum imitaretur pictor arte, alter consuetudine. sicut igitur imitationes hæc penes ea differunt, quibus imitantur; ita sanè nonnuncquam in poëseum enumeratis generibus distabunt penes ea, quibus imitantur: quoniam ea, quibus imitantur, genere inter se distident: ut in exemplo nuper posito, color & uox genere diuersa sunt. Quòd autem poëseum genera quædam, dum imitantur, iis utantur, quæ genere inter se distant, probat Aristoteles. nam poëses omnes, aut numero, aut harmonia, aut sermone imitantur; atq; his, aut diuisis, aut simul iunctis. numerus autem, harmonia, sermoque genere distant, nam numerus circa motum, harmonia circa sonum, sermo circa dearticulatam uocem uersantur. Vna igitur de tribus enumeratis ab Aristotele differentiis erit penes ea, quibus poëses imitantur. Harum autem differentiarum nonnullæ pluribus simul iunctis utuntur, ut Poësis, Auletica, Citharistica, & Syringarum, quæ rhythmo atque harmonia tantum utuntur, dum imitantur, saltu uero qui imitantur, rhythmo tantum imitatur. & Epopeia sermone solo, sine rhythmo atque harmonia, utitur. Atqui de his, quæ rhythmo, atque harmonia tantum utuntur, agit in præſenti contextu; in sequenti uerò eam explicabit, quæ sermone tantum utitur. Verùm sermo genere differt ab harmonia, & rhythmo: & sunt ea, quibus poëses imitantur. Vna igitur erit poëseum differentia, penes ea, quibus imitantur: quod erat primum in superiore orationis contextu diuisionis membrum. Quod uerò spectat ad uerba,

VOX, FIGURA, duo significare potest, aut corporis dimotionē, ac gestum (nam infra dicit Aristoteles figuratis rhythmis quosdam acti ones, mores, ac perturbationes imitari) aut lineamenta: in quam significationem sumit Philosophus in Prædicamentis in quarta qualitatis specie. Quanquam uero non negarim, primo itidem modo sumi hoc loco posse, mihi tamen magis aridet, ut secundo accipiatur modo. nam coloribus, & figuris, uocem aristoteles opposuisse uidetur, cum inquit: ALII AVTEM VOCE. ita enim uertenda erat ea pars; quam etiam librariorum uitio transpositam putamus: siquidem hunc Aristotelis locum ita legendum censuimus. VT ENIM COLORIBVS, ATQVE FIGVRIS PLERAQVE QUIDEM AEMVLANTES IMITANTVR, ALII AVTEM VOCE, HI QUIDEM ARTE, CONSVETVDINE ILLI: ITA QVOQVE IN DICTIS ARTIBVS ACCIDIT.

ANNOTATIONES.

- .. Aueroes in paraphrasi recte hunc contextum legit, cum ait: Configuntur illorum quædam aliquibus coloribus, & figuris, & uocibus. & hoc aut arte, aut dispositione, & habitu inuenitur configentibus, aut ob consuetudinem aliquam, quæ illis præcesit circa hoc. Plato quoque in Cratylo hæc tria simul ponit, dum ait: Adest rebus uox, & figura, colorq; plurimis. uidetur mihi, si quis hæc imitetur, neque circa imitationes istas nominandi facultas consistere: hæc siquidem sunt partim Musica, partim Pictura. Quia motus auctoritate, duo illa uerba, COLORIBVS, ET FIGVRIS, existimaui ad pictores referre: quoniam & Plato, qui fuit Aristotelis præceptor, idem effecit. neque uero colores ad pictores, figuras autem ad mimos atque sculptores referre uolui. In dialogo quoque de Republica undecimo inquit: Qui non amplius necessitatis causa in ciuitatibus sunt, quales uenatores, & mimi, imitatoresq; partim circa figuras, & colores; partim circa Musicam, poetæ scilicet. Hic locus priori dissimilem uim non habet: uoce siquidem imitantur poetæ. itaque perinde est, ac si diceret, qui imitantur, partim circa figuras, & colores, partim circa uoces uersantur. Ex his ergo locis illud primum accipiamus, cum de his, qui coloribus, ac figuris imitantur, uerba facit, pictores intelligit. deinde si sequentia uerba per parenthesis legamus, sicut alias tum Patauii, tum Ferrariæ, dum publice hunc librum in uacationibus, animi causa interpretaremur, diximus: quas nostras interpretationes auditores nostri conscripserunt, & calamo exarata nunc passim circumsferuntur: nihilominus totam eam parenthesis ad pictores referre oporteret: ut sensus Aristotelis esset, ex pictoribus arte alios, consuetudine alios imitari: quo nihil ineptius non enim uideo in quem usum hæc de arte & consuetudine distinctio hoc in loco cadat. Diceret præterea coloribus, & figuris nonnullos, quosdam autem uoce imitari: atque ex istis, qui coloribus, ac figuris, alios arte, consuetudine alios id facere. de his autem, qui uoce id efficiunt, nihil prorsus afferret. Idcirco ne faciamus ineptum Aristotelem, de quo magnus Aueroes, illum sine ualida ratione nihil penitus dixisse confirmat, librariorum uitio uerbum transpositum existimare debemus: quod & in aliis Aristotelis libris euenisse ueteres interpretes locis propriis animaduenerunt. Quod si uerbum transponimus, erit sensus: amulandum coloribus, & figuris alios, pictores

piſtores inquam: uoce autem alios, phonaſcos ſcilicet, æmulari: quorum piſtores quidem arte, phonaſci autem conſuetudine tantum imitationem efficiūt. nulla enim eſt ars, quæ canum, equorum uē, aut hominum uoces imitari doceat. Voce autem imitari, ſenſum hunc habet, ut rei quæ imitantur, ſimilis uox reddatur, ceu ſi quis uoce, uentorum ſtrepitum imitetur: cuius rei teſtis eſt Plutarchus eo libello, Quatenus, & quo fructu pueri poemata debent audire.

Dixit autem Ariſtoteles, piſtores quidem arte, conſuetudine autem phonaſcos imitari; ut phonaſcum à poeta ſciungeret, qui & ipſe uoce imitatur. uerum id arte facit, nec rerum earum, quas æmulatur, uoces perinde, ut phonaſcus imitatur. Quod ſi nonnunquam poetæ rerum, quas imitantur, uocem carminibus æmulentur, id raro contingit, & mira admodum arte ab eis fit. particulam igitur illam, VOCE, cum ea particula, COLORIBUS ET FIGURIS, neſui membrum aliud illi contrapoſitum omnino coniungendum, minimeque uti membrum arti & conſuetudini oppoſitum ponendum dicimus: tertium ſiquidem membrum, quod in numerum cum his duobus caderet, eſſet uerbum, NATURA. alios enim arte, conſuetudine alios, natura nonnullos, non autem uoce facere dicimus. hæc nanque trimembris diuiſio, Ethicorum decimo capite undecimo ab Ariſtotele ſcribitur. Quare, uel caſtigandus eſt locus, & pro uerbo *φωνῆς*, ſcribendum eſt *φίσις*: quod tamen hæc uocem mihi probatur: quod ſcilicet enim natura, quod falſum eſt, pingere oportere fieri quidem poteſt, ut alter altero ad pingendum, natura ſit magis procliuſ: uerum quod natura pingat, ſicut arte pingere dicimus, neſiquam dicitur uel uerba proſus, uel ſecimus, ſunt tranſponenda. Habuimus, poſtquam hæc ſeripſeramus, nonnullas in hunc libellum excellentiſſimi Philoſophi Simonis Porti ſcriptionum uarietates, in quibus reperimus hoc loco, in codice Mediceo legi *τῇ φωνῇ* quæ lectio noſtram ſententiam mirum in modum confirmat. Cum uero Philoſophus inquit: *ΗΙ. QUIDEM ARTE, CONSVETVDINE ILLI*, per artem rectè pingendi, præcepta legesq; intelligimus: per conſuetudinem autem habitum intelligit ex frequentibus actibus genitum, qui difficili ¹¹ le remouetur. nam & primo de Rhetorica inquit: conſuetudine fieri uidentur, ¹² quæ iccirco facimus, quod ſæpe numero facimus. unde & ſecundo magnorum ¹³ Moralium inquit, conſuetudinem eſſe alteram naturam: Sicut enim quæ à natura ſiunt, abſque cognitione ſiunt; ita quæcunque conſuetudine facimus, ea non animaduertentes facimus. Huius rei teſtis eſt Plato in Theæteto, dicens, ¹⁴ conſuetudine quadam, atque inſcitia: indicans ea quæ conſuetudine ſiunt, ſine cognitione fieri, quæ madmodum & ea, quæ natura ſiunt. Cui etiam reſpondet ¹⁵ quod à Philoſopho in primo de Rhetorica ſcribitur. Iucundum enim (inquit) ¹⁶ quicquid in conſuetudinem eſt receptum: quippe quod in conſuetudine abiit, ¹⁷ in ſitu id ferè, ac natuum efficitur. conſuetudinis enim nis naturæ perquam ¹⁸ ſimillima: quoniam quod ſæpe ac frequenter fit, ei quod ſemper efficitur, eſt ¹⁹ proximum. Quoniam frequenter, quæ ex conſuetudine ſiunt: ſemper uero ſiunt ²⁰ (niſi quid impediatur) quæ à natura proueniunt. quare ſæpe Galenus conſuetudinem, aſcititiam naturam eſſe dicit. Quanta autem ſit conſuetudinis uis, ſecundo Metaphyſicorum Ariſtoteles oſtendit, ut nunc ego id omitam: quod cum dicitur, eam ſcilicet alteram naturam eſſe, maximam in nobis uim habere declaratur abunde. Non iniuria uero dubitare aliquis poſſet, quoniam pacto in initio particulæ huius cum dicitur, alios arte, alios conſuetudine imitari, per artem rectè pingendi, præcepta legesq; intellexerimus: deinde cum in eadem particula inquit: *ITA QVOQUE ET IN DICTIS ARTIBUS*, interpretari ſumus arte factis, hoc eſt Tragedia, Comædia, & huiusmodi. Huic ita obſtanti reſpōdemus, Ariſtotelem artis nomine multipliciter uſum eſſe. nam ²¹

& pro legibus accipitur, quibus ad conficiendum quod est arte factum, artifex utitur: quo sanè modo sexto Ethicorum libro cap. quinto sumpsit Aristoteles, cum ait, artem habitum esse recta ratione factum. in qua itidem significatione in primo de Rhetorica accepit in initio, ubi ex naturæ animaduersione præcepta fuisse collecta declarat. Capitur etiam ars pro re arte facta; sicut ex nono Metaphysicorum patet aperte. His utrisque modis artem hoc in loco sumpsit. cum enim quempiam arte pingere dixit, quis negabit intelligendum, aliquem uti certis præceptis, ratione ac experimento acquisitis, ut quod sibi imitandum proponitur, feliciter assequatur? cum præterea secundo loco Philosophus dicit, *ITA QVOQUE ET IN DICTIS ARTIBVS*, id est in Tragedia, & Comædia, & huiusmodi, nonne satis patet artem hoc loco, non pro præceptis, sed pro re ex præceptis facta intelligendam? nono enim Metaphysicorum libro, motus est in re mota. Est et tertia apud Aristotelem artis significatio in primo de Partibus animalium cap. primo, cum ait, artem operis esse rationem, omni abiuncta materia. in qua significatione sumitur ars pro forma rei, quæ arte fit, ut forma domus in mente Artificis ars dicitur. uerum de hac tertia significatione ne in præsentia non meminit. Dubitari præterea sic posset. si Tragediam, Comædiam, & huiusmodi genera Poeseos Aristoteles artes uocat, nonne quamquam hoc libro agat de Poësi Philosophus, in inscriptione poterit, *ARTE*, suppleri; cum non pro legibus, & præceptis tantum, sed pro Poësi sumatur ars? at tu supplendum esse, *METHODO*, antè iam dixisti. Respondemus artem pro re arte facta suppleri non posse, cum uerbum Poësis in inscriptione sit collocatum: quoniam bis idem diceret, & sensus esset, Ars de Poësi, id est Poësis de Poësi. quo nihil absurdius dici posset.

VOX NUMERVS, græcum uerbū *ῥυθμός* exprimit. sed cum hæc uox Rhythmus Latinis quoque sit abundè familiaris, multaq; sint à nobis de rhythmo enarranda, clarioris doctrinæ gratia, græca nos uoce potius utemur quàm latina: quoniam uox numerus plura significat. interdum enim unitarum congregationem in anima consistentem significat, quæ res extra animam existens numeratur: quem numerum numerantem appellamus, ut duo, tria, quatuor. interdum uerò numerus pro numerata re capitur; ut cum dicimus decē equos, aut centum homines. De duplici autem hac numeri acceptione ab Aristotele uerba fiunt in quarto Physicorum libro: quo loco tempus esse numerum numeratū motus ostendit. Rhythmus autem, perinde ut tempus, numerus est: quæ ambiguitatem euitemus, rhythmo potius utemur, quàm numero. Est autem Rhythmus proportio temporis unius motus in loco, ad tempus alterius motus in loco numerata. hoc est, Rhythmus est mensura duarū uel plurium lationum, inuicem comparatarum, secundum ipsarum mutuam temporis rationem. Quo fit, ut duas temporis partes duosq; motus in quouis rhythmo reperiri oporteat: in unico uerò motu nisi potestate (quoniam motus continuorum est, continua autem dissecari possunt) rhythmum reperiri prorsus fieri nequit. Quare sine latione rhythmus nūquam erit: quin potius ubicunq; latio est, illic rhythmus, uel actū, uel potestate saltē inuenietur. nam semper una pars motus in loco ad aliam partem motus in loco secundum mutuā temporis proportionem conferri potest. lationi enim cuiuslibet rerum sublunariū, lationis pars primi mobilis, cuius numerus tempus est, respondet. quod si unius partis temporis ad aliam bona fuerit habitudo, bonus erit rhythmus: si uerò mala, malus. Rhythmus uerò motioni in loco inniti ex Platone patet: qui in Philocho dicit. In motibus præterea, gestibusq; corporis alia quædam talia inesse monstrarunt, quæ per numeros mensurata, rhythmos atque mensuras uocari iusser. Præterea in conuiuio: Rhythmus ex ueloci, et tardo prius discrepantibus,

„ screpantibus , postea verò convenientibus constituitur . velox autem & tardus
 „ motus differentia sunt, ut libro quarto Physicorum Aristoteles docet. Cum au-
 „ tem rhythmus in diuersis naturis reperitur, ut in saltatione, pulsu, cantu, sono,
 „ carmine, soluta ratione ; in his omnibus motus gratia rhythmus inest . motu
 „ enim hæc omnia ut sint, indigent necessario: siquidem oratio & carmen, quate-
 „ nus proferuntur, (hac enim ratione rhythmum tantum habet) non sine motu
 „ sunt . etenim Aristoteles in pradicamentis orationem, quæ uoce proferitur,
 „ quantitatem esse dicit: quoniam longa, & breui syllaba mensuratur . longum
 „ autem, & breue temporis affectiones sunt: tempus uero, aut ratione sola differt
 „ à primo motu primi mobilis, aut illi annexum est. quare fit, ut oratio, quæ scri-
 „ pta est, si non actus (ut ita loquar) potestate saltem rhythmum habeat: quoniam
 „ cum proferitur, cum habet actum . Cum præterea uox (ut ex secundo de Anima li-
 „ bro constat) ex aeris attritu cõficiatur, hinc fit ut tñ carmen, tum oratio soluta, in
 „ strumenta item omnia sonum habentia, motus interuentu propriis fungantur
 „ muneribus; atque ita sine motu modo superius declarato nõ sint . Patet itidem
 „ in pulsu motum etiam esse, atque in corporis agitatione . Quare cum in his om-
 „ nibus motum reperiri satis declaratum sit, reliquum est ut rhythmum quoque
 „ in iisdem esse ostendamus. nam in sono tibis, citharæ uel, et in illis, quæ his pote-
 „ state similes sunt, in saltationibus item reperiri rhythmum Philosophus asse-
 „ uerat . Harmonia, inquit, simul & rhythmum tantum utuntur illæ, quæ ad tibias,
 „ quæ uel ad citharas pertineat: tum si quæ alia sint, quæ facultatem huiusmodi
 „ sortiantur, ut est illa fistularum. rhythmum uero ipso seorsum ab harmonia imi-
 „ tari saltantium est. ex hoc Aristotelis loco, sono ac saltationi rhythmum inesse
 „ luce clarius apparet. In oratione item soluta rhythmum esse idem Aristoteles
 „ in tertio de Rhetorica est auctor, cum ait: Numerus figuræ locutionis rhyth-
 „ mus est, cuius mensuræ diuisibiles. quare numerum quidẽ habebit oratio; me-
 „ trum autem non habebit, ne Poema sit. quem deinde Theophrastus, sicuti re-
 „ fert Demetrius Phalerus, Cicero itidem, ac rhetores ferẽ omnes posteriores
 „ secuti sunt . Carmini quoque rhythmum inesse infra docet Aristoteles, dum in-
 „ quit: Metra partes rhythmici esse certò scimus. unde Virgilius:

„ Numeros memini, si uerba tenerem. Et Horatius:

„ Numerusq; fertur, Lege solutis.

Ex his etiam, quæ dicta sunt, in cantu rhythmum esse necessario constat. Quæ
 „ uero de rhythmum dicta sunt, ex Philoponi sententia ferẽ omnia deprompta
 „ sunt in libro de Anima cap. de sono, eo sanẽ loco cui octogesimum septimum
 „ Auerois commentum respondet: quæ omnia huc trãferenda sunt. ea autẽ sunt
 „ huiusmodi . Circa uocem humanam iithæc tria contemplamur, Rhythmum,
 „ Harmoniam, Dictionem. Rhythmus quidem circa prolationis tempus, longũ
 „ & breue uersatur. quare ueteres, uocales eas, quæ pluri tempore proferuntur,
 „ longas appellauerunt; breues autem quæ minori. nam si longas appellatas, & e,
 „ ut natura suggerit, proferamus, pluri eas tempore; breues autem minori nos
 „ proferre comperiemus. ex horum autem ad inuicẽ compositione ipsum quod
 „ bonum numerũ habet, efficitur. spectat enim ad carmina . At harmonia in acu-
 „ ti & grauiusq; commoderatione consistit. Dictio uero circa syllabarum formatio-
 „ nem uersatur, ex qua dictorum sensus significatur . Quoniam igitur humana
 „ uox peculiariter hæc habet, Musica uero instrumenta quodam modo hæc æmu-
 „ lantur, itcirco proportionem quadam & ipsa loqui dicuntur . non enim rhyth-
 „ mum & harmoniam tantum, sed & ipsas dictiones æmulantur. Nimirum igitur
 „ tur & sciunt qualisnam sit cantus, qui dicitur, & unã cum instrumentis mu-
 „ sicis simul canunt: humanam autem uocem non absolute, sed elocutionẽ æmu-
 „ lantur. nam, ut diximus, penes compositionem dictionis, quæ per linguam fit,
 „ consistit.

" consistit. Forte uero querat quis, in quo distet Rhythmus à Metro. Dicimus
 " quippe rhythmum quid esse magis generale, metrum uero rhythmus speciem.
 " nam si quid metrum est, id etià rhythmus est: at non è contra. Rhythmus enim
 " in plaudentium pedibus manibusq; conspicitur. nam cum uelox & tarda pe-
 " dum eleuatio, positioq; sibi uicissim proportionem respondeant, rhythmus effi-
 " citur: hincq; per horum translationem eiusmodi syllabarum complicatio, quæ
 " ad metrorum generationem accipitur, pedes nuncupati sunt. penes eandem
 " proportionem & in manuum plausu, & in tibis, & id genus reliquis rhyth-
 " mus est appellatus: qui commodatio est temporis, in quo motus efficitur.
 " siquidem & in tibis rhythmus deprehenditur: etenim ex tibiarum foraminibus
 " quædam diuturniore, quædam breuiore tempore digitis obcurant: atque
 " ita resonationum aliam mitiorem, aliam asperiores efficiunt. foraminum
 " item maiora quædam, minora alia; & alia ligule proximiora, alia distantio-
 " ra sunt: & angustiora quidem acutiora, latioribus sunt (quare & in pueris, ita
 " uerò & mulieribus uoces acutiores sunt) latiora uerò grauiora. ita uerò & quæ
 " proximiora acutiora distantioribus sunt; quorum commodatio harmonia
 " modulatioq; constituitur, sicuti rhythmus uelocis & tardi commodatio-
 " ne. Quod uerò & in reliquis instrumentis rhythmus deprehendatur, om-
 " nibus liquet. nam ex moderata digitorum eleuatione depressioneq; perficitur.
 " Rhythmus ergo, qui in cæteris est, penes tardum ac uelox designatur forma-
 " tur: & at rhythmus, qui in sermone prolato continetur, penes longum & bre-
 " ue: qui & metrum solus dicitur. proportionem autem respondet tardum longum,
 " ueloci breue. Metrum uerò non in Poeticis tantum sermonibus, uerum etiam
 " rhetoricis deprehenditur. dicimus enim colum membrum esse longum aut
 " mutilum: et cum cola commodata non sunt, oratio sit non boni rhythmus.
 " Qui itaque de orationis idea conscripserunt, quales, & quot pedes assumpti ad
 " rhetoricum membrum, id probe perficiunt, tradiderunt. Hæc Philoponus.
 " In pulsu quoq; rhythmum esse, testis est Galenus libro primo de Differentiis pul-
 " suum, & in tertio de Dignotione, dicens, pulsus omnis rhythmum habet.
 " Quod si dicatur pulsus aliquem rhythmum non habere, eo sensu id intelli-
 " gendum est, ueluti cum sine uoce citharædum dicimus, non qui nullam, sed
 " qui malam habet. Vnde licet colligere, quod cum orationem aliquam rhyth-
 " mum non habere dicimus, illam rhythmum penitus carere non intelligimus,
 " sed malum habere significamus. Hactenus igitur sonis, cætib; saltationibus,
 " pulsibus, metris, & orationibus inesse rhythmum habuimus; atque in his
 " omnibus necessariò motum esse. iecirco his omnibus antedictis inesse rhyth-
 " mum est dicendum: quoniam motum, qui secundum locum est, ea omnia
 " participant. Motus igitur id commune est in omnibus illis generibus reper-
 " tum; cuius gratia rhythmus quoque omnibus illis inest, siue bonus si sit,
 " siue malus. Cæterum cum in latinis carminibus pedes sint; ab hoc loco
 " minime alienum iudicauimus inquirere, sit ne rhythmus idem quod pes, nec
 " ne. qua de re primum quid senserint antiqui, deinde quid nobis dicendum ui-
 " deatur, explicabimus. Dionysius Halicarnassæus rhythmum, ac pedem unam
 " eandemq; esse rem his uerbis eredit. Dictionem omnem non monosyllabam
 " in aliquo rhythmum dico. & subiungit: Idem enim uoco rhythmum, & pe-
 " dem. Plato quoque in Cratyllo inquit: qui rhythmis operam dant, elemen-
 " torum primò uires distinguunt, deinde syllabarum, rhythmum tandem ag-
 " grediuntur, prius uerò nequaquam. Quo in loco, quanquam de carminibus
 " intelligere possit Plato, tamen longè melior sensus nobis uidetur, si de pedi-
 " bus loquatur. Aristoteles quoq; lib. de Rhetorica tertio: Rhythmorum aliqui
 " sunt graues, & uenerandi, ut heroicus: iambus autem magis est ipsa dictio
 " multorum

multorum. quo in loco de pedibus agens, qui in carmine, & oratione soluta reperiuntur, eos rhythmos appellat. Alii uero pedem à rhythmo differre exultimarunt; sicut Hermogenes in primo tomo de Ideis, dicens: Scire tamen oportet, omnia hæc compositionem habere, quæ ex pedibus est, non re aliâ; ac præterea quietem. quod enim ex his utrisque constituitur, rhythmus est. ubi constat, Hermogenem dicere rhythmum ex pedibus, & quiete consisti, effici. Cum autem quod efficit, & quod efficitur inter se differant; pes etiâ, & rhythmus crunt inter se differentes. Cicero quoque in libro, qui inscribitur Orator, inquit: Iam Præan, quod plures habeat syllabas, quam tres, numerus à quibusdam, non pes habetur. Quintilianus etiam, cum inquit: Alioqui pes erit, non numerus: satis declarat se sentire quod inter se differant. Hæ ueterum sententia, quanquam diuersæ uideantur; fortè tamen, quoniam ad diuersa diuersi respicere, inuicem non pugnabunt. Ac primum à pedibus, & à toto carmine rhythmum, ueluti totum à parte, differre liquido constat: siquidem Aristoteles metra rhythmici partes esse dicit. Rhythmus igitur est tanquam genus. Si uero ut carmini applicatus est, perpendatur, idem erit cum carmine. Perinde autem distabit à pede, ut quod compositum est, distat à partibus, quæ ipsum componunt, constituntque. ex simplicioribus enim rhythmis rhythmus magis compositus efficitur. Verum si rhythmus, ut pedi admotus atque applicatus perpendatur, idem erit quod pes. sola uero ratione differet ab eo. nam cum & pes, & rhythmus uoces sint, respectum, atque habitudinem ad aliud dicentes, pes tantum ad carmen respiciet. nam ut animal, ita & carmen suis pedibus incedit. carmen autem aliud quid est à pede. at rhythmus, qui est in pede syllabarum inter se pedis eiusdem habitudinem dicit. atque ita habitudo ea non extrinsecum quippiam, ut pedis habitudo, sed intrinsecum tantum respicit. Hermogenes ergo per rhythmum formam, ac proportionem illam ex pluribus pedibus resultantem intelligit: in qua significatione rhythmum eiusmodi, pedem non esse certissimum est. Alii uero pro forma, proportionisque syllabarum pedem constituentium rhythmum acceperunt. in quo sensu pes rhythmus est. Rhythmorum autem ex maioribus partibus alios, ex minoribus alios esse certum est: atque ita simplices nonnulli, compositi magis alii reperientur. Cum uero rhythmus idem re sit, quod tempus, & si ratione inuicem differunt; ut rhythmici natura clarius adhuc conspiciatur, aliquid quoque adiiciendum uidetur. Dicimus ergo quod cum tempus (ut libro quarto Physicorum Aristoteli placet) sit numerus motus: rhythmus etiam, si idem quod tempus est, motus numerus erit. uerum, ut corpus lignum appellatur, ut alteri rei quantæ comparatum dicitur æquale; ita & tempus, quod partem motus mensurat, alteri motus partem aliam mensuranti tempori comparatum, rhythmus uocatur: siquidem uel duplam, uel sesquialteram, aut aliquam ex aliis omnino proportionem habebit. Rhythmum autem bonum quidem proportionem bonam, malum autem malam habere uulgares, etiam testantur. quare & orationes omnes, quæ in plurimus, & præsertim extremitatibus periodorum bonas uocum proportionem habuerint, quantum attinet ad breuitatem & longitudinem in dictionum syllabis, numerosa merito nuncupantur: dummodo periodi cola, atque cæsa, cum inter se, tum cum cæteris quoad usus fieri potest, bene iuncta atque connexa sint. Quid ergo sit rhythmus, quod non sine motu, qui in loco est, reperiatur, item quomodo distinguatur à pede, quodque idem re sit, quod tempus, licet ratione differat, satis superior demonstratum est. Iam uero quid sit rhythmum imitari, quantaque rhythmi uis sit, postremo eius usum, breuiter explicabimus. Rhythmum igitur imitari nihil aliud est, quam motuum interuentu, proportionem similem cum motionibus

tionibus rei quam imitatur, habentium, actiones, mores, & affectiones exprimeret. Quantam autem utrumque rhythmus habeat, spondeus, ac dactylus inter cetera ostendunt, nam & si eorum uterque quatuor temporibus consistet, cum tamen eorum inter se diuersa sit habitudo, quam rhythmum continere diximus; fit, ut heroica quaedam carmina, quae dactylis constant, si pro quinque dactylis spondeos accipiant, ignobilia penitus euadant, & e contra: quod nulla alia ratione euenit, nisi ob rhythmum immutatum. Vfus uero rhythmus est, ut gelus, & humanas actiones omnes ueluti regula quadam ad mediocritatem deducat, & quadam proportionem temperet. Quare Plato dixit in Timaeo: "Rhythmus ad hoc uidetur esse tributus, ut habitum in nobis immoderatum, gratiaque carentem aptissime temperemus. Nunc uero rhythmus id sit, quod uulgo Rimam nuncupamus, absolutis his quae de harmonia nunc dicenda occurrunt, differemus, nam cum harmoniam nonnulli rhythmum, alii rimam esse uelint, de his nos, ut aptum & congruentem ordinem seruaremus, dicere prius oportuit: alioqui per ignota progressi fuisset. cum item in carminibus rhythmus, nec non & harmonia reperiantur; erit uidentium, penes quid tum harmonia, tum rhythmus in eis consistat. Sed cum de rhythmo egerimus, consequens est, ut de harmonia nonnulla etiam addamus, praeter ea, quae de illa in uerborum Aristotelis explanatione diximus. Animaduertendum igitur, Boethium in libro suae Musicae capite tertio haec dicere. Est consonantia non sine sono: sonus non sine percussione: percussio non sine motu: motus autem omnis, aut uelox, aut tardus: uelox acutum facit, tardus uero sonum grauem. Ex quibus uerbis possumus colligere, consonantiam nonquam esse sine rhythmo, quod quomodo eueniat ex his, quae antea dicta sunt, satis apparet. Aliud etiam hinc eliciamus, ex acuto grauique sono consonantias consistari: quod auctoritate tum Platonis, tum eiusdem Boethii, dum Aristotelis uerba explanaremus, apertius admonuimus. Harmonia igitur imitari est, soni acuti & grauis interuentu, actiones aliquas, mores, & affectum exprimere. Harmoniae autem uisum ab Aristotele octauo libro Politicorum habemus. inquit enim: utendum musica dici-mus, non utilitatis unius, ac plurium causa, ut disciplinae, & curationis, atque medicinae cuiusdam: utendum quoque ad oblectamentum uitae, ad animi remissionem, contentionisque sedationem. In eodem quoque libro alibi in ipsis modulationibus imitationes morum inuenies. Vsum item harmoniae qualis esse debeat, in Timaeo Plato his uerbis exprimit. Omnis Musicae uocis usus harmoniae gratia est tributus, atque & harmonia, quae motiones habet, animae nostrae dissonantibus congruas atque cognatas, homini prudenter musicis utenti, non ad uoluptatem rationis expertem, ut nunc uidetur, est utilis; sed a Musis ideo data est, ut per eam dissonantem circuitum animae componamus, & ad concentum sibi congruum redigamus. Restat nunc, ut uideamus, num in carmine rhythmus, & harmonia reperiantur. Quod si ambo sint in carmine, quoniam modo inuicem distinguuntur. Dicimus, carminibus tam rhythmum quam harmoniam inesse, infra dicere Aristotelem apertissime. Ex Platone quoque idem habetur in Gorgia, ait enim: si quis auferat ex tota Poetis concentum, & rhythmum, atque mensuram, aliud ne quicquam praeter sermones supererit? Verum quamuis hi duo in Philosophia illustres uiri harmoniam in carminibus esse fateantur, haud tamen satis constat, quoniam pacto harmonia esse possit, ubi plures refractae uoces non sint, ex quibus composita uox una fiat: quod in carminibus dici nequit, cum enim unus homo carmina profert, tunc non est necum refractio, atque ita nulla harmonia. Huic dubitationi hanc in modum satisfieri posse putarem: ex acuto & graui sono harmoniam confici necessario. Verum alia est harmonia, quae cum uoces plures simul refranguntur,

tur, efficitur: & hæc apertior & harmoniæ nomine digna magis uidetur. Alia uerò eil, cū graues & acutæ uoces ordine se certo conſequuntur. Hoc poſterius harmoniæ genus in carminibus, non autem primum reperitur. Nam cū in carminibus ſyllabæ breues, & longæ ſint, longæ quidem tardè, breues uerò uelociter proferuntur. uelox autem motus (ex Boethi ſententia libro Muſices primo cap. tertio) acutum, tardus uerò grauem efficit ſonum. Cū hæc uocum uarietas rectè ſit in carminibus ordinata (nam in carmine, rhythmi ratione ſequitur harmonia: carminis autem rhythmus certa lege determinatus eſt) erit ergo & lege carminum harmonia. Vnde quanquam in oratione ſoluta longæ breuesque ſyllabæ ſint, in ſoluto tamen ſermone ſyllabarum lex, perinde ut in metrico præſcripta non eſt: quamuis in hoc libello Ariſtoteles ſermonem, quo in dies homines utuntur, harmoniam itidem ampliori uocabulo appellet. quare multo magis harmonia de carminibus dicitur. Quod ſiquis obiciat, in uulgaris noſtræ linguæ carminibus pedes non reperiri; ex quibus tamen æquè, ut in græcis, ac latinis carminibus harmonia percipitur: Reſpondeo, pedes quidem ea non habere, quales græcorum, ac latinorum carminum ſunt: accentum tamen, cum grauem tum acutum pedibus proportione reſpondere. nam in pangendis italicis carminibus, præſcripta ſyllabarum quantitate, qualitateque, ſimul in oratione iunctarū uti neceſſe eſt: ſicut qui hæc de re ſcripſere, diligentius oſtendunt. in ſcandendis enim carminibus, accentu acuto & graui, loco pedum utimur: cuius ſententiæ Georgium Trifſinum uirum eruditiffimū auctorem fuiſſe intellexi. Dubitabit aliquis an id, quod italico idiomate Rima dicitur, idem quod rhythmus ſit, an potius harmonia: quippe horum alterutrū omnino eſſe fatentur omnes. Dantes enim Aliger, ac Antonius de Tempore, qui de carminibus hetruſca lingua conſectis latina oratione ſcripſerunt, rhythmi uoce, cū rimā nominant, utuntur: perinde quaſi Latinis, Græciſque idem ſit rhythmus, quod Hetruſca lingua rima nuncupatur: & ſi dici poſſet, rimam omnem rhythmum eſſe, & non contra. Per rimam autem intelligimus, cū duæ, trẽsue ad ſummum poſtremæ carminis uniũs ſyllabæ, duabus, tribusue carminis alterius extremis ſimiliter definiunt. Rimam alii conſonantiam eſſe dicunt: cuius ſententiæ nobiliſſimus atque doctiſſimus Petrus Bembus Cardinalis in libro ſuz Grammaticæ fuit. Huic autem dubitationi, per ea quæ antea dicta ſunt, breuibus reſpondemus. Nam ſicuti carmini uniuerso tam harmonia, quàm rhythmus incit (ſiquidem in carmine, & longū, & breue perpenditur, penes quæ rhythmus uerſatur: acutū item, & graue, penes quæ harmonia) quid uetat, quin itidē in rima nuncupata, nunc unū, nunc aliud, ideſt nonnunquam rhythmum, interdum harmoniam perpendamus? ita ſanè pro ratione, uel ſimilitudinis uocis, penes acutum & graue, uel ſimilitudinis in tarditate uelocitateque, interdum rhythmum, nonnunquā harmoniam appellare poterimus: quæ ratiōe ducti poſteriores auctores rhythmum alii, harmoniam uero alii rimam nuncuparunt. Et ſanè ſic ſe habet res, ut rimæ & rhythmus, & harmonia neceſſario inſit: quemadmodum & in toto carmine idem reperitur. Cur autem hetruſca lingua, perpolitæ & elegantia carmina efficiantur, quæ rima prædita ſunt, latinè uerò, aut græcè, ſi cū rima ſiant, ignobilia ſemper euadant; eontingere id arbitror non rimæ culpa. nam quæ lingua hetruſca ſcribuntur, ſi ab illis amoueatur rima, tantum abeſt ut præſtantiora ſiant, quod ea ne quidem carmina nonnulli eſſe eontenderint: quod tamen minimè uerum eſſe exiſtimo. uerū cum rimæ lex ardua admodum ſit, ſæpeque, ut rimam efficiamus, metaphoris uti cogamur, ſi pedū quoque neceſſitas accederet, fieret omnino, ut nobis etiam inuitis, pedibus ac rimis potius, quàm carmini inferuiremus; ſæpeque pulcherrima carmina, ut tum

pedes

- pedes, tum rimam seruire possemus, euertere cogeremur. Tot de rhythmo verba nunc fecimus, quoniam eius naturam summè necessariam ad exactam libri huius intelligentiam (ut clarius infra patebit) à paucis perspectam animaduerti. Rhythmus uerò non esse idem, quod carmen, uir nobilis & apprime doctus Petrus Victorius in pulcherrimis suis commentariis in tres Aristotelis libros de arte dicendi prudenter, ut sui moris est, in quadam digressionem docuit. Alia vox erat, *SERMO*, quæ græco uerbo, ῥῆγμα, respondet. ῥῆγμα autem etsi plura significat (ut in libro de Interpretatione auctor est Ammonius) hoc tamen loco (ut ex Philoponi sententia in secundo de Anima colligi potest) pro uocum formatione sumitur, ex quibus rerum, quæ dicuntur, conceptione significantur. uerùm hîc latius quàm in libro de Interpretatione uerbum ῥῆγμα accipitur. eo enim loco dixit Philosophus: Alia igitur orationis species dimittantur: Rhetoricæ enim, atque Poësi congrua magis est speculatio: declarans apertè non enuntiationem tantum, sed reliquas etiam orationis species Poeticæ cōuenire. Tertia vox, *HARMONIA*, erat enucleanda: quam Boethius libro suæ Musicæ primo cap. tertio, plurium, ac disidentium uocum redactam in unum concordiam esse dicit. Ioannes etiā Grammaticus in secundo de Anima, in eandem sententiam ueniens, eam grauium, ac acutarum uocum temperantiam, commodationem uel esse dicit. Quomodo uerò tam diuersæ uoces harmoniam inter se constituent, in Symposio docet Plato, dicens: Atqui absurdum dictū est, harmoniam discrepare, atque discrepantibus quandiu dissonant, esse. Sed hoc fortè significare uolebat quòd ex his, quæ prius discrepabant, graui scilicet & acuto, deinde per artem Musicam consonantibus harmonia conficitur. nunquam enim ex graui & acuto, dum discrepant, harmonia conflatur. harmonia nanque contentus est: contentus uerò concordia: concordia autem ex discrepantibus, donec discrepant, fieri nunquam potest. Hæc Plato, qui in dialogo de Legibus tertio, melodiam ex tribus, oratione inquam, harmonia, & rhythmo consistere dicit. Reliquæ uoces, quæ in orationis contextu sunt, superius declaratæ fuerunt, præter fistulam, de qua Virgilius:
- Est mihi disparibus septem compacta cicutis,
Fistula. Sunt autem cicutæ cannarum internodia. Fistula uerò non admodum à tibia differebat. illam ideo eandem cum tibia facultatem habere dixi: quoniam scilicet cū plurium uocum esset, imitationi non inepta censebatur. Pluribus autem eam consistere foraminibus, ex Theocrito, & Iulio Polluce libro quarto, Aristotele item in Problematicis particula. xix. proble. xxiii. deprehendi potest. Hoc tamen inter tibiam, & fistulam interesse puto, quòd exprimendis sletibus aptior esset fistula; tibia uerò multò hilarior: siquidem in Protagora Platonem in conuiuia tibicinas inducentem uideo. Fistula uerò fortassis utebantur, cū in triuiliis, & quadriuiis flebile quid cantarent, Cere rem imitantes, quæ raptam Proserpinam in triuiliis clamore requirerebat. Est sane pulchrum in Protagora Platonis dictum de iis, qui in conuiuia tibicinas inducunt. id uerò tale est. Imperiti, plebeiq; homines, qui cū propter inficiā nequeant inuicem propria uoce suisq; sermonibus ipli colloqui, mercede exhibita, tibicinas introducunt, & aliena uoce, hoc est tibiæ statu conuiuium transigunt. ubi autem boni præclariq; & eruditi uiri conueniunt, neque tibicinas ibi, neq; saltatrices, neque cantatrices illas uidebis; sed eos propria uoce, remotis his nugis, iocisque, conuiuium celebrare, & alternis interrogationibus responsionibusq; modeste discere. Præter ea, quæ in explanatione uerborum Aristotelis de tibia diximus, minime prætermittendum uidetur, eundem Aristotelem sensisse, cithara tibiam esse suauiore; & humanam uocem tibiæ

magis accomodari, quàm cithara. cuius rei rationem affert in Problematicus
 particula. xix. Problemate. xliiii. ubi animaduertendum id problema longè me-
 lius in latinum à Gaza uersum, quàm nunc in excusis græcè legatur. Proble-
 „ ma autè ita se habet. Cur suauius cantilenam audimus, cum ad tibiam, quàm
 „ cum ad lyram cantatur? An, omne suauē quod mixtum cum suauiori est, sua-
 „ uius redditur: atqui tibia, quàm lyra suauior est: ergo cantilena quoque mix-
 „ ta cum tibia, quàm lyra suauior sit: modo quis sensum amborum percipiat.
 „ Vinū enim aceto mulso suauius est: quoniā quæ natura permiscet, longè am-
 „ plius temperantur, quàm quæ à nobis miscentur. uinū quippe ex acido ac dul-
 „ ci sapore mixtum est. Probari hoc idem potest uel malis punicis, quæ uinolen-
 „ ta appellamus. Ergo cantilena, & tibia misceri sibi met admodum suam ob si-
 „ militudinem possunt: spiritu nanque utraque conficitur. sonus autem lyrae,
 „ quoniam non spiritu fit, aut minus sensibili, quàm tibiarum, minus uoci
 „ immisceri se potest: quod cum ad sensum discrimen pariant, non immerito
 „ minus demulcent: quo modo dictum est de saporibus. Adde, quod tibia soni
 „ tu, cognationeq; sua errores multos cantilenæ occultat: sonus lyrae, cum tenui-
 „ is, uociq; commisceri minus idoneus sit, ipse per se patens, suumq; genus syn-
 „ cerum custodiens, omnes cantilenæ errores, posita quasi regula, patefacit.
 „ cum uerò multa in cantando perperam agantur, quod promiscuum ex erra-
 „ tis, recteq; actis provenit, deterius esse necesse est.

PARTICULA .V.

Ἀντὶ δὲ τοῦ ἐνθὺς μίμου τοῦ ἡρώδης ἀρμονίας δὲ τῆς οὐ κατὰ τὴν οὐκ ἔστιν ἁρμονία
 ποικίλος ἐνθὺς μίμος μίμου καὶ ἡδὴ καὶ πάλιν καὶ πάλιν.

Numero uerò ipso seorsum ab harmonia imitari, saltantium est: quan-
 doquidem hi gesticulationis numerosa uarietate mores, perturbationes,
 actionesq; imitantur.

EXPLANATIO.

Poeseos species omnes tribus instrumentis, numero nimirum,
 harmonia, sermone imitari superius dixerat: ne uerò omnes om-
 nibus uti quispiam existimaret, subiunxit: HISQVE VEL SEPA-
 RATIM, VEL PROMISCVE. exemploque à tibiis, citharis, ac fi-
 stulis sumpto declarauit, quonam modo mixtis illis duobus, nu-
 mero scilicet, & harmonia uterentur: nunc uerò sumpto saltantium
 exemplo, docet, quomodo seorsum illis utantur. saltantes enim
 numero tantum ita figurato, ut rei, quam imitantur, postulat ra-
 tio, sermone atque harmonia remotis, imitari dicit. Quid autè sal-
 tantes imitentur, subiungit dicens: MORES, PERTURBATIONES,
 ACTIONESQVE. Locus iste, quod spectat ad uerba, illi in interpreta-
 tioni fauere uidetur, de qua supra meminimus, cum ea uerba ex-
 plauaremus, COLORIBVS, ATQVE FIGVRIS PLERAQVE
 QUIDAM AEMVLANTES IMITANTVR: qua per figuras mi-
 mos intelligebamus, quoniam hic dicit, ὅτι τῆς ἁρμονίας ἐνθὺς
 id est per figuratos numeros: hoc tamen non cogit: nam & figu-
 ris, & coloribus pictores imitantur; saltatores itidem per figura-
 tos nu-

tos numeros imitantur. Per mores autem Philoſophus eos intelligit, qui animi habitum conſequuntur, ratione uel ætatis (alii enim ſunt puerorum, alii ſenium mores: de quibus diffuſe in ſecundo de Rhetorica Ariſtoteles, & in arte Poetica Horatius) aut regionum, nam Hiſpanorum mores à Gallorum moribus lōge diſtant: aut ſexus, & ſtudiorum, ut mulierum mores à moribus uiroꝝ diſſerunt: ſeruorum item, ac mercatorum, & cæterorum peculiareſ ſunt mores. uerū inferius alio quodam in loco uocem hanc, **MORES**, in aliam ſignificationem accipiet: de qua ſuo loco dicemus. ſed hætenus de moribus. Per perturbationes autem Ariſtoteles, iram, furorem, odium, & reliqua eiufmodi intelligit. Per actiones uero, eas intelligit, quas tragici, comici, atq; epici æmulantur.

ANNOTATIONES.

Dialogum Lucianus de Saltatione conſecit, in quo diſputantium alter ſaltationem eſſe non iucundam ſolum, uerū etiam utilem ſpectantibus demonſtrare conatur, eamq; communem quandam corporis, & animæ pulchritudinem oſtendere. Prothei quoque fabulam nil aliud ſignificare dicit, quā illū hominum imitatoreꝝ exitiſſe, & quicquid uellet, ſaltatione eſſingere potuiſſe: Adiungit etiam exercitationem ſaltandi nouam non eſſe, ſed eam in prima omnium generatione unā cum uetere illo amore comparuiſſe ſtellarum enim tripudia, & errantium ad non errantes complexio, & ipſarum bene numeroſa eommunicatio, ac bene ordinata harmonia ſaltationis primordia declarant: quæ poſtea paulatim accreuit, & ad eius uſque tempora peruenit. Quod uero figurato numero actiones eaſdem imitentur, quas etiam tragici non minus imitantur, in Caio apud Suetonium licet inſpicere, ubi de futuræ cædis eius prodigijs agitur, ait namq; Mariū quendam pantomimum Neſtorem Tragediam ſaltare, quam olim Neoptolemus tragedus Iudis, quibus Macedonum rex Philipꝝ occiſus eſt, egerat. Et apud Xenophontem ꝑ 77 *Ἀνέκτου*, reperitur apud Struthem Thraciæ regem, quod Thracæ ſaltantes, pugnas, prælia, cædeſque imitentur. De ſaltationibus autem hiſ qui plura cupiꝝ, Athenæum libro decimo quarto, Iulium Poſſumem libro quarto, & Lucianum in libello de Saltationibus legat. De moribus adeundus eſt Quintilianus libro ſexto, eaſdem de affectibus: ubi illud potiffimū animaduertendum, cum dicere græcæ uoci *ἦθος*, latinam nullam proprie reſpondere, ſiquidem mores omnes habitum animi ſignificare uidentur, quoniam conſuetudine, & aſſuefactione acquirantur: at *ἦθος* morum proprietatem quandam oſtendit, eam uidelicet, quæ in illis tantū habitibus reperitur, qui uirtutes uel exiſtunt. ideoque cauiores fuiſſe eos dicit, qui *ἦθος*, uoluntatem interpretati ſunt, perinde quaſi per *ἦθος* eos tantū habitus animi intelligi uoluerint, qui uoluntatem, uel eiufdem propenſionem bonam, aut malam faciunt, indicant uel. In hac autem ſignificatione dicuntur *ἦθος*, ex Ariſtotelis in primo magnorum Moralium ſententiæ *ἦθος ὡς ἡ ἐκείνου*, eo ſcilicet, quod lōga conſuetudine aſſuefactioneq; acquirantur. In hac eadem ſignificatione in Phædone mores accepit Plato. Ariſtoteles autem non ſolum de hiſ moribus loquitur, ſed de hiſ etiam, qui corporum conſtitutionem conſequuntur, quemadmodum ſenium, & puerorum. Quod græci *παθος*, affectum nos, aut animi perturbationem dicimus. Eſt autem *παθος*, auctore Euſtratio in ſecundo Ethicorum

corum cap. quinto, sensibiles quædam appetitricis facultatis motio, cum boni, aut mali opinione. Cicero quoque in quarta Tusculana, ex Zenonis sententia, πᾶσι, inquit, cit aduersa à recta ratione contra naturam commotio. In hoc uero sensu uerbum, πᾶσι, in Philabo non accipit Plato, cum duo affectuum genera ponit; sed in ea potius significatione, in qua sensum sentire non posse dicimus, nisi perpetiatur, id est nisi species recipiat. Sunt autem affectus omnes, uirtutum materiæ quædam, circa quarum moderationem rationalis animæ pars uersatur, quæ dum eisdem frænans, ad mediocritatem ducit, uirtutû habitus omnes in animo procreat. Quod uero πᾶσι Græci uocant, nos actionem dicimus. πᾶσι autem ex Aristotelis in primo magnorum Moralium sententia, in nullo inanimato est. neque tamen in animantibus omnibus reperitur: siquidem bruta, & rationis expertia non agunt. in solis igitur ratione præditis animantibus, atque ideo in homine tantum πᾶσι inuenitur. Atqui nec omnes hominis actiones πᾶσι dicuntur. nec enim πᾶσι dicuntur ex, quæ sunt homini cum ratione carètibz communes, quales nimirum uiuere ac sentire, quibus à brutis nihil ferè distamus. Restat itaque, ut illa tantum opera animæ facultatû, quæ in nobis solis reperiuntur, πᾶσι appellari possint. Verum cum ex Aristotelis sententia loco antedicto, ex actionibus laudem, aut uituperiû homines mereantur, non alia sanè ratione, nisi quod in nostra potestate est, ut & boni & mali simus, ideo principio actionum id genus esse uidetur, quod in utraûque partem mutari potest. eiusmodi uero principium dubio procul uoluntas est. sit igitur ut actionum humanarum, de quibus diximus, fons & origo uoluntas sit. atque ita, ut me tandem expediam, πᾶσι est uoluntatis humanæ libera (ut dicunt) actio, practici intellectus operationem sequens. Illud etiâ adnotandum, poetâs omnes, cum mores, perturbationes, atque actiones imitentur, inde tamen potissimum nomen sumpsisse, quod actiones humanas imitentur, ut inferius ex Aristotele constabit.

PARTICULA .VI.

ἢ δὲ ἰπποκράτης μόνον τοῖς λόγοις μιλοῖται, ὁ δὲ τοῖς μέτροις, καὶ τοῖς ποίσι, ὅτι μάλιστα μετ' ἀλλήλων, ὅς ἐστι πρὸ γένους ἡρώμεται τῶν μέτρων τυγχάνουσιν μέγιστον τὸ νῦν.

Nudis autem sermonibus, siue metris solummodo Epopœia utitur, metro uero quidē bacænus, siue mixtis aliquibus inter se, siue generis eiusdē alicuius.

EXPLANATIO.

Ea, quibus imitantur poetæ, tria esse docuit superius, numerum inquam, harmoniam, sermonem, atque his, aut seorsum, aut mixtis. Subiunxit deinde, quæ nam genera poematum harmonia, & rhythmo tantum utantur, & inquit Auleticam, & Citharisticâ eius generis esse, atque ita duobus tantum uti, dum imitantur: deinde saltantes rhythmo solo imitari dixit. Nunc adiungit quæ nam sit ea Poësis, quæ sermone tantum imitatur; & ait Epopœiam uti sermonibus, aut metris solummodo: per has uoces, SERMONIBVS, AVT METRIS, intelligens id, quod supra, λόγοις, uocauerat, id est sermonem; sed priori uoce pedestrē solumque, posteriore metricum declarans. Addidit autē uocem SOΛΩΜΟΔΟ, ut excluderet rhythmum, atque harmoniam: quæ uox tam uerbo sermonibus, quam

E ii uerbo

uerbo metris adiungi debet: ut sensus sit, Epopœiam uti solum
 NUDIS SERMONIBVS, idest oratione soluta, sine rhythmis, &
 harmonia; sicut itidem nudis utitur metris, sine rhythmo uideli-
 cet, & harmonia, siue metra diuersarum rationum sint inuicē per
 mixta, siue generis eiusdem sint, hexametra uerbi causa: id, quod
 ad sua ulque tempora contigisse dicit Aristoteles. VOX ILLA, HACTE-
 NVS, debet collocari post uerba illa, SIVE GENERIS EIVSDEM
 ALICVIVS; ut ex græca lectione patet.

ANNOTATIONES.

Verbum, NUDIS, idem, quod *χωρὶς*, idest seorsum, ac sine alio significare,
 „ declarat in secundo de Legibus Plato, dicens, orationes nudas absque concentu
 „ metricæ componentes, atque etiam concentus, & numeros absque uerbis, nu-
 „ dæ citharæ pulsationi, & citharæ sono accommodantes. Idem etiā ostendit in Pha-
 „ dro, ubi scribuntur hæc uerba. Homerus præterea, & si quis alius nudam Poe-
 „ sim, uel cantu exornatam composuit. Et in Symposio, sine organis, nudis ser-
 „ monibus. Aristoteles præterea in octauo Politicæ: Omnes autem dicimus in
 „ rebus suauissimis habendam esse Musicam, & eam quæ nuda, & quæ cum me-
 „ lodia est. Apud auctores etiam approbatos per nudos sermones, solutam ac pe-
 „ destrem orationem intelligere debemus, quemadmodum apud Platonem in
 „ Menexeno. Poetæ (inquit) uirtutem illorum eleganter Musica celebrantes, in
 „ omnes gentes diuulgauerunt. quare si nos eadem nudo sermone repetere nunc
 „ aggredieremur, forte uideremur illis esse secundi. Item & in Theæteto, ubi di-
 „ cit: Nos profectò à nudis sermonibus ad Geometriam repente defleximus.
 „ Aristoteles etiam in tertio de Rhetorica, nudos sermones metris opponit. Dio-
 „ nysius item Halicarnassæus inquit: in nudis sermonibus neque in poemati-
 „ bus. Cum igitur per nudos sermones, uel solutam orationem, uel uerbum, nu-
 „ dis, pro eo quod est seorsum, intelligi posse pateat, quomodocunque accipia-
 „ tur, nostræ explanationi optimè accommodatur: quoniam infra dicit *ἄλλα*
 „ *τρίημις*, id est nuda carmina, id est seorsum ab harmonia & rhythmo. Cum igitur
 „ & hoc loco dicat, NUDIS SERMONIBVS, in eadem etiam significatio-
 „ ne uerbum, Nudis, accipi potest. Quod uerò uerba illa, SIVE GENERIS
 „ EIVSDEM ALICVIVS, & hoc, HACTENVS, rectè simus interpretati, con-
 „ stat ex Dionysio Halicarnassæo in uolumine Rhetorum græcorum, qui carmen
 „ in Epopœia mutare non licere, sed uersus omnes hexámetros esse oportere
 „ dicit: id, quod ex hoc Aristotelis libro inferius desumptum uidetur, ubi car-
 „ mini heroico Epopœiam astrictam esse uoluit.

PARTICULA .VIII.

Οὐδὲν γὰρ ἵχομεν ὁμοίᾳ καὶ τῷ Σόφρονι, ἢ Ξενάρχῃ μιμνῆς, ἢ τοῖς Σοκράτει καὶ
 Ἀλκίπῃ, εἰ μὴ ἢ ἐκ τῶν τεμνέμεναι, ἢ ἐκ τῶν ἄλλων πᾶν τοιοῦτον ποιῶν πᾶσι μιμνῆσαι.

Nam quod Sophronis, & Xenarchi Mimis commune dicamus, sermo-
 nibusq; Socraticis, aliud prorsus habemus nihil: nec item, si quis trimetris, ele-
 gis, aliisue talibus aliquibus imitationem fecerit.

EXPLANATIO.

Verbum, NAM, Aristotelem hic alicuius proximè dicti rationē red-
 dere declarat abundè. Cum autem in præcedente particula Epo-
 pœiam

poetiam tum soluta oratione, tum etiam metris imitationem facere dixerit, Epopoëia uero propriè dicta, & ut eius est communis apud homines usus, heroico metro addicta, sit, se nobis Aristoteles meritò nunc excusat, & rationem affert, cur imitationem oratione soluta factam, Epopoëiam appellauerit. nam si non (inquit) ita Epopoëia nomine latius utamur, nulla communis erit uox, qua factam sermone tantum imitationem omnem significare posimus, qualis erat nimirum imitatio in mimis Sophronis, atque Xenarchi, ac præterea dialogis: quorum siue quædam oratione soluta, quædam uero carmine, siue oratione soluta omnia essent conscripta, cum in hoc tamen conuenirent, quod sermone duntaxat imitarentur, unico sanè nomine uocari iure debebant. Id genus erat Epopoëia, aliter, ac uulgò capi soleat, accepta. nam, ut græca uox indicat, tantum Epopoëia significat, quantum, per uerba faciens, idest uerbis imitans. Et subdit: *NEC ITEM, SI QVIS TRIMETRIS, ELEGIS, ALIISVE TALIBVS ALIQVIBVS IMITATIONEM FECERIT.* Per hæc magis ostendit nullum aliud commune nomen iis haberi posse, qui sermone solo imitentur, quàm Epopoëiam, uocem, obiectioni tacitè respondens. Posset enim quis dicere, quid, si quis sermone tantum imitans, trimetris, aut elegis utatur, hunc ne poetam epicum, aut elegum nuncupabis? Epicum (inquit) non minus, quamuis elegis utatur, appellandum: quoniam uerbis, & non elego carmine imitatur.

ANNOTATIONES.

Sophron (inquit) Suidas, Syracusanus fuit, xersis, & Euripidis temporibus; qui uiriles, & muliebres mimos soluta oratione conscripsit. De Xenarcho uero Suidam uide, ubi de Sotade Cretensi uerba facit, quem iamborum scriptorem in lingua Ionica uocat. quamobrem eius scripta, sermones ionicos uocatos, dicit. postea subiungit eodem scribendi genere xenarchum usum fuisse. Athe-næus autem libro decimoquarto ionicos sermones alio item nomine *κινεσάου*, *κινέου* nominari ait. Cum igitur Aristoteles hic Xenarchum mimorum, Suidas autem iamborum scriptorem uocet, dicendum erit fortasse iambico carmine mimos Xenarchum scripsisse; aut mimos, & iambos simul scripsisse. Mimi uero sermones erant, qui uilia, ridiculaq; imitabantur. Idem Suidas, de Xenarcho loquens, comicum eum fuisse dicit. non propterea tamen Xenarchi mimos fuisse Comædias affirmandum: siquidem mimi sermone tantum imitantur, quoniam sub Epopoëia continentur: Comædia uero sermone, rhythmo, atque harmonia utitur: ideo mimi Xenarchi comædiæ non erant. Plura autem mimorum extitisse genera, testatur Plutarchus libro septimo capite octauo Symposiacorum. Per Socraticos autem sermones, posset quis existimare Socratis poemata esse intelligenda, de quibus in Timæo Plato, Apulcius, & Suidas meminerunt. Nos uero, non Socratis poemata, sed Platonis dialogos hic significari sentimus; Aristotelis sententia freti, qui in sexto Ethicorum libro ait: Vnde, & omnes uirtutes prudentias esse inquirunt, & Socrates partim

rectè quærebat, partim errabat, quòd enim prudentias esse omnes uirtutes opinabatur, errabat: rectè dicebat, quòd non sine prudentia esse eas assererebat. ubi per Socratem, Platonem intelligit in Republica: quod etiam Eustratius eodem loco testatur. id tamen de aliis quoque dialogis uerum est: sed Platonis potissimum, ac dialogorum eius meminisse uoluit, quoniam in eis doctòrum hominum congressus imitatur. quocirca Platonis dialogos Sophronis & Xenarchi mimis opponit, in quibus uiliùm, ac ridicularum rerum erat imitatio. Dialogum autem imitationem esse constat, ex Luciano in sermone ad eum, qui aiebat: Protheus es in sermone: ubi Dialogum & Comædiam in initiis amica non admodum extitisse dicit: siquidem domi hic, & in deambulationibus seorsum degebat cum paucis, Comædia uerò in theatro uersabatur, & ludebat, & risus excitabat, & mordebat, & rhythmis, arque harmonia utebatur, & foctios dialogi sæpe deludebat. Vnde constat Dialogum, & Comædiam imitationem esse: differre autem inter se, quoniam publica hæc, priuatus ille: pluriùm hæc, paucorum ille sermo sit. Per Aristotelem quoque Dialogum imitationem esse probare possumus; qui infra in hoc libello laudibus Homerum extollit, quòd facta Musæ inuocatione, rem statim aggreditur, & alios loquentes inducit: ceteros uerò poetas, qui toto opere contendunt, ac parùm imitantur uicuperat. Ex quo patet tunc nos imitari, cum alios loquentes inducimus, quod cum in dialogis potissimum fiat, eos imitationes esse constat.

PARTICULA .VIII.

Ἐπειδὴ δὲ αὐτῶν πολλοὶ, συνάψαντες τῷ μέτρῳ τὸ ποιῆσαι, τοὺς μὲν ἐλεγεστέονους, τοὺς δὲ ἐπειρεσίους ὀνομάζουσιν, οὐχ ὡς τοὺς κατὰ μέτρον ποιητὰς, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον προσευχόμενοι. καὶ γὰρ αἱ ἰαμβικά, καὶ μνηστικὰ, καὶ ἑπὶ τῷ μέτρῳ ἐκφέρουσιν, οὐτὼ καλῶς εἰσάγουσι.

Quamquam homines, ipsi metro fingere adiungentes, elegorum fictores hos, hexametrorum illos nominant; non quidem secundum imitationem, sed communiter secundum metrum poetas ipsos appellantes. Et enim siquid medicum, harmonicum, uel numeris offerunt, hac sane ratione appellare consueuerunt.

EXPLANATIO.

Quoniam omnes sermone tantùm imitantes, epicòs appellandos dixerat, nec aliud commune nomen habere, ac si trimetris, aut elegis utantur, nihilominus etiam epicòs uocandos affirmauerat, per hæc nos admonitos nunc uoluit, quamquam qui uersus elegos pangunt, Poetas elegos, qui uerò iambos, Poetas iambicos appellant, non tamen eos ab imitatione poetica, & ab eo, quo dum imitantur utuntur, nomen assumere, sed à carmine solum, à quo uulgo poetas appellant, etiam si non imitentur, quod ostendit. nam siue de Philosophia, siue de Medicina carmine scribant, ubi nulla prorsus imitatio est, nihilominus id genus scriptores uulgò poetas nuncupant. Verbum, FINGERE, quo usus est in contextu interpres, obscuriorem sensum reddit, quàm si uerbo, facere, fuisset usus.

ANNOTATIONES.

Ex contextu isto illud animaduertendum est, uulgò poetas eos etiam appellari, qui quamquam non imitentur, carmina tamen scribunt: licet Plutarchus, eo opu-

eo opusculo, Quatenus, & quo fructu iuvenes audire poemata debent, Nican-
dram, qui de Theriaca carmine scripsit, poetam non esse sentiat. quare & ad
Nican drum Aristotelē fortasse respexisse credendū est, cū inquit: E T E N I M
S I Q U I D M E D I C V M, H A R M O N I C V M V E N U M E R I S E F F E R V N T.

PARTICVLA .IX.

Οὐδὲν δὲ κοινὸν ἔστιν ὁ μέτρος, καὶ Ἐμπεδοκλῆς, πολλὸν τὸ μέτρον. ὅθεν τὸ μὲν ποιητῶν δίκαιον καὶ
λατὺ, τὸ δὲ φυσικῶν μέτρον, ἢ ποιητῶν. ὁμοίως δὲ καὶ ἡμεῖς ἀπαραιτοῦν τὴν μέτρα μετρίαν ποιῶν
τοῦ μίμνου, ἢ ὁμοίως τὸν Χαιρέμονος ἐπὶ οὐρανῶν ἰσχυροῦ, μετρίως ἐκφράσας ἢ ἀπείρως
τῆς μέτρας, οὐκ ἔστιν ἢ ποιητῶν πρὸς φυσικῶν. ὅθεν μὲν οὕτως πάντα διεισὶν ἔστιν τὸ πόσιον.

Homero¹ quoque, atq; Empedocli nihil planè præter metrum commune
est. quamobrem legitimus quidem ille poeta, hic physicus potius, quàm poe-
ta, meritò uocandus est. Similiter quoq; si quis metra permiscens uniuersa,
imitationem tamen minime fecerit, ut ipse Chæmemon, qui Hippocentaurum
omnisariam numerorum mixtum centonem edidit, non iam poeta appellan-
dus. De his igitur hunc in modum determinatum sit.

EXPLANATIO.

Aristoteles hoc loco communi illi hominum opinioni aduersa
tur, quæ in antecedente particula posita est; quòd scilicet à carmine
denominandi poetæ sint. cū enim operis huius initio Poeses om-
nes in imitatione conuenire dixerit, & Homero atq; Empedocli ni-
hil præter carmen commune sit: Homerus uerò quoniam imitatur,
omnium consensu poeta sit: sequetur utique Empedoclem, qui
carmine physica scripsit, physicum potius, quàm poetam appellan-
dum esse. siquidem naturæ historiam hexametro carmine persequi,
sicuti fecit Empedocles, imitationem facere non est: in qua tamen
Poeseos omnium genera conuenire confessus est. Rem autem ma-
gis etiam exaggerans, inquit tantum abesse à ueritate, ut à carmi-
ne poetæ nomen assumant, quòd si quis omnia carminum genera
simul misceat, imitationem autem non faciat haud quaquam poe-
ta sit appellandus. & Chæmemonis exemplum affert, qui quodam
suo opere Hippocentaurus appellato, mixtam ex omni carminum
genere rhapsodian contexit: neque tamen illorum carminum ra-
tione Chæmemon poeta uocari meruit. Et quoniam Aristoteles di-
gresiunculam quandam fecerat, ubi sanè consuetudinem reprehē-
dit, qua uel ii qui carmine sine imitatione scribunt, poetæ appellan-
tur, ad materiam prius propositam reuerti uolens digresiuncu-
lam claudens inquit: DE HIS IGITUR HUNC IN MODUM DE-
TERMINATVM SIT.

ANNOTATIONES.

Verba autem, quæ in initio particulae huius ita leguntur, HOMERO QYQ-
QY E, mihi nō probantur eo modo ad nos tralata, nam cū uerbum, ἢ, ex sui
natura

natura latinè sonet autem, quæ particula aduersatur, uerbum uerò *QVOQVE* non aduersetur, sed copulet, & *et* in græcis codicibus scriptum sit; legi debet HOMERO AUTEM, & NŌ HOMERO *QVOQVE*: cum præsertim hæc lectio uerum Aristotelis sensum peruertat. diximus enim Aristotelem hoc in loco his aduersari, qui poetas à carminibus denominant. Quod si eis aduersatur (ut apparet) quomodo particula, quoque, præcedētibus esse poterit aduersans, cum ea secum iungat? In contextu præterea latino sic legitur, IMITATIONE Tamen MINIME FECERIT, UT IPSE CHÆREMŌN. Verbum, MINIME, in exemplaribus græcis non reperitur, sed Alexander Paccius interpres græcum contextum iccirco (ut opinor) deprauatum esse censuit, quoniam Philosophus illum esse poetam negat, qui mixto simul omni carminum genere sit usus, quod si fecisset imitationem, eum esse poetam haud quamquam negasset, cum iam dictum sit, imitationem poetam efficere. Huic igitur rationi interpres innoxius (me quidem iudice) locum hūc castigauit. Nos tamen cum nulum græcum codicem, nec impressum, nec calamo exaratum hactenus uiderimus, qui præter quàm in margine negationem habeat, & præterea sensum Aristotelis sine castigatione seruari possumus, locum sine uerbo MINIME, ut græci codices habent, legendū arbitramur: dicimusq; Aristotelem non inficiari Chæremōnem exitisse poetam: cum enim imitatus sit, eum esse poetā uocandum abundè patet: sed Aristotelem id uelle asseueramus, quod quanquā Chæremōn carminum omnium miscella sit usus, poeta tamen carminum ratione minime uocandus est. diuersa quippe sunt, inficiari Chæremōnem Poetam exitisse, & Chæremōnem Poetam quidem fuisse, sed non ideo poetam eum appellandum, quoniam illam carminum miscellam ediderit. Quod autem in Hippocentauro Chæremōn imitationem fecerit, in propatulo est, quoniam dramatis cuiusdam à Chæremōne facti nomen est. atqui drama imitari, quis est qui dubitet? cum dramata ab agentū imitatione dicantur. si igitur in illo opere imitatur Chæremōn, erit etiam appellandus poeta. Quare et Aristotelis locus in græcis exemplaribus erit incorruptus. Sensus autem aperius est, poetam inquam non à carmine, sed imitatione denominandū. nam si Chæremōn, quamuis in Hippocentauro metrorum omnium mixturam congerisset, iccirco tamen poeta non est appellandus, sed quoniam imitationem fecit: igitur si quis omnia carminum genera in suum poema congereret, etiā si imitaretur, tamen propter solum carmen non esset poeta, sed potissimum propter imitationem. Vnde carmen solum, poetam nō efficere, luce clarius apparet. Quod in græco est *ἐκ τῶν ποιεῖν*, interpres, CENTONEM, uertit. Est autē Cento, uestis ex uariis panniculis, ac diuersis etiam interdum coloribus cōfarcinata: ad cuius similitudinē cento carminis genus significat ex diuersis carminibus, aut integris, aut dimidiatis, hinc inde ab aliis auctoribus desumptis, cōtextū. Licet autē non consilet, an Chæremōn ex aliis auctoribus carmina sit mutauit, nec ne, magis tamē cōsentaneū uidetur illū ea cōposuisse. Per *ἐκ τῶν ποιεῖν*, uero compositionem ex uario carminis genere cōfarcinatam Aristoteles in- telligere uidetur, *μὴν δὲ ἐκείνου*, quod est componere, cōsuerē. Aristotelem sensisse Poetam imitatione potissimum constare, ex his quæ dixit, abundè patet. Esti uerò primas imitatio sibi partes uēdicat, carmē nihilominus etiā sine imitatione modo quodam poetam facit. ait enim Aristoteles Empedoclem esse physilogum, magis quàm poetam: innuens apertè per uerbū magis, carmen etiam, si non absolute, quodammodo tamen poetam efficere, saltem penès uulgarium existimationem. Vnde & in tertio de Rhetorica inquit: "sermonem oportere rhythmum quidem habere, metrum autem nequaquam: " alioqui esset poema. Huic etiam assentit Plato in tertio de Republica: Dicam
sine

sine uersu, cum non sim poeticus. Vnde iam patere arbitramur, tria Poetarum genera ex Aristotele reperiri. Primum illorum est, qui tum imitatur, tum etiâ carmine utuntur, atque huius propriè poetæ nomen merentur; quoniam ex omni factione (ut ait in Conuiuio Plato) una selecta est particula, quæ scilicet circa Musicam carminâq; uersatur, cui poetæ nomen singillatim attribuiimus. Secundum poetæ genus, eorum est, qui imitantur quidem, metro tamen haud quaquam utuntur: atque hi poetæ quidem, sed nomine communi & sunt, & appellantur: siquidem poetæ nomen artificum omnium commune est, ut loco supra citato auctor est Plato. Tertium, eorum est, qui neuiquam imitantur, poetæ uerò tantum uocantur, quod metra conscribunt. & postrema hæc acceptio uulgaris ac imperitorum est. Plato quoque tria poetarum genera facit; sed alia sanè ratione, ut infra suo loco dicemus, cum locum in tertio de Republica Platonis adducemus. His ita determinatis, difficile non est uidere, num Dialogi, ac cætera, quæ soluta oratione imitantur, Poesis dici mereantur: & nunquid in Poesi reperiri carmen oporteat. cum enim poetæ nomen artifice cuique, sermone, rhythmo, uel aut harmonia, aut omnibus his, aut aliquibus imitanti commune quid significet, patet apertè Dialogos, Mimos, quamuis oratione soluta confecti sint, Poesis dici debere. Cum uerò poetæ nomen non communiter, sed propriè sumatur, cum imitatione carmè simul accedere necesse est. inferius enim Aristoteles duas Poetices causas affert, imitationem nimirum, & carmen. In hoc præterea libro loca quam plurima idem testantia comperiemus. Siquis igitur sit, qui poetæ nomen cum multiplex sit, unico tantum modo capiat, is necessario multos in labyrinthos incidere cogetur. qui uerò uocem hanc, poeta, multiplicem in suas secuit significationes, uniuersa negotii huius incommoda (uero siquidem uerum omni ex parte contententem esse) uitabit. Cum ergo quaeritur, an Dialogus Poesis sit, respondetur, & esse, & non esse. esse quidè, si communiter accipiat Poesis: non esse uerò, si propriè & speciatim sumatur. Item cum quaeritur, an carmini Poesis attributa sit, dicimus, eam primo quidem modo, ac communiter acceptam, carmine non indigere; secundo autem modo, sine carmine (quanquam in primis imitatione opus sit) nunquam fore. Idem quoque de Epopœia dicendum, cum & ipsa tum communiter, tum propriè capiatur. Epopœia communiter dicitur omnis ea imitatio, quæ sermone tantum utitur, rhythmo, atque harmonia remotis, siue soluta oratione fiat, siue quocunque carminis genere. propriè uerò erit Epopœia, actionum uirorum illustrium imitatio, heroico carmini addita. Aduertendum præterea, Chæremone à Suida poetam comicum ex Athenæi auctoritate uocari; etiam si apud Athenæum libro decimo tertio duobus locis tragicus appelletur. Vtra uerò sententia melior sit, & uter locus magis castigatus, meum non est hoc loco uelle determinare. illud tamen affirmarim, ex fabularum nominibus iudicari tragicum potius eum extitisse: quoniâ personæ, à quibus fabulæ nomen accepere, tragicis potius, quam comicis scribendi materiam præstiterunt: nisi quis contendat Chæremone utrumq; præstittisse, Tragedias inquam, & comedias. Illud itidem animaduertendum, Athenæum inter multas Chæremonis fabulas, quas recenset, Centaurum nominare: quam eandem cum Hippocentauro esse censeo, tum nominis ratione, quod admodum diuersum non est, tum uerò carminis uarietate: siquidè Athenæus Centaurum esse *δραμα μιμήτης* ait, fabulam non ex uno carminis genere, sed ex multis constatam significans. Aristoteles uerò mixtam ex omni carminum genere rhapsodiam esse dicit: ubi rhapsodià aliter accipitur, atque communiter accipi solet. nam in tertio de Republica Plato dramatis rhapsodiam opponit, dum inquit: Neque etiam rhapsodi simul esse et histriones possunt.

possunt. Apertius adhuc in secundo dialogo de Legum latrone ait: Par est ut alius, sicut Homerus, rhapsodiam ostendat, alius Citharædiam, Tragædiam alius, alius uerò Comædiam. In Hipparcho quoque, in Phædro, & in dialogo de Furor poetico, herolcorum carminum cantores, *ῥαψωδῖστας* uocat. Cuius rei testem etiam habemus Athenæum libro decimoquarto. Est uerò summopere animaduertendum, quod si Chæremonis Hippocentaurus Comædia nominē erat, ut Athenæus testatum reliquit, minimē nos dicere posse, Chæremonem in Hippocentauro imitatum non fuisse, cum absque imitatione Comædia fieri non possit. Idcirco si de Chæremonē rectē scripsit Athenæus, Aristotelis sanē locus affirmatiuē prorsus legendus est, ut græci codices habent, & uerbum *ΜΙΝΙΜΕ*, in latinis codicibus deleri debet: nisi dicere uelimus uerba illa, *ἢ τῆς ἰψῆς* CHÆREMON FECIT, non referri debere ad imitationem, sed ad carminum mixturam.

PARTICULA . X .

Εἰς δὲ τοὺς αὖ πῦν γυνταὶ τοὺς ὁρμῶσι. λέγῃ δὲ ὁσὶ ἐν μῶ, καὶ μέλα, καὶ μέτρη, ὡς αὖτε ἰπὶ διθύραμβων πίνεσι, καὶ ἰπὶ ῥήματος, καὶ ἰπὶ τραγῳδίας, καὶ ἰπὶ κωμῳδίας διακρίσει δὲ, ὅτι αὖ μὲν ἄλλα πῦν, αὖ δὲ κατὰ μέτρον.

Sunt uerò, quæ his omnibus promiscuē utantur, numero dico *harmonia*, metro, ut *Dithyramborum*, *Mimorum* uel *Poesis*, *Tragædia* *in super*, atque *Comædia*: quæ tamen hoc differunt, quod illæ quidem simul omnibus hæc uerò *particulatim* utuntur.

EXPLANATIO.

Aristoteles superius tribus imitationem fieri dixit, explicauitque quæ nam Poeses uno tantum, quæ uel duobus utantur: nunc id quod reliquum est, ostendit, quæ scilicet illæ sint, quæ simul omnibus utuntur. & quoniam interposita fuere multa, nunc eadem repetit, numerum, harmoniam, & metrum. Dicit autem *Dithyramborum*, ac *Mimorum* Poeses, *Tragædiam* item, & *Comædiam* eiusdem generis esse. De dithyrambis id in præsentia dixisse satis sit, quod in his locis, in quibus colebatur Bacchus, sacerdotes eiusdem sacra cantu, & corporis motu celebrabant: quos cum poetæ dithyrambis imitarentur, qui eos canebant, uariis motionibus corpus agitabant. Ex quo tria illa in recitandis dithyrambis locum habere patet: harmoniam quidem, quoniam cantu proferebant: metrum, quoniam dithyrambi metricæ compositiones erant: rhythmum item, quoniam corpora certa quadam mensura commoueant, atque ut Musica postulabat, gestus faciebant. Quod in latino contextu est *ΜΙΜΟΡΥΜ*, corruptum est: in græco enim legitur *ῥήματος*, id est legum. Per leges autem, cantilenas intelligit, quas olim corporis motibus utentes canebant. *Tragædiam* uerò, atque *Comædiam* his etiam omnibus uti, etsi cuique manifestum est, statim apparebit. nam postquam Aristoteles id, in quo quatuor hæc Poeses conue-

conueniunt, explicauit, illarum inter se differentiam ponens, ait dithyrambos, ac leges à Tragedia, Comædiaque differre: quoniam eodem tempore priores duæ simul omnibus utuntur; Tragedia uerò, atque Comædia in diuersis temporibus, ac partibus illis utuntur: siquidem in prologo sermone tantum, in primo autem ingressu chori rhythmo, harmonia, & metro: in istis uerò non est rhythmus: uerum de his loco suo clarius dicitur. In huius autem particulae postrema parte se primum propositum iam absoluisse declarat, explicationem inquam instrumentorum, quibus imitatio fit, & quorum ratione prima ex tribus ante enumeratis Poeseos differentia constabat. Per hoc uerò, quod lectorem commune facit, iam absolutum esse quod proposuerat, cum tacite admonet, ne quæ sequuntur in eundem referat scopum.

ANNOTATIONES.

Mirabitur fortè quispiam, cur Aristoteles iisdem quibus antea, uocibus uti noluerit. nam quod prius *ἀγωνιστής* uocabat, nunc *μῦθος* appellat; quod supra sermonem, nunc metrum nominat. Animaduertendum nocem, harmoniā, ideo in uocē, melos, mutatam; quoniam melos non harmoniam quancumque, sed illam potissimum quæ hominum uoce continetur, significat: de qua Aristoteles hoc loco uerba faciebat. Sermone autem in metrum conuertit, quoniam de ea tantum Poeti hic loquebatur, quæ imitationem, ac metrum habet.

Mendum prætere in latino contextu (ut supra monuimus) aperte deprehenditur. non enim *τὸ μῖμος ὁ ῥυθμὸς*, sed *ὁ ῥυθμὸς* est legendum: quoniam Aristoteles supra de iis loquens; qui solo sermone imitantur, eos etiam inter Sophroni & Xenarchi mimos recensebat. quoniam igitur modo non sermone solo, sed reliquis itidem duobus, rhythmo inquam, & harmonia, mimos imitantes faceret? Hæc itaque uocum permutatio quorundam Imperitia facta est; qui cum hoc loco quid per leges intelligat Philosophus, assequi non possent, absurdum admodum censentes dicere leges tribus illis uti, pro uoce *ῥήμας*, *μῦθος* posuerunt; quoniam hæc græcæ uoces perquam similes sunt, nec animaduertuerunt quæ ab Aristotele dicta sunt. Verum quod *ῥήμας*, id est legum, legendum sit, & quod per leges cantilenas intelligere oporteat, ex Aristotele in Probematis particula decimanona problematis octauo patet, ubi ait. Cur *ῥήμας*, id est leges uocantur, quas cantant? An quod homines prius, quam literas scirent, leges cantabant, ne eas obliuioni mandarent: quod etiam nostra ætate Agathyrsis in more est. ergo primas quoque posteriorum cantilenarum eodem appellauerunt nomine, quo primas. Hæc Aristoteles. Id uerò cantilenæ genus interdum per Antistrophos, quandoque sine illis canebatur: simul ac autem certantes, & contendentes leges canebant, Antistrophis non utebantur, sed postmodum Antistrophis legibus accessere, ut Aristoteles in eadem particula, decima quinta questione docet. Librum quendam aliàs manifestum quidem scriptum, ac sine auctoris nomine metuidisse meminisse, quæ quamquam metuitus non esset, ex uetere tamen aliquo Musices scriptore in linguam nostram (latinus enim erat) conuersum fuisse uerisimile erat: in quo cuiusmodi uerba legebantur. Modi melopœiæ genere quidem tres numerantur, Dithyrambicus, Nomicus, Tragicus: Nomicus quidem modus netoides putatur: Dithyrambicus mesoides: Tragicus hypatoides. Species autem ab iis deduci tam multas

omnes moribus excellunt per uirtutem, & uitium. & addit, NECESSE EST (QUOD ETIAM PICTORES FACIUNT) VEL MELIORES, VEL SIMILES, VEL DETEIORES IMITARI. & in hac parte absoluitur periodus: pendebat enim lectio ob uerbum, QUONIAM. Poetas igitur oportet, dum agentes imitantur, ut in imitationis actionum expressione, mores exprimant, aut meliores, quam qui nunc sunt, aut deteriores, aut quales tempestate nostra sunt: aliquo enim ex his modis fieri necesse est. quod sane pictorum exemplo manifestum facit. Polygnotus enim pulchrioris, Pauson turpioris, Dionysius omnino similes pingebat.

ANNOTATIONES.

Quantum ad uerba pertinet, illud καὶ ὁμοίᾳ, interpres transtulit similes. his enim hac uoce in hoc contextu usus est. Sed priore loco apertius dixisset, si ad uerbum uertisset, VEL UT NOS, id est quales sunt seculi nostri uici. Cum in hac particula actionum meminerit Aristoteles, adnotanda itidem sunt, quæ de actione sexto Ethicorum cap. secundo ab eodem dicuntur. sunt uero eius modi. Tria sunt, quæ in anima actionis, ac ueritatis dominium habent, sensus, intellectus, & appetitus. sed ex his, sensus nullius principium actionis est; id quod perspicuum est ex eo, quod bestiarum sensum cum habeant, actionis particeps minime sunt. Quod interpres probos, aut improbos dixit, Aristoteles habet πραῖς αἰσῶν, ἢ φαῖλας. Est autem πραῖς αἰσῶν deductum ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, id est a uirtute: non quidem secundum nomen, sed secundum rem, ut habet in Prædicamentis Aristoteles; significatque uirtute præditum, studiosum, ac probum, φαῖλας autem a uirtutis opposito, uitio inquam, deducitur, & uitiosum ac improbum significat. Est autem probus is, qui ad rectè agendum, & penes uirtutem, præpensionem habet: improbus uero, qui ad turpe quoduis peragendum paratissimus est. Virtus autem temperatus quidam habitus est in extremorum quidem medio constitutus: uitia uero sunt extrema ipsa. Vnde, & perquam difficile, & laboriosum admodum est, uirtutem ipsam nancisci: uitiorum autem prompta, & facilis adeptio est: quod in magnis Moralibus circuli, & centri exemplo declarat Aristoteles. Quemadmodum enim inquit circuli differentia cuius obuia est ac manifesta; in medio autem circumferentiæ centrum indicare arduum est atque difficile: ita uitiorum, quæ in extremis, prompta est inuentio. at media uirtutis difficillima. Illud etiam considerandum est, cur omnes hominum actiones in duo genera, probas inquam, & improbas, Aristoteles partiti sit: hominum autem ordines in tres partes diduxerit, aut in meliores, aut in similes, aut in deteriores. An, quod siue meliores, siue similes, siue deteriores sint, eos omnino uel probos, uel improbos esse ferè semper oporteat. Quocirca trimembris hæc hominum partitiio bimembri actionum diuisioni minimè repugnat. Porro quod spectat ad hos tres pictores, Polygnotum, Dionysium, & Pausonem, nihil de his a ueteribus scriptum reperitur, quod proposito nostro faciat: iccirco nec ea, quæ ad rem nostram non pertinentia ab aliis scribuntur, huc transferenda censui. ea tantum dicam, quæ octauo Politicorum Aristoteles de Polygnoto, & Pausone scribit. Nimirum quod pueri non Pausonis, sed Polygnoti, & siquis alius aut pictor, aut statuarum mores depingit, imagines, & signa debent intueri. Quæ etiam in dialogo de Furore poetico scribit Plato, non nihil ad rem nostram facere uidentur. ait enim: Nonne pictores multi, partim boni, partim mali, & sunt, & fuerunt.

10. Certè. So. Vidisti ne aliquem, qui & ea, quæ rectè, & quæ non rectè Poly-
 gnotus Aglaophontis filius pinxit, sufficienter ostendere potuit : quæ uerò
 11 pictores alii, non potuit & quæ sequuntur. ex quibus Polygnorū cæteris ætatis
 suæ pictoribus antecire, Platonem fensire deprehendimus : nam & alios, quos
 ibidem enumerat, primarios statuuit.

PARTICULA .XII.

Διὰ τὸν θ. π. καὶ τὴν ἀληθεύσαν ἐκείνην μετέστη ἔχει πᾶσι τοὺς διαφορὰς καὶ ἔστιν ἰσότης, ὅτι ἑστὶν ἀμετέστηται ἔστιν ἂν ὁρῶνται καὶ γὰρ αὐτὸν ὁρῶνται καὶ ἀλλήλους, καὶ καταλείπει ἔτι γινώσκουσι πᾶσι τοὺς ἀσυνόμοιότητας.

Ex quo liquidò apparet imitationum supradictarum unamquamque tales differentias fortiri, planeq; diversam cadere, quòd res diversas ad hunc modum imitetur. Etenim tum in saltatione, tum in tibiarum, citbararumque modulatione huiusmodi dissimilitudines fieri contingit.

EXPLANATIO.

Quod in antecedente particula Poëſes alio itidem modo, penes rem inquam, quam imitantur, inter ſe diſſerre dixerat, id nunc generibus Poëſis adaptans declarat; & facta ſingulorum generum inductione, nobis ob oculos rem ponit, atque ita ex ſuperioribus inferit quod prius in univerſum eſt dictum, ſingulis etiam generibus convenire. quas autem ſupra Poëſes, a cartes uocavit, eas nunc imitationes appellat. Igitur in ſaltantium, aut tibiarium, uel cithararum imitatione differentias huiusmodi reperiri confirmat. harum enim unaquæque actiones, aut probas, aut improbas imitatur, quarum ratione imitationes mutuò diſſidere dixit.

ANNOTATIONES.

Cum imitationes ponat, quæ citra sermonem imitantur, salutationem, seu tibie citharæque pulsationem simpliciore, proponit. Et quoniam cithara maiori indiget artificio, ideo tibie illam pollicem. Verum auctores horum non meminerunt, quoniam forte non extabant, qui actiones duntaxat, vel meliores, vel deteriores imitarentur, sed promiscue singulas imitabantur.

PARTICVLA .XIII.

Και πάλι πὺν λέγουσιν δι' αὐτὸ τὸ ψαλλόμενον. ὅτε ὁ μαρτυρῶν μετὰ βαλόντων, Κλαυθρὸν δὲ ἑμῶν, ἡ γὰρ ἡμῶν δὲ ὁ θύειν, ὁ τὰς περὶ αὐτὸν παύσας τῶν αὐτῶν Νεκρῶν, ὁ τὸν Δαυὶδ δὲ, λέγουσιν.

Similitur quoque, et quæ circa sermones, et nuda carmina uersantur. Ex
empli causa, Homerus præstantes effingit, Cleopbon similes: Hegemon
uero ille Thasius (qui primus Parodias scripsit) nec non Nicocharis, qui
Deliadem, utiles.

EXPLANATIO.

Quam proximè per singulas Poeseos species inductione cœperat, nunc persequitur. Cùm itaque Poeses, quæ rhythmo tantùm, ut
faleantium.

διῶ καὶ φίλοις ἐμὸν μιμῶσμαι αὐτὸν. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ διαφορά καὶ ἡ διαφορὰ πρὸς τὴν καμψίαν διίσταται. ἢ μὴ γὰρ χεῖρον, ἢ δὲ βελτίον μιμῶσμαι βούλειται τῇ νῦν.

Pariratione et qui per Dithyrambos, et Mimos, ut fatuos, et Cyclo-
pas Timotheus, et Philoxenus imitauerunt. Qua etiam dissimilitu-
dine Tragœdiam à Comœdia differre dicimus: hæc enim humiliores, illa ue-
ro præstantiores imitatur quàm qui modo sunt.

EXPLANATIO.

Quam differentiam penes res, quibus fit imitatio, supra po-
suit in illis Poescos generibus, quæ, quoniam in eorum imitatio-
ne sermone tantum utuntur, epopœias communi nomine uocari
dixit, eandem dithyrambis etiam, & legibus, cantilenisue, quæ
leges uocantur, inueniri posse nunc asseuerat. Timotheus enim,
ac Philoxenus, qui dithyrambis, ac legibus ad res egregias de-
cantandas usi, meliores imitari soliti sunt, iisdem ad uiliora humi-
lioraque imitanda, ut Persas, ut Cyclopas, immanes sanè homi-
nes, ac uoraces, uti possent. Aristoteles postremo Comœdiam &
Tragœdiam eodem inter se discrimine distare hoc in contextu di-
cit: Comœdia siquidem uiles, moriones, seruos, ancillas, scurras;
Tragœdia uero reges, & heroas imitatur. Quod uero inquit: *QUAM*
QUI *MODO* *SUNT*, Comœdiam humiliores, Tragœdiam egre-
gios magis, quàm ferat communis hominum usus, effingere prius
intelligit: & uoces hæc mediam illam hominum conditionem re-
ferunt, quam superius describens, *ἐμῶν*, id est similes, & *ἡ καὶ ἄνα*,
hoc est ut nos, appellabat.

ANNOTATIONES.

Animaduertendum hoc loco est, Paccium interpretem errauisse. Contextus
enim græcus *ῥήμους*, id est leges habet: is uero *μῦθους*, id est mimos legit: nam
uerba Aristotelis græca calligare uoluit, cum ea nullum habere sensum existi-
maret. nos uero cuncta rectè cohærere demonstrauimus. Græca itaque lectio
restituenda est. Verbum præterea, *μῆγας*, nihil significat: iccirco *μῆρους*, le-
gendum est, ut in multis manu exaratis codicibus reperitur. De Timotheo,
& Philoxeno Dionysius Halicarnæus, cum dithyrambos conficiebant, maxi-
ma in rhythmis ipsis licentia eos usos affirmat. Suidas etiam Timotheū hym-
nos, encomia, & dithyrambos scripsisse testatur. Philoxenum item dithyram-
borum poetam extitisse, testatur Aristoteles in calce octauī libri Politicorum.
Plutarchus in eo opusculo, cui titulus est, non oportere funerari, Philoxenum
poetam melicum fuisse scribit: qui quanquam fabulam Galatheam ediderit
(ut auctores Athenæus, ac Suidas affirmant) in qua Cyclopem amore Galatheæ
flagrantem inducit, suis tamen dithyrambis, aut legibus, nec Persas, nec Cy-
clopas est imitatus. Persas autem uoraces homines esse ex Demetrio Phalereo
deprehendere licet: ubi de Hyperbole uerba facit, quam id, quod fieri nequit,
præ se ferre dicit: & propterea comici, ut ex eo, quod fieri nequit, ridiculum
ducant, ea sæpe ac sæpius utuntur; ut in Persarum insatiabilitate per hyperbo-
lem quis dixerit, *ἢ πρὸς τὴν ἡλικίαν ὄλα*, quod totos cæpos stercore inquinabant,
quod

quod boues in maxillis ferebant. Loquens item de gratia, quæ à comicis ex hyperbole paratur, Aristophanem citat, qui cum Perfarum infatigabilitatem ostendere uellet, inquit: ὅτι ὁ πόρου βούς κλυεῖται πῶς αὐτὴν αἶψα, quod in furnis loco panum boues assabant. Cyclopas præterea prauos homines fuisse, nono Odysseæ testatur Homerus, qui de Cyclope ipso ait:

„ Ἀ γείας οὐκ ἔδωκεν ὧ ἀδελφεῖ, οὐκ ὀδύμεικε.
liquis Cyclopiibus loquens inquit:

Et Cyclops ipse de se ac re-

„ Οὐ γὰρ κύνελοι περὶ δὴν αἰγῶν ἄλκινοισιν

„ Οὐδὲ θεῶν μακρότεροι ἐπεὶ πάλιν φέρετοί τι μοί.

Item Virgilius in tertio Aeneidos ait:

Infandi Cyclopes.

Verba illa τῶν ποταμῶν αἰ, unico uerbo interpres transtulit, dicens, imitantur. Verum nec rectam Aristotelis mentem, nec uerborum illorum uim fideliter expressit: uertendum enim erat, imitari potuissent. nam cum Timotheum, atque Philoxenum dithyrambis, ac legibus Perfas, & Cyclopas, id est uoraces, ac nefandos homines imitari potuisse dicit, eorum neutrum, nec Perfas, nec Cyclopas, sed egregios, ac temperatos uiros æmulatum innuit. Quod si uerba legantur, ut in Paccii translatione latine leguntur, contrarius omnino partis huius sensus erit, Timotheum nimirum, ac Philoxenum Perfas, & Cyclopas imitatos fuisse. cuius oppositum, si quis græca uerba rectè intueatur, Aristoteles dicit. nam cum particula αἰ, potestatem connotet, & quod fieri potest futurum respiciatur in libro de Interpretatione ex Aristotele deprehenditur, iusserat autem Aristoteles auctores hosce, Cyclopas, & Perfas imitari potuisse, ostendit apertè Timotheum, & Philoxenum Cyclopas, & Perfas haud quaquā imitatos fuisse.

PARTICULA. XV.

Ἐν τῇ πρώτῃ τῶν διαφερόντων ἡμεῖς ἵκαστα τὸν αἰ μιμνήσκοντες αἰ. πρ. καὶ γὰρ αὐτὸς αὐτὸς, καὶ τὰ αὐτὰ μιμνήσκουσι, ὅτι μὴ ἀπὸ γυμνάστων, ἀ ἐπὶ τὸν τι γεγονότος, ὡς περὶ ὁμοῦ τοῦ, ἢ ὡς τὴν αὐτὴν, καὶ μὴ μεταβάλλοντα, ἀ πάντοις αἰς πρῶτον, καὶ οὐδεὶς αὐτοῦ τοῖς μιμημασίους.

Tertia præterea in his differentia est, quo quisque modo singula imitetur. fieri enim potest, ut eisdem eadem, diuersa tamen ratione imitentur: aliquando quidem narrantes nos, idque modo alienam personam induci (quod Homerus facit) modo ut iidem ipsi non mutati: aliquando uerò quasi negotiantes omnes, & agentes introducentes.

EXPLANATIO.

Cum superius tres esse, quibus Poeses mutuo discrepant, differentias statuerit, & ex ijs duas explicauerit, tertiam nunc enarrandam aggreditur. ea uerò est penes modum imitandi. Tali autem utitur ratione. Poetæ (inquit) instrumentis eisdem easdem res, diuersis tamen modis imitari queunt. & modos explicans ait: interdum ipsos loqui semper, nec alienam personam induere, ut in dithyrambis, ac legibus: nonnunquam alios perpetuo loquentes induere, ut in Tragædijs, atque Comædijs efficiunt: quandoque uerò paucis admodum à se prolatis poetæ uerbis, loquentem aliquem in-

F IIII troducunt,

trōducunt, ut in Iliade, atque Odifsea, Achillem, Vlixem, Agamemnonem, & alios. Dicimus ergo Poefes inter fe differre pœnes modum, fi alia, uerbī cauſa, narret, ut Homeri & Virgīlii (Georgica excipio) Poefis: alia autem agat, ut Tragediæ, Comœdiæque. Poefeos autem quæ narrat, ſpecies duæ ſunt: Altera in qua poeta nunquam alterius perſonam induit, id eſt alios loquentes non inducit. Altera uerò eſt, cùm alios poeta loquentes introducit; licet ipſe quoque nonnunquam loquatur. Quamobrem in Poefi, quæ narrat, differentia penes modum erit: ſi uidelicet in altera loquentes perſonæ non inducantur, ſed poeta ſemper imitando loquatur; in altera uerò alii introducantur. Poefum autem cùm dico, quæ narrando fit, ſemper intelligo, quòd in ea narratione fiat imitatio: alioqui Poefis propriè non eſſet. Ariſtoteles autem in contextu poeſeū modum, qui per narrationem fit, primò ponit. qui cùm duas habeat ſpecies, in has conſeſtim illum diuidit. modum quidem, qui per narrationem eſt ponit, cùm ait: *ALIQUANDO QUIDEM NARRANTES NOS. huius uerò membri diuiſionem ſubiungit, dicens: I D' QVÆ MODO ALIENAM PERSONAM INDVTI (QVOD HOMERVS FACIT) MODO, VT IDEM IPSI NON MVTATI. id eſt cùm poeta ſub ſua et non alia perſona loquitur. Iſ autem narratis, alium deinde modum, qui per actionem eſt, exponit, qui ſanè diſtinguitur cōtra modū, qui per narrationē efficitur, inquit: ALIQUANDO VERÒ QVASI NEGOTIANTES OMNES, ET AGENTES INTRODUCENTES. Poefeum igitur differentia penes modum erit; quoniam narrando aliæ, agendo aliæ conſiciuntur. & quæ narrando fiunt, aut perpetuò narrantem poetam, aut magna ex parte alias perſonas inuicem loquentes a poetà inductas habent.*

ANNOTATIONES.

Magnam ſanè huic Ariſtotelis partiкулæ Platonis uerba in tertio dialogo de Rep. poſſunt afferre lucem: quamobrem ea in hunc locum tranſferenda iudicauimus, quæ ita ſe habent. Et primū mihi dicito, noſtri Iliados principia, in quibus ait poeta Chryſem Agamemnonem ſupplicaffe, ut ſibi filiam reſtitueret: Agamemnonem uerò turbato animo denegaffe. quod poſtquam non impetrauit, imploratum ait ipſum contra Achiuos Deum. Equidem. Et illud credo noſtri, quòd hucusque ad hos uerſus precatus eſt omnes Achiuos, in primis Atrei filios gentium duces: ipſe poeta loquitur, neque tentat aliò mentē noſtram conuertere, tanquam alius quàm ipſe loquatur. Deinceps uerò ita loquitur, ac ſi Chryſes ipſe ſit, conaturque non Homerum ſe nobis, ſed ſacerdotem illū ſenē oſtendere. In cæterisq; ita ſemper exponit, tum rebus geſitis apud Iliū, tum apud Ithacam in Odyſſea cantatis. Sic eſt omnino. Nonne igitur narratio eſt, & quando orationes continuas aſſert, & quando ea, quæ inter ipſas intercedant? Quid nō? Verum cùm orationem proferat tanquam alius quidam ſit, nonne tunc dicemus, orationem ſuam ei quàm ſimillimam, quem loquentem

" quentem introduxerat. Quid ni dicamus? An non alteri se similem redde-
 " re uel figura uel uoce, est eum imitari, cui facit se similem? Proculdubio.
 " In hoc igitur, ut uidetur, & ipse, & reliqui poetæ per imitationem narrât,
 " Assentior. Vbi autem se non celat poeta, uniuerſa illa Poëſis & narratio
 " sine imitatione est. Ne autem dicas te neque hoc idem intelligere, quomodo
 " fiat, ego dicam. Si enim Homerus cùm dixisset Chryſem ueniſſe filiam redem-
 " pturum, & supplicasse Achiuſi, præcipueq; regibus, deinceps non tanquam
 " Chryſes, sed Homerus eſſet locutus, noſtri proſectio imitationem illam nõ fu-
 " iſſe futuram, sed ſimplicem narrationem. Sic uerò ſe res habuiſſet, dicam enim
 " ſine uerſu, cùm non ſim poeticus. Proſectus ſacerdos præcatur, ut Dii eis da-
 " rent, qui incolumes ipſi Troiam caperent, ſibiq; acceptis donis filiam reſti-
 " tuerent, Deum Apollinem uenerantes. Hæc cùm dixiſſet, reliqui ſacerdotis
 " dicta probarunt. Agamemnon uerò nimium perturbatus, ipſum protinus
 " abire iuſſit, ita ut nerſus rediret. neq; enim ipſi, Dei uel coronam uel ſceptũ
 " proſutura, aſſeruitque prius quàm ipſi filiam redderet, fore ut illa ſecum in
 " Argo conſeneſceret. quamobrem abiret, ſeq; ut ſaluus abire poſſet, non
 " irritaret. Quæ cùm audiſſet ſenex, extimuit, tacituſq; diſceſſit. Caſtra autem
 " egreſſus, ſupplex Apollinem, multa eius agnomina commemorans, orauit. Si
 " quid unquam aut in ædificandis templis, aut hoſtiis litandis, illi gratum fe-
 " ciſſet, ut puniret Achiuſos, eaſq; lachrymas ſagittis ulciſceretur. Hunc in mo-
 " dum o amice ſimplex narratio ſine imitatione procedit. Intelligo iam. Et,
 " illud præterea ſcito, contrariam huic eſſe, cùm remotis poetæ uerbis, quæ inter
 " orationes intercedere ſolent, orationes ipſæ uiciſſim cõtinuata relinquuntur.
 " Id quoque intelligo: eſt enim huiusmodi Tragedia, atque Comædia. Re
 " cte admodum accepiſti, exiſtimoq; tibi iam nunc aperire, quod in ſuperioribus.
 " percipere non ualebas, Poëſim uidelicet, fabularumq; ſigmenta, aut eſſe om-
 " nino per imitationem, quemadmodum ipſe dicebas in Tragedia atq; Comæ-
 " dia; aut per enunciationem poetæ proferri: quod maxime in dithyrambis in-
 " ſpicitur; aut per utraque conſci, ut in Heroicis, aliſque multis apparet, ſi
 " modo intelligis. Intelligo iam, quod tũc inferre uolebas. Hæc Plato à quo ali-
 " qua ex parte diſcrepat Ariſtoteles. poſtremum enim diuiſionis membrũ abſq;
 " imitatione fieri teſtatur Plato. Ariſtoteles autem nullam eſſe abſque imitatio-
 " ne Poëſim operis huius initio declarauit. Hæc ſanè de cauſa Platonis uerba,
 " quamuis admodum proluxa, de Poëſeum differentia haud me referre piguit, ut
 " facilius deprehendi poſſit, quàm doctè placitis Platonis ſui præceptoris Ari-
 " ſtoteles utens, in melius ea reformet.

PARTICULA .XVI.

Εἰ τεισὶ δὲ ταύταις διειφοαῖς ἡ μῦσις ὄντι, οἷς ἄπομιν κατ' ἀρχὰς, οἷς τὴν ἀ, ἀ ὄν-
 ῃται τῇ μὲν ὁ αὐτὸς αὖ πάλιν μιμητὴς ὁ μὲν Σοφοκλῆς. μιμουῖται γὰρ ἄμφω ἀντιπάλους
 τῇ δὲ Ἄντιφατι. πρὸς ἡντοὺς γὰρ μιμουῖται καὶ ὁ αὐτὸς ἄμφω. ὁ δὲ καὶ ὁ αὐτὸς καὶ ὁ
 αὐτὸς πάλιν αὐτὸς φασιν, ὅτι μιμουῖται ὁ αὐτὸς.

Atque in his ſanè tribus differentis, ut à principio diximus, imitatio eſt,
 quibus uidelicet, quæ, & quomodo. Quo ſanè fit, ut ab Homero Sophocles
 aliquo pacto imitatione non diſcrepet, quòd uterque præſtantes imitetur: nec
 item ab Ariſtophane, quòd uterque negociantes & agentes: unde & edipus
 id eſt actus ipſos, nonnulli ab agentium imitatione appellari dicunt.

EXPLANATIO.

Cùm ad calcem declarationis trium differentiarum, penes quas
 mutuo

mutuò Poeseos differunt, iam peruenisset, & longo sermone in his explicandis usus fuisset, eas nunc breuibus repetit, ut sequens ex eis corollarium eliciat. unde possumus dignoscere, non tenere Philosophum tres has Poeseos differentias enarrasse. his enim accuratè perspectis, non tantùm natura Poeseos, sed etiam quo pacto genera Poeseos conueniant, quoque modo inter se differant, cognosci potest. Tres uerò dictas ab initio differentias tribus uerbis QYIBVS , inquam, QYAE , & QYOMODO , mira breuitate completitur. per uerbum QYIBVS , Poeseum differentiam intelligens penes instrumenta, quibus imitatio sit, sermonem uidelicet, rhythmum, & harmoniã. per uerbum uerò QYAE , differentiam intelligēs iuxta res, quas imitamur, uel meliores, uel deteriores. postremo per uerbum QYOMODO , differentiam significat penes diuersum imitandi modum, aut narratione, aut actione, seu negotiatione: qua de paulò ante diximus. Ex tribus hisce Poeseū differētiis, QYIBVS , QYAE , QYOMODO , conuenientiam quam habet cum Homero, ac etiam cum Aristophane Sophocles, infert. Similes enim sunt Sophocles, & Homerus penes res, quas imitantur. nam illustriū uirorum actiones imitatur uterque. Cum Aristophane uerò conuenit Sophocles penes imitandi modum. agentes enim imitatur uterque. cuius rei signum affert, etymologiam uocis huius, $\delta\epsilon\sigma\mu\alpha\tau\alpha$.

ANNOTATIONES.

Fortè quispiam dubitarit, cum omnia Poeseos genera actiones hominum imitentur, cur non etiam Homero agentes imitari conueniat: quod Aristoteles non concederet. Respondemus, poetas quidem omnes, actiones imitari; uerum epicos narrando easdem imitari, tragicos autem ac comicos, agentes ipsos introducendo imitari. Cum igitur aliud sit narrando, aliud uerò eos qui imitantur, perinde ac agentes & negotiantes introducendo, actiones imitari, iure Sophoclem hac ratione cum Aristophane, non autem cum Homero conuenire putandum est.

PARTICVLA .XVII.

Διὸ καὶ ἀπ' αὐτοῦ αὐτοῦ τῆς τῆς τραγῳδίας καὶ τῆς κωμῳδίας οἱ Δωριεῖς. τῆς μὲν κωμῳδίας οἱ Μεγαρεῖς, ὅτι οἱ αὐτοὶ οἱ ὡς ἡδὲ τῆς παρ' αὐτῆς δημοκρατίας ἔχοντες, οἱ δὲ Σικελίας. ἐκότες γὰρ ὡς ἐπ' αἰσῶς ὁ πεντήκοντα, πάλιν πέντε. οἱ δὲ Χαννίδοι, αἱ Μεγαρεῖς. οἱ τῆς τραγῳδίας οἱ δὲ τῆς ἐν Ρελοντιῶν τῶν αὐτῶν τοῦ αὐτοῦ συμῶν. οὗτοι μὲν γὰρ καὶ αὐτοὶ τῆς πελοποννησιακῆς καὶ λατῆς, ἀλλὰ οἱ δὲ δήμοι, οἱ κωμῳδοὶ οὐκ ἀπ' αὐτῶν λαχόντες, ἀλλὰ τῆς κατὰ νόμον ἀπαιτομένης ἐκ τῆς αἰσῶς καὶ τῆς ποιῆς αὐτῶν μὲν δὲ μὲν, Ἀθηναῖοι δὲ ἡδίστην πελοποννησιακῆν. πάλιν μὲν οὖν τῆς διαφορῆς καὶ πόσεως, καὶ τίνος τῆς μεμύσεως, ἀπὸ πάντων.

Quamobrem Tragediam, atque Comediam Dorienſes ſibi uendicant, Comediam quidem Megarenſes, tam hi qui hic ſunt, ut eo tempore inuen-
tam

tam, quo populari administratione eorum respublica regebatur, quàm qui ex Sicilia: siquidem ab hispoëta Epicharmus prodijt, multo sanè prior Chonnida, atque Magnete. † Tragœdiam uerò quidam in Peloponneso, eiusque rei indicium illi uocabula esse uolunt; cum ipsi quidem uicos appellari dicant, Athenienses uerò *δῖκον*, quasi comædos, non *ἀνακταῖς*, hoc est à comessando, sed tanquam errantes per comas, id est uicos, in urbe despectui habitos, duētos existimant. rursus hi quidem facere *δῖκον*, Athenienses uerò *ἀνακταῖς*, dicunt. Ac de imitationis hæcenus differentus, quot uidelicet, & quales, hæc dicta sunt.

EXPLANATIO.

Ex iis, quæ intulit in antecedentis particula postremo loco, aliud hic inferendi capiat occasionem, ac paulum digreditur, ostendens Dorienſes quorundam uocabulorum etymologiis innixos, tam Tragœdiam, quàm Comœdiam, tanquam earundem inuentoribus, sibi uendicare. sed prius seorsum quomodo ex Dorienſibus Megarenſes tam ii, qui hic, id est in Attica regione, quàm qui in Sicilia sunt, Comœdiam sibi uendicarunt, exponit. Megarenſes enim Attici illam tunc inuentam affirmabant, cum administratione populari res eorū publica regebatur: quod tempus (suppleas tu) prius fuit quàm Athenienſium republ. Non igitur Athenienſes, sed Dorienſes, qui Megaram Atticæ regionis habitabant Comœdiam inuenere. Ex Dorienſibus uerò, qui Siciliam incolebant, à poetarum uetustate Comœdiam sibi iure uendicari contendebant. siquidem Epicharmus Dorienſis Chonnida, & Magnete uetustissimis Comicis Athenienſibus ætate prior extitit. Ex Dorienſibus præterea quidam Peloponnesum incolentes: indicio ab etymologia sumpto, & Tragœdiam, & Comœdiam sibi uendicabant. Nam per hoc quòd dicit *† ΕΤ ΤΡΑΓΟΕΔΙΑΜ* (ita enim uerba græca leguntur) non autem *ΤΡΑΓΟΕΔΙΑΜ* uerò (ut Paccius tranſtulit) innuit Comœdiam etiam, cōiunctionis illius, *ΕΤ*, ratione. Hi igitur innixi nominibus utranque sibi uendicabant. Primò autem Aristoteles seorsum, quomodo ex uocabuli etymologia Comœdias sibi Peloponnesi Dorienſes ascriberent, ostendit. nam Dorienſes Peloponnesu *καμαίς* uicos appellant; à quo uerbo Comœdias, non autem à uerbo Athenienſi *καμαῖς* dictas uolunt: Athenienſes uerò uicos *δῖκον* appellant. Hæc de Comœdia seorsum. Promiscuè deinde de Tragœdia Comœdiaque, ex uocabulo *δῖκον*, indicium aliud affert. cum enim Tragœdia atque Comœdia *δῖκον* dicantur, quoniam, ut supra dictum est, agentes imitantur: Agere uerò *δῖκον* Dorici dicant, Attici *ἀνακταῖς*: *δῖκον* autem, quod

quod Tragœdiæ Comœdiæque commune est, Dorienſium uox ſit & non Athenienſium: utique ſignum erit, Dorēs ^{ῥαμνίων} inuētores fuiſſe. Et cū ad calcē differentiā iam peruenerit, eaſque quot, & quæ ſint oſtenderit, hanc partem claudens ait: AC DE IMITATIONIS HACTENVS DIFFERENTIIS, QVOT VIDELICET, ET QVALES, HÆC DICTA SINT. id eſt hæc ſufficiant.

ANNOTATIONES.

Hinc manifeſtè conſpicitur poteſt, cur ſupra duabus illis uocibus, ^{ῥαμνίων} & ^{ῥαμνίων}, idem prorsus ſignificantiſſimis Ariſtoteles ſit uſus, quoniam ſcilicet tam Athenienſiū, quàm Dorienſium locutione uti uolebat: de qua in hac particula ſermo habendus erat. De Epicharmo chionide, non chonnida (ſic enim ſcribit Suidas) & Magnete, ſi quis plura cupit, quàm quæ hic ab Ariſtotele referuntur, Suidam adeat. non enim id meum conſiliū eſt, ut fungar librarii munere, in his præſertim, quæ ad uerborum Ariſtotelis intelligentiam nihil conſerre uidentur.

PARTICULA .XVIII.

Εἰκότως δὲ γὰρ ἡμῶν μὲν ὁ λόγος καὶ τῶν ποικίλων αἰσθητῶν τῶν τε, καὶ αἰσθητῶν οὐρανῶν. τὸ δὲ καὶ γὰρ μὴ μὴδὲν οὐκ ἀνθρώπων ἐκ παιδῶν ἐστίν. ἢ ἔστιν διαφύσει καὶ ἄλλως βέλους ἐπὶ μιμητικότητι ἐστίν, καὶ τὰς μαθήσεις ποικίλται ἐπὶ μάλιστα τῶν πρῶτων καὶ ὁ γὰρ ἡμῶν ποικίλται ποικίλται.

Ceterum à duabus cauſis, & quidem naturalibus uidetur Poetica habuiſſe originem. Nam & inſtitum eſt à natura hominibus à pueris imitari: & differunt à cæteris animalibus, tum quòd aptiſſimi ad imitationem ſunt, tum quòd primas diſciplinās imitando acquirunt. & unusquiſque iuxta imitationibus gaudet.

EXPLANATIO.

Cū Dorienſium, atque Athenienſium de Tragœdiæ, Comœdiæque inuentione litem iam abſoluerit, ſumpta à uerbo ^{ῥαμνίων} occasione, nunc de Poeticæ in uniuerſum originē, cuius duas eſſe naturales cauſas affirmat, orationem inſtituit (naturales autem cauſas eas appellat, quoniam abſque conſilio, & electione ſunt) quarum quidem altera imitatio eſt, quam naturalem eſſe demonſtrat, tum quòd pueri ea ætate natura ad imitandum ducuntur, tum uerò quòd omnes (eſſi alii aliis magis) proni ſunt ad imitandum. Antea uerò quàm alteram cauſam ſubnectat, quaſi per parentheſim ſubiungit, hominem animalia cætera antecellere, nimirum in imitatione; diſciplinās item primas, ut legere, ſcribere, ambulare, ac etiam loqui imitando parari dicere. Altera autem cauſa eſt, quòd omnes imitationibus gaudent: hoc autem imitationem eſſe naturalem aperte demonſtrat. Sicut enim, quæ præter naturam ſunt, triftitiam

tristitiam inferunt, ita quæ omnibus pariter iucunda sunt, naturalia sunt oportet.

ANNOTATIONES.

Animaduertendum, contextum hunc obscuriusculū ea ratione uideri, quod cum Philosophus duas dixerit esse Poeseos naturales causas, eas tamen nō expressit. iccirco nos operæpretium fecerimus, si easdem suppleamus, quo sensus sit apertior. Duæ sunt naturales causæ, à quibus genita est Poësis, carmen inquam, & imitatio. De carmine, quod naturale sit, infra dicitur. nunc autem quod imitatio naturalis sit, ostenditur: tum quod homines, quo tempore natura ducuntur, in puericia uidelicet, imitantur: tum uerò quod omnes imitationibus gaudent, quod utique non eueniret, si non esset imitatio naturalis. Aristoteles trigesima particula Problematum, proble. quinto ait: Cur homini potius, quam cuiquam ex ceteris animantibus credendum est? Vtrum, ut Plato Neocli respondit, quia homo solus omnium animantium nouit numerare. An, quia solus Deos ueneratur, & colit. An, quia omnium maximè uim obtinet imitandi. Ex hac Aristotelis sententia deprehendi potest, quod non legere, aut scribere solum, uerum etiam alia multa imitatione discuntur. iccirco exempla perinde, ac rerum earum imitationes quædam, quasi exempla sunt, docent, & his qui discunt lætantur. siquidem decima octaua Problematum particula, proble. tertio ait: Cur homines in orando exemplis, & fabulis potius gaudent, quam commentis? An, gaudent, quia & discunt, & celeriter discunt. atque per exempla, & fabulas facilius discitur. sunt enim quæ explorata habeantur, & particularia sint, Ratio autem commentandi demonstratio ex uniuersa libus est, quæ minus, quam partes nouimus. Ad hæc, iis credere magis solemus, quæ plurimum testimonio confirmantur. exempla autem, & fabellæ testimoniorum speciem gerunt. Fides autem perfacilis est, quàm testimonium fecerit. Additur, quod uerisimile quisque libentius discit. exemplum autem, & fabellæ rem non nisi similem docent. in de Rhetorica quoque libro primo inquit: exempla magis rem explicant, atque ob oculos ponunt. Ex hoc etiam contextu patet, Poeticam significare Poësim. ars enim Poetica naturales causas non habet, sed est hominū opus. Verba illa græca *μαθήσας πειρίσσει*, disciplinas facit, disciplinas addiscit, significant. Græcis enim idē est *μαθήσας πειρίσσει*, ac *μαθήσας μαθήσκει*.

PARTICULA .XVIII.

Συμῶν δὲ τούτων ἡ συμβαίνει ὑπὸ τῶν ἔργων. ἃ γὰρ αὐτὰ Ἀπκῆς ἐξέμεν τούτων τῶν εἰκόνων τῆς μάλας ἐκρίβηται καὶ ῥομῆς διακρίνεται, οἷον διεῖναι τὴν μορφὴν τῆς ἀγρίας τοῦ καλὸν καὶ αἰσῶν δὲ καὶ τῆς, ὅτι μαθήσκει ἐν μόνῳ τῆς φιλοσοφίας ἔδωκε, ἀλλὰ οὐ τῆς αἰσῶν ὁμοίας. ἀλλὰ ὑπὸ βραχὺ καταπύσει αὐτὴν διὰ γὰρ οὗτο καὶ ῥομῆς τῆς εἰκόνος ὁμοίας, ὅτι συμβαίνει διακρίνεται μαθήσκει, καὶ συλλαβὴν αἰσῶν, πῆκασιν. οἷον, ὅτι πῆκας ἐκείνος, ἢ πῆκας, ἐκείνῳ τῆς ἀγρίας, οὐ διὰ μέγεθος τῆς αἰσῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς αἰσῶν καὶ αἰσῶν, ἢ τῆς καὶ αἰσῶν, ἢ διὰ τῆς αἰσῶν τῆς αἰσῶν αἰσῶν.

Cuius rei, quod in operibus accidit, argumentum sit. Etenim quæ ipsi cum molestia aspicimus, eorum imagines affabre factas gaudentes intuemur, ut ferarum formas truculentarum, cadaverum uic. Huius uerò ratio sit, quod non solum philosophis, sed etiam ceteris mortalibus addiscere iucundissimum est: quanquam modicè in hoc bi communicent: ideoque huiusmodi imagines inspicientes gaudent, quoniam ex illarum contemplatione acci-

dit, ut & discant unumquodque, & in eis, quod hoc ipsum sit illud, probe ratiocinentur. alioqui si ueras formas neutiquam inspexissent, nullam omnino uoluptatem præberet imitatio, præterquam uel opificio, uel colore, uel tali aliqua ratione.

EXPLANATIO.

Signum affert eius, quod in præcedentis particulæ fine dixerat, longè manifestissimum, omnes scilicet imitationibus æquè delectari. nam animalia fera, puta uiperæ, atque hominum cadauera, quæ molestia inspicimus, tamen exquisitè depicta nos plurimum delectant. Huius uerò rei rationem subiicit, quòd addiscere omnibus hominibus est iucundissimum: quanquam philosophis præ cæteris iucundius sit, quoniam exactius aliis discunt. nam non ut lucrentur, sed ut sciant, discunt. Cùm igitur intuendo picturas, quòd hæc illius pictura est, addiscimus, iure gaudemus. Quòd autem homines in imaginum inspectione, iccirco gaudeant, quoniam & addiscunt, & imitationem agnoscunt, uel inde patet, quòd etiam si imaginem conspiciant, cuius uerò sit ignorent, imitationis ratione nullam uoluptatem percipient: quoniam cuius imitatio sit, non addiscunt: quamuis alia ratione ex imaginis aspectu uoluptatem capere possint. ceu si opificium pulcherrimum, & exquisitissimè factum, ex colore uenusto, atque eleganti depictum sit: aut si propter aliam rationem oblectet; ut si fuerit imago rei, quæ sit intuenti gratissima, sicut equus militi, & studioso liber.

ANNOTATIONES.

Quòd illa, quæ horrida sunt, si bene per imitationem exprimantur, afferunt delectationem, testis est Aristoteles primo de Rhetorica libro. Plutarchus item in eo opusculo, Quatenus, & quo fructu iuuenes audire debent poemata, addiscere iucundum esse testatur. Philosophus quoque duodecimo Metaphysicorum, in decima octaua quoque Problematum particula problem. tertio, & primo libro de Partibus animalium cap. quinto idè testatur. Plato præterea in dialogo de Rep. nono inquit: Philosophum quoque ponamus cæteras uoluptates floccipendentem, dum eas ad continuum disciplinarum gaudium, quo ipse fruatur in uestiganda ueritate comparat, uocantemque alias necessarias, quia illas secuturus non sit, nisi cogat necessitas. Itè in secundo de Legibus dialogo. In discendo gratia inest, quæ uoluptas nominatur. In Protagora uerò: Gaudium afficitur ille, qui discendo, & contemplando ipsa intelligentia contemplatur. Verùm his omnibus aduersatur, cum Aristotelis sententia in octauo Politicorum libro, per quam affirmat disciplinam esse cum tristitia, tum uerò sensus. nam discere non sine labore est: ubi autem labor, ibi etiam tristitia est. His quæ apparent cōtradidere, respondemus: addiscere sua quidem natura iucundum esse, sed cùm interdum labor disciplinam comitetur, ideo nonnunquam fit, ut tristitia quoque consequatur. Huius rei signum sit, quòd quæ summo labore didicimus, ea didicisse iucundum etiam est. Porro cùm iucunditatis, quæ imitatione tam picturæ,

Pictura, quàm Poetices habemus, causam Philosophus explicat; eam uidelicet, quòd addiscere omnibus est iucundum: ut & nos hac iucunditate fruamur, operam nauabimus, ut discamus, uidentes quâ ratione addiscere iucundum sit. Adeundus igitur est Aristotelis liber primus de Rhetorica, eo loco, quo quid uoluptas sit declarat. Ait enim, uoluptatem esse motum animi quendam, & affectionem totâ simul, & sensibiliter in naturam proficiscētem. quâ quidem uoluptatis definitionem, quanquam in de Moribus libro, uitiosam esse doceat, id tamen cum negotio nostro nihil obesse uideatur, ea utemur, præsertim quòd ei in undecimo de Rep. Plato (etiam si non ad uinguem) assentire uidetur. inquit enim: quando in animo uoluptas est, aut dolor,ambo motus quidam in sunt, quibus locis id, quod libro eodem supra citato, & paulo posteriore scribitur, est addendum, nempe quòd addiscere sit iucundum, quoniam in naturam deducit. At, quomodo in naturam ducit? quoniam anima nostra uis est, quæ cognoscit: cognoscere autem ei naturale est. Aristoteles enim primo Metaphysicorum libro scriptum reliquit. Omnes homines natura cognitionē ipsam desiderare. cuius inquit, signum est sensuum dilectio: quia uidelicet ad sensibilia cognoscēda iis utimur. Si igitur anima nostra ad cognoscendū facta est, tūc potissimū in sua naturali dispositione est, cū fruitur cognitione. Operatio uero naturalis, res est iucunda. cuius indicium, quod præter naturam affecti sumus, tristitia afflicta mur. addiscere igitur iucundum est: quoniam anima nostra sponte ad cognitionē propensa est. At quo pacto anima rei, quâ præuiderit, ut Aristoteles inquit, simulachrum intuens, quòd hoc est illud ratiocinatur atque addiscit? Sciendū est in omni ratiocinatione, syllogismo uē cōficiendo, tribus terminis opus esse, ut in primo Priorum resolutiorum libro declarat Aristoteles: ex quibus unū mediū locum obinet, quo reliqui duo termini in conclusionē iunguntur. Tres igitur hoc loco termini sunt inueniendi, atque horum quis mediū, & qui nā extremi esse debeant constitueudum. sed mea quidem sententia tres termini sunt, cadauer, quod prius erat cognitum: cadaueris illius pictura, & species idolum: uē in illius imaginatrice facultate, qui ratiocinatur. Quoniam igitur eam cadauer, quàm pictura in imaginatione ratiocinantis idem idolum habet, atque ita in tertio conueniunt, ea inter se conuenire necesse est. quæ enim cum uno tertio eadem sunt, mutuò quoque eadem erunt. Idolum igitur huiusmodi syllogismi mediū terminus est. cadauer erit, quam appellant maiorem extremitatem. pictura uero minor extremitas erit. Difficultates autem, quæ huc afferri possent, consultò prætereo, ne Poetices interpretis limites transgrediar.

PARTICULA .XX.

Κατὰ φύσιν δὲ ὅπως ἑμῖν τὸ μιμηθεῖν, καὶ τῆς ἁρμονίας, ἢ τῆς μετρίας, ὅτι μοῦσα τῇ ἐνθυμῶσι δίδω, φανερὸν, εἰ ἀρχῆς οἱ πεφύκοντες πρὸς αὐτὰ μάλιστα, κατὰ μικρὸν προάγοντες ἐγίνοντο πᾶσι ποίησιν ἐν τῇ αὐτοῦ χρονομίᾳ.

Cum uero nobis natura insita sint imitatio, harmonia, numerus (metra enim numeri partes esse satis apparet) ab initio ad hæc maxime facti, ea paulatim promouentes ex ipsis quidem extemporarijs Poeticam genuerunt.

EXPLANATIO.

Duas esse naturales causas, quæ Poeticam genuerunt, asseuerabat. priorem, imitationem inquam, superius explicauit: hac eadē repetita ob orationis excursus, quo declaratum est imitationem à natura nobis inesse, posteriorem causam subiungit, illam esse me-

G trum

trum affirmans, hoc uidelicet pacto. Cùm insita nobis natura (ut ostendimus) imitatio sit, harmonia item & rhythmus (quibus enim rationibus imitationem hominibus esse naturalem, eisdem harmoniam & rhythmū naturales esse declarare possumus: nam & à pueritia canunt & tripudiant homines, non à præceptoribus, sed à natura docti: omnes item harmonia & rhythmo gaudent) sequitur carmen, quoniam rhythmī pars est, à natura quoque esse. cū autem Poetica ex imitatione & carmine constet, hinc satis patet, metrum alteram esse Poeseos naturalem causam, quod nobis erat probandum. Alia quoque ratio subnecti potest. Nam, si inimitatio à natura est, ea eisdem quibus absoluitur imitatio, à natura esse necesse est: sed harmonia & rhythmo (ut supra diximus) imitamur: utraque igitur inerunt nobis natura. Si itaque nobis à natura harmonia, ac numerus inest, natura eisdem metrum inerit hominibus: quod cōsequens Aristoteles breuitatis gratia prætermisit: sed eius loco responsum ad quandam tacitam obiectionem intulit, dicēs: METRA ENIM RHYTHMI PARTES ESSE SATIS APPARET. Potuisset enim ei aliquis sic obiicere, cur cū tu deberes dicere metrum esse alteram causam naturalem Poeseos, loco metri dixisti rhythmum & harmoniam? Ad hoc respondet, quia metrum est pars rhythmī, rhythmus autem à natura esse eisdem rationibus, quibus probatum est, imitationem à natura esse, demonstrari potest. Causa autem, cur satis appareat metrum esse rhythmī partem, ea est, quoniam ipsum metrum, ut ipsa uox indicat, prolationis earum uocum, quæ in carmine sunt, mensuram, ac proportionem quandam significat. Verū et si imitatio, & carmen naturales causas sunt, quæ Poeticam genere, quoniam tamen ex hominum genere, tum imitationi, tum carmini alter altero aptior est: qui in utrasque causas magis erant propensi, paulatim promouentes (res enim ipsa non ita absolutè reperitur uniuersa, sed una re inuenta adiungitur alia) ἡ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἀνθρώπων, hoc est ex rudibus carminibus, quæ canebant, Poeticam generunt.

ANNOTATIONES.

- Rhythmum, & harmoniam esse nobis insita natura, testatur Dionysius Har-
 "licarnasæus, cū ait: Dixi autem auditum delectari, primum quidem cantu,
 "deinde rhythmis, postea mutationibus; præter hæc autem omnia decoro. Eius
 "autem, quod uerè dicam, testem experientiam adhibebo. id enim negare non
 "oportet cū ex communibus animi perceptionibus sit manifestū. Quis enim
 "est, qui non agatur, & incantetur ab hac melodia? ab aliqua uerò alia nil tale
 "patitur. & ab iis quidem rhythmis mansuefit, ab aliis autem turbatur. Iam ego
 "quoque in frequentibus theatris, quæ turba uaria, & expertus Musicæ replet, ui-
 "sus sum edidicisse, quod naturalis quædam est omnibus nobis familiaritas ad
 bonam

„ bonam melodiam, & congruum rhythmum. Et cum vidissem citharcedum.
 „ admodum egregium, ac celebrem à multitudine perturbatum, quoniam chor-
 „ dam quandam dissonantem pulsauit, cantumq; corripit, & tibicinem instru-
 „ mentis ad extremum habitudinis, ac idem ipsum percussum fuisse, quod disso-
 „ num insinavit; quandoquidem non represit os, atque ita stridorem quandam
 „ præter humilior appellatam, hoc est cantu incôgruum edidit. atquî si quis idis
 „ tam, eorum quippiam, quæ ueluti peccantibus artificibus obiciebat, accepto
 „ instrumento facere iussisset, non utique potuisse: cur nam? quod hoc quidem
 „ scientia, cuius non omnes participes sumus, illud autem passionis est, quod
 „ omnibus tradidit natura. Idem etiam in rhythmis accidisse uidi. simul omnes
 „ ægreferentes uidi, quando aliquis, aut pulsationem, aut motum, aut uocem in
 „ commensuratis temporibus fecisset. Cicero quoque in tertio de Oratore:)
 „ Omnes (inquit) tacito quodam sensu sine ulla arte, aut ratione, quæ sunt in ar-
 „ tibus ac rationibus recta, ac praua diiudicant. idq; cum faciunt in picturis, &
 „ in signis, & in aliis operibus, ad quorum intelligentiam à natura minus ha-
 „ bent instrumenti, tum multa ostendunt magis in uerborum, numerorum, uo-
 „ cumq; iudicio, quod ea sunt in eorum infixæ sensibus, neque earum rerum
 „ quenquam natura uoluit esse expertem. itaque non solum uerbis arte positus
 „ mouentur omnes, uerum etiam numeris ac uocibus. quotus enim quisque est,
 „ qui teneat artem numerorum? At in his, si paulum modo offensum est, ut, aut
 „ contratione breuius fieret, aut productione longius, theatra tota reclamant.
 „ Quid? non hoc idem sit in uocibus? Eandem ferè sententiam Quintilianus ha-
 „ bet libro nono cap. de cõpositione, & de Musicæ laudibus libro primo. Ex Ari-
 „ stotelis uerbis, quæ ita se habent: METRA ENIM RHYTHMI PARTES
 „ ESSE SATIS APPARET: difficultas nullo modo dissimulanda se se offert,
 „ quæ est eiusmodi. Inter initia huius libelli, tribus, inquit, imitationem fieri,
 „ rhythmo inquam, sermone, harmonia: cum autem sermo sit uel metricus, uel
 „ solutus, atque ibidem sermo ponatur, ut membrum à rhythmo, atque harmo-
 „ nia seuñctum, quomodo hic Aristoteles metra rhythmî partes esse dicit. Diffi-
 „ cultas etiam augetur ea parte, in qua declarat, quomodo Epopeia imitetur: re-
 „ spondet enim quod sermone, uel soluto, uel metrico seorsum ab harmonia, &
 „ metro: at si metra rhythmî partes sunt, potest ne carmen esse sine rhythmo?
 „ Cum item dixit: SVNT VERO QVIBVS OMNIBVS PROMISCVE V-
 „ TVNTVR, RHYTHMO DICO, HARMONIAM, ETRO: opponit metrû
 „ rhythmo: ergo non uidetur quod metrum sit rhythmî pars. His ita satisfieri
 „ posse credimus, uerum quidem esse metra rhythmî partes esse: uerum secus est
 „ in carmine rhythmum esse, & rhythmo carminis homines imitari. carmen dico
 „ rhythmî partem esse, tamen imitamur non rhythmo, sed uocibus & sermo-
 „ ne. Cum igitur in carmine sint & uoces, & earum certa mensura, quod quidè
 „ ad mensuram attinet, carmina rhythmî partes sunt, sed illis non imitantur poe-
 „ tæ: quod uerò ad uerba, his imitatur. Sed uideo multos hanc solutionem nõ admit-
 „ tere, sed acius insistere, cum ex Plutarcho, ubi poema Homeri examinatur, tum ex
 „ Virgilio cum ait: Procumbit humi bos: Ict: Ruit aureus oceano sol. atque alibi.
 „ in quibus carminibus poeta carminis rhythmo bouis humi procumbentis, &
 „ solis occasum ingredientis actum imitatur. Quibus respondemus, interdum
 „ quidem rhythmo poetam imitari, sed id raro admodum contingere, fieriq;
 „ prorsus non posse, ut metri rhythmo perfectè aliqua actio exprimitur. Quod
 „ uero carminis rhythmo raro imitemur, argumento est, quod uersus li, & corû
 „ similes ab interpretibus annotantur. quod sanè non facerent, si semper id eue-
 „ niret. Idem etiam de harmonia dicendum, quam in metro contineri supra
 „ diximus, uidelicet nec ea nos nisi raro imitari. In metro igitur tria sunt, uo-

ces nimirum significâtes, uocum illarum harmonia, quæ circa grauis atque acuti soni temperiem uersatur, & præterea rhythmus, qui actu aut potestate circa uocum earum, quæ proferuntur, uelocitatem, uel tarditatem uersatur. acuto quidem, & graui, atque itidem ueloci, ac tardo, heroici rarò imitantur, uerbis uerò ferè semper. Quod si contingat aliquando (rarò tamen id usu uenit), harmonia quoque, & carminis rhythmus res ea, quam uerbis imitatur, exprimitur, elegantissimè fict. Quare nil mirum cuique uideri debet, si superius Aristoteles sermonem tanquam membrum seiunctum distinxit à rhythmo atque harmonia; & ideo Epopeiam sermone tantum absque harmonia, & rhythmo imitari dixerit: quoniam de iis tunc, quibus semper Epopeia imitatur, uerba faciebat; nunc uerò non perpenditur carmen, nisi gratia mensura, quod scilicet est determinata quædam syllabarum mensura: atque ita iure optimo carmen sub rhythmo collocatur. Si præterea querat quis, cum in carmine numerus, & harmonia reperiantur, cur metrum solum rhythmi, non autem harmonia partem esse dixerit. Respondemus ad hoc, rhythmum ad harmoniam comparatum in carmine primas obtinere: proinde metrum dicitur, perinde, ac mensura quæ iam sit. satis autem Aristoteli fuit ostendere rhythmi gratia metrum esse naturale; eò quod in metro rhythmus primò conspiciatur. At si carmen atque imitatio à natura hominibus infunt, cur nã ad hæc alter altero est aptior? ea enim, quæ à natura sunt, ius, quorum, eadem est natura, æquè inesse uidentur: nempe lapides omnes, cum à natura sint graues, eodem itidem modo in locum inferiorem uniuersi procliuem esse deprehenduntur. Sciendum est, Naturam in terdum sumi pro forma, quæ cognitione caret, nonnunquam uerò animam significare. Primo modo natura sumpta, nullo indiget instrumento ad sua munia obeunda, sed ex se se omnia præstat. unde, & quæ talem naturam participare intrinsecam, atque uniformem, in eadem res inclinationem habent. uerum cum anima multiplicibus instrumentis utatur, horum utique ratione fit, ut alter altero aptior ad quamuis rem esse dicatur. Ex hac particula apertissimè patet Aristotelis sententiam esse, Imitationem quidem præcipue poetam efficere, carmen tamen accedere etiam debere. duas enim esse poeticæ causas affirmat. Et quoniam imitatio principalis magis existit, ideo de ea prius itidem egit. Cum uerbum Ξ , quod ponitur in contextu dupliciter apud Aristotelem libro Physicorum primo, sumi nulli dubium sit (interdum enim priuationem significat, & tunc idem ualet quod post, ut ex nocte dies, id est post noctem dies: interdum partem, ex qua fit res, ostendit, sicuti cum dicimus, ex lapidibus & cemento fit domus.) nunc sanè sumitur, ut materiam significat. unde cum uerbum Ξ , de causa efficiente non dicatur, asserat autem Aristoteles ex ipsis extemporariis, id est, ex carminibus ruditer factis genitam esse Poesim, eo sanè loco Ξ , aut priuationem, aut partem Poesim continentem significare necesse est, per eundem Aristotelem primo libro Physicorum. uerum hic priuationem non significat, siquidem interpretandum esset Ξ IPSIS EXTENSORARIIS, id est post extemporaria: quod minimè quadrat, quoniam sermo est de Poeseos ortu. Partem igitur eo loco uox Ξ , significat. quare Poesim ex imitatione, & carmine, perinde, ac ex duabus partibus consistere necesse est: quod Pictura ex plo declaratur, cuius colores carminibus in Poesi respondent. Est etiam in Pictura imitatio lineis expressa, quæ imitationi Poesis uerbis expressa respondet: Et sicut in Pictura delineatio (per hanc enim magis quam per colores finem adipiscitur Pictura) coloribus ipsis præfertur; ita quoque in Poesi carminibus imitationem antefereamus. Atque hæc circa hunc contextum pulcherrimum, ac difficillimum dicta sint.

Διακρίνη

PARTICULA .XXI.

Διακρίνεται δὲ κατὰ τὰ οἰκία εἶδη ἡ ποίησις. οἱ μὲν γὰρ συμπονεοῦντες καλὰς ἡμμεῶν περὶ εἶδος, * καὶ τὰς τῆν τοῦτον, οἱ δὲ ἐν πλάσει τὰς τῆν φαίλαν, πρῶτον ἡδύγους ποιῶντες, ὡς περὶ ἡμμεῶν, καὶ ἐγκώμια.

In diuersa uero abijt pro uniuscuiusque natura. Ut enim actiones honestas digniores, taliumque fortunas imitabantur, ita prauas humiliores; sanè primū conuitijs agentes, quemadmodum superiores hymnis, laudationibus ue.

EXPLANATIO.

Origine Poetices explicata, ingenia, morēsque poetarum diuersos eandem in diuersa genera distinxisse declarat. nam qui graues essent, ac uenerandi, honestorum, ac illustrium uirorum actiones imitabantur; qui uerò ad res leues erant proni, inhonesta hominum facta conuitijs, acrioribusque sermonibus lacescebant. Primi Poësim, quæ in hymnis, & laudationibus uersatur, genuerunt; secūdi uerò Poësim, quæ in cōuitijs uersatur, primū condiderūt.

ANNOTATIONES.

In quibusdam manuscriptis codicibus sic legitur, * καὶ τὰς τῆν τοῦτον τῆς. quam lectionem iurè Pacius sequitur. nam articulus τῆς, cum uocem nullam antedictam (nisi inceptissime) reicere possit, uerbum addendum esse, cui coniungatur, indicabat. Per fortunas autem, uel fortuitos euentus, uel status hominum intelligere oportet. Quid uerò Fortuna sit, qui scire cupit, secundum de auscultatione Physica librum Aristotelis adeat. Animaduertendum, Aristotelem ipsiς συμπονεοῦντες, id est uenerandis, atque potentibus φαίλους idest humiliores, puta rusticos, seruos, & id genus homines opponere, nam secundo de Rhetorica libro, ubi de potentium moribus loquitur, ait, quod potentes diuitibus συμπονεοῦντες, ἡ βαρύνουσι sunt: hoc est potentes diuitibus grandiores, excelsioresque potius sunt, quam graues. nam modestia, ac temperantia quadam aditionibus adhibita, nihil arrogantia, importunitatis ue præ se ferunt: at graues, nulla sui ita tus habita ratione, modum haud quaquam tenent. Quos ergo dignioribus Aristoteles opponit, humiliores, atque abiectos eos esse oportet, quales nimirum sunt rustici, serui, & id genus alii. καλὰς, honestas. Quid uerò sit καλὰς, primo libro de Rhetorica Aristoteles docet. ait enim: Quæ uirtutem efficiunt, dici καλὰς, honesta siue egregia, & signa uirtutis, & opera. ἐγκώμια, laudationes. Aristoteles libro primo de Rhetorica differentiam ponit inter ἐγκώμια, atque ἐπαινοῦς. est enim ἐπαινοῦς oratio, quæ ignotam aliis uirtutis magnitudinē declarat: ἐγκώμια autem oratio est, quæ operum magnitudinem conspicuam reddit. ἡμμεῶν, cantus sunt ἡμμεῶν in Deorum, aut hominum laudem, quibus aëlio quæpiam exprimebatur. ἡδύγους, Pacius uerò naturam maluit uertere, Galeni fortè sententiam secutus, qui opere huic rei seorsum dicato, morēs, corporum constitutiones sequi demonstrauit.

PARTICULA .XXII.

Τῶν μὲν δὲ πρὸς Ὀμήρῳ ὑμνοὶς ἔχουσιν ἐπὶ τῶν τοῦτον ποίημα. οἱ μὲν δὲ τῶν πηλόνων. * ἀπὸ δὲ Ὀμήρου ἀρχαίους ἔστι, ἀπὸ καὶ δὲ μαργαρίτης, καὶ τὰ τοῦτον. ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρμεζὴν ἵαμα

βίον ἄλδε μέτρον. διό τι ἰαμβίον καλεῖται τὸν, ὅτι ἐν τῷ μέτρῳ τὸ τοῖον ἰαμβίον ἀνδάναι. αἱ
ἐχόμενα γὰρ παλαιῶν εἰ μὴ ἐρωτῶν, εἰ δὲ ἰαμβίον ποιεῖται.

Ante uerò Homerum nullum omnino tale poema habemus, tametsi plu-
ra extitisse credere par est. Extat autem ipsius Homeri (ut ab eo initium
sumamus) *Margites*, & huic consimilia: quibus insuper, quod maxime con-
grueret, iambicum metrum accessit: iambicumq; propterea nunc appellatur,
quòd his plerunq; ueteres ἰαμβίον, id est conuiciari iuicem soliti
sint. † E ueteribus aliqui heroici, aliqui iambici poetæ extitere.

EXPLANATIO.

Cùm duo poematum genera, alterum laudationi, reprehensio-
ni alterum dicatum, esse prius inuenta dixerit, posterioris generis,
eorum, qui ante Homerum scripserunt, nullum extare poema uo-
luit; cùm tamen (inquit ipse) huiusmodi poetæ extitisse, sit uerifi-
mile: quoniam Poësim à naturalibus causis ortam esse declaratum
est. si igitur præerant causæ, uerisimile itidem est, id genus Poëseum
ante Homerum extitisse. Ab Homeri uerò seculo generis huius
poema quodpià offendimus, quale nimirum Homeri *Margites* est,
& id genus reliqua, quæ Aristotelis tempestate uigebant. Subian-
git uerò huic poematis generi carmen iambicum accessisse, quod
dicendis maledictis lōgè aptissimum esset. iccirco etiam, inquit, car-
men ipsum iambicum sua quoque tempestate conuiciatorium fuisse
nuncupatum; quoniam scilicet eo carminis genere, iambico inquā,
atque mordaci, se uicissim lacerabant: id, quod ἰαμβίον appellatur.
Ex ueteribus poetis igitur partim heroicorum, partim uerò iambo-
rum poetæ facti sunt. & hoc est, quod supra dixerat Aristoteles, in
uarias partes abiisse Poësim: quarum ad laudem alia, ad uituperiū
alia spectaret.

ANNOTATIONES.

Ex hoc cōtextu id tantum habetur, Aristotelis tempestate ante Homeri Mar-
gitem in genere conuiciandi poema nullum repertum: etsi nihil impediāt in
alio genere poemata quæpiā ante Homerū extitisse. Plato in Alcibiade secūdo:
Per Aenigmata, inquit, & hic, & cæteri ferme omnes poetæ loquuntur. est enim
ipsa natura uniuersa Poësis ænigmatum plena, nec quiuis eam cognoscit, ad
hanc illius naturam accedit. quòd si quandoque insit in homine inuidio, nolēte
sua sensa cæteris hominibus reuelare, mirū est quā difficile cognitu sit, quòd
poeta senserit. neque enim Homerum diuinissimum sapientissimumq; poetā
ignorasse putes, quòd scire malè impossibile sit. ipse enim est, qui inquit, Mar-
gitem multa quidem scire, malè autem scire omnia: sed ænigmatē sensum oē
cultat, ut arbitror, malè pro malum ponens, scit autem pro scire: unde com-
positio quædam extra carminis mensuram conficitur. quòd uero sentit. hoc est,
multa quidem sciuit, sed malum sibi fuit hæc omnia scire. Patet igitur quòd si
erat illi malum multa scire, ipse quoque malus erat: si qua fides supradictis ser-
monibus

- monibus adhibenda. Hæc Platonis uerba huc transferenda duxi, quoniam rationi cōsonum est, librum illum Homeri, Margitem appellatum, Margitē hunc imitatum fuisse, qui multa quidem sciuit, sed cuncta in suam peruicicem. Aristoteles quoque in textu Ethicorum de Margite meminit: quo loco Eulfratius hæc scribit. Est igitur sapiens is, quem diximus: quē diuersum esse ab eo, qui quodammodo est sapiens, Margites Homeri testimonio comprobatur. id uero poematis nomen est. Cur iambicum carmen congruit conuitiis? An, quia pes citus. † In translatione Pacii legitur E VETERIBVS. sed addenda uidetur eōiunctio ET. in codicibus enim græcis omnibus legitur. Debet autem hæc particula iungi cum eo, quod supra dictum est, poetas scilicet, laudes alios, uitia alios scripsisse, atque ita ex ueteribus aliquos poetas iambicos, heroicos aliquos extitisse. Quæ uerò poemata scripserit Homerus, refert Suidas. Cum Aristoteles referat iambum παρα τὸ ἰαμβικόν sua tempestate dictum esse, alio prius nomine eum uocatum esse oportet, uel à pedum numero, uel fortè ab eius inuentore. * πολλοί, lege πολλὰ, ut etiam Pacius legit.

PARTICVLÆ .XXIII.

ὁ ποιητὴς δὲ καὶ τὰ σπουδαῖα, μάλιστα ποιητὴς ὁμοιωμάτων. μόνος γὰρ ὅς ἐστιν ὁ, ἀλλ' ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι δραματικὰς ἐποίησαν, οὗτο καὶ τὰ τῆς κομωδίας σχήματα πρῶτος ἐπέδειξε, ὡς λέγει, ἀλλὰ τὰ γὰρ οὐκ ἐστὶν ἀπὸ τῶν ποιητῶν. τὸ γὰρ μαργίτης ἀπὸ τοῦ ἰαμβίου, ὡς ἔστιν ἰαμβίος ὁ δὲ ποιητὴς πρὸς τὰς τραγῳδίας, οὗτο καὶ ὁ πρὸς τὰς κομωδίας.

† At uerò ipse Homerus, quemadmodum præcipue heroicis fuit (Soflus enim hic non modo rectè, sed actionum imitationibus reſerta poemata condidit:) sic etiam Comædiæ normam primus † tradidit, nō quidē probè, sed ridiculis in actuum forma collatis. Et sanè similis in Margite ratio, hic enim ita se ad Comædiam habet, ut ad Tragædiam Ilias, atque Odyssea.

EXPLANATIO.

Cum de Homeri Margite mentionem fecisset Philosophus, postea subiunxit, quod sicut Homerus circa grauiā, & seriā maximè poeta fuit, ita & iocosa primus edidit. Cur uerò poetam Homerum maximè dixerit, duplicem affert rationem: non tantum (inquit) quia benè, hoc est, non solum quia eius inuentio, dispositio, & elocutio rectè se habeant (id enim & alius poeta optimè præstare posset) sed quoniam iis non contentus Homerus, imitationes itidem effecit, quæ commode possent in scena agi. nam in Iliade, atque Odyssea sæpissimè personas intue loquentes inducit, eoque in hisce poematibus Tragædiæ formam ostendit: sed & Comædiæ, quæ non probra persequitur, sed in turpibus iocatur, speciem ostendit. nam ita, inquit, ad Comædiam, in qua ridicula pertractantur, se Margites habet, ut ad Tragædiam Ilias, atque Odyssea. Cum autem dicit, quæ non probra persequitur, indicat apertè Comædiam in maledicentia uerū tantem minimè se probasse.

Animaduertendū

tes: uerùm agendo tragici sunt facti. Huius autem imitationis causam explicat. Forma (inquit) Comœdiæ iambica Poesi præstantior est. Tragœdiæ item forma Poësi, quæ hexametrorum est, antecellit. Ob harum igitur Poeseum præstantes formas, posthabitis prioribus, has sunt secuti, quæ formas grandiores, ac magis honorificas habent. Dixit autem Tragœdiam, Comœdiamque characterem habere maiorem, non quòd proluxiora sint, & pluribus constent carminibus (id enim falsum esset; nam Epopœia proluxa magis est, ut infra dicitur) sed ea ratione Tragœdia maiorem habere formam dicitur, quoniam in actione uersatur: actio autem ad formam spectat: carminum uerò multitudo ad materiam pertinere uidetur. Et quoniam Tragœdia Comœdiaque, cum in actione uersentur, maiorem characterem habent, quàm Poëses illæ, quæ sola narratione imitantur, magis itidem honorificæ sunt: siquidem ad actionem accedit apparatus, ex quo magnificentiam adipiscuntur. Et quoniam alicui uideri posset, harum Poeseum dignitatem, ac præstantiam, dum taxat esse theatrorum gratia, & dum recitantur (tunc enim & actio & apparatus est; uerùm si ipse per se in libris seorsum legatur, maiorem Epopœia characterem habere non dicentur) hanc difficultatem nunc reiicit, ne nimium ab instituto digrediat: quam tamen in operis calce diluit exactè.

ANNOTATIONES.

Animaduertendum, Aristotelem de Tragœdia solùm dubitasse, cum ait: *AN VERÒ TRAGŒDIA*, & quæ sequuntur; quàmquam etiam de Comœdia meminisset, eò quòd Plato Epopœiam Tragœdiæ prætulisset. Dialogo enim secundo de Legumlatoribus: Si pueri (ait) admodum parui sententiam dicant, præstigiatores uicisse cæteros iudicabunt. An non? Clin. Quid obstat? Athen. Pueri uero maiusculi Comœdiam cæteris anteponent. Sed mulieres eruditæ, atque adolescentuli, & ferè multitudo tota Tragœdiam fortasse laudabunt. Clin. Fortassis ita continget. Athen. Seniores autem nos iucundissimè Rhapsodum forsitan audiemus, qui Homericum aliquid, Iliada, uel Odysseæ, aut aliquid Hesiodicum benè cecinerit, uictoremque omnium prædicabimus. Quis ergo iure uictor sit, non ne declarandum restat? Clin. Sanè. Athen. Perspicuum quidem est, ut & mihi uidetur, & uos necessario conceditis, eum re uera esse uictorem, qui uicisse à nostris æqualibus iudicabitur. usus enim rerum, quem ab ætate habemus, omnium quidem ciuiliū magnum quiddam ubique est & optimum. Cum uniuscuiusque rei una duntaxat sit forma, quæ res est id, quod est, cur Aristoteles numero pluriū, *αἰδέσθαι* (FORMIS Paccius uertit) dixit? An, partes, quæ Tragœdiæ qualitatem respiciunt, formas uocat, de quibus etiam nunc meminit, & quarum gratia Tragœdiam ipsa Epopœia maiorem, atque honoratiorem figuram habere dixit. alio igitur hic modo forma capitur, quàm cum unius rei unam esse formam dicimus. Aliqui codices loco uocis *αἰδέσθαι* habent *ἰσχυρόν*, & loco uocis *αἰδέσθαι* legunt *ἰσχυρόν*, quæ lectio apertior uidetur.

Finis

PARTICULA .XXV.

* Γενόμενος δὲ αὖτ' ἀρχῇ * αὐτοσχέδιος καὶ, ἢ αὐτὰ, ἢ ἡ κομῶσα, ἢ ἡ μετὰ τῇ * ὅπως
 ῥέεται τῇ διθυράμβῳ. ἢ ἡ ἀρχὴ τῇ τῷ φάλλικῳ, ἢ ἐπὶ ἢ τῷ αὐτῷ πολλὰς τῇ πέλας διωκόμενος
 * νομίζομαι, καὶ τὰ μικρὰ ἐνέσκηται προαγγέλλων, ὅτι ἐγγύς τοι φανερὸν αὐτῷ.

Cum igitur à principio rudes essent, planeq; informes, Tragedia atq;
 Comœdia, illa quidem ab ijs, qui Dithyrambum, hæc autem (quantum se
 ipsa aperiebat) ab ijs, qui Phallica produxerunt, quæ nostra etiam tempe-
 state in urbibus non paucis in consuetudinem ex lege recepta sunt: paulatim
 auctæ fuere.

EXPLANATIO.

Explicata Tragediæ atque Comœdiæ origine, nunc quomodo
 augmentum ac perfectionem acceperint, nobis Aristoteles narrat.
 Cum itaque à principio rudes essent, atque illaboratæ Tragedia
 atque Comœdia, paulatim promoueri cœperunt. ii enim qui dithy-
 rambum exercebant, ac omnino in commedatitio genere uersaban-
 tur, Tragediani: qui uerb phallica, hoc est poemata uenera, ac in-
 honesta exercebant, cuiusmodi poemata multis adhuc in ciuitatibus
 extare arbiteratur, Comœdiam paulatim auxerunt. & subiungit mo-
 dum, producendo uidelicet quicquid ipsarum erat manifestum (nō
 dum enim partes omnes erant inuentæ) aut producendo quoad ali-
 quam haberet formam Comœdia, quanquam imperfectam.

ANNOTATIONES.

In hac particula in multis codicibus græcis tam excusis, quam manuscriptis
 multe sunt mendæ, ut existimamus. * Γενόμενος lege Γενόμενος. * αὐτοσχέδιος
 lege αὐτοσχέδιος. * ἢ αὐτὰ, ἢ ἡ κομῶσα lege ἢ αὐτὰ, ἢ ἡ κομῶσα. Cum
 Pacellus hos errores non animaduernerit, non potuit sensum rectum exprimere.

PARTICULA .XXVI.

Καὶ πολλὰ μεταβολὰς μεταβαλὼν ἡ τραγῳδία ἐπαύσατο, † ἐπὶ τοῖς πρῶτοις
 φέρεται. * ἢ τῶν τῇ ὑποκειμένων πάλαι ὅσοις ἐκ τοῦ πρώτου Αἰσχύλου ἔργου καὶ τῶν
 ἑσθίωνων τῶν ἐν λόγῳ προσηγοριῶν περιεκρίνατο. τῶν δὲ, ἢ σκωπογραφίῳ Σοφοκλέῳ.

Sicq; tragedia diuersis mutationibus uariata, † quoad proprios numeros
 impleret, tandem quieuit. Tunc enim hystrionum numerum, ex uno uidelicet
 in duos, Aeschylus primus auxit, & ea quæ circa chorum sunt, imminuit,
 † sermonemq; primarium partium instituit: quos Sophocles ipse cum scenæ
 ornatu ad tertias usque produxit.

EXPLANATIO.

Comœdiam ab ijs, qui phallica, & Tragediam ab ijs, qui dithy-
 rambos exercebant, auctas esse ab Aristotele dictum est. de Trage-
 dia nunc

dia nunc ait, quam post multas mutationes tandem quieuisse dicit, quoniam eius naturam affecuta erat. hoc est, cum perfecta fuit, tum non amplius mutata est. Exponit uerò singillatim, per quos Tragedia suam adeptam sit perfectionem. Aeschylum igitur primum esse dicit, qui numerum histriionum augere coepit. cum enim unus antea solus loqueretur, ipse duos simul loquentes induxit. Chorum autē, qui ex uaria ac numerosa hominum turba prius constabat, ad minorem deduxit numerum. Præterea prologum adiunxit, cum prius prologum non haberent. Sophocles uerò histriionum adhuc numerum adaugens, tres simul loquentes induxit, ac scenæ ornatū adiecit.

ANNOTATIONES.

† Ἐπὶ τοῖς πᾶσι ταῖς φωναῖς. QVOD PROPRIOS NUMEROS IMPLERET, uertit Paccius. clarius sic: quoniam habuit sui ipsius naturam. Quamquam passim ita legatur, καὶ πρὸ τῆς ὑποκρίσεως ᾤκησεν, mihi tamen uidetur uerbum πρὸ, τὸν C, totum Aristotelis sensum peruertere. nam cum pluribus mutationibus mutata fuit, tunc uerum non est dicere ea, quæ de Aeschylō, atque Sophoclē in contextu dicuntur: eo minus cum propriam adeptam est naturam, histriiones creuere, & alia de quibus meminit. Cum igitur uerbum τὸν C, ad neutram supradictarum partium orationis contextus referri possit, ad quā tamen necessariū uidetur referendum, uerbum illud deprauatum esse dicimus. Debet autem τὸν, non ut unum uerbum, sed ut duo, quorum primus articulus erit præpositiuius illius uerbi ᾤκησεν, πρὸ uerò abundat: uel & melius uerbum πρὸ, debet legi γὰρ, adeo enim facilis est hic lapsus, ut potius mirum sit, si tanto temporis intervallo non hæc labes in hanc partem incurreret, quàm contrā. Qui de Aeschylō, & Sophoclē plura scire cupit, quàm quæ de his ab Aristoteli hic scribuntur, legat Liliū Gregoriū Giraldi Ferrariensis uiri eruditissimi, ac lectionem antiquarum studiosissimi librum de poetarum scenicoꝝ historia. Idem de choris Iulius Pollux libro quarto ait, tragicum chorum antiquitus quinquaginta personarum fuisse. at Aeschylus, ut Aristoteles dicit, eum imminuit, & ut idem Iulius Pollux refert, chorus tragicus postea quindecim dumtaxat personis constabat. † Λόγος πρωταγωνιστῆς, Paccius uertit SERMONEM PRIMARVM PARTIVM: nos explicuimus hoc est prologum: hac sanè moti ratione. cum enim parum infra de Comœdia Philosophus loquēs dicat: QUIS AVTEM PERSONAS, PROLOGOS, HISTRIIONVM MULTITVDINEM, CÆTERA QUÆ HUIUSCEMODI PROTULERIT, PRORSVS OBSCVRVM: per prologum intellexisse uidetur id, quod de Tragedia loquens, dixit Λόγος πρωταγωνιστῆς, sermonem primarum partium. nam histriiones ita quidem erant primarum partium, secundarum, & tertiarum in Comœdia, sicut & in Tragedia; sicut utraque prologos habent. cum igitur tragedia, atque Comœdia hac ratione prorsus similes sint, in utrisque de eisdem partibus loqui Aristotelem rationi consentaneum est: præsertim cum uerbo πρωταγωνιστῆς, addat Λόγος. Iulius Pollux libro quarto, ubi de partibus theatri loquitur, de hac uoce meminit. sed ex eo loco nihil, quod ad huius loci intelligentiam faciat, accipi potest.

PARTICULA .XXVII.

Ἐπὶ δὲ τῷ μέλει ἐκ μεταρῶν μὲν καὶ λέξις γλώσσης, ἐπὶ δὲ ἐκ οὐκ ἐνταῦθα μετεβλήθη, ἢ ἀπομνηστέα.

Ad hæc

Ad hæc ad magnitudinem ab exiguis fabulis, & ab ridicula dictione, satyris exclusis, ad grauem habitum prouecta, serò tandem quieuit.

EXPLANATIO.

Dicunt est, Sophoclem tertium induxisse histrionem loquentem cum aliis, & scenæ apparatus: eundem fabulas ex paruis magnas effecisse; exclusisseque satyros, qui turpia, lasciuiaque dicentes, ac gestientes, risum ciebat. & hac ratione Tragœdiam serò quieuisse, quia à Sophocle, aut eius seculo maiestatem obtinuit.

ANNOTATIONES.

Licet ex his cōiicere, tempestate Aeschyli Tragœdiarum fabulas exiguas fuisse, in quibus tamen satyri ad risum commouendum interiecti erant: ea fortè ratione, ut Tragœdia seueritatem temperaret. Vnde etiam à Romanis satyri quos prisca Græci à Tragœdia secluserant, in eam inducti sunt. Horatius sane in arte Poetica ita cecinit:

- “ Carmine qui tragico uilem certauit ob hircum:
 “ Mox etiam agreites satyros nudauit, & asper
 “ Incolumi gravitate locum tentauit: eo, quod
 “ Illecebris erat, & grata nouitate morandus
 “ spectator. & quæ sequuntur. At Sophocles, qui Euripide quidem prior, sed Aeschilo posterior natus fuit, Tragœdiam ad iustam magnitudinem perduxit, satyrosque exclusit. Quod si quis mordicus contendat, à Sophocle iustam Tragœdiæ mensuram non fuisse inuentam, nec item cum primum satyros exclusisse, sciat is, auctores iustæ magnitudinis fabulæ, atque exclusionis satyrorum ab Aristotele non poni, sed saltem hos priores Sophocle necessario poni debere. nam Tragœdiæ Sophoclis iustam habere magnitudinem quis ambigit præsertim cum Oedipus tyrannus tantopere ab Aristotele commendetur? Aut igitur ipse eam perfecit, aut ab alio poeta priore eam accepisse necesse est. De satyris, quæ ab aliis scribuntur, consulto prætereo: ea enim apud illos uideri possunt. Quas uero actiones poetæ satyros inducentes, quod ad nostrum spectat propositum, imitarentur, quid hæc de re sentiam, proferam. Cum enim tria scenarum genera Vidronius esse dicat, Tragicum scilicet, Comicum, & Satyricum, quarum ornatus inter se dissimiles erant: (tragicæ nanque columnis, fastigiis, signis, cæterisque regalibus ornamentis erant formata: comicæ autè priuatorum ædificiorum speciem referebant: at satyricæ ornabantur arboribus, speluncis, montibus, reliquisque agrestibus rebus, in topiarii speciem deformata: & cum in tragicis scenis ornatus regii sint, quia regum, & heroum in eis actiones exprimuntur, in comicis uero scenis priuatarum ædium species præferantur, quoniam priuatarum personarum actiones in eis exprimebantur, ornatus autem scenæ satyricæ penitus agrestis esset: rationi consonum est, mimos, qui satyros imitabantur, eos hominum agrestium in montibus, speluncis, & cæteris de gentium actiones, mores, ac affectiones exprimere. nam cum Poetis primum actionum humanarum imitatio sit, ut supra uidimus, satyros, quos animi gratia in Tragœdiis inducebant, hominum actiones, & ipsos imitari necesse erat. Quas autem actiones imitarentur, scenæ apparatus apertè satis ipse indicat, ut diximus. Per satyros igitur homines agreites, præsertim montes intolerantes, intelligerem.

PARTICULA .XXVIII.

Τὸ πέντερον ἐκ πενταμέτρου ἰαμβῶν ἰσχύει. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον πενταμέτρου ἐχρῆστον, διὰ τὸ συντετακτὸν καὶ ὁρθοῦς καὶ ἁρμονικὸν εἶναι τὸ πέντερον. Ἰσχυῖαι δὲ γινώσκονται, ἀντὶ τῆς φύσεως τοῦ αἰκῆος μέτρον εἶναι. μάλα γὰρ λαμπρὰ τῶν μέτρων τὸ ἰαμβῶν ἐστὶ. ἡμῶν δὲ τοῦτον. πολλὰ γὰρ ἰαμβῶν λέγονται ἐν τῇ διαλέκτῳ τῇ πρὸς ἀλλήλους, * ἱεράμετρα δὲ ὀλιγάκις, καὶ ἐκβαίνοντες τῆς λαμπρότης ἁρμονίας. ἐν δὲ ἐπιποδίων πολλὰ, καὶ τὰ ἄλλα ὡς ἕκαστα κομμοῖσιν λέγονται. πολλὰ μὲν ὅν τῶν ποικίλων εἶναι ἡμῶν ἐρημίαν. πολλὰ γὰρ ἀνὶ ἰσῶς εἶναι ἐν διεξίτῳ ἡγουμένους.

Scenariumque metrum ex octonario adoptavit: hoc enim antea metro utebantur, quod satyrica, magisque saltatoria Poesis esset. Itaque elocutioni iam constitutæ natura ipsa proprium adinuenit metrum. Maxime enim sermonibus aptum alternis iambicum esse, argumento sit, quod in differendo plurimi sane iambici, rarissima uero hexametra mutuo in sermone a nobis proficiuntur. licet etiam colloquij ipsius harmoniam excedentibus. Ad hæc Epifodia quinque plura, ceteraque, ut singula exornata fuisse dicuntur. De his igitur satis: nonis enim fortasse operosum sit in singulis immorari.

EXPLANATIO.

Reiecta (inquit) à Tragœdia satyrorum petulantia atque saltatoria, metrorum etiam numeros immutare oportuit. unde ex tetrametris trimetra, id est iambica in usum recepta sunt. Prisci uero poetas, cum satyros in eorum Tragœdiis inducerent, eorumque Poesis esset satyrica, eos quoque numeris saltatorii uti opus fuit. Itaque elocutioni iam constitutæ natura ipsa proprium adinuenit metrum. hoc est, posteaquàm tragici poetas duos, & tres histriones mutuo colloquentes induxerunt, à natura docti congruum metrum inuenerunt: hoc est communis hominum sensus admonuit, mutuis colloctionibus iambica carmina magis quàm trimetra convenire. nullum enim carminis genus est, quod in sermone familiari sæpius cadat ipso iambo. Cuius rei signum affert, quoniam in mutuis sermonibus plurimos intermixtos esse iampos deprehendimus: hexametri uero uersus in mutuo sermone raro proferuntur, & tunc ab harmonia sermonis egredimur. nam in hexametris harmonia maior, quàm in iambis, aut mutua colloctione percipitur. Ad hæc autem (inquit) epifodiorum accessit multitudo, id est digressiones plures, quàm prius factæ sunt. Epifodia enim sunt quicquid ad augendâ fabulam à poeta in Poesi inseritur: ut in Virgilio Didonis amor, ludi, & huiuscemodi. De epifodiis commodiore loco postea copiosius dicemus. Verum præter histrionum numerum, chori immutationem, sermonem primarum partium, scenæ ornatum, magnitudinem,

itudinem, exclusos satyros, mutationem tetrametrorum in trimetros, & episodiorum multitudinem, alia etiam sunt ornamenta Tragediæ: puta sententiæ, dictiones, mores, harmoniæ, agnitiones, implicationes, histrionum ornamenta: quæ omnia ad ornatum Tragediæ spectant. Singillatim uerò, quomodo in Tragediam hæc irrepserint, hisque ipsa aucta fuerit, explicare nimis operosum existeret. ideo satis esse putat Aristoteles ea de Tragediæ promotione dixisse, quæ hæcenus dicta sunt.

ANNOTATIONES.

Cum de immutatione metrorum tetrametrorum in trimetros in Tragedia hoc loco Aristoteles pertractet, quam ratione, cum nihil supra de hexametris dictum sit, in sermonem de eis Philosophus prorumpat, non planè uideo, Ait enim: ELOCUTIONI IAM CONSTITUTÆ NATURA IPSA PROPRIUM ADINVENIT METRUM. rationemque subiungit: MAXIME ENIM SERMONIBUS APTUM ALTERNIS IAMBICVM ESSE. iis non contentus addit ARGUMENTO SIT, QVOD IN DISSERENDO PLVRIMI SANE IAMBICI, RARISSIMA VERO HEXAMETRA MV TVO IN SERMONE A NOBIS PROFICISCVNTVR. LICET ETIAM COLLOQV II IPSIVS HARMONIAM EXCEDENTIBVS. quæ omnia ad id spectare videntur, ut mutationem ex tetrametro in trimetrum iure optimo factam esse ostendatur. de hexametris igitur non erat hoc loco dicendū. Fortè vitium aliquod hic subest. « τριμύτρα » enim cum scribi debuisset, ob uocis similitudinem, ἐξάμύτρα scriptum est. Ratio etiā id suadet. hexametris enim in mutua colloctione non rarius modo, quàm iambos, sed nunquam propemodum intermixta in sermone quotidiano deprehendimus: quod de tetrametris dicere non possumus. cum enim tetrametra trimetris affinia sint, si in mutuis sermonibus trimetra, hoc est iambos multos proferimus, oportebit perfectiō, ut etiā in tetrametra, quæ à trimetris non multū distant, interdū colloquēdo incidamus. at tunc quotidiani sermonis harmoniam egredimur, ut sensus testatur. Omnes tamen codices, tam formis excusi, quàm manu exarati, hexametra non autem tetrametra habent. verū cum planè sciam, tam longū temporis spatium Aristotelis opera absque maculis quàm plurimis uiuere non potuisse, crederem rationi potius, quàm codicibus aliquibus in locis adhibendā esse fidem: cum præsertim hæc uerba hexametra rarò in mutua colloctione proferantur; & cum ea proferimus, tunc harmoniam quotidiani nostri sermonis egredimur. Pugnam autem habere videntur quæ hic dicta sunt, cum iis quæ ab Aristotele tertio de Rhetorica libro scribuntur, ubi de numeris orationis loquitur, cum ait: Ex numeris heroicis quidem gravis, καὶ Ἀκτινὴς, hoc est cadens in nostram dialectum, καὶ ἀκωνίας διαφωνία, id est harmonia indigena, iambus uerò ipsa est dictio, quæ multorum est. Ita ad uerbum Aristotelis uerba citato loco latine sonant. quæ cum his, quorum hic mentio fit, nullo modo coherent: cum in Rhetoricis dicat, hexametrum cadere in nostrum quotidianum sermonem, eumque indigere harmonia fateatur, in Poetica uero negat, ubi harmoniam mutui colloquii heroicum metrum excedere dicit. Vnde Petrus Victorius uir nostro seculo apprime doctus, in suis commentariis in libros de Rhetorica Aristotelis nuper editis, animaduertit hanc repugnantiam, uitiumque (quanquam uulgatam lectionem retineat) illi loco subesse ueretur, desiderarique in contextu Aristotelis negandi particulam, ex Ciceronis & Deme

trii sententia (uti nos etiam aliàs putauimus, ne falsa secumq̃ pugnantia Aristotelem scripsisse fateri cogere) ut legatur ἢ λεκτικὸς. sed quamuis ita legatur, tamen adhuc uerba, quæ sequuntur, καὶ ἀρμονίᾳ δέονται, agere prioribus accōdmodari possunt. propterea locum illum aliter castigandum esse censeo. Necessestas autem castigandi contextum ex eo uideri potest, quod etsi uerbo λεκτικὸς, negatio admoetur, quomodo tamen sit heroicus, καὶ ἀρμονίᾳ δέονται, ut eodē loco dicit Aristoteles, non satis liquet. dicere nanque καὶ ἀρμονίᾳ δέονται, ualere ἀνδρόνους, ut Victorius inquit, mihi quidem non probatur. nam harmonia in acuti grauiusq̃ soni temperantia uersatur: rhythmus uerò in ueloci atque tardo, quæ tempore mensurantur, reperitur; suntq̃ rhythmus, atque harmonia res diuersæ, ut in initio libelli huius uideri potest. Quid igitur dicemus? quid? nempe locum illum Rhetoricæ deprauatum esse, neque nos tamen putare uerba ita legenda, ἢ λεκτικὸς; cum (uti diximus) quæ sequuntur cum præcedētibus non cohereant, sed scribendum ὁ πῶς ἔχειται σικτός, ἀλλὰ λεκτικὸς ἐστὶν ἀρμονίᾳ δέονται. Quid autem hoc loco senserit Aristoteles, aperiam. Propositum Aristoteli ibi est, uelle pedem orationi solutæ maximè congruum monstrare. & incipit ab heroico: quem quidem grauem esse dicit, & hac ratione aptum orationis sed cum careat harmonia soluti sermonis, redditur eidem ineptus. Iambus uerò locutus est, qua multi utuntur. unde nullum est carminis genus, quod eo in orationem solutam frequentius cadat. & ideo cum habeat λεκτικὸς ἀρμονίᾳ, orationi conueniret: sed quoniam grauitate caret, ab ea respuitur: recedere enim oratio à communi usu debet. Per hoc autem, quod dicit, oportere orationem fieri grauiorem iambico sermone, demonstrat aperte, rhythmum grauitatem in oratione requiri. Aristoteles igitur, quò facilius propositum suum exprimeret, heroico iambum opposuit. nam in heroico est rhythmus grauitas, sed desideratur λεκτικὸς ἀρμονίᾳ. in iambo est λεκτικὸς ἀρμονίᾳ, sed desideratur grauitas, sicut igitur de iambo loquens ait: δὲ δὲ σικτότερον γινώσκει, καὶ ἐστὶν, ad dicta particula ἢ, qua utimur dum aduersari uolumus; ita quoque aliam huic respondentem in heroico numero esse debere credi debet. Hac ratione motus, loco uocis καὶ, scribendum putauimus ἀλλὰ, cum loquatur de heroico numero: ut sensus sit: heroicus rhythmus, hoc est heroicorū pedum numerus grauitatē quidem habet, sed caret quotidiani sermonis harmonia. Quare loco uerbi λεκτικὸς, puto legendum λεκτικὸς, ut cum harmonia coniungatur: nam & in Poetica Philosophus hæc duo uerba simul iungit. Præterea, si dicamus heroi cum numerum carere harmonia, falsum est, si uerò dicamus eum carere harmonia colloqui, uerum est, & apertum. Verbum autem καὶ, quod interiacet inter hæc duo uerba, λεκτικὸς καὶ ἀρμονίᾳ, aut expungendum, aut loco eius scribendum est ἐστ. Quod si quispiam me nimis in immutandis uerbis contextus audacem affirmet, sciat is, me libenter illi palmam concessurum, qui absque literæ immutatione, uel absque propriæ uocum significationis euerfione locum hunc Rhetoricæ fideliter explicuerit. sed uaticinor neminem fore, qui id præstet. Fortasse etiam non deerunt, qui dicent, sumpta à nobis hac licentia, omnia Aristotelis obscura loca modico negotio perspicua fieri posse, addendo uerba, aut subrahendo, aut immutando. quibus obiciam id, quod ab Horatio dicitur, de ficto carmine sumpto ex noto, cum ait:

- » Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi uoluis
- » Speret idem, sudet multum, frustra q̃ laboret,
- » Ausus idem. Nihil enim mea sententia difficilius, quàm contextus castigare: ita tamen, ut quæ antecedunt, & quæ sequuntur, mutuo consentire uideantur. sed quoniam satis egressi sumus, receptui canamus, & ad locum Poeticæ, quem deprauatum esse dubitamus, cuius gratia locum Rhetoricæ huic contra-

rium tetigimus, quem dubio procul deprauatum existimamus, reuertamur. Locum igitur Poeticæ non ea ratione castigandum putauimus, quoniam falsi aliquid contineat, sed quia frequentia non uidentur à præcedentibus dependere. Quod si mendum non sit in uerbo HEXAMETRA, dicimus partem hanc à superioribus pendere, hoc modo. Cum alternatim colloquendo, dimissa saltatoria satyricaque Poësi, Tragedia posterioribus seculis uteretur poetæ, ex tetrametro carmine fecerunt iambum. Et occurrens Philosophus obiectioni, quæ fieri posset, cur scilicet non ex tetrametro hexametrum fecerunt, sed iambum potius, respondet, quoniam iambus est maxime aptus alternis sermonibus: cuius signum, quoniam in mutuis colloctionibus iambos multos dicimus, hexametra uero rarius. fateor me semper animaduertisse responsionem ad tacitam obiectionem hac ratione fieri, cum hac uoce γὰρ, quod tamen hic non extat. Dubitaret fortasse quispiam. nam superius Aristoteles, Homerum laudans, eum poemata fecisse dixit dramaticis actionibus referta, & nos Aristotelem dramaticas eas actiones uocare diximus, quæ in scenam possent induci: sed Homerus heroico carmine scripsit: heroicum ergo carmen Tragediæ conueniret, non autem iambus. Responderi potest, quod etsi eo carmine uti posset Tragedia: nam in calce operis huius hoc concedit: iambus tamen ad sermones alternos, quibus in Tragediis utimur, est magis aptus. & Aristoteles cum Homerum imitationem fecisse dramaticam affirmat, non ad carmen respexit, sed ad personas duntaxat, quas inter se loquentes inducit Homerus.

PARTICULA .XXIX.

Ἡ δὲ κωμῳδία ἐστὶν, ὡς αὖτε ἔπαυται, μέμνησι φουλοτέρῃσι μὲν, οὐ μέντοι κατὰ πᾶν καὶ κ' αὖτ', ἀλλὰ τῷ αἰσχροῦ ἐστὶ τὸ γὰρ γὰρ καὶ μάλιστα ἐστὶν ἀμείττω καὶ αἰσχροῦ ἀνέκδοτον, καὶ οὐ φθαρτὸν, αἰὲν, ὅτι τὸ γὰρ καὶ πρὸς αἰσχροῦ ἐστὶν, καὶ δις αἰσχροῦ καὶ αἰὲν ὁδῶν.

Comœdia autem est (ut diximus) peiorum quidem imitatio, non tamen secundum omne uitii genus, quamquam ridiculum à turpi proficiscitur. Ridiculum enim aliquo pacto peccatum est, & turpitudine sine dolore, minimeque noxia: perinde ac ridicula statim appareat deformis facies, distorta sine dolore.

EXPLANATIO.

Declarata Tragediæ, atque Comœdiæ origine, Tragediæ promotionem explicare Philosophus est aggressus, quæ de hæcenus egit: nunc uerò de Comœdiæ incremento agendum erat: quod ut commodius fiat, quid prius Comœdia sit, ex ante dictis colligit, cuius definitionis genus est imitatio. Poësies enim, ut supra diximus, in hoc omnes conueniunt, ut imitatio sint. Materiam autem imitationi huic substratam adiungens Philosophus, differentiationem apponit, homines scilicet peiores; atque hos non omnes, sed quorum actiones non fordæ, sed ex eo genere turpis sunt, quod risum ciēt. Probat autem, ridiculum esse turpis partem, quid ridiculum sit explanans. id uero quoddam esse peccatum dicit, ac turpitudinem citra dolorem, & citra corruptionem. nam etsi quis corrupti

corrumpi se non sentiret, ut apoplecticus in ignem cadens, uel si alicui sanguis exiret, hi commiserationem, & non risum cierent. Exemplo autem ostendit, risibile peccatum esse sine dolore, inquires: PERINDE, AC RIDICULA STATIM APPAREAT DEFORMIS FACIES, DISTORTA, SINE DOLORE.

ANNOTATIONES.

Comœdiam Plato latius, quàm Aristoteles, in dialogo de Legibus septimo, uidetur accipere, cum ait: Deformiũ uerò corporum, cogitationumq; motus, qui ad risum, & Comœdiam uerbis, cantu, saltatione, omnibusq; huiusmodi imitationibus spectant, cõsiderare, & cognoscere necesse est. nam seria sine ridiculis, & omnino sine contrariis cõtraria cognoscere quidem impossibile est, si quis prudens est futurus. Fieri autem ambo minime possunt, si quo pacto uir putis participes euasuri sumus. Sed hæc huius gratia cognoscenda sunt, ne propter ignorantiam ridiculum aliquod agatur, aut dicatur, cum minime oporteat. Serui igitur & peregrini precio conducti, talia imitentur, studium uerò ipsis nullum adhibeatur. nec adeo liber sit ciuis, seu uir, siue mulier, qui discere se dicuntur, non nihil conferre uidentur. Sciendum uerba illa contextus: † QV ANQV AM RIDICVLVM A TVRP I PROFICIS CITVR: non apte græca uerba, quæ illis respondent exprimere. ita enim uertenda, connectendaq; cum prioribus erant. SED SECVNDVM TVRPIS PARTICVLAM, RIDICVLVM VIDELICET. De ridiculis Cicero, Quintilianus, & alii scripsere. nos quoq; in opusculo seorsum ad hoc dicato, Deo fauente, dicemus. At dubitatur. nã Comœdiæ definitio & aliis à definito cõpetere uidetur, quãdo quæ in scenam à nobis inducuntur, eadem & in Poesi per narrationem exprimi possunt. quod sanè si fiat, uniuersæ, quas de Comœdia recensuimus conditiones, itidem hic reperientur; neque tamen id genus poema Comœdia censetur. Respondere me Hercule potest, quod cum Aristoteles colligat ex antedictis definitionem, iãq; ostensum sit Comœdiam, atque Tragœdiam imitationes dramaticas esse, merito fiet, ut cum Comœdiam imitationem esse dicis, intelligere debeamus, non quidem quamcunque, sed quæ agendo imitatur. Peccatum opponitur recto. quare quot modis à recto recedimus, tot etiam modis labimur, ac peccamus. Rectitudo autem alia animi, alia corporis, alia rerum, quæ extra sunt positæ: quorum itidem peccata inueniri necesse est. peccatum enim satis fufum uocabulũ est. nam dicinius peccata naturæ, peccata artis, & peccata rationis. uerũ de hoc cum de ridiculis agemus, fusè lateq; dicemus.

PARTICVLA .XXX.

Αὐτὸ μὲν ὅν τῆς τραγωδίας μεταβάλλει, ἢ δὲ ἂν ἴλησθαι, εὐ λελαθεῖσι. ἢ δὲ καὶ ποικίλῃς, ἢ μὴ ἀποσπᾶσθαι ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἢ λαθεῖν. ἢ καὶ τὰς χερὸν καμωδῶν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἀρχῇ ἵδαναι. ἀλλ' ἴδιαι λαθεῖσιν. ἢ δὲ ἐκ τῆς ἀρχῆς πᾶσι τοῖς ἀρχῇ, οἱ λαθεῖσιν καὶ τῶν ποικίλων μεταβάλλει. τῆς δὲ ἀποσπᾶσθαι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἢ ποικίλῃς, ἢ πᾶσι τοῖς ἀρχῇ, ἢ μὴ ἀποσπᾶσθαι ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἢ λαθεῖν. τῶν δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς πᾶσι τοῖς ἀρχῇ, οἱ λαθεῖσιν καὶ τῶν ποικίλων μεταβάλλει. τῆς δὲ ἀποσπᾶσθαι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἢ ποικίλῃς, ἢ πᾶσι τοῖς ἀρχῇ, ἢ μὴ ἀποσπᾶσθαι ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἢ λαθεῖν.

Igitur de promotione Tragediæ, & per quos, satis constat; secus uero de Comædia, siquidem initio, quod parum sui studiosos habuerit, latuit: † sero enim ab Archonte comædorum chorus, ut quisque sese obtulisset, inductus est. Eius uerò professores, ubi iam aliquam speciem præ se tulit, memorantur. Quis autem personas, prologos, histrionum multitudinem, cæteraq; huiusmodi protulerit, prorsus obscurum. Cæterum confingere fabulas, quod quidem à Sicilia primum manauit, Epicharmus, & Phormis ceperunt: sicuti quoque ex Atheniensibus Crates, iambica prorsus ratione omisssa, in uniuersum sermones, uel fabulas confinxit.

EXPLANATIO.

Qui Tragediæ mutationum auctores fuerint non ignoratur. De Comædia uerò (inquit) quoniam à principio studium ei non adhibebatur, eadem indicare non possumus. Quod uerò ab initio Comædiæ studium non adhiberetur, ostendit Aristoteles, eo quod magistratus serò Comædorum chorum dedit, hoc est multo post Comædiæ inuentionem magistratuum sumptu comædis chorus est factus. antiquitus enim in populi gratiam ludi sumptibus publicis fiebant, ut etiam tempestate Romanorum obseruabatur: «*Μηδοντι δόντι*, hoc est non dabatur chorus tunc à magistratu, sed ipse te qui uolebant chorum ingrediebantur. Subiungit deinde, quod posteaquàm speciem aliquam præ se tulit Comædia, qui eius fuerint auctores, memorantur. At quis personas, id est laruas, uel prologos (prologum Aristoteles eam Comædiæ partem, quæ prologo Tragediæ proportionem respondet, esse ait. sed Tragediarum prologus prima pars est Tragediæ, in qua fabula aperitur in uniuersum. uerùm de hoc latius, cum de Tragediæ prologo pertractabitur, disseremus) uel histrionum multitudinem, cæteraque huiusmodi, sicuti apparatus, atque ea omnia, in quibus Comædia conuenit cum Tragedia, protulerit, ignoratur. Cum uerò ait, Epicharmus, atque Phormis primos tabulas confinxisse, quo etiam tempore Comædia speciem aliquam præ se ferre cepit, conficere fabulas à principio Siculos incepisse significat. Eorum, qui Athenis fabulas fecerunt, primus Crates fuit, qui iambica prorsus ratione omisssa, in uniuersum sermones, uel fabulas confinxit. sensus est, Cratem Athenis primum omisisse hunc, aut illum maledictis persequi. superius enim est dictum, iambicos poetas maledictiæ plenos extitisse. At Crates in uniuersum confinxit sermones, uel fabulas. Dixit IN VNIVERSUM, quod opponitur singulari, quod poeta iambis utentes sectantur. SERMONES, VEL FABV-

LAS, pro eodem utraq; accipiuntur, perinde, ac si diceret, uoca, ut libet. uel uox, FABULA, quid per sermones intelligat Philosophus, exprimit & explanat.

ANNOTATIONES.

Putauit Paccius $\chi\epsilon\chi\epsilon\iota$ esse Poetæ cuiuspiam Comici nomen, à quo chorus inductus in Comædiam sit. sed rectius est uocem illam pro supremo magistratu accipere. nā uerba Græca ita se habent, $\tau\ \chi\epsilon\iota\ \gamma\alpha\rho\ \chi\epsilon\chi\epsilon\iota\ \kappa\omicron\mu\omicron\delta\iota\omega\iota\ \epsilon\iota\ \tau\ \pi\iota\ \delta\ \chi\epsilon\chi\epsilon\iota\ \iota\delta\iota\alpha\iota\kappa\epsilon\iota\ \epsilon\lambda\lambda\ \iota\delta\iota\alpha\iota\sigma\tau\omicron\iota\ \iota\sigma\tau\epsilon\iota$. quæ ad uerbum ita uerti debent. ET ENIM CHORVM COMOEDORVM SERO ARCHON DEDIT, SED VOLUNTARI ERANT. uerum improprie admodum Aristoteles esset locutus, dicēs Archon dedit chorū Comædis, id est fecit chorū Comædiarum. Quod autem dare chorum non significet facere, ex Platone, qui eadem locutione in septimo dialogo de Legibus usus est, cuius uerba hæc sunt, cognosci potest. Tragædiæ uero Poetæ, qui res (ut aiunt) serias narrant, si nos sic interrogent, Licetne o amici in regionem, ciuitatemq; uestram nobis uenire, poemataq; nostra ad uos perferre? an aliter uobis de Tragodiâ uisum est? Quid ad hæc diuinis uiris recte nos respondebimus? nam mihi quidem ita uidetur. Nos uero, o uiri optimi, Tragædiæ quàm pulcherrimæ, & optimæ quoad fieri potest sumus poetæ: nempe uniuersa res publica nostra pulcherrimæ, optimæq; uitæ imitatio est, quam rem nos certe Tragædiam uerissimam arbitramur. Poetæ ergo uos estis, poetæ quoque eiusdem poematis ipsi sumus, & quasi æmuli ad opus pulcherrimum Tragædiæ contendimus, quod sola lex uera, ut speramus, potest perficere. Verum nolite credere facile à nobis admitti, ut scenas in foro constituatis, & clamoros conducatis hiistriones, qui altius, quàm nos exclament, atque ita ad liberos nostros, ad uxores, ad turbam urbis omnem de eisdem rebus, non eadem quæ nos, sed contraria sæpe concionemini. infaniremus enim, & nos omnino, & ciuitas omnis, si ante quàm magistratus uiderint quæ composuistis, & dicenda ad populum iudicauerint, admitteremini. Nunc igitur, o uiri optimi, mollium Musarum alumini, istos cantus uestris cum nostris apud principes comparabimus: et si quæ dicentur eadem, aut meliora nostris esse uidebuntur, chorum uobis dabimus; sin uero aliter, o amici, nunquam dare poterimus. Hæc Plato. Quæ altius sunt repetita, ut admonerē hunc Platonis locum alicui, quod mendosè sit scriptus, suspectum uideri posse, nec scribi debere $\chi\epsilon\chi\epsilon\iota$, id est chorum uobis dabimus, sed $\chi\epsilon\chi\epsilon\iota$ uobis dabimus, hoc est regionem uobis, & nostram inhabitare ciuitatem concedemus. Nam cum hoc loco Plato quærat, an tragici in ciuitatem sint admittendi, respondeatq; quod si magistratus eorum poemata legibus ciuitatis consona iudicabunt, tunc dabitur eis locus, id est in ciuitatem admittentur: si hoc pæso Platonis uerba legerentur, responsio uideretur bellè interrogationi respondere, at si legatur CHORVM, non uidetur quomodo correspondeat interrogationi. Si enim quærat, an tragici sint in regionem admittendi, & respondeatur, opus esse, ut à magistratibus eorum poemata uideatur, quæ si moribus ciuitatis non erunt absona, dabitur eis chorus, uidetur hæc responsio non ita quadrare sicuti prima, quæ scripturam immutat. Credimus tamen ehorum legi debere, nec esse mendum in hac Platonis parte. nam cum illorum poetarum cantus cum suis apud iudices conferendos esse dicat, utri præstantiores sint, chorus autem in Tragædiis canat, merito intulit, dabimus uobis chorū, hoc est admitteremus uos in ciuitatem, ac sumptus, quod plus est, chori uestrorum Tragædiarum peroluemus. sic enim eleganter respondemus, & modus admodum usitatus est, ut in responsione plus demus, quàm petitum sit; cum

is, qui

is, qui petit iustas petitionis causas habere. Vtunque tamen sit, dare chorum hic apud Platonem, non est componere, aut efficere chorum: quare nec apud Aristotelem rationi consonum est, dare chorum valere efficere chorum, siue cho-
ri auctore fuisse. Aliud hic animaduertendum, Comœdiam absolutam fuisse, antequam magistratus eam à maledictia cohiberet. nam Aristophanis Comœ-
diae erant absolutæ, perfectæq; ut patet aperte. quanta tamen in Nephelis eius-
dem maledicentia sit, quis non videt? Aristophanes autem ea fuit tempesta-
te, qua etiam Socrates, & Aristoteles: quanquam Aristoteles Socrate natu-
rior extiterit, eum tamen dum uiuere, omnino uidit. Quorum hæc: ut sciamus
illa uerba: ET ENIM CHORVM COMŒDORVM SERO MAGISTRA-
TVS DEDIT, SED VOLVNTARIJ ERANT: ad id tēporis esse referēda, in
quo nondū esset absoluta Comœdia, neq; dum Aristophanes florere. hic enim
sermo de promotione Comœdiæ est, atque eius incremento, & ita de primis
Comœdiæ temporibus. quocirca si nondum Aristophanis tempestate magi-
stratus lege maledicentiam compresserant, eo minus à principio Comœdia le-
gibus aliquibus erat adstricta. Particula uerò illa, *ἀλλ' ὁ δὲ ποιητὴς ἴσως*, quanquā,
ut putamus, rectè sit explicata, quid tamen præterea dicere quis posset, in mediū
asserere uolumus. ea uerba sic latinè sonāt: sed libera erat compositio, id est cho-
ro non adstricta. uel chorus non numero adstrictus, sed uoluntarius, ac liber.
uel chorus uoluntarius erat, hoc est poetæ libere dicere, scribereq; poterant. De
histrionum habitu uidēdus est Iulius Pollux libro quarto. Histriones uerò *ὑποκρι-
ταί* græci uocant. *ὑποκριτῶν* autem, hoc est pronuntiationem, maximam ha-
bere uim affirmat Aristoteles in initio tertii de Rhetorica. Phormis scribitur,
sed rectius Phormus, quoniam Athenæus libro decimo quarto, & Suidas Phor-
mū quendā comicum Syracusanum extitisse dixit: de Phormi uerò penitus ni-
hil. At Crates Atheniensis fuit, qui cū prius scriberet iambos, illis omisiss ad
scribendas Comœdias se cōtulit. dictum est enim supra, poetæ ex iambicis effe-
ctos esse comicos. Emerge hic dubitatio, si Crates Atheniensis fabulas co-
micas primus confinxit, cū superius Dorienfes uendicare sibi Comœdiā
affirmaret, inter cætera Epicharmum, qui comicus Dorienfis fuit, Chonnida
& Magnete comicis Atheniensibus natu priorem extitisse dixit: tacite innuēs
hosce duos fuisse, qui primi Comœdias fecerint Athenis? nisi enim illi poetæ
primi fuissent, qui Comœdias Athenis effecissent, non ualeret, Epicharmus Ma-
gnete Chonnidaq; prior fuit, igitur primus auctor Comœdiarum fuit. posset
enim alius esse, qui his omnibus esset prior, qui tamen Athenis oriundus exis-
ret. Cū igitur à poetarum uetustate ratio ducatur, utrique uetustissimi poe-
tarum omniū Atheniensium Chōnides & Magnetes fuerunt. Quoniam igitur
pactio nunc Athenis Cratem primū, dimissa iambica ratione, sermones uel
fabulas in uniuersum cœpisse facere dicite? cū præsertim hoc loco de Epichar-
mo meminerit, de quo itidem, cū de auctoribus Comœdiæ ageret, mentio-
nem fecit? An, Crates Chōnides & Magnetis tempestate fuit: sed ipse primus, dimissa
iambica idea, fabulas in uniuersum confinxit, illi uerò iambicam ideam ser-
uarunt. Vd idem est poeta, duobus tamen nominibus appellatus: in uno qui-
dem loco nomine proprio, in altero autem cognomine. quod in Aristotelis
interpretibus usu uenire saepe uidemus. nam modo Ioannem, modo Philopo-
num nuncupamus. Alexandrum item uocamus, quem etiam Aphrodisiensem,
cū opus fuerit, nominabimus. atque ita de aliis. quod idem de poetis dici po-
test. Quod si harum responsionum neutra satisfacit, dicemus Aristotelem nō
de primo auctore absolute, qui Athenis Comœdias fecit, meminisse, sed de pri-
mo duntaxat, qui iambica ratione dimissa, fabulas in uniuersum conscripsit.
Siquis autē obiciat, Tragediam rhythmo, qui in corporis motu uersatur, etiā
uti,

uti, de quo tamen nulla ab Aristotele facta est mentio, ac propterea non nihil in Tragediæ definitione, de qua infra dicitur, desiderari: nam rhythmo, qui gestu, ac motione corporis fit, Tragediam uti, inter Initia huius libelli dixit Aristoteles. Respondemus, inferius commodiore loco, cum de Tragediæ partibus quantis agetur, nos obiectioni huic facturos fatis.

PARTICULA .XXXI.

ἢ μὲν οὖν ἐπιποιοῖα τῇ τραγῳδίᾳ μέλει μόνῃ μέτρῳ μετὰ λόγῳ μέσαισι ἢ ἀποδαλῶν ἀνελούδους. τῇ δὲ τὸ μέτρον ἀπὸ τῶν ἔχον, καὶ ἀπορροαίαι εἶναι, πῶς διαφέρουσι, ἢ τῇ μίαι. ἢ μὲν οὖν μέλου, περὶ τῆς μίαις μελῶν ἐλίσσῃ, ἢ μικρὸν ὑπελλὰς, ἢ δὲ ἐπιποιοῖα ἀδύνατος τῇ χροῖν καὶ τῷ διαφέρειν. καὶ τῇ τῷ περὶ οὐλοῖς εἰ τοῦ τραγῳδίας ὅσον ἐποιοῖ, καὶ εἰ τῷ ἐποιοῖ.

Itaque tragediæ epopœia duntaxat similis esse apparet, quod metrico sermone præstantium imitatio est. hoc differt, quod simplici utitur metro, quodq; enarratio est, longitudine præterea: quoniam tragediæ quidem intra unius potissimum Solis, uel paulò plus minusve, periodum actio est: quandoquidem Epopœia temporis spatio non urgetur, quæ sanè libertatē in Tragediis, perinde ac in hexametris, à principio usi sunt.

EXPLANATIO.

Exposita Poetices, ac partium ipsius origine, promotioneq; ex dictis superius quid habeat commune Epopœia cum Tragediā, quidve diuersum colligit. Duo uerò sunt, quibus Epopœiam se qui Tragediam dicit. alterum est, quod hæc æque, ac illa metrico utitur sermone. alterum uerò, quod Epopœia, quemadmodum & Tragediā, serias grauesq; actiones imitatur. Tribus uerò differunt. nempe Epopœia simplici utitur metro, hoc est citra harmoniam, numerumque: Tragediā uerò præter metrum, atque harmoniam adhibet etiam saltationem. Differunt itidem, quod Epopœia Poësis sit, quæ narrando, Tragediā, quæ agendo fit. Terpiò, & ultimo, temporis longitudine distant. Tragica enim actio res gestas unico solis circuitu, uel paulò longiore exprimere debet. at Epopœia spatio temporis non urgetur: hoc est heroici multorum annorum actiones imitantur: ut patet ex Odysseā, atque Aeneide. quanquam (inquit) idem in Tragediis à principio fiebat, & in heroicis. hoc est, Tragediā à principio res gestas longo temporis spatio imitabatur: quod etiam heroici faciunt.

ANNOTATIONES.

Epopœiam Philosophus non fuisse atque improprie, ut operis huius initio fecit, hic accipit; sed proprie, eam scilicet, quæ carmini heroico adstricta est: & est Poësis, quæ soluto sermone gestas res graues, ac serias imitatur. quam etsi Philosophus tempore indeterminatam esse dicit, id tamen sano modo intelligendum est.

dum est. si enim quam imitatur actione, finita (ut infra docebit) esse debet, tēpus quoque determinatum sit oportet. uerū Philosophus Epopeiæ tempus indeterminatum esse dicit, quoniam amplam admodum latitudinem habet. Cur autem Tragedia atque Epopeia penes tempus lōgum, uel breue mutuo differant, considerandum est. Cū igitur Tragedia atque Comœdia, (nam utrique eadem est temporis ratio) propē ueritatem quoad fieri potest, accedere conentur, si res gestas mēsis uisus spatio, duabus, tribusue ad summum horis, quanto nimirum tempore Tragedia uel Comœdia agitur, factas audiremus, res prorsus incredibilis efficeretur. Fingamus enim in aliqua Tragedia, Comœdia ue, nuntium in Aegyptum mitti, ut rediens aliquid nūtiat. quis profectō spectator, si post horam hunc redeūtem illinc, in scenam introduci uideat, nō exibilabit, explodetq., & rem ā poeta omni prorsus ratione carentem, falsam prædicabit. Verū in Epopeia longē aliter euenit. cū enim narrando fiat, haud quaquam absurdum est, si quæ septem annorum spatio, qualis Aeneis actio est, aut uiginti, ut Odysseæ gesta sunt, continuata serie, personam interdum unam, interdum alteram loquentem inducens annuntiet. Notatione quoque dignum uidetur, uocem ἄρσος, tametsi omne carmen significet, ab Aristotele tamen, & ā Platone pro Heroico carmine sumi. ab Aristotele quidē hoc loco, cū ait, καὶ ἐν τῷ ἱμῷ. ET IN HEXAMETRIS. nam cū hac parte Philosophus de Tragediā atq. Epopeiā differentia, quatenus ad spatium temporis pertinet, agat, dicens quod aliās in Tragediis res longo temporis spatio gestas imitabantur, perinde ac in carminibus, per carmina, hexametra intelligere necesse est. Plato præterea in Phædro inquit: Illud insuper animaduertendum, amoris amicitiam non beneuolentia ulla, sed auaritia quadam exploitationis, quasi fame constare.

.. Ut lupus ipse agnum, puerum sic ardet amator.

.. Quibusdam uerō interiectis, paulo post Plato subiungit. Audiuisti Phædre carmina me iam, non dithyrambos amplius canere. per carmina, intelligens hexametra. illud enim, quod paulo ante recitatum est, hexametrum carmen est. Interpret enim Platonis elegatissimē carmini græco Platonis hexametrum hexametrum carmen latinum reddidit.

.. ὁ λύκος ἑρπεταφάγος, ὡς παῖς φιλοῦσι ἑρπετοῖς.

.. Ut lupus ipse agnum, puerum sic ardet amator.

1 PARTICULA .XXXII.

Μὲν δὲ ἐστὶ τὸ μὲν παλαιόν, τὸ δὲ ἰδίαι τῆς τραγῳδίας. διῆμγ, ὡς πρὸς τὴν τραγῳδίαν οὐκ ἀποδείκνυται, καὶ φάσκει, οὐδὲ καὶ πάλαι πάλιν. ἂ μὲν γὰρ ἐποποιία ἔχει, ἐπαύξει τὴν τραγῳδίαν. ἂ δὲ αὐτὴ, ἐν παλαιῇ οὐ τὴν ἐποποιίαν.

i Circa uerō partes, ut hæc ambæ in aliquibus inter se non discrepant: ita propriæ nonnullæ, atque peculiare huius sunt. Quo fit, ut qui de Tragediæ uirtute, ac uitio diiudicare nouerit, idem quoque de hexametris nouerit: siquidem quæ hexametrorum sunt, in Tragedia prorsus inesse apparet: quæ uerō Tragediæ, in his non omnino.

EXPLANATIO.

Similitudinem ac differentiam Epopeiæ, Tragediæque etiam, quatenus ad earum partes attinet, hæc in particula Philosophus in medium profert. Partes enim aliquas Tragedia sibi peculiare habet,

bet, uelut Apparatum, Melodiam. aliquæ uerò sunt ei cum Epopœia communes, ut Fabula, Mores, Diction, & Sententia. Vnde corollarium ex his deducit, nempe qui exactè de Tragœdia egrègia ac uili, idem quoque de Epopœia rectè diiudicare poterit. cuius rei ratio est. quæcunque enim (inquit) in Epopœia sunt, insunt etiâ Tragœdiæ; at non contrà.

ANNOTATIONES.

Tragœdiarum partes, aliæ quales, aliæ quantæ, de quibus infra dicitur. de utriusque autè Aristotelè sensisse putamus, cum ait: *SYVIDEM QVÆ HEXAMETRORVM SVNT, IN TRAGOEDIA PRORSVS INESSE. APPARET: QVÆ VERO TRAGOEDIAE, IN HIS NON OMNINO.* In hac itè particula, Epopœiæ nomine propriè utitur. ita autem accepta Epopœia carmini heroico adstricta est. quocirca uox ἐπῶν, pro heroicis carminibus, ut supra etiam admonuimus, capi debet.

PARTICULA XXXIII.

Ποιῶν δὲ τῆς ἑξαμέτρου μιμητικῆς, ἢ ποῦ καὶ ποῦ δὲ τῶν ἑρῶν, ποῦ δὲ τραγῳδίας λίαν, ἀπὸ λαβόντες αὐτῆς ἐκ τῆς ἀρμεῖαν τὴν γινώσκοντες ὅσοι τῆς ἐπίσης.

De hexametri igitur imitatione, atque Comœdiæ, post dicemus, nunc autem de Tragœdia: cuius essentia definitionem, uelut iam enatam ex his quæ dicta sunt, iterum sumentes, hanc esse dicimus.

EXPLANATIO.

Completo sermone de Comœdiæ, atque Tragœdiæ origine, ac incremento, subiunxit quibusnam rebus Epopœia cum Tragœdia conueniat, & quibus differat. Iis absolutis, Epopœiæ, ac Comœdiæ considerationem ad sequentia reiiciens, nunc de Tragœdia agendum esse dicit. atque huius ordinis ratio è particula præcedente haberi potest. dictum enim est, Epopœiæ nullas esse partes, quæ itidè Tragœdiæ non sint, quæ tamen aliquas sibi proprias habet. unde qui rectè inter bonam, & malam Tragœdiâ iudicare poterit, is etiâ de Epopœia rectum ferre poterit iudicium, sed non è conuerso. sermo igitur de Tragœdia sermoni de Epopœia præferendus est, quoniam perfectè habita Tragœdiæ notitia, in eam quæ Epopœiæ est, faciliè peruenitur. Cæterum, ut Philosophus nos admoneret, quid per Epopœiam intelligat, his eam uerbis descripsit, dicens: *DE HEXAMETRI IGITUR IMITATIONE.* Epopœia igitur Poesis est, quæ hexametro imitatur, de qua infra postea dicitur. Nunc uero de Tragœdia dicere proponit, & aggredi definitionem statuit, quæ naturam eius explanet: quam ex iis, quæ de ea sunt dicta superius, colligit eruditè. Isthæc autem superius dicta, ex quibus Tragœdiæ definitio colligitur, in particulæ sequentis commentariis declarabuntur.

Ex hac

ANNOTATIONES.

Ex hac Aristotelis particula manifestissime patet, Epopœiam ab Aristotele
 „ aliter hic usurpari, ac operis huius initio fecerit, cum dixit: Nudis autem sermo
 „ nibus, siue metris solummodo Epopœia utitur, metrorum quidem hæcenus, si
 „ ue mixtis aliquibus inter se, siue generis eiusdem alicuius. cum enim eam hic
 describat, & hexametro metro factam esse dicat, si uel soluta oratione, uel alio
 carminis genere fiat imitatio, Epopœia, quæ de hic agitur, haud appellabitur.
 Omnibus igitur cum Aristotelis, tum aliorum auctorum locis, Epopœiæ nom-
 en imitationē semper heroico metro factam significat, excepto Poetices Ari-
 stotelis loco, quem nuper citauimus, in quo cum nulla uox magis eos exprime-
 re uideretur imitatores, qui solo sermone quomodocunque uerentur, quàm
 Epopœia, placuit Philosopho uoce illa aliter uti, quàm sit hominum usus.

PARTICULA .XXXIIII.

Ἐστὶν τραγῳδία μέγας πρῶτος ἀντιπάλαιος, καὶ πλεον, μέγας ἔχων, ἰδνόμε-
 να λόγων, καὶ ἐκείνου τῶν αἰδῶν οἱ τοῖς μέγας δὲ τῶν, ἢ οὐ δὲ πρῶτος, ἀλλὰ δὲ ἰδ-
 ου, ἢ εἰς τὴν πρῶτον καὶ τῶν τοῖς πρῶτον καὶ τῶν καὶ τῶν.

Tragœdia est imitatio actionis illustis, absolutæ, magnitudinem ha-
 bentis, sermone suauis, separatim singulis generibus in partibus agentibus,
 non per enarrationem, per misericordiam uerò atque terrorem perturbatio-
 nes huiusmodi purgans.

EXPLANATIO.

Hæc est Tragœdiæ definitio, cuius genus imitatio est: cætera
 quæ in definitione ponuntur, differentiæ locum habent. Imita-
 tionem autem Tragœdiæ genus esse, ex operis huius initio con-
 stat apertè, ubi Philosophus id commune, in quo Poeseum species
 omnes conueniunt apponens, IMITATIONEM esse dixit. Posi-
 to genere, imitatione inquam, subiungit: ACTIONIS. nam supra
 uisum est, Tragœdiā agētes imitari, quos aut probos, aut improbos
 esse oportere dixit. Tragœdiam uerò serias, atque graues actiones
 imitari demonstratum est, cum dixit, Sophoclem cum Homero con-
 uenire, quoniā ambo præstantes homines imitantur. Addit autē:
 ABSOLVTÆ, MAGNITVDINEM HABENTIS. siquidem est de-
 claratum, quomodo Tragœdia fuit aucta, atque perfecta. SERMO-
 NE SVAVI, nam dictū est, duas esse Poeseos naturales causas, quarū
 altera carmen erat. carmen autem sermonem suauem esse apertum
 est. addidit: SEPARATIM SINGVLIS GENERIBVS IN PAR-
 TIBVS AGENTIBVS. quoniam supra dictum est, Poeseum aliquas
 uti simul numero, harmonia, atque metro, ut dithyrambis alias ue-
 rò non simul, sed seorsum, ut Tragœdia. NON PER ENARRA-
 TIONEM. hanc partem superius expressit in tertia. Poeseum diffe-
 rentia, quæ erat, quòd aliquæ Poeses narrando, aliquæ autem agen-
 do

do imitarentur. igitur, si Tragedia agendo imitatur, non per enarrationem imitationem suam exercet. Quam particulam clarius explicans, ponit etiā Tragediā finē, & id quo finē assequitur, dicens: PER MISERICORDIAM VERO ATQUE TERROREM PERTURBATIONES HUIUSMODI PURGANS: hoc est animum liberans à perturbationibus, misericordiā & terrori similibus. sunt uero passionēs huiusmodi, animā concupiscibilis atque irascibilis. Rectē igitur Philosophus dixit, se Tragediā definitionem traditurum, collectam ex iis, quæ antea de ea sunt dicta. Vidimus hæcenus quomodo ex ante dictis Tragediā definitio desumpta sit, nūc quoniam particulā multā in Tragediā definitione differētiā loco positæ sunt, uidendum est, quem illā usum in definitione præstent. Cū igitur inquit: ACTIONIS ILLUSTRIS: Tragediam à Comœdia seiungit, quæ leues ac ridiculas actiones exprimit. cū ait: ABSOLUTAE, MAGNITUDINEM HABENTIS: imperfectam Tragediā à perfectā seiungit, cuius nunc definitionē ponit. aliud autē est, si dicas perfectā, aliud si dicas magnitudinē habentis. pulex enim quāquā exiguus sit: perfectus tamē est. multa cōtrā magna sunt, quæ tamē sunt imperfecta: ut pleraque, dum oriuntur, animalia. Duas igitur has conditiones postulat Tragedia, ut imitetur actionem, quæ & perfecta sit, & magnitudinem habeat. SERMONE SVAVI. hæc pars separat omnes imitationes soluto sermone factas, rerum grauium, absolutarum, atque magnitudinem habentium. SEPARATIM SINGVLIS GENERIBVS IN PARTIBVS AGENTIBVS. sciūgitur hac ratione Tragedia à dithyrambis, & legibus. NON PER ENARRATIONEM, PER MISERICORDIAM VERO ATQUE TERROREM PERTURBATIONES EIVSMODI PURGANS. distinguit Tragediam ab Epopœia. nam ante declaratum est, Epopœiam enarrando, Tragediam autem agendo imitari.

ANNOTATIONES.

Ex hac Tragediæ definitione quis sit eiusdem finis elicitur, qui sanè nō est animum à terrore ac misericordia purgare. Tragicæ enim actiones (quæ quidem scelera sunt per ignorantiam patrata) si spectatores in scena uideant, misericordia terrorem mouentur, ne illud idem sibi accidat uerentes. Itaque si Tragedia spectatores à terrore liberaret, cū terror ille sit, ne in id genus flagitia incidant & ipsi, Tragedia sceleribus patrandis promptissimos homines efficeret: quod prorsus absurdum est. Id præterea, quod aliis ratio, atque causa purgandi est, se ipsum haudquaquam expurgat. alioquin idem in se ipsum ageret, & eiusdem ratione esset in actu & potentia: quod prorsus incongruū est. cū igitur Tragedia interuentu terroris & misericordiæ animum à perturbationibus expurget, si per perturbationes, terrorem & misericordiam intelligeremus, sensus esset, Tragedia interuentu misericordiæ & terroris, animum expurgat

à misericordia & terrore; & ita idem esset causa se ipsum destruendi; & terrorem misericordiamque inducendo, utraque remoueremus: quod intellectus capere non potest. Non ne & id mirum esset, tragicos uelle animam humanam à terrore & misericordia expurgare, quibus si careret humanum genus, multa pateretur incommoda? nam si misericordia careremus, quomodo indigentibus opem præstaremus? longè igitur melius est misericordiae & terrores interuentu expurgare animum ab ira, qua tot neces fiunt: ab Auaritia, quæ infinitorum penè malorum est causa; à Luxuria, cuius gratia nefandissima scelera sæpissime patrantur. His itaque rationibus haudquaquam dubito, Aristotelem nolle Tragediæ finem esse animam humanam à terrore misericordiae uel expurgare; sed his uti ad alias perturbationes ab animo remouendas: ex quarum remotione animus uirtutibus exornatur. nam ira, uerbi gratia, depulsa, succedit mansuetudo, expulsa auaritia, inducitur liberalitas. atque ita de cæteris. Vult igitur Aristoteles, non, ut perturbationes hæ, terror inquam, & misericordia, propellantur, sed huiusmodi, id est his similes, ira uidelicet, luxuria, & eius generis aliae, quæ ideo dicuntur terrori ac misericordiae similes, quoniam animum exagitant atque perturbant; non minus ira, quam terror; non minus luxuria, quam misericordia. atque ita de reliquis. Cum igitur Aristotelis uerba ita se habeant: **PER MISERICORDIAM VERO, ATQUE TERROREM PERTURBATIONES HUIUSMODI PURGANS**: non de terrore, & misericordia purgandis, sed de perturbationibus huiusmodi, hoc est iis similibus (uti mox nimumus) intelligenda sunt. Cæterum, cum de animi purgatione in calce quoque librorum Politicorum Aristoteles loquatur, quæ eo loco dicuntur, huc transferenda putauimus: quoniam non parum ad huius loci intelligentiam conferre uidentur, sunt autem huiusmodi. Utendum Musica dicimus, non utilitatis uenius, at plurius causa, ut disciplinæ, & purgationis. Quid autem uocemus purgationem, nunc quidem simpliciter & summam, rursus autem in libro de Poetica manifestius dicemus. Utendum quoque ad oblectamentum uitæ, ad animi remissionem, contentionisque sedationem. Omnibus harmoniis quidem, sed non eodem utendum modo: uerum disciplinæ causa, quæ ad mores maxime pertinet, usurpandæ in audiendis aliis, qui hanc artem manibus exercent, & agentibus, & concitantibus est fruendum. Nam quæ perturbatio uehementer quorundam animos mouet, in animis omnium reperitur, & quantitate differt minore atque maiore, ut misericordia, & metus, atque etiam furor animi. sunt enim qui capiuntur, & afficiuntur hoc motu. Videmus eos, cum animum ad sacrorum cultum expiant, idoneumque reddunt, sacris modulationibus, carminibusque ita constitui, ut si medicinam, purgationemque reperissent: quod idem pati necesse est eos, & qui commiseratione, & qui metu, & generatim qui aliqua perturbatione sunt affecti, atque alios, quatenus aliquid huiusmodi singulis iniicitur. omnesque aliqua ex parte purgari, & alleuari cum uoluptate. Hæc Aristoteles, Ex quibus primum licet perspicere, eam poetice partem, ubi de purgatione animorum Aristoteles agebat, in hoc libro desiderari. nam tametsi in Tragediæ definitione dicatur, interuentu misericordiae, & metus, animum à perturbationibus expurgari, non tamen apertius hic Aristoteles, quam in libro Politicorum fecerit, explanat, quid purgationem appellet, ut ibi se in de Poetica libro facturum pollicetur. Aliud quoque animaduertendum est, Aristotelem quidem dicere, Musices interuentu animum à misericordia, & metu, ac cæteris animi perturbationibus expurgari, atque cum uoluptate alleuari, minime tamen cum concessurum misericordiam, & metum eorundem etiam interuentu propulsari. Quod autem interuentu perturbationis alienius, alia fugetur, sensus testatur. ubi enim uehemens est ira, ibi nulla misericordia, & e conuerso.

PARTICVLA .XXXV.

Ἀγὼ δὲ ἰδὲν ἔμελλεν μὲν λόγῳ, τὸν ἔχοντα ῥυθμὸν, ἢ ἁρμονίαν, καὶ μέλῳ. τὸ δὲ καὶ μελὸς
τῆν αὐτῶν, τὸ δὲ μετρίῳ ἵνα μόνον περιείηται, καὶ πάλιν ἔπειτα αὖτὲ μελὸς

Sermonem suauem appello, in quo numerus, harmonia, & melos inest: id uero separatim genere distinctum: cum metro tantum quædam absoluantur, quædam rursum melodia.

EXPLANATIO.

Posita Tragædiæ definitione, uoces quasdam in definitione contentas, quoniam obscuriusculæ uidebantur, nunc explanat. At primum quid sibi per *SVAVEM SERMONEM* uelit, declarat, quod scilicet numerum, & harmoniam, & melos habet. per numerum autem atque harmoniani, metrum: per melos uero, chori cantus intelligit. Et quoniam sermonis suauis sunt plures species, ideo subiungit quomodo species illæ in diuersis Tragædiæ partibus reperiuntur, quasdam absolui metro dicens: hoc est in aliqua Tragædiæ parte sermonis suauitas est, metri tantum causa, ubi chorus non canit: quædam uero pars suauem sermonem habet, quoniam accedit cantus.

ANNOTATIONES.

Animaduertendum, Aristotelem per rhythmum & harmoniam, carmen intelligere: per melos, musicam, in qua sermo est. nam etsi tres uoces sint, rhythmus inquam, harmonia, & melos, duo tamen solummodo carmen inquam, & musicam significant. Id ita esse ex ultima huius contextus particula probatur. ibi enim cum de sermone suauis loquatur, quem bifariâ diuidit, in eum qui metrum tantum habet, & eum qui melos, etiam prima contextus pars duo duntaxat continebit. Quod autem uerba illa, *ID VERO SEPARATIM GENERE DISTINCTVM*, & quæ sequuntur, ad suauem sermonem referri debeant, ex uerbis in definitione Tragædiæ positis uidere licet. nam post illa uerba, ἰδὲν ἔμελλεν αὐτῶν, *SVAVI SERMONE*, statim subiunxit, *SEPARATIM SINGVLIS GENERIBVS*, scilicet sermonis suauis, *IN PARTIBVS AGENTIBVS*. Quæ autem sint ista genera sermonis suauis, quæ scorsum in Tragædiæ partibus agant, hic explicat, dicens, alterum esse metrum, alterum uero melos. Quod uero per Harmoniam, & rhythmum oporteat carmen intelligere, hinc digno sci potest. cum enim Philosophus quid per sermonem suauem intelligat, aperiat, cum esse dicit, qui rhythmum, & harmoniam, & melos habet. Aut igitur sub aliquo definitionis membro, aut sub nullo metrum clauditur. Quod quidem sub nullo, sanè falsum est: quoniam in hac particula explicatur solum particula quædam in definitione Tragædiæ posita. sed quod in alicuius definitione conuenietur, id oportet illi inesse. Cum itaque in hac particula de metris fiat mentio, necessarium est metrum in definitione Tragædiæ cum comprehendisse: quod sanè præstitit, cum inquit, *SERMONES SVAVI*. Idcirco autem dixit sermone suauis, non autem metro, ut etiam melos includeret. nam etsi carmen sermo suauis sit, non tamen quilibet suauis sermo carmen tantum est: cum præter carmen interdum contineat & melos. Si igitur metrum sub suauis sermone

ne (ut iam ostensum est) includitur, oportet, ut uel sub rhythmi, uel harmoniz uoce claudatur. Si sub rhythmo, quoniam pacto sermo harmoniam habet, à sermone, in quo melos est, distinguetur: sermonem præterea suauem in Tragœdia non nisi altero ex duobus modis fieri posse declaro. cum enim in Tragœdia carmina sint, uel sine cantu, uel cum cantu, omnem Tragœdiæ suauem sermonem altero prædictorum modorum esse necessarium est. Adde, quod rhythmus hic nō is esse potest, qui motu corporis fit. nam rhythmus, quo de hic agimus, in sermone deprehenditur. superius item ab Aristotele dictum est, carmen rhythmi speciem esse. Harmoniam præterea hic accipit, non quamcunque, sed eam, quæ in sermone est. atqui eam in carminibus esse omnibus in confesso est. Per rhythmum igitur, & harmoniam, carmen intelligit: quoniam in carmine utraque reperiuntur. quocirca Philosophus adiecit illam particulam *ET*, ante uerbum harmonia (quam Paccius omisit ut indicaret primum membrum illic abolui, scilicet hunc in modū: *SERMONEM SVAVEM APPELLO, IN QVO NVMERVS, ET HARMONIA*, id est carmen, *ET MELOS*, id est & musica inest. Ex hoc contextu colligitur manifestissimè, carmen esse quid intimum Poësi, in eiusq; natura claudi, cum in definitione, quæ Tragœdiæ naturam declarat, apponatur. De rhythmo uerò, qui corporis motu fit in Tragœdia etiam dicitur.

PARTICVLA .XXXVI.

Ἐπὶ δὲ πρῶτης ποιήσας τὴν μίμωσιν, πρῶτον μὲν ἐξ ἀνάγκης αὐτὰς τὴν μόλις τραγῳδίας ὁ ὁμοίως λόγος, ὅτι καὶ μελοποιεῖν, καὶ λίσιν. οἱ τῶν τοις καὶ ποιήσας τὴν μίμωσιν. λίσιν δὲ, λίσιν μὲν, καὶ τὴν τὴν μέτρων σύνθεσιν, μελοποιεῖν δὲ, ὅτι τὴν διακρίσιν φανερὰ ἐξ ἑαυτῶν.

Quoniam uerò tota imitatio in actione uersatur, primum quidem apparatus ipsum, partem Tragœdiæ ponere necesse est, mox melodiam, & dictionem: utpote ex quibus imitationem conficiant. Dictionem appello, illam quidem metrorum compositionem: Melodiam, cuius omnino uis per se ipsa satis apparet.

EXPLANATIO.

Elicit ex iis, quæ in Tragœdiæ definitione sunt posita, qualesnam sint Tragœdiæ partes. ac primò cum eam non per enuntiationem imitari sit dictum, quod idem est, ac si dixisset, imitationem in Tragœdia agendo fieri, hinc fit, ut spectaculi ornatum, id est scenæ, histriionumque apparatus, atque ornamenta, Tragœdiæ particulam statuere debeamus. cuius enim generis actiones histriiones agendo imitantur, eiusdem uestimenta, cæteraque eorum ornamenta, si actio uerisimilis uideri debet, illis respondeat oportet. Melodia præterea ac dictio erunt & ipsæ, Tragœdiæ particulae: quod demonstrat, quoniam in iis imitationem efficiunt, id est per hæc imitantur. si igitur Tragœdia actionis imitatio est, & ea, quibus hæc actionis imitatio fit, ipsius partis esse oportere, constat apertè. Se ipsum autè Aristoteles declarans, quid per dictionem intelligat, ait, per illam quidē ipsam

ipsam metrorum compositionem se intelligere (tragici enim metri
co sermone, non autem soluto imitantur) per Melopœiam uerò id,
quod uim omnibus manifestam, musici inquam uocalem, habet.

ANNOTATIONES.

Partes, quas ex Tragœdiæ definitione colligit Aristoteles, sunt alteræ ex illis,
de quibus dixerat in proœmio, uidelicet de unoquoque Poeticæ genere partes
quales, ac quantas se uelle declarare. hoc enim in loco Tragœdiæ partes quales
inuestigat; quæ sunt sex, ut uidebimus, Apparatus, Diction, Melopœia, Mo-
res, sententia, & fabula. Verum cum qualitas ea sit, auctore Aristotele in Prædi-
camentis, qua res quales dicuntur, iccirco & singulis superius dictarum partiũ,
si Tragœdiæ sint partes quales, ipsa qualis denominabitur. Nos igitur clario-
ris doctrinæ gratia in singulis partibus, qua ratione Tragœdiæ à suis partibus
dicatur qualis, breui percurramus. Dicitur igitur ab Apparatu, uel regia, uel sum-
ptuosa: à Dictione, metrica, elegans, ornata: à Musica, suauis: à sententia, eul-
dens, grauis, affectibus repleta: à Moribus, morata: à Fabula simplex, uel per-
plexa. Ex contextu præterea, Tragœdiam absque metro esse non posse, colligi
potest. nam præter quàm quod in definitione naturam eius explicatè pona-
tur sermo suauis, etiam hac in parte ait: DITIONEM APPELLO METRO-
RVM COMPOSITIONEM. Quoniam in contextu melodiam esse dictum
est, cuius omnino uis per se ipsam satis patet, ideo hunc in locum nonnulla, quæ
ab Aristotele in octauo Politicorum libro, de Musica scribuntur, transferenda
iudicauimus, quibus Musicæ uis quomodo per se ipsa appareat, declaratur. Habet
enim (inquit) Musica naturalem uoluptatem. unde fit, ut sit omnibus ætatis,
omnibusq; moribus usus eius suauis, dulcis, atque iucundus. Ex his Aristote-
lis uerbis uidetur uerbum * πῶς, id est omnem, in hoc contextu positum le-
gendum esse πᾶσι, hoc est omnibus: quoniam, ut loco citato dicitur, Musica
suam uim omnibus manifestam habet.

PARTICULA .XXXVII.

Εἰς τὴν δὲ πρῶτην εἰς μὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἑαυτοῦ πρῶτον, ὡς ἀνδρῶν πρὸς τὴν
ἐν κατὰ τὸν ἑαυτοῦ, καὶ τὸν διάνοιαν, ὅτι καὶ τὸν καὶ τὸν πρῶτον ἐν φανερῶς πρὸς
πρῶτον, καὶ καὶ αὐτὸν διὰ τὴν πρῶτον ἐν, διάνοιαν, καὶ ἑαυτοῦ. ἢ καὶ κατὰ τὸν καὶ τὸν
καὶ τὸν, καὶ ἀποτρεχόμενον τὸν καὶ.

Sed quoniam actionis imitatio est, agiturq; ab agentibus quibusdam,
quos tum moribus, tum sententia esse tales omnino oportet, sicui quoque
actiones aliquas tales esse dicimus: manifestum est, harum actionum duas
esse causas, sententiam, & mores: et per quas planè uel uoti compotes, uel
minimè compotes omnes sunt.

EXPLANATIO.

Perseuerat Philosophus Tragœdiæ partes inquirere, & quibusdã
in illius definitione positis innititur, inter quæ & illud erat, quod
Tragœdiæ esset actionis imitatio. sed quod agitur (inquit) ab agen-
tibus quibusdam agitur, quos tum moribus, tum sententia tales esse
omnino oportet, hoc est morũ quidem ratione probos aut impro-

bos, ratione uero sententiæ cogitationis uel, aut iratos, aut tristes, aut alia aliqua perturbatione affectos. Ostendit autem, quod ratione morum & sententiæ tales agentes ipsi dicuntur, cum ait: per hæc enim, & actiones, quales esse dicimus. à bonis enim moribus actiones bonæ, à prauis uero prauæ proueniunt. ita quoque à cogitationibus tristibus tristes quoque operationes proficiuntur. Quibus, ita positis, sermonem absoluit, qui ob uocem illam *QYONIAM*, in huiusce partis initio positam pendebat, & ait: *MANIFESTVM EST HARVM ACTIONVM DVAS ESSE CAVSAS, SENTENTIAM, ET MORES*. Hæc igitur duo humanarum actionum principia sunt, cogitationes inquam, & mores. erunt quoque Tragediæ partes, secundum quas omnes agunt, aut non agunt. nam sicuti mores, & cogitationes causæ sunt, ut operemur; ita quoque cum abstinemus ab aliquibus operationibus, quas facere possumus, eas tamen non agimus, id in mores, aut cogitationes referemus.

ANNOTATIONES.

† Καὶ κατὰ τοὺς αὐτοὺς καὶ πυχάνους, ἢ ἀποτυχάνους πόνους. quæ ita uertit Paccius: *† PER QVAS PLANE VEL VOTI COMPOTES, VEL MINIME COMPOTES OMNES FIUNT*. Mihi tamen uidetur, si uerba græca ita intelligantur, ut Paccius intellexit, haud benè cum superioribus coherere. nam quid uoti compos, atque eius contrarium sibi uelit, facile satis intelligitur. quo autem modo, huic Aristotelis instituto ea uerba respondeant, haud quaquam patet. Iecir eo uerbum *πυχάνοι*, quoniam bellè cum aliis accommodatur, subintelligendum putarem *περί τῶν*: ut integra lectio sit, *περί τῶν πυχάνοι καὶ ἀποτυχάνους πόνους*. sic enim omnia in eundem scopum respiciunt. uult enim Philosophus duas in hoc contextu inuestigare Tragediæ partes, mores scilicet, & sententiam. quas cum dixisset, esse actionum causas, subiungit, quod sunt item causæ hominibus tum agendi, tum non agendi. Quod si hoc non placet, dicemus, ut Paccius, homines fieri uoti compotes, cum opera faciunt, moribus aut sententiis suis congruentia. quod si secus eueniat, non fiunt uoti compotes.

PARTICULA .XXXVIII.

Ἐστὶ δὲ τῆς μετὰ τὴν ἀρχὴν οὐ μὲν ἀποτυχάνους. λέγω γὰρ μὴ εἶναι τὴν οὐκ ἐστὶν ἀποτυχάνους. τὰ δὲ ἄλλα, καὶ οὐ πόνους ἐν φαιμέν τοις ἀποτυχάνους. διὰ τοιαύτα, καὶ ὅσα καὶ λέγουσι καὶ ἀποτυχάνους, ἢ καὶ ἀποτυχάνους γινώσκου.

Ad hæc actionis imitatio fabula est. Fabulam uero rerum ipsam compositionem appello: Mores, secundum quos agentes tales esse dicimus: Sententiam, ex quocunque dicentes uel aliquid declarant, uel mentem propriam aperunt.

EXPLANATIO.

Cum in particula præcedente duas Tragediæ partes, mores inquam, & sententiam, ex parte agentium Philosophus inuestigauerit, nunc

nunc ex ipsa actione aliam indagat; dicitque fabulam actionis ipsius expressionem, aut imitationem esse: idque probat dicens, quid uox fabula significet, nempe rerum seriem, compositionem uel, qua actiones extra scenam factas imitatur. Et quia de moribus, ac sententia mentionem fecerat, quid per utraque intelligat, subiungit dicens: *MORES, SECUNDUM QUOS AGENTES TALES ESSE DICIMUS*: hoc est bonos, aut malos. Addit deinde quid per sententiam intelligat, atque ita dicit: *SENTENTIAM, EX QUOCUNQUE DICENTES, VEL ALIQUID DECLARANT, VEL MENTEM PROPRIAM APERIUNT*. Sensus est: *sententia*, siue sententia in his est, in quibus qui loquitur aliquid probat, uel sententiam enuntiat: ut infra clarius apparebit.

ANNOTATIONES.

Animaduertendum est, tria esse, quæ in huius operis initio imitatores imitari dixit, actiones uidelicet, mores, & animi perturbationes. quod etiam sensu comprobatur. in Tragediis enim, ut patet, tria hæc quæ recensimus, imitatur. Cum igitur Aristoteles nihil de perturbationibus hac in parte dicat, in qua de rebus agit quas imitatur, sub sententia perturbationes comprehendendi necesse est. Dubitaret merito quispiam; quoniam in contextu proximè huic dicto dicebat Aristoteles, agentes tales dici, & secundum mores, & secundum sententiam; & declarans deinde hac in particula, quid per mores intelligat, mores (inquit) appello, secundum quos agentes tales esse dicimus; subiungens postea de sententia, non dicit, quomodo secundum eam agentes tales dicimus. Cui dubitationi sic respondendum censeo: nempe per mores, & sententiam tales homines uocari: at per mores, simpliciter absoluteque, ut avaros, uel liberales. cum enim mores fixi sint, nulla nos capere debet admiratio, si ab eis simpliciter nominamur. at sententia, quanquam & ipsa nomen imponat (dicimus enim iratum hominem, & actionem iracundiæ plenam) id tamen non absolute simpliciterque dicitur, sed ad certum ac statutum tempus. Quocirca, ut sententiam à moribus seungeret, inquit, secundum mores homines tales dici: id quod de sententia noluit dicere: sed sententia expressa uoluntas est. uoces enim, ut primo de Interpretatione libro dicitur, notæ sunt earum rerum, quas animo concipimus. Dictio præterea & sententia quomodo inter se differant, satis apertum est. de figuris enim dictionum ac sententiarum rhetores omnes tractauere. nos tamen nunc dicimus, dictionem à sententia differre, eo sanè modo, quo interpretatio à re, cuius est interpretatio, differre uidetur. uoces enim sunt ueluti sensum, & sententiarum interpretes. Mirabitur fortè quispiam, cur Aristoteles, cum apparatus, atque melopœiam inter sex partes Tragediæ qualitatem spectantes retulerit, & de cæteris quid per unamquamque intelligi debeat explicuerit, nil tamen huiusmodi neque de apparatus, neque de melopœia in medium attulerit. Sed Aristotelis plures consilii causas asserre possumus. In primis enim, quid per apparatus, atque melopœiam intelligendum sit, cum satis nota sint, non erat opus declarare. deinde, etsi apparatus utatur poetæ, illius tamen auctor non est, sed aliunde mutuatur. quamobrem infra de ornatu dicit, eum ad choragum spectare. De Musica uerò dicere possumus, de ea tunc dixisse quid esset, cum eam habere uim omnibus manifestam affirmasset.

λέγω γὰρ μῦθον τῶν, πᾶσι συνίστην ἥτις προχέμεται. VOX * τῶν si ita legatur, nullum mihi congruum sensum habere uidetur: quare, aut τῶν aut τῶτα, legendum esse arbitror. Τὰ δ' ἔστι, καὶ ὁ ποιῖς πᾶσι ἐν ᾧ φησὶν τὸς πρῶτον. ita passim legitur, sed me iudice legendum est, τὰ δ' ἔστι * καὶ ὁ ποιῖς πᾶσι, & quæ sequuntur. in particula enim præcedente dicebat Philosophus οὗς ἀνέγκη ποιῖς πᾶσι εἶναι κατὰ τὸ ἴδιον. quæ uerba, cum his correspondeant, satis apertè uideri potest, rectè nos errorem expurgasse.

PARTICULA .XXXIX.

Ἀνέγκη οὖν ποιῖς τραγῳδίᾳ μέρη τῶν ἑξ, καὶ ὁ ποιῖς πᾶσι ἐν ᾧ φησὶν τὸς πρῶτον. καὶ δ' ἔστι, καὶ ὁ ποιῖς πᾶσι, & quæ sequuntur. in particula enim præcedente dicebat Philosophus οὗς ἀνέγκη ποιῖς πᾶσι εἶναι κατὰ τὸ ἴδιον. quæ uerba, cum his correspondeant, satis apertè uideri potest, rectè nos errorem expurgasse.

Necesse est igitur cuiuslibet Tragœdiæ sex esse partes, secundum quas talis esse nuncupetur. Hæ uerò sunt, fabula, mores, dictio, sententia, apparatus, melodia. Quarum duæ ad ea pertinent, quibus imitantur: una tantum ad id, quo pacto imitantur: cæteræ uerò tres ad ea, quæ imitantur: præter has nulla. His itaque illorum non pauci partibus (ut sic dixerim) utuntur. etenim & apparatus totum ipsum continet, mores uidelicet, fabulam, dictionem, melodiam, sententiamque similiter.

EXPLANATIO.

Colligit ex superioribus Tragœdiæ partes ad eius qualitatem spectantes: quas sanè sex esse dicit, & eas enumerat. Ait autem: *Necesse est igitur cuiuslibet Tragœdiæ sex esse partes*: non ut numerum hunc è præcedentibus rectè probatum ostenderet, sed quoniam id probaturus est. Adiecit autem iuxta partes has, Tragœdiam talem dici, ut à partibus quantis has separaret. Volens autem Philosophus sex tantum partes esse, quæ ad qualitatem Poësis spectant, ostendere, primò eas enumerat, dicens: *Hæ uerò sunt, fabula, mores, dictio, sententia, apparatus, melodia. Quarum duæ ad ea pertinent, quibus imitantur*: melopœia scilicet & dictio: *una tantum ad id, quo pacto imitantur*: scilicet apparatus: *cæteræ uerò tres ad ea, quæ imitantur*: hoc est fabula, mores, sententia. subiungit: *et præter has nulla*: hoc est præter hæc tria, quibus scilicet imitamur, quæ imitamur, & quò, ad quæ absolueda sex enumeratæ partes concurrunt, nihil aliud ad Tragœdiæ qualitatem pertinens excogitare licet. Infert postea Aristoteles ex probatis: *his itaque illorum non pauci partibus (ut sic dixerim) utuntur*: cum nunc species Aristoteles uocet, quæ tamen partes sunt, ideo adiecit: *ut sic dixerim*.

RIM: quoniam impropria videbatur locutio: uel quoniam dixit, utitur: nam proprie formarum usus non est, sed corporum. Plurimos autem agentes illis uti confirmat. drama enim omne, hoc est omnis actio in scena expressa, illis omnibus æque constat, hoc est, æque indiget, apparatu, moribus, fabula, dictione, cantu, & sententia. si igitur actio his indiget, mirum uideri non debet, si agentium non pauci his partibus utuntur.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, Aristotelem, cum inquit, quibus enim imitatur, duas partes sunt, melopœiam, & dictionem intelligere. dixerat enim superius, ἢ ποιητικῆς καὶ λέξεως. ἢ ποιητικῆς γὰρ ποιεῖται τὸ μέτρον. hoc est, postea melopœia, & dictione. in his enim faciunt imitationē. imitationē autē tribus constare ab Aristotele operis huius initio dictū est, quibus uidelicet, quæ, & quomodo. Declaras præterea, quibus fieret imitatio, dixit sermone, harmonia, numero. cum igitur etiā hic repetat illa tria, quibus scilicet, quæ, & quomodo, sub uoce QVIBVS, dictionem contineri necesse est; quæ idem est, quod sermo: item & Harmoniam. Quod autem apparatus ad imitandi modum pertineat, hinc licet intueri. cum uelibus, personis, cæterisque ornamentis, & scena indigeant histriones, quoniam imitantur agendo, igitur apparatus spectat ad imitandi modum, quem per hanc uocem QVOMODO, Philosophus intellexit: sub qua partem nram duntaxat contineri uoluit. Tria demū esse dicit, quæ imitatur, quæ sub hac uoce QVÆ, contineri asseruit: ea autem esse fabulam, mores, & sententiam, ex iis, quæ ab Aristotele libri huius initio sunt dicta, facile patet. res enim enumerans, quas imitatur, actiones, inquit, mores, & perturbationes. atqui fabula actionis imitatio est: constat enim ex actionibus, quæ sunt omnino similes actibus, quos homines peregerunt, quos nimirum histriones imitantur: fabula itaque pertinet ad res, quas imitatur. moribus item, ac sententiis fides mores, ac sententias ueras histriones imitantur. Hæc igitur tria spectant ad ea, quæ nos imitatur. hæc uero comprehendit sub hac uoce QVÆ. τῶν μὲν γὰρ ἐστὶν ἡ λέξις αὐτῆς, ὡς ἐπὶ τοῖς κίχου τοῖς ἑσπῆς. καὶ γὰρ ἐστὶν ἡ ψῆς, καὶ ἡ δόξα, καὶ μῆτος, καὶ λέξις, καὶ μέλος, καὶ δυνάμις ἀσπῆτος. Verba hæc ita passim leguntur, latine autem ad uerbum ita uerti debent. HIS ITAQVE NON PAUCI ILLORVM (VT SIC DIXERIM) VTVNTVR FORMIS ET ENIM APPARATVS HABET OMNE, ET MOREM, ET FABVLAM, ET DITIONEM, ET MELODIAM, ET SENTENTIAM SIMILITER. At si in hac uerborū serie nullū est mendm, fateor hunc me locum non intelligere. nam uel rationem Aristotelem asserre uolumus, cum ait: ET ENIM APPARATVS HABET OMNE, & quæ sequuntur, illius partis, cur sex tantum sunt partes quales: & hoc dici non potest; quia id iam est absolutum, cum dixit, tria tantum esse, quæ ad omnem imitationem requiruntur, res scilicet quas imitatur, modum imitandi, & quibus imitatur, sub quibus sex illæ partes continentur: uel horum uerborum: HIS ITAQVE ILLORVM NON PAUCI PARTIBVS (VT SIC DIXERIM) VTVNTVR: quod neque dici potest. nam præter quàm quod hæc ratio est inepta, diceret Aristoteles, apparatus habere dictionem, sententiam, mores, fabulam, & melodiam: quo nihil absurdius. nam secundum nullum huius uerbi ἔχον, id est habeo, significatum, unquam hoc loquendi modo uteremur. apparatus ἔχει λέξιν, δυνάμιν, id est habet dictionem, sententiam, & quæ sequuntur. Quæ igitur fieri potest, ut apparatus, qui nihil horum habet, ab Aristotele dicatur omnia habere? cum præsertim addat uocem SIMILITER. Præterea, si Aristoteli propoposuit esset

esset dicere, apparatus habere mores, fabulam, dictionem, melodiam, & sententiam similiter, non usus esset verbo $\pi\alpha\iota$, id est omne, numeri unius, sed $\pi\alpha\iota\tau\alpha$, id est omnia, numeri plurium. Hæc sanè diximus, ut quam ratione uerba castiganda putemus, omnes intelligerent. Arbitror itaque non $\alpha\iota\tau\alpha$, sed $\alpha\iota\tau\alpha$ legendum: quod mendū haud diffuciliter incidere potuisse omnes intelligunt, sed quod uerborum horum, $\alpha\iota\tau\alpha$, & $\alpha\iota\tau\alpha$, uicinitas finitima similisq; magis est, eò me Heracle senfus, qui ex alterutra elicitur, distans magis, ac diuersus est. Tria comperi exemplaria, in quibus $\alpha\iota\tau\alpha$, & non $\alpha\iota\tau\alpha$ legebatur, sed $\alpha\iota\tau\alpha$ erat in margine: nec eadem manu, qua liber exaratus erat, illa uox erat descripta. Quo fit, ut existimemus, qui $\alpha\iota\tau\alpha$ scribere, nō quod exemplar, in quo $\alpha\iota\tau\alpha$ legeretur, habuerint, sed ratione duce in eam sententiam deuenisse, ut litteram omnino castigandam putarent: quorum ego iudicium magnopere commendo. Ut igitur in eo loco, ubi postulat necessitas, id est ubi res difficultatem habet, insistamus, uerba supra posita explicabimus, & explicationis nostræ causam afferemus. Primum igitur, cum Aristoteles ait, $\pi\alpha\iota\tau\alpha \mu\epsilon\lambda\epsilon\iota \delta\epsilon \tau\alpha \alpha\lambda\lambda\alpha\iota \omega\tau\tau\alpha$, hoc est, HIS ITA QVE IL LORVM NON PAUCI, si de Poetis hæc uerba intelligantur, ut sensus sit, ipsorum poetarum non pauci his, scilicet enumeratis utuntur, uidetur hæc explanatio suspensa: quoniam superius in tota hac parte, in qua Tragediæ partes quales inuestigat, nullam Philosophus de tragicis poetis mentionem fecit, infra uero poetarum multos Tragedias sine moribus componere dicit. Verum cum paulo superius in Aristotele ita legatur: SED QVONIAM ACTIONIS IMITATIO EST, AGITVR QVE AB AGENTIBVS QVIBVS DAM, QVOS TVM MORIBVS, TVM SENTENTIA TALES OMNINO ESSE OPORTET, putauimus suppleri debere AGENTIVM: ut sensus sit, ipsorum agentium non pauci sex illis enumeratis partibus utuntur. rationem autem huius reddit (secundum nostram correctionem) dicens: ASPECTVM ENIM HABET OMNE, scilicet drama, & morem, & dictionem, & melodiam, & sententiam similiter: paulo enim superius probauit, agentes dici tales per mores, & sententiam, quoniam & actiones dicuntur tales. Verba Aristotelis hæc sunt. QVONIAM VERO IMITATIO EST ACTIONIS, AGITVR QVE AB AGENTIBVS QVIBVS DAM, QVOS TVM MORIBVS, TVM SENTENTIA TALES ESSE OPORTET, PER HAEC ENIM ET ACTIONES TALES ESSE DICIMVS, sensus est, quoniam omnis imitatio, quæ agendo fit, similiter sua natura respicit omnes illas sex partes supradictas; ideoque, ut non pauci agentium illis sex enumeratis partibus utantur. Quod autem illi uoci $\pi\alpha\iota$, iure $\delta\epsilon \tau\alpha$ suppleatur, patet. hic enim agitur de Tragedia, quæ dramatica est actio, quælibet enim Tragedia illas item sex enumeratas partes habet, si Tragedia, quatenus ab histrionibus exprimitur, consideretur. Pluribus hac in parte egi, ut ceteris saltem inueniendæ ueritatis occasionem præberem. Aduertendum, quod si uox illa $\pi\alpha\iota$, uertatur $\tau\alpha\tau\alpha$, non uidetur congruere, nec aptari posse partibus illis sex superius enumeratis: nam totum non dicitur de quantitate discreta: enumeratis enim sex hominibus: non dicimus toti interfuerunt. si uero $\pi\alpha\iota$ item hic ualeat, quod OMNE, minus illis partibus hoc uerbum conueniet, cum de quopiam habente plura non dicatur, ut superius dictum est, quod habet omne, sed omnia. Vox præterea illa, $\alpha\iota\tau\alpha$, quæ Paccius uertit SIMILITER, non est negligenda, non enim est hoc in more atque instituto Aristotelis positum, uerba temere proferre. significat autem, quod licet plura sine Tragediarum genera, æque tamen, ut in scena aguntur, sex enumeratis utuntur. Siquis uerba, quæ hic falsim leguntur, tueri sciat, is non ut inimicus, sed ut amicus uincat.

PARTICVLA .XL.

Μίμησις δὲ τῶν ἀνθρώπων τῶν πραγμάτων οἰκτιροῦσα. ἢ γὰρ τραγῳδία μίμησις ὅτι καὶ ἀνθρώπων, ἀλλὰ πρᾶξιον, ἢ βίην, ὁ δὴ αἰμοσύνη, καὶ κακοαἰμοσύνη. καὶ γὰρ ὁ θεῖα μανία ἐν πρᾶξι ἢ ἢ, ἢ τὸ πλῆθος πρᾶξις τῆς ὄψης, ἐν ποίησι. ἐν δὲ ἡρώτων μὲν τὰ ἔδω, ποιοὶ πᾶσι, καὶ οἱ δὲ πᾶσι πρᾶξις, θεῖα αἰμοσύνη, ἢ τῶν ἀνθρώπων ἢ καὶ ὁ πᾶσι τὰ ἔδω μίμησις, πρᾶξις, ἀλλὰ τὰ ἔδω συμπεριλαμβανόμενα τῆς πρᾶξις. ὥστε τὰ πρᾶγματα, ὁ δὲ μὲν πλῆθος τῶν τραγῳδίας, τὸ δὲ πλῆθος μίμησις ἀπὸ τῶν ὄψεων. αὐτὸ μὲν γὰρ πρᾶξις, καὶ αὐτὸ γίνεται τραγῳδία. αὐτὸ δὲ ἔδω, γίνεται ἄν. αἱ γὰρ τῶν ὄψεων πᾶσι, αἶσας τραγῳδίας ἔδω, ἢ ὅλος ποιοὶ πᾶσι τοῖς τοῖς. οἷον ἢ τῶν γραφῶν Ζεὺς πρὸς ἑλπί γινώσκων πᾶσι τοῖς. ὁ μὲν γὰρ ἑλπί γινώσκων ἀγαθὸν ἐσπεράσκει, ἢ δὲ Ζεὺς ἑλπί γινώσκων ἐν ἑλπί ἔδω.

Horum uero maximum est, rerum constitutio: cum non hominum imitatio sit Tragedia, sed actionis, atque uitæ, tum felicitatis, infelicitatis uel. Quippe felicitas ab actione pendet: finisq; ipse actio quædam est, non qualitas. Aliqui uero per mores fiunt tales: at per ipsas actiones, sanè felices uel infelices. Non ergo ut imitètur mores, in actione uersantur: sed per actiones mores complectuntur. Quapropter actiones, & fabula, Tragediæ finis esse dicuntur. Omnium autem maximum finis est. etenim sine actione Tragedia quidem fieri non potest: sine moribus potest: siquidem iuniorum non pauca morum expertes inueniuntur. Tum poetarum plerique tales omnino sunt: ut etiam ex pictoribus Zeuxim à Polygnoto differre dicimus, Polygnotus enim morum optimus expressor fuit: contra Zeuxidis pictura mores minimè referre uidebatur.

EXPLANATIO.

Enumeratis Tragediæ partibus, ad eius qualitatem spectantibus, ex ipsis, quænam omnium sit maxima, atque in primis necessaria, nunc ostendit. ea autem fabula est. nam fabulam esse ipsam rerum constitutionem superius Aristoteles affirmavit. Quòd autem hæc omnium reliquarum partium sit maxima, demonstrat; quoniam Tragedia, non hominum, sed actionum est imitatio. **ΑΤΟΥΕ** **ΒΙΤΑΕ**. pro eodè ponitur, sed clarioris doctrinæ gratia hoc addidit: **ΒΙΟ** enim propriè dicitur de animantibus ratione utentibus. exponemus igitur **ΑΤΟΥΕ** **ΒΙΤΑΕ**, hoc est actionum ab intellectu, & uoluntate prouenientiū. Subiungit autem **ΤΥΜ** **FELICITATIS**, **INFELICITATIS** uel, supple tu, Tragedia est imitatio. idque probat, quoniam felicitas in actione est, finisque uitæ humanæ actio quædam est, non qualitas: hoc est, nec habitus, nec mores in anima existentes felicitas est, sed actio quædam recte rationi conformis. sunt autè secundū mores, tales, secundū uerò actiones, felices, aut infelices. Cum igitur Tragedia sit humanæ uitæ imitatio, felicitatisque & infelicitatis,

felicitatis, et felicitas in actione consistat, humanaque uitæ finis sit actio, sed non qualitas, hinc fit, ut id, quod in Tragedia maximè est, sit fabula, siue ipsarum rerum constitutio, id est ipsa actio. nam fabula nihil aliud est quàm ipsa actio. ab ipsis autem habitibus, ac moribus tales homines uocantur: puta sobrii, iusti, liberales. à uitiis uerò, gulosi, libidinosi, & huiusmodi. ab operationibus uerò, quæ ab hisce habitibus, ac moribus prodeunt, felices, aut infelices nuncupantur: felices, si secundum uirtutem; infelices autem, si flagitiosa operantur. Non igitur agunt, ut mores imitentur (nam perfectius spectaret ac tenderet ad id, quod est imperfectius) sed propter actiones mores complectuntur, hoc est, mores in gratiani actionis expriment. hinc fit, quòd res, & fabula (idem enim sunt) Tragediæ fines poni debent, sed finis omnium, quæ finem antecedunt, maximè est: fabula igitur in Poesi cæteris partibus dignior est. Probat præterea alia ratione fabulam moribus esse præferendam. nam sine actione, hoc est sine fabula, nunquam Tragedia fiet: quæ tamen absque moribus fiet. quod testimonio quorundam tragicorum iuniorum confirmat, quorum Tragediæ morum expertes sunt, hoc est, in eis personarum mores non exprimentur, quarum imitantur actiones. *TVM POETARVM PLERIQUE TALES.* Per poetas intelligit etiam artifices, ut pictores. nam subiungit: ut etiam ex pictoribus Zeuxim à Polygnoto differre dicimus. Polygnotus enim morum optimus expressor fuit: contrà Zeuxidis pictura mores minime referre uidebatur.

ANNOTATIONES.

Sciendum, Aristotelem hic de felicitate loqui, quæ in actione uersatur. uerum quoniam alia est felicitas, quæ in contemplatione consistit, de hac nunc non intelligit, de utrisque tamen in decimo Ethicorum libro abundè pertractauit. Felicitatem autem rudè, & pingui definitione Philosophus in primo de Rhetorica libro descripsit. sic igitur (inquit) felicitatis definitio hæc. Prosperitas cum uirtute coniuncta. Vel fortunata rerum cum uirtute administratio, actio uel ratio per se sufficiens ab bene uiuendum. Vel uita plenissima uoluptatis, summa securitate, & præsidio mixta. Vel abundantia copiarum, & absolutissima incomitas corporis cum potestate huiusmodi, atque ui, quæ ad paranda illa, & cõseruanda sufficiat. Tot autem ab Aristotele ponuntur felicitatis descriptiones, quanquam ab eo in decimo Ethicorum non probentur: quoniam utcumque de felicitate dicatur, nihil refert ad rhetoris propositum. semper enim ratio suadè di ex iis debet esse constituta, quæ ad felicitatem pertinent. Ratio, qua fabulæ in Tragedia docet Aristoteles esse quiddam ipsis moribus præstantius, loco illi topico innuitur: ex duobus, quod est fini propinquius, id altero dignius & potius eligendum est: de quo tercio Topicorum libro; & primo de Rhetorica Philosophus mentinit. Habemus ex hoc cõtextu, pictores uocari poetas, & qua ratione pictores poetæ, id est factores (ut ita dicam) dicuntur. Pari modo cæteri omnes artifices poetæ nomine uocabuntur. cuius sententiæ Platonem extitisse huius

huius operis initio apertissimè uerbis eius ostendimus. Τὸ δὲ πλὴν μέγιστον ἀπὸ τοῦ ἐστὶν αὐτὸν μέν * γὰρ πρῶτος ἐκ αὐτῶν τῶν τραγῳδῶν in quibusdā codicibus loco uocis ἐστὶν, legitur ἐν, & uerbum γὰρ deest. Hancq; lectionem secutus est Georgius Valla. ita enim hunc locum uertit. At finis omnium quiddam maximum. rursus citra actionem non fuerit Tragœdia. Hæc autem lectio mihi probatur. nam cūm Philosophus intulisset, fabulam Tragœdiæ finem esse, statim subiunxit: finis uerò omnium maximum: quod probatione non eget. omnes enim finem esse maximum eorum, quæ ipsum antecediunt fatentur. Si igitur uerba græca, ut in uulgatis græcis codicibus reperiuntur, hoc in loco legantur, probabit Aristoteles id, quod est manifestum, quodq; nulla indiget probatione: ægrèq; probatio illa illi parti poterit accommodari, quæ dicitur, finem esse omnium maximū. Si uerò uelimus, cūm Aristoteles dicit: **ET ENIM SINE ACTIONE**, & quæ sequuntur, probare fabulam Tragœdiæ finem esse, id magis rationi quædrare uidetur, nec tamen perfectè quadrat, ne ueritas facere solet. & particula interiecta, quæ ita habet: **OMNIVM AVTEM MAXIMUM FINIS EST**: in causa est, ut difficilior hanc rationis causam in superiore partem referamus. quare hæc in parte aliam esse rationem puto, & legendum ἐν, id est præterea, loco ἐστὶ quod significat est. Prima autem ratio est, quod fabula sit moribus præferenda, quia Tragœdiæ finis est: finis uerò omnium maximum. Secunda ratio est, quia Tragœdia non sine fabula, sed tamen sine moribus fieri potest. Πάλιν αὖτε * γὰρ αὐτὸν ἐστὶν γὰρ * . forte melius, si non ἀγαθόν, sed * ἀγαθόν legeretur: quam lectionem secutus est Paccius. si tamen hic nullum uicium subit, dicendum est Aristotelem ἀγαθόν dixisse, memorem eorum, quæ in octauo Politicorū scripserat de Polygnoto: quæ in modū hūc se habent. Magni refert, quæ simulachra contemplare. Pueri, non Pisonis, sed Polygnoti, & si quis alius pictor, aut statuarius depingit mores, imagines, & signa debent intueri. Duo Aristotelis problemata decimæ nonæ particule in hunc locū transferenda putauī, quæ modo quodam his contradicere uidentur. sic autem se habent. Cur inter omnia, quæ sensum patiuntur, solum id mores obtinet, quod obuiam auribus esse potest? nā et si quid sine sermone modulatur, mores tamen præ se ipsa modulatio fert, quos non color, non odor, non sapor gerere potest. An, quod motum solum hoc obtinet: nō dico, quem strepitus reddit: talis enim nec cæteris adest, quippe cūm etiam color nostrum mouere aspectum possit: sed eum intelligi uolo, quem genus id strepitus subsequenter sentimus. hic enim similitudinem sūmo septimo probl. decimæ nonæ particule. In uigesimo nono uero eiusdē particule, inquit. Cur numeri musici, & modi, qui uoces sunt, moribus similes se se exhibent: sapores uero, aut colores, aut odores nullam huiusmodi similitudinem gerunt? An, quod numeri musici, & moduli motibus continentur, quo modo etiam actiones. At omnis efficientia, moralis res est, moresq; condere potest. sapores uero, & colores hoc idem æquè cōficere non queunt. Ex his duo bus problematibus dicendum uidetur, quod in pictura mores esse non debeant: quoniam colores non præferunt mores. Dicere possumus, Aristotelem in problematibus de sensibilibus tantum propriis meminisse, quorum nullum, excepto sono, mores continet. at Pictura non solum coloribus, uerū etiam lineis constat: quæ signa morum esse possunt: nam lineis motus etiam corporis exprimunt pictores. Nil igitur mirum, si in picturis aliquas moratas, aliquas uero morum expertes esse dicimus.

PARTICVLA .XLI.

Ἐπὶ οὖν τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς εὐδαιμονίας, ἢ τῆς λήξης, ὁ διαπολεῖς δὲ πρὸς αὐτάς, ὡς ποιεῖται, ὁ δὲ τῶν τραγῳδῶν ἔργον, ἢ ἄλλὰ πολλὰ μᾶλλον * ἢ κατωτέρως τούτοις κίχρημῶν τραγῳδία, ἔχοντα δὲ μῦθον, ἢ σύντασιν πραγματείαν.

Si quis præterea ordine moratos sermones, dictiones, sententiasq; bene formatas afferat, non quidem penitus negotium, quod est ipsius Tragediæ proprium, assequitur. id quod illa Tragedia multò melius præstiterit, quæ talibus utitur, perinde ac secundo loco necessarijs: cum iam fabulam rerumq; contextum habuerit.

EXPLANATIO.

Aliam affert rationem, qua Tragediæ fabulam non moribus tantum seorsum sumptis esse præferendam ostendit, uerùm etiam si eis accesserint tum dictiones, tum sententiæ bene confectæ. Nam si quis (ait) sermones moratos, dictiones, sententiasque bene formatas afferat, id non efficiet, quod est Tragediæ negotium, hoc est officium. Officium uerò Tragediæ, ut ex eius definitione patet, est humanum animum à perturbationibus expurgare: quibus extrusis tranquillius, ac seipsis meliores homines euadunt. sed multo magis id faciet Tragedia, quæ his tenuiter utetur, habuerit autem tabulam & rerum contextum: quod idem est cum fabula, sed explicationis gratia additum est.

ANNOTATIONES.

* ἢ κατωτέρως τούτοις κίχρημῶν τραγῳδία. In multis codicibus excusis uox ἢ alio modo scribitur, cum tenui, & tono graui. ita in codice Aldi, & in multis alijs. quæ sanè lectio prorsus absurda est. irrepsit igitur in hanc partem peccatum, quod tamen ita euident est, ut uel modicæ eruditionis uir illud deprehendere possit. perstitit tamen usque ad nostra tempora, quod multo magis obscurioribus rebus accidisse credendum est. Sed quorsum hæc? ut scilicet nullus miretur, si & sequentem uocē * κατωτέρως, castigandam existimē. quoniam, nisi uerba peruertere uelimus, sensus nullus, qui proposito conducatur, elici potest. at si legatur κατωτέρως, lectio erit ita plana, ut nulla indigeat explicatione. aduerbia enim, quoniam uerba respiciunt, eadem etiam limitant. Sed cum Paccius non admodum fideliter, saltem quò ad Aristotelis uerba pertinet, uerterit, ideo nos ea latina faciemus. ita autem se habet græcè: ἄλλὰ πολλοὶ μᾶλλον ἢ κατωτέρως τούτοις κίχρημῶν τραγῳδία, ἔχοντα δὲ μῦθον καὶ σύντασιν πραγματείαν. quæ latinè ita sonant. SED MULTO MAGIS TRAGOEDIA, QUAM HIS VTLIVR TENVITER, HABENS AVTEM FABVLAM, ET RERVM CONTEXTVM. De moribus, & sententia, cum paulo inferius loquatur Philosophus, & nos eo loco de eisdem dicemus.

PARTICVLA .XLII.

Πρὸς δὲ τούτοις τὰ μέγιστα, οἷς ψυχὰς γὰρ ἡ τραγῳδία, τῷ μῦθῳ μέγιστον, αὐτὴ πρὸς αὐτὰν, ἢ ἀναγκαῖον. ἔπαινον, ὅτι ἢ ὁ ἐχθρὸς τοῦ αἵματος, πρότερον δὲ δυνάμει τῇ λήξει, ἢ τοῖς

αὐτὸς ὁδὸς ἀνελθεῖν, ἢ τὴν περὶ γὰρ τοῦτο οὐκ ἔστιν. οἷον, αὐτὸς ὁδὸς ἀνελθεῖν, ἢ τὴν περὶ γὰρ τοῦτο οὐκ ἔστιν.

Ad hæc, quibus maximè mortalium animos Tragedia delectat, Fabulæ quidem partes peripetie, id est, eventus in contrarium, & agnitiones sunt. Eius præterea rei signum est, quod qui conficere aggrediuntur, & ex illud non ante quæcunt dictione, atque moribus attingere, quàm actiones cõstituerunt, id quod veteres poetarum ferè omnes facere cõsueverunt.

EXPLANATIO.

Idem, quod in præcedentibus erat propositum, noua ratione confirmans, nũc persequitur, cum inquit, quod fabulæ partes, Peripetia & Agnitio, ea sint, quibus Tragedia plurimũ delectat. sed quod plurimũ delectat, præcipuum in Tragedia locum obtinere cõsentaneum uidetur. nam,

Aut prodelle uolunt, aut delectare poetæ.

Fabula igitur cæteris Tragediæ partibus præstat, cuius partes sunt peripetia, & agnitiones. Dicitur Peripetia, cũ personæ, quas introducimus, oppositum propriæ sententiæ nanciscuntur: Agnitiones uerò, cũ res prius ignota postea, innotescit. Signum quoque ad eiusdem assertionem rei, tum efficax, tum manifestum assert. illud (inquit) in Tragedia uerisimile est esse præcipuum, quod maiore labore tragicæ poetæ minus assequuntur: sed hi promptius orationis fucos assequuntur, & mores exactè referunt, quàm rerum constitutionem rectè possint contexere. quo quidem signo probè, quod uolumus indicatur. Id autem ita esse, ueterum tragicorum testimonio confirmat, qui magis in cæteris Tragediæ partibus, quàm in fabulæ constitutione excelluerunt.

ANNOTATIONES.

Cum Poeseos propriũ sit, & iuuare, & delectare, actionemq; uel fabulã, quoniam scilicet opus Tragediæ præstat, quæ nimirum animum à perturbationibus expurgat, iuuare ostenderit, eandem quoque præ cæteris partibus miram delectationem hominibus asserre hac in particula docet. Peripetia ab Agnitione differt, quod in Peripetia personæ notæ sunt, eventus tamen in contrarium & inperati contingunt: Agnitio uerò, quæ & unius & plurium (ue infra patebit) esse potest, ratione ignotarum personarum fit. Dicitũ est, fabulã ratione partũ suarum, Peripetie inquit, & Agnitionis summopere spectatores afficere uoluptate. id cur eueniat, nunc inspicendum est. Scribit Aristoteles in ea primi de Rhetorica parte, in qua de his agit, quæ uoluptatem asserunt, quod addiscere, ac numeros assequi. at cum in Peripetiis, & Agnitionibus tum discere, tum admirari conieciat, haudquaquam dubium, quin ex his maxima uoluptas capiatur. Sed hic emergit pulcherrima difficultas. neque enim uerum uidetur in Tragedia

dia rationē fabulæ potissimum uoluptatem haberi. ea quippe pulcherrima cēsetur fabula, in qua uehemens adeo excutatur misericordia, ut spectatores à lacrymis se nequeant abstinere: id autem præsertim fit, cum pulcherrima Peripetiz, atque Agnitiones sunt. at lugere non lætitz, sed uehementis tristitiz signum est: non igitur Tragedia fabulæ partium gratia, quæ sunt Agnitio, & Peripetia uoluptatē nos, sed tristitia, dolorēq; potius afficiet: cuius oppositum hic ab Aristotele scribitur. Huic difficultati ex Platonis, Aristotelis, & Homeri uerbis ita respondere debet: uoluptatem, & dolorem simul interdum esse posse, ut in Philebo affirmat Plato. Non ne(inquit) dolores aliquos plenos miris quibusdam uoluptatibus inuenire licet? Aristotelis uero primo de Rhetorica libro hæc sunt uerba. In ipso luctu, ac lacrymis inest quidam sensus uoluptatis. nam mæror in eo est, quod abest, aut desyderatus est ille, quem semus: uoluptas in eo quod nihilominus stendo meminimus, & quasi intuemur eum, qui abest, & res, quas gessit, & qualis quantusq; dum uixit, fuit. Hinc illud ab Homero usurpatum est, sic enim ait: Et stendi dulcedine perculit omnes. Sed obiciat forte aliquis, cum lætari, & tristiari contraria sint, quoniam pacto fieri potest, ut in eodem simul reperiantur? Huic dubitationi citato loco perspicacissimus Aristoteles occurrit, ostendens, quod non eiusdem ratione uoluptas, & dolor est; quandoquidem id prorsus fieri nequit; sed diuersorum ratione, quo modo contraria esse non dicuntur. ibi enim ait, quod stans in eo est, quod abest: aut desyderatus est ille, quem semus: uoluptas in eo, quod cum quasi intuemur, qui abest, & res quas gessit, & qualis quantusq; dum uixit, fuit. ecce quod lætitia tristitiæq; ratione diuersorum inest: contraria uero, ut in Elenchis dicitur, circa idem uersari necesse est. In Tragedia uero mæror, & gaudium eorum ratione, quorū gratia fiunt, cum diuersa sint, itidem omnino circa diuersa sint oportet. Alexander etiam Aphrodisiensis lib. I. questionū naturalium, quæstione duodecima, ubi quærit, quomodo fieri possit, ut idem simul & lætetur & tristetur, si contraria hæc sunt, ostendit omnino diuersorum ratione id euenire: atque hoc duobus exemplis, quæ mirum in modum hanc rem illustrent declarat, cum ait: Quod enim ab eodem non sit uoluptas, & dolor, manifestum est ex eo, quod qui famescunt, non autem cibantur, dolore solum afficiuntur, & eo, quod qui cibantur minuant dolore. hoc pacto indigentia quidem doloris sola est causa, repletio uero uoluptatis. Scabiosi quoq; & scalpentes, non quia scalpunt se, dolore afficiuntur, sed quia iterum indigent scalpore: quemadmodum, & qui cibantur, quia adhuc indigent, dolore afficiuntur, non quia cibentur. Quamobrem & nobis in Tragedia illa duo diuersa perquirenda sunt, ad quorū alterum uoluptas, ad alterum uero dolor referatur. Quod si dicatur, dolere nos aliorū gratia, quos in miseria, atque afflictione uidemus, lætari uero ratione nostrā, quoniam his caremus: hoc sanè mihi haudquaquā probatur. nam cum eum habemus sensum, ut ex illa commiseratione, quam de aliis percipimus, nulla nostrū consyderatione prorsus habita, miram uoluptatem capiamus, sanè tristitiam, & uoluptatē, quæ eodē momento in nos interuentu Tragediæ fiunt, in aliquid aliud referre necesse est. quamobrem dicerem, ratione simulachri actionis illius miserabilis, quæ in scena peragitur, cor ultra quā expostulet eius natura, constringi comprimiq; atque iccirco dolere: quandam enim in nos compressionē cordis ex commiseratione fieri sentimus aperte, quam tristis, ac dolore inferens sequitur sensus. Dolemus itaque ratione cordis, quod à specie rei miserabilis uis ultra naturam suam constringitur: lætamur uero, quoniam humanum, ac naturale est misereri. Voluptatem autem Aristoteles, primo de Rhetorica libro, ait esse quandam animæ commotionem subitam, cum uehementi, & manifesta propensione, inclinationē ut accipiendi, perueniendiq; in suam cuiq;

naturam.

naturam. Cum igitur misereri humanum, atque hominibus naturale sit, uoluptuosum etiam erit, ac pericundum. & cum misericordia respiciat eos, quorum miseremur, illorum itidem gratia uoluptas erit: dolor uero ob nimiam cordis miserationem compressionem existit. Voluptas itaque ac dolor diuersa respicient. nempe dolor gratia cordis erit: quoniam motus præter naturam est, ad id scilicet, quod angustum est: uoluptas uero erit animæ motus ad id, quod ei naturale connaturum est: quoniam misereri naturale quid est. at cum animæ uoluptates atque molestiæ, corporis uoluptates, ac dolores antecedat, ut auctor est in Philebo Plato, cuius mirum amplius uideri debet, dolores aliquos reperiri, ut in commiseratione contingit, qui miris uoluptatibus sit refecti? Neque me præterit, licet dolor inesse corpori, quoniam sensu, atque animo prædictum est: hominemque esse, qui animo eodem & doleat, & lætetur. uerum cum rerum diuersarum ratione hoc eadem eueniat, id utriusq; esse ad remouendam contradictionem. nam quæ contra dicunt, non eadem solui esse debent, sed etiam eiusdem ratione pugnam habere oportet: quod in re nostra secus esse docuimus. Hæc forte limites Poeticæ interpretantis excedere uidentur: sed rerum, quas explicabamus, affinitate coniunctione ducti, non alie num ab instituto nostro duximus, ac nunc interponere. Illud etiam animæ uertendum, fabulam Aristotelem cæteris Tragediæ partibus præcussisse, quoniam difficile admodum sit, eam probe assequi: siquidem in primo Topicorum, & primo de Rhetorica libro, difficultiora rariora esse dixit: quæ uero rariora uulgaribus præferuntur. τῶν ποικίλων καὶ τῶν ἀπλοῦν, καὶ τῶν ὑψηλῶν καὶ τοῦ κοινῶν, ἢ τῶν περὶ μακρὰ συνίσταται. quæ uerba Paccius rectè non expressit, ideo ita uerti debent. PRIUS POSSUNT DICTIO, ET MORIBVS EXACTE ASSEQUI, QUAM RES IPSAS CONSTITUERE.

PARTICVLA XLIII.

Ἀρχὴ μὲν ἐστὶν τοῦ ψυχῆς τοῦ μὲν ὄντος τῆς ψυχῆς, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῆς ψυχῆς περὶ πάντων καὶ ἐπὶ καὶ ὡς τῆς γῆρας καὶ. ἐξ οὗτος οὐκ ἀλλήλῃ, τὸ ἐκείνης φανερὰν χυλόν, ἐκ ἐξ οὗ μόνος ἀφ' αὐτοῦ, ἡ ἀπογραφὰς ἀκούει. ἔστι πὶ μίμης πρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ πάντων μὲν αὐτῇ γῆρας πρὸς ὅλον.

Est igitur principium, ac veluti anima Tragediæ, fabula: secundo vero loco, mores: in quo etiam picturæ similis esse apparet. si quis enim fuscis pulcherrimis tabulam fuscis illinat, non aque sanè delectabit, ac si imaginem albo tantum distinxerit, itaque actionis imitatio est tunc per banc potissimum agentium.

EXPLANATIO.

Concludit demum ex supra expositis rationibus, fabulâ esse principium, hoc est basim, ac fundamentum, & ueluti animam Tragediæ, id est supremam perfectionē, & formam. iure igitur in Tragedia primum ipsa locum obtinebit. Secundum uerò mores habebunt, idque non iniuria: uidimus enim superius eos de primo cum fabula loco contendisse. Aptissima uerò similitudine rem totam ob oculos ponens, quod de partium harum ordine inter se dixerat ostendit, cum enim Poësis, atque Pictura plurimum inter se conue-

significare: quod idem est, ac si queratur quomodo sonus ille dearticulatus, per auditum receptus potest in mentem illius, qui audit, illius rei quam significat, notitiam speciemque producere: cum præsertim voces omnes sint accidentia, quæ substantiæ notitiam producere non possunt. Verum cum de hoc, liberos de Anima interpretantes dissuicimus, altiorisque sit negotii, in præsentia id omittatur.

PARTICVLÆ. XLVI.

Τὸ δὲ λοιπὸν πῶς, ἢ μελοποιία μέγιστος ᾗ ἰδνόμενος. ἢ δὲ ἄρα, ψυχρογυνοῦ μὲν, ἀπὸ τοῦ πῶς, ἢ δὲ ἄρα, οὐκ αὖτε τῶς ποικίλης, ἢ γὰρ τὸ τραγῳδίας ἴδιον, ἢ αὖτε ἀγῶν, ἢ δὲ ποικίλων ἐστίν. ἢ πᾶσι κινεῖται πᾶσι τῶς ἀπὸ τοῦ πῶς ἢ αὖτε ἢ τῶς οὐκ αὖτε πᾶσι τῶς ᾗ ποικίλων ἐστίν.

Reliquarum uero quæque partium sic Melodia suauissima est, ut spectaculum gratissimum. quod tamen nec artificiosum est, nec ipsius poetica proprium, siquidem Tragediæ uirtus extra quoque scæna, ac sine histrionibus consistit. Ad hæc ars struendorum apparatus propria magis chorago, quam poetis est.

EXPLANATIO.

Quinto loco Melopœiam ponit, quam dicit esse quid maximum-terum suauium: id est cantus humana uoce formatus, quod utitur Tragedia, cæteras harmonias, quæ humana uoce non fiunt, longe antecellit. Sexto, & ultimo loco de Apparatu, id est de iis, quæ ad ornandos histriones, & scænas attinent, agit. de quo dicit, quod oblectat, nec artificiosum est, minimeque ad poetam spectare uidetur. quod quidem probat. quoniam Tragedia, actione & histrionibus etiam ademptis, totam suam uim retinet. ex sola enim Tragediarum rectè scriptarum lectione, ut infra dicit, timor, atque misericordia suscitabitur: id quod Tragediæ munus est. Ad præterea, scenicum apparatus ad artem potius spectare, quæ scenicum apparatus cõficit, ut pote uestes, aulæ, & reliqua huiusmodi.

ANNOTATIONES.

Dubitaret aliquis, inquit, si citra Melopœiam, & apparatus Tragediæ uim suam habet, non erant illæ inter Tragediæ partes ab Aristotele numerandæ. Respondetur, Melopœiam, & apparatus esse partes necessarias Tragediæ, si quatenus in scæna agitur, consideretur: reliquæ uero partes ita Tragediæ sunt intime, ut nullo modo à Tragedia quomodocunque considerata possint separari. Τὸ δὲ λοιπὸν πῶς, ἢ μελοποιία μέγιστος ᾗ ἰδνόμενος. Vox ἢ πῶς, fortasse male legitur: cum πῶς πῶς potius scribendum esset. nam clarum est, melodiam esse quintam reliquarum partium, sed non quinque. In tertio de Rhetorica libro inquit, Διὸ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ψυχρὸν φέρει. ἢ γὰρ ἰδνόμενος χρεῖται, ἀλλ' οὐκ ἰδνόμενος, πῶς ἰδνόμενος. Quem locum explicans doctissimus Victorius, inter cetera inquit: Ab eadem re uerbum transferens, in libro de arte Poetica docuit maximum omnium condimentorum, quibus perspergeretur Tragedia, quæ explicatio (pace tanti uiri dixerim) mihi non probatur. nam si ea uera esset, cum Aristoteles hac parte loquatur de partibus ad qualitatem spectantibus,

bus, continuo ceteræ partes Tragediæ essent condimenta: sed maius præ cateris esset Melopœciæ condimentum, at si partes omnes quales essent Tragediæ condimenta, quid porro erit Tragediæ dapes? nam condimenta, ut eodem loco Aristoteles dicit, sunt dapum condimenta.

PARTICVLA . XLVII.

Διαιρεμέναι δὲ τῆς, λίγυμαι μετα' αὐτῶν, πέντε πᾶσι δὲ τῶν εἰρησίων ἑστὶν ἡ πρώτη γὰρ αὐτῶν ἐπὶ τῶν καὶ πρῶτον, καὶ μέγιστον τῆς τραγῳδίας ἔστι. καὶ τῶν ἑστὶν, τῶν τραγῳδίας, πέντε, καὶ ὅλες πέντε ἑστὶν μέγιστον, ἐχόντες τὴν μέγιστον. ἔστι γὰρ ὅλες, καὶ μετὰ τὴν μέγιστον. ὅλες δὲ ἐστὶ τὸ ἔχει ἀρχὴν, καὶ μέσον, καὶ πλῆθος. ἀρχὴ δὲ ἔστι, ὃ αὐτὸ μετὰ ὅλες ἀρχῆς μετὰ ἄλλο ἔστι, μετὰ ἑκάστον δὲ ἔχει πέντε, ἢ γένεσιν. πλῆθος δὲ τῶν αὐτῶν, ὃ αὐτὸ μετὰ ἄλλο πέντε ἑστὶν, ἢ ὅλες ἀρχῆς, ἢ ὅλες ἐπιπλοῦς, μετὰ δὲ ὅλες ἄλλο ἔστι. μέσον δὲ καὶ αὐτὸ μετὰ ἄλλο, καὶ μετὰ ἑκάστον ἔχει. δὲ ἄρα τὰς εἰρησίων δὲ μετὰ, μετὰ ὅλες ἔχει, ἀρχῆς, μετὰ ὅλες ἔχει, πλῆθος, ἄλλο καὶ ἑκάστον τῶν εἰρησίων.

His absolutis, deinceps dicendum, qualem omnino esse deceat rerum contextum. Hoc enim primum, maximumq; in Tragedia est, propositumq; semel nobis, Tragediam imitationē esse actionis perfectæ, totiusq; magnitudinem quidem aliquam habentis: siquidem et totum datur magnitudine carens. Totum uero est, quod principium, medium, atque et finem habet. Principium illud esse dicimus, quod non necessario post aliud est: contra posteri⁹ aliquod esse, uel fieri natum est. Finem, huic contrarium, illud ipsum, quod post aliud natum est esse necessario, uel plerumque. Medium, quod aliquo posterius, aliquo prius est, Decet autem rite contextas fabulas minime temere undelibet initium sumere: nec item temere ubilibet terminari: uti uero semper supra dictis partibus.

EXPLANATIO.

Hasænus quid Tragedia, quot sint eius partes ad eius qualitatem spectantes, quæ sint, & quem inter se ordinem habeant, declaratum est: nunc uniuscuiusque partis tractationem aggrediens, à fabula, quam in Tragedia potissimam partem esse declarauit, exorditur. Quædā autem ponit, in definitione Tragediæ collocata, atque ea sunt, Tragediæ actionis perfectæ, totiusque magnitudinem aliquam habentis imitationem existere. hoc tamen loco addit ὅλες, id est, totius: quæ uox in superiore definitione non reperitur, ut quid per actionem perfectam intelligeret, apertius indicaret. Nequis uero putaret, Aristotelē prædictis ea uerba MAGNITVDINEM HABENTIS, præter necessitatem addidisse, iccirco statim sui consilij rationem affert, inquit: SI QUIDEM ET TOTVM DATV MAGNITVDINE CARENS. cū enim totum dicatur id, cui nihil deest, multa profecto

ta profectò sunt, quibus nihil quidem deest, magnitudinem tamen non habent; hoc est notabilem quantitatem non habent, ueluti pu-
lices. quare cùm Tragœdia actio sit ex illis perfectis & totis actio-
nibus, quæ magnitudinem habent, fuit addendum, magnitudinem
habentis. Subiicit deinde quid Totum sit: idque esse dicit, quod prin-
cipium, medium, & finem habet. & ait, Principium dici esseque,
 ὅτι οὐκ ἔστι ἐν ἀνέγκειναι μετ' αὐτὸν οὐδὲν ἄλλο. QVOD NON NECESSARIO POST
 ALIUD EST: CONTRA QVOD POSTERIVS, ALIQVOD ES-
 SE, VEL FIERI NATVM EST. Cùm dixit principium ex ne-
 cessitate non post aliud esse, intelligere debemus, eum non negare
 quin aliquid sit, quod ipsum præcedat: id tamē illi accidit, quā prin-
 cipiū est. quocirca remoto eo, nihilominus ea pars remaneret, quæ
 principium dicitur: quoniam ab alia priore ipsum non dependet
 necessariò, sed eius natura est, ut post illud, aliud uel sit, uel fiat, sup-
 plete tu, aut necessariò, aut in plurimis. Ita autem supplendum esse, ex
 definitione finis haberi potest: quem opposito modo se habere ad
 principium sapienter dicet. Per id autem, quod dicit NECESSA-
 RIO, intelligere debemus, semper id sequi: quæ enim necessariò
 sunt, æterna sint oportet. Ex declaratione principii, patet etiam
 quid Finis sit. quoniam opposito modo se habet. Ex utrisque uerò
 quid Medium sit, quod utrorumque aliqua ex parte naturam sapit,
 habetur. cùm enim finis, eius naturæ sit, ut post aliud existat, uel
 ex necessitate, uel ut in plurimis; principium quoque, quod huic
 contrariè se habet, id erit, quod eius naturæ est, ut post ipsum aliud
 existat, aut necessariò, aut ut plurimum. Medium igitur cùm am-
 borum extremorum naturam sapiat, id erit, quod huiusce naturæ
 est, ut post aliud sit, & post ipsum aliud existat, aut necessariò, aut
 ut plurimum. Quibus ita positis in uniuersum, ea proposito suo
 accommodans, infert. Oportet igitur bene constitutas fabulas,
 non undecunque fors tulerit, principium, medium, finemque con-
 stituere, sed definitiones de principio, medio, & fine allatas ob-
 seruare; quas uocat ideas, quoniam rei naturam ostendunt. aperuit
 enim quid sit idea principii, medii, atque finis, id est, quæ sit in uni-
 uersum eorum natura.

ANNOTATIONES.

Dubitaret aliquis, quoniam in uerbis contextus uidetur esse contradictio.
 Primò enim dicit, totum esse etiam nullam habens magnitudinem; postea sta-
 tim subiungit, totum uerò est, quod habet principium, medium, & finem: quæ
 dicta mutuo pugnare uidentur, nam si totum tres illas partes habet, quomodo
 totum etiam esse poterit, quod nullam habeat magnitudinem? quamprimò
 enim partes dicimus, ordinem, & situm habentes inter se, statim quoque
 magnitudinem

magnitudinem ponimus & affirmamus. Huic obiectioni sic respondendum arbitror, cum Philosophus ait: TOTUM VERO EST, QUOD PRINCIPIUM, MEDIUM, ATQUE FINEM HABET: intelligi de toto magnitudinem habente; quoniam statim supra dixerat Tragœdiam imitationem esse actionis perfectæ, & totius magnitudinem habentis. Et rationem reddens, quasi per parenthesim, cur dixerit magnitudinem habentis, subiunxit: quoniam etiam totum datur, quod caret magnitudine. ideo rediens ad proprium institutum, illud totum definit, quod magnitudinem habet. Cum autem dicimus totum esse etiam, quod magnitudinem non habet, capitur totum, ut idem est cum perfecto. multa enim perfecta sunt, ut Deus, intelligentiæ, quæ magnitudine carent. Totum autem idem esse, quod perfectum, (quanquam differat ratione) primo libro de Cælo testatur Aristoteles. An autem omne, & totum idem sit, si quis scire cupit, adeat Platonis Theætetum. Posset & alia responsio dari, ut dicamus, Aristotelem perinde dixisse dari etiam totum, quod magnitudinem caret, ac si dixisset, quod sensibilem magnitudinem non habet, ita ut in principio, medium, ac finem diuidi possit, quod sensu percipiatur. sunt enim animalia quædam molis adeo exiguæ, ut nulla industria in tres partes dissectari possint: quæ tamen ambulant, & in natura sua perfecta sunt, ac tota. Vt igitur ostendat se de toto, quod sensibilem, notabilemque magnitudinem habet, intelligere, dixit dari etiam totum carens magnitudine. *πᾶντι* Pacius vertit finem. forte melius, & huic loco accommodatius diceretur ultimum. Nam cum finis propriè sumptus boni rationem obtineat, hoc loco non sic ab Aristotele sumitur finis; sed per finem extremum intelligit, siue bonum, siue malum sit. quod si uoce finis uti uolumus, scire debemus eum accipi fuisse. Sciendum præterea est, nullum esse actionis genus ab hominibus effectum, quod aliqua prior actio non antecedat: ut singula perquirenti patere potest. Nullum item est ultimum actionis alicuius, cuius non sit actio sequens. Non ob id tamen Aristotelem male sensisse putandum est, cum dixit, ultimum id esse, post quod aliud est nihil. ipse enim intelligit, quod ad illam actionem spectet; nihil tamen prohibet post ultimum actionis illius aliquid sequi, quod rationis alterius sit. per quæ scire possumus aperte terminum Comœdiæ, uel Tragœdiæ finiendæ esse, cum scilicet ad extremum actionis est deuentum. ut si uelimus actionē, quæ ad nuptias spectat, imitari, simul ac ad illarum celebrationem deuentum est, actio illa est absoluta. nam quæ sequuntur, non amplius ad nuptiarum celebrationem spectare possunt. Idem & de principio dicendum, non altius exordium esse, quàm sit nuptiarum initium: quod itidem & de reliquis dicendum est. Illud forte mirum alicui uideri posset, quod ab Aristotele dicatur, finem id esse, quod eius parua est, ut post aliud sit, uel necessario, uel ut plurimum: quoniam nulla uidetur esse humana actio, quæ habeat ultimum necessario. quomodo ergo dicitur ultimum sequi, uel necessario, uel ut plurimum? Respondetur, id quidē non sine ratione dictum esse: quod exemplo fiet apertum. fingamus poetam aliquem esse, qui nuptiarum actionem uelit exprimere. id genus actionis necessario semper eodem claudatur exitu, nimirum sponsalibus. Sunt uero & fines alii, ueluti Didonis finis, quem Virgilius illi actioni Aeneæ in Carthagine superin ducit. hic ex his est, qui ut in plurimis contingit. mulieres enim, quæ per diem amant, si derelinquantur, ut plurimum atrox & crudele quodpiam patrât. Per hæc igitur Philosophus nos admonet, ut fines eos fabulis faciamus, qui aut necessario, & in plurimis, nou autem qui raro huiuscemodi actiones sequuntur. *ἡ δὲ ποίησις*, forte illud *ἡ ποίησις*, erat alia lectio, quam in contextu librarij inculcauit. nam cum in finis definitione particula illa, *ἡ ποίησις*, non reponatur, ut datur quod neque in definitione principij debeat admitti.

Ἐπὶ δ' ἐπὶ τὸ καλὸν ἢ ζῶον, καὶ ἄπασιν πρᾶγμα, ὃ συνίσταται ἐκ πᾶν, ὃ μόνον ταῦτα πε-
πεγμένα δὲ ἔχει, ἀλλὰ καὶ μέγαδ' ὃ πάρεστι μὴ τὸ τυχεῖν. τὸ γὰρ καλόν, οἱ μέγαδ', ἢ
πᾶσι δὲ. δὲ ὅτι πεπεγμένον αὖ πάλιν καλὸν ζῶον. συγχέεται γὰρ ἡ θεωρία ἐγγύς, τὸ αὖτε
ἀπὸ τοῦ χροῖος γινώσκουσι. ὅτι πεπεγμένα. ὃ γὰρ αἷμα ἡ θεωρία γινώσκουσι, ἀλλ' οἷον τῶν θεω-
ρεῖται τὸ αἷμα, καὶ τὸ εἶναι ἐκ τῆς θεωρίας. οἷον, οἱ μὲν εἰς τοῦτον ἐπὶ ζῶον, ὡς δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ
τῶν θεωρίας, καὶ ἀπὸ τῆς θεωρίας ἔχει μὴ μέγαδ', ὅτι δὲ θεωρίας τῶν αἷμα. ὅτι καὶ ἀπὸ
τῆς θεωρίας ἔχει μὴ μέγαδ', ὅτι δὲ θεωρίας τῶν αἷμα.

*Ad hæc pulchrum siue animal, siue quodcunque ex aliquibus compo-
situm, non ordine tantum, uerumetiam congruenti magnitudine constare
debet: siquidem ex magnitudine, ordineq; pulchrum oritur. Nam sicut fieri
non potest, ut per exiguum omnino animal, pulchrum appareat; quando-
quidem quæ insensibili tempore speculatio fit, confunditur: pari ratione
nec illud, quod omnino sit permagnum, ipsa enim speculatio simul fieri nō
potest: illudq; totum, et unum ē contemplantium consideratione potius
elabitur: ceu, si decem millium stadiorum esset animal. Quapropter sicut
tum in corporibus, tum in animantibus magnitudinem inesse decet, eam dico,
quam probe oculis usurpamus: ita et in fabulis longitudo inerta, quam qui-
dem memoria facile complectamur.*

EXPLANATIO.

Perseuerat in declaratione fabulæ, de qua iam dictum est, partes
eius non temerè constituendas esse, sed certis legibus ordinandas.
Volens aliud de fabula præceptum adiungere, similitudine quadam
utitur animalium, cæterarumq; rerum, sicuti domus, nauium, & hu-
iuscemodi aliorum, quæ sunt ex partibus constituta: quæ non solū
ordinata esse, uerum etiam magnitudinem non quamcunque, sed de
terminatam habere debent. id quæ probat: quoniam id, quod pul-
chrum est, in magnitudine, ordineq; congruis esse suum habet. Un-
de infert, animal, quod uel nimia paruitate, uel magnitudine exce-
dat, pulchrum nequaquam esse posse. quod sanè ratione confirmat.
ac primò de paruo rationem affert: quoniam eius cognitio quasi in
instanti facta confunditur, hoc est, in rebus nimium paruis in instan-
ti fermè omnes eius partes simul inspicuntur. unde confunditur co-
gnitio, quoniam non distinguimus cognitionem, uerbi gratia, capi-
tis à cognitione pedum, cum in re nimis parua mutua inter se par-
tium responsio distinctè nō appareat. & ideo pulchra esse nequit.
Probat secundo alio exemplo de re nimis magna. nempe, quia simul
partium cognitio fieri non potest, & in eiusmodi cognitione non
apparet

apparet unum, & totum. Quibus ita positis, sermonem ad fabulam accommodat, in animantium, cæterarumque rerum principium, medium, ac finem habentium similitudine perseverans: & inquit, quod sicut in animalibus, & reliquis rebus ex partibus constantibus diuersum situm requirentibus, oportet magnitudinem adesse, quæ bene commodeque uideri possit (supple tu si debeat esse pulchra) sic & in fabulis magnitudo talis esse debet, ut facili memoria teneatur. Est autem conueniens rei, quæ facili uidetur, & quæ facili memoriæ tenetur, comparatio, quoniam utraque ea ratione, qua conimodè cognosci possunt, considerantur.

ANNOTATIONES.

Pulchra admodum, nec ab iis, quæ nunc dicuntur dissentiens, ea est sententia, quam Aristoteles libro Ethicorum quarto, de pulchritudine literis mandauit.

„ Magnanimitas (inquit) in magnitudine consistit, perinde ac pulchritudo in
 „ magno corpore. nam parui elegantes, & concinni, non autem pulchri dicuntur.
 In primo quoque de Rhetorica libro, de mulierum pulchritudine loquens, eor-
 „ poris uirtutem esse ait in muliebri genere pulchritudinem, & magnitudinem.
 Quo in loco Aristoteles pulchritudinem accipit pro congrua membrorum in-
 „ ter se proportionem cum quadam colorum gratia, ac splendore: hic uero, ut etiã
 magnitudinem complectitur. Rectè autem similitudine pulchritudinis ani-
 „ malis ad Tragœdiæ pulchritudinem ostendendam Aristotelem usum esse testi-
 monio Platonis in Phædro probari potest: qui itidem orationem comparat a-
 „ nimali. Inquit enim, oportere orationem omnem, tanquam animal quoddam
 „ constitui, ut suum quoddam habeat corpus: quod neque sine capite sit, neque
 „ pedibus careat, sed habeat media atque extrema sibi inuicem, & toti conueni-
 „ tiã. *ὅτι αἱ μὲν ἰσὶν πρὸς τὸν αὐτὸν λόγον.* Vox *μὲν ἰσὶν*, ex ueterum consuetudine pro mag-
 „ no, excessu capitur: ut apud Demosthenem in oratione in Midam, *μὲν ἰσὶν τὸν αὐτὸν*
τοῦ αἵματος, unde Paccius hanc partem contextus ita uertit: pari ratione nec illud,
 quod omnino sit permagnum. Dubitaret quispiam, quoniam ab Aristotele
 secundo libro de Cælo scribitur, cælum animal esse: cælum tamen & pulcher-
 „ rimum esse, & maximam omnium corporum magnitudinẽ habere, nullus est
 qui ambigat. Respondetur, hic quidem sermonem haberi de animalibus his,
 quæ organis, figura, atque loco diuersis prædita sunt, cuiusmodi non est cælũ.
 „ cæli enim pulchritudo ad nos relata præsertim habetur ex tot siderum splendore.
 Cũ igitur Aristoteles hic de ea pulchritudine loquatur, quæ hominum intui-
 „ tu haberi potest, illa quæ cæli est, cùm non sit huiusmodi, de eo non ualebit ar-
 „ gumentum. Neque enim negamus aliquid in se ratione suæ magnitudinis pul-
 „ chrum esse posse, quod tamen aspectui nostro, quatenus eius simul partes om-
 „ nes amplecti non possumus, ea ratione pulchrum non sit: sicuti de cælo dixi-
 „ mus. nam & Sol sua natura maxime uisibilis est, oculo tamen hominis non itẽ
 „ est. Id tamen animaduertendum, cæli magnitudinem esse illi animali cælesti
 „ maximè commensuratum, atque congruam. nam cùm diuersa sit cæterorum
 „ etiam animalium magnitudo, id animal, quod omnia sinu suo continere debe-
 „ bat, congruam habuit tam immensam magnitudinem: quam tamen etiam fa-
 „ cili conspici posse defendi potest. nam cùm tanta uelocitate circumferatur, to-
 „ talis corporis magnitudo, aut saltem magna eius pars oculis nostris uno diei
 „ circuitu subiicitur. Dubitare quispiam posset. nam non uidetur esse conue-
 „ niens

niens dicere, quod sicuti quod est ἀειδύς, id est, quod facile oculis cerni potest, conuenientem habeat magnitudinem oportet: ita quod est ἀμνημόνιον, id est, quod memoria facile teneri potest, conuenientē longitudinē, ut melius memoria teneatur, habere oporteat. nam res magna melius faciliusque uidetur, quam parua: quoniam usus facultas patiens est, quæ a ualidiore agente citius, & melius immutabitur, uerū quæ memoria comprehenduntur, quod minora sunt, eo facilius retinentur. similitudo igitur discors est, nec congrua. Respondetur, breuia quidem facilius memoria retineri posse. uerū Aristoteles cū prius dixisset oportere fabulam magnitudinem, quæ partibus consistet, habere, si eas distinctē bene concipere uelimus, earum unamquamque magnitudinem aliquam habere necessarium est: alioquin speculatio confunderetur, nec quid principium, quid medium, & quid extremum esset, commodē perciperetur. nec nimis prolixam fabulam esse oportet: quoniam eam bene memoria retinere, totumque simul contemplari non possemus. Aristoteles igitur non uult, quod fabulæ longitudo sit causa, ut facilius perspiciatur, sed quod magnitudo tanta esse debet, ut facile percipi possit. Similem quoque sententiam in tertio de Rhetorica libro profert. Perio dum uerō circumductam orationē, quæ per se principium habet, & finem, & quæ circuitum sui spectata amplitudine, atque orbis, facile ferit audientium animos. Sciendum, quod cū rem admodum ualā intuemur, in illius partium inspectione, totius, & unius nos ratio fugit. illam enim, ut unam, & perfectam comprehendere nō ualemus. nam una eius parte ita magna inspecta, cū ad aliam itidem magnam comprehendendā accingimur, prior elabitur: & ita nūquam, ut unum ab aliis seiunctum ex omnibus suis partibus compositum ob magnitudinem conspici potest.

PARTICVLA .XLIX.

Τὸ δὲ μέγεθος οὐκ ἔστι τῶν ἀγώνων, καὶ τῶν αἰδούνων ἢ τῶν ἡχύνων ἐστίν. ὁ γὰρ εἰς ἡμετέραν τραγωδίαν ἀγωνίζονται, πρὸς κληρίδας αἱ ἡγνίζοντο. ὅσους ποτὶ καὶ ἄλλοι ποιῶσι. ὁ δὲ καὶ αὐτὸς τῶν αἰδούνων τῶν πρὸς ἡμᾶς οὐκ ἔστι, καὶ οὐ μέγας, μὴ ἐπὶ τῷ ἐνθάδε εἶναι, καλλίστην ἔχει τὴν μέγαν. ὅς δὲ ἀπὸ τῶν διακρίσεων ἐστίν, ἐστὶν μεγάλῳ κατὰ τὸ εἶδος, ἢ τὸ ἀναγκαῖον, ἐφ' ἧς γυμνῶσι συμβαίνει ἐκ δυνάμεως ἐκ δυνάμεως, ἢ ὡς αἰὶν ἔχει δυνάμει μακρότερον, ἢ κατὰ οὐκ ἔστι τῷ μεγέθει.

Longitudinis autem præfinitio, quantum ad ipsos ludos, planeque ad sen suum spectat, minime artis est. Et enim, si in ludis haberi centum Tragœdias opus fuerit, utique ad Clepsydram, ut olim non semel factitatum dicunt, haberi poterunt. Quæ uero secundum actionis naturam fuerit, illa quidem semper, quæ longius protrahetur, donec tota simul in aperto sit, in magnitudine quidem decentior erit. ¶ Ut autem simpliciter præfiniamus, quantum esse fabulam uel deceat, uel necesse sit: tunc sane dicimus legittimū huius fori magnitudinis terminum, cū siue ad cōmodam fortunam ex incommoda siue ex cōmoda ad incōmodam perpetua serie mutata fuerit.

EXPLANATIO.

Distinctius magis Tragœdiæ longitudinem præfinire uolens ad monet primò terminū ei statutum, cū in ludis tragici poetæ Tragœdiis

gœdiis certabant, arte poni non posse. quoniam, si centum Tragœdiarum octo (exempli causa) dierum spatio erant recitandæ, unicuique temporis tantundem horologio ex aqua confecto sensu perceptibile statuebatur. quocirca huiusmodi longitudo caret arte. nam si plures, quàm cētum fuissent, minori tempore singulas uti opus fuisset; alioqui omnes recitari non potuissent. Cū igitur inquit: LONGITVDINIS AVTEM PRÆFINITIO, QUANTVM AD IPSOS LVDOS, PLANE QVE AD SENSVM SPECTAT, MINIME ARTIS EST: sensus est, quod longitudo Tragœdiarum, quæ ratione certaminum est, id est, cū plures successiuis tēporibus fieri debent, ut quæ fuerit præstantior uincat, & ad sensum, id est, ad temporis determinatam mensuram, quæ sensu percipi potest, ut cū ponimus horologia, uel ex pulvere, uel ex aqua confecta, arte determinari non potest. Et rationem affert. nam si opus erat in ludis centum habere Tragœdias, ut olim nō semel factitatum dicunt, ad Clepsydram certabant, hoc est unicuique æqua temporis portio dabatur. Quare cū ostenderit Tragœdiarum longitudinem, dum certarent, arte præfiniri non posse, statim subiungit, Tragœdiarum magnitudinem secundum propriam eius naturam, & inquit: QUÆ LONGIVS PROTRAHETVR, DONEC TOTA SIMVL IN APERTO SIT, IN MAGNITVDINE QVIDEM DECENTIOR ERIT: quantum scilicet ad magnitudinem spectat. laudat igitur Aristoteles in Tragœdia magnitudinem, dummodo metam non excedat, hoc est, ut memoriæ mandari possit. Et quoniam supra comparatione utens dixerat longiorem Tragœdiam (quæ tamen conspici possit) pulchriorem existere, nunc absolute rem præfinire constituit, ut non pulcherrimas tantum quod ad magnitudinem Tragœdias, uerū etiam alias, quæ à summo pulchritudinis deficiunt, neque tamen reprehendendam magnitudinem habent, agnoscamus. et inquit: VT AVTEM SIMPLICITER PRÆFINIAMVS: hoc est generatim in quanta magnitudine secundum uerisimile, uel necessarium rebus deinceps factis, cōtingit in felicitatem ex infelicitate, uel contrā mutari, idoneus est ipsius magnitudinis terminus. Ex quibus apparet, qualisnam esse debeat rerum nexus in Tragœdia factarum: una quippe post aliam, aut necessario, aut uerisimiliter sequi debet. Hoc igitur ordine seruato, Tragœdia idoneam, congruamque magnitudinem habebit, si ex felicitate in infelicitatem, uel contrā mutabitur.

ANNOTATIONES.

Ἡ δὲ μὲν τῶν ἀγῶνων, καὶ τὸ αἰδιότως. Hic forte alicui uideri posset, quod & nobis aliàs est uisum, Aristotelem dicere Tragœdiā nō habere propriā magnitudinē,

L iii arte

artem præfinitam ad certamina, & ad sensum, eorum scilicet, qui poematum recitationem audiunt. Quod nihil tamen non probatur. nam cum in afferenda dictatione utatur Aristoteles clepsydram, quæ quidem vas est, per quod sensu percipere possumus, quanto temporis spatio sit actio duratura (id enim clepsydram metitur) ideo uerba illa ad sensum de clepsydram intelligenda sunt, non autem ad sensum audiencium sunt referenda. idem enim significat ad certamina, & ad sensum, hoc est ad clepsydram. Clepsydram uero vas erat, quo per aquæ destillationem ueteres horas dinumerabant. Cum igitur olim Tragediis certarent inuicem tragici clepsydram, certantium poetarum tempus ueteres dimetiebantur, & præscribebant. Vnde Cicero libro. II. Tusculanarum questionum: Cras ergo ad clepsydram dicemus. Idem etiam mos in urbium Regina, & a maris domina, prudentioribus quam olim Roma, legibus instituta, nostris temporibus in dictis causis seruatur, eo dumtaxat immutato, quod in aquæ loci puluis suffectus est. *ὅτι καὶ αὐτοὶ οὗτοι φησὶ τὸ « πλεγματὸς ὕδρῳ ». In aliquibus codicibus (in margine tamen, nec eadem manu, qua liber est scriptus) reperitur *δραματός*, loco uerbi, *πλεγματός*, quam lectionem Paccius sequitur. Veraque lectio seruari potest. aptior tamen est, si dicat *δραματός*. *τὸ δὲ ἀπὸ τῆς δραματὸς ὀνόματι, ἐπὶ τοῦ ποσὶ τοῦ αἵματος τὸ ἐκαστὸν ἰσχυρὸν γινώσκοντες, καὶ βαλόντες ἐν τοῦ αἵματος ἵασι, καὶ ἐν τοῦ αἵματος ἵασι μετὰ βαλόντες, ἐκαστὸν ὅσον ἔστι τὸ μέγεθος. Hæc cum Paccius parum fideliter uertit, apponam ego uersionem, quam ueriores, & aptiores existimo: uidelicet: UT AUTEM SIMPLICITER PRÆFINIAMUS IN QUANTA MAGNITUDINE SECUNDUM VERISIMILE, VEL NECESSARIUM REBUS DEINCEPS FACTIS, CONTINGIT IN FELICITATEM EX INFELICITATE, VEL EX FELICITATE IN INFELICITATEM TRANSMUTARI, NIC IDONEUS EST MAGNITUDINIS TERMINUS. Mirabitur aliquis, quomodo Philosophus in Tragediis aliquid esse necessarium assermet, cum in eis ad poetæ libitum omnia fiant. Pro quo sciendum, in Tragediis quidem non esse simpliciter necessarium, nihil tamen prohibere necessarium in eis ex positione reperiri. Id autem ex positione necessarium dicitur, cum uno posito, necesse est aliud sequi. Exempli gratia, inducit poeta aliquem adolescentem, qui cum puellam quandam perdidit amaret, eam clam patre in uxorem duxit, deinde patrem introducit, qui nonnihil de hoc amore patre senserit. Si igitur filium inducat poeta, qui patrem reformidet, ut primum pater filium de nuptiis tentat, necessarium est, ut poeta filium effingat, qui uultu quidem præseferat uelle se patri obtemperare, clam uero lapidem omnem moueat, ne fiant nuptiæ: id sanè dicitur esse necessarium, ut sequatur. constitutis enim illis, quæ præcessere, poeta id efficere cogitur: alioqui Comœdia probe facta non esset. Quomodo præterea uerisimile reperitur in Poesi, est explicandum. Et ne desistamus ab exemplo prius posito, fac esse, ut pater filium de nuptiis tentarit, uerisimile sanè est, filium consulere seruum domesticum, uel amicum, quomodo possit patrem eludere. Si igitur poeta filium consulentem seruum inducit, uerisimili tunc innititur. & quoniam uerisimile est seruum magis opitulari domino adolescenti, quam seni, statim facit, ut seruus adolescenti opem ex animo ferat. Quod si pater inducatur à poeta, qui ut ad exitum nuptias filii deducat, serui opera uti uelit, hoc statim exoritur necessarium, ut scilicet seruus necessario senem elodas. Et hoc est, quod Philosophus in hoc contextu dicit (si fideliter uertatur, quod Paccius non præstitit) SECUNDUM VERISIMILE, AUT NECESSARIUM REBUS DEINCEPS FACTIS. Hic itaque locus à poeta summo opere animaduertendus, & obseruandus est. Dubitatur, cur maior Tragedia, quæ tamen conspici queat, quod ad magnitudinem pertinet, pulchrior sit, mediocri enim præferenda uideretur: quoniam secundo Ethicorum libro**

medius habitus in cunctis laudatur. An, eam præfert Philosophus, quod ad magnitudinem pertinet, Tragediam, quæ inter mediocres quantitate alias excellit. Non igitur absolutè maiorem, Tragediam minori prætulit Aristoteles, sed earum ratione, quæ ab extremis, in quibus est vitium, recedunt. Ex hoc de Tragediæ magnitudine documento, idem est colligendum in soluta oratione: nimirum quæ maior fuerit (ita tamen ut rectè conspici possit) illam pulchriorè, quod ad magnitudinē pertinet, esse futurā. item & in aliis scriptorū generibus.

PARTICULA .L.

† Μὴ οὐδ' ὅστις ἐστ', οὐχ ὥσπερ πῖς οἴοντα, καὶ περὶ οὐκ αὖ. πολλὰ γὰρ, καὶ ἂ παρὰ τῷ γόνι συμβαίνει, ὡς αὖ εἰς αὐτὸν ἴσθις ἐστὶν αὖ. ὅταν δέ, καὶ περὶ αὐτοῦ εἰς: πολλὰ εἰσι, ὡς αὖ μὴ εἰς αὐτὸν γένεται περὶ αὐτοῦ. οὐδ' οὐδ' οὐδ' οὐδ' αὖ, ὅτι πᾶσι πᾶσι πᾶσι πᾶσι, καὶ ἡμεῖς καὶ οὐ, καὶ τὸ τοιαῦτα ποιήματα πᾶσι πᾶσι. οἴοντα γὰρ, ἐπεὶ ἐστ' ὡς ἡ ἑκατὼ, ὅτι καὶ τῷ μύθῳ ἐστ' ὡς πᾶσι.

† Una nanque est fabula; non autem (ut nonnulli putant) si circa unū aliquem sit. Multa enim, minimeq; determinata genere accidunt: ex quibus sanè quedam nullum constituunt unum. simili ratione unius multæ actiones sunt: ex quibus una nunquam actio fiet. Quapropter omnes hi peccasse videntur poætæ, quicumque uel Heracleida, uel Theseida, cæteraq; id genus poemata consinxerunt: ut qui, unus cū sit Hercules, unam quoque ipsius debere esse fabulam existimauerunt.

EXPLANATIO.

Dixit de magnitudine, nunc deinceps aliud subiungit. id autem est unitas fabulæ, cui Tragedia, cæteraq; poemata, quod tota, atque perfectæ sint, acceptum referre debent. Ut uerò commodius id fiat; ostendit primò quid non sit una fabula; deinde quid sit. opposita enim inter se, iuxta se posita magis elucet. Dicit igitur, quod non una fabula dicitur, quoniam circa unum hominem uersetur: quod nonnulli ita esse putarunt. Causam deinde subdit, cur fabula non dicatur una, etiam si circa unum hominem uersetur. sicut enim multa, minimeq; genere determinata uni contingere possunt, ex quibus singulis nihil sit, quod unum sit, hoc est quali corpus unum: nempe quædam ad eò disiuncta sunt, ut in unum coire non possint: simili ratione (inquit) hominis unius actiones multæ sunt, ex quibus nūquam una fiet actio. Qui igitur crediderunt actionem unius esse, quod una sit, longè decepti sunt. in quem tamē errorem poetas cos lapsos esse dicit, qui actiones Hercules, & Thesei, & eius generis poemata literis mandauerunt: putarunt enim hi (inquit) quoniā unus est Hercules, unam quoq; Hercules tabulam esse oportere. hoc autē est falsum. Hercules nanq; labores, & actiones plures sunt, ex quibus una tantū actio fieri non potest, cū una aliam non respiciat.

Μὴ οὐδ'

ANNOTATIONES.

† Μίση δ' ἐστὶν ἄρ. Paccius uertit: VNA NANQVE FABVLA, quod mihi non probatur. nam si græca uerba sic uertantur, ut Paccius hic fecit, uidebitur Aristoteles hoc loco probare uelle, cur dicta magnitudo fabulis satisfaciatur, quod tamen minimè sit. siquidè uox NANQVE, antedictæ rei probationè indicare uidetur. Plana autem admodum est lectio, si ad uerbū hæc particula uertatur hunc in modum: VNA AVTEM FABVLA EST. nam uox AVTEM, in hac uerborum serie aliud quid per se consideratum, fabulam scilicet, indicare uidetur. Cur autem fabula una esse debeat, ex Aueroe in paraphrasi habetur. Oportet denique, inquit, ut ars ipsa imitetur naturā, ut scilicet quicquid agat, propter unum sibi propositū unicūq; finem, id agat. In Tragedia igitur efficiendum est, ut actio, & imitatio unum respiciat finem, id est, ut per ea unum tantummodo, quod sibi sit propositum, efficere studeat. Sciendum præterea est, Aristotele congruum seruasse ordinem, dum de fabula pertrahat. primò enim eam ex principio, medio, ac extremo constare dicit. & quoniam ex partibus quantitatem habentibus resultat quantitas ipsius totius, quod ex illis partibus est constitutum, iccirco quanta debeat esse fabula declarauit. sed quoniam multi circa fabulæ unitatem peccauerunt, ostendit quæ fabula sit una.

PARTICVLA . LI.

Ὁ δὲ Ὅμηρος, ὡς περ καὶ τὰ ἄλλα διαφέρειν, καὶ τὸ τ' ἴσους καλῶς ἰδόν, ἔπειτα π' ἔχων, ἡ δὲ δὴ φύσις. οὐδ' ὧστος γὰρ ποιῶν, καὶ ἐπιθεὶς ἀπαυτοῦ, ὅσοι αὐτῷ ἐννέβη. οἷον περὶ γὰρ οὐκ αὐτῷ περικαστῷ, μακρῶν δὲ προσωπίσιν αὐτῷ ἀγέρων. ἐν ὅδῳ θαύρεο γινώσκοντες, ἀναγκαῖον ἐστὶν, ἡ δὲ φύσις ἀπείρου γινώσκον. ἀλλ' ἂν ποτὶ μίαν πρᾶξιν, οἷον λέγεται πλὴν ἐδιδόκει, σιωπῶντες. ὁμοίως δὲ, καὶ πλὴν ἰλιόδεα. χρῆσθαι, καὶ ὡς περ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις μιμητικῶν ἡ μίαν μίαν, ἵνα ἐστὶν, ὅτε καὶ πρὶ μῦθον, ἐπὶ πρᾶξιν μίαν ἐστὶν, καὶ πρὶν ἔλθαι, καὶ τὰ μέγα σιωπῶντες τῇ πρᾶξιν ὅτε, ὅτε μεταπαραμένοντος μέρους, ἡ ἀφαιρουμένη διαφέρειν, καὶ κινῶνται τὸ ἔλθον, ὅ γὰρ προσόν, ἡ μὲν προσόν μὲν πρὶν ἐπὶ τὸ ἔλθον, καὶ μὲν τὸ ἔλθον.

Homerum uerò, qui ut in alijs etiam excellit, ita in hoc quoque, siue id artis, siue naturæ fuerit, oculatissimum fuisse apparet: quandoquidem Odysseam confingens, non sanè cuncta, quæ Vlyxi acciderunt, in eam contempsit: uerbi gratia: saucium fuisse in Parnaso, & in ducum collectione simulasse insaniam, quorum cum alterum eueniret, minime necessarium fuit, uel uerisimile, euenisse alterum: quippe qui unam duntaxat actionem, qualem dicimus, Odysseam uidelicet, itemq; Iliadem constituit. Decet igitur, quemadmodum una unius imitatio est in alijs imitatricibus artibus: ita & fabulam, uidelicet, quæ actionis imitatio sit, unius eiusdemq; integræ esse, sicq; rerum inter se partes coherere, ut ne ulla quidem uel transferri, uel subtrahi queat, quin totum illud uarietur, planeq; immutetur. Quod enim uel additum, uel subtractum, totum non immutare uidetur, nulla quoque eius erit pars.

EXPLANATIO.

Hac in particula laudat Aristoteles Homerum; & eius testimonio suam

nio suam confirmat opinionem. quoniam Homerus non omnes u-
nius actiones complectitur, sed eas tantum, quæ illi actioni contule-
runt. & inquit: HOMERVM VERO, QVI VT IN ALIIS ETIAM
EXCELLIT, ITA IN HOC QVOQVE, SIVE ID ARTIS, SIVE
NATURÆ FVERIT, OCVLATISSIMVM FVISSE APPARET.
Dixit, siue arte, siue natura, hoc est, uel quòd ex aliis didicerit, uel pro-
prio ingenio inuenerit. cuius postea causam reddit: QVANDO QVI
DEM ODYSSEAM CONFINGENS, NON SANE CUNCTA, QUAE
VLYSSI ACCIDERVNT, IN EAM COMPEGIT. Et dicit quæ
sint ista: VERBI GRATIA, SAECIVM FVISSE IN PARNASSO,
ET IN DVCVM COLLECTIONE SIMVLASSE INSANIAM.
& causam subiungit: QVORVM CVM ALTERVM EVENERIT,
MINIMÈ NECESSARIVM FVIT, VEL VERISIMILE, EVENIS-
SE ALTERVM. nam illa nexum nec necessarium, nec ut in multis
inter se habet. QVIPPE QVI VNAM DVNTAXAT ACTIONEM,
QVALEM DICIMVS ODYSSEAM: errores uidelicet Vlyssis do-
mum redeuntis: ITEM QVE ILIADEN CONSTITVIT: id est, a-
ctionem aduersus Troiam. ex quibus, interposita prius aliarum ar-
tium imitantium similitudine, ut per eam, quod propositum est ma-
gis declaret, atque confirmet, insert, quemadmodum in cæteris imi-
tatricibus artibus, sicut in Pictura, Sculptura, & reliquis huiusmodi
una imitatio unius est, ut hominis huius, uel equi huius (nam pluriù,
diuersa cum sint, una eademque imitatio esse non potest) sic & fabu-
lam, quoniam actionis imitatio est, unius atq; huius integræ esse con-
uenit; & fabulæ partes ita constitui debent, ut transposita, uel muta-
ta parte, differre, & moueri totum necesse sit. Per hæc nos docet
Philosophus, quomodo poeta scire possit, unam se duntaxat actio-
nem imitatum. nam si parte aliqua transposita, uel separata, totum à
se ipso differre, ac turbari uideatur, nihil est præter rem interiectum.
quod probat: QVOD ENIM VEL ADDITVM, VEL SVETRA-
CTVM, TOTVM NON IMMUTARE VIDETVR, NULLA QVO-
QVE EIVS ERIT PARS. hoc est, quod in fabula manifestam immu-
tationem non facit, neque pars est: unde reici debet. contra uerò
legitima pars erit, qua immutata, totum etiam immutatur.

ANNOTATIONES.

De simulata Vlyssis insania in ducum collectione nihil apud Homerum legi-
tur. De uulnere uerò ei illato, dum uenaretur in Parnasso, in Odysseæ decimo,
nono breuissimis uerbis meminit. Sciendum est, picturam unam actionis u-
nius imitationem esse: quæ si perfecta est, exigua sit oportet: si autem actio lon-
ga sit, pictura una particulâ quidem, sed nõ totâ poterit exprimere. quòd si to-
tâ exprimere uelimus, pluribus singularibus figuris eâ exprimere oportet. poe-
ta uerò

oratione utatur, nam Herodoti historia metris itidē scribi posset, æque tamen siue metris, siue sine metris scripta sit, historia nihilominus erit: sed hoc inter se differūt, quoddā historicus, quæ facta sunt scribit, poeta uerò qualia fieri possent. Quo fit ut sapientius, atque præstantius Poësis, quàm Historia sit, quoniam Poësis id quod uniuersale est, Historia uerò quod singulare est proponit. Quid autē sit circa uniuersale uersari, declarat dicēs: EST AUTEM VNIVERSALE, QUAE CVI CONVENIAT, DICERE, VEL FACERE, VERISIMILITER QUIDEM, SEV NECESSARIO: ID QVOD SPECTAT POËSIS, CVM NOMINA IMPONAT. sensus est, poetam circa uniuersale uersari. quoniam si regem quidpiam, aut dicentem, aut facientem inducit, debet id ex iis esse, quæ regibus ut plurimum, aut necessariò contingunt, ad quod uniuersale respiciens poeta, nomina imponit: ut apud Aristophanem Philippides nomen, & huiusmodi. Circa singulare uerò uersari est, cū de quopiam singulari scribimus quid fecerit Alcibiades, exempli gratia, uel passus sit.

ANNOTATIONES.

Quaquam supra sit dictum, poetam oportere unam tantum actionem exprimere, id tamen quomodo fieri debeat hoc loco docet: ut scilicet secundum id, quod uerisimile, aut necessariū est exprimat, posthabita ueritatis ratione. idq; in omni poematum genere seruandum. Posset & alicui uideri, Aristotelem hic præceptū tradere, quo nos admoneat eo modo res, quo factæ sunt, scribendas non esse (id enim historici munus est) sed quo fieri rectē deberent, quomodo tamen id intelligi debeat, inferius declarabimus. Sciendum præterea est, poetæ multa, quæ nec uerisimilia, nec necessaria sunt, sed prorsus quæ fieri nequeunt scribere: ueluti quæ de Diis ab eis dicuntur. hoc tamen Aristoteli non aduersatur: nam id genus falsa, quæ à poetis dicuntur, quoniam in uulgi opinio nem sunt recepta, pro uerisimilibus ac ueris habentur. Quod si quispiam poeta nouum aliquid finxerit, id etiam uulgi opinione receptum dicitur. quoniam si similia & quæ longè minus fieri nequeunt, tanquam uera uulgus admittit: etiā quoddā recenter est factum, tanquam uerum recipiet. Qui uerò illarum opinionū fuerint auctores, quo ue consilio falsa illa consinxerint, præsentis instituti non est explicare. Quaquam autem Homerus circa unam Vlyssis actionem in Odyssæa uersetur, nihilominus circa uniuersale uersari dicitur: quoniam illam actionem exprēssit secundum uerisimile, aut necessarium, non autem ut gesta fuit. Exprimere autem res secundum uerisimile & necessarium, nil aliud est, quàm eas exprimere habita ratione illarū rerum naturæ, natura uero quidpiā uniuersale est. * ἀλλ' οἷα δὲ γέγονε, καὶ τοῖς δαίμοσι καὶ τοῖς ἀνθρώποις. Mihi uident uidetur xai τοῖς δαίμοσι abundare. unde neque Paccius in uersione huius particulae meminit, quod si non redundat, particulam illam esse prioris explicationem dicemus, & uox δαίμοσι, fusè lateq; hic accipietur; ut non tam de his, quæ esse possunt, quàm etiam de necessariis dicatur; ut in secundo de Interpretatione docemur. Præterea in ea particula * τὰ δὲ καὶ ἕκαστον, uox τοῖς, quid significet non intelligo. si uerò legatur τὰ δὲ, omnia plana sunt.

PARTICULA. LIII.

Εἴ τι μὲν ἐστὶ καὶ μὴδ' ἄλλο ἐστὶν ἡδὲ καὶ ἄλλοι γέγονε. οὐ γὰρ οὐκ ἐστὶν ἡδὲ καὶ ἄλλοι
τοῖς

ταῖς, ὅτε τὸ τυχερὸν ἐνέματα ἐπιπλάσσει, ἢ ὅχι, ἀλλὰ οἱ ἰαμβοποιητοὶ ποιεῖν τὴν κατ' ἱκανοὺς ποιῶσι. ὡς δὲ τὸ τραγῳδίας τὴν γυναικίαν ἐνέματα ἐνέχουσιν. αὐτοὺς δ' ὅτι τοιοῦτος ὁμοῦ δ' ὁμοῦται. τὰ μὲν γὰρ γυναικίαν ἐνέματα ἐνέχουσιν ὁμοῦται. τὰ δὲ γυναικίαν φανερὸν, ὅτι ὁμοῦται. ἢ γὰρ ἀνέχουσιν, εἰ μὴ αὐτοῦται.

Iam uerò, & apud comicos id manifestum, ut qui fabulas ex uerisimilibus confluentes, nomina interim pro arbitrio commiscantur: non quidem ipsa singularia, quemadmodum iamborū compositores facere solent. in Tragicæ autem uera nomina retinentur: cuius ratio est, quoniam credibile quidem illud est, quod fieri potest: quæ uerò nondum facta fuisse scimus, fieri quidem posse parum credimus: quæ uerò facta, fieri certo potuisse ambigit nemo. nam si fieri nequiuissent, nunquam profectò extitissent.

EXPLANATIO.

Poësim Aristoteles, quoniam circa id, quod uniuersale est, uersatur, historia, quæ singulare tantum amplectitur, præstantiorem asseruit: propterea poetas etiam nomina fingere, ac eadem personis imponere, quo magis actionem in uniuersum significant, affirmauit. Nunc subiungit, id in Comædia usu manifestum euasisse: quoniam qui fabulas comicas componunt, ubi eas ex uerisimilibus confinxerunt, sic tandem quod communem personarum cōditionem ostendat, illis iuxta morum qualitatem nomina imponunt. ut apud Aristophanem Philiprides, apud Terentium Thraeo, & reliqua id genus: in quo plurimum à iambicis poetis distant, qui nominatim uitia carpunt. unde nomina componere non coguntur, cum aliquorum peccata carpere uelint. In Tragœdia uerò (inquit) non perinde fit, ut in Comædia fieri solet. non enim poemate iam absoluto nomina personis assignant: sed nominibus antè factis utuntur. idque fieri dicit, non quòd etiā Tragœdia uniuersale non sedetur, sed quòd fabula maiorem probabilitatem adipiscatur. quod enim potuit fieri, credibile quidem illud est, fieri posse. Infert postea quæ nam fieri posse credamus, & quæ non, & inquit: QUÆ VERÒ NON DVM FACTA FUISSE SCIMVS, FIERI QUIDEM POSSE PARVM CREDIMVS: QUÆ VERÒ FACTA, FIERI CERTO POTUISSE AMBIGIT NEMO. NAM SI FIERI NEQUIVIVISSENT, NVNQVAM PROPECTÒ EXTITISSENT. Summa horum hæc est, tragicos poetas, quòd eorum fabulæ maiorem haberent credulitatem, fabulas confingebant, à maximis aliquorum heroum calamitatibus desumptas: propterea nominibus illorum utebantur, quorū ea uita calamitas. Nihil igitur obstat, Tragœdiam uniuersale respicere, uti tamen nominibus iam factis ob causam iam antea dictam,

Si in

ANNOTATIONES.

Si in Comœdiis Aristophanem nominatim aliquos maledictis incescere uideamus, ut in Nephelis Socratem, quem proprio etiam nomine appellat, quomodo uerum erit, Comœdiam circa uniuersale, iambicam uero Poësim circa singulare uersari? Respondetur, Aristotelem quidem ad Comœdiæ naturam in specissse: ea enim talis est, ut uniuersale respiciat. quod si quis eam de sua natura deflectat, id per accidens, & raro contingit. quod uero raro, & per accidens fit, id à scientiis & consyderatione se iungitur. Id autem esse uerum, Comœdiâ inquam, uniuersale respicere, hinc deprehenditur. nam & apud Aristophanem ipsum sunt plures Comœdiæ, quæ uniuersale respiciunt: item in Nebulis histrio num nomina, Socrate dempto, habent sua nomina à poeta facta. Quoniam igitur ab eo quod per se est, unūquodque appellari iustum est, rectè Philosophus dixit Comœdiâ uniuersale respicere; quæ per se uniuersale respicit, & ut in plurimis. ἡ γὰρ μὲν οὐ μὴ γυνώσκει, & quæ sequuntur. Paccijs uertit QVÆ VERONONDVM FACTA FVISSE SCIMVS. mea sententia non rectè mentem Aristotelis expressit. nā in hac parte Philosophus declarare proponit quæ nobis posse fieri, & quæ non uideatur. et quoniam proximè dixerat, quod fieri potest, id nobis esse credible, ideo uerbis his, τὰ μὲν οὐ μὴ γυνώσκει, & quæ sequuntur, quæ sint illa, quæ non fieri posse credamus, explanat. Cum itaque particula μὲν οὐ μὴ sit initijs dicata, rectius in hunc modum uerba Aristotelis uertentur. IGITUR QVÆ QUIDEM NON DVM FACTA FVISSE SCIMVS. quæ uero sequuntur rectè se habent.

PARTICVLA .LIIII.

Οὐ μὲν ἄλλα ἐφ' αὐτὰς τραγωιδίαις, εἰς αὐτὰς γὰρ ἐκείναι, ὡς δὴν ᾗτι' ἡγοῦμαι ἔχει ὁμοίωμα, καὶ
 οὐκ ἄλλα πεποιημένα. εἰς αὐτὰς δὲ ἔδωκεν, ὅσιν ἐκ τῆς ἡλικίας αὐτῆς, ὁμοίαν γὰρ ἐφ' ἑαυτῆς, τοῖς
 παλαιῶν ματαιῶν, καὶ τοῖς ὁμοίαις πεποισμένοις. καὶ ἔδωκεν ἡγοῦμαι ἀφ' ἑαυτῆς, ὡς τὰ πάντα ἔχει
 ἐκείνη, περὶ τοῖς ὁμοίαις μετέωρον, καὶ ἐκείνη ἐκ τραγωιδίαις αὐτῆς, ἀπ' ἑαυτῆς. ἢ γὰρ ἡλικίαν ὅσον
 ἐκείνη ἐπέκεινται τοῖς ἡγεμέναις ἀλλοῶν ἡγεμένων ἴσως, ἀλλ' ὅμως ἐφ' ἑαυτῇ πάντα.

Cum tamen Tragoediarum aliquæ sanè ex notis nominibus, uno uel duobus ad summum assumptis, reliqua deinceps confingant: aliquæ rursus, quemadmodum Agathonis flos, plane omnia, in quo, tamen si cum nominibus res ipsæ pariter confingantur, nihilominus delectant. Quare non omnino querendum est, ut vulgatae fabulae, in quibus Tragoediae sunt, ad unguem retineantur, idem querere ridiculum esset: quandoquidem illae etiam sic notæ, paucis quidem cum notæ sint, iuxta tamen cunctos delectant.

EXPLANATIO.

Animaduertit Aristoteles id, quod est dictū, non esse adeo in Tragedia perpetuū, quin aliter etiam fieri cōtingat. In aliquibus enim (inquit) unum aut duo tantū nota nomina usurpantur, reliqua uerò sunt à poeta facta. in aliquibus nullum iam notum nomen accipitur, sed omnia finguntur: quemadmodum in Agathonis Tragedia, quæ Flos inscribitur, cuius & res, & nomina personarum æque finguntur: nec ob id tamen (inquit) nos minus delectat. & quoniam

Agathonis Flos, etiam si ex fideis nominibus, ac rebus constet, nos delectat atque afficit uoluptate, ideo corollarium quoddam deducit, non debere nos esse sollicitos in conquirendis, ac usurpandis uerum fabulis, circa quas Tragediæ sunt. hoc enim (inquit) stultum, atque ridiculum. quoniam quæ in antiquis fabulis nota sunt, paucis admodum sunt manifesta: ea tamen audientes omnes pariter afficiunt uoluptate.

ANNOTATIONES.

Aristoteles in Moralibus, Agathonis meminit, dum eius sententiam probat. Rectè (inquit) Agathon dixit: hoc etiam ipse Deus, soloq; carere uidetur, infectū ut faciat quod factum est. Idem auctor cum alibi circa idem artem, & fortunā uersari docet, ut prædare (inquit) Agathon:

Namque ars fortunam, fortunaque diligit artem.

De Agathone Athenæus itidem, & Suidas meminerunt. Aristoteles in hoc cōtextu quibuscumque superius à se positis contradicere uidetur. hic enim Tragedias actiones aliquas, quæ iam aliquibus contigerunt, imitantes tam eos, qui illas nouerunt, quàm qui de huiusmodi actionibus nullam prorsus cognitionē habuerunt, delectare docet. superius uerò rationem docens, cur omnes imitationibus gaudent, id signū affert, quoniam quæ nos moleste inueniunt, sicuti ea dauera, si per Picturam, uel Sculpturam rectè sint expressa, nos delectant. eius autem rationem addit, quoniam addiscere iucundum est: in huiusmodi autem inspectione ratiocinamur hoc illud esse, atque ita discimus, hoc illud esse. alioqui si minime ueras formas inspexerimus, nullā omnino præbebit imitatio uoluptatem, præter quàm opificio, uel colore, uel aliqua alia eius generis ratione. His ita politis, ducamus argumentum in hunc modum. sicut imago rei magis eum delectat, qui rem prius nouit, quàm qui non nouit: quoniam qui rem nouit addiscit, & ratiocinatur: ita quoque qui prius eam actionem nouit, quā imitatur poeta, discet, & ratiocinabitur hanc actionis illius imitationem existere: quam sanè ratiocinationem is nequit efficere, quē prorsus latet, cuius nam illa sit imitatio. si igitur is, qui cuius imitatio sit nouit, & ratiocinatur, & discit: addiscere autem iucundum est: is utique, qui actionem nouit, cuius fabula imitatio est, maiori uoluptate afficietur, quàm is, qui eam ignorat, quoniam de ea ratiocinari non potest. Possem equidem dicere, nolle Aristotelem fabulam eos æque delectare, qui actionem, cuius fabula imitatio est, penitus ignorant, atque qui eam optime norūt, sed tātū innuere Tragediis homines, siue notæ sint, siue sint ignotæ, mirifice gaudere. nā uox τὸ Ἰνχτᾶ, quæ in Paccii uersione legitur, græcè non legitur. Nihil igitur obstat, eos qui actiones pernouerint, quas imitantur Tragediæ, quoniam ratiocinantur hoc illud esse in illius Tragediæ recitatione, cuius actio eis nota est, magis his, qui eas ignorant, affici uoluptate. non enim hoc loco, fabulas Aristoteles notas, ignotas uel cunctos iuxta delectare, sed tātū delectare asseruit. nam illa uox Ἰνχτᾶ, fuit, ut diximus, à Paccio adiecta. Verū hęc responsio mihi nō probatur. nam fabulæ, quæ magis delectant (cæteris paribus) aliis minus gratis sunt præferendæ. Aristoteles tamen hoc loco poetas monet, ne de fabulis, quæ notæ sint, confingendis sint solliciti: quoniam, & illos, qui eas non norunt, itidem delectant, quali significans, omnes æque affici uoluptate, siue fabulas norint, siue non norint. Hac ratione Paccius motus, ad sensum respiciens, Ἰνχτᾶ uocem adiecit. Quod si ita dicatur, peristat adhuc supradicta contradictio. An, ratio dispar est in imagine picta rem ueram referente, & Tragediæ actionem aliquam imitante. quoniam Pictura, nisi

referat

referat exactè rem, quam imitatur, minimè delectat; neque rectè possumus ratiocinari hoc illud esse, si non idem repræsentet. Opus igitur est, ut Pictura ne latum quidem unguem à uero recedat, at imitatio poetica, quanquam occasionem imitandi à rebus actis interdum arripiat, nihilominus uniuersale respiciens, exprimit actionem eam, ut uerisimiliter fieri potuisset. quocirca ratio dispar est in Pictura, & imitatione tragica: quoniam hæc uniuersale, illa uerò singulare sectatur. Quod si rectè poeta uniuersale respiciens, actionem illam expresserit, spectatores omnes probè ratiocinantur, huius imitationem illius esse generis uitæ, quam imitantur expressionem. Fortè etiam dici posset, actionem quidem Tragædiæ imitationem existere; ea tamen ratione, qua in scena agitur, perinde est, ac si res ipsa esset. nec ut imitatio à spectatoribus habetur: quod de Pictura minimè dici potest. quocirca Pictura, & tragica actionis ratio dispar erit. Adde, Tragædiam in populi, ac uniuersæ turbæ gratiam fieri, eiusmodi autem multitudinem fabulas eas ignorare. Quanquam igitur unus, aut alter eas optime calleat, poeta tamen populum respiciens, de paucis illis, etià si magis eos delectet, non erit sollicitus: cum præsertim & illi in noua fabula spectanda uoluptatem sint percepturi.

PARTICULA . LV .

Διότι οὐκ ἐν τέλει, ὅπως ποιεῖται πολλοὶ τῶν μὲν οὐκ εἰς ποιεῖται, ἀλλ' ἵνα μὲν τῶν ποιεῖται κατὰ τὸ μῦθον ἐστὶν μῦθος τοῦ δὲ τῶν πράξεων. καὶ ἅρα συμμῆτος γινώσκων ποιεῖται, οὐκ ἔστι ποιεῖται ἐστὶν. τῶν γὰρ γινώσκων οὐκ ἐστὶν καλὸν τοιοῦτον εἶναι, οὐκ ἀπὸ τοῦ γινώσκων ἡ δὲ κατὰ τὸ μῦθον, καὶ οὐκ ἐκ τῶν αὐτῶν ποιεῖται ἐστὶν.

Ex his igitur patet poetam fabularum magis, quam carminum, esse poetam, & ut qui semper circa imitationem uersetur: actiones uerò imitatur. Si igitur in ea quoque, quæ uerè prius fuisse, fingendo incidat, non propterea à poeta discedet: quâdoquidem ex his quæ gesta sunt, aliqua quidem eiusmodi esse nil prohibet, cuiusmodi uel extitisse uerisimile sit, uel certe fieri potuerint: secundum quæ sanè horum poeta fuerit.

EXPLANATIO.

Quoniam dictum est, fabulam esse præcipuam Tragædiæ partem, id quod & in cæteris poematum generibus est affirmandum, iure in fert hoc loco Philosophus, poetam fabularum magis, quam carminum esse poetam, hoc est artificem, atque effectorem. et quoniam uulgares, ut supra dictum est, poetas à pangendis carminibus appellant, iccirco nos admonet se de poeta loqui, qui imitatur. Quid autem imitetur poeta, subiungit, dicēs actiones cum, humanas scilicet, imitari. Admonet itidem nihilominus esse poetam, quanquam cōtingat ipsum imitari, quæ facta sunt. QUANDOQUIDEM (inquit) EX HIS, QUÆ GESTA SUNT, ALIQUA QUIDEM EIVSMODI ESSE NIL PROHIBET, CUIUSMODI UEL EXTITISSE VERISIMILE SIT, VEL CERTÈ FIERI POTVERINT: SECUNDUM QUÆ SANÈ HORVM POETA FVERIT. Horum, ut summa-

tim dicam, talis est sensus: poeta actionum est artifex, secundū quod decenter fieri possint: quarum aliquas uerē extitisse nihil uetat: quas si imitetur, nihilominus erit poeta: siquidem appellatur poeta, quoniam sic exprimit actiones, ueluti esse deberent.

ANNOTATIONES.

Sciendum ex hoc contextu, Aristotelem, etiam si primas tribuat imitationi, uelle tamen poetam esse carmini addictum. per hoc enim quod inquit, imitationis potius quam carminis poetam effectorem esse debere, innuit à poeta utrunque faciendum; quanquam ab imitatione potissimum poeta dicatur. Cum autem in contextu dicitur ὅσα ποιῆται κατὰ τὴν μίμωσιν ἐστίν. id est, QUATENUS POETA EST SECUNDVM IMITATIONEM (non enim recte uertit Paccius IVT QVI SEMPER CIRCA IMITATIONEM VERSETVR) innuit poetam etiam à carmine, & non ab imitatione tantum esse nūcupandū. Animaduertendū itidem est, in huius contextus initio uocē POETAM, à Philosopho uariē sumi, cū inquit: EX HIS IGITVR PATET POETAM FABVLARVM MAGIS, QUAM CARMINVM ESSE POETAM: siquidem primo loco per poetam cum intelligit, qui carminibus imitatur, secundo uero loco significat effectorem. In postremis itē huius contextus uerbis habemus esse poetæ munus, res eo modo scribere, quo decenter fieri possent: falsum item esse poetam non posse res ueras scripitare. nam si quapiam actio pro decore sit edita, nec in ea quicquam desyderetur, eam imitans poeta, literis mandabit, nec errabit: quod si secus ageret, erraret. poetæ igitur scopus est, res eo modo scribere, quo decenter esse factas deberent, quas si ita factas offenderit, id ei non erit incommodum.

PARTICVLA .LVI.

Τῶν δ' ἀπλῶν μύθων, καὶ πρᾶξις, αἱ ἐπισοδικαὶ εἰσι χεῖρες. Ἄγος δ' ἐπισοδικῶν μὴ εἶναι, αἱ δ' ἐπὶ τῇ ἐπισοδικῇ μετ' ἄλλα ἐπ' ἐκείνῃ, ἢ τ' ἀνέγκειν. τοιαῦται δὲ ποιῶνται ἅπασιν μὴ ἡρώδων ποιῶν δὲ αὐτὰς ἅπασιν ἢ ἡρώδων ἢ τῶν ὑποκειμένων. ἀγασίματα γὰρ ποιῶντες, καὶ ποιεῖν τὴν δυνάμειν περιτελέουσιν μῦθον, πολλὰ μὲν διαστρέφειν ἀνεγκλήσονται τὸ ἐπίθετον.

Cæterum simplicium fabularum, actionum uel, Episodica quidem deterrima. Episodicam appello, in qua non ueri similiter, neque necessario mutua episodica neclantur: sunt autem hæc tum ab ineptis uatibus suo uisio, tum à probatis quoque histrionum gratia. Etenim in huiusmodi certaminibus, dum fabulas plus æquo sæpenumero produciunt, legitimam ordinem peruertere coguntur.

EXPLANATIO.

Quoniam superius est dictum, totam fabulam à poeta sic esse textam, ut se uicissim partes, aut uerissimiliter, aut necessario consequatur, nunc subiungit: SIMPLICIUM FABVLARVM, ACTIONVMVE EPISODICAE QUIDEM DETERRIMAE. SIMPLICIUM FABVLARVM, ET ACTIONVM, ponitur pro eodem. nam, ut magis exprimatur quid per simplicem fabulam intelligat, addidit: ET ACTIONVM.

ACTIONVM. actiones enim simplices sunt, quæ, ut supra dictum est, unæ sunt. quid uerò per simplices fabulas intelligat, inferius declarabit. Quid autem sibi uelit uox **ΕΠΙΣΟΔΙΟΝ**, declarat, dicens, epifodicas fabulas dico, in quibus epifodia, hoc est egressiones, & additamenta, quæ poemati ad amplificandam fabulam inferuntur, seriæ, & nexum inter se, nec necessarium, nec uerisimilem habent. fabulas autem huiusmodi, scilicet epifodicas, à poetis, ineptis quidem suo uicio, hoc est nulla ui coactis, sed peculiari inscitia; à probatis uerò histrionum gratia fieri. Rationem autem affert, cur histriones cogant poetas in sui gratiam fabulas conficere, in quibus egressiones, atque ornamenta nexum penes uerisimile, uel necessarium non habent. ea autem est, quoniam histriones inuicem certantes, ad clepsydram dicebant; nec tempus agendæ actioni præstitutum semper decenti serie rerum seruata absumebant. ut itaque actio, temporis interuallo par euaderet, plus æquo fabulam producentes, sæpe cogebantur id, quod iure sequi deberet, peruertere, & aliquod epifodium rei non accommodatum, ut actio protraheretur, interficere.

ANNOTATIONES.

Sciendum, Aristotelem hic per simplicem fabulam, eam accipere, quæ unam actionem exprimit solummodo: infra tamen alio modo simplicem fabulam accipiet, ut suo loco dicemus. Elicitur ex hoc contextu, non fabulæ tantum partes inter se habere nexum oportere, aut secundum uerisimile, aut secundum necessarium; uerum etiam epifodia, quæ partes fabulæ non sunt, si plura sint, sic disponere opus est, ut alterum ex altero oriatur, aut uerisimiliter, aut necessario uideatur. Aristoteles igitur hic epifodiorum multitudinem non damnat, sed fabulas eas damnat, quarum epifodia nexum inter se non habent.

PARTICULA .LVII.

Ἐπεὶ δ' ἂν μόνον πλῆθος εἴη πρῶτος ἢ μύθος, ἀλλὰ καὶ φοβερῶν, ἢ ἁλυνδῶν. ταῦτα δὲ γίνονται μάλιστα ταῦτα, καὶ μύθοι, ὅταν γίνονται περὶ τοῦ δόξαι εἰ ἀλλήλα. ὃ γὰρ πάντων ὅπως εἴη μύθος, ἢ ἢ ἂν τῷ αὐτομάτῳ, καὶ τῷ γὰρ. ἐπεὶ καὶ τῷ ἂν τῷ γὰρ ταῦτα ἐκασταὶ ταῦτα δοκῶν, ὅσα ἄλλα ἐπιπλάττειται γὰρ γινώσκαι. οἷον ὅς ἐστιν ἡ μίτρος ἐστὶν ἄρ' ἂν ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτοῖς τῷ μίτρῳ, θεωρῶν ἐμπροσθέν. τοιοῦτο γὰρ τὰ τοιαῦτα καὶ ἐκ γινώσκαι, ὅτι ἀνὰ γὰρ τῷ γινώσκαι ἐν καλλίστῳ μύθῳ.

Quoniam autem imitatio non tantum perfecta actionis, uerum etiam misærabiliū, terribiliū uel est: hæc autem maxime talia erunt, & potissimumq; pollebunt, quotiescunque per se ipsa inuicem admiranda illa accidunt, nimirum hoc pacto admirabile magis sese offert, quam si à casu, uel à Fortuna proficisci appareat: siquidem in his etiam quæ à Fortuna proueniunt, illa quidem maximam admirationem præ se ferunt, quæ ueluti suo opte impulsu prouenire uideantur, ut in Argo Mæu statua, quæ super inspectam

tem collapsa, authorem *Mityi* necis interfecit: eiusmodi enim hæc sunt, ut non temere *scilicet* esse opinemur: ideoq; pulcherrimas tales fabulas euadere necesse est.

EXPLANATIO.

Postquã Philosophus declarauit oportere fabulæ partes uerissimiliter, aut necessario coherere, & fabulas episodicas dãnauit, quoniã in eis nexus non apparet, nunc repetẽs quãdam, quæ in definitione Tragicæ sunt posita, misericordiam, & terrorem, ostendit miserabilia, & terrore plena maximè fieri, cum penes nexum, & coherentiam efficiuntur, & magis etiam, cum præter opinionem eueniunt. Quare uerba illa: *ET MAGIS, CUM FIANT PRAETER OPINIONEM INVICEM* (sic enim uerba græca Aristotelis uertenda sunt) per parenthesis legenda sunt. Rationem autem affert, cur miserabilia, terribiliaque, si nexum inuicem habeant, maximè talia sint; & inquit, quoniam sic erunt magis admirabilia, quàm si casu, & fortuna fiant. Id uerò probat, quoniam in iis, quæ fortuitò contingunt, nil ita constitutum reperitur, quod ordinatum, ac successiue definit in aliud: quæcunque tamen eam speciem præ se ferunt, ut alteri alterum ita sit annexum, ut non casu, sed ex proposito factum existimetur, admirabiliora uidentur. Id autem exemplo confirmat, nam cum *Mityi* statua casu caderet, necis eiusdem auctorem eam intuẽtem interfecit, sed quoniam statua, quasi de industria uisa est cadere, ideo maiorem affert admirationem. Si igitur in his, quæ nonnullam connexionis inuicem, atque ordinis similitudinem præseferunt, quanquam uerè ordinata non sint, ob similitudinem tamen admirabilia uidentur: multo sanè magis, quæ uerè nexum inuicem habent, & alterum alteri ordinatè coheret, si miserabilia, terribiliaque sint, erunt maxime talia, quod si præter opinionem etiam sint, id est, si eueniant, cù non sperabantur, longè itidem magis euadent eiusmodi. Quare concludit, pulcherrimas tunc fabulas effici, cum terribilia, miserabiliaque contineant: quæ non casu, sed rebus inuicem ordine nexis, & præter expectationem, opinionemque uideantur euenire.

ANNOTATIONES.

- Aristoteles secundo de Rhetorica libro, quamnam rem, quos uel homines metuamus, quosq; an imo affecti sint, qui metuunt, declarat: & metus ipsius descriptionem afferens, inquit, Metum esse tristitiam quandam, uel perturbationem ex imaginatione futuri mali; quod, aut interitum, aut dolorem afferre possit. Item in tertio de moribus ad Nicomachum ait: Metus est expectatio mali. Cicerone quoque in quarta Tusculana inquit: Metus est opinio impendentis mali, quod intollerabile esse uideatur. Sciendum est *φύβομαι, φοβέομαι* non idem penitus significare, *φοβέομαι* enim interdum misericordiam excludit, interdum simul cū ea est.

tione, uel peripetia, uel etiam utraque. Hæc uerò in ipso rerum contextu ita astruenda sunt, ut ex his, quæ prius acta fuerint, necessario sequi, aut certè uerisimiliter agi uideantur. † Multum enim differt, fiant hæc per hæc, an ex his.

EXPLANATIO.

Quoniam dictum est, terrorem, commiserationem uel magis comparari, cum præter opinionem res contingit, subiūgit fabulas in duplici differentia consistere, alias quidem simplices, id est in quibus nihil præter propositum contingit, alias uerò perplexas, cum euentus, præter opinionem sunt, ut in præcedente cōtextu dictum est. huiusmodi autem esse fabulas ostendit, quoniam itidem actiones, quarum fabulæ imitationes sunt, eodem modo se habent. Exponens uerò quid per simplicem actionem intelligat, ait: SIMPLICEM ACTIONEM VOCO, IN QUA QUIDEM (UT DEFINITUM EST) CONTINUA UNA, ABSQVE PERIPETIA, AGNITIONE VE AGENDO FIT MUTATIO. Quid autem sit id, quod definitum est, subiungit: CONTINUA, ET UNA. fabulam enim actionem unam perfectam, atque integram imitari dictum est. unde uerba illa, UT DEFINITUM EST, duo illa uerba, CONTINUA ET UNA, non autem hæc ABSQVE PERIPETIA, AGNITIONE VE, AGENDO FIT MUTATIO, respiciunt. sensus igitur erit eiusmodi. Simplicem eam actionem esse dico, cuius mutatio absque peripetia, & agnitione est, facta uidelicet actione illa, sicuti dictum est, continua, & una. Perplexa uero ea est, ex qua mutatio est cum agnitione, & peripetia. Per mutationem intelligit id, quod supra dictum est; transitum inquami de bona in malam fortunam, uel uice uersa. Quid autem per agnitionem, & peripetiam intelligendum sit, paulò post explicabitur. Ad monet autem quo pacto agnitio, & peripetia in fabula fieri debeant, & inquit, ea debere ita oriri ex ipsa rerum serie, ut ex autediçis, aut necessario, aut uerisimiliter peripetia, atque agnitiones eiusmodi sequantur. Accipit autem hic necessarium Aristoteles eo sanè modo, quo nos superius accipiendum docuimus. Quoniam uerò dixit, peripetiam, & agnitionem, aut uerisimiliter, aut necessario sequi debere, rationem affert. magni enim refert aliqua fieri per hæc, hoc est nexum inuicem sic habere, ut præcedentia sint sequentiū causa; uel post hæc, id est postponi, ita tamen, ut in eis nullus sit nec uerisimilis ordo, nec necessarius. multa enim sunt aliis posteriora, à quibus tamen non dependent. perinde ac si diceret, agnitio, & peripetia non fortuito, sed ex ipsa rerum serie oriri debent.

ANNOTATIONES.

Quæ de fabula ab Aristotele sunt dicta, cum ea unius tantum actionis imitationem esse oportere declarauit, tam simplici quam perplexæ fabulæ conuenire uidentur; ut ex his, quæ in hoc contextu dicta sunt, patere potest. Sciendū præterea est, eam fabulæ partem, in qua de bona in malam fortunam, aut contrā transitus fit, inferius alio nomine uocari fabulæ solutionem. Cum implexam fabulam describit, supplendum est id, quod in simplici dictum est, nimirū continua existente & una: hæc enim particula conuenit utrique, differunt tamē, quod in simplici, continua atque una actione nulla est peripetia, aut agnitio: in implexa uerō, uel utraque, uel altera saltem reperitur. Paccijs uerba, quæ ita habent: *† MVLTYM ENIM DIFFERT FIANT HÆC PER HÆC, AN EX HIS*: quanquam clarius uerti possent, si tamē particula *EX HIS*, tantū ualebit, ac si diceremus posthæc, sensus erit apertus. uox enim *EX*, ut apud Aristotelē libro primo Physicorum habemus, interdum significat post: ut cūm dicimus, ex albo fit nigrum, uel ex die fit nox. in quo sensu Paccius hic eam uocem accēpit: non autem ut materiam significat, ut cūm dicimus, ex lapidibus fit domus.

PARTICULA .LVIII.

Ἔσι δὲ περιπέτια μὲν, ἡ ἐς τὸ εἰς ἀντίον τῆς προηγουμένης μεταβολῆς, καθ' ὅπως ἔρεται. καὶ τὸ τοιοῦτον, ὡς περὶ λέγουσι, καὶ τὰ τὸ αἰὲς ἢ ἀναγκαῖον. ὡς περὶ οἱ τῷ Οἰδίποδι, ἰλλοῦς ἐς ἑσπέραν ὡς τὸ Οἰδῖπου, καὶ ἀπολλάξας τὴν πρὸς τὴν μητέρα φέρον, δολώσας δὲ τὴν ἑω, τὸν αἰὲς πῖσι. καὶ οἱ τῷ Λυγκῆ, ἡ μὲν ἀγόμενος, ὡς ἡ ἀποκατόμωτος, ἡ δὲ Δαναὶς ἀκαλοῦσας, ὡς ἀποκατοῦ, ἡ μὲν σωματικῶς τῇ προηγουμένη ἀποκατοῦ, ἡ δὲ σωματικῶς.

Peripetia est eorum, quæ aguntur (quemadmodum dictum est) in contrarium mutatio. id autem (sicuti docuimus) aut uerisimiliter, aut necessario fit: ut in Oedipode. accessit enim ille delectaturus Oedipodem, cundemq; parentis incestandæ timore liberaturus: quis autem esset, ubi ostendit, contrarium effecit. In Lynceo quoq; ductus ille quidem est, ueluti mox immolandus: Danaus contrā subsecutus, ut immolaret: sed accidit ex his quæ parata sunt, ut hic necem, ille salutem sit affecturus.

EXPLANATIO.

Cū supra de peripetia, & de agnitione meminere, iccirco nunc, quid utraque sit, declarare proponit. & inquit, peripetiam esse rerū, quæ fiunt in contrarium mutationem, sicuti dictum est, id est mutationem ex ipsa rerum constitutione factam. hanc autem fieri dicimus secundum uerisimile, uel necessarium: quod sæpe repetit, ut nos admoneat in omnibus Tragediæ partibus omnino rerum seriem, ac nexum esse debere. Duobus autem exemplis Oedipodis, & Danai peripetiæ naturam ostendit. In Oedipode quidem Sophocleo, qui Tyrannus est inscriptus, nuntius inducitur, qui tantum abest, ut id efficiat, quod uolebat, ut etiam contrarium faciat. quod sane ipsius peripetiæ est proprium. Adit enim ille nuntius ad Oedipodem, ei significans, regem illum à Corinthiis post Polybi mortē esse designatum.

designatum. Oedipus uerò se Corinthum, metu incestuæ matris, quod ab oraculo futurū acceperat, redire uelle recusat : nuntius autem, ut suspicionem hanc remoueat, cuiusnam filius extiterit, & quo pacto sit educatus, enarrat. Quibus explicatis, oppositum eius, quod proposuerat, effecit, illum enim cum matre locasta iam cōcubuisse, ac patrem Laium interemisisse, quæ illi fuerant ignota, patefacit. hoc autē est, quod Aristoteles peripetiam appellat. Aliud itidem exemplum ponit, in quo peripetia spectatur. est uerò in Lynceo Tragedia sic inscripta : quæ tamen ad nos temporis iniuria non peruenit. Est igitur & in Lynceo peripetia, quoniā res aliter, ac expectabatur, est consecuta. Nam cum quinquaginta Danaï filix totidem fratres Aegisthi filios & suos maritos dormientes essent interfectoræ, una omnium Hypermeltra insigni pietate clam uirum incolumem dimisit: quem Lynceus à nonnullis, ab aliis Linum uocatum legimus. id cum Danaus intellexisset, Linum est infecutus, ut cum interimeret. uerum ipse à Lino est interfecus; atque ita contigit, ut in contrariū sit facta mutatio. Vt autem Aristoteles peripetiam interdum in una persona, nonnunquam in duabus fieri declararet, ea de causa duo etiam addidit exempla; in quorum primo, Oedipodis inquam, una tantum est peripetia, in Lynceo uerò duæ: quoniam duarum etiam personarum sunt euentus in contrarium.

ANNOTATIONES.

† Vocem ἀποθνήσκω uertit Paccius immolandus. qua uerò ratione ductus ita uerterit, haud facillè intelligo, nisi fortè ob uocem antecedentem ἀγώνω. sed multi duci possunt ut interficiantur, alia ratione, quàm ut immolētur. quocirca loco uocis immolandus, dicerem interficiendus: & quo loco dicit immolaret, scriberem interficeret.

PARTICULA .LX.

Ἀναγνώσεις δ' εἰσι, ὥσπερ καὶ τὸ πρῶτον σημείναι, ἢ ἀγνώσεις εἰς γνώσιν μεταβολή. * ἢ εἰς ἐπιλήθειαν, ἢ ἐξ ἀρετῆς ἢ πρὸς ἀντυχίαν, ἢ δυστυχίαν ἀεὶ σμίναν. καλλίστη δὲ ἀναγνώσις, ὅταν ἡμᾶς ἐπιπείσῃ ἡσυχίαν, εἰς ἣν καὶ τῷ Οἰδίποδι.

Agnitio est (ut etiam ex nomine liquet) ex ignorantia in notitiam ad amicitiam, uel inimicitiam illorum mutatio, qui seu felices, seu infelices determinantur. pulcherrima autem fit, si cum peripetia fuerit: ut in Oedipode.

EXPLANATIO.

Declarata peripetia, agnitionis declarationem aggreditur; quam, ut ex uī uocis deprehendi potest, mutationem ex ignorantia in notitiam significare dicit. ea enim agnoscere dicimur, quæ nobis erant ignota prius. Et subiungit qualem intelligat mutationem, dicēs: A D

AMICITIAM,

AMICITIAM, VEL INIMICITIAM: hoc est, ex huiusmodi agnitione statim pateat amicitia, uel inimicitia, mutatio inquam ad amicitiam, uel inimicitiam eorum, qui ad felicitatē, uel ad infelicitatem determinati sunt. Summa rei hæc est, agnitionem esse mutationem, ex ignorantia, qua uel amicitia, uel inimicitia patet, per quam felices, uel infelices euadunt. Pulcherrima autem tunc agnitio est, cum euentus in contrarium est; ut in Oedipode factum est, fieri enim potest, ut etiam agnitio sine peripetia sit, in Oedipode uerò agnitio est: matrem enim agnoscit Oedipus, quam prius ignorabat. in qua quidem euentus in contrarium existit: quoniam cum nuntius eum ab incestu matris timore liberare uellet, ex nuntii uerbis Oedipus scelus iam se patrauisse deprehendit, seque Laii interfecitorem agnoscit.

ANNOTATIONES.

Η δὲ φιλία, ἢ ἔχθρα. Clarius me quidem indice legeretur, si primum ἢ, articulus esset, acque ita scriberetur, ἢ ἐφ' ὧν. nam cum apud græcos articulus uis ostendendi, ac determinandi sit, & ab Aristotele dictum sit, agnitionem esse mutationem ex ignorantia in noticiam, cuius generis mutationem intelligat exemplari, quare cum ea quæ sequitur, sic ponantur uel modum mutationis determinent, uis actor loquendi modus erit, si illi parti, quæ præcedentem determinat, articulus præponatur. Hac ratione fortē motus Paccius, primum illud, ἢ, prætermisit, cum præsertim hoc loco Philosophus non de quauis agnitione loquatur, sed de ea tantum, quæ pertinet ad Poësim. Cum igitur ea uox ΜΥΤΑΤΙΟ, fusa nimis existeret, & propositum nostrum excederet, merito erat coarctanda, quod si huic particulæ ad eorum amicitiam, uel inimicitiam, qui ad felicitatem infelicitatem uel determinantur, adiungatur agnitionis huius descriptio, poetica tunc optimè quadrabit. Eos autem Aristoteles ad felicitatem, uel infelicitatem esse determinatos intelligit, qui maximis negotiis sunt impliciti; quibus eos esse felices, aut infelices oportet. Quare, ut in omnibus Tragediis apparet, sunt semper agnitiones, cum in maximis negotiis, & discriminibus homines reperiuntur: ex quibus necesse est eos esse felices, si prospera sit agnitio; uel infelices, si fecus, ac uellent, contingat. Ideo autem eas Tragedias Philosophus, quæ peripetiam agnitioni iunctam habent, pulcherrimas appellat, quoniam & summopere delectant, & animum à perturbationibus magna cum uoluptate recpurgant: siquidem spectantium animi plurimum commouentur, ac ratiocinantur: quod iucundum esse, superius est ostensum.

PARTICULA .LXI.

Εἰσι μὲν οὖν, καὶ ἀλλαι ἀναγνώσεις. καὶ γὰρ πρὸς ἀμφοτέρω τινι γόητι ἔστιν ὅτι, ἀεὶ ἔρπονται, συμβαίνει. ἢ καὶ εἰς τὴν ἐχθρὰν, ἢ μὴ πείσθαι, ἔστιν ἀναγνώσις. ἀλλ' ἢ μέλει τοι μὲν, καὶ ἢ μέλει τοι πρὸς ἐχθρῷ, ἢ ἐρμῇτι ἔστιν. ἢ γὰρ τοιαῦτα εἰσάγνεις, καὶ περὶ τῶν, ἢ ἔλπει, ἢ φόβου, οὐκ ἐπὶ τῶν, ἢ εἰς τὴν γόητι μάλιστα ἰσχυροῦται. ἢ δὲ καὶ τὸ πᾶν γέν, καὶ τὸ ὅτι γέν, ἢ τὸ πᾶν συμβαίνει.

Sunt profecto et alie agnitiones. nam tum in animatorum, tum quorum cunque, ut accidit, sunt: ἢ si quando (ut dictum est) euenit, ut si quid patrat quis, uel non patrat, agnoscamus: illa tamen, quæ potissimum à fabula.

bula, quæ uel ab actione pendet, est, quam diximus. Etenim huiusmodi agnitio, atque peripetia, uel misericordia, uel metum parabit. receptum autem est, actionum imitationem esse Tragediam: fortunatumque insuper seu miserum fieri ex his conigerit.

EXPLANATIO.

Cum in agnitionis declaratione eam esse mutationem dixerit ex ignorantia in scientia, ad amicitiam uel similitudinem eorum, qui ad felicitatem, uel infelicitatem determinati sunt, & agnitionem illi tantum adstrinxerit generi, quod maxime Tragediæ conuenire uoluit; nunc subiungit alia quoque esse genera actionum. quod etiam ostendit. nam tum inanimatorum, tum quorumcunque, ut accidit, fiunt, si (ut dictum est) euenit. Sensus est: alia sunt præter iam explicatam agnitiones, quoniam inanimatorum agnitiones sunt, ut lapidum, uestium, domorum, & quorumcunque, ut accidit, uelut equorum, auium uel. **SI QUANDO (UT DICTUM EST) Euenit.** hoc est, ut ex ignorantia in notitia mutemur. **UT SI QUID PATRARIT QVIS, VEL NON PATRARIT, AGNOSCAMUS.** hoc est etiam in actionibus nostris agnitiones dantur, cum nos aliquid egisse cognoscimus. sed quanquam huiusmodi agnitiones dantur, illa tamen potissimum, quam diximus, cum scilicet ex agnitione ad amicitiam, uel inimicitiam mutatio sit, unde felicitas, uel infelicitas prouenit, fabulæ accommodatur. Cuius dicti rationem affert: quoniam agnitio talis, hoc est quæ iam definita est, & peripetia, aut misericordia, aut terrorem habebit, hoc est, & misericordia, & terrorem habebit, (A V T enim hoc loco tantum ualet, A C E T) qualium actionum, terroris inquam, & misericordiæ plenam esse tragicam imitationem iam receptum est. fortunatum insuper ex iis, aut miserum fieri continget. mutationes autem eiusmodi Tragediæ, (ut dictum est) maxime conuenire uidentur. Agnitio igitur eo modo descripta, quo Aristoteles est usus, fabulæ mirum in modum accommodatur; quoniam ex ea metus, & misericordia, & humanorum statuum mutationes ingentes fiunt: quæ sanè omnia Tragediæ maximo sunt ornamento, & eam pulcherrimam efficiunt.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, Aristotelem inferius, dum soluendæ Tragediæ modos exponit, agnitiones itidem ponere, quæ ex rebus inanimatis fiunt, ut ex monilibus, & ex aliis plurimis, de quibus inferius, cum res postulabit, agemus; quas tamen in Tragedia receptas esse dicit. Verum hoc loco cum de agnitionibus pertractat, eas perpendit, non ut ad alia respiciunt, sed tantummodo, ut agnitionem præstint. sæpe enim usu uenit, ut sese homines agnoscant, ut alias id egisse scripserint, quod illis nunc obicitur; nec ulterius ea re percepta, ut aliud agnoscant, progrediuntur.

progreſſuntur. De hac itaque agnitione, non ut in aliud refertur, nunc agit; in ſequenti uerbo autem, ut his innatis ad homines agnoscendos utimur, de hac pertraſtabit. Sciendum, uerba Pacci, uidelicet *ΕΙ ΤΙ ΕΠΙΤΥΧΕΙΝ ΤΙΣ ΔΙΚΤΩΜ ΕΣΤ* & *ΕΥΕΝΙΤ*, clariora fieri expōita uoce, s. i. τῶν ἐπιτυχόντων τις-uerius quātm fecerit Paccius, experimento sic: *ΕΙ ΤΙ ΚΥΙΣ ΕΓΕΚΕΡΙΤ*. Præterea, & in illis uerbis, ἢ εὐνοῖα, ἢ φάβος, secundum hoc loco ualere puro *E T* nam cūm de agnitione, quæ pulcherrima eſt, hoc loco pertraſcet, ea procul dubio metum, & miſericordiam excitare debet. cūm enim in definitione Tragediæ miſericordiam, & terrorem incluſerit, non alteram tantum, fed utranque amplectatur oportet. i autem ἀπὸ τοῦ καὶ uſurpari, teſtis eſt Simplicius libro quarto Phyſicorū in tractatione de loco, explicans Ariſtotelis uerba, quæ ita ſe habent. πάντα ποταμὸν τὸ αἷον, ὃ κατὰ: cūm αἰετὶς πηλὴται πότις ἵσταναι, οἱ διαφορῆς ἔχουσιν, ὅτι ἀνακαί κἀτά, καὶ ὅτι πᾶσι ἐλαφύοις ἀμφόροις ἐκ ταύτης τοῦ γὰρ αἵματος, οἱ συνδραμον ἐκ ταύτης τῆς ἀπεναντίας. ἂλλ' ἐστὶν καὶ, συνδραμον συμπελάκτης οἱ πᾶσι διὰ θρόνον τ' ἐκ χειρὸς. ἡ δ' ἐλεγεινὴ, ποταμοὶ ποιοῦν ἐκ χειρὸς αἵον, ὅτι κατὰ, ὁμαροῖς Οὐρανός τε παλαιὸν τὸ, ἢ, ἀπὸ τῶ καὶ, ἐκ χειρὸς τοῦ Αἵονος, ἢ πῶς, ἢ παλαιός, ἀπὸ τῶ πῶς, καὶ παλαιός. Nil igitur mirum uidebitur, Ariſtolelem in Poetica uim ea locutione, qua & Homerus utitur; cūm præferat totam hanc penè libelli doctrinam ex illius præclarissimi poetæ obſeruati one deſumptā ab Ariſtotele uideamus.

PARTICVLA LXII.

Ε'παθ' ἡ ἀναγκάσις πῶς εἴη ἀναγκάσις . ὅτι δὲ ἀναγκάσις, μὴ μὲν ὅτι θεοῖς
 πρὸς ἑνὶ θεῷ μόνῳ, ὅπως ἡ δὲ Λ' ἔφη, τίς ἐστιν . ὅτι δὲ ἀμφοτέρους δὲ ἀναγκάσις ἵκται
 ἡ μὲν Γ' ὁρίσκει τὴν ὀρίαν ἀναγκάσις καὶ τὴν ἀμφοτέρων τῶν ἐπὶ πάλαι, λέγουσιν δὲ πρὸς τὴν Γ',
 γινώσκων ἀλλὰ εἶδη ἀναγκάσις, δὲ μὴ δὲ τῷ μὲν μίαν . πρὸς τῶν Γ' εἶδη, ἀναγκάσις, καὶ
 ἀναγκάσις .

Quoniam uerò Agnitio quorundam agnitio est, alia quidem alterius ad alium tantum fit, cum quis hic sit, illi notus est: alia rursus mutua indiget notitia, ut Iphigenia ex epistola illius missione ab Oreste quidem agnita, ut tamen ipsum agnosceret, alia quoque agnitione opus fuit. Partes igitur hic fabulae habentur duae, Agnitio, & perceptio.

EXPLANATIO.

Qualem esset id agnitionis genus, quod Tragœdiæ conveniret, superius explicavit, esseque alia agnitionum genera demonstravit: nunc docet agnitiones interdum fieri unius personæ tantum, interdum verò mutuas esse, hoc est duarum personarum. ac in primis assumit agnitionem esse quorundam agnitionem, hoc est ad aliud respicere, relationemque indicare: relatio vero duos postulat terminos: igitur & in agnitione duo requiruntur termini, agnoscēs, & agnitum. quomobrem agnitiones erunt, aut cum altera persona tantum agnita sit, aut cum utraq; indigent agnitione mutua. quod exemplo Iphigeniæ in Tauris apud Euripidē ostendit, quæ ab Orestē agnita sit ex epistolæ missione; illa verò Orestē agnovit ex contexta à se ueste. Hoc igitur in exemplo mutua agnitio est, quoniā

N uterque

uterque alterum ignorabat. Absoluta peripetia, & agnitionis declaratione, colligit Aristoteles, quæ supra dicta sunt, inquit: *PAR-
TES IGITUR FABULAE DVAE HIC HABENTUR, AGNITIO,
ET PERIPETIA.*

ANNOTATIONES.

Επεὶ δὲ ἡ ἀναγνώσις τῶν δι᾽ ἀναγνώσεως. ἢ ἐν τῇ ἀναγνώσει. Si ita legantur uerba, nihil unquam reperietur, quod illi coniunctioni quoniam, respondeat: idq̃ sermonis genus erit indeterminatum, præter Aristotelis morem, & rectum loquendi modum. quare uerba sunt caliganda, & uerba illa *ἐν τῇ ἀναγνώσει*, expungi debent. quibus deletis, aperta est responsio illi coniunctioni *ὅτι ὅτι*, in initio contextus positæ. ea autem in illis uerbis est, quæ ita leguntur *αὐτὸς δὲ τῶν*, & quæ sequuntur. ubi Paccius prudenter egit, qui particulam, quam nos à contextu græco delendam admonuimus, in latinum ueluti spuriam non uertit. Alius item in hoc contextu in græcis uerbis est error. nam cum hæ duæ particulae *μὲν*, & *καὶ*, perpetuò sibi respondeant, semperq̃ præcedente *μὲν*, sequi debeat *καὶ*, non reperitur ullum *καὶ*, quod illi particulae *μὲν*, in uerborum serie positæ, uidelicet *αὐτὸς δὲ τῶν*, & quæ sequuntur, respondeat. Locum itaque hunc in modum supplebimus: ante uocem *ὅτι ὅτι ἀναγνώσεως*, addentes *αὐτὸς δὲ*, ut integra lectio sit: *αὐτὸς δὲ καὶ ἀναγνώσεως*. Vnde prudenter Paccius illa uerba in latina uersione supplēuit. *τῶν τῶν* Paccius uertit *HI C*, tacite innuens non *τῶν τῶν*, quoniam huiusmodi lectio reliquis contextus partibus ægrè accommodatur, sed *ἐν τῇ* legi oportere: quam caligationem non uitupero. lectio tamen erit planior, si uerbum *τῶν*, expungatur.

PARTICVLA .LXIII.

Τῶν δὲ τῶν. τῶν δὲ τῶν τῶν μὲν, καὶ ἀναγνώσεως ἔσται. τῶν δὲ ἐν τῇ ἀναγνώσει, ἢ ἐν τῇ ἀναγνώσει, ἢ ἐν τῇ ἀναγνώσει, καὶ αὐτὸς δὲ τῶν, ἢ τῶν, καὶ ὅτι τῶν.

Tertia superest Perturbatio, nam de Peripetia, & Agnitione satis diximus. Perturbatio uero actio est letifera, seu dolore plena: ueluti cum neces, cruciatus, uulnera, ceteraq̃ generis huius palam fiunt.

EXPLANATIO.

Dixit de duabus fabulæ partibus: nunc tertiam aggreditur, quæ est perturbatio; quam actionem esse dicit letiferam, ac doloris plenā. Quid autem per has perturbationes intelligat, exemplo declarat, ut mortes, quæ in aperto fiunt, cruciatus, uulnera, ceteraq̃ huiusmodi: nam cum aliqua mala nobis se se offerant, ea, inuitis etiam nobis, accidere posse est cogitandum, hinc autem oritur perturbatio, tristisque sensus; qui adeo interdum affligit, ut ad animi deliquium nõnunquam deducat.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, peripetiam, agnitionē, & perturbationem fabulæ partes esse, quæ una est ex sex partibus Tragediæ quilibet. ideo peripetia, agnitio, & perturbatio

turbatio partes partis ipsius Tragediæ dicuntur. Verum cum Aristoteles partes in quales, & quantas diuiserit, ut in operis proœmio uisum est, quæ res fortè quis, an istæ tres enumeratæ, quas fabulæ partes esse diximus, sint eiusdem fabulæ partes quantæ, an potius quales. Huic responderem, partes has esse uocandas quales, quanquam & ipsa fabula sit una ex sex partibus qualibus Tragediæ, nam fabula per has tres partes talis dicitur: exempli causa à peripetia & agnitione perplexa, à perturbationibus pathetica. Nihil igitur prohibet peripetiam, agnitionem, & perturbationem esse partes quales fabulæ, quæ sit una ex sex partibus Tragediæ qualibus. Sciendum est, Aristotelem quidem exemplis usum esse, ut ostenderet quid per perturbationem intelligeret, posuitq; ea, quæ apertè perturbationem efficiunt, ut mortes, uulnera, cruciatus, quæ in aperto fiunt. Ex his tamen Aristotelis dictis colligi non debet, quòd in scena necessario fieri debeant sictæ nece: nam de hoc infra sermonem habebit. sat enim nunc est Aristoteli, quid per perturbationem intelligat exemplis declarare: quâ expressit, quòd erat actio corrumpens, uel dolorem habens. Quid autem intelligeret per hoc, quod dictum est, corrumpens, uel dolorem habens, exemplis aperuit. ubi uidere licet, Aristotelem expressisse perturbationem per ea, quæ cā efficiūt: nam in spectatorum animis perturbationes ab eiusmodi euentis fiunt.

PARTICULA .LXIIII.

Μέρη δὲ τραγῳδίας, οὗ μὲν ὅς ἐστι δὲ χρεῖσθαι, πρότερον ἄπομοι, κατὰ δὲ τὸ πᾶν, ἢ οἱ ἀ διακρίσεις καὶ χωρίσματα, τὰ δὲ ἐστὶ πρόλογος, ἐπισόδιον, ἐξόδου, χορευτικὴ τὴν τὸ μὲν πρότερον, τὸ δὲ εἰσὶ μοι. καὶ μὲν ἢ ἀπὸ τῶν ταύτων, ἴδια δὲ τὰ ἑξ ἑκάστης, καὶ κοινὰς ἐστὶ δὲ πρόλογος μὲν, μίξου δὲ λαν τραγῳδίας, τὸ πρό χορὸν παρὸν. ἐπισόδιον δὲ, μίξου ὅλον τραγῳδίας, τὸ μεταξὺ ὅλον χορευτικὸν μέλιον. ἐξόδου δὲ, μίξου ὅλον τραγῳδίας, μετ' ὅν ἐστὶ χορὸν μέλιον. χορευτικὸν δὲ, παρὸν μὲν, ἢ πρὸτα λίγν' ὅλον χορὸν, εἰσὶ μοι δὲ μέλιον χορὸν, τὸ αὐτὸ ἀναπαύειν, καὶ τὸν χορὸν. † κόμμου δὲ, ἐκ τῶν κοινῶν χορὸν, ἢ ἀπὸ σκηνῆς.

Ceterum Tragediæ partes, quibus tanquam formis uti nos oportet, superius exposuimus: secundum uero quantitatem discretam, atque in quas secetur, singillatim hæc sunt: Prologus, Episodium, Exodus, Choricum. chorici uero alterum mobile, alterum stabile. sanè cunctis hæc omnibus communia: propria uero ea, quæ ad scenam pertinent, & communi. Prologus est pars Tragediæ iusta, ante chori ingressum: Episodium pars item iusta Tragediæ, inter choricos perpetuos cantus: Exodus iusta pars Tragediæ, post quam nullus deinceps est chori cātus: Chorici uero ingressus, chori integri prima locutio: Stabile, sine Trochæo, & Anapesto cantus: Communis, siue planctus est luctus chori communis cum iis, qui in scena sunt.

EXPLANATIO.

Poematum partes aliæ quantæ, aliæ quales sunt; quarum altera ad qualitatem, altera uero ad quantitatem spectare uidetur, ut antea dictum est. Et cum hætenus, quæ sint partes quales, patefecerit, nunc de partibus Tragediæ quantis uerba facturus, admonet prius nos, se de iis partibus, quibus ueluti formis utitur Tragedia, se supe-

chori cantibus, epifodium appellat. Exodus uerò est, post quem non est chori cantus. Incipit autem exodus in Oedipode, ubi nuntius in hunc modum loquitur:

ὦ γῆς πολὺς τεῖς δ' αἰθέριαι.

desinit autem simul cum Tragœdia. Quod uerò ad chóricos cantus spectat, *πρόσδος*, qui distinguit Prologū ab Epifodio, est chori integri prima locutio, id est, cum primū introducitur chorus totus, qui canendo loquitur. ideo autem dixit: CHORI INTEGRJ PRIMAM LOCUTIO: quoniam omnes canentes loquuntur. quod dictū est ad differentiam chori, cum loquitur; quoniam unus dumtaxat pro omnibus loquitur. & hic choricum pro choro accipit. nam cum dicit choricum esse primam chori locutionem, statim patet hic chori diuisionem fieri, cuius altera pars dicitur Parodos. quæ autem ea sit, in Oedipode dicta iam est. Stasimum uero dicit esse chori partē, abique trocheo & anapesto. Est autem in Oedipode hæc pars, chorus ille, qui cōtinuo initū exodi antecedit: cuius initū ita se habet: *χρὸ τὰ γυναι ῥεγνῶν.*

Et hæ sunt partes, quas Philosophus omnibus Tragœdiis communes esse uult. Postea declarat quid sit Commus; qui est plangor cōmunis chori: & quæ à scena fiunt, id est à reliquis histrionibus. quæ omnia ad aliud transiens, ex propositis colligit, dicens se iam de partibus qualibus, & quantis quæ sint, pertraxisse.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, Tragœdiam (pro faciliiori uerborum Aristotelis intelligentia) in tres partes cōmodè secari posse, in Proœmium, Exodum, & in id, quod ab his duobus extremis clauditur. In proœmio fabulæ seopus, atque propositum, & si non exactè, modo tamen quodam aperitur; adeo ut qua de re agendum sit intelligi possit. ut in Oedipode tyranno, quod Oedipus uult Laii interfectorem inuestigare, ut eum debito supplieio afficiat. hoc in proœmio ponitur. In exodo uerò ea, quæ secuta sunt, ex tali inuestigatione mortis Laii, uerbi causâ Iocastæ suspensionem, & Oedipodis cæcitatem. & hoc in exodo. In parte uerò intermedia ponitur tota illa negotiatio, atque inuestigatio. quæ cum habeat cantus chóricos ad relaxandos animos audientium permixtos, & ut tempus opportunum pro illa actione faciendâ histrionibus detur, in duas quoque partes diuidetur: quarum altera Epifodius dicitur, nempe totum illud intermediū choris exceptis; & altera ipsi Chori: quorum duæ partes sunt, Parodos, & Stasimon. de quibus ea ratione tantum meminit Philosophus, quoniam per parodum scimus, ubi prologus desinit; per stasimum uero scimus, unde incipit exodus. De choris autem intermediis non erat opus dicere, quoniam per eos nulla partium Tragœdiæ terminatur. In stasimo, autem per hoc, quod dicitur eum carere anapesto, & trocheo, scire possumus chorum in ea parte non saltare; quoniam pedes illi sunt apti saltationi, ut habuimus supra. quocirca si hæc chori pars caret iis pedibus, qui saltationi maximè sunt apti, rationi consentaneum est ea in parte nullam fieri saltationem: præsertim cum exitus ille lugubris sit, qui statim debeat. Animaduersione autem dignum, in exculis Tragœdiis So-

phoclis, & in multis, quas manu exaratas legimus in Oedipode tyranno exordi initium esse, ubi est carmen illud,

οὐ γὰρ μάλα, & quæ sequuntur.

Illic enim in margine, ubi nomina loquentium hiftrionum adnotantur, cum nuntium loquentem introduci poeta legitur: cum tamen in omnibus aliis locis illius Tragediæ legatur εἰ: hoc illi nuntius, quocirca facillè fieri potuit, ut cum in margine esset (ibi enim est Tragediæ illius exodus) esset ab aliquo scriptum, quidam putauerint hiftrionis esse nomen. hoc argumento esse posset hanc nos partem, scilicet exodum, in illa Tragediâ rectè adnotauisse. Du bitaret iure aliquis: quoniam hic prologus in Oedipode tyranno ad ingressum

„ chori definire Aristoteles dicit: in tertio tamen de Rhetorica libro, Tragicis quo-

te tamen aliqua prologos
 εἰμοὶ περὶ ἐν πύλιντος.

Quod quidem carmen non est ante ingressum chori, sed multo post, circa medium illius fabulae. Hunc locum etiam Pterus Victorius, uir admodum eruditus in suis commentariis in libros Aristotelis de Rhetorica animaduertit. quare, inquit, uerco, *ne μὴ ποτε τὸ ἀντίφωνον* sit, nisi uerum illum intellexerit Aristoteles, in quo argumenti nonnulli narratur : qui sanè in Prologo est.

.. Ἦν ἡμῖν ὡς παῖς λαός ἡγεμόν.

pronuntiantur autem à Cronte . tota res accuratè uidentia. Hac Victorius.cui
quidem assentimus.non carmen.quod passim legitur in Rhetoricis , Aristotelè
intellexisse.fed id.quod paulo ante scripsimus . quod tamen carmen ab Aristo-
tele non iccirco asserri putamus.quoniam in eo fabula illius argumentum con-
tineatur.fed quoniam illinc incipit poeta fabulæ argumentum aperire. Dubi-
tatur præterea,quomodo tota illa Tragediæ pars,quæ inter choricos catus est;
Episodum appelletur , cum episodium id uocetur,quod ad augendam fabulam
ponitur , & quod fabulæ pars non est . at in tota illa Tragediæ parte,quæ
inter catus choricos est,tota actio cōtinetur,dempto exitu & pro logo . actionis
igitur pars maior episodium esset,atque ita fabula esset episodif: quod sanè di-
ci nequit. Respondetur,Aristotelem totam illam partem episodiū nuncupasse ;
quoniā portio maior partis illius ex episodif consistat : cumq; fabula nullā ha-
bere distinctā partē.fed passim sit episodif intermixta ideo de fabula quidē

hil proflus meminit; totā uerō illā partē Epifodum uocauit. ἡ δὲ τῆς πόλεως ἰσ-
τὴ μὲν αὐτοῦ τὸ εἶναι τοῦ χερσονήσου. Vidimus exēplar, in cuius margine scriptū erat οὗ
πολιτείας, ubi uocis χερσονήσου, quæ lectio magis elegas, & quadrās uidetur, uulgata te-
mē lectio seruari potest: quonīa superius Philophorus eadē ferē loquendi for-
mula de iis partibus urbā faciens itē usus, inquit enim: His igitur ipforum nō
paucior ita dicam utentur formis. τὰ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνη, similī quoque locutione in
problematibus utitur x LVIII. probl. XIX. particule. Posset dubitari, cur
Aristoteles cū dixisset ἵδμεν τὰ ἀπὸ τῆς πόλεως, καὶ κόμης, singulas partes quan-
tas exponens, solum quid κόμης sit, quod postremo loco posuerat, explanat:
neque declarat, quid intelligat per hanc urbem, τὰ δὲ τῆς πόλεως, quæ sanē ante uo-
cem communis posita sunt. Nisi mendium in uerbis sit, dicendum existimarem
Commum, & quæ à scēna fiunt, ad eandem partem spectare; Philosophumq̃
per hæc chori, & scēnæ luctum intellexisse. Verba autē ita esse explicanda
& κόμης τὸ πρὸ τοῦ κένου ποιεῖν, τὸ ἐκφυγεῖν (ita enim subaudiendum puto) ἀπὸ
ἐκείνης, hoc est COMMVS EST LCVTVS COMMVNIS CHORI: ET SCE-
NAR. communes autem necessarius est in parte, quæ exodus dicitur: posteaquam
enim exitus lugubris apparere interdum poetæ chorum, & nonnullas scēnæ per-
sonas illam calamitatem deplorantes inducunt. Quocirca Philosophus partem

han-

hanc dixit esse peculiarem, non autem omnibus Tragicæ diis communem. De numero personarum, chorum tragicum efficientium adducens est Iulius Polux libro quarto. Item quomodo progredierentur in scenam. Sciendum præterea est, aliud esse exodum chori, & aliud exodum Tragicæ, de quo nunc Aristoteles agit. quem quomodo intelligere debeamus, iam explicuimus.

PARTICVLA .LXV.

Μέρη μὲν τῆς τραγῳδίας, αἷς μὲν δὲ χρῆσθαι, πρῶτος ἔπειτα. κατὰ δὲ τὸ πρῶτον, καὶ αἱ αἱ διακρίσεις καὶ χωρισμοί, ταῦτ' ἐστὶν. ὅτι δὲ δὲ χρῆσθαι, καὶ αἱ δὲ διακρίσεις χωρισμοί τῆς τοῦ μύθου, καὶ πόθεν ἔσται τὸ τῆς τραγῳδίας ἔργον, ἐφ' ᾧ αὖ ἐν λυκίῳ τοῦ πᾶν ἐργαίου.

Partes igitur Tragicæ, quæ quasi formæ habende sunt, superius explicauimus: rursus secundum quantitatem discretam, & in quas secetur, singularem quoque diximus. deinceps uero, quæ fabulas texentes sectari, contrâ quæ uitare oporteat, tum uero à quibus locis Tragicæ ipsius opus ducatur, supradictis addendum.

EXPLANATIO.

Cum Aristoteles aliud propositum aggredi uellet, prius quæ de Tragicæ partibus dicta sunt, breuiter recenseret. Partes (inquit) Tragicæ, quibus uti oportet, prius dictæ sunt: intelligit enim eas partes, quas quales uocauit. partes uero, quæ quantæ, hæc sunt, quas proxime diximus: Prologus scilicet, Epilodium, & quæ sequuntur. Hæc cum dicta sint, de uitandis, & sectandis, cum fabula textitur; item unde officium Tragicæ comparatur, deinceps dicere proponit.

ANNOTATIONES.

Animaduertendum est, quam nunc aggreditur Philosophus partem, eam esse, de qua dixit in prologo: & quo pacto, ut rectè Poetis se habeat, componi fabulas oporteat. Vnde Philosophus prædicta collegit, ut auditor cognosceret illum iam ad aliud pertractandum transire. χρῆσθαι respicere etiam significat hoc tamen loco ualet sectari, quoniam opponitur illi uoci διακρίσεις.

PARTICVLA .LXVI.

Ἐπειδὴ οὖν δὴ τὰ σύνθεσις τῆς καλλίστης τραγῳδίας μὴ ἀπλῶ, ἀλλὰ πλεγματῆς, καὶ ταῦτος φοβερῶν, καὶ ἱλαρῶν ἐν μιμητικῶ, ὅσοι γὰρ ἴσθαι τῆς τοιαύτης μίμης ἐστὶν, πρῶτον μὲν ἴδιον, ὅτι τῆς ἐπαυρῆς ἀνδρῶν δὲ μεταβάλλοντος φαντασθαι ὡς ὁ πηχῶν αἱ δὲ συνθέσεις γὰρ φοβερῶν, ὅτι ἱλαρῶν ὅσοι, ἀλλὰ μὲν ὅτι.

Quoniam igitur Tragicæ pulcherrimæ compositio, non quidem simplex esse debet, sed implexa, eademque terribilium, miserabilium uel imitatrix, id quod profecto imitationis huiusce proprium est: Primum quidem satis apparet minime decere, bonos, & æquos uiros ex felicibus in felices factos, in scenam afferre: ut quod terrifici, miserandi uel nihil habeat, sed scelesti.

Antea

Antea declaratum est à Philosopho, pulcherrimam esse fabulæ cōstitutionem, non simplicem quidē, sed quæ ex agnitione, peripetiāq; constet, quæque scētur miseria, atque terribilia: quod actionis tragicæ proprium esse uult: ex quibus quænam à tragico uitanda, quæ ue scēdanda sint, munus item illius inferre uult. Primum autem, quod ex antea dictis infert, est, ne in imitatione tragica probos uiros ex felicitate in miseriam lapsos inducamus. quod quidem probat ad incommodum deducendo. continuò enim in eiusmodi imitatione nec terribile nec miserādu, sed scelestū quid esset. at suppositū est, Tragicæ propriū esse terribilia, miseria, q; scēti oportere.

ANNOTATIONES.

Dubitaret iure quispiam, quomodo uiri boni, si suis actionibus in miseriam ex felicitate pertranscant, non commiserationem de se, neque timorem in nos ciant: præsertim cum Aristoteles secundo de Rhetorica libro, ubi de commiseratione loquitur, affirmet misericordiam esse quandam tristem sensum, ob apparens malum eius, qui non meretur: & uiros bonos, qui aduersa fortuna iactatur commiseratione dignos esse contendit. quo loco eadem utitur uoce, qua & hic usus est, ἡμεῖς inquam. Respondemus nos, actionem huiusmodi ex Aristotelis sententia, cum probos uiros in miseriam collapsos inducimus, non miserabile nec terrificum, sed scelestum quid ac impium præferre: non quod in ea imitatione non sit etiam misericordia, & timor, sed quoniam scelus maxime apparet, ideo à præstantiori parte denominabitur. cum igitur huiusmodi actio nō habeat id, quod infra dicet, φιλαθήτων, non debet in scenam induci.

PARTICULA .LXVII.

Ὅτι τὸν μὲν θεὸν οὐκ ἀνύχου ἐν δυνάμει. ἀγαθὸν οὖν καὶ εὖ ἐν πᾶσι τοῖς καλῶς ἐχούσιν, οἱ δὲ ὅτι καὶ φιλαθήτων, ὅτι ἡμεῖς, ὅτι καὶ φεβροῖ ἐστιν. ὅτι αὐτὸν ἐφ' ὅσον πᾶσι τοῖς καλῶς ἐχούσιν ἀνύχου ἐν δυνάμει. καὶ ὅτι καὶ φιλαθήτων ἐχούσιν ἐν ταῖς αἰσίοις, ἀλλ' ὅτι ἡμεῖς, ὅτι φεβροῖ. ὅτι μὲν καὶ πᾶσι τοῖς καλῶς ἐχούσιν ἐν δυνάμει, ὅτι καὶ πᾶσι τοῖς ὁμοῖοις. ἡμεῖς μὲν πᾶσι τοῖς καλῶς ἐχούσιν, φεβροῖ δὲ πᾶσι τοῖς ὁμοῖοις. ὅτι ὅτι ἡμεῖς, ὅτι φεβροῖ καὶ πᾶσι τοῖς ὁμοῖοις.

Pariq; ratione ab aduersa fortuna ad secundam prouectos, prauos effingere. hoc enim omnium à Tragicā maxime alicui, ut quod rectum, quæ requiruntur, experts omnino sit, humanitatis dico, ne dum terrifici, atque miserabiles. Sed nec omnino improbos ex secunda fortuna in aduersam lapsos: quandoquidem talis compositio, quæ alioqui humanitatem præ se ferre potest, miserandi aut terrifici planè nihil habet. Vt enim immerentis misericordiam excitat, ita terror à simili incutitur. Quo circa cum nec miserandi, nec terrifici quicquam ab his proueniat:

EXPLANATIO.

Cauendum præterea subiungit, ne prauos uiros ex infelicitate in felicitatem

felicitem labentes inducamus: quoniam (inquit) huiusmodi fabulæ constitutio à Tragedia prorsus aliena est: cum iis omnibus careat, quæ habere deberet. quod probat. Nam huiusmodi fabulæ constitutio non habet *φιλάνθρωπον*, hoc est id, quod ad humanam societatem conducit, hoc est bonos mores non inducit. Præterea nec terribile, nec miserabile habet, in huiusmodi autem constitutione tria hæc desiderari patet. neque enim humano generi conducit ea intueri exempla, in quibus prauos viros ex infelicitate ad felicitatem mutatos videmus, In ea præterea actioe nihil est, quod misericordiam, vel timorem, sed indignationem duntaxat, quæ minimè ad Tragediam spectat, mouere posset. Item nec ea fabulæ constitutio probatur, in quâ perditæ prorsus homines ex felicitate in miseriam mutantur. nam huiusmodi constitutio hominibus quidem conducere videtur; quoniam exemplis huiusmodi ad meliorem frugem deducuntur: uerùm misericordia, timoræque caret. nam misericordia eorum est, qui contra fas incommoda patiuntur; at homines prauissimi supplicio sunt digni. timor præterea est circi simile: at perditæ homines cum dissimili à probis conditione uiuant, quanquam eis aduersi quid contingat, id tamen probis timorem non incutiet.

ANNOTATIONES.

Οὐκ γὰρ φιλήσονται, ἢ ἡλιανοὶ, ἢ φοβεροὶ εἰσι. Per φιλήσονται intelligit Idem, quod moraturum, quodq; ad societatem humanam conducit : cui opponitur μὴ εἶναι ποτε. Quod autem per φιλήσονται intelligendum sit id, quod conducit ac utile est, patet ex Demosthene in oratione in Midiam, cum ait: Ἀκρίτα ἀνέστην Ἀνακτοῦ τῷ ἡμίονο τῇ φιλήσονται, δι' οὗ τὸν δόλυν βέλτερον εἶναι. Aristoteles igitur cum dicit ἢ γὰρ φιλήσονται, ἢ ἡλιανοὶ, ἢ φοβεροὶ εἶσι, idem est, ac si diceret, nec prodest nec misericordia, timorem u. habet, ac in primis humani generi po-
te prodesse student. Prosumt autem humanæ societati exempla, in quibus pessi-
mi viri ex felicitate in miseriam labuntur; quoniam his instruitur genus hu-
manum, & à sceleribus abstinere.

PARTICVLA .LXVIII.

Ὁ μαρτυρῶν τούτων λόγος. ἔστι δὲ τοῦτο, ὅτι ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ διὰ τοῦτον, μὴ
πρὸς κακίαν, καὶ μοχθῶντα μεταβῆλαι ἐκ τῆς δυστυχίας, ἀλλὰ διαμαρτυρεῖται πρὸς τὴν
ἐν μεγάλῃ δόξῃ ὄντα, καὶ ἐν τῇ χάριτι. Οἱ δὲ πονοῦν, καὶ θνήσκουσιν, καὶ ἐκ τῆς ταύτης γὰρ
ἐνέστησαν αὐτοὶ.

Reliquum est, ut ad hæc maxime idoneus is habeatur, qui medius inter tales sit. Is autem erit, qui nec virtute, nec iustitia antecellat, minimeque per uitium, prauitatemque in ipsam infelicitatem lapsus fuerit, utrum humano quodam errore, ex magna quidem existimatione, atque felicitate: quem admodum Oedipus, Thyestes, ceterisq; ex huiusmodi generibus illustres viri.

Quiz

si non possis qualem diximus uirum effingere, effingito eum potius ad probitatem, quam ad improbitatem tendentem. malus enim commiserationem, aut timorem (ut antea dictum est) non excitat, ad quæ Tragœdiam omnino respicere oportere superius est ostensum.

PARTICULA .LXX.

Συμφορὴ δὲ καὶ τὸ γυνώμενον, περὶ τοῦ μὲν γὰρ οἱ ποιηταὶ τὰς τελέωντας μύθους ἀπελθόμενοι, καὶ οἱ πάλιν ἀλλ' ὅπως οἰοῦνται αἱ καλίσται τραγῳδίαι συντίθενται, οἷον περὶ Ἀλκμήωνος, καὶ Οἰδίποδος, καὶ Ὀρέστηος, καὶ Μελεάγρον, καὶ Θυέστηος, Τηλεφῶτος, καὶ ὅσους ἄλλους συμφορὰς καὶ παρὰ τὸν δαίμονα ποιοῦσι.

Huius autem rei indicium sit usus, etenim iam inde ab initio poetæ quas cunque nacti essent fabulas, admittebant: nunc autem pulcherrimæ circa paucas omnino fabulas componuntur: ut sunt Alcæonidis, Oedipodis, Orestis, Meleagri, Thyestis, Telephi, cæterorumque generis butiusmodi: quibus uel facinora quidem grauius perpetrassent, uel ipsos tulisse contigit.

EXPLANATIO.

Ab bonorum poetarum usu signum affert, personas Tragœdiæ cōgruas, uel medias, uel propius ad meliores, quàm ad deteriores accedere oportere. Primum igitur (inquit) poetæ quasunque fabulas recipiebant, sed usu docente pulcherrimæ circa paucas familias componuntur, necessario autem erant paucae, quoniam adiones Tragœdiæ conuenientes rarè fiunt. Quæ uerò fuerint familiæ, circa quas pulcherrimæ sūt Tragœdiæ, exēplis ostēdit: ut Alcæonidis, Oedipi, Orestis, Meleagri, Thyestis, & Telephi. & in summam colligens, inquit: **QUIBUS VEL FACINORA QUIDEM GRAUIUS PERPETRASSENT, VEL IPSOS TULISSE CONTIGIT.** hoc est, uel quod ipsi ab aliis perpessi sunt, uel quod in se ipsos crudeliter effecere: ut in Oedipode tyranno.

ANNOTATIONES.

Alcæon, Eriphyles & Amphiarai filius, matrē interemit: à qua ob monile ab Argia dono acceptum Amphiarai, qui se abdi derat in latebras, proditus est: unde ad expeditionem Thebanam ire coactus est: ubi (ut ab oraculo acciperat) terra absortus est. Narrat Athenæus, Deorum ira Alcæonem, quod matrem occidisset, ad insaniam deductum. De Alcæone Euripidis Tragœdia libro Ethicorum tertio meminit Aristoteles: ubi Euripidem reprehendit. De Oedipode extrane Sophocles Tragœdiæ dux. De Oreste legere est apud Euripidem in Oreste, & Sophoclem in Electra. De Meleagro hæc in fabulis habentur. Fuit Meleager Oenei filius, qui cū collectis frugibus Diis omnibus sacrificasset, Dianam solam sine honore reliquit. irata Dea terribilem aprū immisit, qui regionem omnem deuastaret. Meleager gloriæ cupidus, & communis utilitatis causa commotus, fortissimos quosque ac prætantissimos ē finitimis locis uiros conuocauit. Athalanta uirgo forma insignis, & corporis uiribus prætans etiam accessit. Hæc cū omnium prima immanem hanc feram

sagitta

sagitta vulnerasset, ob egregium facinus eam Meleager incredibili amore est profectus, premiâq; virgini, eius virtutis testimonia, palam est pollicitus. Confecta re, apocri in partes diuiso, caput illius horridum, ac terga dono dedit Athalantæ. Indignantur uiri, querunturq; sceminam sibi præpositâ, cumq; Meleagri auunculi duo munus puellæ per vim auferre uoluissent, à Meleagro interciuntur. Id cum Althææ sorori & Meleagri matri nūtiatum fuisset, in furem acta, ne diutius id inulta pateretur, stipitem, in quo fata Meleagri uitam seruari uolebant, igni adiuuie, atq; ita dum ille cōbureretur, Meleager est consumptus. De Thyeste. Thyestes, & Atreus filii Pelopis extitere. Thyestes è regno depulsus fuit ab Atreo. ac cum simulata reconciliatione reuocasset eum frater eius, illi filios epulandos apposuit. hac re turbatus admodum Thyestes cum eius filia Pelopeia ex oraculo concubuit, ex qua genitus est Aegisthus, qui Atreum, & Agamemnona interemit. hic uero ab Oreste Agamemnonis filio ob adulterium, & patris mortem est interfectus. Thyestem Charemonis citat Athenæus libro decimo tertio. De Telepho legitur apud Sophoclem, hunc natum fuisse ex Auge nymphe: qui cum in sylua expositus fuisset, à cerua lactatus fuit, grandiorq; effectus Cæcis imperauit. hic cum in bello Troiano ab Achille vulneratus esset, rursus alio eius uulnere conualuit. Athenæus libro decimo Agathonis tragici citat Telephum. Dubium uideri alicui posset, quo modo Aristoteles de grauib; facinoribus perpetratis, aut passis Tragædias fieri deat; cum scelera patrata misericordiam non inducât eius, qui scelus admisit, misericordiam autem, ac terrorem excitare Tragædix munus esse superius sit dictum. Huic respondemus, quod si sciamus in nos ipsos, ut Oedipus in se ipsum, id genus actionis miserationem, ac terrorem inducit. si uero in alios, tunc est necesse, ut id omnino fiat ob uehementem scelus patrâtis perturbationem, si ex proposito id committit; cuius perturbationis, ac malæ affectionis homines misereantur: ut si Medea filios trucidet. si uero ob ignorantiam scelus patratum, longè miserabilius est quod ad patrantem pertinet, ueluti si mater filium unicum unice dilectum imprudenter trucidet.

PARTICULA .LXXI.

† Η μὲν οὖν κατὰ τὴν τῆς καλλίστης τραγῳδίας ἐκ ταύτης τῆς συντάξεως ἐστὶ. διὸ καὶ οἱ Ἑννεπίδης ἐγκαλοῦντες τὸ αὐτὸ, ἀμυρῶντες, ὅτι ὅσοι δὲ καὶ αἱ τῆς τραγῳδίας, ἢ πολλὰς αὐτῆς αἱ δυσχέως πλεονάζουσιν. ὅσοι γὰρ ἐστὶν, ὥστε ἄρται, ὅδε δὲ. οὐ μὲν οὖν δὲ μέγιστον. ὡς γὰρ ἡττι σκληρὸν, καὶ ἡττι ἀγῶν τραγῳδικῶν αἱ ταυταὶ φαίνονται, αἱ ὑποβόαι. καὶ οἱ Ἑννεπίδης, ἢ καὶ τὰ ἄλλα μὴ βι οἰομένη, ἀλλὰ τραγῳδικῶς γὰρ ἡττι ποιεῖται φαίνονται.

Erat igitur pulcherrima illa Tragædia, quæ ex huiusmodi compositione constituitur. Quamobrem illi quidem decipiuntur ob id ipsum, quo Euripidem damnant, ut qui in Tragædiis suis illud obseruet, carumq; plures in infelicitatem terminetur. id quod omnino, ut diximus, ex arte est. Argumento uero illud sit maximo, quod in scenis, atque adeo in certaminibus, hæc sit rectè recitentur, maxime quidem tragicæ apparent: Euripidesq; ipse, tam, essi aliqua parum rectè dispenset, omnium tamen poetarum maxime tragicus uideri potest.

EXPLANATIO.

Ex antedictis infert pulcherrimam Tragædiam secundum artem consistare

bulæ, quæ uel ab actione pendet, est, quam diximus. Etenim huiusmodi agnitio, atque peripetia, uel misericordiam, uel metum parabit. receptum autem est, actionum imitationem esse Tragediam: fortunatumque, insuper seu miserum fieri ex his contingit.

EXPLANATIO.

Cum in agnitionis declaratione eam esse mutationem dixerit ex ignorantia in scientia, ad amicitiam uel similitudinem eorum, qui ad felicitatem, uel infelicitatem determinati sunt, & agnitionem illi tantum adstrinxerit generi, quod maxime Tragediæ conuenire uoluit; nunc subiungit alia quoque esse genera agnitionum. quod etiam ostendit. nam tum inanimatorum, tum quorumcunque, ut accidit, fiunt, si (ut dictum est) euenit. Sensus est: alia sunt præter iam explicatam agnitiones, quoniam inanimatorum agnitiones sunt, ut lapidum, uel tui; domorum, & quorumcunque, ut accidit, uelut equorum, auium uel. *SI QUANDO (UT DICTUM EST) EVENIT.* hoc est, ut ex ignorantia in noticiam mutetur. *UT SI QUID PATRARIT QVIS, VEL NON PATRARIT AGNOSCAMUS.* hoc est etiam in actionibus nostris agnitiones dantur, cum nos aliquid egisse cognoscimus. sed quamquam huiusmodi agnitiones dentur, illa tamen potissimum, quam diximus, cum scilicet ex agnitione ad amicitiam, uel inimicitiam mutatio sit, unde felicitas, uel infelicitas prouenit, fabulæ accommodatur. Cuius dicti rationem affert: quoniam agnitio talis, hoc est quæ iam definita est, & peripetia, aut misericordia, aut terrorem habebit, hoc est, & misericordia, & terrorem habebit, (A V T enim hoc loco tantum ualet, A C T) qualium actionum, terrores inquam, & misericordiæ plenam esse tragicam imitationem iam receptum est. fortunatum insuper ex iis, aut miserum fieri continget. mutationes autem eiusmodi Tragediæ, (ut dictum est) maxime conuenire uidentur. Agnitio igitur eo modo descripta, quo Aristoteles est usus, fabulæ mirum in modum accommodatur; quoniam ex ea metus, & misericordia, & humanorum statuum mutationes ingentes fiunt: quæ sanè omnia Tragediæ maximo sunt ornamento, & eam pulcherrimam efficiunt.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, Aristotelem inferius, dum soluendæ Tragediæ modos exponit, agnitiones itidem ponere, quæ ex rebus inanimatis fiunt, ut ex monilibus, & ex aliis plurimis, de quibus inferius, eum res postulabit, agemus; quas tamen in Tragedia receptas esse dicit. Verum hoc loco cum de agnitionibus pertractat, eas perpendit, non ut ad alia respiciunt, sed tantummodo, ut agnitionem præstent. sæpe enim usu uenit, ut sese homines agnoscant, ut alias id egisse scripsit sequi, quod illis nunc obicitur; nec ulterius ea re percepta, ut aliud agnoscant, progrediuntur.

progreſſunt. De hac itaque agnitione, non ut in aliud reſertur, nunc agit; in ſequentiibus autem, ut his innimatis ad homines agnoſcendos utimur, de hac pertraĉabit. Sciendum, uerba Paicii, uidelicet SI QVANDO VT DICTVM E ST) EVENIT, clariora fieri expſita voce, ſi. καὶ ἐν πεπραγμένοις uerius quàm fecerit Paicius, experimento lic: ET SI QVIS FECERIT. Præterea, & in illis uerbis, ἢ εἰσὶν ἔτι, ſecundum h̄hoc loco ualere puto E T nam cūm de agnitione, qua pulcherrima eſt, hoc loco pertraĉet, ea procul dubio metum, & miſericordiam excitare debet. cūm enim in definitione Tragediæ miſericordiam, & terrorem incluſerit, non alteram tantum, fed utranque amplectatur oportet. Et autem ἀπὸ τοῦ καὶ uſurpari, teſtis eſt Simplicius libro quarto Phyſicorū in tractatione de loco, explicans Ariſtotelis uerba, qua ita ſe habent. πάλιν ποτὲν ἔχει τὸ αἴον, καὶ κατα: cūm αἰτεῖται τὰ τεταίρια, φησὶ διαφορὰς ἔχειν, & αὐτὰ κατὰ ταύτην, οὔτε πότεν ἑλκετο μὲν οἱ τὰ τεταίρια, οὔτε αὐτὰ ποτὲν αἰετοῖται, & οὐδὲν αἴμαρ οἱ τὰ τεταίρια, ἀλλ' ἐστὶν καὶ, συνελθόντων συμπληροῦσι οἱ πάλιν διὰ τοῦ αἵματος τὸ εἶχεν αἴμαρ, ὅτι ἐξ ἡμῶν, πάντα ποτὲν ἔχει φησὶ ἔτι, & κατὰ, ὁμοίαν Οὐρανὸν ταινετοῦ τὸ, ἢ, ἀπὸ τῆς καὶ, ἐκέρχεται, λέγειν, ἢ τίς, ἢ τὰς παλαιάς, ἀπὸ τῆς τίς, καὶ παλαιός. Nil igitur mirum uidebitur, Ariſtolem in Poetica uſum ea locutione, qua & Homerus utitur; cūm præſertim totam hanc penè libelli doctrinam ex illius præclariffimi poetæ obſervatione deſumptā ab Ariſtotele uideamus.

PARTICULA .LXII.

Επειδὴ δὲ ἀναγνώστη πάντες εἶναι ἀναγνώστες· ἔτι δὲ ἀναγνώστες, αὐτοὶ μὲν ὅτι θεοὶ καὶ
πρὸς τὸν θεὸν μόνον, ὅπως δὲ ἐξ ἁγ. Γρηγορίου, τίς εἶσσι; * ἔτι δὲ ἀμφότεροι δὲ ἀναγνώστες, οἷον
ἡ μὲν ἱ. Θεολογία τοῦ Οὐρίου ἀναγνώστης ἐκ τῆς ἀμείνων τῆς ἱ. Παύλου, ἐκείνη δὲ πρὸς τὴν ἱ. Γε.
γνώσκει ἄλλας δὲ ἀναγνώστες, διὸ μὲν οὐ γινώσκω μέγα * πρὸς πάντ' εἶναι, πρὸς πάντας, καὶ

Quoniam uerò Agnitio quorundam agnitio est, alia quidem alterius ad alium tantum fit, cum quis hic fit, illi notus est: alia rursus mutua indi-
get notitia, ut Iphigenia ex epistola illius missione ab Oreste quidem agni-
ta: ut tamen ipsum agnosceret, alia quoque agnitione opus fuit. Partes igitur hic fabulae habemur duae, Agnitio, & peripetia.

EXPLANATIO.

Qualenam esset id agnitionis genus , quod Tragœdiæ conveniret,superius explicavit,esseque alia agnitionum genera demonstra-
vit : nunc docet agnitiones interdum fieri unius personæ tantùm,
interdum verò mutuas esse,hoc est duarum personarum . ac in pri-
mis assumit agnitionem esse quorundam agnitionem , hoc est ad
aliud respicere,relationemque indicare : relatio vero duos postulat
terminos:igitur & in agnitione duo requiruntur termini,agnoscēs,
& agnitum. quamobrem agnitiones erunt,auct cum altera persona
tantum agnita sit,auct cum utræq; indigent agnitione mutua. quod
exemplo Iphigeniæ in Tauris apud Euripidē ostendit,quæ ab Ore-
stæ agnita sit ex epistolæ missione ; illa verò Orestæ agnovit ex con-
texta à se ueste . Hoc igitur in exemplo mutua agnitio est , quoniā

N   uterque

uterque alterum ignorabat. Absoluta peripetia, & agnitionis declaratione, colligit Aristoteles, quæ supra dicta sunt, inquires: PARTES IGITUR FABULAE DVAE HIC HABENTUR, AGNITIO, ET PERIPETIA.

ANNOTATIONES.

Εἰ μὴ δὲ ἡ ἀναγνώσις τοῦτο ἔστι ἀναγνώσις. * ἢ ἢ ἀναγνώσις. si ita legantur verba, nihil unquam reperietur, quod illi coniunctioni quoniam, respondeat: id quod sermonis genus erit indeterminatum, præter Aristotelis morem, & rectum loquendi modum. quare verba sunt castiganda, & verba illa ἢ ἢ ἀναγνώσις, expungi debent. quibus deletis, aperta est responsio illi coniunctioni QUONIAM, in initio contextus posita. ea autem in illis verbis est, quæ ita leguntur αὐ μὲν εἰσι θάπτεον, & quæ sequuntur. ubi Paccius prudenter egit, qui particulam, quam nos à contextu græco delendam admonuimus, in latinum veluti spuriam non vertit. Alius item in hoc contextu in græcis verbis est error. nam cum hæc duæ particulae μὲν, & δὲ, perpetuò sibi respondeant, semperque præcedente μὲν, sequi debeat δὲ, non reperitur ullum δὲ, quod illi particulae μὲν, in verborum serie posita, videlicet αὐ μὲν εἰσι θάπτεον, & quæ sequuntur, respondeat. Locum itaque hunc in modum supplebimus: ante vocem * ἢ ἢ δὲ ἀναγνώσις, addentes αὐ δὲ, ut integra lectio sit: αὐ δὲ, ἢ ἢ δὲ ἀναγνώσις. Vnde prudenter Paccius illa verba in latina versione suppleuit. τὰ δὲ τὰ μὲν Paccius vertit HIC, tacite innuens non τὰ μὲν τὰ μὲν, quoniam huiusmodi lectio reliquis contextus partibus ægrè accommodatur, sed ἢ τὰ μὲν legi oportere: quam castigationem non vitupero. lectio tamen erit planior, si verbum τὰ μὲν, expungatur.

PARTICULA .LXIII.

Τοῖς δὲ, τὰ δὲ. τὰς δὲ τὰ μὲν τὰς μὲν, καὶ ἀναγνώσις ἔσται. τὰ δὲ ἢ ἢ ἢ τὰς δὲ τὰς μὲν, ἢ δὲ τὰς μὲν, εἰς, ἢ ἢ ἢ τὰς δὲ τὰς μὲν, καὶ αὐ τὰς δὲ τὰς μὲν, ἢ τὰς δὲ τὰς μὲν, καὶ αὐ τὰς μὲν.

Tertia superest Perturbatio, nam de Peripetia, & Agnitione satis diximus. Perturbatio vero actio est lætifera, seu dolore plena: veluti cum neces, cruciatus, vulnere, cæteraque generis huius palam fiunt.

EXPLANATIO.

Dixi de duabus fabulæ partibus: nunc tertiam aggreditur, quæ est perturbatio; quam actionem esse dicit lætifera, ac doloris plenâ. Quid autem per has perturbationes intelligat, exemplo declarat, ut mortes, quæ in aperto fiunt, cruciatus, vulnere, cæteraque huiusmodi: nam cum aliqua mala nobis se se offerant, ea, inuitis etiam nobis, accidere posse est cogitandum. hinc autem oritur perturbatio, tristisque sensus; qui adeo interdum affligit, ut ad animi deliquium nonnunquam deducat.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, peripetiam, agnitionem, & perturbationem fabulæ partes esse, quæ una est ex sex partibus Tragediæ qualibus. ideo peripetia, agnitio, & perturbatio

turbatio partes partis ipsius Tragœdiæ dicuntur. Verum cum Aristoteles partes in quales, & quantas diuiserit, ut in operis proœmio usum est, quæ res forte quis, an istæ tres enumeratæ, quas fabulæ partes esse diximus, sint eiusdem fabulæ partes quantæ, an potius quales. Huic responderem, partes has esse uocandas quales, quanquam & ipsa fabula sit una ex sex partibus qualibus Tragœdiæ. nam fabula per has tres partes talis dicitur: exempli causâ à peripetia & agnitione perplexa, à perturbationibus pathetica. Nihil igitur prohibet peripetiam, agnitionem, & perturbationem esse partes quales fabulæ, quæ est una ex sex partibus Tragœdiæ qualibus. Sciendum est, Aristotelem quidem exemplis usum esse, ut ostenderet quid per perturbationem intelligeret, posuitq; ea, quæ aperte perturbationem efficiunt, ut mortes, uulnera, eruetatus, quæ in aperto sunt. Ex his tamen Aristotelis dictis colligi non debet, quod in scena necesse fieri debeat siquæ necesse: nam de hoc infra sermonem habebit. fac enim nunc est Aristoteli, quid per perturbationem intelligat exemplis declarare: quâ expressis, quod erat actio corrumpens, uel dolorem habens. Quid autem intelligeret per hoc, quod dictum est, corrumpens, uel dolorem habens, exemplis aperuit. ubi uidere licet, Aristotelem expressisse perturbationem per ea, quæ eâ efficiunt: nam in spectatorum animis perturbationes ab eiusmodi euentis sunt.

PARTICVLA .LXIIII.

Μέρη δὲ τραγῳδίας, εἰς μὲν αἷς ὁδοῖσι διὰ χρεῶν, πρότερον ὁποῖας, κατὰ δὲ τὸ ποῖον, ἢ εἰς διαιρέσειν καὶ χειρομῆνη, τὰ δὲ εἰς πρόλογον, ἐπισόδιον, ἐξόδον, χροῦν καὶ τὸν μὲν πρόλογον, τὸ δὲ ἐπισόδιον. καὶ οἱ μὲν εἰς ἀποῖτον τῶν τε, ἴδμεν δὲ τὸν ἀπὸ τοῦ σκηνῆς, καὶ κόμμοι. εἰς δὲ πρόλογον μὲν, μίσηθ' ὅλοι τραγῳδίας, τὸ πρὸ χροῦ πρὸς δὲ, μίσηθ' ὅλοι ἐπισόδιον δὲ, μίσηθ' ὅλοι τραγῳδίας, τὸ μεταξὺ ὅλων χροῦ καὶ μιλῶν. ἐξόδον δὲ, μίσηθ' ὅλοι τραγῳδίας, μετ' ὅν ἐστι χροῦ μιλῶν. χροῦ καὶ δὲ, πρὸς δὲ μὲν, ἢ πρὸς τὴν λίσσιν ὅλων χροῦ, πρὸς δὲ μιλῶν χροῦ, τὸ αὐτὸ ἀναπαύειν, καὶ τρεῖς χροῦ. ἢ κόμμοι δὲ, ἢ μιλῶν καὶ χροῦ, ἢ ἀπὸ τοῦ σκηνῆς.

Ceterum Tragœdiæ partes, quibus tanquam formis uti nos oportet, superius exposuimus: secundum uero quantitatem discretam, atque in quas secetur, singillatim hæc sunt: Prologus, Episodium, Exodus, Choricum. chorici uero aliterum mobile, alterum stabile. sanè cunctis hæc omnibus communia: propria uero ea, quæ ad scenam pertinent, & communi. Prologus est pars Tragœdiæ iusta, ante chori ingressum: Episodium pars item iusta Tragœdiæ, inter choricos perpetuos cantus: Exodus iusta pars Tragœdiæ, post quam nullus deinceps est chori catus: Chorici uero ingressus, chori integri prima locutio: Stabile, sine Trocheo, & Anapesto cantus: Commus, siue planctus est lucus chori communis cum iis, qui in scena sunt.

EXPLANATIO.

Poematum partes aliæ quantæ, aliæ quales sunt: quarum altera ad qualitatem, altera uero ad quantitatem spectare uidetur, ut antea dictum est. Et cum hætenus, quæ sint partes quales, patefecerit, nunc de partibus Tragœdiæ quantis uerba facturus, admonet prius nos, se de iis partibus, quibus ueluti formis utitur Tragœdia, se superius

chori cantibus, epifodiam appellat. Exodus uerò est, poſt quem non eſt chori cantus. Incipit autem exodus in Oedipode, ubi nuntius in hunc modum loquitur:

ὁ γὰρ μάλιστα τῶς δ' αὖτις παύεται.

deſinit autem ſimul cum Tragœdia. Quod uerò ad choricos cantus ſpectat, *μέγας*, qui diſtinguit Prologū ab Epifodio, eſt chori integri prima locutio, id eſt, cū primū introducit chorus rotus, qui canendo loquitur. ideo autem dixit: *CHORI INTEGRI PRIMAE LOCUTIO*: quoniam omnes canentes loquuntur. quod dictū eſt ad differentiam chori, cū loquitur; quoniā unus duntaxat pro omnibus loquitur. & hic choricum pro choro accipit. nam cū dicit choricum eſſe primam chori locutionem, ſtatim patet hic chori diuiſionem fieri, cuius altera pars dicitur Parodos. quæ autem ea ſit, in Oedipode dicta iam eſt. Staſimum uero dicit eſſe chori partē, abſque trocheo & anapeſto. Eſt autem in Oedipode hæc pars, chorus ille, qui cōtinuo initiū exodi antecedit: cuius initiū ita ſe habet:

χὼ. τὰ γυναι ἔσπετον.

Eſt hæc ſunt partes, quas Philoſophus omnibus Tragœdiis communes eſſe uult. Poſtea declarat quid ſit Commus; qui eſt plangor cōmunis chori: & quæ à ſcena fiunt, id eſt à reliquis hiſtrionibus. quæ omnia ad aliud tranſiens, ex propoſitis colligit, dicens ſe iam de partibus qualibus, & quantis quæ ſint, pertractauiſſe.

ANNOTATIONES.

Sciendum eſt, Tragœdiam (pro faciliiori uerborum Ariſtotelis intelligentia) in tres partes cōmodè ſecari poſſe, in Procœmion, Exodus, & in id, quod ab his duobus extremis clauditur. In procœmio fabulæ ſcopus, atque propoſitum, & ſi non exadè, modo tamen quodam aperitur; adeo ut qua de re agendum ſit intelligi poſſit. ut in Oedipode tyranno, quod Oedipus uult Laii interfectorem inueſtigare, ut eum debito ſupplicio afficiat. hoc in procœmio ponitur. In exodo uerò ea, quæ ſecuta ſunt, ex tali inueſtigazione mortis Laii, uerbi cauſa Io-caſtæ ſuſpenſionem, & Oedipodis cæcitatem. & hoc in exodo. In parte uerò intermedia ponitur tota illa negotiatio, atque inueſtigatio. quæ cū habeat cantus choricos ad relaxandos animos audientium permixtos, & ut tempus opportunum pro illa aſtione faciendâ hiſtrionibus detur, in duas quoque partes diuidetur: quarum altera Epifodium dicitur, nempe totum illud intermediū choris exceptis; & altera Ipſi Chori: quorum duæ partes ſunt, Parodos, & Staſimon. de quibus ea ratione tantum meminit Philoſophus, quoniam per parodum ſcimus, ubi prologus deſinit; per ſtaſimum uero ſcimus, unde incipit exodus. De choris autem intermediis non erat opus dicere, quoniam per eos nulla partium Tragœdiæ terminatur. In ſtaſimo autem per hoc, quod dicit eum carere anapeſto, & trocheo, ſcire poſſumus chorum in ea parte non ſaltare; quoniam pedes illi ſunt apti ſaltationi, ut habuimus ſupra. quocirca ſi hæc chori pars caret iis pedibus, qui ſaltationi maxime ſunt apti, rationi conſentaneum eſt ea in parte nullam fieri ſaltationem: præſertim cū exitus ille lugubris ſequi in ſtatu debeat. Animaduerſione autem dignum, in excuſis Tragœdiis So-

phoclis, & in mulcis, quas manu exaratas legimus in Oedipode tyranno exordi-
 di initium esse, ubi est carmen illud,

ἢ γὰρ μέγας, & quæ sequuntur.

Illic enim in margine, ubi nomina loquentium histrionum adnotantur, cum
 nuntium loquentem introducit poeta, legitur ἔγ: cum tamen in omnibus aliis
 locis illius Tragediæ legatur αἴ: hoc est nuntius. quocirca facile fieri potuit,
 ut cum in margine ἰσῶδης (ibi enim est Tragediæ illius exodus) esset ab aliquo
 scriptum, quidam putauerint histrionis esse nomen. hoc argumento esse pos-
 set hanc nos partem, scilicet exodum, in illa Tragediâ recte annotavisse. Du-
 bitaret iure aliquis: quoniam hic prologū in Oedipode tyranno ad ingressum
 chori desinere Aristoteles dicit: in tertio tamen de Rhetorica libro, Tragicū quo-
 que, inquit, nō statim argumentum fabulæ aperit, ut Euripides alioquin par-
 te tamen aliqua prologi satisfaciant, ut Sophocles:

ἔμοι πάτερ ἢ πολὺ βοῶ.

Quod quidem carmen non est ante Ingressum chori, sed multo post, circa me-
 dium illius fabulæ. Hunc locum etiam Petrus Victorius, vir admodum erudi-
 tus in suis commentariis in libros Aristotelis de Rhetorica animadvertit. qua-
 re, inquit, ueror, ne μεμνηκὸν ἀμάρτυρα sit, nisi uersum illum intellexerit Aristo-
 teles, in quo argumenti nonnihil narratur: qui sanè in Prologo est.

ἢ ἦ μὲν ὦ τῆς Ἀλκίης ἰχθυήσας.

pronuntiantur autem à Cronte. tota res accuratè uidentia. Hæc Victorius, cui
 quidem assentimus, non carmen, quod passim legitur in Rhetoricis, Aristotelē
 intellexisse, sed id, quod paulo ante scripsimus. quod tamen carmen ab Aristo-
 tele non iccirco asserri putamus, quoniam in eo fabulæ illius argumentum con-
 tineatur, sed quoniam illinc incipit poeta fabulæ argumentum aperire. Dubi-
 tatur præterea, quomodo tota illa Tragediæ pars, quæ inter choricos cæcus est,
 Episodium appelletur, cum episodium id uocetur, quod ad augendam fabulam
 ponitur, & quod fabulæ pars non est. at in tota illa Tragediæ parte, quæ
 inter cæcus choricos est, tota actio continetur, dempto exitu & prologo. actionis
 igitur pars maior episodium esset, atque ita fabula esset episodii: quod sanè di-
 ei nequit. Respondetur, Aristotelem totam illam partem episodii nuncupasse;
 quoniā portio maior partis illius ex episodiis constat: cumq; fabula nullā ha-
 beat distinctā partē, sed sparsim sit episodiis intermixta, ideo de fabula quidē ni-
 hil prorsus meminit; totā uerò illā partē Episodium uocauit. μὲν δὲ ἰσῶδης
 οἷς μὲν ὦ τῆς Ἀλκίης ἰχθυήσας. Vidimus exēplar, in cuius margine scriptū erat οὐ μὲν
 τίς οὐα, loco uocis χερῶν, quæ lectio magis elegās, & quadrās uidetur. uulgata ta-
 mē lectio seruari potest: quoniā superius Philosophus eadē ferē loquendi for-
 mula de iis partibus uerba faciens est usus. inquit enim: His igitur ipso-
 rum nō

paucit̃ ita dicam utuntur formis. τὰ δὲ τῶς οὐκ ἔστι. simili quoque locutione in
 problematibus utitur X. L. VII. probl. X. I. X. particulæ. Posset dubitari, cur
 Aristoteles cum dixerit ἰσῶδης τὰ δὲ τῶς οὐκ ἔστι, καὶ κέμμοι, singulas partes quan-
 tas exponens, solum quid κέμμοι sit, quod postremo loco posuerat, explanat:
 neque declarat, quid intelligat per hæc uerba, τὰ δὲ τῶς οὐκ ἔστι, quæ sanè ante uo-
 cem communem posita sunt. Nisi mendum in uerbis sit, dicendum existimarem
 Commum, & quæ à scena fiunt, ad eandem partem spectare; Philosophumq;
 per hæc chori, & scenæ luctum intellexisse. Verba autem ita essent explicanda.

καὶ κέμμοι δὲ ἰσῶδης καὶ τῶς οὐκ ἔστι, ἢ τὰ ἰσῶδης (ita enim subaudiendum puto) δὲ
 οὐκ ἔστι. hoc est COMMVS EST LVCTVS COMMVNIS CHORI: ET SCENÆ
 NÆ. commos autem necessariū est in parte, quæ exodus dicitur: posteaquā
 enim exitus lugubris apparet, interdum poetæ chorū, & nonnullas scenæ per
 sonas illam calamitatem deplorantes inducunt. quocirca Philosophus partem
 hanc

hanc dixit esse peculiarem, non autem omnibus Tragœdiis communem. De numero personarum, chorum tragicum efficientium ad eundem est Iulius Polux libro quarto. item quomodo progredierentur in scenam. Sciendum præterea est, aliud esse exodum chori, & aliud exodum Tragœdiæ, de quo nunc Aristoteles agit. quem quomodo intelligere debeamus, iam explicuimus.

PARTICVLA .LXV.

Μετὰ μὲν τῆς τραγῳδίας, αἱ μὲν δὲ χεῖρ' αὖτις, πρῶτος ἔρχεται. κατὰ δὲ τὸ ποσόν, καὶ εἰς αὐτὴν διακρίνεται κεχρησμένα, ταύτ' ἐστίν. ἂν δὲ δὴ συζητῶμαι, καὶ ἂν δὲ ἐλαβῶμαι συνιστάται τοῖς τοῖς μύθοις, καὶ πῶς ἔσται τὸ τῆς τραγῳδίας ἔργον, ἰσχυρὸς αὖτ' ὡς λακτίον τοῖς τοῖς ἐργάταις.

Partes igitur Tragœdiæ, quæ quasi formæ habendæ sunt, supernus explicauimus: rursus secundum quantitatem discretam, & in quas scetetur; singulatim quoque diximus. deinceps uero, quæ fabulas textentes sectari; contra quæ uitare oporteat, tunc uero à quibus locis Tragœdiæ ipsius opus ducatur, supradictis addendum.

EXPLANATIO.

Cum Aristoteles aliud propositum aggredi uellet, prius quæ de Tragœdiæ partibus dicta sunt, breuiter recenset. Partes (inquit) Tragœdiæ, quibus uti oportet, prius dictæ sunt: intelligit enim eas partes, quas quales uocauit. partes uero, quæ quantæ, hæc sunt, quas proxime diximus: Prologus scilicet, Epifodius, & quæ sequitur. Hæc cum dicta sint, de uitandis, & sectandis, cum fabula texitur; item unde officium Tragœdiæ comparetur, deinceps dicere proponit.

ANNOTATIONES.

Animaduertendum est, quam nunc aggreditur Philosophus partem, eam esse, de qua dixit in prologo: & quo pacto, ut rectè Poetis se habear, componi fabulas oporteat. Vnde Philosophus prædicta collegit, ut auditor cognosceret illum iam ad aliud pertractandum trāsire. συζητῶμαι respicere etiam significat. hoc tamen loco ualeat sectari, quoniam opponitur illi uoci ἐλαβῶμαι.

PARTICVLA .LXVI.

Ἐπειδὴ δὲ δὴ πᾶς σύνιστος εἶναι τῆς καλλίστης τραγῳδίας μὴ ἀπὸ τῶν, ἀλλὰ πᾶσι γένεσι, καὶ ταύτης φοβερῶς, καὶ ἐλαπτοῦ ἐν μιμητικῶι, ἔστι γὰρ ἴδιος τῆς τοιαύτης μιμήσεως, πρῶτος μὲν δὴ λαὸν, ὅτι, ὅτι τῆς ἱστορίας ἀνδρῶν δὲ μεταβολῶντος φαντασθῶν ὅς, ὅτι συζητῶμαι γὰρ φοβερῶς, ὅτι ἐλαπτοῦ ἔστι, ἀλλὰ μὲν ὅτι.

Quoniam igitur Tragœdiæ pulcherrima compositio, non quidem simplex esse debet, sed implexa, eademque terribilium, miserabilium uel imitatrix, id quod profecto imitationis huiusce proprium est: Primum quidem satis apparet minime decere, bonos, & æquos uiros ex felicibus in felices factos, in scenam asferre: ut quod terrifici, miserandi uel nihil beati, sed scelesti.

Antea

EXPLANATIO.

Antea declaratum est à Philosopho, pulcherrimam esse fabulæ cōstitutionem, non simplicem quidē, sed quæ ex agnitione, peripetiāq; constet, quæque sectetur miserabilia, atque terribilia : quod actionis tragici proprium esse uult . ex quibus quænam à tragico uitanda, quæ uel sectanda sint, munus item illius inferre uult. Primum autem, quod ex antea dictis infert, est, ne in imitatione tragica probos uiros ex felicitate in miseriam lapsos inducamus . quod quidem probat ad incommodum deducendo . continuò enim in eiusmodi imitatione nec terribile nec miserandū, sed scelestū quid esset. at suppositū est, Tragediæ propriū esse terribilia, miserabiliaq; sectari oportere.

ANNOTATIONES.

Dubitaret iure quispiam, quomodo uiri boni, si suis actionibus in miseriam ex felicitate pertranscant, non commiserationem de se, neque timorem in nos cieant : præsertim cū Aristoteles secundo de Rhetorica libro, ubi de commiseratione loquitur, affirmet misericordiam esse quandam tristem sensum, ob apparens malū eius, qui non meretur : & uiros bonos, qui aduersa fortuna iactantur commiseratione dignos esse contendit. quo loco eadem utitur uoce, qua & hic usus est, ἰστοῦν inquam. Respondemus nos, actionem huiusmodi ex Aristotelis sententia, cū probos uiros in miseriam collapsos inducimus, non miserabile nec terrificum, sed scelestum quid ac impium præferre : non quod in ea imitatione non sit etiam misericordia, & timor, sed quoniam scelus maxime apparet, ideo à præstantiori parte denominabitur. cū igitur huiusmodi actio nō habeat id, quod infra dicit, φιλαθήρως, non debet in scenam induci.

PARTICULA .LXVII.

Ὅτι τὰς μοχθηροῦν ἐξ ἀτυχίας εἰς ἀτυχίας. ἀγαθὸν ἔσται γὰρ ὅσοι ἐν πότναι. ὅτι γὰρ ἔχει. ἀν δὲ ἔν γὰρ φιλαθήρως, ἔν ἐλατὸν, ἔν φοβερόν ἐστι. ὅτι αὐτὸν ἀφ' οὗ ποιεῖται, ὅτι ἀτυχίας εἰς δυστυχίας μεταπίπτει. ὅτι γὰρ φιλαθήρως ἔχει αὐτὸν τοιαῦτα οὐκ εἰσὶν, ἀλλ' ἔν ἐλατὸν, ἔν φοβόν. ὅ μὲν γὰρ πρὸς τὴν αἰσίν ἐν δὲ δυστυχίᾳ, ὅ δὲ πρὸς τὴν ὁμοίαν. ἔλαττον μὲν πρὸς τὴν αἰσίν, φοβόν δὲ πρὸς τὴν ὁμοίαν. ὅτι ἔν ἐλατὸν, ἔν φοβόν ἐστὶν ἐν συμπαθεί.

Partiꝝ ratione ab aduersa fortuna ad secundam prouectos, prauos effingere. hoc enim omnium à Tragedia maxime alienum, ut quod rerum, quæ requiruntur, expers omnino sit, humanitatis dico, ne dum terrifici, atque miserabilis. Sed nec omnino improbos ex secunda fortuna in aduersam lapsos : quandoquidem talis compositio, quæ aliqui humanitatem præ se ferre potest, miserandi aut terrifici planè nihil habet. Vt enim immeritis misericordiam excitat, ita terror à simili incutitur. Quo circa cum nec miserandi, nec terrifici quicquam ab his proueniat:

EXPLANATIO.

Cauendum præterea subiungit, ne prauos uiros ex infelicitate in felicitatem

felicitatem labentes inducamus: quoniam (inquit) huiusmodi fabulæ constitutio à Tragœdia prorsus aliena est; cum iis omnibus careat, quæ habere deberet. quod probat. Nam huiusmodi fabulæ constitutio non habet *φιλαθήρειον*, hoc est id, quod ad humanam societatem conducit, hoc est bonos mores non inducit. Præterea nec terribile, nec miserabile habet. in huiusmodi autem constitutione tria hæc desiderari patet. neque enim humano generi conducit ea intueri exempla, in quibus prauos uiros ex infelicitate ad felicitatem mutatos uidemus. In ea præterea actio nihil est, quod misericordiam, uel timorem, sed indignationem duntaxat, quæ minimè ad Tragœdiam spectat, mouere posset. Item nec ea fabulæ constitutio probatur, in qua perdit prorsus homines ex felicitate in miseriam mutantur. nam huiusmodi constitutio hominibus quidem conducere uidetur; quoniam exemplis huiusmodi ad meliorem frugem deducuntur: uerùm misericordia, timoræque caret. nam misericordia eorum est, qui contra fas incommoda patiuntur; at homines prauis omni supplicio sunt digni. timor præterea est circa simile: at perdit homines cum dissimili à probis conditione uiuant, quanquam eis aduersum quid contingat, id tamen probis timorem non incutiet.

ANNOTATIONES.

Οὐ γὰρ φιλαθήρειον, ὅτι ἰλασθὲν, ὅτι φοβηθὲν. Per *φιλαθήρειον* intelligit idem, quod *moratum*, quodq; ad societatem humanam conducit: cui opponitur *μισήρειον*. Quod autem per *φιλαθήρειον* intelligendum sit id, quod conducit ac utile est, patet ex Demosthene in oratione in Midiam, cum ait: Ἀκούει δ' αὖθις ὁ Ἀθηναῖος τὸ νόμον τῆς φιλαθήρειας, ἧς οὐδὲ τὸς διδόντες βέλτερον αἰσθῆ. Aristoteles igitur cum dicit ὅτι γὰρ φιλαθήρειον, ὅτι ἰλασθὲν, ὅτι φοβηθὲν, idem est, ac si diceret, nec prodest, nec misericordia, timorem uel habet. at in primis humano generi poetæ prodesse student. Pro sunt autem humanæ societati exempla, in quibus pessimi uiri ex felicitate in miseriam labuntur; quoniam his instruitur genus humanum, & à sceleribus abstinet.

PARTICVLA .LXVIII.

Ὁ μπαῖν ἄρα τούτων λοιπὸν. ἔτι δὲ τοῦτοι, ὁ μὴ ἀγαθὸν διαφύγει, καὶ δαμασθέντι, μὴ καὶ κακίᾳ, καὶ μοχθηρίᾳ μπαβίλων εἰς τὴν δυσχέαν, ἀλλὰ δι' ἀμαρτίαν πᾶσι τῇσι αὐτοῖς μὴ ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ, καὶ ἐν τῇ χεῖρι, οἱ. Οἱ δὲ πᾶσι, καὶ οὖν, καὶ ὁ ἐν τῇ τοῦτοι γὰρ τῶν ἐν τῇ τοῦτοι ἀνδρῶν.

Reliquum est, ut ad hæc maximè idoneus is habeatur, qui mediis inter tales sit. Is autem erit, qui nec uirtute, nec iustitia antecellat, minimèq; per uitium, prauitatem uel in ipsam infelicitatem lapsus fuerit, uerum humano quodam errore, ex magna quidem existimatione, atque felicitate: quem admodum Oedipus, Thyestes, ceteriq; ex huiusmodi generibus illustres uiri.

Quæ

EXPLANATIO.

Quæ in fabularum constitutione uitanda sint, hæcenus est dictum : nunc quæ scèdari oporteat Philosophus monet: eos nimirum homines, qui neque uirtute, neque iustitia excellunt, in magna tamen estimatione sunt; quique nec malitia, nec prauitate in miseriam & infelicitatem sunt lapsi. quod Oedipodis, & Thyestis, ac cæterorum huiusmodi conditionis hominum illustrium exemplo declarat. Iam igitur apparet cuius conditionis homines Tragædiis materiem præstent, uiri inquam illustres, ac felices, hoc est, qui copiis, ac imperio reliquos antecellunt, sed non uirtute; cùm non animi prauitate, sed ignorantia patrando scelus in infelicitatem labuntur. quod hominum genus inter bonos ac prauos medium esse dicit: quoniam peccantes bonos non appellamus. qui uerò peccant, neque ex proposito id præstant, sed ob imprudentiam efficiunt, mali prorsus dici nõ debent: iccirco inter bonos ac prauos medii erunt.

ANNOTATIONES.

Per hæc, quæ de persona Tragædiæ apta hoc loco scribuntur, intelligere possumus id, quod in Tragædiæ definitione dicitur, ipsam actionis seriæ imitationem exitere, cuius conditionis hominum actio illa seriæ, quam tragicus imitatur, esse debeat. hic enim habetur illustrium uirorum esse debere. Cur autem illustres uiri potius, quàm plebei, per imprudentiam peccantes Tragædiæ conueniant, idèò fit, quoniam cùm Tragædiæ propositum sit, commiserationis; & timoris interuentu, homines in melius redigere, maior utique suscitatur commiseratio, ubi itidem maior est mutatio felicitatis in infelicitatem. Cùm igitur principes uiri felices habeantur; si in infelicitatem transierint, maior apparet mutatio: unde maior exoritur commiseratio, & metus; quibus uehementibus in animo affectibus sibi ipsis homines cauent, utriusque, quibus in miseriam alii lapsi sunt, euitant. nam si qui felices sunt, ex erroribus in miseriam transierunt, multo facilius in miseriam labentur, qui miserie magis uicini sunt ac propinqui, cuiusmodi est plebs. Ea autem ratione uult errores fieri ob ignorantiam, de quibus certiores facti, statim eos commississe poeniteat, ut eorum nos magis misericordia capiat. quatenus uerò per imprudentiam peccant, tragica nos imitatio prudentiores, ac magis circumspectos reddit. Errores quot modis sũt, ab Aristotele tercio de Rhetorica libro scribitur. Sciendum est, Aristotelem ideam personæ tradere, quæ Tragædiæ numeris omnibus absoluta conuenit, quare Tragædiæ, quæ ab huiusmodi persona recedunt, à perfectione quoque earum recedere oportet. Et quædam dicuntur, qui opibus ac dominationibus excellunt: quoniam clari atque in propatulo cùm in conspectu hominum sunt, stare uidentur.

PARTICULA .LXVIII.

Κινδυνὸς ἂν ᾖ καλὸς ἔχοντα μὲν δὲ, ἀπολοῦν ἐν μᾶλλον, ἢ διαπολεῖν, ὡς αὖτὶ πλεῖς φασὶ καὶ μεταβολῆσθαι αἰς ἐπιτυχίαν ἐκ δυστυχίας, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν, ὅτι ἐπιτυχίας ἐκ δυστυχίας, ἢ μὴ ἐπιτυχίας, ἀλλὰ δι' ἀκαρπείας μεταβολῆς, ἢ διὰ τὸ ἐπικταῖν, ἢ βαλθῆναι μᾶλλον, ἢ χεῖρον.

Necesse

Necesse est igitur pulchram fabulam constare magis ex uno hoc genere, quam ex duplici, ut nonnulli putant: cuius quidem ex miseria ad felicitatem mutatio non sit; sed contra ex felicitate ad miseriam, errore sane non leui, minime uero per dedecus, ex illo quidem urorum, de quo dictum est, genere: quod ue potius ad meliores, quam ad deteriores spectet.

EXPLANATIO.

Quoniam iam ante diximus eam fabulae constitutionem, quae sceleratos homines ex infelicitate ad felicitatem transmutat, nihil eorum habere quae debeat; quoniam in ea neque *ἡδυστέρων*, neque misericordia, neque metus reperitur, proptereaque nos eam fabulae constitutionem optimam debere nos existimare, in qua tria haec inueniuntur; & praeterea ostendit illustres homines, inter prauos & bonos medium locum obtinentes, cum ob aliquod magnū scelus, quod inscii, atque imprudentes patrarunt, ex felicitate in miseriam transeunt, tragico negotio maximè conuenire: ex his nūc infert, fabulam, quae recte se habeat, recteque sit constituta, simplicem magis esse, hoc est exprimere, siue imitari unum hominum genus, quale iam dictum est, potius quàm duplicem oportere: quanquā aliqui aliter sentiant. Duplicem autem Aristoteles eam constitutionem uocat, in qua duorum generum hominum imitatio fiat. Primum igitur illatum ex antea dictis tale est, ut scilicet fabulae constitutio simplex potius, quàm duplex sit. Secundum est, ut transitus sit non in bonam ex mala fortuna, sed uice uersa ex bona in malam, eorum hominum, qui nō per malitiam, neque de industria, sed errore ducti graue facinus patrauerant, unde in eam mutationem sunt lapsi: & id genus homines esse debeant medii inter bonos & malos; uel si recedant à medio, ad melius potius, quàm ad deterius uergant.

ANNOTATIONES.

Mirabitur forte quispiā, cum ab Aristotele paulo superius audiuerit, oportere Tragicam pulcherrimam constitutionem nō simplicem, sed perplexam esse, hic ab eodem dici, necesse esse pulchram fabulam simplicem potius, quàm duplicem esse. Venim nulla nos capiet admiratio, si ad uocis multiplicatē respexerimus. alio enim modo capitur simplex, cum opponitur perplexo, quàm cum opponitur duplici. nam in altero significato idem ualet quod fabula, absque agnitione ac peripetia, in altero uerò significat unius solius hominis casus expressionem. nam quanquam in Oedipode tyranno locasta etiam se ipsam perimie, id sanè sequitur ad Oedipodis casum. *† μάλιστα, μὴ βέλτερον, ὅτι μὴ ἀγαθότερον μάλιστα, ἢ ὅτι ἀρστέον, ἢ βέλτερον μάλιστα, ἢ χείρονον.* Haec Pacius rectè non expressit, ita enim latine sonāt. NON MALITIA, SED ERROR: MAGNO, VEL QUALIS DICTVM EST, VEL MELIORIS POTIUS, QVAM PEIORIS. sensus est, quod non per malitiam, atque ex proposito peccauit, sed quod ob ignorantiam atque imprudentiam scelus aliquod magnum patruerit. quod si non

ſi non poſſis qualem diximus virum effingere, effingito cum potius ad probitatem, quàm ad improbitatem tendentem. malus enim commiſerationem, aut timorem (ut antea dictum eſt) non excitat, ad quæ Tragediam omnino reſpicere oportere ſuperius eſt oſtenſum.

PARTICULA .LXX.

Συμῶν δ' ἐστὶ τὸ γένος. πρὸ τοῦ μὴ γὰρ οἱ ποιηταὶ τὰς τυχούσας μύθους ἀπελθόντων, καὶ οἱ περὶ ἐλπίδας οἰκίσαι αἱ ἐκλήματα τραγῳδίας συνήθιστα, οἷον περὶ Ἀλκμαῶνα, καὶ Οἰδίποδων, καὶ Ορέστην, καὶ Μελάγρον, καὶ Θυέστην, Τηλεφόν, καὶ ὅσους ἄλλους συμβέβηκε καὶ παλαιὸν δοκᾷ ποιῆσαι.

Huius autem rei indicium ſit uſus. etenim iam inde ab initio poetæ quaſcunque naſci eſſent fabulas, admittebant: nunc autem pulcherrimæ circa paucas omnino familias componitur: ut ſunt Alcmaeonis, Oedipodis, Oreſtis, Meleagri, Thyeſtis, Telephi, cæterorumq; generis huiusmodi: quibus uel facinora quidem graua perpetraviſſe, uel ipſos tulſiſſe contigit.

EXPLANATIO.

Ab bonorum poetarum uſu ſignum aſſert, perſonas Tragediæ cōgruas, uel medias, uel propius ad meliores, quàm ad deteriores accedere oportere. Primum igitur (inquit) poetæ quaſcunque fabulas recipiebant, ſed uſu docente pulcherrimæ circa paucas familias componuntur. neceſſariò autem erant pauca, quoniam actiones Tragediæ conuenientes rarò ſiunt. Quæ uerò fuerint familiæ, circa quas pulcherrimæ ſiūt Tragediæ, exēplis oſtēdit: ut Alcmaeonis, Oedipi, Oreſtis, Meleagri, Thyeſtis, & Telephi. & in ſummam colligens, inquit: QUIBUS VEL FACINORA QUIDEM GRAUIA PERPETRASSE, VEL IPSOS TULISSE CONTIGIT. hoc eſt, uel quod ipſi ab aliis perpēſi ſunt, uel quod in ſe ipſos crudeliter effecere: ut in Oedipode tyranno.

ANNOTATIONES.

Alcmaeon, Eriphyles & Amphiarai filius, matrē interemit: à qua ob monile ab Argia dono acceptum Amphiarai, qui ſe abſciderat in latebras, prodiſſus eſt: unde ad expeditionem Thebanam ire coactus eſt: ubi (ut ab oraculo acciperat) terra abſortus eſt. Narrat Athenæus, Deorum ira Alcmaeonem, quòd matrē occidiſſet, ad infaniam deductum. De Alcmacone Euripidis Tragedia libro Ethicoſum tertio meminit Ariſtoteles: ubi Euripidem reprehendit. De Oedipode extant Sophoclis Tragediæ duæ. De Oreſte legere eſt apud Euripidem in Oreſte, & Sophoclem in Electra. De Melagro hæc in fabulis habentur. Fuit Meleager Oenei filius, qui cū collectis frugibus Diis omnibus ſacrificaret, Dianam ſolam ſine honore reliquit. irata Dea terribilem aprū immiſit, qui regionem omnem deuallaret. Meleager gloriæ cupidus, & communis utilitatis cauſa commotus, fortiffimos quoſque ac praeſantiſſimos è finitimiſ locis uiros conuocauit. Athalanta uirgo forma inſignis, & corporis uiribus præſtans etiam acceſſit. Hæc cū omnium prima immanem hanc feram ſagitta

lagitta vulnerasset, ob egregium facinus eam Meleager incredibili amore est profectus, prænuptiæ uirgini, eius uirtutis testimonia, palam est pollicitus. Confecta re, apertè in partes diuiso, caput illius horridum, ac terga dono dedit Athalantæ. Indignantur uiri, querunturq; feminam sibi præpositâ. cumq; Meleagri auunculi duo munus puellæ per uim auferre uoluissent, à Meleagro interciuntur. Id cum Althææ sorori & Meleagri matri nūtiatum fuisset, in furorem acta, ne diutius id inulta pateretur, stipitem, in quo fata Meleagri uitam seruari uolebant, igni adiuuit, atq; ita dum ille cōbureretur, Meleager est consumptus. De Thyeste. Thyestes, & Atreus filii Pelopis exstiter. Thyestes de regno depulsus fuit ab Atreo. at cum simulata reconciliatione reuocasset eum frater eius, illi filios epulandos apposuit. hac re turbatus admodum Thyestes cum eius filia Pelopeia ex oraculo concubuit, ex qua genitus est Agamisthus, qui Atreum, & Agamemnona interemit. hic uero ab Oreste Agamemnonis filio ob adulterium, & patris mortem est interfectus. Thyestem Chæremonis citat Athenæus libro decimo tertio. De Telepho legitur apud Sophoclem, hunc natum fuisse ex Auge nymphe: qui cum in sylua expositus fuisset, à cerua lactatus fuit, grandiorq; effectus Cæcis imperauit. hic cum in bello Troiano ab Achille uulneratus esset, rursus alio eius uulnere conualuit. Athenæus libro decimo Agathonis tragici citat Telphum. Dubium uideri alicui posset, quo modo Aristoteles de grauib; facinoribus perpetratis, aut pæsis Tragœdias fieri dicat: cum scelera patrata misericordiam non inducât eius, qui scelus admisit, misericordiam autem ac terrorem excitare Tragœdiæ munus esse superius sic dictum. Huic respondemus, quod si sciamus in nos ipsos, ut Oedipus in se ipsum, id genus actionis miserationem, ac terrorem inducit. si uero in alios, tunc est necesse, ut id omnino fiat ob uehementem scelus patrâtis perturbationem, si ex proposito id committit; cuius perturbationis, ac malæ affectionis homines misereantur: ut si Medea filios trucidet. si uero ob ignorantiam scelus patrat, longe miserabilior est quod ad patrantem pertinet, ueluti si mater filium unicū unice dilectum imprudenter trucidet.

PARTICULA .LXXI.

† Η μὲν οὖν κατὰ τὸ πᾶν καλλίστη τραγῳδία ἐκ τούτων τῶν ἀντίθετων ἐστίν. διὸ καὶ οἱ Ἑννεπίδου ἐγκωμιαῖοι τὴν αὐτὴν ἀμειψόμενοι, ὅτι ὅτε δὲ καὶ αἱ ταῖς τραγῳδίαις, ἢ πολλὰς αὐτῆς αἱ δυνάμεις πληροῦν. ὅτε γὰρ ἐστίν, ὡς αὐτὴ ἀρετὴ, ὡς δὲ ἐν. ἀμείων δὲ μέγιστον. ἐπὶ γὰρ τῇ οὐσίᾳ, καὶ τῇ ἀγῶνι τραγῳδικῇ αἱ τοιαῦται φαίνονται, οἱ κερταῖοι. καὶ οἱ Ἑννεπίδου, καὶ οἱ ἄλλοι μὲν δὲ οὐκ ἀλλὰ τραγῳδικῆς γὰρ τῇ ποιητῇ φαίνονται.

Erit igitur pulcherrima illa Tragœdia, quæ ex huiusmodi compositione constiterit. Quamobrem illi quidem decipiuntur ob id ipsum, quo Euripidem damnant, ut qui in Tragœdiis suis illud obseruet, carumq; plures in infelicitatem terminatur. id quod omnino, ut diximus, ex arte est. Argumento uero illud sit maximo, quod in scenis, atque adeo in certaminibus, hæc sit rectè recitentur, maxime quidem tragice apparent: Euripidesq; ipse, tametsi aliqua parum rectè dispenset, omnium tamen poetarum maxime tragicus uideri potest.

EXPLANATIO.

Ex antedictis inferit pulcherrimam Tragœdiam secundum artem

constare

ταῖς. ἴσθι δὲ ὅτι αὐτὴ ἀπὸ τραγῳδίας ἵδεται, ἀλλὰ μὲντοι ὅτι καμωδίας οὐκ ἐστὶν. ἐκὰς γὰρ αὐτὴν οἱ ἐκχρησίσαντες τῇ μίθῳ, οἷον, Ὀρέστης καὶ Αἰγίσθος, εἰλα γὰρ ὁμοιωμένοι πολλοῖς ἀλλήλων χερσίν, καὶ ἀποθνήσκουσιν ἐν τῇ ἐπὶ ἰδούσιν.

Secundo loco sequitur, quæ à nonn ullis in primo collocatur, illa ex duplici genere compositio. quo ex ordine *Odyssæa* est: ut quæ diuersa ratione, partim ex præstantioribus personis, partim ex humilioribus constet. Huic sanè primas tribuit theatralis imperitia. quippe uates hanc auram sequuntur, componentes quidem ad uota spectatorum. Cæterum uoluptas illa non *Tragædiæ*, sed *Comædiæ* propria est. In hac enim si qui, uelut *Orestes*, & *Aegisthus*, secundum fabulam, inimici fuerint, reconciliata tandem inter se amicitia, neuterq; ab altero obruncatus discedet.

EXPLANATIO.

Dictum est hæcenus quæ fabulæ constitutio sit in *Tragædiis* omnibus prima; nunc secundam cōstitutionem aggreditur, quam quidam aliqui primum obtinere locum existimant: eamque duplicem habere cōstitutionem affirmat: quoniam non unius duntaxat hominis ex felicitate in infelicitatem transeuntis, ut in prima, exprimitur actio, sed duorum, qui scilicet ex aduersa in secundam fortunam sint mutati. Id uerò declarat exemplo *Tragædiæ*, *Odyssææ* uocata, quæ sanè desyderatur. & subiungit hoc secundum cōstitutionis genus exitum melioribus cōstitutionibus contrarium obtinere. diximus enim meliores tragicas cōstitutiones lugubrem exitum habere. si igitur secundum cōstitutionis genus contrariò modo se habet, siue in lætum habeat necesse est. Additq; cōstitutionem huiusmodi peioribus uatibus primam uideri ob iudicii spectantium imbecillitatem: hoc est quia spectatores huiusmodi cōstitutio magis oblectat, ipsis poetis prima uidetur, ratio autem est: quoniam deteriores poætæ ad uota, delectationemque spectantium poemata componentes, spectatores sequuntur; & huiusmodi cōstitutiones efficiunt, quæ spectantibus iucundiores appareant. quos reprehendit *Aristoteles*, dicens huiusmodi uoluptatem à *Tragædiâ* minimè expectandam, cum *Comædiæ* potius propria sit. inepte igitur illi poætæ faciunt, qui *Comædiæ* uoluptatem à *Tragædiâ* in gratiam imperitæ multitudinis trahere conantur. Eam autem *Tragædiam*, quam pro duplici cōstitutionis exemplo posuit, exitum *Comædiæ* congruentem habere probat. nam in *Tragædiâ* duplicis cōstitutionis, qualis est quæ *Odyssæa* uocatur, si qui inimicissimi sint, ut *Orestes* & *Aegisthus*, in postremis euadunt amici, nec alter alterius causa occumbit. exemplo autem *Orestis* & *Aegisthi* usus est, ut sum-

mam inimicitiam demonstraret. Deteriores igitur poeta, omittentes id, quod Tragediis peculiare, & maxime artificiosum erat, uitorum expurgationem, uoluptatemque, niuercordiar, ac terroris interuentu comparare, ad aures ac iudicium uulgi Tragedias accommodabant.

ANNOTATIONES.

Quoniam aliis nunc locum simus aliter interpretati, per Odyssæam Homerici poematis constitutionem intelligentes; siquidem Homerum superius non Comædiæ solum in Margite, verum etiam Tragædiæ in Odyssæa normâ dedisse Philoſophus aſſeruit: nunc tandem ſententiâ mutamus, exiſtimantes Odyſſeam, cuius hic Ariſtoteles meminit, Tragædiam extiſſe: quoniam hoc loco verba ſunt de tragicis conſtitutionibus; minimè uerò de iis, unde tragicæ conſtitutiones deſumi poſſint. Cuius rei argumentum eſſe poteſt id, quod ab Ariſtotele in hoc contextu ponitur, cum inquit: *ΗΥΙC ΣΑΝΕ ΠΡΙΜΑΣ ΤΡΕΒΙΤΕ ΘΕΑΤΡΑΛΙΣ ΙΜΠΕΡΙΤΑ* & parum infra clariùs adhuc: *ΙΝ ΗΑ ΕΝΙΜ* (inquit) *ΣΙ ΞΥΙ, ΨΕΛΥΤ ΟΡΕΣΤΕΣ ΕΤ ΑΕΓΙΣΤΗΥΣ, ΣΕΒΝΔΥΜ ΦΑΒΥΛΑΜ, ΙΝΙΜΙCΙ ΨΕΡΙΝΤ, ΡΕΟΝCΙΛΙΑΤΑ ΤΑΝΔΕΜ ΙΝΤΕΡ ΕΑΜΙCΙΑΤΑ, ΝΕΥΤΕΡΩΕ ΑΒ ΑΛΤΕΡΟ ΟΒΤΡΥΝΑΤΥC ΔΙCΕΔΕΤ*. Cum igitur Ariſtoteles locis duobus, in uno de theatro, in altero de reconciliata Aegilthi & Oreſtis amicitia meminerit, neutrum aut ad Odyſſeam Homeri referri queat, neque negari poſſit ſpectaculum, & amicitia reconciliandi ad actionem pertinere, ſatis apertum eſt, Odyſſeam hoc loco fabulæ tragicæ nomen exiſtere. cuius auctor & ſi nobis ignotus ſit, fortè tamen Epicharmum eum fuiſſe quiſpiam ſuſpicitur, eſ enim (ut auctor eſt Athenæuſ in nono & decimo quarto) duas edidiſſe compoſitiones, quæ nomen ab Ulyſſe ſumpſerunt. Quarumquæ uerò Comædiarum inuentor, atque auctor extiterit Epicharmuſ, fieri tamen poteſt, ut tragicæ etiam fabulas conſcripſerit; & eas præſertim, quæ à Comica conſtitutione non admodò abhorreret; quales nimirum Ariſtoteles hoc loco reſenſet. Aegilthuſ præterea, & Oreſtes non ſunt per ſonæ, quæ Comædiæ conueniant, cum fuerint illuſtres uiri. diſſa igitur de Oreſte, & Aegilthio ad Tragædiam referenda ſunt. Et cum dicat: *αὐτὸς οὐκ ἔχρησεν* (ut ait) *τῶν μὴτρικῶν, οὐδὲν καὶ ἱγνώσκει, ἀλλὰ γένεσθαι ὡς πλῆντις ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἀποποιῆσαι τοῦ ἐν πᾶσι νόμου*. Hæc uerba, ut ex eorum uo parer, referenda uidentur ad conſtitutionem duplicem Tragædiæ, qualis eſt Odyſſæa uocata: quoniam uocem *αὐτὸς*, hoc eſt illic, ad ſuperius dicta referri oportet, nimirum ad Tragædiam Odyſſeam uocatam. ni uelimuſ dicere, uerbū *ΙΛΛΙC*, referri ad Comædiam, & nominibuſ Aegilthuſ & Oreſtes, quanquam non ſint perſonæ, à Comicæ actioni conueniant, tamen uſum eſſe exempli loco, ut ſummæ duntaxat inimicitia poneret exemplar; quæ tandem in amicitiam nihilominuſ deſinit. Ex hor contextu poteſt elici, Tragædiæ magis eſſe proprium ex felicitate in inſelicitatem, Comædiæ contra ex inſelicitate in rerum quietem, ac tranquillitatem deſcinere: ideoq; uoluptates, quæ ex Tragædia, Comædiæq; proueniunt, diuerſas, ad unicuique accommodatas eſſe oportere. duplicem item conſtitutionem in primis Comædiæ conuenire, ſimplicem uerò Tragædiæ. *† καὶ πλῆντις τοῦ ἐν ἑαυτοῖς τοῦ βελλῶντος, καὶ ἑαυτοῦ. ἀλλὰ δὲ βίβας πρὸς τὴν αὐτὴν τῶν ἡνίκά τις ἐν ἑαυτοῖς αἰσθάνεται*. In hæc uerba mendium irrepſiſſe putamus, nam, ut illæ diæ uoces, u) χ ε β ο τ, ſunt expungendæ, aut quod magis probatur in locum uocis *αὐτὸς* uerbū ſcribi debet, ut recta lectio ſit, u) χ ε β ο τ ἀλλὰ μὴ ἐπὶ πρὸς τὴν. illi autem uoci *μὴ*, correſpondet uox *αὐτὸς*, infra poſita, cum ait: *αὐτὸς οὐκ ἔχρησεν τῶν μὴτρικῶν ἰδόντι*. Ratio, quæ me uerba

castigare suadet, est quod video Aristotelem simplici fabulae constitutioni duplicem constitutionem opponere. simplex uero constitutio, quae ab Aristotele in primis habetur, constat, ut antea Philosophus dixit, ex constitutione actionis, unius duntaxat personae, quae exitum habet infelicem, cum prius huiusmodi persona felix haberetur. igitur constitutionem tragicam duplicem, quam simplici opponit, oppositam dispositionem habere necesse est, ut scilicet non ex simplici persona, sed ex multiplici, ut non in infelicitatem, sed in felicitatem destinet. Si igitur, ut uerba graeca passim excusa inueniuntur, fideliter latine uerba sic legantur: *QUOD HABENT EXITUM E CONTRARIO MELIORIBUS ET DETERIORIBUS*: ut sensus sit, quod meliores inducantur, qui primum infelices, ut Ulysses in Odyssaea, in fine felices euadant: peiores uero contra, primum felices, ut proci, deinde infelices in fine, quia perimuntur, quomodo haec constitutio dicetur habere finem contrarium constitutioni simplici: nam in eiusmodi exitu duplici non magis felix, quam infelix exitus apparet: quoniam utroque modo diuersorum gratia est appellandus, felix quidem quod ad Ulysses, infelix uero quod ad procos attinet. Quod si quis mordicus contendat, finem illum posse felicem dici, quoniam meliores peioribus sunt praefendi, uideat is Aristotelis uerba in hoc contextu, quae prorsus huic explanationi repugnare uidentur, cum inquit: *ILLIC ENIM QUANYAM INIMICISSIMI SINT IN FABULA, UT ORESTES ET AEGISTHVS, AMICI FACTI IN FINE EVADUNT, NEUTRQVE AB ALTERO DETRUNCATUR*. quomodo igitur in hoc exemplo finis est bonis & malis contrarius? Quod si uerba, ut nos fecimus, castigentur, omnia consentire uidentur. ponit enim eos, quibus constitutio duplex praefenda uidetur, hiq; sunt poetae peiores: qui qua ratione moueantur, ostendit, ac eam infringit, ut in explanationibus est dictum. Alius praeter haec in eisdem uerbis error esse uidetur, etsi non tanti momenti. legitur *διετραν*: fortasse *διετρώ* scribi debuit. sed ob uocis similitudinem ex uera in adulterinam mutatio facta est. cum enim in sequenti uerbo legatur *τῶς διατῶς*, quae uox priori respondet, uidetur quod & in priore legendum sit *διετρώ*, non autem *διετραν*. tamen quomodocunque legatur, explicandum est *διετραν* *ἢ διετῶν*: nam *διετραν* pro spectatoribus à probatis auctoribus usurpatur. *ἀδύνατος* Paccius peritè *IMPERITIAM* uertit. Ex hoc Aristotelis loco (mea quidem sententia) locus alius in tertio de Rhetorica libro sub principii explanari potest, cum inquit: *ἀλλ' ὅμως μὴ γὰρ διωλεται, καὶ ἀνάγκη αἰνέσαι, πλὴν τῶ ἀρετῆς μοχθηρίας*. uerbum enim *μοχθηρίας* in illo Rhetorices loco, idem quod hic in poetica *ἀδύνατος*, ualet. Ceterum quoniam hic contextus difficilis est, Pacciusq; uerba graeca rectè non expressit, ideo clarioris intelligentiae gratia eodem modo graeca uerba, quo ipsa castigauimus, uertemus: quae sic se habent. *† SECVNDA* uero prima dicta à quibusdam est constitutio: quae & duplicem constitutionem habet, quemadmodum Odyssaea, & quae desinit è contrario melioribus & deterioribus. prima autem esse uidetur, ob theatrorum imbecillitatem: sequuntur enim poetae secundum uocum facientes spectatorum. Est autem non haec Tragedia voluptas, sed magis Comedia propria. illic enim, si inimicissimi fuerint in fabula, ut Orestes & Aegisthus, in fine amici discedunt, neuterq; ab altero *TRUNCATUR*.

PARTICVLA .LXXIII.

Ἔστι μὲν γὰρ τὸ φιλικόν, καὶ ἰλιανόν ἐκ τῶ ἐλπίδος γινώσκουσι. καὶ οὗτοι τὸ συναισθῆσαι τῇ πραγμάτων, ὅπου εἴη πρότερον, καὶ ποιεῖν ἀμείνονα. δὲ γὰρ καὶ ἐν τῷ ἰσχυρῷ, ὅτε συναισθῆσαι τῇ μὲν οὐκ ἐστὶν τῇ ἀκούσῃ τῶν πραγμάτων γινώσκουσι, καὶ φιλικῶν, καὶ ἰλιανόν ἐκ τῇ συναισθῆσαι.

Ο iii βινούτων,

βασιλευς. ἀπὸ δὲ πάντων τῶν ἀνθρώπων τῷ Οἰδίπῳ μῦθον. ὃ δὲ εἴς τὸ εὖ πα-
ρασκευάσθαι ἀπὸ τῶν παλαιῶν καὶ χρηστῶν δεινῶν εἶναι. οἱ δὲ μὴ τὸ φοβερὸν εἶναι τὸ εὖ πα-
ρασκευάσθαι μόνον παρασκευάζοντες, εἰς τὴν τραγωδίαν κοινωμένοι. οἱ γὰρ πάντες εἰς τὴν
ἐκείνην εἰς τὴν τραγωδίαν, ἀλλὰ τῷ οὐκ εἰσέλθαι.

Terrificum uero illud, atque miserandum cum ab apparatu scenæ profi-
ciscitur, tum à rerum compositione: id quod multo præstantius, melio-
risq; uasis est. Sic enim fabulam contextuisse oportet, ut etiam sublato spec-
taculo quis, quæ geri contigerunt, percipiens planè exhorreat, misere-
atur: ut quibus apprimè duobus, qui fabulam Oedipodis cognouerit, affi-
ciatur. Illud autem, quod ad spectaculum pertinet, minus sanè operosum
est, et impendio indiget. proinde, qui non terrificum illud, sed portentosum
duntaxat spectaculo exhibent, alieni prorsus à Tragœdia habendi sunt. quip-
pe delectatio non omnisferiam à Tragœdia, sed quæ tantum propria et fue-
rit, querenda est.

EXPLANATIO.

Postquam Philosophus eam Tragœdiæ constitutionem damna-
uit, quæ duplex est, & finem lætum habet, reuertitur ad id, quod Tra-
gœdiæ munus est, terrorē inquam, & misericordiam excitare. quod
cum bifariam fieri possit, uel aspectu, patrandō scilicet in scenā ne-
ces, uulnera, tormenta, & id genus alia, ut antea dictum est, uel ex
ipsa rerum serie constitutioneque, hoc est ex uerbis solis, ac solius au-
ditus interuentu misericordiæ, ac terrorem suscitare, admonet prio-
ri postremum modum esse præferendum, & rationem reddit, in-
quiens: Oportet enim citra aspectum sic fabulam texere, ut qui res fa-
ctas audierit, eum horrere, ac misereri ex iis quæ contigerunt, opor-
teat: quæ animi perturbationes fabulam Oedipodis audienti con-
tingent. Parare uerò misericordiam, ac terrorem, aspectus inter-
uentu, caret arte, hoc est non est poetices artis: & indiget sumptu,
hoc est indiget præparatione, quæ id effingere possimus. si quis enim
in scenam inducatur, qui se ipsum interficiat, opus est multa præpa-
rare, ut id uerum appareat. Reprehendit præterea poetas eos, qui
non obiiciunt uisu terribilia, sed monstruosa, ueluti damonas, aut
immania animalia fingentes. huiusmodi enim actio nihil ad Tragœ-
diam spectare uidetur. Quod si quis monstruosa hæc oblectare di-
cat, respondet id quidem esse uerum, non tamen uoluptatem quam-
cunque ab ea, sed quæ Tragœdiæ propria est, expetere debemus.

ANNOTATIONES.

Ἦν δὲ μὴ εἰς τὸ φοβερὸν, ὡς εἰς τὸν ἐκ τῶν παλαιῶν γενόμενον. Hæc cum Paciius in latinū
sermonem rectè non uerterit, ita nos illa exprimemus. IGITUR TERRIBI-

taciendæ; nihil, quod misericordia dignum sit, ostendunt, nisi causa perturbationis illius, id est ratione necis, quæ spectatur, aut vulnerum. si enim inimicus inimicum perimat, egregium existimatur. item qui nec amici, nec inimici sunt, si actiones aliquas graves inuicem agant, misericordiam actiones huiusmodi nisi ratione perturbationis, ut dictum est, non mouent. Relinquitur igitur tertium membrum; cum scilicet inter amicos crudele quid agitur: ut cum frater fratrem, uel mater filium, aut filius matrem interimit, aut interempturus esset, uel aliquid aliud atrox facere molitur. ex hac constitutione terror, ac misericordia fabulis comparatur.

ANNOTATIONES.

Φανερὸν, ὅτι τὸν αὐτὸν καὶ πρῶτον ἐμπόνησεν. Ob uocum similitudinem errorem in uoce πρῶτον contigisse puto. scribendum enim erat δρῶμα, non autem πρῶμα. nam uox ἐμπόνησι uoci δρῶμα pulcherrimè quadrat. si uerò legatur δρῶμα, ægre admodum quadrat. iccirco castigandum esse uerbum putauimus. non enim rectè dici potest, pietatem ac misericordiam rebus inferendam, quoniam res misericordiz, ac terroris causæ nobis exsunt. Nos igitur misericordiam, ac terrorem rebus non indimus; quod tamen fateri cogimur, nisi uerba castigemus. si uerò legatur δρῶμα, omnia pulcherrimè cohererent: & sensus erit, nos tragicis fabulis, quæ δρῶμα superius uocari dixit, misericordiam, ac terrorem parare debemus. parabuntur autem captata occasione à rebus ipsis miserabilibus: quocirca de illis agendum est. Aristoteles igitur de rebus atrocibus & miserabilibus pertractat, ut illarum interuentu tragicis fabulis terror, ac misericordia comparetur; non autem, ut in ipsis rebus id fiat. siquidem nostrum non est rebus indere perturbationes huiusmodi: fabulis uerò, sumpta à rebus occasione, id conuicte præstare poterimus. ni uelimus uocem πρῶμα idem ualere, quod δρῶμα. quod si hoc capiatur modo, sensus omnino idè erit.

Secundo de Rhetorica libro Aristoteles de cōmiseratione uerba faciens, distinguunt δρῶμα καὶ τὸ ἐλπίον, hoc est atrox à miserabili, ubi de Amaside meminit: censetq; δρῶμα protrudere ἐν τῷ λυον. quoniam igitur pacto Aristoteles, quo fabulis misericordiam parat, proponit inquirere πῶς τὰ δρῶμα; Dicimus idem ad diuersa comparatū, & atrox, & miserabile nuncupari. nam si ad consanguineos sibi uicissim cædes inferentes respicias, atrociam uocabis eorum facta: si autem ad spectantes, miserabilia nominabis. in eodem igitur non erit, φ δρῶμα, καὶ τὸ ἐλπίον. At qui fieri potest, ut inuicem amici committant atrociam? nam si ea perpetrent, non iam amici, sed inimici sunt effecti: inimicos autem inuicem atrociam perpetrantes, minimè misericordiam excitare asseruit. quare postremū diuisionis membrum, quod eligitur ab Aristotele, nequaquam datur. Facilis est per ea, quæ prius dicta sunt, responsio. siquidem Aristoteles atrociam per ignoratiam patrari asseruit: nihil uerò prohibet amicū ob inscitiam ab amico perimī. Animaduertendum est, Aristotelem hoc loco uti uoce φιλία, pro cōsanguineitate. octauo enim libro Ethicorum, ubi uaria amicitiarum genera enumerat, sanguinis quoque cōiunctionem φιλία appellat.

PARTICULA . LXXV.

Τὸν μὲν οὖν περιλαμβάνει μύθος ἡ λέξις. λέγει δὲ αὖτις, πῶς κατασκευάζονται τὰ δρῶμα καὶ τὸ ἐλπίον, καὶ πῶς ἐμφύλιον καὶ τὸ ἀλλοτρίον. αὐτὸν δὲ ἐλέγχει δὲ, καὶ

τῶν περιδιδυμένων χρεῖσιν καλῶς. ἢ δὲ καλῶς, τί λέγεται, ὅπως οὐκ ἐστὶν. ἐστὶ μὲν γὰρ ἡτορ γινώσκου τὴν πρᾶξιν, ὥστε ἢ παλαιὸν ἐπείκει, ἐδ' ὅπως, καὶ γινώσκουσιν, καὶ ἄπειρ' ἢ Εὐριπίδης ἐπείκει ἀπαιτῶντος τὴν πρᾶξιν τὴν Μένειον. ἐστὶ δὲ πρᾶξι μὲν, ἀγνοῦντος δὲ πρᾶξι τὸ δυνάμει, ὡς ὅτι οὐκ ἀναγνώσκου τὴν Φιλίας, ὥστε ὁ Σοφοκλῆς Οἰστίππου. ὅθεν μὲν ἔτι εἴη τὸ δρᾶμα πρᾶξι δ' αὐτῇ τῇ τραγωδίᾳ, ὅθεν, ὁ Ἀλκμαίωνος Ἀγνοῦμαι, ἢ ὁ Τελίγμου ὅς τῃ τραγωδίᾳ ὁ δυνάμει. ἐστὶ δὲ τρεῖς πρᾶξι ταῦτα τὴν μύθοις ποιεῖν τὴν αἰσιναισιν, δὲ ἀγνοῦντος ἀναγνώσκου, πρᾶξι τῶν αὐτῶν καὶ πρᾶξι ταῦτα ἐστὶν ἄλλως. ἢ γὰρ πρᾶξι ἀναγνώσκου, ἢ μὲν, ὡς ὅπως, ἢ μὲν ὅπως.

Proinde receptas fabulas mutare non licet: uerbi gratia, Clytemnestrā ab Oreste extinctam, Eriphylen ab Alcmaone: quas sanè inuenire, atque susceptas iam rectè uti oportet. Id autem, quod diximus rectè, exactius declarandum. Fit enim interdum sic ipsa actio, quod antiqui obseruabant, pertinere ac ab scientibus, & agnoscantibus, ut Euripides fecit: qui filios necantem Medeam induxit. Fit etiam ab ignorantibus quidem uim facinoris, agnuntis uerò mox necessitudinem: qualis Sophocleus est Oedipus: id quod omnino est extra Tragœdiam. in Tragœdia uerò ipsa, ut Alcmaonem Altydamas, Telegonus uel in Vlyse uulnerato. Tertius præcreatus modus est, per ignorantiam: uidelicet debere aliquem hæc facinora patrare, inter patrantes uerò agnoscere, præter hos, nullus est alius. si quidem quid agi, uel non agi, idè a scientibus, uel nescientibus necesse est.

EXPLANATIO.

Dictum est, actiones, quæ misericordiam inducunt, inter amicos esse oportere: nunc modum, quo eis uti debeamus, exponit. ac primum ex antedictis infert, receptas quidem fabulas mutari non posse (quæ autem huiusmodi sint, exemplis declarat: ut Clytemnestra ab Oreste perempta, & Eriphyle ab Alcmaone) sed oportere fabulas inuenire, & inuentis bene uti. Quibus hunc in modum illatis, Aristoteles alterius præcepti tradendi occasionem arripit. siquidem docet quid sit rectè uti fabulis iam receptis, asserens in primis actionem posse tragicam fieri, quemadmodum ueteres poetæ facere solebant, qui homines scientes ac prudentes scelus patrantes inducebant; ut Euripides effecit, qui Medeam filios trucidantem introducit. Aliud autem actionis genus est patrare facinus, uerum imprudenter; deinde uerò amicitiam agnoscere, & scelus in amicam personam patratum deprehendere: ut in Oedipode Sophocleo, uerum in Oedipode extra actionem est; quoniam in hac fabula ponitur Oedipus patrem interemisse, & matrem uxorem sibi iunxisse. interdum uerò in ipsa fabula eiusmodi actio est, ut Alcmaonis Altydamas, uel Telegonus in Vlyse uulnerato. Tertium itidem recenset genus, cum quis

quis errore ductus, scelus admittit: sed antequàm opus absoluat, errorè agnoscit. præter enumeratos modos nullus alius datur. quod ostendit: *SI QUIDEM AGI, VEL NON AGI, IDQVE A SCIENTIBVS, VEL NESCIENTIBVS NECESSE EST.* quæ diuisiones, cùm per contradictoria datæ sint, nihil eas subterfugit.

ANNOTATIONES.

Præceptum Aristotelis hoc loco est, quo pacto fabulis iam receptis uti rectè possimus. Hoc autem præceptum circa ignorantiam & scientiam versatur. vult enim Aristoteles, quoniam præceptum iam est Clytæmnestram ab Oreste trucidatam esse, poetam exitum eiusmodi non mutare, sed eo rectè uti, hoc est facere, ut per imprudentiam, & ignorantiam sequatur exitus huiusmodi. hoc enim est, quod Philosophus dicit, *SVSCEPTIS RECTE VTI.* Aut igitur fabulæ inueniendæ sunt, aut si præcis uti velimus, exitum iam receptum mutare non debemus; quoniam fidem ac crudelitatem tantam non habent: sed seruatō tali exitu, rectè nos eodem uti debemus. Rectè autem utemur, si eum ita aptabimus, ut misericordia nostro potius arbitratu, quàm priorum more suscitetur. maior autem misericordia excitabitur, si scelus ob ignorantiam potius, quàm ex proposito patretur. Exitus igitur non solvendus, sed quadantenus immutandus. Vfus autem est exemplo cædis Clytæmnestræ, quæ ab Oreste prudenter interfecit inducunt, & Eriphylem ab Alcæone: quoniam iis rectius quàm veteres fecerint, uti possumus; si nimirum eos imprudenter id patrantem induxerimus, utpote furore percitos, vel aliquo alio pacto. τὸς μὲν οὖν παρὰ λαμπρὸς μῦθος λέγεται ἐστίν. Paccius vertit, receptas fabulas mutare non licet. sed mea sententia vocem τὸν ad unguem non expressit; quam nos solvere, significare putamus. solvere autem est exitum fabulæ immutare. solutio enim, ut infra patebit, est fabulæ exitus. Aristoteles igitur receptas fabulas mutandas negat. quomodo enim admoneret, illis nos uti rectè debere, si nullam in eis mutationē facere oporteret? Vult igitur Philosophus exitum seruari, veluti Medæ filios trucidare, sed nos ea fabula rectè utemur, si necis modū immutemus, ac faciamus ut per ignorantiam patretur: sic enim & metus & misericordia suscitabitur. QVAS SANÈ INVENIRE, ATQVE SVSCEPTIS IAM RECTE VTI OPORTET. Eandem scèrè sententiam habemus libro primo de Rhetorica: οὐκ ἔστι τῶν τοῖς μὲν χρονοῦσιν, τοῖς δὲ βίβλιν. Animaduertendum, Aristotelem dicere Euripidem induxisse Medeam filios trucidantem, quoniam Carcinus poeta, ut ex eodem Aristotele libro de Rhetorica secundo habetur, non videtur id sceleris patrantem Medeam induxisse. Ob id uerò receptas fabulas non licere solvere asseruit: quoniam si duo tragici diuersimode soluerent, post alterius poetæ solutionem receptam, ea solvenda non esset, sed in melius reformanda. Quoniam igitur Euripidis Medea iam erat recepta, ea in melius reformari, sed non solui debet. * οὐδ' Ἀλκίονος Ἀσὺδᾶμος: non ita legendum, sed ὁ Ἀλκίονος ἢ Ἀσὺδᾶμος: de Asydamate enim tragico decimo libro meminit Athenæus: de Alcæone uerò Thucydides libro secundo. sed nostra tempestate huiusmodi Tragœdia defyderatur: quemadmodum & Telegonus in Vlyssæ vulnerato. ἐν δὲ τῇ πρώτῃ τῶν τριῶν, cū clarior sit lectio, si loco πάλιν legatur πάλιν, sitq̃ tam facilis lapsus ob uocum similitudinem, cū præsertim non integrè, sed notis quibundā breuitatis causa scribuntur, haud uereor quin rectius legatur πάλιν, quàm πάλιν. nisi dicere uelimus, Aristotelem usum uoce πάλιν, quæ idem sensus huius loci accommodatur, ne bis eadem noce πάλιν, in eodem uenit uersu uti rogeretur. Dubitaret quispiam cur, cū tres tantum enumerauerit modos, subintulerit

trare facinus uolebat, id tamen non patrauit . Proximum huic est scelus patrare , at satius est imprudenter, atque per ignorantiam efficiere : cum uerò fecerit, amicitia agnoscere . esse autem melius hoc pacto fieri declarat. scelus enim illhac actio minimè præferet, cùm prudenter non efficiatur, & agnitio stuporem inducat. Optimus uerò ultimus . is autem est, ut in Cresphonte Merope, quæ cùm filium esset interfectura, eum tamen non interfecit, sed agnoscit . & in Iphigenia, cùm soror fratrem esset interfectura, agnoscit . & in Helle filius, cùm matrem esset abalienaturus agnoscit. Vnde (ut antea dictum est) infert circa genera multa, multasque familias minimè Tragedias fieri: siquidem non à calu, sed ex arte id inuenerunt , unde & metus, & misericordia in fabulis com paretur . compelluntur igitur poetæ circa tales domos uersari, quibus eiusmodi contingeret effectus. Cùm uerò ad calcem tractationis de fabula deueniret , & alia aggredi partem decreuerit, in summam quæ prius dicta sunt colligit in hunc modum: **IGITUR TVM QVALES ESSE FABULAS OPORTEAT, SATIS IAM DICTVM** . Verba autem illa: **QVALES ESSE FABULAS OPORTEAT**: ab Aristotele ponuntur, ut particulam proximè antecedentem explicent, cùm ait: **IGITUR TVM QVALES** , & quæ sequuntur : quoniam rerum constitutio fabula est, dictum autem abundè est de fabulis, quales esse debeant: perplexas enim, & quæ misericordiâ ac timorè inducunt, laudauit.

ANNOTATIONES.

Quartus modus, cum misericordiam & timorem non mouet, eo munere ca-
ret, quod ad Tragediam spectat. olet præterea scelus, quod à Tragedia remo-
uendum omnino est, nil igitur mirum uideri debet, si quartus modus ab Aristote-
le pessimus existimatur. Antigoniæ Aëmo Creontis Regis filius deperi-
bat, quam cum uiuam sepelli Rex iussisset, quod inhumatum fratrem humo
texisset, & sepulture mandasset, iratus filius Creonti patri minatus est. absti-
nuit tamen à patris necē, & se ipsum interemit. De Merope tertio Ethicorum
libro hunc in modum à Philosopho scribitur. Existimare etiam aliquis filium
esse hostem posset, ut Merope. In quem locū Eultræius hæc scribit. In hoc igno-
rantia contingit, si filium hostem esse aliquis putet, & interficiat, circa quem a-
ctio est: id quod Merope apud Euripidē accidit in Cephphonte fabula. Illic enim
Cephphorē filium, quasi hostem ex ignoratione insidiis appetit mater. Plutar-
chus item libro secundo *πρὸς συνημασίαν* de Merope loquitur, quæ filium erat
interemptura: quoniam cum interemisset filium crederet: sed eo agnito non
interfecit. Quæ de Helle in fabulis leguntur, nihil ad hunc locum facere uiden-
tur: ideo neq; hoc illa transferenda iudicauī. De Iphigenia supra dictum est,
*πρὸς μὴ οὐ τὴν τῆς περὶ αὐτῆς συνημασίαν, ἀλλ' ὅτι τὴν ἐν δὲ τῇ μίτρῃ, ἀγαπᾷ ἡ μη-
τέρ.* Paccius ita uertit: *GITVR TVM QVALES ESSE FABVLAS OPOR-
TEAT, SATIS IAM DICTVM.* ex qua translatione elicitur, uel eius con-
textum primis illis uerbis caruisse, uidelicet, *τὸ πρὸς μὴ οὐ τὴν τῆς περὶ αὐτῆς συ-
νημασίαν*, uel quoniam & sequentia idem ualere uidebat, alteram tantum partem

edū interpretatū esse: Idē enim est dicere de rerum constitutione, & de fabula, ut supra uisum est. Aliud etiam ex huius particulæ translatione debet animaduer-
ti, Paccium hanc partem ita uertisse, ac si uox *ij* inter duas illas voces † *oibz* *re-*
bus nō iaceret, quasi effect *oibz* *rebus*. mihi tamen lectio, quā in excusis co-
dicibus habetur, magis arridet, quam & superius exposuimus.

PARTICVLA. LXXVII.

Πασι δὲ τοῖς ἱεροῦσι, τίθηται ὁ νόμος, ὅτι οὐκ ἀλλοιωθεῖται. ἐν μὲν καὶ πρῶτον, ὅπου χρυσὸς ἔστιν, οὗτος δὲ ὁ χρυσὸς μὲν, ὡς ποιεῖται, ποιεῖται ἀπὸ τοῦ ἁγίου, ὃ οὐκ ἐκτρέφεται ποτὶ φανερὸν μὲν, ἐκ δὲ φανερῶν, χρυσὸς δὲ καὶ χρυσὸς ἐστὶ δὲ ἐν ἐκείνῳ γένει, καὶ γὰρ ἡ γυνὴ ἐστὶ χρυσὸς, ὁ δὲ χρυσὸς καὶ τὸν ἴσον τῆς γυναικὸς ἔχει, οὗ δὲ ὅλας φανερὸν ἐστὶ δὲ ὁ χρυσὸς, τοὺς καὶ ἐκείνους ποιεῖται. ἐν γὰρ ἀνδρὶ μὲν τὸ χρυσὸν, ἀλλ' οὐκ ἀνδρὶ μὲν γυναικὶ, ἀνδρὶ μὲν δὲ γυναικὶ, ἐν γὰρ ὅμοιοι, ὅμοιοι γὰρ ἵπποι οὗ χρυσὸν τὸ χρυσὸν καὶ ἐκείνους ποιοῦσιν ὡς ποιεῖται. τί ποιεῖται δὲ, ὁ ὅμοιος. καὶ γὰρ ἀνδρὶ μὲν τοὺς ὅμοιους καὶ μὴ μόνον ποιεῖται, καὶ τοὺς τοὺς χρυσὸν ἐκτρέφει, ὅμοιος ὅμοιος ποιοῦσιν τοὺς ὅμοιους.

Quantum ad mores, quatuor sane sunt, quæ indigent consideratione. Eorum unum, id est primum est ut probitatem præ se ferant, utcumque enim mos incrit, si quemadmodum dictum est, tum sermo, tum actio animi propositus, qualescunque fuerit, indicaverit: improbus quidem sit improbum, probus sit probum: id uero inest in unoquoque genere. Nam et mulier proba est, et seruus, tametsi fortasse hoc deterius, illud omnino improbius sit. Secundo loco sequitur, ut conuenientes sint. Fortitudo enim mos est: sed esse uel fortem, uel prudentem, utique et mulieri non conuenit. Tercio, ut constant sibi, est enim separatim hoc ab eo, quod est præ se ferre per mores probitatem, conueniensque seruari. Quarto, ut æquali tenore procedant. Quæquam enim histrio, ut qui talem personam inducit, inæqualis appareat, omnino tamen illa inæqualitas æqualiter perpetuo regenda.

EXPLANATIO.

Quoniam dictum est quomodo rectè fabula constitutatur, nunc transit ad mores, qui inter partes ad Tragicæ qualitatem spectantes secundo loco numerabantur. quorum gratia quatuor inspicenda sunt. Primum, ut boni sint. Explicat autem qui sermo, & quæ actio niores habere dicatur, dicēs tum sermonem, tum actionem mores habere, cum ostendunt animi propensionem, ac uoluntatem: prauus quidem mos prauam electionem, bonus uerò bonam; actiones enim, & sermones sunt animi indicia. bonos autem, ac prauos mores in unoquoque genere, sexus inquam, & fortunæ reperiri dicit: nam & uxores bonæ, & serui; quamuis dicat mulieres esse minus bonas, seruos uerò omnino malos. sensus est: dictum est in unoquoque genere bonos, ac prauos mores inueniri; nam & in genere mu-

P
libri

liebri datur mulier, quæ sit bonis moribus insignita: item in genere seruatorum dantur serui, qui bonis moribus præditi sint. Verùm quasi corrigens quod dixerat, inquit: quanquam mulier dicatur esse deterius quid, si ad uiros conferatur: hæc enim non perinde, ut uiri moribus ad unguem bonis ornata est: seruus autem omnino malus. mores igitur seruatorum, qui boni dicuntur, erunt ut in genere seruatorum, qui tamē mali omnino sunt. Id uerò, quod secundo loco circa mores perpenditur, est, ut congrui sint. id autem ostendit, quoniam uirilis mos non conuenit mulieri. nam armigeram eam, uel terribilem esse non oportet. Tertium est, ut similis sit mos, & sibi constet. id uero necessariò addendū declarat. aliud enim est facere quòd mores sibi cōstent, aliud uerò quòd boni & cōgrui sint. Quartum uerò est, ut sint æqualis tenoris. Quo autem modo distinguantur à simili, subiungit. nam si quis uariam & mutabilem sœminam imitandam sibi proposuerit, uel hominem, qui modo harum modo illarum partium sit, illa semper inæqualitas æqualiter est seruanda, hoc est ea persona introducenda perpetuò, ut nunquā sibi constet. mores igitur similes sunt, itidem tenoris eiusdem, sed non contrā. ordo enim hic talis est, ut nunquam ordo seruetur. Iure igitur quarto loco additus est mos; quoniam ab aliis sciungitur.

ANNOTATIONES.

- Quid per genus intelligēdum hoc loco sit, ex Aristotele libro tertio de Rhetorica habetur, cum inquit: In genere intelligo ætatem, sexum, nationem. Cicero quoque libro primo de Inventionē: Hominum, inquit, genus, quod etiam in sexu consideratur, uirile, an muliebre. Seruum octauo Ethicorum Aristoteles dicit esse organum animatū. † γυνή uertit Pacius MVLIER: clarius uertisset Vxor. nā hic de mulieribus ea ratione, quæ ad uiros referuntur, agit: uult enim muliebres mores uirorum moribus deteriores esse. Sed neque nos id lateat, bonos, & congruos mores uniuersale respicere, similes uerò, & tenoris eiusdem singulares personas. hac ratione arbitramur Aristotelem hac in parte primum locum bonis moribus concessisse, ut poetas potissimum admoneret de illis exprimendis magis esse sollicitos oportere. postremo autem loco de moribus dixit, qui sunt æqualiter inæquales, quoniam prauitatem sapiant necessariò. animus enim, qui nunquam sibi constat, non laudatur. mores uerò similes esse possunt æquē boni, ac mali; siquidem imitari personam unam possumus, quæ sibi constat perpetuò in malitia, & prauitate, aliam uerò, quæ probitatem nunquam non præferat.

PARTICULA .LXXVIII.

† Ἐστὶ δὲ παραδειγμα ποικίλων μὲν ἡδονῶν καὶ ἀπολαύσεων, οἷον, ὁ Μελίπλοχος οἱ τῷ Ὀρέν, τῷ δὲ ἀντιπῶντι, καὶ μὴ δὲ ἐμὴ ἡδονῇ, τῇ ἐκείνου. Ὁ δὲ αὖτις οἱ τῷ Σκυλλῇ, καὶ τῷ Μενέπῳ παρὰ τοῖς. τῷ δὲ αὖτις αὖτις, ἡ οἱ Ἀντίδωρος ὁ γυνή. † ἔδωκε γὰρ ἰσὺς καὶ ἰκετινῶσαι τῇ ἡδονῇ.

† Exemplum improbi moris sit aliqui minime necessarium: uerbi gratia:
in

in Oreste Menelaus: indecori, atq; inconuenientis, Vlyssis eiulatio in Scylla: Menalippesq; sermo: inæquabilis, Iphigenia in Aulide, t ut cui postea rior supplicatio priori non consonet.

EXPLANATIO.

Exemplis ea quæ de moribus dicta sunt, declarat; ac primum mali moris exemplum ponit. hoc enim pacto probi itidem mores cognoscuntur: siquidem contrariorum contrariæ sunt rationes. ponit autem mali moris exemplum, ut ipsum euitemus, sicut in Oreste Menelaus. Vt uero obiectioni tacitæ responderet, addidit: MINIME NECESSARIUM. id est quod non coactus poeta fecit, hoc est quasi ex fabulæ constitutione ita fieri oporteret. quare maximam Euripides reprehensionem meretur, qui Menelaum Oresti Agamemnonis fratris filio, qui impudicam improbamque matrem peremerat, non modo non opem ferentem, sed etiam aduersantem inducit, & præter necessitatem Menelaum improbum efficit. Subiungit deinde indecori moris exemplum, Vlyssis eiulationem: quoniam non decet uirum fortem eiulare. credimus autem hic Aristotelem Homerum taxare, qui finxit eiulantem, ac de se conquerentem Vlysem: quem tamen strenuum ducem, ac fortem uirum induxerat. Per id autem, quod ait: MENALIPPES' QVE SERMO: cū Menalippe mulier fuerit, facile cognosci potest, Philosophum hic duobus uisum exemplis, & utroque decorum haudquaquam seruari docentem: altero quidem cū muliebri more eiulantem, ac flentem ducē introducimus: reliquo autem contrā, cū foeminam fortem, ac in maximis periculis animo præfenti, ac uirili permanentem ostendimus: uel cū puellam de rebus altissimis loquentem, ac philosophantem introducimus: cuiusmodi Menalippen, à matre tamē edoctam Euripides effinxit, si Dionysio Halicarnasseo in eius Rhetorica, ubi *ἡ δὲ ἰσχυρὰ πρὸς τὸν ἄνδρα* uerba facit, fides præstanda est. Addit & tertium inæquabilis moris exemplum, Iphigeniam in Aulide, quæ Euripidis Tragœdia etiam extat: in qua primum quidem inducitur Iphigenia ad patris pedes prouoluta, pro sua salute supplicare, mox cū Achilles pollicetur se minime passurum, ut occidatur, animo præfenti respondet uelle se omnino pro Græcorū salute mactari. quæ omnia in Tragœdia, atq; actio ne dramatica indecentius, quàm in epica facta esse comperientur.

ANNOTATIONES.

- .. Cicero libro secundo Tusculanarum quaestionum: Ingemiscere (inquit) nonnunquam uiro concessum, Idem raro: eiulatus, ne mulieri quidem. Cū Aristoteles quatuor in moribus perpēdenda recensuerit, & trium duntaxat exempla posuerit, possumus ex iis deprehendere, quando circa mores contingat error. &

cum de quarto nihil prorsus meminerit, facile coniectari licet Aristotelē quarcum potius enumerasse, ne quid ad mores spectans prætermitteret: quanquā eum approbet, cum nos minimē doceat quomodo circa hunc error cōtingat, aut eo rectē uti possimus. nam cum eiusmodi mos semper malus sit, & praviū animū significet, à tragico negotio penitus est reiiciendus. † *ἢ δὲ πρὸς τὸ πᾶσι γὰρ παροίσοι μὲν ἴδους μὴ ἀναγκαῖον*. Pacius hæc ita vertit: exemplum improbi moris sit alioqui minimē necessarium. ex qua versione sensus Aristotelis esse uidetur, non esse necessarium mali moris exemplum asserre. uerū id Aristotele nequaquam dignū existimo: iccirco uerba ea rectius interpretanda sunt hoc pacto. EST AUTEM EXEMPLUM PRAVI QUIDEM MORIS NON EX NECESSITATE. quorum uerborum sensus est, poctam fecisse Menelaum uirum malē moratum, cum aliter facere potuisset, permanēte itidem rerum illarum serie; innuens Euripidem nullo modo excusari posse. quod si ex fabulæ constitutione id accidisset, excusatione dignus existeret. † *ἢ δὲ γὰρ ἰσχυρὶ ἰκετεύοντι τῷ Ἰφίγειᾳ*. hæc à Paccio ita uertuntur: ut cui posterior supplicatio priori nō conuenit. quæ quidem explicatio mihi non probatur; quoniam uerba Pacci præferunt Iphigeniam bis patri supplicasse, sed posteriorem rogationem cū priore non cōsentire. quod sanē fallum est, ut ex Tragœdia deprehendi potest. Rectius itaque sic uertentur: NON ENIM SIMILIS EST SUPPLICANS POSTERIORI. id. non talis uidetur iphigenia supplicās, qualē se postea gerit.

PARTICULA .LXXIX.

Χρὴ δὲ ἀεὶ εἰ τὸς ἰδὲ σπρ, ὡς πρὶν εἰ τῇ πρὸς γὰρ αὐτὸν οὐκ εἶναι ἢ τὸ ἀναγκαῖον, ἢ τὸ ἐκείν. † ἢ δὲ γὰρ μετὰ τὸς γὰρ αὐτὸν, ἢ ἀναγκαῖον, ἢ ἐκείν. φανερὸν ἐστὶν ὅτι τὰς λήσεις τῇ μὴ θοῇ ἢ αὐτὸς δὲ τῇ μὴ θοῇ συμβαίνει, καὶ μὴ ὡς πρὶν εἰ τῇ Μαδὲ, ἀπὸ μαχρῶς, καὶ εἰ τῇ Ἰλιάδι τὰς τὰς αὐτὸς ἀποσπασμοῦ. ἀλλὰ μὴ αὐτὸς χρεῖται ἡδὲ τῇ ἰσοπρὸς ἀναγκαῖον, ἢ οὐκ ἐκείν. ἀλλὰ ὅτι αὐτὸς ἀποσπασμοῦ ἡδὲ τῇ ἰσοπρὸς ἀναγκαῖον, καὶ ἀναγκαῖον. ἀλλὰ τὰ γὰρ αὐτὸς ἀποσπασμοῦ τὰς δὲ αὐτὸς ἰσχυρὸν. ἀλλὰ γὰρ δὲ μὴ δὲ τῇ αὐτὸς πρὸς γὰρ αὐτὸν. εἰ δὲ μὴ, ἢ οὐκ ἐκείν. τὰς γὰρ αὐτὸν, τὰς εἰ τῇ. Οὐδὲ γὰρ τὸ Σοφοκλῆος.

Et sanē in moribus, sicut in ipsa rerum compositione, tum necessarium, tum uerisimile exquirendum est: † atque etiam uti necessariū uerisimili ue ordine cuncta procedant. Quare manifestum est, fabularum solutiones ex ipsissimè potissimum fabulis proficisci debere, non autem ab aliquo artificio: sicut in Medea, & in Illiade illa per navigationem. Quo sanē artificio ueniendum in ijs, quæ extra Tragœdiam sunt: quæcunque uidelicet uel prius fuere, quæ neutiquam fieri potest, ut alio pacto ad humanam peruenirent notitiam: uel quæ futura denunciatione, diuinatione ue indigeant: quandoquidē Deos cuncta inspicere, satis quidem apud nos constat. quodcumque uerō rationi consentaneum minus sit, explodendum quidem ab ipsis actionibus: si non prorsus, at à Tragœdia: ut est in Sophoclis Oedipode.

EXPLANATIO.

Aliud præceptum circa mores exponit. id uerò tale est, quod in moribus, quemadmodū & constitutione rerum, semper querendū quod

quod uel necessarium uel uerisimile est. explicans autem quomodo id intelligat, subiungit, *ET HOC POST HOC, AUT NECESSARIO, AUT VERISIMILITER FIERI*: ita enim græca uerba sonant. quorum sensus est, talem uirum talia dicere, aut facere. ueluti si uirum strenuum confingimus, mores eius cum exprimemus, illum necessariò introducemus, qui ad pericula quæuis subeunda præfenti animo sit. uiri enim strenui mos est in periculis audaciã ostendere. mores uerò, qui uerisimiliter consequentur; ut si quis inops à potente iniuriam patiatur, se se pro inope strenuus obiciat, ut iniuriam arceat: quod & in aliis hominum conditionibus fieri debet. Si igitur rerum cõstitutio aut necessarium, aut uerisimile habere nexum debet, mores item ex ipsa rerum serie, uel necessariò, uel uerisimiliter sequantur, necesse est. Quod uerò solutio quoque fabulæ ex ipsa fabula, ac rerum serie, & non à machina contingere debeat, declaratur: quoniam id genus exitus seriem cum præcedentibus nõ habet. Ratio igitur Aristotelis hunc in modum breuibus ordinatur. rerum series necessariò, aut uerisimiliter cohereant oportet: mores item ex rerum serie pendere debent: ergo & exitus fabulæ ex necessitate, aut uerisimilitudine emergere postulat, non autẽ è machina in scena facta, in qua Deum aliquem, aut Deam loquentem introducebant. Exemplum solutionis Tragediæ è machina, Medeam affert; quæ fortè Carcinĩ poetæ fuit; de quo secundo de Rhetorica libro mentio fit. nam in Euripidis Medea, quæ passim habetur, eius modi solutio è machina non apparet. Aliud ponit exemplũ ex Iliade libro undécimo de enauigatione, quò loco Mineruam Homerus Vlysem alloquentem introducit, eique præcipientem ut Græcos suadeat, ne infecta re discedant. Irim præterea Priamum alloquentẽ fingit. quod cum sine Deorum interuentu commodissimè ab heroicis ducumque aliquo fieri potuisset, ab Aristotele non probatur. Machina tamẽ interdum in iis, quæ extra Tragediam sunt, uti licet, quod duobus modis fieri posse declarat; cũ aut alicuius præteritæ rei cognitione, quæ ab hominibus ignoratur; aut postea futuræ (si modo fabula solui debeat) opus est. & rationem affert: quoniã Deos præterita futuraque omnia respicere concedimus; quæ cũ liberis mortalibus patefaciunt: constans enim omnium ferme hominum opinio est, Deos nostrum curam habere, ac sollicitos esse. Admonet autem Philosophus, in Tragedia consicienda minime oportere, in ipsa rerum serie dissonum quid reperiri. quod si euitare nõ possumus, id saltem extra Tragediam sit. quod Oedipodis tyranni Sophoclei exemplo declarat; siquidem alienum à ratione uidetur, Oe-

dipodem Laii interfectorem ignorasse, cum ipse necis auctor extiterit, Laio præsertim locis illis iniperant. Quanquam igitur id rationi parum consentiat; quoniam tamen extra actionem est (nam cædes iam erat patrata, nec in illa Tragœdia Sophocles Laii necesse imitatur) propterea id, quod in Oedipode minus rationi consonum videtur, extra fabulam cum sit, tolerari posse iudicat Aristoteles.

ANNOTATIONES.

Dictum est superius, ubi de rerum constitutione loquitur Aristoteles, multum interesse, aliud ne ex alio, an aliud post aliud fiat. hic tamen ait, sic in moribus, ut in rerum constitutione servandum esse necessarium, aut verisimile, & hoc post hoc fieri: potius videtur dicendum fuisse, & hoc ex hoc, ut posteriora cum prioribus consentiant. Respondemus, idem esse hoc post hoc, vel necessarium vel verisimiliter fieri, & hoc fieri ex hoc. & si uero dixit superius aliud esse hoc post hoc fieri, ab eo quod est hoc ex hoc fieri, hic tamē cum dicit hoc post hoc, addidit necessarium, vel verisimiliter: quibus uerbis posteriori à priori deperdere declarat. † Αὐτὸ μὲν αὖτε. Paccius uertit ab aliquo artificio. rectius & clarius dicitur, à machina. De machina uidendus est Iulius Pollux, quam scenæ partē ponit, eaq̃ cum loquentes Deos tragici introducebant, utebantur. quos magna ex parte ob fabulæ difficilem solutionem loqui faciebant. Cicero in libro de natura Deorum, ut tragici (inquit) poetæ cum explicare argumenti exitum non potestis, ad Deos confugitis. Plato in Cratylō: ὥστε οἱ τραγῳδοῖσι, ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ἂν ἐπερῶσι, ἵνα τὰς μὲν ἀνὰ κατὰ φύσιν, ἵνα δὲ αἰσθητοὺς. De fabulæ solutione infra loco suo dicitur: nūc tantum asserimus solutionē fabulæ exitum nō esse; quoniam ex fabulæ solutione exitus consequitur. etenim fabulæ solutio tunc incipit, cū res in deterius uertuntur (de Tragœdiis optimis loquor, in Comædiis contra) exodus uerō est id, quod ad talis fortunæ mutationem cōsequitur.

PARTICVLA .LXXX.

Ἐπεὶ δὲ μὴ οὖτος ὅτι τῶν τραγῳδῶν βελτιότατοι, ἡμᾶς δὲ μὴ βελτιοῦν τὰς ἀγαθὰς ἐκπονησάντων, καὶ γὰρ οὕτως ἀποδιδόντες τὴν εὐνοίαν μαρτυροῦντες ὁμοίως ποιῶντες, καλλίως γράψαντες. ὅτι οὐ πᾶσι τοῖς μιμηταῖς καὶ οὐ γὰρ οἱ πάντες εὐνοίαν, καὶ τὸν δὲ τῶν ποιῶντων ἰδέσθαι οὐδὲν ἔστιν, ἵνα πᾶσι πᾶσι παραδείγματα ἀσφαλτέστατα δῶν, οἱ οὖν τὴν Ἀρχαίαν τὴν ἀγαθὴν καὶ οὐ μὲν εἴς. ταῦτα δὲ δὴ διατηρεῖται πρὸς τὸν τοῖς παρὰ τὴν εὐνοίαν ἀποδοῦναι αἰδῶν, οἱ οὖν τῶν ποιῶντων, καὶ γὰρ κατ' αὐτοὺς ἔστι ἀμαρτάνειν πολλὰ καὶ. ἔργου δὲ τῶν αὐτῶν οἱ τῶν ἀλλοτρίων λόγους ἱκανῶς.

Cum uero Tragœdia præstantiorum imitatio sit, par fuerit quoque nos ab excellentium pictorum more non discedere: qui dum proprias, uerisq̃ subtilissimas imagines referre student, pulchriorēs sanè depingunt. ita etiam poeta, iracundos uidelicet, desidesq̃ dum imitatur, huiusmodiq̃ alia circa mores habentes, probitatis quidem, atque iracundiæ sibi exemplum proponere debet, uelut si fortem Achillem: ut ipse Homerus. Hæc profectò seruare oportet, insuperq̃ sensus ipsos, qui Poeticam consequuntur; præter illa, quæ necessaria sunt. Etenim in his summur sæpenumero. sed in sermonibus iam editis satis dictum de his.

Cum

EXPLANATIO.

Cum circa mores quatuor esse consideranda dixerit, iam morum ideas, & summum in scribendis fabulis exprimi debere, præstantium pictorum exemplo declarat, qui quorundam imagines expressuri ab effigie uera non degenerantes, formosiores effingunt: haud dissimili ratione tragici poetae, quoniam præstantiores imitantur cum mores exprimunt, debent exemplar facere, hoc est in moribus summum probitatis illius personæ, quam sibi imitandam proponunt, exprimere: sicut Homerus Achillem ita strenuum, ac bellicosum ad unguem facit, ut nihil, quod uiro strenuo conueniat, in Achille homerico de syderetur. HAEC PROPECTO (inquit) SERVARE OPORTET, INSUPER QVE SENSUS IPSOS, QUI POETICAM CONSEQUUNTUR, PRAETER ILLA, QVAE NECESSARIA SUNT. hoc est oportet, ut histrionum actio, quantum ad uocem, & gestus, moribus correspondeat. sensus enim, qui poeticam sequuntur, sunt auditus, & uisus præter necessitatem. quoniam si Tragedia legatur, non uidetur histrionum gestus, nec eorum uox auditur: sed cum in scena agitur Tragedia, tunc ea, quæ ad uisum & auditum spectant, seruare oportet. alius enim gestibus, aliaque uoce conuenit mulierum mores referre, aliis uero militis mores exprimere: item alia uoce alioque gestu exprimitur interrogatio ab eo, qui minas exprimit. Rationem autem reddit Philosophus, cur hac de re nos admonuerit. ET ENIM (inquit) IN HIS FALLIMUR SAEPENUMERO. SED IN SERMONIBUS IAM EDITIS SATIS DICTUM DE HIS. hoc est de actione, quæ ad hypocritarum artem spectat, ab aliis iam editi sunt libri, satis eam pertractantes.

ANNOTATIONES.

Ex hoc contextu colligi potest, alterius contextus positi superius explanatio, cum aliquos pictores meliores, aliquos similes, aliquos uero deteriores effingere distabat: ut per meliores intelligatur idem, quod hic dicitur pulchriores. αὐτοὶ δὲ Ἀχιλλῆα ἀγῶνι. Paccius uer tit, VELUT FORTEM ACHILLEM: clarius dixisset STRENUVM ACHILLEM. nam uox ἀγῶνι saepe ab Homero pro strenuo & bellicoso capitur, ut Iliados:

.. Μῆλ' ὄντο ἀγῶνι μέγιστον ἀλλὰ, Ἀχιλλεύς,

.. Κλέϊντος, & quæ sequuntur.

παρὰ δὲ γὰρ hic ualet, quod apud Platonem idea, siue natura secundum se considerata, non ut in hoc aut in illo reperta. Aduertendum est in his uerbis, μήτε δὲ δὴ διατρέχειν, & quæ sequuntur, aliud à superioribus præceptum Aristotelem tradere, ut ex modo loquendi facile deprehendi potest: siquidem histrionum actionem spectat, de qua prius nihil est dictum. Quid autem sibi uelit Philosophus cum ait: SED IN SERMONIBUS IAM EDITIS SATIS DICTUM EST. de his ex eodem tertio de Rhetorica libro in initio ferè sub principium colligi potest, cum ait. Tertia uidetur pronuntiationis, & actionis cura, inter maximas

Ordine huic proxima sunt, quæ quoniam à poetis confinguntur, artificio non carent: qualis in Iphigenia Orestes: qui & sororem agnoui, & agnitus ab ea est. agnoui quidem ex epistola: agnitus autem ex indicijis. Hæc itaque pro arbitrio poeta profert, non ipsa fabula. † ideoq; in peccatū supradictum facilem lapsum habent. † quippe nonnulla afferre permisum est: ut in Sophoclis Tereo radij uox.

EXPLANATIO.

Secundam agnitionis speciem ponit, in qua sunt agnitiones à poeta factæ: quocirca carent arte. nam ex rerum serie, arte constans, nō à poeta agnitio fieri debet. Exemplo autē agnitionis Orestis in Iphigenia Tragedia ita nuncupata, demonstrat quanam agnitiones à poeta factæ dicantur, & propterea carentes arte. in ea enim fabula sororem Orestes agnoui, & agnitus est à sorore: siquidem Iphigenia per epistolam, quam ad fratrem dare uolebat, ab Oreste agnita est. & cuiusmodi agnitio non est ea, quam à poeta factam, minimeque artificiosam esse dicit. hæc enim agnitio insperata est: & ideo peripetiam habet. nam id genus agnitionis in cōtextu superiore laudatur. Secunda uero agnitio fuit, cū Orestes ab Iphigenia per signa agnitus est. nā, ut Iphigenia Orestem esse crederet, signa dedit de lancea, quam ipsa in thalamo seruabat. Quoniā igitur hæc agnitio deducta est ex signis, ut probet Iphigenia Orestem fratrem, parū abest ab eodem peccato, cū ab Homero introducitur Vlysses, subulcis cicatricem ostendens, ut illis persuadeat se Vlysses esse. In huiusmodi igitur agnitionibus arbitratu suo cūcta poeta dicit. sicut enim signa dedit ex lancea, ita sermonem aliquem inter eos habitum posset effingere, uel signa dare ex textilibus uestimētis. hæc igitur agnitio fit à poeta, non autem à fabula, hoc est ex rerum serie nō oritur agnitio. Dicit autem, quòd antedicto peccato est proxima, quoniā ea magis etiam caret arte. aliquid enim artificij magis apparet, cū ex signis, hoc est cū uerbis signum aliquod affertur, quo fides fit, quā ostendere signum, unde dignoscatur. Quòd uero huiusmodi agnitio à poeta facta à prioris prauitate non admodum recedat, ostēdit: nam quædam etiam introducere liceret. & quid intelligat, exemplo declarat, ut in Tereo Sophoclis radij uox, ex qua fit agnitio, quod minimè conuenit. quocirca nihil mirum alicui uideri debet, si ea Sophoclis fabula interiit, quoniam ab Aristotele non probatur. Aristoteles igitur agnitioni factæ à poeta tribuit secundum locum. primam enim arte prorsus carere docuit: hanc uero arte carere, quòd elocutionis genus priore minus dicit. Vocat autem agnitionem

tionē hanc à poeta factam, nō quòd & reliquæ non fiant à poeta, sed quoniam arbitrato suo, non à rei occasione eam deducit.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, Paccium contextum hunc non intellexisse, & obscurè admodū expressisse. apertior igitur ita fiet. SECUNDÆ AVTEM SVNT, QUAE À POETA FIVNT, QUOCIRCA EXPERTES ARTIS SVNT. ita enim verba græca legēda sunt, ut in excusis omnibus exemplaribus legebantur, & Valla itidem legit. Ideo autē Paccius negandi verbum adiecit, ut ego quidem sentio, quoniam mirum ei uidebatur, Philosophum dicere agnitionem à poeta factam carere arte. verū si sequentia verba animaduertisset, cum inquit τὸ δὲ ἴγνως τῆς ἀγνίσεως ἀμαρτία ἐστὶν : quæ itidem peruersè uertit, utique uidisset uerba esse legēda prorsus affirmatiuè : quærit enim Philosophus, ut agnitio non à fingente poeta, sed à fabula, id est à serie rerū enascatur, uerba autem ea, quæ proximè nos attulimus, ita uerti debent. QUOCIRCA AFFINE DICTO PECCATO EST. Perperam quoque partem contextus huic proximam est interpretatus. QUIPPE NONNVLΛA APPERRE PERMISSVM EST. At græca uerba sic se habent. τὸ ἴγνως γὰρ οὐκ ἐστὶν ἀμαρτία. quibus Aristoteles ante didicæ rei rationem asserit. Id uerò cognosci potest, cum hoc loco uoce γὰρ, quæ rationis signum est, utatur. uerti igitur hunc in modum debent: LICERET NAMQVE QUÆDAM ETIAM INGERERE. Paccium autem laudo, qui cum passim legatur: καὶ ἐν τῷ Σοφοκλέους Τερεῖ: loco uocis η, legit VT. Cum itaq; Aristoteles per ea uerba, LICERET ENIM QUÆDAM ETIAM INGERERE, probet agnitionem à poeta factam prædicto peccato propinquam esse, & de huius, quæ aliquid in Tragœdiam ingerunt, asserat Sophoclis Tereum, cogimur asserere fabulam illam ab Aristotele haudquaquam laudari. nam ingerere in Tragœdiam est quid minus è serie rerū oriens, quàm agnitio, quæ sit à poeta. Sciendum est, uulgatos libros in contextu mancos esse. nam post illa uerba « ἰκάνως δ' », locus est albus: in quem in diuersis manuscriptis codicibus diuersas uoces fuisse eas esse comperij. nam alij habēt ἐν τῷ ἰφίγοντι, quæ lectio mihi non probatur. esset enim agnitio sumpta ex signis extrinsecus petitis, de quibus priore loco dictum est. alij habent ἐν τῷ Λόγγῳ. sed mea sententiā glōsa erat, quæ in contextum irrepsit. cum enim legeretur ἐν τῷ σιμόωνι, quidam explicantes quæ nam essent ista signa, addiderunt ex ea fabula ex lancea, perinde ac si diceret, ex signis acceptis ex lancea. Quare lectio, quam sequitur Paccius, mihi magis arridet, ut in hoc contextu, ubi locus albus ac hians est, his duabus uocibus ἐν τῷ σιμόωνι, compleatur. Quod si etiam legantur uerba, ut in quibusdam exemplaribus legantur, uidelicet ἰκάνως μὲν γὰρ ἐν τῷ ἰφίγοντι, ἰκάνως δ' αὖτὸς Λόγγῳ βούλεται ἐπιποιεῖν, ἀλλ' ὅχι ἀ μύθος: optimè possunt explicari, idq; quod in contextus explanatione diximus, apertissimè significare uidentur. censeo tamen in uoce « αὖτὸς » mendum subesse, & legendum αὐτῷ: ut sensus sit, Iphigenia agnita est ab Orestē ex epistola. at Orestes ea dicit, quæ poeta uult. atq; ita intelligendum est, poetā posse arbitrato suo Orestem introducere, diuersa signa asserentem, quibus agnoscat. Cum igitur id genus agnitio pro arbitrio poetæ fiat, arte caret. ars enim est, ut agnitiones emergant è rerum serie. Tereum Philomœnæ, quam uitiauerat, ne stuprum panderet, linguam auulsiisse ferunt. hæc autem acu rem totam expressit. quod me Hercules factum tragicis omnibus, præsertim Sophocli Tragœdiæ conscribendæ præbuit occasionem: in qua ex radij uoce, quod textentium mulierum instrumentum esse constat, agnitio fit. Quo autem pacto à Sophocle agnitio facta sit, cum Tragœdia non extet, minimè scri potest: fortè radij uocem effinxit, quæ Tereum exprimeret.

PARTICULA .LXXXIII.

Τέρτα δὲ ἡ ἐστὶ μνήμη, καὶ αὐτὴν οὕτως τὴν ἰδέσθαι. ὡς περ * αὐτὸς Κνωπίος τῶς Διαγωγῆς.
ἰδὼν γὰρ τὸν γράφειν ἑλκεύσας. καὶ ἡ ἄλλα ποτ' ἀπολόγηται γὰρ τὸ κείνην ποτ' ἰδὼν
μνηστὴς ἰδὼν ποτ' ἰδὼν.

Tertium per rememorationem fit, dum spectando aliquid, in animum quid
reuocamus. quemadmodum in Diærogenis Cyprii, picturam quidem ille
inspiciens ingemuit: in sermone apud Alcinoium audiens citharædum
Vlysses, ex recordatione fleuit, uel agnitus est.

EXPLANATIO.

Tertia agnitionis species interuētū memoriæ fit, cum aliquid sen-
timus, quod prius nouimus, cuius duo affert exempla: alterum Di-
ærogenis in Cyprii, picturam enim inspiciēs ingemuit: alterum ex
sermone ponit in Homeri Odyssea libro octauo apud Alcinoium
regē Phæacum in cōuiuio. Vlysses enim audiens citharædum, troia
nū bellum canētem, lacrymas effudit: unde agnitus est ab Alcinoio.

ANNOTATIONES.

Τέρτα δὲ ἡ ἐστὶ μνήμη. Paccius ita uertit: TERTIUM PER REMINISCEN-
TIA FIT. rectius sic: TERTIA AUTEM, QUAE PER MEMORIAM. nā
ex Aristotele in libro de Memoria & Reminiscencia conspicitur potest quantum
inter se differant memoria, & reminiscencia. ὡς περ * αὐτὸς Κνωπίος. uox illa
αὖ, si ita scribatur per * ut pascim legitur, nullo modo quadrare uidetur. si ue-
ro scribatur *, ut articulus sceminei flexus primi casus, omnia consentiunt. quæ-
re uerbum illud castigandum existimo. καὶ ἡ ἄλλα ποτ' ἀπολόγηται. uertit Pac-
cius: & in sermone apud Alcinoium. sed aliter castigandus est locus hic, quā
ipse fecerit hunc in modum, quod & in aliquibus manu exaratis libris legitur.
nimirum καὶ ἡ ἄλλα ποτ' ἀπολόγηται. Per id autem, quod dicit αὐτὸς Κνωπίος, illum lo-
cum intelligit octauo libro Odysseæ, ubi agnoscitur Vlysses ab Alcinoio: sicuti
& supra cum dixit αὐτὸς Κνωπίος, alium Homeri locum intelligebat, ubi est agnitus
Vlysses à nutrice. καὶ μνηστὴς ἰδὼν ποτ' ἰδὼν. Paccius uertit ex re-
cordatione fleuit, uel agnitus est. sed male partem hanc expressisse uidetur. in
primis enim uox illa V E L, uocē græcam sibi respondentē nō habet, & sensum
prorsus perturbat. deinde cum uerbum illud, AGNITVS EST, sit numeri
unius, uox uero græca, ἀνυμνήσθηται, quæ duabus illis uocibus respondet, nu-
meri plurium sit, uidetur ita sensisse, ut ex illa uoce debeat expungi postrema
syllaba, legendo ἀνυμνήσθηται. quæ castigatio primo intuitu recta uidetur: secus
tamen est. nam cum de duabus agnitionibus interuentu memoriæ factis memi-
nerit, dicere debuit agniti sunt, Vlysses inquam, & Diærogenes. Verba igitur il-
la græca, de quibus supra meminimus, ita uertenda sunt. ET EX RECORDA-
TIONE FLEUIT, VNDE AGNITI SVNT. Simile huic, quod de Diæroge-
ne ab Aristotele hic dicitur, est apud Virgilium libro primo Aeneidos, cuius
hæc sunt carmina:

” Sic ait, atque animum pictura pascit inani,

” Multa gemens, largoque humectat sumine uultum.

Τίποτα

PARTICULA LXXXIII.

Τι τρεῖς διὰ ἐκ συνλογησέ, ἀοὶ * Χλοφάροι, ὅτι ὁμοῖοι πρὶς ἐλπίδου. ὁμοῖοι δὲ αὐτοῖς, αὐτὸν ὁ ὅριοντος ἀρε ἐλπίδου καὶ ἐλπίδου πρὸς πρὸς ἐλπίδου. ἐκὸς γὰρ πρὸς ὁρίοντος συνλογησέ, ὅτι ἐλπίδου ἐλπίδου, καὶ αὐτὴ συμπαροῦς ἐλπίδου. καὶ ἐκὸς πρὸς ἐλπίδου ἐλπίδου, ἀρε ἐλπίδου * ἐκὸς ἐκὸς ἐλπίδου. ἐλπίδου γὰρ πρὸς πρὸς ἐλπίδου πρὸς ἐλπίδου, ὅτι ἐκὸς ἐλπίδου ἐλπίδου αὐτοῖς. καὶ γὰρ ἐλπίδου ἐλπίδου ἐλπίδου.

c. Quartum per syllogismū: ut in Chlophoris, quod similis quidam accessit: similis autem præter Orestem nemo: Orestes ergo accessit, tum quod Polydis de Iphigenia est, uersimile est enim ratiocinariū fuisse Orestem: quod, cum immolata soror fuerit, sibi quoque, ut immoletur, contingere. Tale est illud in Theodecte Tydeo ueniens ille, quasi natum inuenturus extinguitur: et in Phœnisis, quæ locum conspiciatæ instare sibi fatum propterea commentæ sunt: quoniam in fatis haberent, ibi debere mori: etenim in eo fuerunt expositæ.

EXPLANATIO.

Quartam ponit agnitionis specie, quæ ex syllogismo fit, ac ratio-
cinio, ut in Chloephoris. huiusmodi autem erat ratiocinium in ea,
cuiusdam introducti, qui Orestem agnouisset: quoniam aliquis simi-
lis, exempli causa, Pyladi uenit: nullus autem præter Orestem ei si-
milis est: Orestes igitur uenit. sed quoniam fabula non extat, exem-
plum clarius ostendi nequit. Aliud affert agnitionis exemplum
ratiocinio factæ, Polyidis sophistæ tragici de Iphigenia. nam ratio-
ni consentaneum est, Orestem ratiocinatum fuisse, cum soror fuerit
immolata, futurum quoque, ut & ipse immoletur, ex quo ratiocinio
agnouit eum Iphigenia. nam ipsa statim ratiocinans de uerbis iis,
quæ protulit Orestes, se eæ esse cognoscit, qua de loquitur Orestes:
unde Orestem fratrem suum esse agnoscit. ratiocinium igitur Ore-
stis agnitionis occasionem Iphigenia præbet, quoniam ex illo Ore-
stem agnoscit. In priori autem exemplo cum audit, quod aliquis Py-
ladi, uerbi causa, similis recessit, ex hoc ratiocinatur Iphigenia, aut
alia quæuis persona Orestem accessisse: unde agnitio fit. cum ue-
rò fabula non extet, res non nisi in uniuersum dici potest. Tale quid
est in Tydeo Theodectæ, hoc est similis agnitionis modus ex syllo-
gismo factus à Theodectæ in Tragœdia, Tydeus appellata. ueniens
enim, ut filium inueniret, perit ipse. huius rei fabula cum non extet, nihil
nisi ex coniectura dici potest, quod tamē hic conicio tale est. Is for-
tè, qui in Tydeo fabula ex syllogismo agnitionis causa est, patrem ha-
buit, qui cum filium quæreret, interemptus est. is, cum & ipse filium
Q. quæreret

quæretur, comprehensus est: & cum neci destinaretur (inquit) etiam pater meus cum me quæretur, est interfecus: unde agnitus est. *ΕΤΙ
IN PHOENISSIS*. Nec eiusmodi fabula extat, quæ habeat agnitionem per syllogismum, qualem hic Aristoteles ponit. fortè, & hæc fuit Thicoedæta, satis tamen. quoniam pacto ibidem agnitio facta sit, ex Aristotelis uerbis colligi potest. Aliquæ nimirum puellæ exposita fuerunt, ut interirent, quæ tamen seruata sunt. intervallo autem temporis deprehensa, ductæque in eum locum, in quo fuerant expositæ, ut mactarentur, statim eum locum agnouerunt. uerisimileque est eas ratiocinatas esse sibi esse fatale, ut omnino eo loco interirent: quoniam ibidem etiam fuerant expositæ, unde agnitæ sunt.

ANNOTATIONES.

Cum Aristotelem uideamus huius quarti modi tot exempla referre, id consulto cunctis fecisse credimus, ut cognosceremus multis de causis fieri ratiociniū posse. nam primi ratiocinii occasio sumitur à similitudine, & figura: secundi ab eorū euentis (huius duo sunt cognationis exempla: alterum à latere, ut fororis & fratris: alterū linea recta, ut pater patris filii) tertii à loco. * *Χρονόσιος* nō *χρονόσιος*, in aliquibus codicibus legitur. Polyidem, quem Aristoteles sophistā uocat, poetam etiā tragicū fuisse scimus. eius enim, & Pindari interpretes, & Plutarchus in Musica, & Athenæus meminere. * *ἐν ἑλλὰς οἷς ὁρίσται νῖος* αὐτῶν ἀπὸ πολλῶν*, rectior est lectio, quæ in multis exemplaribus manuscriptis reperitur; in qua nō *αὐτῶν*, sed *αὐτῶς* legitur: quā Valla, & Paccius itidem sequuntur. *οἱ παῖδες τοῖσι* manuscripti libri habent *αὐτῶν* us. quomodo cumque legatur, nihil refert, quoniam huiusmodi fabula non extat.

PARTICULA .LXXXV.

† *Εἴτι δὲ πρὸς αὐτῷ* οὐκ ἔστιν ἐν παραλογισμῷ τῷ διατρε, οἷον, εἰ τῷ ὄντι τῷ ἀπολογισμῷ. ἂν. ὁ μὲν γὰρ τὸ πρὸς ἑστὶν ὑποσέειν, ὁ δὲ ἰσχυρῶς. ὁ δὲ δὲ ἰσχυρῶς εἰς ὑποσέειν, ἔστι τὸ πρὸς ἑστὶν παραλογισμῷ.*

† *Hic* *εἰ* adungitur illud, quod in theatro per paralogismum fit. exempli gratia: in *Vhye* falso nūtio, hic quidē arcum cogniturum se dixit: ille uerò tanquam arcu cognoscendo ab eo, propterea paralogismum facit.

EXPLANATIO.

Contextus iste difficilis admodum est. eius autem difficultatem illustrat exemplum, quod Aristoteles citat: sed cum non extet, certi aliquid afferri nequit. Quæ uero difficultatem efficiunt, hæc sunt. si agnitio, qua de hic agitur, est cōposita ex paralogismo theatri, partem etiam aliam, cum qua paralogismus theatri compositionem facit, cognoscere oportet: composita enim ex pluribus constare necesse est. Videndum igitur, an sit alius syllogismus, perinde ac si fiat agnitio ex quodam sermone, cōstanti ex syllogismo & paralogismo. Est itidem inquirendum, quid utraq; pars sit: & cum paralogismus sit

sit theatri, cuius sit syllogismus. Cum præterea per theatrum spectatores intelligendi sint, ut infra patebit: spectatores uero sileant in Tragœdiis: quomodo ex paralogismo theatri cõparari possit agnitio. Ad hæc, cum Tragœdia, quam exempli loco Philosophus affert, inscribatur Vlysses falsus nuntius, indagandum est num aliquis fuerit, qui se falso Vlysses effinxerit, ut Penelopem deciperet; an aliquis, qui de Vlysse falsa enuntiaret. Quæ omnia quàm obicura sint, omnes intelligunt. à quibus cum loci huius explanatio dependeat, nulli mirum sit, si difficillima nobis appareat. potius itaque diuinando, quàm certi aliquid asserendo, contextus explicationem aggrediemur. Credimus igitur aliquem in Tragœdiam introductum, qui ut Penelopem deciperet, se Vlysses esse falso enuntiabat; ac ut id ei persuaderet, se arcum agniturum asseuerabat: quem tamen non inspexerat. (quod fortè ab Aristotele dictum est, ut id, ex quo paralogismus fit, falsum esse demonstretur: nam neque uerus erat Vlysses.) spectatores autem audientes eum dicere se recogniturum arcum, argumentati sunt confecto syllogismo in secunda figura ex duabus affirmatiuis, qui non syllogismus, sed paralogismus dicitur, hunc in modum. Hic, qui dicit se esse Vlysses, inquit, ego arcum Vlyssis agnoscam. Spectatores uero tacito sensu paralogismum faciunt, hoc pacto. Vlysses arcum suum cognoscet: hic se recogniturum arcum affirmat: igitur Vlysses est. deprehenditur postea quòd arcum non agnouit. Hæc itaque agnitio composita est ex paralogismo theatri. quoniam ipse Vlysses falsus nuntius non facit paralogismum: sed spectatores audita illa propositione, quæ is protulit, animo statim paralogismum concipiunt. Spectat hoc agnitionis genus ad eum modum, cum quis alium se fingens, mēdax deprehenditur, oblata re, testimonio cuius innititur, quam tamen non cognoscit: agnosceret uero, si is esset, quem se esse dicit. qui enim se alium esse fingit, utetur paralogismo. isto composito, ut antea dictum est: ut fidem apud audientes assequatur. Hæc circa hanc partem probabiliter dicta sint.

ANNOTATIONES.

Ἐστὶ δὲ τις καὶ οὐδὲν ἐκ παραλογισμῶν θεωρεῖται. Codices multi manu scripti loco uocis οὐδὲν, habent uocem οὐδὲν τι; uulgata tamen scriptura rectior est. Agit autem hic de agnitionibus, quarum cum quatuor species enumerarit, aliud addit modum, non omnino distinctum: quoniam ex syllogismo, sed peccante conficitur. Illud etiā animaduertendū, cum ait μὴ γὰρ τὸ τίς ἐστι καὶ γινώσκοντα, ὅτι καὶ ἄλλος δὲ αὐτὸς δὲ ἑαυτοῦ γινώσκων: si uerba ita iaceāt, necessariū est, dicere Aristotelem hic de duabus personis loqui; quarū altera dixerit arcū se agniturū, altera uero tāquā per illū, qui recogniturus erat, hūc paralogismū fecerit: at superius dixit ex theatri paralogismo: ergo non ex altera persona. quocirca fortè non ἄλλος

sed ἢ ἄ, ut ad theatrū referatur, legēdum est. uel dicendum quòd ad sensum, nō autem ad uerbum, theatrū, Aristoteles respiciens dixit ἢ ἄ: id est, hic uerò: quoniam per theatrum spectatorem intelligit. uerūm, quoniam Paccius uerba rectè non expressit, ita ea uertenda sunt. EST AUTEM quædam, & composita ex improbo ratiocinio theatri: ut in Vlyse falsò nuntio. hic enim dixit arcum se cogniturū, quem non uidcrat: ille uerò, tanquam per illū qui recogniturus erat, per hunc paralogsimum FECIT. Paccius prætermisit illa uerba, QVEM NON VIDERAT: fortè quia ei præcedētibz repugnare uidebātur, uel q̄ glossa aliqua esse putauerit: atqui dictū est quomodo pars illa debeat intelligi.

PARTICVLA .LXXXVI.

ταυτὸν δὲ βέλτερον ἀναγνώσεως, ἢ τὸ αὐτὸν τῶν πραγμάτων τὸ ἐκπλάξουσιν γεγόνειν δὲ ἐκότεον, ὅθεν, ἢ ἐπὶ τῇ Σοφοκλέους Οἰδίποδι, ἢ τῇ Ἰφιγένειᾳ. αἰὲς γὰρ βέλτερον ἐπιβλέπειν γράμματα. ἢ αἰ γὰρ τοιαῦτα μόνον αὐτὸν τῶν πεποιμένων σημείων, καὶ πρὸς διέκρισιν. δὲ οὐ πρὸς δὲ αἰ ἐκ συλλογισμῶν.

Omnium uerò optima ex parte rerum agnitio est: à qua uidelicet ex uerisimilibus admiratio ipsa paritur, qualis illa in Sophoclis Oedipode, & in Iphigenia. Siquidem uerisimile est literas hanc mittere cupiuisse. Huiusmodi enim solæ absque ullo uel impresso signo, aut etiam extrinsecus, ut monile, fiunt. Ab his uerò probantur, quæ ex syllogismo.

EXPLANATIO.

Enumeratis multis agnitionum generibus, ponit eam, quæ est omnibus præferenda: quam ex ipsa rerum serie oriri dicit, stupefactio, ne facta per uerisimilia. quod exemplo Sophoclis in Oedipode tyrāno, & in Euripidis Iphigenia declarat. SI QUIDEM VERISIMILE (inquit) EST LITERAS HANC MITTERE CUPUISSE. aduenæ enim cunctis nuntiis occurrentibus in patriam proficiscentibus magna ex parte literas dant: ergo uerisimile est Iphigeniam quoque nactam occasione nuntii uelle id facere: ex quibus deinde agnita est. Cùm igitur agnitio ex rerum serie fiat, & agnitio in Iphigenia agnatur ex iis quæ uerisimilia sunt, scilicet ex literarum missione, id genus agnitio laudari debet. nam (inquit) huiusmodi agnitiones solæ fiunt absque factis signis, scilicet à poeta, & monilibus. Secundū uerò locum tribuit iis, quæ per syllogismum fiunt: de quibus quomodo fiant, supra dictum est. ponuntur autem in secūdo loco, quoniam magis quàm aliæ uidentur ex rerum serie fieri.

ANNOTATIONES.

Pulcherrima agnitio in Oedipode Sophoclis fit. nam Oedipus audiēs à Tyresta uate se Laïi cædis auctorem fuisse, ei irascitur. aduenit nuntius, qui Corinthiorum nomine (eorum enim rex Polybus iam interierat) regem illum esse designatum nuntiat. negat Oedipus ob metum incestandæ matris Corinthū se rediturum. nuntius, ut hūc metum ab eo tollat, declarat quis illi fuerit pater uerus, quomodo Corinthū prius deuenit, & reliqua, ex quibus agnitio mirabilis

bilis sit. De Iphigenia superius est dictum, quomodo dum Argos literas mittere parat, agnoscitur ab Oreste: quæ agnitio laudatur. sed ea cum Iphigenia Orestem agnoscit, à Philosopho supra reprehensa est. nec ullum est incommodum, cum duarum personarum agnitiones sint, alteram pulchram, alteram uerò ignobiliorem esse, ut in Iphigenia uideri potest. τὰ γὰρ τοιαῦτα μόνι ἀνθρώπῳ παρὰ μόνον συμβαίνει, καὶ περιέχεται. Vertit Paccius: HVIUSMODI ENIM SOLAE ABSQVE VLLIO VEL IMPRESSO SIGNO, AVT ETIAM EX-TRINSECVS, VT MONILE, FIYNT: uerba tamen græca ad uerbum latine ita sonant. HVIUSMODI ENIM SOLAE ABSQVE SIGNIS FACTIS, ET MONILIBVS. & sensus est, absque signis factis; quod agnitionis genus in secundo loco posuit imperfectionis: & absq; monilibus; quod erat pelsimū agnitionis genus primo loco positum. uel per signa facta intelligit, quæ sunt in corpore; per torques uerò signa extrinseca: quâ expositionē Paccius uisus est sequi.

PARTICVLA .LXXXVII.

Δὲ δὲ τὰς μύθους σωίσαι, ὅ τῃ λίσῃ συναπείχεται, πᾶν μάλιστ' ἀπὸ ὁμμάτων πείλει μόνον. ὅτα γὰρ αἱ ἀναγίνουσι οὖρον, ὡσαύτ' αὐτῶν γινόμενοι τοῖς παρρησιαστέοις, ὅς, καὶ τὸ πρῶτον, ὅ ἄνθρωποι καὶ λαοὶ οὖρον πᾶν ὑπάρχει. συμβαίνει δὲ τὸν, ὅ ἐπὶ τῇ Καρμίνῳ. ὅ γὰρ Ἀμφίaraus ὁ ἰατρός αἰνῶν, ὅ μὴ ὁρῶντα τὴν διακρίσιν ἐλάττωσεν. ἔδωκε δὲ τὴν ἐκείνου ἰατρικὴν, δυο χειρῶν τῶν ἑκείνου τῇ διακρίσει.

Ceterum constituere fabulas oportet, & ita eas elocutione construere, ut quàm maximè rem ante oculos ponant. sic enim quæ manifestissima fient poeta inspiciens, perinde ac rebus, dum aguntur, intersit, cum decorum ipsum inuenerit, tum pugnantia minime illum latere poterunt. Argumento sit illud: quod Carcino uitio datur. etenim Amphiarus è templo exibat: id uerò, cum non uideret spectator, obscurum fuit. cecidit autem hic à scena, cunctis ob id spectatoribus indignantibus.

EXPLANATIO.

Posteaquam Philosophus de agnitionibus egit, docuitque agnitionem eam esse cæteris anteferendam, quæ ex rerum serie ad fortunæ mutationem fit; præceptum aliud subiungit, quo decorum inuenire sciamus, & ait, fabulas ita uerbis exprimendas, ut eas oculis quàm maximè subiiciamus. sic enim rem inspicientes, ac si fabula ab ipsis agentibus fieret, inueniemus quod decet: neque nos quæ subcontraria, quæque pugnare uidentur latebunt. scenica enim actio tacite nos de uitis ad fabulam spectantibus admonebit. Signum autem affert, quo possumus deprehendere poetas eos errare, qui rem quàm maximè ante oculos non ponunt: cuiusmodi fuisse Carcinus poeta dicitur: cui uitio vertitur, quòd effinxerit Amphiarau exeuitem è templo, spectatoribus non inspicientibus: idque cum non uidissent, ægretulerunt. unde cecidit è scena Carcinus, atque exhibitus recessit. Hoc itidem exemplum simile illi est, quod de Vlyse falso

nuntio profert. nam quoniā Carcini Tragedia nō extat, certi nihil afferri potest. dicendum nihilominus est ex contextus serie, Carcinū in ea fabula subcontraria, id est penē pugnantia scripsisse. Habemus ex Amphiarai fabula ipsum noluisse ad bellum proficisci; quoniam ab oraculo sibi fatum instare acceperat, seque occuluisse, sed à coniu-ge munere accepto, proditum fuisse: quare proficisci coactus est; atque ita terra abiortus est. Hac sanē in re subcontrarietas eiusmodi animo concipi potest. Amphiarus latebat in templo, poetæ munus erat eum templo exeuntem, atque inuentum ostendere: deinde declarare, quodd absorberetur à terra. sed Carcinus facit Amphiarauē è templo Egredientem, quem spectatores non uiderunt: unde ag-
tulerunt, quoniam absonum admodum erat, ut absorberetur, cum non prius apparuisset, postquam esset repertus. hæc enim pugnare uidentur. Hæc quoque probabiliter dicta sint.

ANNOTATIONES.

- * Ο Ὀδύπῳ τοῦ Καρκίνου. Vox Ὀδύπῳ, mancē scripta uidetur, quoniam Ὀδύπῳ scribendum erat. nisi dicere uelimus uerbum Ὀδύπῳ hoc loco passiue sumendum. Posset alicui uideri, quodd cum Amphiarus à terra fuerit abiortus, uerba illa, EXCIDIT À SCENA, essent referenda ad Amphiarauē, quasi finxerit poeta Amphiarum in scena absorbi, & ita cecidisse. sed huiusmodi sensus nullo modo quadrat. Aristoteles enim eo loquendi modo non esset usus, quoniā improprie existeret. excidere enim à scena proprie est exhibari, & explodi.
- „ infra enim dicit: aut excidunt, aut infelicitè certant, loquēdo de poetis. Alia ex-
 „ planatio partis contextus illius, quæ dicit: C A E T E R V M constituere fabulas o-
 „ portet, & ita eas elocutione construere, ut quāmaximè rem ante oculos po-
 „ nant. sic enim quæ mani festa sient poeta inspiciens, perinde ac rebus dum agū-
 „ tur, interfit, cum decorum ipsum inuenerit, tum pugnantia minimè illum late-
 „ re P O T E R V N T. sensus est, si rectè uerbis res exprimatur, si subcontrarium poeta dicat, id ipsum latere non poterit.

PARTICVLA .LXXXVIII.

Ὅτι δὲ δυνάτη καὶ τῶν σχήμασι συναπαραζόμενοι ποιεῖν. πιθανοὶ γὰρ ἀπὸ τῆς αὐ-
 τῆς φύσεως αἰσθητικῆς ἐστὶν, οἷον ἡ χειμαῖρα ὁ χειμαζόμενος, καὶ χαλεπαίνει ὁ ὀργίζο-
 μενος ἀλλήλοισιν. δὲ ὁ ὀργιστὴς ἀποπικνέεται, ἢ μακρῶς. ἡ τῶν γὰρ οἱ μὲν, ὁ πάλαι-
 νοι, οἱ δὲ ἄλλοι ἀποπικνέονται.

Proinde quantum fieri potest, fingendum illud, quod ex habitibus natu-
 ralibus paratur. quandoquidem hi maximè suapte natura persuadent, qui
 perturbationibus affecti sunt. quo fit ut exagitatius exagitet, perturbetq;
 uerisimè perturbatus. Quapropter uel uersatilis ingenij uni uel furore per-
 citi Poetica est. etenim poetarum aliqui ab ipsa natura ad Poeticam bene
 formati sunt, aliqui autem à mente abstrahuntur.

Dixit

Dixit modum, quo decorum inuenire commodè possimus: cui etiam figuris, ac gestibus opitulari debemus. sermonē deinde subiungit. nam suapte natura qui in perturbationibus sunt, persuadēt, ac mouent: quo fit, ut exagitatus exagitet, perturbetque uerissimè perturbatus. Quapropter (inquit) Poetica est uel ingeniosi, uel qui à furore rapitur. nam ingeniosi facilè, ueluti cera, diuersas hominum conditiones cū uolunt, introducunt, easque bene fingunt: furore uerò perciti à se ipsis alienantur, ac penitus immutantur. Poetæ igitur cū diuersa hominum genera imitentur, in ea se ipsos transmutant, aut ob ingenii facilitatem, aut ob uehementem, ac fixam imaginationem, à qua mente commoueantur, oportet.

ANNOTATIONES.

Posset alicui uideri, Aristotelē hac in parte minimè docere, quòd actio accedere debeat ad uerba, sed per figuras potius nos dictionis, figuras atque ornamenta intelligere debere: hæc enim exprimendæ rei maximè opitulantur. Verum hoc mihi non probatur. nam cū semel dictum sit, poetæ munus esse, ut sermone rem ante oculos quàm maximè ponat, omnia quæ circa dictionē uersantur, eò spectare uidentur, uti rem expriment. Verum cū actio multifacien-
da sit, de actione quoque Aristotelem egisse necesse est: cū præsertim li bro de Rhetorica secundo, de actione loquens, quam orator adhibere debet, uoce *ἡμετέριον* sit usus: qua itidem hic utitur. quamobrem eum etiam hic de actione agere putandum est, cū præsertim Oratoria, & Poësis affines inter se sint. In aliquibus præterea manuscriptis libris ita legitur: *ἡμετέριον ἐστὶν ἐκείνη*. quam lectionem uetus etiam sequitur tralatio. Cicero quoque de Oratore libro secundo hunc in modum dicit. Neque fieri potest, ut doceat is, qui audit, ut ode-
rit, ut inuideat, ut pertineat aliquid, ut ad stectum misericordiamque deducatur: nisi omnes il motus, quos orator adhibere uolet iudici, in ipso oratore impressi esse atque inusti videbuntur. id autem, qua ratione fiat, alterius quàm Poeticæ facultatis est. *ἡμετέριον ἐστὶν ἐκείνη*. Hæc ita Pac-
cius uertit. ETENIM POETARVM ALIQVI AB IPSA NATVRA AD POETICAM BENE FORMATI SVNT, ALIQVI AVTEM A MENTE ABSTRAHVNTVR. sed clarius sic uertentur. EX HIS ENIM, HI QVI DEM BENE APTI AD CONFINGENDVM, ILLI VERÒ A MENTE ABSTRAHVNTVR. Vnde Paccius rectè uidit uerbum *ἡμετέριον*, castigandū; licet in omnibus exemplaribus, quæ hætenus uiderim, ita legatur. scribendum enim est *ἡμετέριον*. quod uerbum Paccius non ineptè interpretatus est. QVI A MENTE ABSTRAHVNTVR, hoc est qui mente commouentur, & aliam penitus personam subeunt. quare quod faciunt, non aliqua sapientia ducti facere
uidentur. Plato enim in Apologia inquit: Deprehendi igitur breui id in poetis, eos uidelicet non sapientia facere quæ faciunt, sed natura quadam ex diuina animi concitatione, quemadmodum & hi, qui diuino furore afflati uaticinantur. nam multa quidem dicunt, atque præclara, sed eorum, quæ dicunt, nihil intelligunt. De furore autem poetico Plato dialogum hoc titulo facit. hoc tamen animaduertendum, Aristotelem hoc loco uelle non unum tantum esse poetarum genus, ut ponere uidetur Plato, qui scilicet à furore rapitur, sed duo: quorum alterum est à furore, alterum uerò ab ingenii acumine. quare circa poetarum non eadem prorsus Aristotelem, & Platonem sensisse deprehendimus.

xi essent. Pergens uerò ponit, quod ad fabulā iam inceptam in uniuersum exprimendam spectat, dicens: cum autem uenisset comprehensus, cum esset immolandus, agnitus est: uel eo modo, quo cum agnoscī facit Euripides, ex epistola scilicet, ut supra uidimus: uel ut Polyides, qui secundum uerisimile Orestem dicentem inducit, quod non solum sororem oportebat immolari, uerum etiā ipsum: ex quibus uerbis agnitus est. Hoc exemplo Philosophus adeo rem ante oculos ponit, docetque quid in struendis fabulis fieri debeat, ut etiā rudes id faciliē consequi possint.

ANNOTATIONES.

Ex hoc Aristotelis documento facillè deprehendi licet quæ sint Epifodia : uimurum omnia, quæ fabulæ producutur. uerum hac de re paulo post apertius ab Aristotele dicitur. Ex generali fabulæ constitutione constat, an rerum series necessariò, aut uerifimiliter conſequatur. & ſi uua uel plures, ſimplex uel perplexa ſit fabulæ. Sciendum eſt, Aristotelis ſententiam eſſe, ut fabulæ tam ab aliis iam conſectas, quàm de nouo faciendas in uniuerſum prius exprimamus. cum enim inquit, **CONFLICTOS SERMONES**, de fabulis iam factis intelligit: cuius exemplum ponit. Per id autem, quod dicit, **CONFINENTEM IPSAM**, intelligit quæ de nouo emergunt. Verbum $\mu\epsilon\tau\epsilon\pi\alpha\sigma\tau\epsilon\sigma\iota\varsigma$, mea quidem ſententia gloſſa eſcit. unde imprudentè à librario in contextus ſerie perperam eſt poſitum. cum enim huiusmodi fabulæ in uniuerſum exemplum attulerit, quancum ex Iphigenia ſumptum ſit, eius tamen nomen omnino ſilentio erit prætereundum: nam infra dicit quod poſtea prius fabula in uniuerſum, nomen deinde ponitur. $\alpha\upsilon\tau\eta\ \mu\epsilon\tau\epsilon\pi\alpha\sigma\tau\epsilon\sigma\iota\varsigma\ \delta\ \alpha\iota\sigma\tau\epsilon\tau\iota\varsigma$ in aliquibus codicibus manuſcriptis legitur, $\alpha\upsilon\tau\eta\ \delta\ \alpha\iota\sigma\tau\epsilon\tau\iota\varsigma\ \delta\ \delta\iota\alpha\tau\epsilon\tau\iota\varsigma$ quæ lectio clarior uidetur, & tam ſequitur Valla. Cauſam autem hoc loco profectionis illius eſſe dicit Aristoteles. extra quidem uniuerſalè eſſe dicit, ſed non extra fabulam: cauſam autem finalem extra fabulam eſſe.

PARTICVLA. XC.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἦν ἐν τῷ οἴκῳ τῷ οὐνόματι ἐπισκοπῆν. ὅπως δὲ εἶται οἰκία τῷ ἐπισκόπῳ, ἐκτεπόμενον, ἐν τῷ ὀνόματι ἡ μαρία, δι' ἧν ἐλάβετο, καὶ ἡ σαρκεὶς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος, οὗ μὲν οἱ τοῖς ὀνόματι τῷ ἐπισκόπῳ συνάμα, ἡ δ' ἐπισκοπία τούτου μικρύνεται. τῆς γὰρ οὐδ' ἀνάστα μακαρὸς ἐλάβετο ἔσθι, ἐπισκοπικῶς πᾶσι τῶν πολλῶν, καὶ περικεφαλῆς τοῦ σώματος τοῦ ἐπισκόπου, ἐν τῷ σώματι. ἐπεὶ δὲ τῇ οἰκῇ ὅπως ἐχόντων, ὥστε τὰ χρίσματα ὡς μυστήρια ἐκτελεσθῆναι, ἐν τῇ ἰσχύϊ ἐπιβαλῆναι, αὐτὸς ἐκ μυστηρίων χρισμάτων, καὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ σώματος, αὐτὸς ἐπιμύσει, αὐτὸς μὲν ἐσώζει, τοῖς δ' ἐξήρε: σέβετε. ὁ μὲν ἐν ἴσῳ ἔστω, τοῖς δ' ἄλλοις ἐπισκοπῶν.

Quo facto nominibus statim substitutis Episodia aggredienda, sed hæc quo pacto legitima sint, sunt considerandum: ueluti furor in Oreste, propter quem captus est, salusq; per expurgationem. In dramatis itaque siue actibus Episodia ipsa breuia esse debent: contra in his longior Epopœia fit, nimirum Odyssæe longus est sermo. Per multos annos peregrè quidam cum fret, & à Neptuno obseruatus, & à cunctis relictus, ita rebus
ipsis

*ipsis domesticis constituis, ut fortunæ omnes à procis absumerentur: filioq;
insidiæ iam insisterent, iactatus pelago domû percutit: cumq; aliquos agno-
uisset, illos aggressus, ipse quidem sospes euasit, inimicos autem perdidit. Hoc
itaq; proprium eius poematis est, nam cætera ad Epifodia à pertinent.*

EXPLANATIO.

Constituta fabula in uniuersum, quid deinde fieri oporteat, subdi-
git: nempe nomina personis imponere; postmodum Epifodia, hoc
est digressiones facere. Circa quas admonet, ut propriæ sint ac con-
gruæ: idque duorum epifodiorum exemplo in Oreste, alterum in-
fania, qua captus fuit; alterum uero purgationis, qua salus ei compa-
rata est, declarat. Differentiam uero inter epifodia dramatû, & Epo-
peia ponit, nam in illis breuia, in hac uero longiora conficiuntur.
Cum enim dramata, hoc est Tragœdia, Comœdiaq; & alia poema-
tum genera, quæ agendo agentes imitantur, spatio unius diei, plus
minusue actionem, ut supra uisum est, imitentur: Epopeia uero tem-
poris spatio non urgeatur, plura ac longiora epifodia eam recipere
oportet. quod probat Homeri exemplo in Odyssea, cuius fabulam
in uniuersum narrat. Cum igitur opus Odyssea magnum admo-
dum sit, fabulaq; tam paucis absoluat, cætera uero Epifodia sint:
ea & multa, & proluxa esse necesse est.

ANNOTATIONES.

- Per Epifodia digressiones intelligendas esse ex Aristotele tertio de Rhetori-
ca libro manifeste colligi potest, cum ait: *ὅς ἂν τις ἐνδεικτικῶς δὴ τὸ λέγειν ἐπισ-
τῆται ἐπαύροις*. Quem locum Victorius explicans, inquit: Quia qui rem aliquam,
" hominem uel laudandum susceperunt, scire non multa, quæ dicant, habent, nec
" plenam inde, grandenique orationem facere possunt: docet quomodo huic rei
" occurrere debeat, oportet enim inquit in hoc genere orationem augere, laudes
" in aliquos adiungendo; ut poeta epifodiis, quæ appellant, fabulas suas grandio-
" res, honestioresque facere consueuerunt. Valet autem *ἐπιστῆται ἐπαύροις*, laudibus
" hinc & inde accersitis orationem refarcire. Trāslatum autem à poetis uerbum
" est, epifodia enim sunt, quæ extra proprium fabulæ corpus, rerumque coagmen-
" tationem, quā *ἀσπαστοι* appellant, poemati annectuntur. Hæc ille. Nos tamen
arbitramur illum Aristotelis locum latius intelligendum; utpote qui doceat
in serie orationis demonstratiuæ digressionibus utendum. Aristotelis enim uer-
ba locum illum sequentia, cum inquit: *ἀπὸ τῶν ἐκείνων ποιοῦν, αὐτὰ γὰρ τὰ ἐκείνων*
nostræ opinioni fauere uidentur. Si enim Isocrates aliquid semper inducit, id
est semper Isocrates, dum aliquam personam laudibus effert, egreditur: idque
uerum esse eius scripta testantur: utique non solum ubi hominis illius,
quem sibi laudandum proponit orator, laudes desine, sed perpetuò digres-
sionibus utendum; quoniam demonstratiui generis oratio ex rebus aliunde
petitis, causa, qua de agimus, accommodatis, summam audientibus uolupta-
tem affert. Nec me præterit, loci huius sensum torqueri, ac perueri posse, dicē-
do non semper absolute digressionibus Isocratem usum in demonstratiuo ge-
nere,

nere, sed semper cum persona, quam laudare uolebat, laudibus non abundabat: cum tamen Aristotelem uideamus minimè rem actasse. Poetas item ornatus gratia digressionibus passim uti, rationi consonum uidetur præceptum Aristotelis, id, quod perpetuo fieri debet, respicere: nimirum semper in demonstratiuo genere laudando egredi oportere. ita enim orationis corpus suo capiti, hoc est proœmio proportionem respondebit. Nam & Victorius ea parte, qua Philosophus agit de exordio demonstratiui generis, penè Cicero reprehendit, qui in secundo de Oratore ex Antonii persona de proœmiis disputans, inquit:

« Connexum autem ita sit principium consequenti orationi, ut non tanquam citare di proœnium affictum aliquod, sed coherens eum omni corpore membrum esse uideatur. Hæc Cicero. Victorius uero subdit: *περὶ αὐτῶν* (ut puto) expressit, quod si illi de iudiciali genere sermo non fuisset, præcepta ea cuncta genera spectassent, Cicero peccasset: qui quod cuidam generi dicendi ualde accommodatum est, ab omnibus remouisset. auctoritate enim Aristotelis, & exemplis summiorum oratorum intelligitur, exordia, quæ imitantur principia iudicialium, præteritionibus proportionem respondet, cur itidem in orationis laudatiuæ serie digressiones non magnopere commendabuntur? Nonne ea oratio, quæ laudes alicuius extollit, elegantior dicetur, si per occupationem, præsertim cum breuitati studemus, multis comprehensis laudibus summa uirtutis eius personæ, quam laudat, amplectens capita, digressionibus exornabit, copiose ornateque explicabit? quod Aristoteles animaduertens, Isocratis, qui semper id facit, testimonio comprobatur. Nonne & eodè loco Aristoteles inquit: *Κμα δὲ ἡ ἐν ἐκποσίῳ, ἡ ἐμὴ ἡ μὲν ὅλοι ἢν λόγος ὁμοῦ ἔστιν*. hoc est, simul uerò si egrediatur, conuenit non totam orationem sibi parè esse. Quid multis? si poeta episodiis ea ratione potissimum utuntur, quoniam iis fabulam extendunt, atque exornant, cur orator in demonstratiuo genere, quod omnia ornamentorum genera admittit, non item & ornatus episodiorum adiciere debet, ita ut laudando egrediarur? Visum est nobis non alienum à sermone, de digressionibus aliquantisper digredi: cum præsertim pauci uiderint, quid demonstratiuo generi præ cæteris dicendi generibus ex Aristotelis sententia conueniat. Sciendum est, Aristotelem in Tragedia nullam partem quantitatem respicientem fabulæ concessisse, sed fabulam unâ ex sex partibus qualibus (ut uocant) earumque præcipuam esse dixit. unde episodium totam Tragediæ partem uocabat: quæ terminis, prologo & exodo, clauderetur. quocirca non erat opus in Tragediis inuestigare, ubi nam esset pars quanta, quæ fabulæ correspondeat: quoniam ipsa inter episodiam dissimulata est: & multo itidè magis in Epopeia, ubi plura, & longiora extant episodiam, id dici debet. de hoc tamè cum de Epopeia loquemur, loco proprio dicemus. *μὴν ἴμεν*. A CUNCTIS RELICTVS, Paccius uertit. clarius sic, *OL O SUPERSTITE*.

PARTICULA. XCII.

Ἔστι δὲ πέντε τραγῳδίας, τὸ μὲν δίσκος, τὸ δὲ λόγος. τὸ μὲν ἵσταται, καὶ ὡς τὸν ἵσταται, περὶ αὐτῶν ἡ δίσκος. τὸ δὲ λόγος, ἡ λόγος. λέγω δὲ λόγος μὲν ἔστι τὸ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς μέσης, ὅ ἐστιν ἡ πρώτη, ἡ μεταβαίνει εἰς τὴν ἑξῆς. λόγος τὸ ἀπ' ἀρχῆς ὅ ἐστιν ἡ μεταβαίνει εἰς τὴν ἑξῆς. ἀρχὴ αὐτῆς τῆς Ἀρχῆς τῆς ὁμοῦ, δίσκος μὲν, πέντε παραγόμενα, καὶ τὸ πέντε λέγει, λόγος δὲ, ἡ ἀπ' ἀρχῆς αὐτῆς τῆς ὁμοῦ μέχρι τῆς μέσης.

Vniuersa

Vniuersa uerò Tragedia partim connexionem, partim solutionem continetur, quæ extra sunt, & aliqua præterea, quæ intra habentur, plerunque connexio continet: reliqua uerò solutio. Connexionem appello totum id, quod à principio ad ultimam usque pertinet partem, & ex qua mutatio fortunæ fit. solutionem à mutationis principio ad finem usque. Vt in Lynceo Theodectæ, in quo connexio quidem acta prius natiq; captiuitatem continet: solutio à mortis accusatione ad extremum usque.

EXPLANATIO.

Posteaquam de fabulæ cōstitutione, epifodiisque tractauit, ex quibus duobus Tragedia constituitur; eam nunc in duas secat partes; in ligationem scilicet, & solutionem: nimirum, ut licetiam cōgruam eas inuicem inter se magnitudinem habere oportere. Et ne nos lateat in componendis Tragediis seriem id genus esse seruandam, ut quæ ad ligationem spectant præferantur, reliqua uerò sequantur: item & in componendis Tragediis, tam ad ligationem, quam ad solutionem respiciamus, subiungit quæ ad solutionem spectant, dicens: QVÆ EXTRA SVNT, ET ALIQVA PRÆTEREA, QVÆ INTRA HABENTVR, PLERVNQVE CONNEXIO CONTINET. intelligit per QVÆ EXTRA SVNT, quæ iam facta subiiciuntur: ut Laii mors in Oedipode. PLERVNQVE autem dixit, quoniam non semper extrinseca cōtinentur. reliqua uerò solutio. Declarat autem quid per ligationem intelligat, dicens: uoco ligationem totam illam Tragediæ partem, quæ est à principio usque ad illam ultimam partem, ex qua transit in felicitatem, cum prius in infelicitate res esset, uel contrà. Affert exemplum ex Tragedia Theodectæ, Lynceo dicta. cuius quidem connexio est tota illa Tragediæ pars, quæ antea facta, & filii capturam continet: solutio uerò ab accusatione mortis, usque ad finem. quæ quoniam non extat, hoc exemplo rem aperire non possumus. Vtemur nos exemplo Oedipodis tyranni. Connexio definit, ubi nuntius loqui incipit his uerbis:

Ἄγγ. Ἄρ' αἰ τὰς ἑμὰς αἰσῖνας μάθωμ' ὅπου
τῷ ᾧ τρεῖς ἡμέρας δέμας ἔστιν οἰσῖνας.

Hic incipit mutatio fortunæ Oedipodis. nam si diceremus solutionem incipere, cum Oedipus his uerbis loquitur:

Οἶδ. Ἰδὲ νῦν τὰ πάλαι βέβηκα σκεῖα,
ὡς φῶς πλάττειν αἰ πρὸς βελίχουσι νῦν:

diceremus solutionem incipere, non à mutationis fortunæ principio, sed à iam mutata fortuna. tunc enim infelix erat Oedipus, quando ea uerba protulit, unde se excusat. quo fit ut statim exodus sequatur, in quo à poeta quid ex tali fortunæ mutatione secutū sit ponitur.

Sciendum

xionem scilicet, & solutionem. partium uerò quæ totum constituunt, aliquæ materiæ rationem habent, aliquæ uerò formæ. cùm igitur Tragœdiam prius, quantum ad materiam attinet, diuiserit, nunc eâ in species secat: quas quatuor esse dicit. idque probat: quoniâ fabula, quæ una est ex partibus qualibus Tragœdiæ, quatuor modis cõfici potest. qualitas uerò formam, non autem materiâ respicit. ab iis igitur partibus, quatuor Tragœdiæ species fiunt, quas enumerat. Vna enim species perplexa dicitur: cuius id, quod totum & præcipuum est, peripetia & agnitio est. exemplum supra positum est in Oedipode. Secunda species est, quæ pathetica nuncupatur, ut Aiæces, & Ixiones: in quibus nece, aut cruciatus fiunt. Tertia, quæ morata est, cùm mores bonos præfere, ut Phœtiotes, & Peleus. Quarta deficit in orationis serie, suppleri uerò debet simplex: ut Phœrides, Prometheus, & quæcunque apud inferos: hoc est Tragœdiæ ex illis personis conficiæ, quæ apud inferos sunt.

ANNOTATIONES.

Contextus præfens difficultates arduas, ac penè inextricabiles habet. Cū enim dixerit prius quatuor esse Tragœdiarum species, rationem subiunxit: quoniam inquit extotidem esse etiam partes dictum est. Si per partes, fabulæ partes intelligamus, illæ sunt superius numeratæ tres tantum, peripetia scilicet, agnitio, & *πῦξις*: hic uerò quatuor Tragœdiarum species ab iis partibus sumptas enumerans, peripetiam & agnitioem unam speciem constituere facit. Quare si peripetia & agnitio unâ tantâ specie cõstituunt, quomodo dici potest quatuor esse Tragœdiæ species? quomodo partes superius numeratæ sunt quatuor, si tantum tres enumeratæ sunt, & illarum triū duæ in unâ specie coeunt? ergo duæ tantum esse deberent Tragœdiæ species. enumerat deinde *ἡλικίαν*, cū tamen de fabulæ partibus loquens, de moribus nihil, nec de eo, quod quartâ speciem facit, meminere ex iis igitur nō uidetur, q̃ per partes intelligi possint fabulæ partes. Si uerò per partes Tragœdiæ, partes quales intelligere uelimus, hæc sex, non quatuor existunt. Item *πῦξις* inter partes quales Tragœdiæ non recensetur: id tamen hic inter eas enumeratur. Cū præterea de Tragœdiæ partibus qualibus ageret, nihil prius de peripetia, & de agnitione dixit: quas deinde fabulæ partes esse dicit. nō igitur per partes ex sunt intelligendæ, quas esse Tragœdiæ diximus. quod etiam Aristotelis auctoritate infra cõprobatur, cū ait. Præterea uerò species easdē habere necesse est Epopœiam cū Tragœdia. uel enim simplicem, uel perplextam, uel moratam, uel patheticam esse oportet. & partes circa melodiam, & apparatus easdem. etenim peripetia indiget, & agnitionibus, & passionibus. præterea sententiam, & dictionem recte habere oportet. Cū igitur Tragœdiæ & Epopœiæ species eadē sint, præterea & easdem habeat partes Epopœia, quas Tragœdia, demptis melodia & apparatus: satis liquet, partes, à quibus species sumuntur, à Tragœdiæ partibus non esse diuersas: quoniâ in Epopœia & quatuor illas species, & præterea partes quales, exceptis melodia & apparatus, inesse dixit. per hæc igitur satis patet locum hunc esse difficillimum. Subesse uerò mendum in contextu tum series uerborum, tum alteriscus in libris ab Aldo impressis, quanquam paruus sit, indicant aperte. in codice autem excellentissimi Lampridii Cremonensis magnus erat alteriscus post uerbum

πέντες, ut igitur aliis ueritatis saltem inueniendæ uiam aliqua ex parte mon-
 stremus, quid hoc loco sentiamus explicabimus. Philosophus superius mul-
 tis modis fabulam præcipuam esse Tragediæ partem, ac ueluti eiusdem animâ
 ostendit. quatenus igitur fabula commodè uariari potest, eatenus etiam Tra-
 gediæ species statuit. Et quoniam fabula, alia simplex, alia perplexa: itidē &
 Tragedia alia simplex, alia perplexa dicitur. Itē fabula, quædā pathetica est, hoc
 est, in qua actio letifera est, & cruciatus poetæ imitantur: etiam Tragediæ spe-
 cies erit, quæ pathetica dicitur. Fabula præterea esse potest morata, hoc est imi-
 tans exprimensq; bonos, & humanæ societati conferentes mores: & Tragedia,
 in qua huiusmodi continetur, morata dicitur. Hæ sunt quatuor Tragediæ spe-
 cies, sumptæ à quatuor fabulæ partibus. fabula enim in quatuor dissectatur, aut
 in Simplicem, aut in Perplexam, aut in Patheticam, aut in Moratam. Quod fabu-
 la diuidatur in simplicem, uel perplexam, hoc superius Aristoteles his uerbis
 „ expressit: Sunt fabularum aliz quidem simplices, aliz uero perplexæ. Quod itē
 „ perplexa sit idē, quod habens peripetiam, & agnitionē, eodem loco demonstrat.
 „ Perplexa, inquit, est, ex qua cum recognitione, uel peripetia, uel ambobus muta-
 „ tio est, *μῦθος* quoque ad fabulam spectare declaratur aperte. cum enim Ari-
 „ stoteles superius dixerit, quod circa misericordiam, & timorem duæ partes fa-
 „ bulæ uersantur, peripetia scilicet, & agnitio: addit, TERTIUM AUTEM PA-
 „ ΘΟΣ. *μῦθος* igitur & cum aliis, uerbi gratia cum peripetia, & agnitione, id est
 „ cum perplexa, interdum cum simplici reperitur. infra enim dicit illiadem esse
 „ simplicem, & patheticam. Sed quo loco mores ad fabulam spectare dixerit, ho-
 „ minime constat. At nos eo loco de moribus egisse dicimus, ubi declarat quod ho-
 „ minum genus Tragediæ conueniat. ualet enim eo loco *ἐπιθεωρεῖν*, idē, quod
 „ moratam: hoc est, quod ad bonos mores inducendos conducit. Non igitur ali-
 „ cui mirum uideri debet, si in ea parte, in qua dicit Philosophus: Duæ igitur fa-
 „ bulæ partes circa hæc sunt, peripetia, & agnitio, tertium autem *μῦθος*: nullū de
 „ moribus uerbum facit, quoniam cum uoces illæ duæ, CIRCÀ HABET, referant
 „ misericordiam & timorem, minime debuit Philosophus dicere mores uersari
 „ circa misericordiam & timorem: quod quidem de peripetia, & agnitione, per-
 „ turbationeq; nerē dicitur. Cum igitur Philosophus Tragediæ species quatuor
 „ esse dicat, quoniam tot & partes esse dictū est, fabulæ partes intelligere. nā alia per-
 „ plexa, alia pathetica, alia morata, alia simplex. Idcirco uero partes dicuntur, quo-
 „ niā in una fabula simul oēs esse possunt, excepta perplexa & simplici, quæ simul
 „ esse nequeunt. & omnibus ex partibus una Tragediæ species cōfici potest. quo-
 „ niā enim ut diximus, fabula est anima Tragediæ, propterea ad eius uarietatem
 „ Tragediæ quoq; mutantur. Cū autē moratā dico, nō intelligo quod exprimat
 „ mores, uerbi gratia iuuenū, uel mulierū. mos enim hoc modo est una ex sex
 „ partibus qualibus, quæ à fabula distinguuntur: nunc uero morem fabulæ par-
 „ tem esse dicimus. Quamobrem hoc loco uerba castigarem. nam post uocem *τέ-
 „ ταιον*, ponerem *ἀπὸ τοῦ*: innixus Aristotelis auctoritate, loco superius citato,
 „ cum inquit, Epopœiam species easdem habere cum Tragedia. quod probat.
 „ uel enim simplicem, uel perplexam, uel moratam, uel patheticam esse oportet.
 „ si igitur quatuor sunt Epopœiæ species, tot itidem erunt & Tragediæ. quæ si
 „ sunt in Epopœia, sicut sunt hæc, simplex uidelicet, perplexa, pathetica, & morata:
 „ in Tragedia quoque easdem esse oportet. Cū igitur in hoc contextu tres e-
 „ numeratæ sint, perplexa, morata, & pathetica, quartam, simplicem inquam, ad-
 „ dendam esse satis constat aperte. quam quarto loco collocauit, quoniam ulti-
 „ ma ceteris est imperfectior: sicuti perplexa dignitate prima est, quæ etiam pri-
 „ ma recensetur. Quod si dicatur, exempla non quadrare, quoniam inquit *ὡς αὖ-
 „ τὸν Ὀρέστην, ὃν ἐπὶ γαμβρῷ*. Prometheus enim patheticum est, nō habetur ex fabulis.

Huic responderet hoc non ob stare. nam inferius Aristoteles illidem esse simplicem, & patheticam affirmat. quare sat est, quod hæ fabulæ simplices sint. sed nulla in Prometheus est perplexio, nec agnitio: quoniam de bono in malum istum, uolentibus Diis, in quibus nec agnitio nec peripetia quadrat, transitum se cit. exempla igitur nostram sententiam non modo non infirmant, sed etiã con firmant. De Phocide, cum fabula non extet, non habemus quid asseramus. nec de Phthiotide, & Peleo Tragœdiis aliud quid inuenitur. QVÆ C V N QVÆ IN SVPER, QVÆ APVD INFEROS SVNT: id est mutationes, quæ sũt de iis, qui illic esse dicuntur, simplices sunt. PATHETICVM, VT AIACES. Ajax enim cū in iudicio armorū Achillis Vlyssæ sibi præferri uideret, se ipsum intere mit. unū, ut ait Seneca, Aiace ira in furorē, furor in mortē egit. cuius cum multi poetæ Tragœdias scripserint, iccirco numero plurium Aristoteles Aiaces ap pellauit. Ixionis fabula scitur, sed Tragœdia nō habetur. Item de Peleo legitur in fabulis, sed Tragœdia desyderatur. De Prometheus quoque fabula nota est.

PARTICVLA . XCIII.

Μάλιστα μὲν ἂν ἀπάρται δὲ παραδιδάσκειν. εἰ δὲ μὴ, τὰ μέγιστα καὶ παλαιὰ, ἃ μὲν πάλαι οἱ νῦν νομίζοντες τοὺς ποιητὰς γράττοι καὶ καθ' ἕκαστον μὲν αἰχμῶν ποιητῆν, ἵκανον δ' ἴδω αἰχμῶν ἅψαντες ἐν αὐτῇ τῇ ἐκείνῃ.

Quare magnopere poetis conandum, ut horum omnium quàm locupletes sint. quod si omnium minus queant, saltem principalium, atque quamplurimorum: eosq; etiam cunctius, quo ad taxandos poetas hæc ætas in tantum prona est, ut quos in omnibus his partibus probandos nouerit, in singulis etiam mirum in modum excellere æquum censet.

EXPLANATIO.

Cum dictum sit quatuor esse Tragœdiarum genera, inferat conandum esse omnia, uel saltem maximè, & plura tenere: cum præsertim hoc tempore, inquit Aristoteles, poetas derideant, atq; contemnāt. cum enim singillatim in unoquoque quatuor iam dictorum generū boni extent poetæ, dignū putant id, in quo singuli seorsum excellūt, poetam unum præstare.

ANNOTATIONES.

Dubitaret aliquis. si tentare ut numerata omnia habere uideatur, id intelligēdm in una tantū Tragœdia, & in una Tragœdia, quatuor illa superius enumerata simul esse nequeunt, quoniam perplexum, & simplex opponuntur: igitur, uel quod hic ab Aristotele dicitur est falsum, uel particula superior perperā est explicata. Dicimus, hoc præceptum omnibus poematum generibus non esse commune: ideo dixit quod si non omnia, saltem magis præcipua, potioraq; ut peripetiam & agnitionem & pathos habeat. quod si accesserit etiam ut sit morata, adhuc magis perfecta erit. in uno tamen poemate epico omnes hæ species ratione tamē partiū diuersarū conspici possunt. nā in episcodio amoris Didonis apud Virgilium actio simplex est, & pathetica: in alia autem parte præcipua posset esse peripetia & agnitio. Præterea dicimus Aristotelē admittere poetas, ut omnia hæc poematū genera, & Tragœdias optimas in omni genere cōficere sciant: nō tamē quod in una tantū Tragœdia simul omnia claudī possint.

Διόμαχο

declarat, dicēs, quòd est multarum fabularum: id Iliadis exemplo declarans; quam si in unam Tragœdiam uerteremus, utique peccaremus. in Epopœia enī, quoniam prolixior Poësis est, partes ita congeruam magnitudinem admittunt, ut recte, facileque cerni possint, & alia ab alia distincta sit. quòd si tantam rerum molem adeo angusta quantitate comprehendamus, partes erunt ita conculcatae, ut leortum discerni nequeant. unde merito sit, ut poetis illis, qui tantam rerum seriem in unam Tragœdiam compegerunt, præter eorum estimationem res ceciderit. Signum autem afferens, omnes (inquit) qui uniuersam Troiæ expugnationem, & non eius partem composuerunt, ut Nioben, uel Medea Euripides (quod Aeschylus minime obseruauit; qui quanquam Iliadis partem acceperit, prolixiorem tamen in Niobe constitutionem fecit, quam Tragœdiæ natura desideret) uel exhibilari atque explodi, uel male certare: quoniam ab aliis poetis superantur, cum de laude, ac præstantia Tragœdiarum contendunt: quoniam Agathon hac duntaxat de causa exhibilatus explosusque fuit. Qui exhibilabantur, ad calcem Tragœdiæ peruenire non poterant, sed re infecta recedebant: qui uero male certabant, ad finem usque perueniebant, ab aliis tamen superati iudicabantur.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, Aristotelem per partes intelligere principium, exitum, ac episodia: quæ episodia his extremis in Epopœia clauduntur. Has omnes partes, Iliadis uerbi causa, in Tragœdiam sine culpa redigi posse negat: quoniam tot sunt, ut si in unum breue opus, quale Tragœdia est, redigantur, inculcetur; nec alia pars ab alia distincta ob poematis paruitatem apparebit. quocirca partes datam magnitudinem non habebunt. quòd si partem Epopœiæ constitutionis accipiant, id commodè fiet. Sed dubitatur, quoniam supra dictum est, Epopœiam unicam tantum actionem exprimere, non autem ea quæ unius hominis appareat, atque Tragœdiæ argumentum, quod de Iphigenia est. fabula igitur altera altera maior non est. Præterea ab Aristotele dicitur, quòd non possunt ex Epopœia, uerbi gratia ex Odyssæa, plures confici fabulæ: quoniam ipsa, una duntaxat constat. Respondetur, sic quidem esse, quòd una fabula debet esse, quam primum exprimit Epopœia: sed cum episodia sint multa, easque prolixa, unum illorum, argumentum Tragœdiæ præbere poterit: fabulam enim integram continebit. Quòd si quis dicat, si aliquis tragicas episodia omnia prætergreditur, illa fabula non erit nimis magna. Huic respondetur, eam itidem uniuersam actionem, quoniam multorum dierum spatium confecta fuerit, Tragœdiæ congruam non futuram. nam actio tragica unius diei spatium, aut paulo longiori perfici debet. *ὅτι δὲ ἀμφοτέρωθεν ἔστιν.* post hæc uerba in quibusdam codicibus calamo exaratis ita legitur, *καὶ ἔστι δὲ ἡμῶν ἀπὸ τοῦ Ἀλκίνοῦ, καὶ πρὸς τὸν Ἀλκίνοον ἐπὶ τῶν ποιητῶν ὁμοθυμαδὸν τῶν τραγῳδῶν.* Verum hæc mihi lectio non probatur, nisi expungamus uocem *καὶ*: qua subtrahita omnia optimè cohærent. *καὶ δὲ τοῖς δρασμοῖς τὰς ἀντιθέσεις καὶ τὰς ἀντιθέσεις.* Hæc ita uertit Pacius. IN ACTIBVS VERO MVLTQ PRAETER ID, QVOD SVSCE

PTVM

PTVM NEGOCIUM EXPOSCIT, LONGIORES EVADERENT. sed mea quidem sententia mentem Aristotelis non expressit. uerti enim illa debet hunc in modum. IN TRAGŒDIIS VERO MULTVM PRAETER OPINIONEM EVENIT. ὥστε ἐν τραγῳδίᾳ Νιοβίῳ, ἢ Μήδει, ἢ μὴ ὥστε Λιόχῳ. Circa hanc particulam sciendum est codices aliquos manu scriptos carere duabus illis uocibus * ἢ Μήδει. tralatio quoque uetus ita habet. cui scripturae magis adhaereo. opinor enim illud ἢ Μήδει, glossema extitisse: quod deinde in contextum irrepsit. Aeschylus enim Niobem fecit, sed quod Medeam fecerit, haec nus non legimus. Hanc autem particulam Paccius ita uertit. † SICVTI EVRIPIDES MEDEAM, VEL NIOBEM (QVOD AESCHYLVS MINIME OBSERVAVIT) sed uerba graeca ita ad uerbū latinē sonāt. VT EVRIPIDES NIOBEM, VEL MEDEAM, ET NON QVEMADMODVM AESCHYLVS. Agathon, de quo hic meminisse, est ille tragicus, cuius supra meminimus.

PARTICVLA .XCV.

† Εἰ δὲ τοῖς περιπετῶσι, καὶ ἐν τοῖς ἀπλοῖς * περιγματοῖς, οἱ βέλτοισι, καὶ μακροῖς. τραγικοῖς γὰρ ἔστι, καὶ φιλοσόφοισιν. † ἔστι δὲ ἔστι, ἢ τοῖς ὁ αὐτοῖς μὲν, μακρὰ ποιεῖν, εἰς δὲ ἡλικία, ὥστε Σίσυφῳ, ἢ οὐδὲ τοῖς μὲν, ἄδικῳ, ἢ ἡλικίᾳ. ἔστι δὲ ἔστι, ἢ τοῖς ἐκός, ὥστε Ἀγῶνι λέγει. αὐτὸς γὰρ γένεσθαι πολλὰ, ἢ παρὰ τὸν αὐτὸν.

† *Tamest tum in peripetijis, tum in simplicibus actionibus hi quidem suum mirabiliter propositum assequantur. Et enim tragicum, atque humanum est, cum sapiens, idemq; prauus, ueluti Sisyphus, decipitur suu: siue fortis, idēq; iniustus superatus. uerisimile enim est, ut Agathon afferit, quandoquidem multa praeter ipsum uerisimile accidere, à uerisimili non discrepat.*

EXPLANATIO.

Dixit eos, qui epicam constitutionem in Tragœdiam redigunt, aut explodi, aut saltem infeliciter certare: hunc subiungit qui poetæ uoti compotes fiant, scopumque attingant: qui nimirum peripetijis simplicibusque fabulis, hoc est non duplicibus, quales sunt, qui Epopœiæ constitutionem habent, sed unius duntaxat personæ fortunam ex insperato mutatam exprimunt. Et causam affert. quoniam (inquit) tragicum, & morale est: quoniam exitum lugubrem habent, & bonos inducunt mores tales Tragœdiæ. idque in quibus personis fiat subiungit. cum sapiens, ac sagax uir inierit, sed dolis scateat decipitur, ut Sisyphus: uel bellicosus, sed iniustus uincitur. Et quoniam supra dictum est poetam, necessarium, aut uerisimile sequi oportere, uidens obiectionem, quæ posset afferri, uerisimile non esse sapientem decipi, nec strenuum superari, respondet Agathonis auctoritate hæc esse uerisimilia: quoniam uerisimile est multa fieri extra uerisimile.

ANNOTATIONES.

Paccius hunc contextū ita uertit, ut de poetis, qui totam Iliadem in Tragœdiam

diam reduxerunt, ut Agathon, necessario intelligi debeat. & sensus esset: illi poetæ, qui in huiusmodi fabulæ constitutione peccant, alioqui periti sunt; nam cum aliud fabulæ genus aggrediuntur, mirabiliter propositum suum assequuntur. Quæ autem sint hæc Tragediæ genera, quoniam interpres ita transfert; TVM IN PERIPETIIS, TVM IN SIMPLICIBVS ACTIONIBVS: videtur innuere, per peripetiam genus perplexum, per simplicem actionem simplex genus: ita ut in his duobus illi poetæ excellent. at si ad sequentia inspexerimus, videbuntur illa duo simul esse ponenda, ut sit fabula simplex cum peripetia: quod uerba græca demonstrant; quæ ita se habent: *τραγῳδία γὰρ τὸν καὶ ἐκλεθρομένη*. hoc est, etenim Tragicum, atque humanum est. Quid uero illud sit, & quod genus Tragediæ, docet inquis: *ἐστὶ δὲ τὸν ὅταν ὁ σφόδρ μὲν μεταπονήσῃς δὲ ἐξαισθηθῇ*. id est HOC AUTEM EST, CVM SAPIENS, IDEMQUE PRAVVS, VELVTI SISYPHVS DECEPTVS FVERIT. Quibus uerbis apparet in eadem fabula, & peripetiam, & simplicem actionē contineri: nam actio simplex opponitur duplici, non autem perplexæ, ut supra dictum est. eadem enim simplex, perplexaq; esse potest fabula, ut in exemplo Sisyphi dictum est. item Oedipodis tyranni fabula perplexa est, & simplex. Verba igitur Aristotelis rectius uertenda sunt in hunc modum. **IN PERIPETIIS AUTEM, ET SIMPLICIBVS ACTIONIBVS MIRABILITER PROPOSITVM ASSEQUUNTVR:** ET ENIM TRAGICVM HOC, ATQUE HVMANVM EST. καὶ οὗ τὸν ἀπὸ τοῦ πρῶτου καὶ τοῦ δεύτερου. Pacius uertit, tanquam uox *πρῶτος*, corrupta sit. legitq; debeat *δραματῶν*, id est actionibus: quod sanè mihi probatur. nam adeo facilis est lapsus ob uocum similitudinem, ut mirum potius sit errorem huiusmodi non contigisse, quam quod acciderit. sensus deinde longè planior. infra præterea uidebimus similem errorem contigisse. *ἔστι δὲ τὸν ὅταν ὁ σφόδρ μὲν*. Pacius tria prima uerba præterlabitur, quæ nulla ratione prætermittenda erant. Latine autem ita sonant: **EST AUTEM HOC.** quæ quomodo cohercant cum superioribus uerbis, iam diximus. Occurrit dubitatio nullo modo dissimulanda. superius enim Philosophus cum personam Tragediæ maximè congruam inuestigare uellet, inquit eam esse, quæ inter bonum, & malum media sit, cui contingat ob ignorantiam scelus patrare. uerum hoc loco cum Sisyphum nominet, non medium inter bonum & malum, sed prauum facit. Huic ita occurrerem. diximus Aristotelem eam personam, quæ præ cæteris Tragediæ conueniat, superius ita uisè: hic autem actionem hanc Sisyphi tragicam dicere: nò quòd nulla Tragediæ magis apta reperiatur, sed quòd actio Sisyphi tragica est, quoniam exitum habet lugubrem. item inorata est: quæ cum in unum iungantur, à spectatoribus approbatur. Datur tamen alia quædam constitutio, quæ longè magis tragica est, cum (uti diximus) tales fabulæ sint, qualis ea est, quæ Oedipus tyrannus inscribitur. Sciendum præterea est, aliud esse fabulæ genus, quod perplexum, & aliud id, quod duplex est. perplexum maximè ab Aristotele laudatur; quod aut duplex est: ut supra ab Aristotele dictum est) secūdū obtinet locū. unde simplex interdū duplici, interdū uerò perplexæ cōstitutioni opponitur: quò sit, ut simplex, si capiatur, ut opponitur duplici, poterit cum perplexo bellè congruere. id autem summopere animaduertendū: alioquin in multas, & inextricabiles difficultates incidemus. sapientem in hoc cōtextu Philosophus uocat, non qui uerè sapiat: is enim necessariò uir bonus, ac probus est: eum enim mala, utiq; nullam ueri boni speciem præferant, si rectè saperet, prauus nullo modo esse posset: sed cum intelligit, quem uulgus sapientem uocat, uersutum nimirum, & callidum hominem, ac rerum humanarum peritum. Sisyphus Aeoli filius fuit, in Isthmo Achaïæ habitans, qui prætereuntes omnes aut saxo obruebat, aut in mare præcipitabat. hic autem Deorum

rum arcana, quorum particeps factus fuerat, mortalibus prodidit: quocirca ad inferos detrusus, perenni poena affligitur. Ex hac fabula quomodo callidus simul & improbus esset, dignosci facile potest. Alicui uideri posset, cum Aristoteles dicit in peripetiiis, & simplicibus fabulis mirabiliter assequi quod uolunt, id iure intelligendum de Agathone, & id genus poetis: tum quoniam proxime dixit cum excidisse, duntaxat ob fabulæ constitutionem: quod indicio est Agathonem in cæteris, cum id genus fabulæ non conficiebat, rem feliciter cedere solitam: tum etiã, quia in huius particulæ calce de Agathone iterum meminit. signum igitur est, intermedia quoque de eodem esse ab Aristotele dicta. mihi tamen uidetur Aristotelem, postquam epicam constitutionem damnavit, cum in tragicam convertitur, subiungere in uniuersum eos, qui in simplicibus actionibus, & peripetiiis uersantur non exhibari, sed uoti compotes fieri, hoc est probari, ac laudari. Nec me mouet, quod secundo loco de Agathone itidem meminit. eius enim auctoritate usus est ad tollendam quandam contradictionem, quæ exoriri posse uidebatur, ut ante diximus, quoniam asserit Philosophus esse uerisimile altitum decipi, & fortem superari: quod Agathonis testimonio confirmauit, qui uerisimile esse dixit multa præter uerisimile fieri. Sciendum est, Aristotelem de hoc uerisimilis genere, sub finem libri secundi Rhetorices agere: quo etiam loco Agathonem citat, dicens huiusmodi uerisimile non simpliciter, sed quiddam uocari: uam multa mortalibus usu uenire non uerisimilia, præterq̃ rationem omnem in dies ipso sensu comprobatur. idq̃ rationi consonum est, nam cum uerisimilia necessaria non sint, aliter quoque fieri possunt: igitur uerisimile est, præter uerisimile nonnulla fieri.

PARTICVLA. XCVI.

Καὶ τὴν χορὸν δι' αὐτὰ ἐπὶ τοιαύταις τῇ ὑποκειμένη, καὶ μέλει ἐστὶν τοῦ ἄλλου, καὶ συναγαγόντες αὐτοὺς, καὶ ὁμιλοῦντες παρ' ἑνὸς τοῦ αὐτοῦ, ἀλλ' ὅσοις παρὰ Σοφοκλέους τοῖς δι' Ἀριστοτέλους * μᾶλλον τῷ μένῳ, ἢ ἄλλοις τραγῳδίας ἐστὶ. δι' ὃ ἡμῶν ἡμεῖς οὐκ ἐξέστην ἀλλ' ἄλλοις ἡμῶν τῷ τοιοῦτον. καὶ τὰ τὰ διαφέρει, ἢ ἡμῶν ἡμεῖς οὐκ ἐστὶν ἢ ἄλλοις εἰς ἄλλο ἀρμόττειν, ἢ ἡμῶν ἡμεῖς οὐκ ἐστὶν ἢ ἄλλοις εἰς ἄλλο ἀρμόττειν.

Chori summam penes unum duntaxat ex hiſtrionibus eſſe oportet, totiusq̃ partem eſſe: uti autem concertationibus, non ſicut apud Euripidem, ſed ſicut apud Sophoclem. reliquis uero conſeſſa potius ea ſint, quæ ad ſuſceptam pertinent fabulam, quàm quæ ad aliam Tragicam: quapropter intercalare concinunt. Huiusmodi ſanc rei initium primum ab Agathone ſumptum. Aiqui quidam differt inter canere intercalare, locutionem uel illam, quæ aliud ex alio neſcit, integrumq̃ Epifodum?

EXPLANATIO.

Posteaquam Philosophus poetas totis neruis contendere oportere dixit, ut rectè fabulas & ſoluant, & connectant, item cauere, ne cōstitutionem epicam in dramatibus efficiant: nunc circa chorū, quid eis agendum ſit, docet. & cū chorus interdum loquatur, interdum uerò canat, chorum uicem unius hiſtrionis ſubire iubet, idq̃ magis declarans inquit: TOTIVS' QVE PARTEM ESSE: VT. AVTEM

CONCERTA-

CONCERTATIONIBVS hoc est socium cum aliis histrionibus fieri, in eademque re laborare : hoc est nihil dicere, uel canere, quod ad fabulam spectans nō sit. NON SICVT APVD EURIPIDEM, SED SICVT APVD SOPHOCLEM, Euripides enim chorum, non multa, Sophocles uerò multa loquentem introducit. Ratio autem est, quoniam cū semper chorus ab ingressu ad finē usque permaneat in scena, turpe admodum uidetur, tot histriones ociosos tam diu manere. cū enim personis opus sit, quibus mutui sermones fiant, cur si in scena chorum habemus, eo potius non utimur, quā nouā personam fingamus ? Cū igitur chorus histrionis unius subeat uices, perpetuoque in scena maneat, ipsum ita saepe loquentem introducere debemus, ut actiones illius pars fiat : unde hac ratione Sophocles Euripidi praeferendus est. Chorus enim apud Euripidem magna ex parte non loquitur, ita ut non uideatur esse persona, ex qua actio illa constituatur, nec esse totius pars : cū uerò canit, cātus ad rem spectare non uidetur. Subiungit deinde, quōd cantus chori reliquorū poetarum non sunt magis fabulā, quā alterius Tragediā : quocirca recentiores canunt *ὑμνολογία*, hoc est quoddam cantilenā genus ad rē non faciens. atq; huius rei Agathon primus auctor exitit : quē quidē reprehēdit, cū inquit : AT QVI QVĪDNAM DIFFERT INTER CANERE INTERCALARE, LOCUTIONEMVE ILLAM, QVAE ALIVD EX ALIO NECTIT, INTEGRVMQVE EPISODIVM ? Sensus est, si licet in fabula chorum introducere, qui res non magis ad fabulam, quā agitur, quā ad aliam Tragediam spectantes canat, quid prohibet, quin alterius fabulā partem accipiamus ; eamque in nostram inferamus ; inimo totum alterius fabulā episodium, in eam quam agimus, transferamus ? Quod cū absurdum sit (debent enim partes ita esse propriae, ut alteri conuenire non possint) non conuenit choros canere intercalare ; quoniam fabulā non est proprium.

ANNOTATIONES.

Possēt alicui fortē uideri, Aristotelē sermonem chori Sophoclis, ei, qui sit ab Euripide pretulisse : quoniam Euripides non semper unam, eandemq; personā tucatur. Mihi tamen ea, quam in explicatione uerborum diximus, sentētia magis congrua uidetur. τῶς δ' ἁλωπύς τὰ διδύμια μάλιστ' ἔμνη, ἢ ἄλλος ἰαγυδίας ἐστὶ δι' ὁ ὑμνολογία ἔδειξεν, πρῶτον ἀρχαῖος Ἀγαθὸν ὅτ' τοῦτο. καὶ τοὶ πειραφίλοι, ἢ ὑμνολογία αὐτῶν, ἢ ἔργον ὅτι ἄλλο ἐκ ἄλλου ἀρμόσθην, ἢ ἐπινοήσθην ὅλον ; Hæc Pacius ita uertit.

- “ RELI QVI S. uerò concessa potius ea sint, quæ ad susceptam pertinent fabulā,
 “ quā quæ ad aliam Tragediam. quapropter intercalare concinunt. Huius
 “ modi sanè rei initium primum ab Agathone sumptum. Atqui quid nam differt inter canere intercalare, locutionemue illam, quæ aliud ex alio nectit, inter
 “ grumq; EPISODIVM ? Pars hæc difficillima est. Primum quidem, siue inter-

petremur

τῶν δαιμόνων, οἱ τοῖς πᾶσι ἑταροῦντες κείνῳ. ἔτι γὰρ ἴδιον μᾶλλον ἰκάνει ἢ μάλιστα. ἔτι δὲ
 κρεῖττον δαίμονος ταῦτα, ἔστι ἡσδὲ ἢ λόγῳ δὲ παρασκευάζονται. μέγας δὲ τέρας πῆ, π
 ἀποδεικνύεται, καὶ τὸ λυσιπ. καὶ τὸ πάλιν παρασκευάζει. ὅτι, ἴλιον, ἢ φόβον, ἢ ἀγρίαν, καὶ
 ὅσα τριῶντα, καὶ ἐπὶ μέγιστον, ὅσῳ περὶ ὅσα. † δῖλοι δὲ ὅτι καὶ οἱ τοῖς πᾶσι ἑταροῦντες ἀπὸ
 ἡτῶν αὐτῶν ὡς αὐτὸς χρεῖται, ὅτ' αὐτὸς ἴλιον, ἢ δεινὸν, ἢ μέγιστον, ἢ ἐκείνῳ δὲ παρασκευάζει
 πάλιν ποσὺν διαφέρει, ὅτι τὸ μέγιστον φαίνεται αὐτῷ δεινέστατον, τὸ δὲ οἱ τοῖς λόγῳ ἡσδὲ
 ἢ λίαντος παρασκευάζεται, καὶ παρὰ τὴν λόγον γίγνεται. π γὰρ αὐτὸς τὸν λίαντος ἔχει,
 ἢ φανερὸν ὡς αὐτὸς, καὶ μὴ ἔστι τὴν λίαντος.

Iam utro cum de his omnibus dixerimus: reliquum est, ut de Dictione,
 atque Sententia agamus. Tamen si de sententia in ijs, quos de Rhetorica
 scripsimus libris: ut quod eius uia rationis magis proprium sit, differui-
 mus. Ad sententiam ea omnia pertinent, quae cunque oratione adstruere
 oportet. cuius partes erunt ostendere, soluere, perturbationes praeparare,
 sicuti misericordiam, timorem, iram, ceteraque huius generis: adhaec, exagge-
 rare, ac diminuer. † Constat autem supradictarum partium rebus accom-
 modata afferre oportere: cum uidelicet uel miseraibilia, uel grauias, uel mira,
 uel uerisimilia adstruenda sunt. in quibus tamē haec habenda distinctio est:
 quod aliqua quidem nullo doctrinae adminiculo apparere necesse est: ali-
 qua uero sermone ipso dicentem praeparari, ac uel etiam sermonis eueni-
 re. Quod enim dicentis manus esset: si non quidem sermonis uel, grata
 esse uiderentur?

EXPLANATIO.

Cæteris expeditis partibus, quæ in Tragediam qualitatem aliquam
 imprimunt, item de componendi modo: nunc se transitum ad alia
 facere declarat. quamobrem auditorem optimè ad sequentia exci-
 pienda praeparat; deinde proponit, quæ in sequentibus pertractabit,
 cum inquit: IAM VERÒ CUM DE IIS OMNIBUS DIXERIMUS;
 RELIQUVM EST, VT DE DICTIÖNE, ATQVE SENTENTIA
 AGAMVS. Verum pro iis, quæ ad sententiam pertinet, relegat lecto-
 rem ad ea, quæ in libro secundo de Rhetorica dicta sunt: id enim
 facultatis illius magis est proprium. Subiungit autem, quæ ad diuinas
 spectant, & inquit ea omnia esse, quæ sermone struere oportet: quorū
 partes sunt, probare, refellere, perturbationes ciere, ut misericor-
 diam, timorem, iram, & cætera huiusmodi, odium scilicet, gaudiū, &
 similia: præterea augere, imminuere. Hæc autem sumenda sunt in
 dramatibus ab eisdem Ideis, à quibus etiam orator accipit. Cum
 poeta uult aliquid demonstrare, aut soluere, eisdem utetur, quibus
 & orator. si enim augere, uel imminuere, eisdem figuris & locis, qui-
 bus & orator utetur, item cum perturbationes ciere uult, eisdem ute-
 tur,

tur, quibus & orator, cum ei propositum est perturbationes mouere. Differentiam deinde inter poetam, & oratorem constituit, cum eadem ab utriusque trahuntur. & ait poetam, si uerbi gratia, augere quid uult, aut imminuere, aut aliqua efficere, quæ oratione comparantur, his perinde uti oportere, ac si citra doctrinam, ac studium ab eo fieri uideantur. quæ uerò ab oratore fiunt, ita preparari debent, ut ab oratore inuenta, excogitata, factaq; uideantur. QVOD ENIM DICENTIS MVNVS ESSET, SI NON QVIDEM SERMONIS VI, GRATA ESSE VIDERENTVR? quasi dicat orator sine ullo munere appareat, si ea in oratione non ab eo comparata uideantur.

ANNOTATIONES.

Ambiget fortè aliquis, cum de apparatu, & melopœia nihil dictum sit, num de eis præter sententiam, & dictionem aliquid dicendum sit. Huic respondemus, Aristotelem superius de iis egisse, cum præter has duas partes Tragœdiæ esset perfectam monuit: cum itidem dixit melodiam uim suâ omnibus manifestam habere, & musicam uocalem omnibus aliis suauiore esse: item apparatus arte carere, magisq; ad choragum, quam ad poetam spectare. Ex hoc cõtextu maximam inter Rhetoricam ac Poeticam, similitudinem ac affinitatem esse deprehenditur, cum ipsæ sibi uicissim auxilium præsent. quæ enim ad sententiam spectant, exactius in Rhetorica: quæ uerò pertinent ad dictionem, in Poetica diligentius pertractantur. Sed cur rhetori magis est proprium agere de sententia? An, proprium rhetoris est loqui ut persuadeat: quàm obrem potissimum circa sententiam uersatur, probando, reuellendo, perturbationes sciendo, amplificando, imminuendo: quas esse sententiæ partes dictum est. poeta uero imitationem omni studio sibi proponit, iisque quantum imitationis opus est, utitur. illis igitur orator liberius, poeta uerò parcius utetur. Sciendum est, sententiam, qua de Aristoteles hic agit, nō esse eā, quæ græcè *ῥήσις* uocatur, quā secundo de Rhetorica libro in quatuor genera diducit: sed per sententiam cogitationes, & sensus intelligit: græcè *διανοία* dicitur. in quo etiam sensu sexto Ethicorum libro sub principium accipit, & in Rhetoricis cum agitur de figuris sententiarum. nam sententia, alia simplex nudaq; alia uerò ornata: siquidē demonstrare, soluere, orare interdum, nonnunquam etiam citra fucum sit. Quæ autem ad *διανοίαν* spectant, ab Aristotele tum in primo, tum in secundo de Rhetorica libro absoluta fuerunt. ἡ δὲ ἁλὸς δὲ οἱ, καὶ οἱ τῶν πραγμάτων ἀπὸ τῶν αὐτῶν ὡς ἐν δὲ αὐτοῦ, ὅτ' αὖτ' ἡ λυσιπύ, ἡ δὲ ἀνὰ, ἡ μεγάλη, ἡ ἐκ τῶν διὰ παρασκευῶν. Paccius hæc ita uertit. C O N S T R A utem supradictarū partium rebus accomodata asserre oportere: cum uidelicet uel miserabilia, uel grauia, uel mira, uel uerisimilia astruenda s u n t. Mea autem sententia lapsus facilis in mendum totam hanc partem corrupit: quod non animaduertens Paccius partem hanc recte uertere non potuit. Vox * *πράγματα* expungenda est, atque in eius locum reponi debet *πρακτικόν*. nam statim subiūgit, quomodo dramatici poetæ ac rhetores illi diuersimode utantur. sensus autem est, quod in dramatibus à Rhetorica mutuare debemus, quæ ad sententiam spectant: dictum enim iam est id illius negotii esse magis peculiare. Verbum autem * *ἐδωκ'* in calamo exarato Lampridii libro legitur *ἰδωκ'.* utraque lectio stare potest: mihi tamen secunda magis arridet, nam & rhetores alii de ideis agunt. Per Ideas autem species, siue locos, unde illa comparantur, intelligit Aristoteles: uerbi causa locos soluendi, augendi, perturbationes sciendi, & ita de reliquis. Præterea Paccius, cum inquit:

cusatio, quæ digna sit studio, ad Poeticam refertur. Nam quis, obsecro, in his peccatum esse suspicetur, quæ Protagoras accusat? si quis uidelicet, dum precari se existimet, interim præcipiat? hoc pacto: Iram pande Dea. quandoquidem (inquit ille) iubere aliquid fieri, uel non fieri, præceptum est. Quapropter jaceat hæc consideratio perinde ac alterius facultatis, non autem Poeticæ propria.

EXPLANATIO.

Aggreditur secundum, quod proposuerat, primo iam absoluto: nimirum de dictione. cuius unum genus contemplationis est circa dictionis figuras, id est pronuntiandi modos, quas hypocritarum ars callere debet. itē, QVI HVIVSCEMODI ARTI PRÆSIT: id est choragi artifex. uerbi causa, quomodo proferuntur uerborum modi, imperandi inquam, optandi, & huiusmodi. idem enim est, ac si diceret qui gestus dictioni sint admoventi, spectat ad histrionum artem; & ad choragum, qui artis Histrionicæ architectus est. Vocat autem figuras, quia gestus, & figuram uultus, ut rei, de qua dicitur, natura desyderat, uariare pronuntiando oportet, idque declarat exemplo: VTR QUID MANDATVM, QUID PRÆCES: id est, quæ figura sit mandantium, quæ præcantium, & ita de cæteris, de quibus in contextu dicit. Dixit autem pronuntiandi gestus Histrionicæ artis esse, & eius Architectonicæ, non autem Poeticæ; quoniam de horum notitia ignorantiaue, nulla quidem poetæ accusatio, quæ ad eius studium pertineat, fieri potest. Quod autem id genus studii ad Poeticam non pertineat consensu omnium probat. NAM QVIS, OBSECRO, IN HIS PECCATVM ESSE SUSPICETVR, QUAE PROTAGORAS ACCVSAT? quasi dicat ridicula illa accusatio, & ab omnibus spernenda. & subiungit Protagoræ in Homerum increpationem. ea autem erat, quod precari uolens Homerus, imperat, cum Iliados initio ait: Μῆν' ἔν' Ἀχαιῶν. id est, Iram pande Dea. quandoquidem ille, scilicet Protagoras, iubere aliquid fieri, uel non fieri, præceptum esse dicat, non autem precationē. uerbum enim, PANDE, est in modo imperandi, non autem precandi. itaque Protagoræ exemplo conclusit nullū esse, qui poetæ talia crimina obiiciat. QUAPROPTER FACIESAT HÆC CONSIDERATIO, PERINDE AC ALTERIVS FACULTATIS PROPRIA, id est Histrionicæ artis, uel eius Architectonicæ, ut supra dictum est: & ob id in Poetica minimè pertractanda.

ANNOTATIONES.

Aueroes in sua paraphrasi, quid per figuram intelligere debeamus, rectè declarauit, cum ait: intelligo, per figuram sermonis figuram annuntiantis, & figuram

ταυτὰ πάλιν γινώσκοντες ἀκούειν, οὐκ ἔστι γὰρ, καὶ τὸ δὲ πῶτα δὲ διαφέρει ἡ φύσις τῆς φωνῆς. ὡς πάλιν, ἡ ἀκούσις, ἡ φιλότης, ἡ μέση, ὅτι ἐκκαλύπτει, ἐπὶ δὲ ὁρίεται, ἡ βαρύνεται, ἡ τῷ μέσῳ, πρὸς δὲ ἐν ἑαυτῷ οὐ τῶν μετακείνων προσέκειναι ἐκαστῶν.

† *Hæc uocalis, siue semiuocalis, aut etiam muta appellatur. Vocalis, quæ sine ulla prorsus adiectione sonum, qui exaudiri possit, reddit. Semi-uocalis, quæ non sine adiectione: ut ε, ε. Muta, quæ cum adiectione per se nullum omnino sonum reddit: adiuncta uerò his, quæ aliquam uocem reddere exaudiri potest: ut γ, ς, ϛ. Hæc differunt inter se figura oris, locis, aspiratione, tenuitate, longitudine, breuitate, acumine præterea, grauitate, inflexione. de quibus sanè in his, quæ ad metra pertinent, consideratio propria est.*

EXPLANATIO.

Definito elemento in uniuersum, nunc singillatim partes declarat. Vocalis (inquit) citra conatum, & uim uocem habet, quæ exaudiri potest. Hæc descriptio ex actione, aut proprietate desumpta est: erit autem integra definitio, si proprietas hæc definitioni elementi in hunc modum adiungatur: nimirum, ut uocalis sit uox indiuidua, quæ suapte natura uocem intelligibilem efficere potest, & quæ sine conatu exaudiri potest. Semi-uocalis, quæ cum conatu audiri potest, hoc est sonum efficere: ut ε, & ς. cui elementi definitio addenda est, ut supra de uocali fecimus: sed Aristoteles breuitatè studens, eam consultò prætermisit. Muta uerò, quæ cum conatu per se quidem nullam habet uocem, cum his uerò iuncta quæ uocem aliquam habet, auditur: ut γ & ϛ. Per conatum autem Aristoteles intelligit, uehementem, ac ualidam è trachea arteria spiritus emissionem, quæ nos uti oportet, si solam semiuocalem proferre uolumus: at in uocalis pronuntiatione nulla uis, nulloque conatu indigemus. item si mutam seorsum conamur proferre, quocunque etiam adhibito conatu, nunquam id fiet: uerum si alteri literæ uocem aliquam habenti, (quod dictum est propter semiuocales, quæ uocem aliquam habent) addatur, habebit & ipsa uocem. Subiungit deinde omnium elementorum mutuam differentiam: quam tamen non exequitur, cum metricæ sit facultatis: quæ tamen Poeticæ subiicitur, cum ait: *HÆC DIFFERUNT INTER SE FIGURA ORIS.* quoniam aliqua, uerbi gratia hiulco ore proferuntur, aliqua rotundo. Locis etiam differunt, quoniam literæ in diuersis oris locis proferuntur. Differunt præterea lenitate, & asperitate, ac reliquis, quæ in contextu numerantur.

ANNOTATIONES.

† Ταύτας δὲ μέτρα ὅντων φωνῶν, καὶ τὸ ἀκούσιον, καὶ ἀφαιρῶν. Hæc ita uerti debent.

HVIVS

MVIVS AVTEM PARTES SVNT VOCALIS, SEMIVOCALIS, ET MV
T A. *ἔστι δὲ φωνὴ μὲν αὐτὴ προσβολὴς ἔχει φωνῶν ἀκασίω.* Pacius hæc ita vertit. VO-
CALIS, QUAE SINE VLLA PRORSVS ADIECTIONE SONVM, QVI
EX AVDIRI POSSIT, REDDIT. *ex quæ uerisimè uerborum ipse intelligit, quod*
vocalis ea sit, quæ citra alias literas exaudiri potest: qui sensus uerus quidem
est: tamen uox προσβολὴς, si accipiatur, ut ualeat pro adiectione, mutæ definitio
ni nõ quadrabit: In qua tamen definienda eademmet uetur. Quare non adie-
ctionem, sed conatum, siue uim significare uidetur: quod Dionisii Halicarnas-
sei testimonio in uolumine Rhetorũ græcorum confirmari potest, cum ait: *φω-
νῆς μὲν ἐκάλουν, ὅτε καὶ καθ' ἑαυτὰ φωνήεντα, καὶ μετέπειτα, καὶ ἐπὶ αὐτοπαλὶ, ἐμὲ-
φωνα δὲ, ὅτε μὲν μὲν τῶν φωνηέντων κρείττονος ἐκείνου, καὶ ἑαυτὰ δὲ χεῖρον π, καὶ ἐκ αὐ-
τοπαλὸς. ἀφωνα δὲ, ὅτε, ἐπὶ τοῖς πλάσι, ἐπὶ τοῖς ἐμπλησίοις φωνῆς ἔχει καθ' ἑαυτὰ, μετὰ
ἧρον δὲ καὶ φωνήεντα.* Verum cum de clemētis singulis diffusè Halicarnasæus tra-
ctet, qui numerum literarum vires scire cupit, eū adeat. Dubitatur, quomodo
ad Poeticam non spectet de literis contemplari, præsertim quæ & breues, & lon-
gæ sunt: cum alteram poeticæ causam carmen posuerimus, ad carmina autem
conficienda syllabarum quæritatem, quæ ex literis oritur, dignoscere oporteat.
Respondetur, artem quidem Metricam inferuire Poetis, & eius ministram esse,
eoque eam poetis cum pangunt, usui esse, & Poeticam Metricæ artis auxiliò in-
dulgere; nam ex hac regulas recti numeri, ac suauis soni conficiendi inue-
niuntur: uerum aliud est quopiam indigere & eodem uti, aliud uerò de eo agere ac pertra-
ctare. Poetis quantitate quidem syllabarum utitur, de ea tamen non pertractat:
quoniam id ab alia facultate, quæ Metrica uocatur, mutuo sumit. Quod autè de
syllabarum quæritate dictum est, ad alias etiã literarũ affectiones referri debet.

PARTICVLA .C.I.

*Σύλλαβὴ δὲ ἐστὶ φωνὴ ἁπλοῦς, συνθετὴ δὲ ἀφώνη καὶ φωνῶν ὁχλῶν. καὶ γὰρ τὸ γγ
αἰὼν πῶς αὖ συνθετὴν μετὰ τοῦ α, αὐτο, τὸ γγα. ἀλλὰ καὶ τὰς τὰς διαφορὰς τὰς διαφορὰς τὰς
μεταξὺν αὐτῶν.*

*Syllaba uox est nihil penitus significans; composita ex muta & uocem
t aliquo pacto habente: nam γγ etiam absque a syllaba est: & cum α, uelut
γγα. sed harum differentias examinare, metricæ artis est.*

EXPLANATIO.

Seriem propositarum rerum secutus, egit de litera: nunc de sylla-
ba pertractat, quam esse uocem non significantem dicit, ea scilicet ra-
tione, qua syllaba est, & alterius pars, quod autè dixit: COMPOSITA
EX MUTA ET VOCEM ALIQUO PACTO HABENTE: sciungit
syllabam ab elemento, quod simplex est. Verum, quoniam dictum
est, semiuocalem habere uocem, quanquam non eo modo, quo uoca-
lis, alicui mirum uideri posset, syllabam quidem ex muta cum quauis
litera uocem habente coniuncta fieri posse: iccirco sui dicti Philoso-
phus rationem afferens, obiectionem remouet, dicens. etenim γγ,
sine α, & cum α, ut γγα syllaba est. sed de syllabarum differentia,
quæ scilicet longa, & quæ brevis, quæ uel media: item quæ aspira-
ta &

ta & tenuis & circumflexa, aspera lenis procera barbara, & similia Metricæ artis sunt contemplationis.

ANNOTATIONES.

Mirum alicui uideri posset ac falsum, syllabam nō significare: quo niam multæ reperiuntur, quæ significant, ut dictiones sunt unius syllabæ. An, non ut syllabæ, ac ut sunt in toto partes, significant, sed ut dictiones sunt. Dubium præterea est, quomodo rectè ab Aristotele dicatur syllabam esse compositam ex muta, & uocem habente: quo sanè dicto uidetur syllabam quamecunque necessarè ex muta constare oportere; quod tamen prorsus falsum uidetur. quoniam, si Sara uocetur, quo sanè uomine mater mea felicis recordatiōis appellabatur, nomen illud duarum syllabarum erit, in quō nulla prorsus reperitur muta. An, illæ semiuocales non semiuocalium, sed mutarum subeunt rationem, ob uocalis sonum, qui semiuocalem antecellit: semiuocales uerō naturam suam seruant, cum post mutas ponantur. Dixerit aliquis, uocis huius, amor, prima syllaba est *a*, cuius nec muta, nec semiuocalis pars est. Dicimus ex Appollonio Græco; quem Priscianus sequitur, uocales abusiue syllabas dici. Sed mirabitur fortasse quispiam, Aristotelem dicere syllabam constare posse absque uocali, ex muta scilicet, & semiuocali: quoniam syllaba seorsum enuntiari potest, quod absque uocali fieri nequit. Cui sic posse satisfieri puto, mutam quidem cum semiuocali tantum enuntiari posse, sonum tamen eam syllabam adeo apertum, ac si uocalis etiam accedat non habere: quoniam semiuocalis, ut ipsa uox iudicat, penè uocem habet: quare syllabam quoque penè sonoram facit. Aristotelem autem huiusce fuisse sententiæ confirmari potest ratione. nam cum composita ex iis quæ prius dissidebant, aptis tamen componi componantur: muta & semiuocalis cū & ipse dissideant, quanquā non adeo ut uocalis & muta) cōponi simul etiā citra uocalē poterunt. Præterea superius dixit semiuocalē habere uocē *μῦτα* *πρὸς βάλαι*: si igitur semiuocalis sola proferri, atque enuntiari potest, ut antea dictū est, quid prohibebit, si etiam mutæ admoueatur, ne suum retineat sonū, simulque cum ea enuntietur? non ne & illa uox *μῦτα*, quæ latine ualeet *E N I M*, indicat aperte Aristotelem id sensisse, quoniam dicti sui causam reddit, occurrens obiectiōni, quod Aristoteli ualde familiare est. De syllabis lectorem ad Halicarnassē in uolumine Rhetorum græcorum, quod etiam de literis fecimus, relegamus: id unum ex eodem auctore admonentes, huius illum esse sententiæ, ut inter longas, & breues syllabas dentur & longiores, & breuiiores. quod, ut planius fiat, eiusdem exemplo utemur. *ἰδὲς* (inquit) primam syllabam breuem habet, quod si addatur *ε*: ut *ἰδὲς*, prima adhuc breuis, sed longiuscula, quā cum dicebatur *ἰδὲς*: quoniam accedit litera *ε*. si præterea huic addatur ex literis mutis ipsum *ν*, & fiat *ἰδὲς*, longior est dictionis huius syllaba prima, reliquis prioribus syllabis: remanet tamen breuis. si tertia litera tali syllabæ addatur uidelicet *ς*, & fiat *ἰδὲς*, uocis huius prima syllaba breuis est, tamen longior, quā alia tres primæ syllabæ prædictarum dictionum. Hæc Dionysius Halicarnassæus: quæ tamen mihi non probantur. Nam cum poeta, & orator longum breueque confiderant, id quidem faciunt in motu sonoro: uox enim cum motu fit, & quanquā literæ, quæ uocalem antecedunt motu linguae & oris indigeant, ut proferantur, tamen quoniam ille motus ante uocalis prolationem absque sono fit, ideo à poeta & oratore non consideratur: quocirca non longior sentitur sonus, cum dico *ἰδὲς*, quā cum dico *ἰδὲς*. Quod si quis mordicus omnino contendat, longiorem esse inter breues primam syllabam huius uocis *ἰδὲς*, breuissimam uerò inter breues supra dictas esse, primam huius uocis *ἰδὲς*: sciat is illud longius

gius esse insensibile, neque à poeta id cōsiderandum. nam si secus dicitur, quomodo causam asferre possumus, quòd uocales efficiuntur longæ positione (ut uocant) cum duæ sequuntur consonantes : si uerò tres præcedant, nihilominus remanent breues : nullam sanè aliam ob causam, nisi quam nos supra diximus. In eandem quoque causam referre debemus, cum aliqua syllaba post uocalem duas habens consonantes, breuis est. sed hæc uideant, qui Metricæ rei uacant. Id tamen fateor, ac prædico multum referre tum in soluto, tum in metrico sermone, plurium ne, an pauciorum syllabarum, lenium, uel asperarum syllabæ sint. sed quæ à nobis supra dicta sunt solum ad longitudinem & breuitatem syllabarum ab Halicarnalco positam spectant. Paccius in cōtextu addidit uoces duas uidelicet † ALIQUO PACTO: quæ in Græco non leguntur: sed ipse clarioris intelligentiæ gratia suppleuit.

PARTICULA . CII.

Συνέστις δὲ ἐστὶ φωνὴ ἄσημος, ἢ τῇ καλῶς, ὥς τοῦ φωνῶ μὴ συνσηματικῆν, ἢ πρὸς τοῖς φωνῶν τὴν φωνικῆς συνήθειαν, καὶ ὡς τῇ ἀκροῖ, ἢ ὡς τῇ μέσῃ, * ὡς μὴ ἀρμόδιον εἰ ἀρχὴ ἢ λῶγον πρῶτον * καὶ αὐτὸν, οὐκ, μὲν, ἤτοι, δὲ, † ἢ φωνὴ ἄσημος ἐκ πρῶτου μὲν φωνῶν μὲν, * συνσηματικῆν δὲ πρὸς πρῶτον μὲν φωνῶν.

Coniunctio uox est minime significans : quæ nec impedit, nec efficit aliquam uocem significare, apta quidem ex pluribus uocibus componi, extremo atque medio orationis congruens : quam quidem in initio orationis suapte natura poni minime conuenit: ut μὴ, ἴτα, δὲ: siue uox per se quidem minime significans ex pluribus uocibus unam, apta uerò uocem unam significatam reddere,

EXPLANATIO.

Post literam, & syllabam, coniunctionem tanquam simplicio rem, & à nominis natura recedentem magis aggreditur. nomen enim coniunctione, & articulo magis perfecti, & compositi rationem habet. articulus autem quanquam non significet, magis tamen ad nominis naturam accedere uidetur. & ideo de coniunctione nunc, paulò post autè de articulo dicit. Conuenit autè coniunctio cū prædictis, quòd est uox non significans, hoc est nullā certam rē designās. Differentiam subiungit inquires, quæ nec impedit, nec efficit uocem aliquam significare. Loco autem differentiæ posita est coniunctionis proprietas : cuius natura est, uoces, quas coniungit, non immutare, ut aduerbia negandi. ac si dicitur, si homo est, animal est, nihil ex cōiunctione si, immutatur, hoc est ei nec ueritatem, nec falsitatem præbet. Quid autè intelligat per VOCEM VNAM SIGNIFICANTEM (ita enim sonant uerba græca) explicat inquires: VNAM, EX PLVRIBVS VOCIBVS APTAM COMPONI: id est orationē unam, non autem dictionem unam. quæ (inquit) coniunctio ponitur & in extremis, id est in principio, & fine: & in medio uocis, scilicet

unius

unius ex pluribus compositæ: nisi per se, suaque natura in principio orationis poni postulet, ut *μὲν, ἔπειτα, δὲ*: hæc enim particula semper in principio ponuntur. nam si de duobus habendus sermo est, dicemus, *ἢ μὲν ἔστιν ἀγαθόν, ἢ δὲ φαῖλον*. nunquam autem præponitur *ἢ*, cui postea sequatur *μὲν*. Item *ἔπειτα*, semper in principio, ad quam postea sequitur *ἢ*: contra uerò nusquam reperitur *δὲ*. præterea cum oratio nem exordimur ponitur. patet autem hoc ex hoc opere. nam præposito procemio, opus aggressurus, ita exorditur. *ἔπειτα οὖν δὲ, καὶ ἢ τὰ γὰρ ἡμῶν πόλεις*. & quæ sequuntur. Addit & aliam definitionem sumptam ex coniunctionis proprietate, quæ est ligare, atque uincire sermonem. ea autem est huiusmodi. **CONIUNCTIO EST VOX PER SE QUIDEM MINIMÉ SIGNIFICANS EX PLURIBVS VOCIBVS VNAM, APTA VERÒ VOCEM VNAM SIGNIFICANTEM REDDERE.** hoc est, coniunctio orationem ex pluribus uocibus significantibus conflatam unam facit.

ANNOTATIONES.

Aduertendum est, uocem *ἢ* *πρὸς* ita Paccium legere, ac si esset in recto, diceretur *πρὸς*. magni autem refert an hoc, uel illo legatur modo. si enim, ut Paccius, primum uulgata lectio peruertitur, deinde sensus corrumpitur. nam si legatur *πρὸς*, hoc est apta, oportet hanc uocem coniungere cum uoce superiore, scilicet coniunctio: ut sensus sit, coniunctio suapte natura est apta ex pluribus uocibus componi. At *ἢ*, quæ coniunctio est, quomodo ex pluribus uocibus componatur, non uideo. Quod si per uoces intelligamus literas, hætenus non uidimus, literas ab Aristotele uoces esse nuncupatas. Præterea per quâ ineptus esset hic sensus: nimirum, quod coniunctio sit apta ex literis componi. illud præterea aduertendum, nullum esse incommodum, unius rei plures dari definitiones, si secundum diuersas actiones, & cõsiderandi modos dẽtur: quod in coniunctionis definitione dignoscitur. primum enim definitur, non ut opus coniungendi respicit: deinde secundam affert definitionem, quatenus orationem coniungit, ac unam facit. *καὶ ἢ* uerò rectius mea sententia legetur, si ultima expungatur littera, & legatur *καὶ ἢ*. hoc est **PER SE**. In libro Illustrissimi Diegi de Mendoza ita legitur: *ἢ ὅτι ἄσματος, ἢ ἐκ πλεόνων μὲν φωνῶν μίας, ἢ μίας φωνῆς ἢ πλείων πρὸς μίας, ἢ συναρπάζει φωνῆς*. sed uulgata lectio mihi probatur. Hæc autem ratione hanc itidem lectionem adduxi, ut uocem *φωνῶν*, cum uoce *συναρπάζει*, coniungendam intelligeremus. post uocem uerò *μίας*, itatim apponenda est uirgula, quæ significemus consequenti uerbo iungi eam non debere: Quod autem Aristoteles hac secunda definitione coniunctionem definiat, ea scilicet ratione, quæ orationem unam facit, ex eodẽ libro de Rhetorica haberi potest, cum ait: *οὐδὲ γὰρ οὐ πῶς τὴν πρὸς*. hoc est, coniunctio multa facit unum. Aliquas præterea coniunctiones necessario præcedere, alias uerò sequi eodẽdem etiam loco declarat: unde uideri potest locum hunc rectè fuisse explicatum, *ἢ μὲν ἀρχὴν*, aliqui excusi codices ita legunt: quam lectionem uetus nouaq; tractatio sequuntur. alii uerò, in quorum numero est etiam Aldi impressio, legunt *ἢ quæ lectio absque dubio præferenda est, præsertim cum uideamus in tertio de Rhetorica Aristotelem agentem de coniunctione, dicere aliquas præcedere, aliquas uerò necessario sequi. Quocirca pars hæc ita uerti debet.* **NEC CONIUNCTIO**

VENIAT

VENIAT IN PRINCIPIO SERMONIS PONERE PER SE. Secundā etiā definitionem malē uertit Paccius. ita autē uertenda est, uidelicet: *AVT VOX SIGNIFICATIONIS EXPERS, EX PLVRIBVS QVAM VNA VOCIBVS, SIGNIFICATIVAM VERO APTA EX SVI NATVRA FACERE VOCEM VNAM.* Verū quoniam ubi legitur *μῆς*, alii codices legunt *μίας*, si uox *μίας*, secundo loco posita expungatur, apertissima erit lectio hunc in modum. aut uox significationis expers, ex pluribus uocibus unam significantem apta facere uocem. Et sensus est, quod coniunctio expers est significationis, sed orationem significantem ex pluribus uocibus confectam, apta est ex sui natura unam efficere. Codices alii ita habent: *ἰφανὶ ἄσμεθ' ἐν τῷ λόγῳ μὴ φωνῶν σμερσι καὶ δι' τοῦτον τὸν σκοπὸν μίας σηματικῶν*, quod si uerbum *σμερσι* castigetur, & *σμερσι* πῶς scribatur per *σ* non autem per *ς*, quo lapsu nihil facilius, addaturq; uox *ς*, quæ in exemplari Illustrissimi Mendozæ reperitur, erit lectio huiusmodi planissima: *ἰφανὶ ἄσμεθ' ἐν τῷ λόγῳ μὴ φωνῶν σηματικῶν δι' τοῦτον τὸν σκοπὸν μίας σηματικῶν φωνῶν*. hoc est, *VEL VOX EXPERS SIGNIFICATIONIS, QVAB EX PLVRIBVS QVIDEM VOCIBVS, SIGNIFICANTIBVS AVTEM, FACERE APTA EST VNAM, SIGNIFICANTEM VOCEM.* quæ lectio præ cæteris omnibus mihi probatur, quoniam apertissima est, ac uera: explicata tamen, ut nos antea explicauimus, nempe quod coniunctione oratio sit una.

PARTICVLA. CIII.

Ἄφεςθ' ὁ ἐστὶ φωνῆ ἄσμεθ', ἢ λέγει ἀρχῇ, ἢ τέλος, ἢ διωριστὸν ἐλπί, αἶσα, ἢ φωνῆ, ἢ τὸ πᾶν, ἢ τὴν ἅλῃ. ἢ φωνῆ ἄσμεθ', ἢ ἐν καλῶν, ἢ τὴν πᾶν φωνῶν μίας σηματικῶν ἐν τῷ λόγῳ σηματικῶν φωνῶν, ἢ ἐν τῷ λόγῳ μὴ φωνῶν σηματικῶν δι' τοῦτον τὸν σκοπὸν μίας σηματικῶν φωνῶν.

Articulus uox est minime significans, quæ uel principium orationis, uel finem, uel separationem ostendit, quemadmodum τὸ φωνῆ, ἢ τὸ πᾶν. *Oratio alia: siue uox minime quidem significans: quæ nec impedit, nec efficit aliam uocem significare, aptam ex pluribus uocibus componi, tam extremis quam medijs coherentem.*

EXPLANATIO.

Quoniam articulus quodammodo coniunctionis naturam sapit, cum aliqui cum inter coniunctiones posuerint, iure post coniunctiones Aristoteles agit de articulo. Cuius duas tradit descriptiones, dicēs, articulum esse uocem, quæ uel principium orationis, uel finem, uel separationem ostendit. principium, articuli illi ostendunt, qui in oratione præferuntur, quales sunt præpositiui: finem uerò, qui illis respondent subiunctiui: distinctionem uerò, quoniam ueluti digito id, de quo agitur, ostendunt: ueluti si dicatur, *τὸ πᾶν γινώσκουσιν, ἢ ὅτι μὴ οὐκ ἔστιν ἰσχυρὸν*. illud *τ*, ostendit id quod sequitur, esse id, quod tertium genus agnitionis posuit. Aristoteles autem duo ponit exempla, ut *τὸ φωνῆ, καὶ τὸ πᾶν*: hoc est, ut hæc uox *φωνῆ*, & hæc uox *πᾶν*. cū enim dico hæc uox, ostendo illam uocem, eamque ab aliis distinguo. Alteram deinde articuli descriptionem adnectit, quæ est eadem cum prima ipsius coniunctionis, dempta illa ultima parte, *ἢ μὴ ἀρμάτην ἐν ἀρχῇ καὶ*

γυνήκεν καὶ αὐτῇ. quod fortè ab Aristotele ea ratione factum est, ut ostenderet articulos à coniunctionibus penè non discrepare.

ANNOTATIONES.

Cur Aristoteles ultimam cōiunctionis particulam primæ descriptionis omisit? An, quòd articulo non cōuenit. coniunctiones enim in omni orationis parte poni possunt, quibusdam exceptis, quæ ita principium sibi uendicant, ut nunquam cum fine iungantur: quod de articulis dici non potest. In aliquibus codicibus calamo exaratis ita legitur, ὁ γυνήκεν καὶ αὐτῇ: quæ lectio mihi nō probatur. irrepfit autem hoc uitium ob librarii ignorantiam. nam Græci ostendere uolentes uerbum aliquid significare id, quòd sophistæ nostræ tēpēstatis materialiter uocant, uel nomen aliquod proprium, uirgulam supra illam dictionē superius ponunt: ut in exemplo nostro, ὁ γυνή. unica linea debet esse illa uox signata, hunc in modum, ὁ γυνή. forte autem uitio atramenti linea non fuit cōtinua, quod posteriores non animaduertentes de industria lineam, quæ una esse debebat, iuxta litterarum numerum diuiserunt. quòd si etiam uelimus scripturam hanc seruare, id cōmodè fieri potest, sed Aristotelis dignitati repugnāt. idē enim est dicere, ὁ γυνή, & dicere ὁ γυνή, & ita de aliis literis. nam hic nihil aliud uolumus, nisi quòd articulus rem ostendat, eamq; ab aliis seiungat: quod ita in literis, sicuti in dictionibus fieri potest.

PARTICULA. CIIII.

Ὁ γυνή. ἢ ἐστὶ φωνὴ συνθετὴ, σημαίνει αὐτὸ γυνή, ἢ μὲν ὁ ἐν δὲ ἐστὶ καὶ αὐτὸ σημαίνει. οὐ γὰρ τὸς διηκῶς ἐν γυνήκεν, ὁ γυνή καὶ καὶ αὐτὸ σημαίνει. οὐ γὰρ τὸ δὲ δὲ ὁ γυνή.

Nomen composita uox est, significans sine tempore, cuius aliqua per se pars nihil significat. nam & in compositis sic obseruamus, ut nullum per se separatum significet: ut in δὲ δὲ, in quo δὲ minime significat.

EXPLANATIO.

Præponit nomen uerbo, quoniam nomen rem significat, uerbum autem ipsum agere: at prius res est natura, quàm agat. quod explicans, quid sit, inquit: NOMEN COMPOSITA VOX EST. quoniam nullum est nomen una littera cōstans. SIGNIFICANS SINE TEMPORE. VOX SIGNIFICANS, facit differre à uocibus, qualis est blitiri, non significantibus, & à supradictis omnibus non significantibus: nomen enim alicuius rei nomen habentis nomen est. præterea si nominat, significat. Cùm autem dicitur in cōtextu, SINE TEMPORE, seiungitur nomen à uerbo, non quòd nomina omnino tempus non significant (annus enim nomē est, tempusquē significat) sed tempus (ut aiunt) nō con significat. uerbum enim primū actionem, consequēter autē & tēpus, in quo actio illa fit, significat. CUIVS ALIQUA PER SE PARS NIHIL SIGNIFICAT. per hoc distinguitur ab eo, quod dicitur animal rationale mortale, & à reliquis id genus orationibus. Remouet deinde obiectionē dicēs: NAM ET IN COMPOSITIS

T TIS

TIS SIC OBSERVAMVS, posset enim quis obiicere, quòd nomina duplicia significant, in quibus partes significare videntur : iccirco (inquit) in nominibus, & aliis dictionibus compositis, ut *διωκερ*, sic obseruamus, ut nihil per se separatim significet, ut & ipsum per se significans: hoc est non utimur illis nominibus duplicibus, ut significet id, quod in oratione significant, cum separata sunt. nā *καλλιππος* significat hominem unum, & unicum animi cōceptum : *καλλος* uerò; id est pulchritudo, separatū alium animi conceptū significat, & accidens: item *ἵππος* equus: ex quibus conceptibus nō efficitur cōceptus Callippi hominis. & ideo, ut cōstituunt uocem Callippus, non significant: nam si separētur, etiā nihil significant, ut in constitutionē Callippi hominis ueniunt, & ut eius hominis partes. quod Aristoteles ipse declarat exēplo, ut in *θεωρεω*, in quo *θεωρεω*, ut scilicet pars *θεωρεω*, minimē significat.

ANNOTATIONES.

Dixit nomen esse compositum; idq̃ sanē intelligi debet ex literis, uel syllabis. At cur non item de coniunctione, atque articulo pertractans, eas compositas esse uoces dixit? An, non omnis coniunctio, atque articulus composita uox est, ut *ι*, & *ο*: nomina uerò omnia composita reperiuntur. Ambigeret aliquis meritò, cur in nominis definitione, quæ hoc loco ponitur, non reperiantur particulae illæ, κατὰ συνθεσιν, cū in definitione nominis in libro de Interpretatione ponantur. aut enim illa redundat, aut hæc manca est. Huic obiectioni bifariā occurri posse cenſeo. primum quidem, dicendo uocem, * *συνθεσι*, corruptē legi: quoniam *κατὰ συνθεσιν* scribi debebat, hoc est ex impositione. adeo enim facili ob uocum similitudinem lapsus est, ut maxime credi posset macula locum hūc conspurcatum. Possumus quoque dicere ualere *συνθεσι* id, quod κατὰ συνθεσιν: quoniam compositio, de qua hūc agitur, ex literis syllabisq̃ constat. huiusmodi autem uox, aut actū, aut potentia ex impositione est. Sed cur differētiā Aristoteles nomini uerboq̃ communem, nō proposuit differētiæ, qua nō mē à uerbo sciūgitur: cōgruus enim magis hic ordo uideretur, ut cōmunia magis propria præcedant. Dicerem, eum consilio ordinem hūc seruasse, ut differētia, qua nomen ab oratione sciūgitur, ultimo loco poneretur: quoniam in posſremis de oratione pertractat.

PARTICVLA. .CV.

Ἐἵμα δὲ, φωνὴ συνθετὴ, σηματικὴ μετὰ χρόνου, ἢ καὶ μέρους σημαίνει καὶ αὐτὸ, αἰσθητὸν ὡς ἂν ἴππιν ὀνομάσκει. τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ ποιοῦν, ἢ λαλοῦν ἢ προσσημαίνει τὸ πῖπ. τὸ δὲ καθ' ἑα, ἢ βασιδία σημαίνει, τὸ μὲν, ὅτι περιέρχεται χρόνον, τὸ δὲ, ὅτι περιλαμβάνεται.

Verbum composita uox est, significans cum tempore: cuius (quemadmodum de nomine diximus) nulla per se pars separata significat. Etenim homo, siue album, nequaquam cum tempore significat: ambulat uerò, uel ambulauit cum tempore significat: illud quidem præſens, hoc præteritum.

Post

EXPLANATIO.

Post nomen merito agit de uerbo, deinde de casu. prius enim de iis, quorum sunt casus, tractandū erat: cuius definitio per ea, quæ de nomine dicta sunt penè est explicata. Dicit igitur uerbum esse uocem compositam, scilicet ex literis, significantem ad placitum, cum tempore: quod nomen præstare non potest: cuius (quemadmodum de nomine diximus) nulla per se pars separata significat: in qua re nomen, uerbumque conueniunt. Probat autem uerbum cum tempore significare dicēs: ETENIM HOMO, SIVE ALBUM, NEQUA QUAM CUM TEMPORE SIGNIFICAT: AMBULAT VERÒ, VEL AMBULAVIT CUM TEMPORE SIGNIFICAT. hoc est, tempus indicat, quando actio illa, aut fuit, aut est, aut erit.

ANNOTATIONES.

Ambigitur, cum ambulabit sit casus uerbi, cur id pro exemplo uerbi posuit? An, casus uerbi uerba sunt, & significant cū tempore: de illis tamē scorsum tractat: non quod etiam nominum, & uerborum casus, nomina, uerbaque non sint, sed quod in Poesi sæpe magni referat, num per recta, an per casus quippiā dicatur, nullumque orationis genus ab ea relinquitur, siue imperet, siue optet, aut alio quouis modo proferatur. Præteritum autem in exemplum adduxit, ut temporis significatio euidens magis esset, cum aliqui præsens tempus esse negent. Quomodo dicitur uerbum esse uocem compositam, cum, i. id est Vade, uerbum sit una tantum constans litera? An non uerbum, sed uerbi casus? Vox illa ἄσπετον geminato σ, ut in calamo exaratis libris legitur est, scribenda.

PARTICULA .CVI.

* Πρώτος δὲ ἐστὶν ὁ ἰσχυρὸς ἢ ἰσχυρὰ, ἢ μὴ τὸ κατὰ τὸ τῶν, ἢ τῶν ἀσπείνων, ἢ ὅσα ταῦτα. ἢ δὲ τὸ κατὰ τὸ, ἢ τὸ πᾶσι, εἰς αὐτοὺς, ἢ αὐτοὺς. ἢ δὲ κατὰ τὸ ὑπερ-
τὰ, εἰς κατ' ἐξάσπον, ἢ ἰσχυρὰ. τὸ γὰρ ἰσχυρὰ, ἢ βιάσιν, ἢ ἰσχυρὰ, ἢ κατὰ τὸ
τὰ τὸ αὐτῶν.

Casuum, qui tum ad nomen, tum ad uerbum pertinent, hic quidem significans est secundum huius, uel huic, & quæcunque talia: ille uerò secundum unum uel plura, ut homines, uel homo: itemque alius secundum personarum modos, quatenus interrogant, siue iubent: uerbi gratia: ambulauit, & ambulat: quæ quidem eiusdem generis sunt casus uerbi.

EXPLANATIO.

Declarat primò quid sit nominis casus, ille scilicet qui significat possessionem, qualis est genitiuus casus: uel ille, qui est dandi casus, ut huic, & ita de reliquis casibus: item qui sint numeri unius, uel plurium, ut homines, uel homo. Casus uerò uerbi sunt, qui ad hypocriticam artem spectant, ut secundum interrogationem, uel mandatum, quod probat: quoniam cum dicimus, iuit ne? interrogamus (quod

quia gestu corporis effertur, iccirco dixit secundum species hypocriticae) uel cum dicimus ambula, iubemus ac imperamus. Casus uerbi penes has species esse dixit, hoc est uel ratione temporum, uel ratione modorum.

ANNOTATIONES.

Codices alii calamo exarati habent * πῶς: quæ lectio mihi non improba tur. excusi uerò habent πῶς: sed Paccius ita uertit, ac si græcè legeretur πῶς. Casus uerbi etiam alii dixere. Dionysius enim Halicarnassæus inquit: πῶς ἔμαρταν πῶς τε κρήνη ἔσται, λαμβανόμενα τὰ ἑρῶα, ἢ τὰ ὑπερῶα, ἢ κατὰ πόλιν ἢ γυμνάσιον ἐκαστοῦ μέρους, οὗ δὲ πῶς πῶς ῥηματικὰς καλῶσι. Casum autem nominis in libro πῶς ἔμαρταν Aristoteles nomen esse non uult, quoniam uerbo ΕΣΤΙ iunctum, ue rum uel falsum non significat, ut Socratis est: debet enim aliquid addi, uerbi gra tia liber, quocirca pressius ibi accipit nominis significatum, quàm hoc loco, idē quoque de oratione dicendum. ἢ δὲ κατὰ τὸ ὑποκείμεν. Codices alii calamo exarati habent * ὑποκείμεν: quæ lectio uulgate præferenda est. nam in initio tractationis huius de dictione, hypocriticae facultatis esse dixit, scire quo gestu omnes orationis species proferri debeant; quibus utitur poeta, ut testatur Phi losophus in libro de Interpretatione, cum ait: ἀποφωτιστὴς δὲ ἡ πῶς, ἀλλ' οὐ μὴ φ' ἀλλὰ ἐξ ὧν, ἢ ἀπὸ δὲ ὧν ὑπερχεῖ. ἢ καὶ ἀπὸ δὲ ὑπερχεῖ. οἱ οὖν ὧν ἢ λόγος μὲν, ἀλλ' ὅτι ἀλλὰ ἔστι, ἢ πῶς. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ἀφ' ὧν ὧν, ῥηματικὰς γὰρ, ἢ ποιητικὰς οἰκονομικὰς ἐπιλέγει, ὁ δὲ ἀποφωτιστὴς, τὴν πῶς θεωρεῖται. Mirum alicui uideri posset, Aristotelem casum uerbi non accepisse penes uniuersale & singulare, sicuti in nomine itidem acce pit. An, uerba quoque hac ratione casus sunt. exemplum autem fortè ab Ari stotele ideo nō est allatum, quoniam à nominibus uerba numerum accipiunt: & ideo satis fuit exemplum casus in numero, in nomine explicasse. Sed cur dixit HOMINES, VEL HOMO, qui cum recti sint, casus esse non possunt? An, uox HOMINES, magis numerum ostendit, HOMO uerò hic non ea ratio ne, ut scilicet rectus, aut obliquus casus, sed ut numerum unius ostendit, accipi tur. At quomodo numerum ostendit, si unitas numerus non est, sed numeri principium? An, quòd hic non exacta illa rerum perpendio desyderatur, igitur, ut plures loquuntur, sic nominibus uti decet.

PARTICULA .CVII.

Λόγος δὲ, φωνὴ συνθετὴ ρηματικὴ, ἢ ἐστὶν μέν καὶ αὐτὴ σημαίνει π.δ. γὰρ ἄπας λό γος ἐκ ζευμάτων, ἢ ὁμομάτων σύγκειται, οἷον, ὁ π' αἰθρῶν δειρμός. ἀλλ' οὐδέχεται αὐτὸ ζευμάτων ἐπὶ λόγον, μέγας μὲντοι ἀπὸ σημαίνει ἔξω, εἰς οὐ π' βαδίζει κλέων, ἢ κλέων, ἢ ἐστὶν λόγος διχῶς. ἢ γὰρ ὁ οὐ σημαίνει, ἢ οὐκ ἐκταίνει συνθέστω. οἷον, ἢ ἰλιστὶς μὲν συν θέστω ἢς, ὁ δὲ π' αἰθρῶν, π' οὐ σημαίνει.

Oratio uox est significans composita: cuius partes quædam separatæ aliquid à omnino significant. Quæquam enim non omnis oratio ex nomi nibus, & uerbis constat, ut hominis ipsius definitio, siquidem sine uerbis etiam constare potest: omnino tamen aliquas significantes partes habebit: ut in hac oratione, ambulat Cleon, illud Cleon, significans est. Duobus uerò modis una dicitur oratio, aut enim significans unum per se est, aut ad ditis coniunctionibus: uerbi gratia: Illas quidē una erit coniunctionibus ora tio: hominis uerò definitio unum significat.

EXPLANATIO.

De oratione rectè post prædicta, quoniam ex illis componitur, per tractat: quæ quidē, sicut & supradictæ particulæ, significat positione, non autē natura, cuius partes quædā separata: aliquid omnino significat, quod proprium orationis est: hoc enim à cæteris partibus coniungitur. Dixit PARTES QUÆDAM: quoniam, ut antea uisum est, omnes eius partes non significant. Cæterum quoniam alicui mirū uideri potuisset, Aristotelem in definienda oratione dixisse eam esse uocem compositam, nec addidisse, ex nomine scilicet, & uerbo, uel casu uerbi, ex quibus particulis enuntiationem orationem constare oportet: iccirco obiectioni huic occurrens, ait, nō enim omnis oratio ex nominibus, uerbisque componitur: quod exemplo declarat, ut hominis definitio: sed usu uenit orationem absque uerbo reperiri, nulla uerò componitur oratio ex omnibus partibus non significantibus: quapropter inquit, partem semper aliquā habebit, quæ significat, ut in hac oratione, PEDE TENTIM CLEON, CLEON significat. Et cū dixit quid oratio sit, subiungit, quænam una dicatur. Idque duobus esse modis dicit, quod etiam probat. una nanque dicetur, aut quæ unum significat, aut quæ ex pluribus constat, sed conjunctione una est, quod exemplo declarat, ut Ilias cōiunctione oratio una est: hominis uerò definitio una oratio dicetur, quoniam unū significat; hominem inquam.

ANNOTATIONES.

Οἱ γὰρ ἂν τὰς λέξεις ἢ ἐν ἑνὶ λόγῳ, καὶ ἐν πολλοῖς σύνθετοι. Paccius hæc ita uertit. QUANQUAM ENIM NON OMNIS ORATIO EX NOMINIBUS, ET VERBIS CONSTAT. Addit præter uerba Aristotelis uocem illam, † QUANQUAM, quæ omnia perturbantur. Diximus enim Aristotelem in hac parte occurrere obiectioni, quoniam ex orationis definitione hoc loco tradita constat orationes etiam sine uerbo confici posse: cuius oppositum in libro de Interpretatione dixisse uidetur: omnem nimirum enuntiativam orationem uerbo, uel casu uerbi necessario indigere. iccirco obiectionem hanc remouens inquit, orationes dari sine uerbo: & ideo se de uerbo non meminisse, quoniam hoc loco de oratione fufius, quàm in libro de Interpretatione pertractat: illic enim de enuntiativa tantum egit oratione, quam ex uerbo, uel uerbi casu constare oportet. Hanc igitur obiectionem Aristoteles animaduertens, illis uerbis occurrit, cū enim orationem citra uerbum esse posse concedit, apertè se non hoc loco de oratione, quatenus tantum enuntiativa est, sed latius agere demonstrat: unde tota remouetur obiectio. At si uox illa QUANQUAM, addatur, quā arbitratu suo Paccius adiecit, cōmodè haudquaquam asserere poterimus illis uerbis Aristotelem occurrere obiectioni. Propterea uerbum illud ē latina uersione tantum adulterinum est expungendum: sicuti quoque, & uerbum † OMNINO, quod paulo superius ponitur, cū ait: ALIQUID OMNINO SIGNIFICAT: non quod sensus percipi non possit, sed quoniam plus obscuritatis, quàm lucis

affert. Cum igitur verbum illud Aristotelis non sit, & aliquam potius difficultatem, quam facilitatem præferat, expungendū est. *μὴ γὰρ μὲντοι αὐτὸν συμπαίον ἔστιν, αὐτὸς οὐ γὰρ ὁ βαδίζων καὶ λεὼν, ὁ καὶ λεὼν.* Hac Paccius ita vertit. OMNINO TAMEN ALIQUAS SIGNIFICANTES PARTES HABEBIT. VT IN HAC ORATIONE, AMBVLAT CLEON, ILLVD CLEON SIGNIFICANS EST. Quo loco notandum est vocem illam *βαδίζων*, hoc est ambulare, à Paccio legi, ac si esset castigada, expūda ultima litera, videlicet *ρ*. tūc enim *βαδίζα* legeretur, & significaret AMBVLAT. Vetus quoque tralatio legit ambulare. codices tamē exculi, deptis his qui postremo loco sunt editi, (quanquā & hi castigationem habent in margine reliquis consentientem) legunt *βαδίζων*. multi etiam calamo exarati *βαδίζων* habent. Sed siue hoc, siue alio modo legatur, emergit difficultas nullo modo dissimulanda. ea verò est, quoniam in hac particula Aristoteli propositum est, ostendere orationem nullam posse tancum constare ex partibus non significantibus. quales coniunctiones, & articuli sunt: ideo dicit quanquam sine verbo confici possit oratio, partem tamen aliquam significantem semper habebit, ut ambulat Cleon. at in hac oratione AMBVLAT, verbū est, & partes omnes significant. Quomodo igitur quadrat exemplum, aperitque, quod dictum est: Item cur dicit CLEON significare, cum etiam AMBVLAT significet? Quid igitur? quid? Librarii ignorantia, non Aristoteli ascribendum esse sensum, qui passim ex illis verbis necessario colligitur, ineptus me Hercle, atque incongruus. Verba itaque castiganda sunt, & pristino candori restituenda: quibus rectè dispositis, nihil planius inuenietur. Neutro igitur modo legēdū, nec *βαδίζα*, nec *βαδίζων*. propius tamē voci veræ accedit vox *βαδίζων*, quoniam *βαδίζων*, hoc est pedetentim, scribendū est: ut integra sit lectio *βαδίζων καὶ λεὼν, ὁ καὶ λεὼν*: hoc est PEDETENTIM CLEON. Vt autem tota rerum series conspicua sit, sensum dicemus, deinde verba Aristotelis ad verbum vertemus. sensus igitur est, quanquam sine verbis oratio fieri possit, semper tamen aliquam partem, quæ significet, habeat oportet: ut in hac oratione PEDETENTIM CLEON, in qua nullum extat verbum, est tamen Cleon, quod significat. nam pedetentim cum adverbium sit, ex Aristotelis sententia non significat quantum autem exemplum hoc consentiat cum prædictis, neminem latere puto. Si verò vulgaram lectionem retinere velimus, cogemur dicere Aristotelem ineptissimè partē hanc explicuisse. quā autem facilis sit lapsus, eorum præsertim, qui hunc librum non intelligebant, ex voce *βαδίζων*. In *βαδίζων*, omnes intelligunt. Verum quoniam Paccius partem hanc malè vertit, nos præpositis verbis gratis ea, in latinum sermonem fideliter vertemus: *ἂν οὐδὲν ἔτι αὐτὸν ἴσμεν εἶναι λεὼν. μὴ γὰρ μὲντοι αὐτὸν συμπαίον ἔστιν. αὐτὸς οὐ γὰρ ὁ βαδίζων καὶ λεὼν, ὁ καὶ λεὼν.* hoc est: QUANQUAM VENIAT, VT SINE VERBO ORATIO SIT, PARTEM TAMEN SEMPER ALIQUAM SIGNIFICANTEM HABEBIT, VT IN ORATIONE HAC, PEDETENTIM CLEON, ILLVD CLEON SIGNIFICANS EST. Orationem unam esse coniunctione testatur etiam Aristoteles tertio de Rhetorica libro cum ait: *ἄστρον δὲ συνδιόκειν μὲν, & quæ sequitur, & septimo Divina Philosophia cum ait: Illud autē manifestū, quod quæ primò, & simpliciter definitio, & quod quid erat esse, substantiarum est, sed nihilominus etiam aliorum similiter est, verum tamen nō primò. Non enim necesse, si hoc ponamus huius definitionem esse, quod oratione idem significat, sed quod aliqua oratione. hoc autem si unius fuerit, non eo quod continuum, sicut Ilias, aut quæcunque coniunctione. Item in octavo eiusdem libri: Definitio (ait) oratio est una non coniunctione, quemadmodum Ilias, sed per unius esse. Qui plura de nomine, verbo, & oratione scire cupit, adeat interpretes libri Aristotelis de Interpretatione.*

ὁ τῶμας

PARTICULA .CVIII.

Ὀνόματ' ἢ ἑὸν ἢ μὲν ἀπλοῦν, ἢ ἀπλοῦν δὲ λέγουσιν ἐκ σημαίνοντος ἐν γένει. ἢ δὲ διπλοῦν. τοῦτο δὲ, ἢ μὲν ἐκ σημαίνοντος, καὶ ἀπλοῦν, ἢ δὲ ἐκ σημαίνοντος ἐν γένει. ἢ δ' αὖ, καὶ τριπλοῦν, καὶ πενταπλοῦν ὄνομα, οὐκ ἐπὶ πολλὰ ἢ μὲν μαζαλοῦ ἢ ἐμμεκαλοῦ καὶ ἄλλων.

Nominis generum aliquod est simplex: simplex autem uoco, quod ex minimè significantibus constituitur: aliud duplex, cuius aliud quidem ex significantibus, ac minimè significantibus componitur, aliud ex significantibus omnino. Triplex insuper, ac quadruplex nomen esse potest: quædammodum multa Megaliotorum, ἱεροκλιμαξάνθη.

EXPLANATIO.

Enumeratis elocutionis partibus, quarum duas, literas inquam, & syllabas Metricæ facultatis esse dixit, de nomine, cuius poeta præcipuam habere rationem debet, sermonem aggreditur. Cuius species alia est simplex: (exponit autem quid per simplex nomen intelligat, simplex (inquit) uoco, quod ex minimis significantibus, scilicet elementis, uel syllabis solis constituitur, ut γῆ, hoc est terra:) alia uero nominis species duplex est. & hæc bifariam: alterum enim nomen ex significante, & non significante, ut sublucidus: reliquum uero ex significantibus, ut nemoriuagus, constituitur. Triplex præterea (inquit) & quadruplex nomen esse potest: ut multa sunt Megaliotorum nomina. Triplicis autem nominis exemplum affert, ἱεροκλιμαξάνθη. constat enim ex tribus nominibus fluuiorum, Hermi, Caici, Xanthi. Megaliotæ uero, uel erant populi (de quibus tamen nihil apud Strabonem legitur) qui sæpe compositis huiusmodi nominibus utebantur: uel dithyrambicos poetas intelligit, quos Megaliotas uocat, quasi magnas habentes aures, ut etiam quadruplicia nomina in eas ingredi possent. infra enim dicit nomina composita dithyrambis conuenire.

ANNOTATIONES.

- Sciendum est, orationis partes nomina uocari, teste Apollonio libro primo cap. tertio. Aristoteles quoque libro πρὸς ἱερωνίχου uoce nominis uidetur, ueluti communi quopiam nomini, & uerbo: quo loco Ammonius quinque nominis exponit significata. Hoc quoque loco nomen non, ut uerbo opponitur, accipitur, sed, ut quid commune partibus omnibus orationis. Vnde Quintilianus libro primo cap. v. uidetur uoce, uerbum, latè, cum ait. Verba nunc generaliter accipi uolo: nam duplex eorum intellectus est. alter qui omnia, per quæ sermo nectitur, significat, ut apud Horatium:
- Verbaque prouisam rem non inuita sequuntur.
- alter, in quo est una pars orationis, lego, scribo. Quam uitantes ambiguitatem quidā dicere maluerūt, uoces, dictiones, locutiones. Singula sunt, aut nostrā, aut peregrina, aut simplicia, aut cōposita, aut propria, aut trāsata, aut ulitata, aut fida.

22. Quid ille. quæ huic loco non parulucis afferunt: nimirum quod nomen Aristoteles
 sumit pro uerbo communiter capto, quoniam uerbi diuisio, quæ Quintilianus facit,
 est eadē sententiæ cum illa, quæ Aristoteles in hoc contextu facit. Eodē quoque capi-
 23. te de uocibus compolitis loquens: Nam, ex tribus (inquit) nostræ trique lin-
 24. guæ non concesserim: quamuis Caplis Cicero dicat compositi esse ex capite, li-
 25. uis. & inueniantur qui Lupercalia æque tres partes orationis esse contendunt.
 26. quasi lueret per caprum: nam suoueturalia iam persuasum est esse ex lue, que,
 27. & tauro. Et sanè ita se habet sacrum, quale apud Homerum quoque est. Sed hæc
 28. non tam ex tribus, quam ex particulis trium coeunt. Item parum infra. Sed in-
 29. quie res tota magis Græcos decet, nobis minus succedit. nec id fieri natura pu-
 30. to, sed alienis fauimus: ideoque cum *κρυπταρχία* mirati sumus, incuruierim
 31. uix à risu defendimus. Dubium alicui hoc loco uideri posset, quomodo dica-
 tur nomen duplicium quadam esse composita ex paribus partim significan-
 32. tibus, partim uero non: cum dixerit superius in *Θυλάριον*, & *δῆρον* non significare,
 & nomen esse, cuius partes non significant. An, in tali nomine quanquam non
 significant, extra tamen compositionem significant, ut interpretes in libros Ari-
 stotelis de Interpretatione abundè scripserunt. Nomina composita auctore Ari-
 stotele tertio de Rhetorica libro, solute orationi non conueniunt: poetis tamē,
 si eis temperatè utantur, magno sunt ornamento. In libro Illustissimi Mendo-
 33. zæ ita legitur * *Ἀπὸ λαοῦ δὲ λόγου, ὃ μὲν ἐν σημαίνοντι σύγκειται, οὗτος γὰρ. ὃ δὲ δὴ τοῦ λαοῦ,*
τότε δὲ, ὃ μὲν ἐν σημαίνοντι & *ἀπὸ λαοῦ, πάλιν ἔκ ἐκ* & *ὁ σημαίνων σημαίνοντι* & *ἀπὸ λαοῦ*:
 34. & *ἐν σημαίνοντι σύγκειται*. in quo longè plura reperiuntur, quam in uulgata
 35. lectione. Verba igitur græca prius latina faciemus, ea deinde explicabimus. S I M
 36. P L E X autè uox, quod ex nimirè significantibus constituitur, ut terra: aliud
 37. uerò duplex, cuius aliud quidem ex significante, & non significante: ueruntā-
 38. men nō ex nomine significante, & nō significante: aliud uerò ex significantibus
 39. C O M P O N I T U R. Sensus est, nomē simplex illud esse, cuius particula non signifi-
 40. cant, ut terra: duplex uerò, aliud componitur ex eo, quod significat, & ex eo,
 quod non significat. Adnotet deinde, quomodo id intelligendum sit: & in-
 41. quit, non esse intelligendum nomen compositum, aliquid esse, quod compo-
 42. natur ex nomine significante, & ex nomine non significante, quoniam supradic-
 tum est, quod omnia nomina significant: sed intelligi debet, nomen aliquod
 dari ex pluribus compositum partibus, quarum altera significat, & erit nomen;
 altera uerò nō significat, quoniam erit uel syllaba, uel coniunctio, uel aliquid id
 genus, quod non significat. Quanquam hæc lectio seruari optime possit, arbi-
 43. tror tamen alicuius glossæ fuisse, qui dubitationem, & quæ uidetur in dictis
 Philosophi contradictionem inspiciens, uerbis illis occurrit. ideo mihi uulgatæ
 lectio magis ardet. nam cum nomē hic ampliè fuscè accipiatur, uerè dici po-
 44. terit, aliqua nomina non significare. Quod autem hoc loco nomen latè capia-
 45. tur, paulò inferius apparebit. quapropter si hanc manuscripti codicis lectionē
 seruare uoluimus, opus est nos dicere Aristotelem hac in parte bifariam uocem
 N O M E N, accipere; communiter scilicet, & propriè, at penes uulgatam lectionē
 uno tantum modo hac in parte uoce nominis utitur.

PARTICULA . C I X .

*Ἄπὸς δὲ ὁνομαζέσθαι τὰ κίνημα, ὃ μεταφορὰ δὲ λόγου, ὃ πεποιημένον, ὃ πεποιη-
 μένον, ὃ φανερόν, ὃ ἰδιόλογον. Λόγος δὲ κίνημα μὲν, ὃ χεῖρτι ἐκείνῳ. † γλῶττον δὲ, ὃ
 ἔργον. † ὡς πεφανερόν, ὃ πᾶσι γλῶττον, ὃ κίνημα ἔστι δυνάμει τὸ αὐτὸ, μὴ τοῖς αὐτοῖς δὲ. † γὰρ
 ὁνομαζέσθαι μὲν κίνημα, ὃ μὲν δὲ γλῶττον.*

Omne autem nomen aut est proprium, aut ab alia lingua, aut translatio, aut

aut ornatus, aut fictum, aut productum, aut subtractum, aut commutatum. Proprium uoco, quod omnibus in usu est. † Ab alia lingua, quod aliquibus duntaxat. † ex quo patet, huiusmodi atque proprium fieri posse, ut in idem quandoque recidant: minimè tamen eisdem: ut *σῆμα*, id est lanceola: quod Cypriis quidem proprium nobis uero ab illorum lingua.

EXPLANATIO.

Declarata nominum differentia ratione simplicis & compositi, distinctè magis nomen diuidit, octo nominum genera enumerās: quorum singula sequens sermo declarabit. Ac primùm explicat quid sit nomē proprium: nimirum QVOD OMNIBVS IN VSU EST: hoc est omnibus nationis unius hominibus. Lingua uerò nomē, quo alii utūtur, sunt enim uoces quædam, quas Latini è Græcis mutuauerunt, unde nomen idem esse potest lingua, & proprium, non eiusdem gentis ratione, sed diuersarum nationum: quod probat exemplo. nam *σῆμα*, id est lanceola, Cypriis quidem propriū, Atheniensibus uerò, uel Peloponnesibus lingua.

ANNOTATIONES.

1. Sciendum est, ea ratione primam nominum diuisionem Aristotelem proposuisse, quoniam secunda est priore distinctior. ordo autem cōgruus est, ut ex indistinctis ad distincta magis procedatur. Illud etiam animaduertendum est, Aristotelem, dum nomen diuidit in Poetica, usum non esse hac uoce *οἰκός*: quod sane haud iniuria alicui non modicam difficultatem facere posset. nomē enim exatius in Poetica quā in Rhetorica de nomine agatur, ut ipsemet Aristoteles in Rhetorica testis est, quomodo in Rhetorica meminit *τὸ κατὰ γὰρ τὴν οἰκίαν*, in Poetica uerò de altero tantum: in Poetica igitur non exactè de nominibus egisset: & tamē Aristoteles in Rhetorica lectorem de nominibus ad Poeticam relegat, ut qui in Poetica exactè magis de nomine pertractet. An, de utrisque in Poetica meminit: quanquam non eadem uoce, qua in Rhetorica usus sit, ut inferius loco suo declarabitur. Cicero libro tertio de Oratore: In propriis (inquit) est igitur uerbis illa laus oratoris, ut abiecta, atque obsoleta fugiat: lectis, atque illustribus utatur, in quibus plenum quiddam, & sonans inesse uideatur. Sed in hoc uerborum genere propriorum delectus est quidam habendus, atque is aurium quodam iudicio ponderandus: in quo cōsuetudo etiā bene loquēdi ualet plurimū, & hoc quod uulgò de oratoribus ab imperitis dici solet, bonis is uerbis, aut aliquis nō bonis utitur. Hac ille, quæ in omni scribēdi genere seruanda sunt. Ex his, quæ de proprio, ac lingua tertio de Rhetorica libro ab Aristotele dicuntur, emergit nullo modo dissimulanda difficultas, quoniam Philosophus inquit: *ἀπὸ οὗ τοῦ ὀνόματος πρὸς ἑμὲ μάλιστα, ἵνα οὐκ αἰ μὴ ἐν γλῶσσῃ, ἥτις αἰσθητὴς, τὰ ἐν κλεινῇ ἴσμεν. ἡ δὲ μεταφορὰ πρὸς τὴν μάλα καλὰ*. hoc est, quæ nomina in nos scientiam inferunt iucunda. Linguae igitur ignotæ uobis sunt: propria uerò nomina scimus. metaphora uerò hoc præclare facit. Horum autem uerborum sensus est, ea nomina, quibus aliquid addiscimus, nobis esse iucundissima. sed linguae nos non docent, quoniam ignotæ uoces sunt. nomina uerò propria, nec ipsa nos de nouo docent, quoniam iam ea scimus. at metaphora præclare

clare docet: quare merito iucundissima est. Sed hæc pugnare videtur cū his, quæ hoc libello scribuntur. agit enim de linguis Philosophus, docetq; ornamentum non paruum poetis asserre: ornamentis autem utimur ad oblectandum: ergo lingua oblectat: cuius oppositum in Rhetorica dictum est. Huic obiectioni sic fiet satis, si admoneamus linguas bifariam sumi posse, uel, ut prorsus ignotas: in quo sensu in Rhetorica loquitur, uel, ut modo quodam notas, sed non familiariter, hoc est ut si proferantur intelligantur, tamen non dicantur esse nobis familiares: quo modo si sumantur, quia ita non dicuntur esse nobis familiares, quāuis intelligantur, dicimur ex ipsis modo quodam addiscere. & ideo lingua, hoc est peregrinum nomen oblectat, non tamen quodcunque, quoniam prorsus ignotum non docet. interdum tamen alienæ uoces ignotæ ex rerum serie manifestæ fieri possunt. Philosophus igitur, quoniam lingua natura sua ignota est, oratorem ea uti non uult. poeta tamen si ex uocibus, quæ linguam aut præcedunt, aut sequuntur, notam effecerit peregrinam uocem, delectabit: quoniam poetæ oblectationi quoque studium adhibent, idq; pro fitentur: quod æquè de oratore dici non potest. quare dispar utrorumque ratio est. Galenus in opusculo, cuius inscriptio est, τῆς Γνωσκέρτης γλωσσῶν ὑστέρησις, alio modo linguam accipere uidetur, cū ait: ὅτι τοῦτο τῆς ὁμοειτίας ἐκ μὲν τῆς πάλαι χρόνου ἐκ συνήθους καὶ ἐκ ἐπὶ ἐστὶν, καὶ μὲν τῶν αὐτῶν γλῶσσας καλοῦσι, καὶ ταύτας ὑπερσυνιμῶν ἐρχομαι. Hæc Galenus. γλῶσσαι δὲ, ὡς ἴσμεν. Paccius uertit AB ALIA LINGVA, QVOD ALII QVIBVS DVNTA XAT. quæ uerbo obscura ualde mihi uidetur. Ita autē ad uerbū sonāt græca uerba: NIMIRVM LINGVAM, QVO ALII. hoc est uocamus linguam illud nomen, quo alii utuntur. Obscurè quoque sequentem partē uertit: τὸ ὅτι φασκεῖν, ὅτι καὶ γλῶσσαι, καὶ κύριον ἔνθεν διακρίνεται αὐτῶν. quæ ita uertenda sunt. EX QVO PATET, QVOD, ET LINGVA, ET PROPRIVM IDEM ESSE POTES.

PARTICVLA .CX.

Μεταφορὰ δ' ἔστι, ὁνομαζομένη ὡς τρεῖς ἐπιφορεῖ, ἢ ἐκ γένους ὡς ὁ δῶ, ἢ ἐκ εἶδους ὡς γένος, ἢ ἐκ εἶδους ὡς ὁ δῶ, ἢ ἐκ τοῦ ἀνάλογου. Λέγω δὲ ἐκ γένους μὲν ὡς ὁ δῶ, οἷον, καὶ δέμοι δὲ ἔσονται. καὶ γὰρ δέμοι ἔστιν ἱερῶν καὶ πόλεων. καὶ οἷον εἶδους δὲ ὡς ὁ δῶ γένος, εἶδη μὲν οὐδὲν εἶδός ἐστιν, καὶ γὰρ μύθος πάλαι ἐστίν, ὃ τὸν αὐτὸν πῦρ πολλὰ κίχεται. ἀπ' εἶδους δὲ ὡς ὁ δῶ, οἷον, χαλκὸς ἐκ τῆς γένους αἰρέσεως, πῦρ ἀπὸ ἀπὸ χαλκῶς ἐκ τῶν εἶδους γὰρ τὸ μὲν αἰρέτου πομπῆς, καὶ δὲ πομπῆς αἰρέτου ἔρεκκε. ἀμφὶ γὰρ ἀφελῶν τὶ ἐστίν.

Translatio est nominis alieni et illatio, uel à genere ad speciem, uel à specie ad genus, uel à specie ad speciem, aut etiam secundum aliquod, quod proportionem respondeat. A genere ad speciem uoco: ut stetit hæc mihi nauis: etenim in portu esse, stare aliquod est. A specie ad genus: ut ipse decem peperit iam millia commoda Vhyses. decem millia enim multa sunt: quo sanè uocabulo pro multo utuntur. A specie ad speciem: Absulte ære animā: iniecit ære abscondit. hoc enim loco auferre pro abscondere, et abscondere pro auferre, usurpauit: quod utrumque subtrahere aliquod sit.

EXPLANATIO.

Transit ad metaphoram: quam esse dicit, cū nomen aliud in alterius nominis locum inseritur. id uerò quatuor fieri modis ait, uel à genere

à genere ad speciem, uel à specie ad genus, uel à specie ad speciem, aut etiam secundum aliquod, quod proportionem respondeat. Quos quatuor modos exemplis declarat. A' GENERE (inquit) AD SPECIEM VOVO: UT STETIT HAEC MIHI NAVIS. Rationem subiungit huius metaphora: etenim in portu esse, stare aliquod est. cum autem dicit, STARE ALIQUOD, innuit stare communius esse, quam stare in portu. cum igitur stare ponatur loco uocis *stare*, quod significat in portu esse, metaphora erit à genere ad speciem, hoc est in locum speciei succedet uox generis. Secundum genus e contrario modo se habet, cum scilicet speciem in locum generis collocamus: ut IPSE DECEM PEPERIT IAM MILLIA COMMODA ULYSSES. Probat autem hanc metaphoram esse à specie ad genus. nam decem milia multa sunt. sed multum non solum dicitur de decem milibus, sed & de uiginti, triginta, centum milibus, ac reliquis. quo fit, ut multum rationem generis habeat, decem milia uero speciei. & quoniam ponuntur decem milia pro multis, ponitur species pro genere. Tertium metaphora genus est, à specie ad speciem, ut si quis auferre pro abscindere, aut abscindere pro auferre ponat: utrunque enim subtrahere aliquod est.

ANNOTATIONES.

Tres pulcherrimas Aristoteles in tertio de Rhetorica translationi dotes attribuit, quippe quae oratione lucida, suauis, peregrinaque faciat. Lucida quidem, quoniam omnia similitudo, cuius gratia translatio fit, aptiorem rem reddit. Iucundam, quia docet. metaphora enim picturae cognita proportionem respondet: de qua in huius operis initio, cum quo pacto addiscere iucundum sit docuimus, abunde dictum est. Peregrinam postremo facit orationem: quoniam, & si nox familiaris sit, in eo tamen significato, metaphorico scilicet, peregrina fit. quoniam ita uulgius ea passim non utitur. Laudat praeterea eodem loco metaphora: quoniam ipsam aliunde sumere non possumus, sed ingenii nostri uiribus ea nobis comparanda est. In tertio autem Topicorum libro magis expetendum esse inquit, quod ab alio accipere non licet, quam quod licet. Admonet praeterea translationes longè peti non oportere. Vnde Cicero tertio de oratore libro: Videndum (inquit) est, ne longè simile sit ductum, Syrtim patrimonii, scopulum libentius dixerim: Charybdim bonorum, uoraginem potius. facilius enim ad ea, quae uisa, quam ad illa, quae audita sunt, mentis oculi feruntur. A' rebus enim honestis ducenda est translatio. Vnde Cicero: fugienda (inquit) est omnis turpitudine rerum, ad quas eorum animos qui audiunt, trahet similitudo. Nolo mori te dici Africani castratam esse rempublicam. nolo sterco curiae dici Glauciam: quauis sit simile. tamen est in utroque deformis cogitatio similitudinis. Illa quoque non praeferenda, quae à Cicerone eodem libro de metaphora scribuntur. Modus (inquit) transferendi uerbi late patet: quem necessitas gignit inopia coacta, & angustiis, post autem delectatio, iucunditasque celebrant. nam ut uestis frigoris depellendi gratia reperta primo, post adhiberi coepit est ad ornatum etiam corporis, & dignitatem: sic uerbi translatio instituta est inopia causa, frequentata delectationis. nam gemmare uites, luxuriae esse in herbis, lætas

- .. tas segetes etiam rustici dicunt. quod enim declarari uix uerbo proprio potest,
 .. id translato, cum est dictum, illustrat id, quod intelligi uolumus, eius rei, quam
 .. alieno uerbo posuimus similitudine. Quintilianus quoque libro octauo inquit:
 .. Translationem dico quæ metaphora Græcè uocatur. Quæ quidem cum ita est
 .. ab ipsa nobis concessa natura, ut indocti quoque, ac non sentientes ea frequen-
 .. ter utantur: tum ita iucunda, atque nitida, ut in oratione quamlibet clara, pro-
 .. prio tamè lumine eluceat. Neque enim vulgaris esse, nec humilis, nec iniuauis,
 .. rectè modo ascita sit, potest. Copiam quoque sermonis auget permutando, aut
 .. mutando quod non habet: quodq; difficillimum est prætar, ne ulli rei nomē
 .. decesse uideatur. Sciendum autem est, Aristotelem sub metaphora κατὰ ἄλλοις,
 hoc est abusionem, & synecdochem comprehendisse. Elegans autem meta-
 phora, auctore Aristotele tertio de Rhetorica libro, erit, si non sit à nimis remo-
 tis deducta. Absurdum enim (inquit) est res ualde remotas uno aspectu inueniri
 uel si non fuerit nimis in promptu ususq; facili, huiusmodi enim non docet, nec
 animum auditoris commouet, sed si ante oculos rem constituet. uidere enim
 res, quæ sunt, non quæ faciendæ sunt, oportet. Cum autem quatuor sint transla-
 tionum genera, tam præfert, quæ ex analogia ducitur. Demetrius autem di-
 cit, optimam putasse Aristotelem illam esse translationem, quæ uocatur κατὰ ἄλλοις.
 .. γὰρ, cum scilicet res, quæ animo carent, tanquam animi compotes aliquid age-
 .. re inducuntur. Ingeniosi autem, & acuti hominis esse simile in dissimilibus in-
 .. trospicere, unde metaphora ducitur. dissimilia enim admodum sunt, arbitrer,
 .. & ara. Architam tamen Tarætinum summæ eruditionis uirum arbitrum dixit
 .. se idem esse, atque aram, quod ad ambo, qui iniuriam acceperissent confugerunt;
 .. ut arbitri iudicis interuentu, seu Dei, suas ulciscerentur iniurias. Sciendum
 autem est, quod si imago sit rei, & illa in metaphoram uertatur, transit in id ge-
 nus metaphoræ, quod κατὰ ἄλλοις, hoc est abusus dicitur. uerbi gratia, si hæc ima-
 ginē transferamus, ut leo irruerat, & dicamus, leo irruerat, abutimur leone, pro
 homine. In actibus uero rerū metaphoras usurpamus. Siquis igitur diligenter
 diuersarum rerū usus animaduertit, sæpe in his similitudinem intuebitur, ex
 qua transferendi deinde commodè occasionem arripiet. puta usus naui est ue-
 here, itidem & currus. hinc metaphora fieri poterit. parua enim illa nauigia,
 quibus equorum, ac currum uice Venetiis utuntur, per translationem currus,
 ac equi dicuntur. remo uero frenum, & remi calcaria eadem ratione uocabun-
 tur. Animaduertendum est, Aristotelem sub hoc nomine metaphora, ueluti
 nominis speciem quandam cōprehendisse, & tamē in tertio genere metaphora
 pro exemplo posuisse uocem **ABSCINDERE**, quæ uerbum est, nomen igitur
 hoc loco fusius accipere cogimur, quā ut uerbo opponitur. μεταφορά δ' ἔστι
 οὐκ ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἐν ἑαυτῇ. Paccius ita uertit. **TRANSLATIO EST NOMI-**
NIS ALIENI ILLATIO, UOX ILLATIO, hic subobscura mihi uidetur. clari-
 us igitur ita potius uerba hæc uertenda esse putarem. **METAPHORA AV-**
TEM EST NOMINIS ALIENI SUBSTITVTIO. nam metaphora præ-
 ferret nomen alienum. πῦρ δὲ μὴ ἴδιον. Pars est carminis Homeri libro primo
 Odysseæ. χαλκὸν ἀπὸ ἰνυλὸν ἀρβύρα, πομπὴν ἀτρεῖ χαλκῷ. Palsim ita legitur, puto
 tamen aliter hæc uerba esse legenda, uidelicet hūc in modum: χαλκὸν ἀπὸ ἰνυλὸν
 ἀρβύρα, καὶ πῦρ πάλιν χαλκῷ ita, ut sint duæ carminis medietates diuersorum
 uersuum. nam pars illa πῦρ πάλιν χαλκῷ, est Homeri tertio Iliados. illa quo-
 que prior pars χαλκὸν ἀπὸ ἰνυλὸν ἀρβύρα, erit etiā alterius carminis pars. Quo-
 modo multum rationem generis habeat, decem uero millia rationem speciei,
 & cum ponitur decem millia pro multis, ponatur species pro genere, exem-
 plum est ex Virgilio, cum ait:
 .. Mille mæx sculis errant in montibus agnæ. hoc est multa.
 Dubium

Dubium est, cur non sit metaphora à genere ad genus. An, quoniam nimis remota esset similitudo.

PARTICVLA. CXI.

Τὸ ἄφιδλον λέγει, ὅτ' αὖ ὁμοίως ἔχει τὸ δέξιτον πρὸς τὸ πρῶτον, καὶ τὸ ἡμέτερον πρὸς τὸ τέτατον. ἔσθ' ἂν καὶ τὸ δέξιτον τὸ τίτατον, ἢ καὶ τὸ πρῶτον τὸ δέξιτον. καὶ οἷόν τι προσέδηται, αὐτὸ δ' λέγει, πρὸς ὅ ἐστι. λέγει δέ, αὖ ὁμοίως ἔχει φιάλα πρὸς δύνωτον, καὶ πᾶσι πρὸς αἴθλα. ἔσθ' ἂν τοῦτον καὶ τὴν αἰσθητὴ φιάλαν αἴθλα, καὶ τὴν φιάλαν αἰσθητὴ δύνωτον. ἐπ' ὁμοίως ἔχει ἰσχυρὰ πρὸς ἡμέτερον, καὶ γῆρας πρὸς ἑσπέραν τοῦτον καὶ ἰσχυρὰ, γῆρας ἡμέτερον, καὶ τὸ γῆρας, λατρεῖς βίη. ἢ, ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς, δύνωτας βίη.

Proportione uerò respondens dixerim, quando aliquod secundum ad primum simili ratione se habeat, quæ quartum ad tertium. Summum enim uel loco secundum quartum, uel quartum secundum, uicem dumq; addunt, pro quo dicitur, ad quod est, exempli causa: simili ratione se habet phiala ad Bacchum, quæ scutum ad Martem, dicitur igitur *phialam* scutum Bacchi, *scutum* phialam Martis. Rursus ad diem uespera pari ratione se habet, quæ ad uitam senium, itaque dicitur uesperam diem senium, *scnium* uesperam uitæ; uel, sicut Empedocles, occasum uitæ.

EXPLANATIO.

Postremum quod recensuerat, metaphora significatum ponit: quod quidem in proportione quadam consistere declarat, cum qua tuor rebus sumptis, ita se habet secunda ad primam, ut ad tertiam quarta. qua in re fieri posse nominum translationem probat, quoniam in locum secundæ quartam substituere possumus, & in locum quartæ secundam. Subdit præterea: *INTERDVM QVE ADDVNT, PRO QVO DICTVR, AD QVOD EST.* Dicit autem *ADDVNT*, quia seruantur priores conditiones, & additur in locum eius, cuius est, id, ad quod est. Primum autem, quod propositum est, uidelicet proportionis metaphoram, exemplo declarat. similiter (inquit) phiala ad Dionysium se habet, & scutum ad Martem: igitur per metaphoram, & nominum substitutionem scutum esse phialam Martis, & phialam Bacchi scutum dicere possumus. Alio quoque exemplo id declarat. similiter (inquit) se habet uesper ad diem, & senectus ad uitam. dicitur igitur uesper senectus dici, & senectus uitæ uesper: uel, ut inquit Empedocles, occasus uitæ.

ANNOTATIONES.

Dubitatur, quomodo sit hæc metaphora secundæ, & quartæ: uidetur potius primi, & tertii. An, primo poni debet res possidens, & possessa, ut Mars ad scutum, & Bacchus ad phialam se habet: & ita debet intelligi, Dionysius uicitur phiala, si-

V cuti

cuti Mars scuto . quibus ita constitutis , postea transferimus modo superius dicto . Aristoteles tertio de Rhetorica libro quantum hoc translationis genus præ cæteris orationem exornare arbitrat . exemplo autē , quo In Poetica usus est ad declarandam translationem analogie , & in Rhetorica usus est de imaginibus . Cicero in tertio de oratore ait , similitudinem requiri in translatione . nam facit ut uerbum alieno in loco positum , tanquam in suo , si agnoscat , delectet . quod si simile nihil habet , repudiatur . Quintilianus libro quinto capite de exemplis : Analogiam (inquit) quidam à simili separauerunt , nos eam subiectam huius generi putamus . nam ut unum ad decem , sic decem ad centum simile certe est : et ut holus , sic malus cuius . huc loco non parū simile afferre uidetur .

PARTICULA .CXII.

[illegible]

Licet autem quibusdam nomen proportionis respondens inditum non sit, nibilo tamen fecius simili ratione dicitur: quemadmodum frugem quidem projicere, ferere dicimus: projici uero à sole flammam, nominis est expers: cum tamen ita ad solis flammam hoc se habeat, quemadmodum ferere ad frugem, ideoq; sol dictus, sator diuinitus ignis. Licet autem butyrum de translationis modo uti, & alio quoque: cum uidelicet nominauerimus alienum quippiam, aliquid cuius proprium ab eodem remouentes: ut si quis appellare uolens phidiam, dixerit scutum, non Martis, sed Bacchi.

EXPLANATIO.

Admonet Philosophus nihil obesse, quāquam nomē, quod alteri proportionē respondere deberet, non extet, nec sit impositū, quin possimus nomē iam impositum, & notum in locum nominis, quod defyderatur transferre. uerbi causa sementis actio nomen habet, nimirum serere: solis uerō actio, quae radii emittuntur, nomine quidē caret, attamē ita se habet illa ē solera diorū emissio, sicut & serere ad semina se habet. quocirca per metaphorā dicimus solem diuinā flammam serere. Subiungit, quod hoc translationis modo secundū analogiam: uocato uti etiā aliter possumus, quā prādicto modo; ponendo id, ad quod relatio est, pro eo cuius est, quemadmodum in secunda specie dixit. quod aperit exemplo: ut si scutum uocet quis phialam, qui deinde subiungat, non Martis, sed uini. & hoc est, quod superiore particula Philosophus dicebat *οὐκ ἔστιν ὁ πῶς*. Scutum enim dicitur Martis, quoniam eo uitur. sed hic dicitur ad quod. nā quoniam phialam scutum diximus, phiala uerō ad uinum dicitur, iccirco dicimus

co dicimus scutum non Martis, sed uini: uidetur enim phiala scutum uini esse, quoniam ipsum tegit.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, quod quamquam nomen proportionem respondens analogia careat, nec fiat mutua translatio, illa tamen quæ sit, perfecta dicitur: quoniam non res, & proportio, sed uox duntaxat desideratur. Dissert secundus modum translationis desumptæ ex proportionem à primo: quoniam licet in secundo accipiat, ut in primo, quantum pro secundo, uel contra, ut scutum pro phiala, tamè in primo affirmatur clypeus de Baccho, in secundo uero negatur de eo, cuius propriè dicitur, Martis enim propriè clypeus est, quoniam eo utitur, & affirmatur de eo, ad quod dicitur, scilicet de uino. Dubitaret aliquis, cur Philosophus de translationibus loquens, non est locutus de iis, quæ dicuntur ab animatis ad inanimata: de quo translationis modo ueteres meminerunt. Cui facile responderi potest, appellationem quidem illam, sed non rem Philosophum prætermisisse. cum enim dicimus:

„ Classici immittit habenas:

„ est hæc translatio sub quarto genere metaphora. Item Cicero: Quid enim Tube
ro tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus mucro ille
petebat? qui sensus erat armorum tuorum? Hæ translationes continentur sub
eo genere, quod est à specie ad speciem. nam actio, quæ uni speciei scilicet animatae conuenit, uerbi causa homini, gladio attribuitur à Cicerone. ita uero & in cæteris translationibus nulla reperitur, quæ non sub quodpiam eorum generum nõ reducat. quocirca nihil ab Aristotele hæc in re prætermisum fuit.

*

*

*

Hic deberet esse particula de ornatu, uerum desideratur: ideo particula, quæ ad ornatum spectat, asterisco notanda. temporum iniuria deleta est, ut ex iis quæ infra, cum de ornatu meminit, dicuntur, satis apertè colligi potest.

ANNOTATIONES IN PART. CXIII. QUAE DEFICIT.

„ Animaduersione dignum est, quod superius Philosophus dixit: Omne nomen
„ aut est proprium, aut lingua, aut metaphora, aut ornatum, aut fictum, & quæ sequun-
„ tur. De partibus omnibus singillatim pertractat, præterquam de ornatu. quia
propter alicui uideri posset, quod per ornatum non intelligeret speciem quam-
dam ab aliis distinctam: quoniam neque cæteri, qui de dictione, nominibusque
tractauerunt, ornatum fecerunt unum quoddam genus, sed per ornatum eleganti-
am, & aptam uerborum compositionem figuris exornatam intelligunt. Præ-
terea in Aristotelis contextu nulla est nota, qua uicium in uerbis Philosophi de-
monstratur: nam ueteres partem contextus, in quo quippiam deficeret, asteris-
co notabant. Mecum interdum cogitavi metaphoram, & ornatum ab Aristote-
le pro eodem sumi: uerum cum animaduertirem Aristotelè inferius, dum bis
ea nomina recenset, quibus in sermonibus utimur, tria enumerare, proprium
inquam, metaphoram, & ornatum, mecum ipse statui uix dici posse locis illis
Aristotelem metaphoram, & ornatum pro eodem accepisse. Quod si per orna-
tum, non quiddam nominibus omnibus commune, nec ut idem, quod meta-
phora, sed ut quandam nominis speciem ex numeratis nominum generibus in-
telligamus: tunc oritur difficultas, quodnam nominis genus, ornatum nomine
Philosophus significare uoluerit. an epitheta? nam idem auctor in tertio de
Rhetorica inquit: δὴ δὲ τὰ ἐπίθετα, καὶ τὰς μεταφοὰς ἀποφύγετε. Aiyen, uidentur

enim epitheta metaphoris uicina. nam Aristoteles in appositis nominibus idē, quod in translationibus seruandum iubet, ut scilicet utraque rebus congruant. cum igitur & in Poetica ornatum itatim post metaphoram ponat, facile credi potest, ornatum ualere epithetum: præsertim cum apud poetas epithetorū sit usus liberior. Quod si ita intelligēda sint Aristotelis uerba, sic forte relictui deberent: κίριος δὲ ἐστὶ ἐπίθετον, ὡς ῥητορικῶν λέγει. nam hoc epithetum quibuslibet aliis ab aliis poetis auroræ attributis ab Aristotele præfertur. Posset etiam alicui uideri, Aristotelem per ornatum particulas illas intellexisse, quas explicationas appellant: nam hæc ornatus gratia poni dicuntur. Quod si quis obiceret, Aristotelem hic de nominibus agere, illas autem particulas nomina non esse, ideo de illis hic intelligi nullo modo posse: facile obiectioni huic responderetur, quod nomen hoc loco ualeat idem, quod dictio, ut supra dictum est. nam cum de nomine translatio uerba facit, uelut exemplo uerbi. sicut igitur accipit uomen, ut etiam de uerbo dicitur: ita nihil prohibet de alia itidem orationis particula nomen proferri. Hæc nunc à me posita sunt, non quod aliquo pacto mihi probentur, sed ut animi mei in hac Aristotelis parte iamdiu fluctuātis, qui se mihi sensus obtulerunt, explicarem. falsa enim non unquam inueniendæ ueritatis occaſionem præstant. Cum igitur hic locus diuinatione indigeat, omnia, quæ mihi occurrerunt, ad ingenia studiosorum excitanda referre non recusauī. Ut uerò me tandem explicem, quod hoc loco mihi dicendum uidetur, huiusmodi est: Aristotelem nimirum per ornatum nomen proprium, ut metaphorico opponitur intellexisse. ornatus enim, quo de hic agitur, esse debet in nomine sua natura & non aliunde petitus. nomina enim immutata, gratia immutationis, ornatus dicuntur: & metaphorica nomina ex translatione ornati habent. at non me, quod sua natura ornatus dicitur, ex sese huiusmodi esse oportet. Per ornatum igitur intelligo nomina maxime rebus accommodata, & proprietatem referentia. nam cum in oratione soluta tribus tantum nominum generibus utamur, naturæ rerum accommodato, consuetio siue passim uſitato, & translatu, ut in tertio de Rhetorica ab Aristotele dicitur, cum ait: τὸ κίριον, καὶ τὸ αἰκίον, καὶ μεταφορὰ μόναι χρίσται, πρὶν δὲ τῶν ἡλίων λόγον λείψ. συμβολὴ δὲ πᾶσι μόναι παρὰ τοῦ χρίσται. παρὰ δὲ γὰρ μεταφορᾷ διαλέγονται, καὶ τῶν αἰκίων, καὶ τῶν κίριον. In Poetica uerò inferius dicit: ὡς δὲ τῶν λαμβάνουσιν, ὅσα τὸ πᾶσι λείπειν μὲνέμεται, ταῦτα ἀρμότῃ ἢ ἢ ἀνομήτῃ, ὅσους καὶ αἱ λέγουσι χρίσται. ἐστὶ δὲ τὰ ταῦτα τὸ κίριον, καὶ μεταφορὰ, καὶ κόμη. Cum igitur in Rhetorica Philosophus tria tantum esse dicat nominum genera, quibus in quotidiano sermone utimur, eas enumeret, κίριον, αἰκίον, μεταφορὰ & in Poetica quoque nomina, quibus in sermone utimur, esse asserat: κίριον, μεταφορὰ, κόμη: satis unicuique patere puto, quod illud idē in Poetica dicit, quamquam diuersis uerbis, quod & in Rhetorica dictum est. Cum igitur tres istæ uoces κίριον nimirum, μεταφορὰ, κόμη, in poetica posita ualeat tres illas, κίριον αἰκίον, μεταφορὰ, in Rhetorica positas, uidendum, quodnam uerbum ex tribus illis in Rhetorica positis id ualeat, quod ornatus in Poetica. Id autem haud factu difficile uideri potest. nam eum uoces hæc duæ, κίριον uidelicet, & μεταφορὰ, in Rhetorica & Poetica sint communes: siquidem tres illæ uoces superius enumeratæ, de quibus in Poetica, tantundem ualent, ac illæ tres, de quibus in Rhetorica: restat, ut αἰκίον ualeat idem, quod ornatus. Cum enim κίριον in Poetica esse definiatur, quo in appellanda re passim omnes utuntur, certū est, quod huic nomini non conueniet nomen ornatus: immo inornata potius huiusmodi de nomina vocabuntur. Vnde Horatius in arte Poetica:

Non ego inornata, & dominantia nomina solum.

Ex quo loco patet κίριον ab Horatio inornata uocari. Sed neque metaphora erit id, quod ornatus nomen uocatur: quoniam ponitur in numero cū aliis duobus,

EXPLANATIO.

Pergit declarare alia nonnum genera. Fictum (inquit) dicitur, quando poeta rei alicui nomen id ponit, quo cæteri non utuntur. probat autem exemplo aliqua huiusmodi dari: ut Homerus, qui cor nua ἐρνίτας uoce noua nuncupauit, & sacerdotem ἀερτήρα. Productū autem id nomen dicitur, quod lōgiore uocali, quàm sit eius propria, constet, aut si adiectam syllabam habuerit: ut ἡ πάλαιος, πάλαιος. i. enim, quæ breuis uocalis est, in s longum mutatur. καὶ ἡ πάλαιος πάλαιος. & hoc exemplum, ut patet, est ex adiectione syllabarum. Subtractum uerò, quod aliquo, siue suo, siue adiecto mutilū sit; ut κρεῖ, & εὐ, quorū integra sunt κρεῖτα, εὐδύμα. Item cū una syllaba ex geminis sit, ut εἰς εἰς, hoc est ouis. Commutatum uerò nomen dicitur, cū pars cōsueti nominis manet, pars uerò fit, ut Ἀετῆρος pro eo quod est Ἀετὶς.

ANNOTATIONES.

- ” Cicero in tertio de Oratore. Veimur (inquit) uerbis, aut iis, quæ propria
 ” sunt, & certa quasi uocabula rerum, penè una nata cum rebus ipsis: aut iis, quæ
 ” transferuntur, & quasi alieno in loco collocantur: aut iis, quæ nouamus, & fa-
 ” cimus ipsi. Et parum infra: Tria (inquit) sunt in uerbo simplici, quæ orator
 ” asserat ad illustrandam, atque exornandam orationem: aut inusitatum uerbum,
 ” aut nouatum, aut trāslatum. Et parum infra: Nouantur autem uerba, quæ ab eo
 ” qui dicit, ipso gignuntur ac fiunt: uel coniungendis uerbis. & asserit exemplum
 ” de coniunctis, ut expectorare, & de iis quæ sine coniunctione sunt, ut incurue-
 ” scere. Huiusmodi nomina sunt, quæ Aristoteles πεποιημένα uocat. In codice il-
 ” lustrissimi Médoxæ ita legitur, μακρότερος καὶ ἐμμένει ἢ τὸ οἶκόν. Ita profectò legi de-
 ” bene, non autem ἢ τὸ οἶκόν. Alii codices non habent illam uocem ἢ, sicq̃ habet
 ” μακρότερος καὶ ἐμμένει τῷ οἴκῳ: quæ lectio etiam Aristotelis sensum seruat. καὶ
 ” μὴ γίνεται μωφότερον* εἰς ἑ. Scindum est in Aldi codice excusso, quòd locus hic
 ” post uerbum εἰς, asterisco notatus est. Paccius uerò supplere uoluit, sed mea sen-
 ” tentia malè locum restituit. cū enim de subtractio agit, cuius duos ponit mo-
 ” dos, quorum primus est, cū aliquid abicitur, ut κρεῖ, καὶ εὐ, in secundo modo
 ” si etiam aliquid abiceretur, quomodo à primo differret non uidco. at cū Ari-
 ” stoteles dicat, καὶ μὴ γίνεται μωφότερον: hoc est & una sit syllaba ex duabus, intel-
 ” ligere debemus nulla litera abiecta. quocirca ita locus restitui debet, aut ego fal-
 ” sor, ut εἰς εἰς, id est ouis: quemadmodum in aliquibus codicibus excussis in mar-
 ” gine reperitur: in qua uoce ex duabus syllabis una sit, nullo prorsus cieto ele-
 ” mento, at si legatur, ut in uulgatis, εἰς εἰς, abiceretur syllaba, & ita cum primo
 ” modo coincideret: nisi uelimus dicere figuram esse, quam grammatici κρεῖσσον
 ” uocant. apertius tamen est lectio, si nostrò modò uerba castigentur.

PARTICULA .CXV.

Εἰ πᾶσι ὁμοῦ ἔσται τὰ μὲν ἀρρενα, τὰ δὲ θήλια, καὶ δὲ μικρὸν, ἀρρενα μὲν, ὅσα πλῆθει
 εἰς τὸ γ καὶ β, * καὶ ὅσα ἐκ τῷ γ πᾶσι ἀφάνειν στήχασται. ταῦτα δὲ εἰς δύο, τὸ γ καὶ β. θήλια δὲ,
 ὅσα ἐκ τῷ φωνήεντος ἔσται τὰ αὐτὰ μικρὰ, ὅσα, εἰς β καὶ α καὶ τῷ ἐκτετατομένῳ εἰς α, * ὅσα
 εἰς ἐκτετατομένῳ ἔσται τὰ αὐτὰ ἀρρενα, καὶ τὰ θήλια. τὸ γὰρ γ καὶ β αὐτὰ εἰσιν. εἰς β ἀρρενα

τοῦ δὲ ὄνομα πλὴν τῶν εἰς αὐτοὺς βραχὺν εἰς δὲ τὴν εἰς μόνον, μίλι, κόμμι, πῖπιδις δὲ
 ἢ εἰς αὐτὴν, ἢ πῶν, ἢ ἰάνν, ἢ γόνν, ἢ δὲν, ἢ ἄσν. τὰ δὲ μεταξὺ εἰς * πῶντι καὶ τ καὶ ε.

Nominum præterea sunt aliqua masculina, aliqua foeminea, aliqua media.
 Masculina, quæcunque in τ & ε desinunt, & in cunctas, quæ à π & x mutis
 componuntur: sunt enim omnino duæ, τ & ε. Foeminea, quæcunque in voca-
 les suasque natura longas, quales sunt ι & ε, desinunt, productas insuper
 in α. quo fit, ut hæ numero sint æquales illis, in quas masculina, & foeminea
 desinunt. & enim τ & ε non diuersæ sunt. sanè nullum nomen in mutam desin-
 nit, sed nec in vocalem breuem: in ι uero tria tantum μίλι, κόμμι, πῖπιδις: in ε
 quinque; πῶν, πῖπιδις, γόνν, δὲν, ἄσν. Media in hæc, insuperque in ν, & ο.

EXPLANATIO.

Hæc pars, in qua alias nominum differentias Aristoteles ponit,
 quantum ad uerborum contextum attinet, ita aperta est, ut explica-
 tione non indigeat: quantum uerò ad sensum, quoniam tota macu-
 lis conspurcata est, ita ut iacet, prorsus percipi non potest.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, Aristotelem ea nominum genera, quæ nec marium, nec fœmi-
 narum sunt, sub neutrorum uoce comprehendisse. Quantum autem ad masculina
 nomina attinet, cum Aristotelis nomē, & Demosthenis, multaq; id genus nomi-
 na in ε desinant, de quo elemento, nihil in uerbis Philosophi reperitur, iecirco
 satis in aperto est in contextu restituendam litteram σ, ut integra lectio sit: ma-
 scula sunt, quæ in τ, & ε, & σ desinunt. ni dicere uelimus, cum dicat etiam in
 τ, καὶ ε marium nomina desinere, quæ literæ, cum duplices sint ex σ & ε, καὶ σ & ε
 compositz sunt, indicasse Philosophum masculina quoque nomina in σ desine-
 re: quanquam id aperte non posuerit. Postea cum inquit: καὶ οὐκ ἐκ τῶν αὐτῶν φωνῶν
 ταῖς συγκαταταῖται. ταῦτα δὲ εἰς δύο, τ καὶ ε. etiam hunc locum deprauatum putamus.
 nam sensus ex iis uerbis extorqueri quidem potest: sed quod sese offerat spon-
 te, ut Aristoteli mos est, nequaquam: quod sanè fiet, si uerba restituantur hunc
 in modum. καὶ οὐκ ἐκ τούτων * ἡ τῶν αὐτῶν π & συγκαταταῖται. ταῦτα δὲ εἰς δύο, τ καὶ ε.
 Item cum inquit: οὐκ ἐκ τῶν συμβαίνοντων αὐτοῖς, εἰς δύο ταῖς ἀρξίν, καὶ τὰ βήλια. τ καὶ ε, καὶ τ
 καὶ ε. sensus horum uerborum, quomodo ueritati consentiat, non planè ui-
 deo: innixus autem omnium grammaticorum testimonio, uerba ita restituo.
 οὐκ ἐκ τῶν συμβαίνοντων αὐτοῖς, εἰς δύο ταῖς ἀρξίν, καὶ τὰ βήλια. τ καὶ ε, καὶ τ καὶ ε.
 Præterea cum inquit: τὰ δὲ μεταξὺ εἰς ταῦτα καὶ τ καὶ ε. hæc uerba ueritati consona
 non esse unicuique græcam linguam proficenti in aperto est. ea autem labefa-
 ctata hunc in modum placidè lubeuare possumus. loco uocum εἰς * ταῦτα, sub-
 stituendo εἰς καὶ ε, & post litteram σ, restituendo καὶ ε, ut tota integra lectio uiuis
 modi sit. τὰ δὲ μεταξὺ εἰς τ καὶ ε, καὶ σ, καὶ ε. Non deerunt fortè, qui mihi uitio
 uertatē, me citra uetustorum exemplarium fidem, nimis audacem esse in uerbis
 Aristotelis, quæ passim circumsferuntur, immutandis. uerum illis me palmam
 citra controuersiam concessurum polliceor, si seruata lectione uulgata, Aristote-
 lem à calumnia hac in parte uendicare poterunt. sed auguror neminem fore,
 qui id contestare possit. Habebunt bonarum litterarum studiosi uulgatam lectio-
 nem: item, quibus in locis eam castigandam existimem. non erit itaque diffi-
 cile

cile quippiam aliquid inuentis addere. aut, si quæ diximus falsa sunt, inuestiganda saltem ueritatis occasionem fortasse præstare poterunt. Vsum autem pars hæc poetis præstabit: quoniam cum nomina sæpe lingant, si marium desinentias, quales sint, quales item fœminarum, & neutrorum perfectè tenuerint, poterunt profectò in nouandis nominibus, ut rei natura postulabit, ea rectè formare. Forte ad illud Aristophanis in Nebulis alludit Aristoteles, ubi disputat, an κέρδιος, uel κέρδιον dicendum sit. item num ἀλκτρεὺς fœmina gallina ἀλκτρεῖα uel, gallus uerò ἀλκτρεῖς. Admonet autem Aristoteles tria sola in τ desinere, & quinque in ρ, ne cætera, quæ huiusmodi desinentias habent, aliunde ascita peregrinacq̃ esse nos lateat.

PARTICVLA . CXVI .

Λέγεται δὲ κρίνεται, περὶ, ἢ μὴ παρὰ τὸν ἑῶν συνηρτά μὲν ὄντων ἢ ἐκ τῶν κρυφίων ὀνομάτων, ἀλλὰ παρὰ. περὶ δὲ γὰρ, ἢ Κλειφόντος ποίσις, καὶ ἡ Σθενέλης. σμὲν δὲ καὶ ὁ Ἰσχυρίης περὶ ἰδιωτικοῖς, ἢ τοῖς ἰσχυρίοις κειμήλια. ἰσχυρίων δὲ λέγει, γλῶτται, καὶ μεταφορικῶς ἐπὶ ἐπαιτίῳ, καὶ πᾶν τὸ παρὰ τὸ κρυφίον. ἀλλ' αὖτις ἅμα ἡ παρὰ τὰ τοιαῦτα ποιεῖν, ἢ αἰνίγμα ἵσται, ἢ βαρβαρισμὸς. αὐτὸ μὲν ὅν ἐκ μεταφορῶν, αἰνίγμα. ἐὰν δὲ ἐκ γλῶτται, καὶ βαρβαρισμὸς.

Dictionis autem uirtus, ut perspicua sit, non tamen humilis. quæ igitur ex proprijs nominibus constabit, maxime perspicua erit, humilis tamen, exè plurimè Cleophontis, Stheneliq̃ pœsis. illa ueneranda, & omne prorsus plebicum excludens, quæ peregrinis utitur uocabulis. Peregrinum uoco uarietatem linguarum, translationem, extensionem, tum quodcumque à proprio alienum est. uerum, si quis hæc omnia simul congerat, uel ænigma efficiet, uel barbarissimum: ænigma quidem, si translationes: barbarissimum uerò, si linguis.

EXPLANATIO.

Duabus sanè dotibus elocutionis, poeticæ uirtutem exornari docet: si nimirum perspicua sit, non tamen humilis, & abiecta. VIRTUS autem, quoniam uox est hoc loco translata, ualet id, quod in elocutione potissimum requiritur. Docet deinde uoces, quibus passim utitur uulgus, orationem quidem manifestam efficere, sed humilem eam reddere: cuius exemplum affert poemata, quæ non extant, Cleophontis, & Stheneli. grauis autem, ac à sermone populari recedens Pœsis est, quæ peregrinis uocibus utitur. Quid uerò PEREGRINVM uocet, explicat. linguam (inquit) metaphoram, extensionem, & quicquid extra proprium est. Admonet tamen, ne simul omnibus simul superius enumeratis utamur: quoniam in ænigma, uel in barbarissimum incideremus: siquidem est modus in rebus. ænigma quidem faciemus, si penè totam ex metaphoris orationem constituemus: barbarissimum uerò, si linguis totam orationem refar-

bus inter se constet. hoc itaque per nominum compositionem efficit minime potest, per translationem uero potest: ut, *ἰ* Vidi igne, atque are urum uiro inbarentem unum: ceteraq; id genus. Quemadmodum quoque ex linguarū uarietate barbarissimus, quapropter aliquo pacto his admiscetur.

EXPLANATIO.

Probat ex ænigmatis idea, siue specie, quòd ex multis in unum collectis metaphoris ænigma constitui potest. Ænigma enim sermo est cōiungens, quæ simul iungi nequeūt. Porro si ex nominibus nō translatis, sed propriis, & ex iis, quæ in frequenti usu sunt, oratio cōstituat, nunquam ænigma fiet, hoc est non cōstruetur oratio, quæ pugnantia inter se claudere primo aspectu uidentur. at ex nominibus trāslati facile erit, ut ænigma fiat. Quod exemplo Philosophus declarat: ut hominē uidi igne æs in hominē agglutinantē. huiusmodi sermo pugnā claudere uidetur. ignis enim nō uidetur posse homini agglutinare æs. Sūt autē in hoc sermone tres trāslatæ uoces. prima est à specie ad genus. cū enim flammā dicere propriè opus esset, per translationē dixit ignē. secunda est uox æs, quod cucurbitulā significat, & est translatio itidē à specie ad genus. postrema translatio est in uerbo agglutinare. nam est metaphora secundum proportionem. quoniam enim adhæret corpori cucurbitula: & quæ agglutinantur corporibus, quibus agglutinata sunt, adhærent: ideo ob similitudinis proportionē dicetur cucurbitula agglutinari corpori. uox enim κολάουσα, proprie ualet interuentu glutinis, aliquid alteri rei firmiter affigere. Barbarissimus uerò sit ex linguis: quoniam diuerso modo literis, accentibus, & aliis accidentibus dictiois utuntur lingue diuersæ.

ANNOTATIONES.

- De hoc ænigmatē Aristoteles in libro de Rhetorica tertio meminit: quod à Doctissimo Victorio in suis in eundem librum declarat ionibus rectè, ut moris eius est, explicatur. cui ego assentio, quòd scilicet περί χαλκόν in duas diuidi uoces oporteat, uidelicet περί χαλκόν. Ponit Athenæus libro decimo hoc ænigma ex duobus carminibus cōstans, cū de Grippis agit, ac aperit, cū inquit: παλαί
 „ Λοὶ δὲ γρίφοι καὶ τοῦτο περί σπονδίων
 „ Ἰδὲ σπονδίων περί χαλκόν ἐκ ἀνέμου κολάουσαν.
 „ ὅτε συγρίψας ἐπὶ εὐαίματι ποίει.
 „ τὸτο δὲ σημαίνει τῆς σπινθὸς πρὸς χαλκόν De hoc ænigmatē Demetrius in libro de Elocutione, Plutarchus quoque in Symposio septem sapientum. Ignem esse flammæ genus Aristoteles quinto Topicorum his uerbis testatur. ἡ γὰρ ἔστιν ὡς εἰς τὸ πῦρ, ἔστιν γὰρ εἰς τὸ πῦρ ἀπὸ αἰθέρος, καὶ φλόξ, καὶ φῶς, ἔστιν αὐτὸ τὸ πῦρ ἐν. Celebrat hoc ænigma in Rhetorica Aristoteles ea sanè ratione, quoniam, quo plus primo aspectu à ueritate recedere uidetur, eo aperto ac explicato, omnia bellè coherere dignoscuntur, remq; ob oculos ponit. Ænigmata uerò rectè erant confecta.

fecta, si ad normam antea dictam constituerentur. Quæ voluptatem afferre possunt, & quæ ratione, in tercio de Rhetorica his verbis ostendit. καὶ τὰ εὐήγητα
 ἔστι τὸ αὐτὸ ἰδιὸν. μάλιστα γὰρ, ἢ λέγεται μεταφορᾷ. Pacius rectè quidem uocem μεταφορᾷ, quæ una græcè legebatur, in duas diuisit, ut supra quoque diximus: peruersè tamen ænigma explicuit, quod in hunc modum latine sonat. Virum uidi igne æs super uiro agglutinantem. Valet autem, uidi uirum super uiro cucurbitulam æneam interuentu ignis applicantem. Cucurbitulæ autem apud ueteres ex ære, non ex uitro tantum, ut nunc passim fit, confici consueuerant, ut ex monumentis Græcorum medicorum intelligitur. Paulus enim sexto libro περὶ συνταξιας illas uitreis anteponebat, cum ait: ἀλλὰ ὁ λαμψότεραι πολλοὶ εἰναι αἱ χρυσαῖαι, πλεονὲς αἰσχυόμεναι φλογὸς ἥ τῇ ὕλειαν ἐπὶ οὐλοῖς κατεργασμέναι. De Barbarismo Græci omnes scripsere, id tamen hoc loco admonendum arbitror, Aristotelē sub Barbarismi uoce, Solæcisimū quoque comprehendisse. nam solæcismus æquè benè ex linguarum uarietate, ac barbarismus fieri potest. ὁ δὲ αἰκίαται πάλιν τὸν τῶτον. Aliqui codices calamo exarati hac parte carent. Vetus quoque translatio hanc partem non agnoscit. fortè glossēma fuit, quod uitio librarii in contextum irrepserit: nam infra docet omnibus iis certa mensura, ac temperatè utendum esse. Codex Lampridii ita legit: ἡ δὲ ἄρα κακώταται πῶς: quæ lectio mihi probatur, ut sensus sit. Oportet itaque aliquo pacto, id est temperatè hæc miscere, ne uel in ænigma, uel in barbarismum incidamus.

PARTICVLA. .CXVIII.

Τὸ μὲν γὰρ μὴ ἰδιωτικὸν ποιεῖται, μὴ δὲ πανταπὸς ἐ γλῶττα, ἢ ἐ μεταφορᾷ, ἢ ἐ κόσμησιν, καὶ πολλὰ τὰ ὀνόματα εἶναι, τὰ δὲ κύριαι, τὰ συνταξιακά. καὶ ἡλγιστὸν δὲ μὴ ἔχειν συμβαλλόντων ἐς τὸ σαφέστερον τὸ λέγειν, ἢ μὴ ἰδιωτικὸν αἰ ἐπαναίστανται, ἢ ἀποκρίνεται, καὶ ἵστασθαι γὰρ τῇ ὀνομασίᾳ, ἔστι μὲν γὰρ τὸ ἄλλος ἔχειν, αὐτὸς τὸ κύριον παρὰ τὸ ἄλλος γυγνέμενον, τὸ μὴ ἰδιωτικὸν ποιεῖται, ἔστι δὲ τὸ κοινὸν τὸ ἀσυνταξιακόν, τὸ σαφέστερον ἔστι.

Proinde sicut illud non triviale, ac minime humile, lingua, translatio, oratus, cætera quæ dictæ species pariunt: ita proprium perspicuitatem. Ceterum non minimam conferre uidentur partem ad dictionis perspicuitatem, et ad uulgare excludendum productiones, concessiones nominumque immutationes. quandoquidem id, quod præter usum communem fit, quatenus à proprio diuersum est, illud minime plebecium efficit: quatenus uero cum usu communis conuenit, claritatem.

EXPLANATIO.

Colligit ex antedictis, quod nomina, quæ in cōmuni usu sunt, orationem apertam, atque perspicuam faciunt: cætera uerò nominum genera, de quibus iam dictum est, eam grandiore, & à uulgi consuetudine remotiore reddunt. Subiungit deinde modum, quo utrūque seruare possumus. Nō minimam (inquit) partem, ut oratio sit manifesta & non plebeia, nomina extensa, decurtata, & immutata conferunt. Cuius rei rationem affert. nam ea ratione qua ficta, præter id, quod consuetum est, orationem à cōmuni loquendi usu uendicant:

uendicant : ut autem commune quid habent cum consuetudo , ac ratione, manifesta remanet oratio .ecce *παλαιόθεν*, in oratione positum pro nomine *παλόν*, quatenus illi uoci aliquid additur, peregrinum quodammodo, ac graue factum est: ea autem ratione, quod multum proprii nominis retinet, quid significet aperte patet.

ANNOTATIONES.

Eandem penè sententiam tertio de Rhetorica his uerbis explicat: *πότερ' αὖτις δὲ συζή. ἢ μὴ πεπραγμένον, ἀλλὰ περιπεπαισμένον, αὐτὸ πρὸς ἀδολογίαν, καὶ σαφήνεια, ἢ δὲ αὐτοῦ πρῶτον. ἀλλὰ δὲ ἄλλοι, ὅτι τὸ μέγεθος αὐτῶν, καὶ τὸ ἰδιόειδος τοῦ ἑαυτοῦ παλαιόθεν, αὐτὸ δὲ μὴ ἔχει τὸ αἰσθητόν.* in Poetica uerò, cùm *κρίσις* idem quod ambæ hæ uoces utroque loco Philosophus significare uoluerit, clare patet, *κρίσις* ualere idem, quod *αἰσθητόν*: sed *αἰσθητόν* nō idem ualet, quod proprium: *κρίσις* igitur apud Aristotelem non ualet in Poetica, cùm de nominibus loquitur, quod proprium, hoc est maxime rem ac propriè explicans. multa enim sunt nomina in hominum cōsuetudine usurpata, quæ propria rebus illis, quæ significant, non sunt. Hic aduertendus est loquendi modus Philosophi, quo manifestè patet (ni uelimus quod aperte patet tenebris offuscare) ornatum esse unum nomen genus ab aliis distinctum.

PARTICULA. .CXIX.

Ἦτοι καὶ ὁρθῶς ἡ γένεσις αὐτῆς πεπραγμένη τῶν τοιούτων τρῶσι καὶ διαλέκτο, καὶ διανεμηθεῖσα περὶ τὰ ποιητὰ, οὗτοι, Εὐκλείδης δὲ ἀρχαῖος. ἢ ὅτι ῥηθῆναι ποιεῖν, ὅπως δῶκεν ἐκ τῶν ἐν ἑστέον βέλαιται ἰαμβοποιήσας οὐ κατὰ τὴν λέξιν. οὗτοι, ἢ τί χρεὼν ὅδον μακροῦτα βαδίζοντα. καὶ οὐ καὶ γὰρ αὐτὸν ὅτι ἐκείνου ἡμετέροισιν.

Quapropter errant non parum, qui huiusmodi dictionis genus accusant, quibus Poetam ipsum incescere audent. id quo d. priscus Euclides fecit. ἢ quasi facile quis confingat, si ei, dum iambos conscribat, in ipsa dictione nomina quantumlibet extendere liceat: quemadmodum, ἢ τί χρεὼν ὅδον μακροῦτα βαδίζοντα: οὐ καὶ γὰρ αὐτὸν ὅτι ἐκείνου ἡμετέροισιν.

EXPLANATIO.

Dictum est quonam pacto nominum mixtio orationē, tum apertam, tum ornatiorem reddat: cuius rei occasione digreditur, eos reprehendens, qui huiusmodi loquendi modum calumniabatur. Fuit autem inter ceteros Euclides priscus, qui Homerum reprehendebat, perinde ac esset facile pangere, si unicuique pro arbitratu nomina extendereliceret. Deridet autem Homerum in eadem dialecto, hoc est in eodem dicendi genere dictiones extendens, iambos efficiens, ut ἢ τί χρεὼν ὅδον μακροῦτα βαδίζοντα. καὶ οὐ καὶ γὰρ αὐτὸν ὅτι ἐκείνου ἡμετέροισιν, sunt enim Euclidis iambi, in quibus nomina de industria ab eo extenduntur, ut risum cieat, & huiusmodi elocutionem irrideat.

ANNOTATIONES.

Ἦτοι ῥηθῆναι ποιεῖν, αὐτὸς δῶκεν ἐκ τῶν ἐν ἑστέον βέλαιται ἰαμβοποιήσας οὐ κατὰ τὴν λέξιν.
Hæc

Hæc cum malè à Paccio uertantur, nos ea sic latina faciemus. TAN QUAM FACTV FACILE SIT, SI QVIS DABIT PRO ARBITRATV DICTIONEM EXTENDERE, MORDENS IN EADEM DIALECTO, VT

ἢ τὴ χερσὶν ἢ τοῖς ποσὶν βαδίζοντες
καὶ αἱ γυναικες ἐν ἱκνῶν ὕμνῳ βοῶσιν.

Hi duo uersus Euclidis in codice Illustrissimi Mendozæ aliter leguntur .nam * *μαρὰ βῶνα* sic legitur : in quo uerbo syllaba βῶi effect addita. *μαρὰ βῶνα* enim loci nomen est . item non * *γυναικες* ἐν ἱκνῶν, sed *γυναικες* ἐν ἱκνῶν . Alii *χέρων* legunt . Item ὕμνῳ βοῶσιν geminato ἅ : quo in uerbo syllaba ὕ, item illa particula αἱ uidetur interiecta. quicquid tamen sit, certè in re errare non possumus : ex Aristotelis enim uerbis constat Euclidem nomina extendendo, ut huiusmodi loquendi modum irrideret, iambos studiose composuisse. quinam autem esset illorum carminum sensus, cum alii uersus huius Euclidis non extent, sciri non potest. In primo carmine adiectæ saltem sunt illæ duæ syllabæ ἢ τὴ, & in secundo illæ duæ αἱ, & ὕ. quæ autè fuerint illa carmina, cum eorū scriptio tam varia sit, ignoratur. Plato in Cratylō. So. An ignoras beate uir nomina uetera distracta iam esse, atq; confusa à sermonis tragici studiosis, elegantiz gratia addentibus & subrahentibus literas, ac partim temporis diuturnitate, partim exornationis subraundique peruertentibus ? ut ecce in *κρητῶν*, id est speculor, quàm absurdum est ἢ ipsius additamentum ? Talia certè ut arbitror faciunt, qui oris illecebras pluris æstimant, quàm ueritatem . Quamobrem, cum multa nomini- bus ipsis adiecerint, tandem effecerūt, ut nemo iam nominum sensum animad- uertat . Quemadmodū dum *σέγγυς*, id est monstrum quoddam proferūt, cum *σέγγυς* pronuntiare deberent, ac cætera multa. Profecto si daretur cuique arbitra- tu suo & demere & addere, magna utique esset licentia, & quodlibet nomen cuiq; rei unusquisque tribueret. Hæc Plato. quæ ideo in hunc locum à me tra- lata sunt, ut intelligatur Aristotelem cum Platone non penitus consentire : lau- dat enim Aristoteles huiusmodi nominum immutationes, si maturè, ac tem- peratè fiant.

PARTICVLA .CXX.

Τὸ πλεῖν ἐν φαεινῶν παρὰ χρεῖματι τὴν τῷ τρόπῳ γλῶσσαν. τὸ δὲ μέτρον κοινὸν ἀπὸ τοῦ ὅτι τῷ μέτρῳ. ὃ γὰρ μεταφοραῖς, καὶ γλῶσσην, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀδελφοῖς χρεῖματι ἀπὸ τοῦ, ὃ ἢ ἐπὶ τοῖς ὁδοῖς πᾶσι γλῶσσαι, ἢ αὐτὸ αἰ ἀπὸ γλῶσσης.

Itaque ridiculus esse apparet, qui hoc dicendi modo usus est. *Siqui men- sura æquè omnibus partibus regula est. nam si quis translationibus, lin- guis, cæterisq; huius generis uel indecenter, et uel affectatè usus fuerit, pa- ritatione ridicula struxerit.*

EXPLANATIO.

Per hæc Aristoteles ueteris Euclidis increpationem soluit dicēs: porro quidem apparere tali uti modo ridiculum est. quasi dicat, nō est opus affectare huiusmodi locutiones, sed habēda est mensuræ ratio, ut fecit Homerus. quocirca inquit: *AT QVI MENSURA AEQVE OMNIBVS PARTIBVS REGVLA EST: hoc est modum quendā in usu dictarum seruare oportet. idque probat . Metaphoris enim (inquit) & linguis, ac reliquis generibus, si quis usus fuerit indeceter,*
x & studiose

& studiose ad ridicula comparanda, idem utique operabitur, quod Euclides in suis iambis. Sensus igitur talis est, si quis utatur metaphoris, uel linguis, uel aliis generibus ornatus indecenter, & studiose, ex illis orationem construet, quæ non secus ridicula uidebitur, atque oratio Euclidis irridentis nominum extensionem.

ANNOTATIONES.

Τὸ μὴ οὐκ φαίνεται αἱ * παρὰ χροίμενοι * τὴν τῷ τρέπον, γλῶσσαν. Pacius ita uertit. ITAQUE RIDICVLVS ESSE APPARET, QVI HOC DICENDI MODO VSVS EST. Vetus autem tralatio, & Vallæ longè melius mea sententia hunc in modum expresse-^{re}nt. APPARERE IGITVR TALI VTI MODO RIDICVLVM EST. in ambabus autem tralationibus nulla sit mentio illius uocis παρ, quam nos quoque expungendam esse putamus. loco autem uerbi τῷ τῷ, codices aliqui habent τούτῳ: quam lectionem sequitur Walla, & congrua magis uidetur: quamquam & alia seruari possit. † καὶ ἐπὶ τῷ ἐπὶ τῷ γλῶσσαν τὸ αὐτὸ ἐπὶ ἀπεργάζομαι. Pacius sic. VEL AFFECTATÈ VSVS FVERIT, PARATIONE RIDICVLA STRUXERIT. Ex qua uerborum uersione facile intelligi potest alio modo, quàm nos fecimus, hæc uerba Pacium intellexisse: quæ sensum non improbamus. placuit tamen etiam alio modo uerba explanasse, ut unicusque optio sit, utram malit explanationem seligere.

PARTICVLA . CXXI.

† τὸ δὲ ἀρμόδιον, ὅσον διαφέρει ὑπὸ τῇ ἰσότητι. Διαφέρει δὲ, * ὡς πρὸς μέγεθος τῇ ὁμοιότητι αὐτῶν. ἢ ὑπὸ τῇ γλῶσσῃ δὲ, ὃ ὑπὸ τῇ μεταφοράν, ἢ ὑπὸ τῇ ἄλλαν εἰδὸν μεταποιεῖται αὐτῶν τὰ κύρια ὁμοιότητα, κατὰ δὲ πᾶσι ἀλλὰ δὲ λέγεμεν, αἶμα, τὸ αὐτὸ ποιεῖται ἰαμβεύει. Αἰχμύλη, ὃ Εὐκλείδης, † αἱ δὲ μόνον ὅσον μεταποιεῖται, αὐτὴ κύρια εἰδὸς ὅσον, γλῶσσαν, τὸ μὲν φαίνεται καλὸν, τὸ δὲ ἐπὶ τῇ. Αἰχμύλη μὲν γὰρ αἱ τῇ φιλακτῇ ἐπὶ αἰσῇ, φαγῶντα ἴμα σῖμα καὶ ἰσὶν ποσὶν. ὃ δὲ αὐτὴ τῇ εἰδὸς ὅσον, τὸ θόνατο μεταποιεῖται. καὶ τὸ δὲ μὲν ὁμοιότητος, ὃ ὑπὸ τῇ ὁμοιότητι, καὶ ἐπὶ δὲ, αἶμα λέγει τὰ κύρια μεταποιεῖται. καὶ δὲ μὲν ὁμοιότητος τῇ αἰσῇ ἐπὶ τῇ αἰσῇ. καὶ δὲ φρεσὶ ἀσπιδίου κατὰ ποσὶν, ὁμοιότητος τῇ ἀπὸ τῇ. ἀφρομὲν ὁμοιότητος κατὰ ποσὶν, μεταποιεῖται τῇ τῇ καὶ τῇ ὁμοιότητι, ὅσον κατὰ ποσὶν, ὅσον κατὰ ποσὶν.

Quantum uerò concinnitas in carmine polleat, uel ex eo consideretur, quòd loco nominum ad mensuram in oratione comparatorum à uarietate linguarum, translationum, cæterorumq; generis huiusmodi, si quis proprias appellationes posuerit, ueram nos attulisse rationem inficias non iuerit. id quod Aeschyli, atque Euripidis † in eodem faciendo iambo pariter uersanum exemplo apparet. nam cum hic unum dumtaxat nomen lingua non trita loco proprij immutauerit, tam pulcher apparuit, quam ille abiectus est usus. Etenim in Philoctete Aeschylus sic locutus est: Mei pedis carnem exedit phagedæna: ipse uerò Euripides, loco exedit, epulatur apposuit. Ad hæc. Nunc autem paruus me existens turpis ineptus; uerbi gratia: si quis offerens magis propria, id ineptus immutauerit: hoc pacto: Debilis in formis me existens, exiguusq; itemq; Indignum currum, & exiguas da-

pes:

pes: dicatq; currum prauum, & paruas dapes: rursusq; pro Iones uociferantur, Iones clamant.

EXPLANATIO.

Ex carminum collatione, quantum id, quod congruum est, extollat, ostendere constituit. Ponantur (inquit) nomina scilicet usitata in carmine: ponatur quoque aliquid de lingua, metaphora, & reliquis generibus, hoc est aliquid horum quoque ponatur in carmine. Dicit aliquid de lingua: quoniam supra dictum est, quod compositio tota non debet ex iis constare, sed aspergi duntaxat: & iccirco non dixit, positis linguis in metro, sed aliquid linguæ, hoc est aliquid mixtum cum aliis consuetis uocibus. Idem de metaphora & de aliis dicendum est: si quis nomina propria immutarit, atque in eorum loco nomina non ita frequentia posuerit, uidebit hic (inquit) uerū esse quod ab eo dictū est. Quod exēplo declarat. si quis faciat Aeschylī, atque Euripidis iambum, unum autem duntaxat nomen immutet, linguam scilicet loco proprii nominis consueti ponens, alterum pulchrum, alterum uerō triuiale apparebit. Aeschylus enim in philocēte uolens exprimere, quomodo pedis caro ab ulcere absumeretur, inquit:

φαιδάρη τιμον σφίγεις εἰδὶα μόδε.

hoc est, Phagedæna mei pedis carnes edit. Euripides uerō loco uocis εἰδὶα, μόδα posuit, hunc in modum:

φαιδάρη τιμον σφίγεις μόδα μόδε.

ualet autem μόδα, idem quod conuiuari. Cum igitur in his carminibus eisdem uerbis confectis, uno tantum immutato, carmen Euripidis elegantius sit, clarè patet nulla alia ratione excellere, nisi quod uno uerbo lingua usus est. Lingua igitur cætera nominum genera præter communia opportunè in metris posita notiora redduntur: id, quod Aristoteli propositum hic erat ostendere. Aliud itidem exemplum ex Homero libro nono Odysseæ, carminis unius affert: in quo, si nomina, quæ à communi loquendi usu recedunt, in communia, & frequentia uertas, orationem humilem conficies, quod cum ab Aristotele exponatur, nostra non indiget declaratione.

ANNOTATIONES.

In hoc contextu illud admonemus, exempla, quæ declarationis gratia ab Aristotele ponuntur, eam uim in latinum sermonem uersa non habere, quam in græco idiomate præferunt: iccirco nos unico exemplo sumpto à nostris rem declarabimus. Virgilius enim in sexto Aeneidos libro ait:

Sic fatur lacrymans, clausitq; immittit habenas.

Si quis carminis illius metaphoram nominibus consuetis expresserit, dicēs uerbi gratia, rudentes soluit, sermonem abiectum efficiet: nihil enim, quod ad hoc

pertinet, refert, soluta ne oratione, an metrica id dicatur. sunt penè infinita exempla, sed hoc satisfacit. ἴ τ' ἂν αὐτοῖς, ὅσοι διαφέρει ὡς τῶν πατρῶν, λευκοῦ δὲ, ἀπὸ μέ-
 νος τῶν ἀπομάρτων εἰς τὸ μέτρον, καὶ ὡς τῶν γλῶττων δ', καὶ ὡς τῶν μεταφορῶν, καὶ ὡς τῶν
 ἀλλοῦν εἰδῶν μεταφοῖς, αἱ περ ταὐτὰ κίριον ἐννομεῖται ἐκ τῶνδε, ὅτι πλεονάζουσιν. Hæc cum à
 " Paccio fideliter non exprimantur, nos ea uertemus sic. CONGRVVM uerò,
 " quantum excellat in carminibus, contempletur, interpositis nominibus in me-
 " trum, de lingua quoque, & de metaphoris, & de aliis generibus, si quis mutae
 " rit in propria nomina, quod uerum dicimus, PERSPICIT. Aliqui calamo
 exarati libri loco uocis + ἀπὸ μένους, habent ἀπὸ πημενους, sed uulgata lectio mihi
 magis arridet. Illud præterea est animaduertendum, Aristotelem dicere, ἴ τ' ἂν
 ὁμοῖον ὁνομα μεταφορῶν, ἀπὸ τῶνδε ἐκ τῶνδε γλῶττων, τὸ μὲν φαίνεται καλὸν, τὸ δ' ἐπὶ πλεονάζει.
 Hanc partem Paccius male uertit. latine autem ita sonant. VNVM VERO S O-
 LVM NOMEN TRANSMUTANTE, LOCO PROPRII CONSUVETI
 LINGVAM PONENS, HOC QUIDEM PVLCHRV, ILLVD VERO
 ABIECTVM APPARET. Quibus in uerbis post uocem PROPRIVM addit
 CONSUVETVM, tacite innuēs uocē propriū hic capi solūm pro consueto, & tri-
 uiali: nam etiam appropriata nomina propria uocantur, sed de iis nunc sermo
 non est, sed de noniunibus propriis consuetis, hoc est tritis, & in omnium usu
 positis: quibus opponit linguam, ut intelligamus per linguam quodcunque
 nomen à communi consuetudine quocunque modo recedens secundum sep-
 tem iam supra enumeratos modos nominum ad ornatum præparatos, nam
 quodcunque consuetum non est, peregrinum uocari merito potest. Ex hoc au-
 tem loco facile uideri potest, quā ratione Philosophus utatur hac uoce κίριον
 pro communi, ut antea tum ex loco Rhetoricæ tum ex Poetica abundè declara-
 uimus. Linguam autem hic fuisse accipi dignosci potest, quoniam Aristoteles
 tot attulit huius rei exempla, ut in iis uideremus diuersa ornatus genera. Car-
 men quoque, quod ex Homero Aristoteles citat, ultimā dictionem in excusis
 Homeri libris habet + ἀκικυρ.

PARTICVLA .CXXII.

Ἐπὶ δ' Ἀριστοφάνους τὰς τραγῳδίας ἐλεγεῖται, ὅτι αὐτὸς αἱ ὅποι αὐτῶν τῶν δαλίκων, τὰτοις
 χρῶνται οἱ οἱ, τὸ δαμάτωρ αὐτῶν, ἀλλὰ μὴ ἀπὸ δαμάτωρ καὶ τὸ εἶδος καὶ τὸ, ἔγω δὲ περ. Ὁ δ'
 ἀχλὺς πλεῖ, ἀλλὰ μὴ πλεῖ ἀχλὺς. Ὁ δὲ αὐτῶν τοιαῦτα. ὅτι γὰρ τὸ μὴ εἶναι αὐτῶν τοῦ
 εἶδος, ποῦ τὸ μὴ ἰδιωτικὸν αὐτῶν τῶν λίξαι ἀπὸ τῶν τῶν τοιαῦτα. ἰκάνω δ' ὅσον εἶναι. ἐπὶ δ'
 μίγα μὲν τὸ ἰκάνω τῶν ἀρμένων περὶ τῶνδε, καὶ διπλῶν ὀπίμας, ἢ γλῶττων. τὸ
 δ' αὖ μάλιστα τὸ μεταφορικὸν εἶναι. μόνον γὰρ ὅσον ὅτι καὶ ἄλλα εἶδη λαβὼν, ὡς αὐτῶν τῶν
 εἶσι. γὰρ δ' μεταφορικῶν, τὸ ὅμοιον διωρεῖν εἶναι.

Atriphrades præterea carpebat tragædos, perinde ac in Tragædijs
 suis his uterentur, quæ in communi sermone dicere nemo: ut δαμάτωρ αὐτῶν, pro
 ἀπὸ δαμάτωρ, id est domibus ab, pro ab domibus: Ὁ δὲ περ pro ὅτι, id est fui: Ὁ
 δὲ περ pro αὐτῶν, id est ipsum: Ὁ δὲ αὐτῶν τοιαῦτα, id est Achil-
 le de, pro de Achille, cæteræque huiusmodi: prorsus ignorans, quod hæc om-
 nia dum proprium uitant, plebeiam interum dictionem effugiunt. Cæterum
 magni negotij est in supradictis singulis à decenti non discedere, minimeque
 abuti compositis nominibus, linguisque: cum primis uerò decenter uti transla-
 tionibus, maxime est arduum, id quod unum nō aliunde quesitum sit oportet,
 uersatilibusque

versatilibusq; ingenij indolem prae se ferat. Etenim recte quid transferre, simile aliquod illius contemplari est.

EXPLANATIO.

Aliam quoque affert Ariphradis in tragædos reprehensionem: nempe, quia utuntur inconstituto loquendi modo, ut *δουκται ἄπ*, & non *ἀπ δουκται*, id est domibus ab, & non ab domibus. & *σὺ*, pro *σὺ*, id est sui. & *ὡς ἄν*, accipiens *ἄν*, pro *αὐτῷ*, id est ipsum. & *Ἀχιλλεύς*, pro *πρὸς Ἀχιλλέως*, hoc est Achille de, pro de Achille: cæteraq; huiusmodi. Posita Ariphradis increpatione, Philosophus respondet, ac eum carpit, rationem afferens, cur his utantur poetæ: quoniam nimium huiusmodi omnia cum in communi usu loquendum non sunt, orationem à plebeio determinant: at Ariphrades hoc ignorabat.

“ CÆTERVM (inquit) magni negotii est in supradictis singulis à decen-
 “ centi non discedere, minimeque abuti compositis nominibus, lin-
 “ guisque: cum primis uero decenter uti translationibus, maximè EST
 “ ARDVVM. Sensus est, difficile quidem est ornamentis antea dictis,
 “ & nominibus compositis, & linguis opportunè uti scire; sed omnium
 “ difficillimum est proprias habere metaphoras, hoc est ad eas esse na-
 “ tum. idque probat: quoniam sola ab alio accipi non potest, hoc est
 “ doceri non potest, & acuti ingenii signum est. ETENIM (inquit)
 RECTE QUID TRANSFERRE, SIMILE ALIQUOD ILLIVS
 CONTEMPLARI EST. Sensus est, eos promptè metaphoris uti posse,
 qui rerum diuersarum similitudinem in eis repertam prospicere ua-
 lent: idque ingeniosi ualde hominis est. uidere enim in dissimilibus
 similitudinem acutè solius mentis cernere est: qua in re præceptore
 uti non possumus, sicuti nec aliorum oculis intueri non didicimus,
 nec uidere ualemus.

ANNOTATIONES.

Dubitare quispiam posset. nam cum superius dictum sit, tragicos iambicis carminibus usos fuisse, quoniam alternis sermonibus erant aptiores, uidetur tragicam locutionem peccare, si à communi loquendi modo recedat, & ideo rectè Ariphradè eam reprehendisse. Respondetur, id quidè uerū esse in Tragædiis omnino à communi loquendi usu non esse recedendū: tamè eatenus est recedendū, quatenus oratione à plebeio uindicemus. nā sicuti iambicū carmè ad orationē solutam propius quàm cætera genera carminum accedit, oratio tamen soluta non est: ita dictio, qua tragicus utitur ad communem loquendi modum accedere debet, oportet tamen, ut sermo popularis non sit. Verbum *ἐκφυγεῖν*, significat in Comœdia aliquem mordere, ut Aristophanes Euripidem *ἐκφυγεῖν*. Fortè igitur Ariphrades Comœdiam fecit, in qua tragicos improprie loquentes carpebat, ac deridebat. quod si comicus non fuit Ariphrades, per translationem dictum est *ἐκφυγεῖν*. & *ἂν μὲντοι* & *μεταφορεῖται* *ἐστ*. Illustrissimi Mendozae codex ita habet: *πρὸς Ἀχιλλέως* & *μεταφορεῖται* *ἐστ*. utraque lectio eundem exprimit

senfum. Dubium est, cur Aristoteles dicat esse difficile, promptas habere metaphoras, quoniam uidelicet ab aliis doceri nequeant: cum tamen ipse doceat metaphoras ex simili duci, nosq; superius dixerimus metaphoris construendis magnopere cōferre, si recte rerū usus perpēdatur: ex illis. n. metaphoræ, ueluti è penū hauriuntur igitur ex aliis, id est ex præceptis hoc possumus adipisci, quod Aristoteles appellat μεταφορὰν ἑνῶν. Respondetur, hæc sanè præcepta aliquid conferre, tamen opus esse natura potissimum, & ingenio acrisi simile in dissimilibus conspici debet. Aristoteles igitur id respiciens, quo proximè metaphora constituitur, eam ab aliis peti non posse, sed haberi à natura dixit. si quis uerò aliorum iam factis metaphoris utatur, is profectò μεταφορῶν propriè non dicitur, sed qui ex se promptè eas profert, ac fingit.

PARTICVLA . CXXIII.

τῶν δὲ ὀνομάτων τὰ μὴ διωκτὰ μάλιστα ἀμύση τοῖς ὀνομαζομένοις, καὶ ἡ γλῶττα τοῖς ἰσὺ καὶς, καὶ ἡ μεταφορὰ τοῖς ἰαμβοῖς, καὶ οἱ μὴ τοῖς ἡρωικοῖς ἀπαστα χεῖρα τὰ ἑρμῆνα, οἱ δὲ τῶν ἰαμβῶν, εἰς τὸ ὅτι μάλιστα λέγειν μὴ δύναται, τὰ τὰ ἀμύση τῶν ὀνομάτων, ὅσοις οἱ λέγοντες τὴν χεῖρα τὴν εἰς τὸ τοιαῦτα, τὸ κῆρυξ, καὶ μεταφορὰ, καὶ κῆρυξ. πρὸς μὲν δὲ τραγῳδίας, καὶ οἱ τῶν πρῶτον μίμους, εἰς οἱ μὴ ἰκανὰ τὰ ἑρμῆνα.

Duplicia uerò nomina ut maximum in modum Dithyrambis quadrant, sic Heroicis linguarum uarietas, Iambicisq; translationes. quanquam Heroicis quidem supradicta omnia ualde usui sunt, Iambicis uerò, quod maxime colloquia amulentur, cuncta illa conueniunt nomina, quibus ræ quis in ipso sermone utatur. sunt autem hæc, propria, metaphorica, ornata. De Tragœdia igitur, deq; ad actionem accommodata imitatione, satis hactenus à nobis hæc dicta sunt.

EXPLANATIO.

Quoniam superius diuersa ornatus genere recensuit, quibus nos decenter uti præcepit, nunc singillatim, quæ quibuslibet poematū generibus præcipue conueniant, declarat. Ille inquit ornatus, qui est ex nominum compositione, Dithyrambis maximè congruit: lingue uerò Heroicis, sicuti metaphoræ Iambis. quanquam ita hæc sint singulis poematibus assignata, admonet tamē ornatus omnes Heroicis cōpositionibus utiles esse. Iambis uerò, quoniam maximè quotidiana sermonem imitantur, illa nominum genera cōueniunt, quibus interloquendum quis utitur: sunt autem huiusmodi, proprium, metaphorica, & ornata. Vniuersum uerò de Tragœdia sermonem claudens, inquit: DE TRAGŌEDIA IGITUR, DEQVE AD ACTIONEM ACCOMMODATA IMITATIONE. Hæc pro eodem ponitur: supra enim Tragœdiā haudquaquā narrando, ut Epopœia, sed agēdo imitari diximus. SATIS HACTENVS À NOBIS HAEC DICTA SINT. Epilogo utitur, quo lectoris animus ad sequētia præparatur. sequentia. n. aliò respicere à præcedētibus epilogo declaratur.

Quoniam

ANNOTATIONES.

Quoniam duplicia, hoc est composita nomina Dithyrambis maxime convenire dixit, rationi consonum est, Aristoteli operis huius initio, cum primum Dithyrambos nominavit, eos composito nomine expressisse, & Dithyrambo poetica dixisse. Ex hoc præterea contextu ornatum non idem esse, quod metaphoram, nec ut omnibus ornatibus commune, sed ut unum nomen genus ab aliis distinctum ex loquendi Aristotelis modo aperte conspicitur. Nomina composita soluta orationi minime convenire tertio de Rhetorica libro, ubi de frigidis agit, admonet. Eodem itidem libro linguas epicas, translationes libris descriptionibus maxime convenire asserit. Dubitare merito quis posset, cur hæc verba: *πρὸς μὲν οὖν τραγῳδίαν, καὶ τὴν αἰσθητικὴν μάλιστα, ἵνα μὴ ἰκανῇ τὴν ἀρεσκείαν* : in fine contextus huius posuerim, cum potius alterius contextus sequentis principium esse deberet, ea scilicet ratione, quoniam vocem *μὲν* habet: quam in orationis principio semper, nunquam autem in fine superius ponendam diximus. Ad quod ita respondemus, secus esse, cum hæc dictio *μὲν*, cum voce *οὖν* iuncta est, et cū sola ponitur: nam particula illa *οὖν*, extremum indicare videtur, at superius Aristoteles de proprietate vocis illius *μὲν*, cū sola citra alias coniunctiones ponitur, est locutus, hic verò non sola, sed cū voce *οὖν* iuncta est. Eo autem consilio hanc particulam tametsi vocem *μὲν* habeat, in fine illius contextus reponendam duxi, quoniam Aristoteles in fine librorum de Cælo eisdem verbis utitur, cum inquit: *πρὸς μὲν οὖν βασιλῆα, καὶ νομόν, καὶ τῶν πρὸς αὐτὸν συμβαλλόντων ἀφαιρῶν τῶντι μὴν τὴν τρέπονται*. Hoc autē loco quædam nostrum negotio conducentia ex Ioanne Grammatico in præfatione in libros Aristotelis de Generatione & Corruptione huc transferenda iudicavi, cum ait: *ἀλλ' ἐπεὶ οὐ πολλοὶ ἐστὶ τὰς παλαιὰς ταύτας πραγματείας ἡ συνίσχου πρὸς τὰ ἡγεμονικὰ διὰ τὴν ἀσυνέτην καὶ ἰσχυρὰν τὴν προσημασίαν τῶντι τρέπονται. Πρὸς δ' ἡγεμονικῶν, καὶ φθαρῶν τῶν φύσει γινόμενων, καὶ φθορομοίων, & quæ sequuntur. Ex quibus Ioannis Grammatici verbis habemus, voces illas *πρὸς μὲν οὖν*, quanquam in fine libri posite sint, indicare tamē aliquid sequi, & præterea vocem *μὲν* antecedere; ut & in re nostra nunc conspici potest, per illa enim supra posita verba, sermoni de Tragedia finem imponit, innuens alium sequi sermonem, qui ad Epopœiam spectat. Quanquam verò plurima afferri loca possent, in quibus simili prorsus locutione Philosophus utitur, is tamen, quem nos adduximus, quoniam in calce voluminis de Cælo ponitur, & Ioannes Grammaticus in præfatione libri de Generatione & Corruptione animadvertit vim illius vocis *μὲν*, ratione vocis alterius &, posite in primo libro de Generatione & Corruptione eorundem librorum seriem indicare, mihi visus est cæteris omnibus esse præferendus, propositoque nostro omni ex parte satisfacere.*

PARTICULA .CXXIIII.

Πρὸς δ' ἡγεμονικῶν, ἢ οἱ μέτροι μιμητικῶν, ὅπ' οὗ τὰς μύθους καὶ ἀνέπας αἱ τὰς τραγῳδίας συνίστανται δραματικῶν, καὶ πρὸς μίαν πρᾶξιν ὅλων, ἢ πλείους ἔχουσιν ἀνέπας, ἢ μὴ συμμῆτες, ἢ ἁπλοῦς ἢ σύνθετος ὅλων, ποιεῖ τὰς οἰκείας ἡδονὰς, ὁ ἔλος, καὶ μὴ ὁμοίαν ἰστορίας τὰς συνθέσεις ἐν, αἱ αἰσθητικὰ ἢ καὶ μίαν πρᾶξιν συνίστανται διὰ τὴν ἁπλότητα, οὐκ αὖ τὴν συνίστανται πρὸς τὴν, ἢ πλείους, ἢ ἁπλοῦς, ἢ σύνθετος, ἢ ὡς ἐν τῇ χειρὶ, ἔχει πρὸς ἀλλήλας ἀνέπας καὶ αὐτὰς τὰς αὐτὰς χροῖας ἢ αἱ συλλαβὴν ἢ γένετον μιμητικῶν, ἢ ἢ αἱ οἰκεία καὶ ἀνέπας μίαν, ἢ πρὸς τὴν αὐτὴν συνίστανται πλείους, ἢ καὶ αἱ αἱ τὰς ἀνέπας χροῖας ἢ πρὸς γένετον μιμητικῶν, ἢ αἱ αἱ πλείους γένετον πλείους.

† De narratiua uero, per numeros imitatione, quod ipse quoque fabu
12, non

le, non secus ac in Tragediis actus, consistere debeant, pariterque circa unam, eamque integram atque perfectam actionem uersari, principio scilicet, medio, fineque constantem, à qua sanè, uelut ab integro quopiam animali, uoluptas quædam peculiari proficiscatur, omnino manifestum est. Itemque quòd historiis usutis dissimiles esse debeant, quæ quidem non unius tantum actionis præbeant notitiam, necesse est: sed temporis unius, omnium sanè, quæcumque in eo tam circa unum, quam plures contingere, eodem scilicet modo, quo singula quæque inter se (ut casu euent) se habent, uerbi causa: circa idem tempus nauale bellum in Salamine, præliumque Carthaginensium in Sicilia, quæ minime quidem in eundem exitum spectant: ita quoque et in sequentibus temporibus, dum alterum interdum post alterum fit, quibus unus non est exitus.

EXPLANATIO.

Sermone de Tragedia iam absoluto, de Epopœia nunc pertractat: quam esse dicit imitationem per metra narrando factam: in ea uerò, sicut & in Tragediis tabulas constituere oportere DRAMATICAS, hoc est aptas in scenam deduci. aptæ autem erunt, si personæ mutuo colloquentes inducantur, ut facit Homerus. Oportet item Epopœiam unam actionem totam & perfectam, PRINCIPIO SCILICET, MEDIO, FINÉQUE CONSTANTEM: hoc est magnitudinem habentem exprimere. Quid autem sit totum, & perfectum (idè enim sunt) item quid per magnitudinem intelligere debeamus, in definitione Tragediæ iam explicatum est. Manifestum igitur est, quòd Epopœia unam integramque actionem imitari debet, ut tanquam animal unum totum propriam uoluptatem præbeat. Ne uero quis existimet eam (dictum enim est illam imitationem esse narrando factam) historiæ, quæ itidem narrat, similem esse, idcirco subiungit, & non similes historias consuetas esse (ita enim ad uerbum uerba græca se habent) quæ nonnihil supplendo hunc in modum sunt ordinanda, & oportet imitationi per narrationem metro non similes historias esse consuetas, in quibus sanè necessarium non est actionem unam exprimere, sed acta temporis unius, quæcumque circa unum, aut plura contigerunt explicare: quorum singula, ut fors tulit, se habent ad inuicem. Duplex autem in iis historiæ conscribendæ traditur ordo. alter enim ad ea respiciens, quæ eodem tempore à diuersis sunt gesta narrat, exprimitque: alter uerò res hominis unius gestas persequitur. Subiungit autem, quemadmodum enim eodem tempore in salamina naualis pugna commissa fuit, in qua Xerxes à Themistocle deuictus est, & in Sicilia Carthaginensium pugna, nihil ad unum exitum

exitum tendentes: ita quoque & in successiuis temporibus interdū
unum post aliud fit, ex quibus unus exitus non constituitur.

ANNOTATIONES.

Huius contextus principium Paccius obscurè admodum uertit. hunc Igitur in modum apertius transferri debet, DE NARRATIVA AUTEM, ET METRO IMITATRICE, QUOD FABULAS, SICUT IN TRAGÆDIIS CONSTITVERE DRAMATICAS OPORTET. Sciendum autem est, Aristotelem per metrum, heroicū carmen intelligere, nam supra de Epopeia loquens dixit: *πολλὸν μὲν οὐδ' ἴσ' ἡμετέροις μὲναιμι*: hoc est de imitatrice utente hexa metro, nunc autem Epopeiam alio modo describit, eam esse dicens imitationem dramaticam, metro per narrationem factam. Qua autem ratione Epopeiam imitationem de *δραματικὴν* appellet, superius est declaratum. id uero hoc loco ualeat *δραματικὴν*, quod in Tragediæ definitione *δραματικὴν*. *τὸς ἐν τῷ δράματι*. Hæc clarius quàm Paccius, hoc modo uerbi possunt, VT SORS TVLIT, INTER SE CONSEQUVTVR. Aristoteles libro secundæ de Rhetorica sub finem, aliud esse statuit, hoc post hoc ab eo, quod est, hoc per hocquæ ait: *τὸ γὰρ μὲν τῶν, οἷς οὐ τίτῃ λαμβάνεται*. sed de his superius dictum est. *ἀπὸ τοῦ γὰρ*. Paccius in uersione prætermisit uocē *γὰρ*, quæ ENIM significat, prætermittenda uerò nullo modo erat. Igitur uerba illa ita uertenda sunt. QVEMADMODVM ENIM. Item illud, *τὸς ἐν τῷ δράματι*, uertit IN SEQVENTIBVS TEMPORIBVS. quæ uersio seruari quidem potest; nam uocē *ἐν τῷ*, reddidit uoces has, IN SEQVENTIBVS. sed si uerbum deinceps addatur, apertior erit lectio hæc in modum: TEMPORIBVS DEINCEPS IN SEQVENTIBVS. Dubitare merito quis posset, quoniam consilio Philosophi nihil prorsus dixerit de genere, ac actionis natura, quam Epopeia debet imitari, cum in Tragedia admonuerit illam scilicet circa actionem seriam, atque grauem uersari oportere. An, quod in Epopeia ita erat aperta, ut admonitione non indigeret.

PARTICVLÆ CXXV.

Σχεδόν δι' α' πάλιν ἡνίκα πρὸς τὴν ἑσπέρην διδασκαλίαν ἔπαυσα, καὶ ἐπὶ ταύτῃ διακρίσεις αἰ φανερὸν ὅμαρτον παρὰ τὰς ἄλλας, πρὸς μὲν δ' ὅτι πάλιν, καὶ περὶ χροσίου ἀργύρου, καὶ πάλιν, ἐπὶ χρυσίου ποσὶν ὅλων. Αἶσα γὰρ αὐτὴ μύζας, καὶ ἐκ δυνάμεως ἡμιλλαν ἐισάγουσιν, πρὸς μύζαν μετελίσχοντα, καὶ καταπολεμῶντες τῇ συνελίξει. Ἄνω δ' αὖ μύζαν ἀπὸ λαοῦ ἐκπορεύοντες, χροσίου ἀντὶ τῶν πηλίων, οἶον, πάλιν καταπολεμῶντες, καὶ ἄλλους ἐκπορεύοντες, ὅτι, διὰ λαοὺς ἐκείνους ποσὶν ὅλων.

Id quod fere poetarum non pauci efficere solent. Quamobrem, quemadmodum superius diximus, ob id etiam prae ceteris diuinus Homerus uideri uale debet, quod bellum quidem aliqui principio, medio, fineque constans, totum scribere minime est aggressus; siquidem uel nimis magnū euasurum, et quae adeo perceptu difficile existimauit, uel, si ad iustam magnitudinem perstrinxisset, inculcatum pluribus in ea Epifodij usus est, sicuti nauium catalogo, alijsque Epifodijs: quibus Poesim ipsam locupletissimam reddit.

Declaravit

EXPLANATIO.

Declarauit esse proprium Poeseos, unam tantum actionem complecti. unam autem dixit esse, cuius unus est finis, in quem cetera tendunt. Imperitos nunc quosdam reprehendit poetas, multiplices actiones, penitusque diuersas, historicorum more uno uolumine claudentes. Homerum uero laudibus extollit, & diuinum appellat, qui nedum diuersas actiones uno in poemate coniunxit, sed neque bellum, quod sibi describendum proponit, quanquam principium, medium, ac finem haberet, totum, atque integrum pertractare uoluit. Eius autem consilii optimi rationem affert. nimis enim (inquit) magna esset uolumen id continens, nec facile tota illa scriptio memoria comprehendi simulque inspicere posset: quod in Poesi (sicuti superius dictum est) in primis Aristoteles cauendum esse iubet, ducta nimirum à corporibus admodum magnis similitudine. Quod si totum troianum bellum Homerus, congrua tamen magnitudine completum uoluisset, in aliud uitium lapsus fuisset. opus enim prætexuisset nimia rerum uarietate inculcatum. ueluti si pictor in angusta pagella plurimas diuersarum rerum figuras exprimere uellet, eas protectò inculcatas, ac uisu perdifficiles facere opus esset: quod sane magnum est Picturæ uitium. Homerus igitur, ut hæc euitaret incommoda, partem illius actionis sibi proponit, uerbi causa, Achillis iram: qua perdurante multa Græci mala perpessi sunt. ea uero ob Patrocli mortem restincta, uictoria Græci potiti sunt. uitur deinde ipse multis epifodiis, ut nauium catalogo, cum sub finem secundi Iliados duces, & naues recenset: aliisque epifodiis; quibus Poesim suam distinguit.

ANNOTATIONES.

Occurret aliquis, arguens Aristotelem tanquam sibi contrarium. quoniam in contextu superiore dixit poetam uersari circa unam actionem integram, atque perfectam, habentem principium, medium, ac finem; hic uero dicit, quod quanquam bellum troianum principium, & finem habuerit, (tacite per extrema innuens & medium, totam tamen actionem illam non est aggressus Homerus: quoniam uolumen in nimiam magnitudinem excreuisset, sed partem duntaxat est persecutus. ista igitur actio non erit tota & perfecta: cuius tamen oppositum fieri oportere supra dictum est. Hæc obiectio dilui sic potest, quod cum poeta actionem aliquam sibi imitandam proponit, totam, atque integram perficere debet, eamque principium, medium, & finem habere oportet: quæ omnia in parte troiani belli, uerbi gratia ab initio iræ Achillis, ad finem usque belli reperiuntur. unde Homerus actionem illam totam, atque integram, quæ ex Achillis ira dependet, habens principium, medium, & finem, perficit & absoluit. quocirca in Iliados initio proponens, quid in sequentibus erat dicturus, inquit:

Μῆνιν ἄειδ' ἱεὺ τοῖσιν ἄλκιον Ἀχιλλεύον
ἰδούμενον. ἃ μὲν Ἀχαιοὶς ἄλγ' ἵσταντο.

& quæ sequuntur.

Alia quoque occurrit dubitatio: quoniam Cæsarem uidemus breui admodum uolumine

uolumine tot claras actiones, lucidè, apertèq; perscringere: quid igitur obeſt, quin idem à poeta fieri poſſit? nam ſi Cæſaris uerba metro eſſent adſtricta, idè, quod & nunc oratione ſoluta faciunt, præſtarent. Si præterea rectè fecit Homerus, partem duntaxat Troiani belli deſcribens, ne, ut inquit Ariſtoteles, eius uolumen, ſi totum aggreſſus eſſet, nimium excreſceret, cur modicam ad eò ſibi partè propoſuit, ut multis eam egreſſionibus reſarcire cogeretur, ſi modo iuſtam magnitudinè habere deberet? non ne longe melius icciſſet, ſi loco digreſſionum plus actionis illius expreſſiſſet? uidet ut enim Homerus, ut uitium unum euitaret, prolixitatè inquam, in oppoſitum iucidiſſe: quoniam tam modicam ſibi partè propoſuit, ut hinc inde petitis ad illà augendam epiſodiis uti coactus fuerit. His ita ſatiſſieri poſſe putamus, hiſtorici, ac poetæ diſpar admodum eſſe propoſitum. cum enim Poetiſ quædam ueluti pictura ſit, quas exprimit actiones uerbis, eaſdem perinde ac coloribus pingere inſtituit: hiſtoricus autem quæ geſta ſunt, breuiter narrat. aliud igitur eſt, ſi dicatur Heſtor ab Achille cominus interficitur; aliud uerò, ſi tota illa pugna uerbis ueluti pictura quædam ob oculos ponatur. primum breui admodum ſermone abſoluitur, ſecundum niſi multis fieri non poteſt. Nihil igitur mirum, ſi multa breui ſermone perſtringit hiſtoricus, quod poeta nequit efficerè. quare ſi tantam ſibi poeta, quantam hiſtoricus actionem ſcribendam ſibi proponeret, in immenſum lanè poetæ opus excreſceret: quod hiſtorico non contingit. Quod uerò ſecundo loco dicebatur, Homerum rectius ſciſſe, ſi egreſſionum loco tantundem actionis ſubſtituiſſet; id omnino negandum eſt. nam cum poetæ propoſitum ſit, quam amplectitur actionem, omnibus eam ornamentis fulcire, egreſſionibus uerò mirum in modum rem exornet, & rem à re diſterminet ac ſciungat, iure factum fuit, ut actio epiſodiorum interuentu pulchrior, ac perſpicua magis appareret. uò enim poetæ munus eſt aridè ac icieuè res exprimere, ſed ornate, ac expolitè eas ob oculos ponere. ſi igitur ab initio Troiani belli exorſus eſſet Homerus, & partes ſingulas actionis illius egreſſionibus, ut res poſtulabat, exornaiſſet, opus proſeſſio in immenſum excreuiſſet. Quanta autè diuini huius præcepti utilitas ſit, hinc dignoſci poteſt. quoniam illa belli pars, quæ ab Homero eſt prætermiſſa, ſi rem ab ouo incepiſſet, exornatione indiguiſſet. nunc uero principio belli Troiani ueluti epiſodio Homerus, cum perſonam iuducit, quæ illud narrat, utitur: & ita eo aliam ſui operis partem exornat; ut ex Illados tertio deprehendi poteſt. ſic & nos quod exornatione indigeret, eo tâquam ornamento ad aliâ operis partem (ſi præceptum Ariſtoteliſ ſeruabimus) expoliendam utemur: & res uniuerſa ac tota in aperto ſit, tot ornamentis reſerta, ut pulchrius nihil exogitari poſſit. Ariſtoteles tamen tantum dixit non eſſe ab initio inchoandum, ne nimium opus exurgat: tacitè iuuens, oportere poetam ſingulis quibuſdâ partibus epiſodia inſerere, quibus opus excreſcere neceſſe eſt. *ἢ νῦν δ' εἰ μὴ ὁ ἀπ' αὐτῶν ἐπιποδίοις κίχρηται αὐτῶν πολλοῖς, οἷον τῶν κατὰ λόγον, καὶ ἄλλοις ἐπιποδίοις* * *διὲς διαλαμβάνει τὰς πῆλιν.* Duæ uoces in hac parte difficultatem faciunt: altera eſt αὐτῶν, hoc eſt ipſorum: altera eſt διὲς, id eſt bis. Vt autem clariſus omnia intel ligantur, primum ad uerbum græca uerba in latinum uertemus, deinde cur uerba duo difficultatem efficiant oſtendemus. uerba igitur hunc in modum conuertenda ſunt. NVNC VERO PARTEM VNAM CVM ACCEPERIT, EPISODIIS VTITVR IPSORVM MULTIS, VT NAVIM CATALOGO, ET ALIIS EPISODIIS BIS DIDVCIT POESIM. In hac uerborum ſerie quid referat aut cui propoſito còducatur uox IPSORVM, non apparet. quid quoque uerbum BIS, hoc loco ſignificet, non planè conſtat. non enim bis epiſodiorum interuentu diducitur Poetiſ, ſed partem longè maiorem in Poetiſ huiusmodi occupant epiſodia, quàm fabula. Vetus tralatio non agnoſcit uerbum *αὐτῶν*

ᾧ. Paccius autem uocem illam uertit E A, ac si græcæ non αὐτῶν, sed αὐτῆς legeretur. uerbum autem διρ, id est B I S, in antiqua tralatione exprimitur: at Paccius loco uocis illius ponit Q V I B V S ueluti si græcæ non διρ, sed αἶρ legeretur. exemplaria ferè omnia, quæ nos nacti sumus, uulgatam lectionem habent. Arbitror autem uerbum illud αὐτῶν esse penitus deprauatum: quare, uel expungendum, ut uetus tralatio fecit, uel si minorem immutationem facere uelimus, ut Paccius fecit, in melius reformatum, legendum quæ αὐτῆς loco αὐτῶν, hoc est ipsius, scilicet partes. Quod ad aliud uerbum spectat, si non διρ sed αἶρ legatur, res est aperta, nec indiget explanatione nostra. sensus enim esset, poetam non solū catalogo nauium, sed etiam aliis epifodiis uti, quibus Poetam exauget, at si legatur διρ, difficilior multo est explanatio: quam tamen partem in hunc modum explanarem. διρ διαλαμβάνει τὸ πλοῖον, hoc est, & secundum propriam actionem, & secundum Epifodia.

PARTICULA. . CXXVI.

Οἱ δ' ἄλλοι πηδῶν ὡς ποῖον, καὶ πηδῶν ὡς χροῖον, καὶ μίαν πηδῶν πολλὰ μὲν, διερ, ὁ πᾶν κρητὶς ποῖον, καὶ πᾶν μικρὸν ἰλιάδα. τοιοῦτον ἐκ μὲν ἰλιάδης, ἢ ὁδυσσεὺς μία τραγῳδία ποιεῖται ἐκ αἰσῶν, ἢ δὲ μόνον. ἐκ δ' ἑκαστοῦ πηδῶν καὶ ἑκαστὸς μικρὸς ἰλιάδης. πηδῶν δὲ τῶν, διερ ὁ πᾶν κρητὶς, Νισήλαμ, Εὐρύπυλος, Πρωχῆν, Λαμιακὸν ἰλίον πηδῶν, ἢ Ἀπιδῶν, ἢ Τένωρ, Ὁ Τρωάδης.

Alij uerò circa uirum unum, tempusq; duntaxat unum uersantur: sed actionem ipsam multimembram constituunt: quemadmodum qui Cyprica, & Iliadem paruum conscripsit. Verum enim uerò Ilias simul, atque Odyssea una tantum Tragedia, duabus ad summum claudi possunt: contra Cyprica nō nisi pluribus, cum parua Ilias ex octo amplius constat. ut sunt Ar morum iudicium, Philoctetes, Neoptolemus, Euryphylus, Emendicatio, Lacena, Ilij excidium, Reditus, Smon, Troiades.

EXPLANATIO.

Aristoteles hac in parte reliquos epici munus ignorasse demonstrat: unius enim uiri res gestas, & quæ uno tēporis spatio cōtigere, & actionē unā, multimembrē uidelicet, sunt persecuti. quod exēplo poetæ, qui Cyprica, & paruum Iliadem conscripsit, declarat: quæ poemata interiere. Verum enim uerò tanta est in Homeri scriptionibus unitas actionis, quam imitatur, ut ex duobus illis uoluminibus, Iliade scilicet, & Odyssea, unica fiat Tragedia, nimirum ex interitu Patrocli, Ilij excidium: aut duæ solæ, priori iam dictæ aliam addendo, scilicet reditum Vlysis, cum procorum interitu. Ex cyprii uerò (inquit) multæ, & ex parua Iliade plures quàm octo recentet.

ANNOTATIONES.

Potest hic cōtextus aliā itidē interpretationē recipere, ut scilicet ex alterutra, Iliade inquam, aut Odyssea separatim una fiat Tragedia. Cum uerò dicat: Q V I B V S AD SUMMUM: hoc bifariā intelligi potest, uel quod ex utrolibet uolumine

Isdem præterea generibus *Epopœia*, quibus *Tragœdia* consistet, esse necesse, etenim uel simplicem, uel complicatam, uel moralem, uel patheticam hanc esse oportet. Cui totidem, eademq; partes, præter harmoniam, & apparatus respondent: ut quæ peripetij, agnitionibus, affectibus, adhuc etiam sententia, & dictione, egregijs quidem omnibus indigere uideatur. quibus sanè cunctis & ante alios, & plenissime *Homerus* uates utitur. siquidem utroq; poemate hæc omnia complexus est. *Uti* enim *Ilias* simplex, atque patheticū continet genus, sic *Odyssæa* complicitum: t ut quæ agnitionibus consistet, & per totum morata sit, ad hæc quoque dictione, atque sententia, cæteris mirum in modum uatibus antecellat.

EXPLANATIO.

Commune *Epopœiæ*, ac *Tragœdiæ* esse unam dūtaxat actionem imitari supra *Philosophus* ostendit: nunc pergit cætera enumerare, quæ utrique communia sunt. Amplius (inquit) species easdem cum *Tragœdia* *Epopœiā* habere oportet. quod probat. nā *Poësim*, quæ *Epopœia* dicitur, aut simplicem, aut perplexam, aut moratam, aut patheticam esse oportet. quid autem hæc sint, supra cū de *Tragœdia* loqueretur, abundè declaratum est. Addit præterea partes, quæ qualitatem *Poëseos* respiciunt, utriusque easdem esse; demptis *melopœia*, & apparatu, quæ *Tragœdiæ* propria sunt. Probat autem partes omnes quales *Tragœdiæ* in *Epopœia* quoque reperiri. quoniā illar, de quibus minus uidetur, *peripetia* scilicet, *agnitio*, & affectus in *Epopœia* sint oportet. indigemus enim in illa his, quæ quid sint, iam antea dictum est. In *Epopœia* præterea sententia, & uerba benè se se habeant oportet: quibus omnibus primū, & abundè *Homerus* usus est. & addidit *AVNDÈ*, quoniam primi rerum inuētores nō plenissimè rem attingunt: nam inuenire, & perficere difficillimum admodum est. mirum igitur in modū hoc loco *Philosophus* *Homerum* extollit. Quod uerò de *Homero* dixit, id uerum esse probat. utrunque enim poema (inquit) constituit. *Ilias* est simplex quidem, & patheticum, *Odyssæa* uerò poema est perplexum: quoniam per totū agnitionem habet (nam *Vlysses* ab *Alcinoō*, à subulcis & à nutrice agnosceitur) & moratum est. ad hæc dictione, & sententiā omnes *Homerus* poeta superauit. Ex quibus colligendum est diuersa *Epopœiæ* genera dari, eò quòd omnes supra enumeratas species in una *Epopœiæ* *Poëti* contineri non est necesse. partibus tamen qualibus, scilicet fabula, moribus, sententia, & dictione poema heroicum, ac tragicum omne, si rectè se habeat, constare oportet. tragicum uerò præter enumeratas partes *melopœiam* etiam, & apparatus habet.

ANNOTATIONES.

Οἱ ἄπασιν ὁ μὲν κίχεται, καὶ ἡρώδης. Hæc Paccius ita uertit. QVIBVS SANE CVNCTIS, ET ANTE ALIOS, ET PLENISSIME HOMERVS VATES VTITVR. Ex qua uersione patet, cum rectè quidem ἡρώδης, καὶ ἰκανὸς aduerbialiter legisse, non autem ut uulgata lectio habet. ἡ ἄνθρωπος γὰρ δόλος, καὶ ἰσχυρὸς. Hæc ita Paccius uertit. VT QVAE AGNITIONIBVS CONSTET, ET PER TOTVM MORATA SIT. ex qua uersione licet intueri, eū exhibuisse aliter Aristotelis uerba, quàm uulgata lectio habeat, esse legenda. Vox enim καὶ, uerbo δόλος, quod præcedit, præfert: fortè, quoniam Paccio uerum non uidebatur, quod per totam Odysseam esset agnitio, uerū id sano modo intelligendum est, sparsim nimirum in Odyssea agnitiones plures esse. quocirca uulgatam magis lectionem approbo. uertenda igitur in hūc modū sunt uerba. AGNITIO ENIM PER TOTVM, ET MORATA. De duobus hisce poematibus Homeri Plutarchus iu Homeri uita hæc scribit. Εἰς ἃ καὶ τῶ πόντος θύοι, ἰλιάς, καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, & cætera. & paulo infra. Εἰ δὲ μὴ μόνον ἀέρις, ἀλλὰ καὶ κακίαν φέρῃς οἱ τοῖς πόντοις παρὶς τοῖς λίπτοις, καὶ χερσὶ, καὶ φρέσιν, καὶ ἐπινοίᾳ, καὶ χερσὶ αἰσθάνει τὴν ποιεῖν, περὶ τὰ μὴ μὲν, καὶ μόνον τὰ χερσὶν ἔχει, ἀλλὰ καὶ τὰ φρέσιν. ἀπὸ γὰρ τούτων παρὰ τοῖς οἱ πρῶτος ἢ συνίσταται, οἱ ἀκούοντες οὐκ οὐκ αἰσθάνονται τὰ βέλτερον περὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἀλλοτρίως, καὶ μόνον τὰ χερσὶν ἔχει, καὶ τὰ φρέσιν, καὶ τὰ χερσὶν ἔχει, καὶ τὰ φρέσιν ἔχει, καὶ τὰ χερσὶν ἔχει, καὶ τὰ φρέσιν ἔχει. Quibus uerbis occurrit increpationibus tum à Platone, tum ab aliis aduersus Homerū factis. Aliqui calamo exarati codices, nō ἢ παρὰ sed παρὰ habent, quam scripturā uetus tralatio sequitur. si παρὰ legatur, oportet supplere ποιήματα, ut sensus sit, Homerum omnia poemata dictione, & sententia superasse.

PARTICVLA . CXXXVIII.

Διαφέρει δὲ κατὰ τὴν συντάξιν τὸ μὴ καὶ ἡ ἐπινοία, καὶ τὸ μέτρον. τῷ μὲν γὰρ μέτρον ἔχει, τὸ ἔργον. διὰ τοῦτο γὰρ δὲ συντάσσεται τὸ ἀρχὴν, καὶ τὸ τέλος. ὅς ἐστι τὸ τῷ μὲν ἀρχὴν ἔχει, ἀλλὰ τὸν αἰσθάνεται οὐκ, πρὸς τὸ τὸ τέλος τῷ τραγῳδίᾳ τῷ ὅς μὲν ἀκούοντες οὐκ αἰσθάνονται τὰ βέλτερον.

Differt autem Epopœiæ contextus à Tragico, longitudine, metroq; itaque longitudinis præfinitio sit: de qua à nobis satis est dictum, ut principium, simulq; finis conspici queat: hoc autem fuit, si contextus ipsi, ueteribus quidem minores erunt: t̄ plures uero Tragœdias ad unam auditionē dispositas complectentur.

EXPLANATIO.

Enumeratis his, quibus Tragœdia, atq; Epopœia conueniunt, subiungit Philosophus Epopœiam tum ratione longitudinis cōtextus, tum ratione carminis à Tragœdia differre. Quanta autem Epopœiæ sit lōgitudō, iam dictum est: quoniam inquit, VT PRINCIPIVM SIMVLQVE FINIS CONSPICI QVEAT: hoc est, ut memoria totum complecti queat: id, quod superius exemplo magis declarauit. nā si plus nimio producta fuerit, unico simul intuitu cōspici nequit. Docet autem, quo pacto scire possimus, quando eius principium, ac finis cōspici simul poterit. erit autem hoc (inquit) si priscis breuiores

sint constitutiones, & ad multitudinem Tragœdiarum in unam auditionem positæ sint protensæ. Acutè tanè, ac ingeniosè rem aperit. Superius dictum est, Tragœdias multas aliam post aliam eode tempore, cùm ad clepsydram inuicè certabant poætæ, recitari olim consueuisse. cùm autem spectatores, quænam earum esset alijs præterenda, iudiciũ ferre deberet, opus erat necessariò memores illarũ omnium eos esse; alioqui rectũ ab illis iudiciũ nullo modo fieri potuisset. igitur Aristoteles cùm dicit tam magnam esse debere Epopœiam, quanta est magnitudo plurium Tragœdiarum ad clepsydram recitatarum, significat eam tantæ magnitudinis esse debere, ut illam auditor memoria complecti ualeat. atque ita quasi oculata fide declarat quanta esse debeat Epopœiæ magnitudo, tanta scilicet, quanta est plurium Tragœdiarum simul recitatarum magnitudo, post quarum auditionem spectatores de eisdem sententiam ferunt.

ANNOTATIONES.

Τὸ μὲν οὖν μᾶλλον ὀφείλει ἵνα καὶ ὁ ἀρχαῖος. Hic puto restituendum esse articulum ante vocem ἀρχαῖος, ut legatur integrè ὁ ἀρχαῖος, quoniam articuli vis est distinguere. πρὸς τὸ πλῆθος. codex Lampirdii habet, non ἄ τισιν: quam lectionē Pacius secutus est, sed vulgata lectio mea sententia omnino praefrenda est. nam, ut ex verbis contextus uideri potest, Philoſophus hac parte cognoscere tantum docet, quando Epopœia principium, ἄ ac finem habebit, quæ conspici simul possint. & duas ponit conditiones: quarum altera docet, ne magnitudo egrediamur, cum inquit, minorem praefcis Epopœis esse debere: reliqua verò summum magnitudinis exponit. quod per hæc verba significat: & quo ad multitudinē Tragoediarum in unam recitationem positurum protēdatur. Quamobrem Pacii versio in hac postrema parte contextus huius prava est. Debent igitur verba ita verti: ΤΕΤ ΑΔ ΜΥΛΤΙΤΥΔΙΝΕΝ ΤΡΑΓΟΕΔΙΑΤΥΝ ΕΝ ΨΝΑΜ ΑΥΔΙΟΝΕΜ ΔΙΣΠΟΙΤΑΤΥΜ ΠΡΟΤΕΝΔΑΤΥΡ.

PARTICVLA . CXXIX.

† Ἐξαι δὲ πρὸς τὸ ἐπιπράττειν αὐτὸν μὲν γὰρ πολλὴ πᾶσι ἐμπροσὶν ἰδουμένη, τὸ οὐ μὲν τὴν
 γυναικὶ αὐτῇ ἀλλήθως ἅμα κεραιόμενα πολλὰ· μακάριον, ἀλλὰ τὸ ἄλλο τὸ σκώπῃ, καὶ ὅτι
 ἡ κακοκρίτη μίσηται ὡς ὁμοῖον. οὐ γὰρ τὸ ἐπιπράττειν αὐτὸν διὰ γυναικὸς, ἔστι πολλὰ μέγα ἅμα ποιεῖν
 περ ἀνθρώπων, ἐφ' ὧν οἰκίσαντες οὐτοὶ αὐτοὶ οὐ τὸ ποιεῖν αὐτὸν ὁ γὰρ αὐτὸν ὡς αὐτὸν ἔχει τὸ ἀγα-
 θὸν ἐμμελὲς ἀνθρώπων, καὶ τὸ μετὰ βέλους τὸ ἀκρίτον, καὶ ἐπιπράττειν αὐτοῖς οὐκ ἐπιδείκνυται
 τὸ γὰρ ὁμοῖον παρ' ὧν πληροῦν, ἐκείνην ποιεῖ τὴν τὴν γυναικὶν.

† Quippe proprium Epopœiæ est posse plurimum in magnitudinem ex-
crescere: id quod assequi Tragedia non potest: quandoquidem hæc plura
simul facta imitari nequit, sed id solummodo, quod in scena tunc atq; adeo penes
histriones est. contra in Epopœia, ut quæ mæra enarratio sit, plures veluti
partes transactas conglutinari permissum est; quibus sanè, perinde ac sibi
proprijs, poematis ipsius quasi grauidus augetur uterus. Quapropter hæc
prærogativa

prærogativa cum polleat: tum facilem ad magnificentiam aditum habet, tum ad auditorem subinde leuandum, neque non dissimilibus Episodijs cum, clia ad peragendum. Et enim Episodiorum uniformitas, ut quæ citò satietatem afferre soleat, in causa est, cur Tragedia ad finem festinet.

EXPLANATIO.

Postquam declarauit quanta esse debeat Epopœiæ magnitudo, subiungit, undenam illa habeat, quod in maiorem quam Tragedia magnitudinem excreseat. Habet autem (inquit) ad magnitudinem multam extendendam Epopœia quid proprium: quoniam in Tragedia multa simul facta imitari non contingit, sed partem duntaxat, quæ in scena, & in histrionibus, hæc duo tantumdem significat, hoc est partem illam tantum, quam histriones in scena imitantur. plura autem eodem tempore ipsi imitari non possunt. In Epopœia uero, quoniâ narrando imitatio fit, PLURES VELVTI PARTES TRANSACTAS CONGLVTINARI PERMISSVM EST. hoc est narrando exprimere: quibus, cū heroico poemati sint propria, poematis moles augetur. Ex quibus inter Philosophus: quare hoc habet bonum Epopœia AD MAGNIFICENTIAM. hoc est, quoniam narrando diuersas actiones simul dicere potest, hac ratione Epopœia habet magnitudinis ornatu: alia enim poemata magnitudine uincit. & ad oblectandum uarietate accommodatur: hoc est ad digrediendum dissimilibus egressionibus. nam uerba illa, *καὶ τὸ ἐκτετατὸν ἀποποιεῖς ἐν τρισὶν ἡμέραις*, explicationis gratia proximè dicti ab Aristotele ponuntur. Probat autem dissimilitudinem audientibus iucundam esse: quoniam simile, quod dissimili opponitur, cito satietatem afferens, in causa est, ut Tragediæ, si in Epopœiæ modum extendantur, exhibentur. quoniam Episodia ita uaria, ut in Epopœia, ob istam causam habere nequeunt.

ANNOTATIONES.

Si quis obiiceret, quod Tragedia in Epopœiæ modum extensa tadio ob similitudinem afficit, Epopœia uero non, ergo Epopœia erit grata magis quam Tragedia. Huic respondetur, quod sicuti in gultu dulcia cætera sapida excellit, tamen cito satietatem pariunt; ita quoque Tragedia longè quam Epopœia iucundior, sed modus in ea seruari debet, alioqui satietatem parit. *τὴν δὲ πρὸς τὸ ἐκτετατὸν καὶ μὴ τὸ ἐκτετατὸν καὶ τὸ ἐκτετατὸν καὶ τὸ ἐκτετατὸν*. Hanc partem vertit Paccius, ac si illius dicti in calce antecedentis contextus hic Philosophus rationem afferat: quod minimè uerbis Aristotelis conuenit: quæ fideliter in latinum sermonem uersa, ita sonat. HABET AUTEM AD EXTENDENDAM MAGNITVDINEM QUID EPOPOEIA PECVLIARE. quibus uerbis proprietatem quâdam Poetis narrando factam exprimit, nimirum prolixitatem. quoniam diuerses gestæ narrando in ea simul exprimi possunt: quibus propriis existensibus,

(epifodia enim debet esse naturæ rei accommodata, quoniã ad eãdem rē spectat) Epopœiæ moles excresceret. In exemplari Illustrissimi Mendozae ante uerbum *μυμῶδης*, est uox *μῆρ*, quæ in uulgatis codicibus non exstat, lectioq; integra in illo codice ita se habet. *πῶδ' μῆρ μυμῶδης*, sensus tamen idem omnino est utrarumq; scripturarum. *† τὸ γὰρ ὁμοίον τῶν ἐν τῇ λυγρῇ ἐκπύπτει τοῖς τρεῖς γυδίοις.* Hæc à Paccio ita uertitur. *TETENIM EPISODIORVM VNIFORMITAS, VT QUAE CITO SATIETATEM AFFERRE SOLEAT, IN CAUSA EST, CVR TRAGŒDIA AD FINEM FESTINET.* In hac prauam uersionem mea sententia Paccius incidit, ut difficultatem euaderet, quæ huiusmodi est. Infra Philosophus Epopœiæ Tragœdiam præfert: quomodo igitur hic ab Aristotele rectè dici potest, Tragœdias, quoniam perinde dissimilibus epifodiis, ac Epopœia uti non possunt, propterea exhibari? hoc quidem apertè sequentibus cōtradiceret ob uocem *ἐκπύπτει*, quam superius excidere interpretatus est Paccius: hoc uerò loco desinere ualere uult. quod nos falsum putamus: siquidem improprie nimis ea uoce Philosophus esset usus. Ut igitur contradictionem, qua de supra diximus, tollamus, sciendum est, Aristotelem superius dixisse eos, qui tragicas constitutiones prolixas, ut epicas faciunt, grauius errare, eisq; accidere, quod minimè sperabant: nam uel excidunt, uel exhibantur, aut infelicitè certant ad id ergo respiciens, quod iam dictum est, in hac parte dici *CVM SIMILE CITO SATIETATEM AFFERAT, FACIT, VT TRAGŒDIAE EXCIDANT*: si uidelicet ad Epopœiæ longitudinem extendantur. Quibus ita explicatis, nulla prorsus in dictis Philosophi extat contradictio, nec in uerbis est aliquis præter consuetudinem usus: sed uocem *ἐκπύπτει*, uti etiam superius aliis in locis excidere, sic quoque hic ualere putandum est. Mutationem nobis iucundã esse testatur Aristoteles primo de Rhetorica libro, cum ait. *ἔστι τὸ μεταβολῆσαι ἐδὲ. εἰς τὸν γὰρ γένεται μεταβολῆσαι. τὸ γὰρ αὐτὸ αἰετὶ πλεονάζει καὶ ἐκπύπτει ἐξ ἑαυτοῦ, ὅταν ἄρτιος μεταβολῇ πᾶν τὸ γινόμενον.*

PARTICVLA. CXXX.

Τὸ δὲ μέτρον τὸ ἑρσικὸν ἔχει τὴν πύρρον ἡμεῖς. ὁ γὰρ πρὸς αὐτὸ ἄλλο τὸ μέτρον διαγινώσκον μίμησιν ποιεῖται, ὃ οὐ πολλόν, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ φαίνεται. τὸ γὰρ ἑρσικὸν σαφές ἐστι πρὸς τὸ ὀγκώδες τὸν τῶν μέτρων ἐστὶ διὸ καὶ γλαῖψας, ὅ μεταφορὰς ἔχειται μάλιστα. τὸ πλεονάζει γὰρ καὶ διὰ γινώσκον μίμης τῶν ἄλλων, τὸ δὲ ἰαμβικόν, καὶ περὶ μέτρων κινητικόν, τὸ μὲν ἑρσικόν, τὸ δὲ περὶ κινητικόν.

Heroicum uerò carmen ex ipsa quidem experientia congruens esse apparuit. Etenim si quis alio quolibet metri genere, pluribus uel inter se mixtis, enarratiuum facere imitationem aggressus fuerit, præter ipsum decens, factum uidere poterit, quandoquidem numerorum omnium stabilissimum, atque turgidissimum heroicum est. quo sanè sit, ut linguas, atque translationes potissimum admittat. nam motus ipse enarratiuus præ cunctis aliis excellens est. iambi uerò, atque octonarij mobiles quidem sunt: uerum, ut hi saltationibus sic agendis rebus illi aptissimi sunt.

EXPLANATIO.

Duas Epopœiæ laudes Philosophus enumerauit: altera quidē est poematis magnitudo: altera uerò epifodiorum uarietas, quibus exornatur.

ornatur. utraque uerò ab eadem radice ortas ostendit; quoniam nimirum plura simul gesta narrare potest. Nunc autem de eiusdem carmine disserit. idque ei heroicum experientia duce cōgruum fuisse poetæ cognouere. **ET ENIM**, si quis (inquit) alio quolibet metri genere, pluribusue inter se mixtis enarratiuani facere imitationem aggressus fuerit, præter ipsum decens, factum uideri **POTERIT**. Huiusce uerò rei rationē affert, inquiens: **QUANDO QUIDEM NUMERORUM OMNIUM STABILISSIMUM, ATQUE TVRGIDISSIMUM HEROICVM EST**: tacite innuens carmen debere rei, quæ de agit, proportionem respondere. & quoniam heroica materia grauis est, & magnifica, ideo ex sui natura stabile, atque amplum metrum requirit. Vocat autem metrum stabilissimum, non quod prorsus non moueatur (frustra enim pedes eius essent, si eis ad motum uteretur) sed quoniam latiore, siue tardiore mensura incedit, quam cætera carmina. Quod etiam huiusmodi carmen cæteris etiam grandius, atque magnificentius sit, sensu comprobatur. unde linguis, & metaphoris præsertim exornatur; quoniam ad orationis magnificentiam ille primas obtinet partes, Rationem autem Philosophus deinde affert, cur heroicum linguis, metaphorisque maximè uti dixerit, inquiens: abundat enim narrationis motus aliis scilicet exornationibus, de quibus supra dictum est: duas tamen ante dictas maximè usurpat. Vocat autem heroicum carmen motum narratiuum: quoniam superius dixit stabilissimum; ut scilicet intelligeremus ipsum inter carminum motus esse stabilissimum. omnia enim carmina, ratione qua proferuntur, motu constant: alioqui rhythmici partes esse non possent: cuius oppositum ab Aristotele supra dictum est: rhythmus autem omnis fundatur in motu: quare carmen omne, aut actu cum proferatur, aut potestate, cum scilicet uel in mente, uel in scripto est, motum habebit. Et quoniam (ut dictum est) heroicum metrum stabilissimum est, ut apertius id ostendat, agit de iis carminibus, quæ cum stabili collata opposito se habent modo. hac enim ratione, cum opposita iuxta se posita magis eluceant, stabile quid in heroico ualeat perpendemus, inquit igitur iambum, & tetrametrum mobilia sunt; hoc quidē saltationi, illud uerò agendis rebus, hoc est mutuis colloquiis aptissimum est. quare carminum horum motus levis, ac tenuis est. Hoc autem exemplo quid inter stabile, & mobile in carminibus inter sit, commodissimè declarabitur. si duo sint homines, quorum alter crebris sed paruis gradibus, alter gradioribus sed rarioribus incedat, primus trocheo, & iambo proportionem respondebit, secundus uerò heroico.

Sciendum

contextu uersus huiusmodi misceantur, ut Chæremone fecit: quoniā inter se dispares adeo, atque inæquales sunt, ut si poema illis ueluti cruribus incedat, omnino claudicare oporteat. Quare cōcludit, alio neminem, quā heroico metro, contextuisse longam constitutionē, hoc est Epopœiam: quā sic appellat, quoniam Epopœia longitudinem sibi præ cæteris poematibus uendicauit. sed, sicuti diximus, ipsa natura docuit id, quod cōgruū est discernere. Et quoniam dixit Chæremone hexametra iambis, atque tetrametris commiscuisse, subiungit: At Homerus, (Homerum Chæremoni opponens) & in hoc quoque quemadmodum, & in aliis multis, laude dignus est: quippe qui solus inter poetas, quid sibi factu opus sit, non ignorat. idque ratione confirmat, ostendens quid deceat ipsum poetam, nimium pauca dicere: quoniam poeta, cum minimè se occultans loquitur, nō imitatur. Et cū Philosophus ostenderit quid poetas deceat, subiungit: ITAQUE VATES ALII, DVM HOC STUDIO SEMPER CERTANT, PAUCA INTERIM PAUCISQUE IN LOCIS IMITATIONE ASSEQUUNTUR. hoc est sub persona propria loquuntur, pauca uerò & rarius imitatur. At Homerus pauca praefatus, quō cōmodius aliquā inducat personā, modo uirū, modo mulierē inducit: hoc est loquitur indutus uirī, aut mulieris alicuius formā, uel aliū aliquē morē (ita enim sonant uerba græca) hoc est, uel senē, uel iuuenē. & per hunc loquendi modum, cum inquit, inducit uirū, uel mulierem, uel aliquem alium morem, innuit, quōd ubique exprimit mores, perinde ac idem ualeat, uirum, uel mulierem, quod mores uiri, uel mulieris. ideo subiungit, & nihil sine moribus, sed mores exprimit ubique.

ANNOTATIONES.

Demetrius Phalereus in libro Rhetorum græcorum sub principiū, cur hexametrum dicatur heroicū carmen, inquit: ὁ τῶν καὶ ἑξαμέτρων ἥρωϊς ἢ ἐποικίλου καὶ τοῦ μέγας, καὶ πρὸς ἑρῶν. Item eodē uolumine cap. πρὸς ἑρμηνείαν, inquit: ὁμοίη καὶ αὐτῇ τῇ ἑρῶϊ καὶ μέτρῳ τῷ ἑξαμέτρῳ ἥρωϊς, ὃ καλεῖται καὶ μέγας, καὶ πρὸς ἑρῶν. Quāquam in hac parte Philosophus de Epopœia pertrahet, & de Chæremone meminerit, non est propterea putādum Epopœiam illū omni genere carminum usum, contextuisse. nam cū Philosophus in contextu dicat, neminem longam constitutionem, hoc est Epopœiam alio carmine, quā heroico confecisse, satis patet neque Chæremone ipsum id fecisse: cū praesertim afferat omnes tragicum cum poetam extitisse: Hippocentaurum uerò, in quo mixta erant omnia carminum genera, Tragediam esse dicat, ut antea quoque monuimus. Nulla igitur alia ratione hic de Chæremone mentio fit, nisi ut ostendatur heroicū carmen cum aliis mixtum malè coherere. Hermodogenes scđione scđuda πρὸς γράμματος de Homero, & heroico carmine in hūc modum scribit. Ἀρσενος οὖν κατὰ ταύτην λέγουσι ἑρῶν, καὶ τῶν αὐτῶν ἀπὸ τῶν, καὶ ἑρῶν, καὶ λεγομένων ὁμοίῳ, καὶ γὰρ μέγας, καὶ ὁμοίος, καὶ ἐπιμειλίως καὶ ἐπὶ τῶν, καὶ τῷ μέγας.

autem declarat exemplo, & quasi oculis spectandam ponit, cum ait: quoniam, si quis illa, quæ de Hectoris persecutione dicuntur, in scenam producat, ridicula utique apparebunt, hi quidem stantes & non insectantes, ille uero abnuës: id quod in hexametris prorsus latet. Cum enim Homerus describat Hectorem Græcos insequentem ad naues usque, nutu uero capitis significantem, ne se Troiani sequantur, ne laus sibi præripiatur, eo nimirum tempore, quo Achilles iratus abstinere ab pugna, huiusmodi descriptio admirabilis apparet. at si fieret in scena, ridicula appareret. quoniam illa uirtutis Hectoris amplificatio, si in scenam ita induceretur, à ratione aliena iudicaretur: quare risum cieret. at si narratione explicetur, amplificatio magis latet. hac igitur ratione in Epopeia admirabile magis fiet, quam in Tragœdia. Subiungit deinde, nequis ab eo temere dictum existimaret, admirandum in Tragœdia & Epopeia comparari oportere, quoniã illud ipsum iucundum est. cuius rei signum affert dicens: OMNES ENIM HUIUSMODI ALIQUOD, DVM NVNCIANT, VELVTI DICTVRI IN GRATIAM ID SEMPER EXAGGERANT. Sensus est. admirabile dictum est esse iucundum. ecce signum. homines cum aliquid referunt, id amplificanc, ut qui audiunt maiori afficiantur uoluptate: sed admirandum ad amplificationem spectat: amplificatio iucunditatis gratia fit: admirandum igitur iucundum itidẽ erit.

ANNOTATIONES.

* Επειτα τὸ πῶς τ' ἑκτορος δόξαι. In his Aristotelis uerbis subesse mendũ arbitramur. non enim uideo, quo modo legi hoc loco possit ἑπειτα. accentus igitur uocis illius immutandus est, & postrema expungenda est, ut integra lectio sit: Επειτα πῶς τ' ἑκτορος δόξαι. Item cum inquit: οὐδ' ἂν τοῖς ἱπποῖς λυθῶναι: litera r expungenda est, ut recta lectio sit λυθῶναι. Hanc postremam castigationem Paccius (ut ex eius interpretatione conspici potest) recte uidit, primam autem non animaduertit. Icturco cum in Paccii tralatione legitur PORRO SI QVIS IL-
L A, expungenda est uox PORRO, & in eius locum uox QVONIAM, restitui debet. τ' πῶς τ' ἑκτορος δόξαι ὡς ἐκείνους ὄντα. Hæc Paccius ita uertit. QVAE DE PERSECVTIONE IN HECTOREM SVNT. sed hæc mihi non uidetur Aristotelis sententia, ut scilicet Hectorem ab Achille persecutum intelligamus: sed Græcos potius ab Hectore in fugam uersos sentiendum est. Verba igitur aliter uerti debent hoc pacto. Quæ de persecutione Hectoris sunt. Ex iis elicere debemus sctum Vlysis in Scylla, cum in Poesi sit, quæ narratio fit, tolerabilem esse. quod si in scena id fieret, uitium esset excusatione minimè dignum. Vox τ' ἑπαι, Paccius uertit CARMINIBVS. sed ad uingue magis uertisset HEXAMETRIS. ἑπαι enim pro hexametro carmine usurpatur, ut Platõis testimonio superius admonuimus. quare hic quoque ualet hexametrum carmen: quoniã de Epopeia sermo est, quam solo carmine heroico fieri supra dictum est. Simplicius primo Cœli quid sit hexametrum declarat, cum ait: ὁμομαθὴν μέτρον, ὅτι πᾶσι ποιεῖται τὸ ἑπαι. ἀπὸ βέλους τ' ὀφθαλμοῦ. ταῦτα γὰρ hexametrum. Primo autem de Rhetorica libro: Admirari (inquit) plerumque delectat. cuius rei causam affert: in admiratione enim di-

scendi

scendi cupiditas quædam inclusa est . quare quod admirationem pignit , sui cognoscendi desyderium excitat . quocirca primo diuinæ Philosophiæ : Admiratione(inquit)homines ad studia sapientiæ excitantur.

PARTICVLA . CXXXIII.

Διότι καὶ ἡ μέλαινα Ὀμήρου ἢ τὰς ἄλλας φησὶ λέγειν ὅτι ἐστὶ δὲ οὗτο παραλογισμός· οἴεται γὰρ αἰθερωποι * ὅπου τινὲς οἴωνται, ποδὶ γίνονται, αἱ τὸ ὑπερέκει, καὶ τὸ περίπρου ἀντα, ἢ γίνονται. οὗτο δὲ ἐστὶ φησὶν. * διὸ δὲ, αἱ τὸ περίπρου φησὶν. * ὅτι καὶ τὰτα οἴωνται αἰθερῶν, ἢ γίνονται, * ἢ περὶ οἴωνται. καὶ γὰρ τὸ αἰθερῶν οὗτο ἀλυστὶς οἴωνται, παραλογισμός· ἢ μὲν ἢ φησὶ καὶ τὸ περίπρου, ὅτι οἴωνται.

Homerus uerò præcipue alios docuit, quo pacto mendacium ipsum dici oportet: quod profecto paralogismus est. Existimant enim homines cum hoc ipso existente, siue facto, hoc ipsum fiat, si posterius sit, etiam prius esse, uel fieri: quod quidem mendacium est. sed ob id sanè mendacium primum est, quòd alio quopiam existente, hoc idem esse, uel fieri necesse sit. siquidem cum hoc esse uerum sciat, anima nostra paralogismo colligit, etiam primum esse uerum.

EXPLANATIO.

Cùm superius Philosophus mirandum in Epopœia confici oportere docuisset, mirandum uerò excessum quendam naturæ, mendaciumque præferre uideatur: nūc merito subiungit, Homerum potissimum ostendisse, quomodo poeta mendacia rectè constituat: nimirum rationationis interuentu, quæ per fallaciam consequentis iudicium contrahit. Putant enim (inquit) quando hoc ipso existēte, aut facto, hoc ipsum fit, si posterius est, etiam prius esse, uel fieri: quod quidem mendacium est. quocirca erit utique & primum fallum. sed hoc existente necesse esse, aut fieri oportet addere. nam cùm appareat hoc uerum esse, παραλογισμός animæ nostræ, & primū quoque uerum esse putat. Horum uerborum talis est sensus. quando positus duobus, ad quorum primum necessariò secundum sequatur, & è cōuerso: ut posito sole super terram, necessariò dies ponitur, uel si exoritur sol super terram, dies quoque necessariò fit, si secundum ponatur esse, & primum esse omnino oportet: ut si ponatur diem esse, & solem quoque super terram esse necessariò ponitur. Per primum Aristoteles intelligit argumenti deductionem, à positione antecedētis ad positionem consequentis. per secundum uerò intelligit argumenti deductionem, à positione consequentis ad positionem antecedētis. Cùm igitur anima in his, quæ necessariò mutuo se se sequitur, uideat, quòd ad positionem consequentis sequitur quoque positione antecedentis, falsò putat idem etiam esse in his, quorum unum post

post aliud est, uel sit, sed non necessario: ut si quod posterius est ponatur, & id, quod prius est, quoque ponatur. quod falsum esse dicit: quoniam oportet sequi necessario, non autem contingenter, si rectè ex consequenti antecedens inferre debeamus. Homerus igitur nos docuit, cum falsa fingimus, ea talia constituere, ut homines illa, perinde ac uera existiment. Exempli gratia: rapta Helena, atq; in Aegyptum ducta, secutum est excidium Troiæ. at non ex necessitate ex illo, rapto, sed alia de causa, cum homines tamen Troiam humi prostratam uideant, id Helenæ causa contigisse credunt. Documentum igitur eiusmodi est, ut mendacium sit ex parte antecedentis rei: quoniam illud pro uero admittimus, uidentes id, quod à poeta ponitur, perinde ac sequens uerum esse. quod sanè præceptum, quo utilius est epico poetæ, eo difficilioris est explanationis, ob contextus deprauata uerba.

ANNOTATIONES.

In uulgatis codicibus quædam huius contextus particula ita legitur: * ὅταν τῶν ὄντων ἡ γένεσις, τὸν γένουσι. At in doctissimi Lampridii codice calamo exarato aliter legitur: nimirum: ὅταν τῶν ὄντων τὸν ἡ γένεσις γένουσι. quæ scriptura si cum uulgata conferatur, explicatio quodammodo uidetur. utraque tamè tolerari potest. Cum deinde in contextu legitur: * εἰς δὲ αὐτὸ πῶς ἴδωμεν ἃ δὲ οὐρανὸς ἔστιν: scriptura rectior est hæc, εἰς δὲ αὐτὸ πῶς ἴδωμεν ἃ δὲ οὐρανὸς ἔστιν: ut in aliquibus calamo exaratis legitur. Postmodum in uulgata lectione sic facit: * εἰς δὲ αὐτὸ πῶς ἴδωμεν, αὐτὸν γὰρ εἰς ἡ γένεσις, ἡ γένεσις, ἡ γένεσις. aliqui tamè codices ita habent: εἰς δὲ αὐτὸ πῶς ἴδωμεν. In codice Lampridii non εἰς δὲ αὐτὸ, sed εἰς δὲ αὐτὸ. In codice nero doctissimi uiri Bernardi Feliciani legitur: * εἰς δὲ αὐτὸ πῶς ἴδωμεν, deleta uoce εἰ, ac in eius loco in margine scripta uoce εἰ. Ex hac autem tam multiplici lectione, putarem hanc esse fidelè hinc inde refaritam lectionem. εἰς δὲ αὐτὸ πῶς ἴδωμεν, αὐτὸν γὰρ εἰς ἡ γένεσις εἰς ἡ γένεσις. In aliquibus præterea codicibus, post illa uerba εἰς ὅν, scribitur: πῶς ἴδωμεν εἰς ὅν ἡ γένεσις ἡ γένεσις: quæ uerba in uulgatis codicibus non leguntur. ex his autem lectionibus uarietatibus multa ex antiqua translatione Vallæ possunt agnosci. Quod si ultima illa uerba Aristotelis sint, eum existimarem, quod proposuerat aperire noluisse Homeri exemplo, cum Vlysem agnitum inducit à nutrice, dū lauacra fiunt. uix enim animum indocere possum, ut credam Aristotelem dicentem Homerum optimè docuisse, quomodo mendacia fieri debeant à poeta, ex pto Tragediæ usum fuisse, quando id ex Homero commodius declarari poruerit: cum igitur in cōtextu dicitur exemplū huius, εἰς ὅν ἡ γένεσις, non Tragediæ nomen uox ἡ γένεσις, mihi significare uidetur, sed partē illam Homeri, cum Vlysem inducit, qui à nutrice in lauacris agnoscitur: tacitè innuens agnitionem illam à poeta fictam esse, falsumq; fuisse à nutrice balnei, & cicatricis interuentu fuisse agnitum: pulchram tamen eam agnitionē fuisse. nā quoniam uerum est consequens, Vlysem inquam agnitum esse, putamus & antecedens, quod tamè consequens illud necessario non infert, uerum itidem esse. sed quia multi codices ea parte carent, uidelicet, πῶς ἴδωμεν εἰς ὅν ἡ γένεσις, fieri fortè potuit, ut glossēma esset, quod uitio librarii in contextū irrepsit. necunq; tamē sic, modus, quo rectè poeta mendacia conficiat, ab Homero desumptus, per fallaciam consequentis est. De huiusmodi autē paralogismi modo, ac de cæteris decipien di generibus abundè in libro Elſchorū habetur. Quod autē ad partē hanc spectat,

erant: uerùm quoniam in hominum animis iam erant recepta, celebra dicuntur. idem quoque de fabulis, de Musis, & id genus aliis dicendum est. sunt enim falsa, sed celebra, & perinde ac uera à uulgo recepta. Multa quoque uera sunt, quæ nunc Philosophus possibilia uocat: quæ tamen non creduntur: ueluti solem ex sui natura calidum non esse, & radios non moueri. multa id genus sunt, in quibus potius quod hominibus probabile uidetur, quam id, quod uerum est, poeta sequi debet. Præcipit quoque, ut in uniuersa Poësis constitutione nulla sit pars, quæ aliquid absurdi, ac præter rationem continere uideatur, sed omnia summa cum ratione facta sint. hoc autem perinde est, ac si diceret omnia præferre uerisimile, aut necessarium oportere, quod si interdum præstari non possit, id extra fabulâ, hoc est extra actionem, quæ in scena fit, esse oportet. ut in Oedipode Tyrânno, uerisimile non est Oedipodem ignorasse, quoniam modo Laius peremptus sit, cum ille ipse interfecerit, & Laius Thebanorum rex esset. regum autem necis, ac necis modi plebeis etiam nedom uiris illustribus rumore interprete nota sint. Excusatur tamē Sophocles, quoniam ignorantia modi cædis Laii extra fabulam posita est. fingitur enim à Sophocle (ut ex Tragœdia patet) Oedipum ignorare modum, quo Laius est interemptus. At in Electra eiusdem Sophoclis Tragœdia absonum, ac rationi non consentiens continetur: siquidē in ea, quæ gesta in Pythiorum ludis nunciatur, præter rationem nunciari uidentur: quoniam perinde ac noua multo post narratur; cum tamen multo prius audita, atque perspecta fuisse uerisimile sit. Absurda itidem sunt, quæ in *mutis* Sophoclis Tragœdia sunt. mutum enim ex Tegea in Mysiam peruenisse fingit: quod absonum, ac ratio nō consentiens est. qui enim fieri potuit, ut tantum itineris mutus peragraret, nec in itinere erraret, nemini uoce significare ualēs quonā tenderet, ac ubi opus esset, de recto itinere admoneri non posset.

ANNOTATIONES.

Sciendum est in initio contextus huius uariari esse lectionem. aliqui enim codices habent *in ἀπομυκτην τὴν ἀβυσσον*. hanc autem descriptionem secutus est Paccius: quæ sanè si recta est, cum superiore ita coniungenda uidetur, ut ad Homerum referatur in hunc modum. *Τὴν δὲ Μῦθον* docuit Homerus, quod oportet præeligere impossibilia, sed uulgata, celebraque potius, quam ea quæ sunt, sed non creduntur. Alia lectio non ita, sed *ἡ δὲ Μῦθον* habet: mihi tamen non probatur; siquidem uerborum series cum hac lectione minime quadrat. Alia lectio habet, *ἀπομυκτην τὴν δὲ Μῦθον τὴν ἀβυσσον*, id uero non amittitur. si legatur hoc modo, uidetur quod hoc præceptum unā cum sequenti tam Epopoieæ, quam Tragœdiæ sit à Philosopho commune positum. prima, & postrema lectio admitti ac defendi potest. Ambiget fortē quispiam, cur poeta falsa potius, quæ probabilia sint, atque ab hominibus recepta, quam uera, quæ probabilia non sint, sequi debeat. An, quod

ei propositus finis est, bonos mores instituere: quos siue ueris, siue falsis narrationibus in hominum animos inducat, uoti compos efficitur. sed quoniam id poeta præstare non posset, nisi ei fides adhiberetur, ideo uulgi opinionem sequitur. πῶς * ὁ ἰάλας ἀπέθανε. uerbum ὁ ἰάλας in melius immutandum sic, ὁ Ἀσίλας. Cum hoc loco Philosophus falsis, quæ uerisimilia sunt, nos uti debere dicat: superius uerò mirandum ipsum Poetæ præsertim epicæ conuenire asseuerit, sub mirandi autem uoce hyperbole contineatur, sub falsis eam uerisimilibus hic contineri non existimamus: siquidem bis de eisdem ageret. Μῦθος Τραγῳδία νόμος ἐστὶν: cuius auctor Sophocles est: quoniam Athenæus lib. 1111. ubi de trigono loquitur, sic ait. μυθολογία δὲ τὸ τρίγωνόν τόνου ἢ Σαφοκλῆς εἰ μὴ μῦθος ὅτις, Ρολὺς δὲ Φρύξ τριγώνου. item libro. X 1111. ait: ἢ Σαφοκλῆς οἱ μῦθος, Ρολὺς δὲ Φρύξ.

PARTICULA .CXXXV.

ὅτι δὲ λέγει, ὅτι ἀνέστη δὲ ὁ μῦθος, γαλήνη. ὅς ἄρχος γὰρ ὡς ὁ σὺν Ἰσσοῦ τούτῳ. ἐν δὲ δῖ, ὅ φησιν αὐτὸν λόγον ἔχειν * οὐδ' ἔστιν, καὶ ἄπορ. ἐπὶ αὐτῷ τῷ οἰδισσῶν ἄλλοι, πὶ περὶ τοῦ ἰσσοῦ, ὅς ἐν αὐτῷ εἰκνέται, δὲ ἄλλοι ἐν γένει, ὅς αὐτῷ φαῖλας ποταμὸς ποταμὸς αὐτῷ τῷ ἄλλοις ἀνακλῶν ὁ ποταμὸς * ἐμφανέως ἰδόντες δὲ ἄπορ.

† Quapropter locutum fuisse dicere, fabula quidē ridicula esset. Etenim à principio eiusmodi constituendæ non sunt, at si semel constitutæ fuerint, et ita sint receptæ, eas admitti quāuis absurdas, probabilis erit. Quandoquidem illa etiam in *Odyssæa* circa *Vlyxis* expositionem rationis expertia sunt, quæ quidem nullo pacto toleranda apparerent, si hæc eadem non bonus aliquis poeta confinxisset. nunc uerò diuersis bonis absurdum illustrans, suauē ipsum poeta reddidit.

EXPLANATIO.

Ex antea dictis corollarium infert, eos reprehendens, qui absurdā quandam defensionem afferebant in eorum gratiā, qui fabulis quædam præter rationem inferebant. ea autem erat, quod si eiusmodi res absurda ex illis fabulis demeretur, penitus destrueretur fabula, inquit Philosophus ridiculum esse id dicere, quoniam ab initio fabulas ita texere oportet, ut nulla prorsus re præter rationem eis opus sit. Addit tamen Philosophus exceptionem quandam, quæ huiusmodi est. cum præter rationem poeta quidpiam dicit, si uerbis suis id uerisimile efficiat, admittitur, etiam si sit absurdū. multa enim absurda, & præter rationē existunt, quæ tamen aliquis ita circūstantiis exornabit, ut uerisimilia magis, quàm sua natura sint, appareāt. quod cum sit, tunc in eiusmodi poemate absurdum admittitur. Id uerò probat, quoniam absurda, quæ in *Odyssæa* circa *Vlyxis* expositionē sunt, minimè tolerabilia essent, si nialus hæc eadem poeta confingeret: nunc autem *Homerus* ea tegit. & modum subiungit, aliis, inquam, bonis suauē faciens id, quod absurdum est. Quod autē *Vlyxis* expositio, de qua. X 1111. *Odyssææ* scribit *Homerus*, præter rationem

tionem sit, apparet, cum Vlyfsem à Phæacibus ad Ithacæsum litto-
ra uectum, graui somno oppressum, è nauì cum donariis ab illis ex-
positum affirmet: qui mox expergefactus se solum uidit in litore.
hæc autem omnia præter rationem exillere quis non uidet? quoniã
Vlyfles uir omnium uigilantissimus fuit, eum tamen Homerus ue-
luti semimortuum, & sine sensu extra nauim ferri scribit.

ANNOTATIONES.

† ὅτι τὸ Ἀλγεῖν, ὅτι ἀλγῆται αὐτὸς μὲν ὁ γὰρ ἄλλος. Hæc Paccius ita uertit. QVAPRO-
PTER LOCUTVM FVISSE DICERE, FABVLA QV IDEM RIDICV-
LA ESSET. ex qua uersione constat Pacciũ uoluisse partem hanc ad id, quod
de muto supra dictum est, referri. Verum fidelis non est hæc Aristotelis senten-
tiæ expressio. uerti itaque in hunc modum debent. QVAPROPTER DICE-
RE, QVOD PERIMATVR FABVLA, RIDICVLVM EST. Codices non-
nulli loco uocis * αἰχμαῖαν, legunt αἰχμαῖαν. alii uerò calamo exarati habēt
αἰμαῖαν. hæc duæ scripturæ postremæ cum idem ualeant, rectè se habent: pri-
ma uerò delenda. In calce quoque huius particulæ loco uocis * ἡμῶν, scri-
bendum est, αἰμαῖαν, ut in multis codicibus calamo exaratis iidem legitur.

PARTICVLA . CXXXVI.

Τὸ δὲ λέγειν δὴ διακρίνει αἱ τῆς ἀρχῆς μέτρων, καὶ μὴν ἰδικαίς, καὶ μὴν διακρίσις. ἀπὸ τοῦ
ἴσου γὰρ πάλιν ἡ δὴ διακρίσις λέγεται ἰδὴ, καὶ τῆς διακρίσεως.

Cæterum in dictione, otiosus in partibus maxime elaborandum: fecus au-
tem in his, quæ moribus, quæque sententia polleant: quandoquidem ipsa
ualde luminosa dictio, tum mores, tum sententiã, quæ quidem per se satis con-
spicua sunt, obumbrare solet.

EXPLANATIO.

Additur aliud præceptũ Epopœiæ, Tragediæque cõmune: quod
& antea dictum est, ut scilicet in partibus otiosis poeta circa elocu-
tionem elaboret, hoc est studeat elegantia. Quid autem intelligat
per partes otiosas in Poesi declarat, dicens, & in non moratis sermo-
nibus, & sententiarum expertibus. Id uerò cur à se dictum sit, expla-
nat: quandoquidẽ nimis elegans dictio mores, & sententiã occultat.
quoniam qui audit sermones elegantes, elegantia nimirum atten-
tus, neque mores, neque sententiã animaduertit. nam qui plurimis
uehementer intentus est, singula sensu percipere non potest. in ea
igitur poematis parte, ubi uel sensus egregii, uel mores exprimun-
tur, elegans admodum elocutio uitanda est. Quænam autem elegãs
elocutio sit, antea dictum est: nimirum cuius primas partes, transla-
tionibus ad unguem factis, neque nimio plus frequentatis, ac repeti-
tis tribuimus. In partibus autem, quæ prædictis carent, sicuti in de-
scriptionibus, & quibusdam narrationibus, quæ faciliè apprehendun-

tur, & in proœmiis, elegantiz quoad eius fieri potest uacandum est.

ANNOTATIONES.

Esti Pacius fideliter uerba Aristotelis non referat, idem tamen est sensus: iccirco tantum admonebimus uerba illa, καὶ μὴ ἄλλως, καὶ μὴ διαφορετικῶς, ab Aristotele posita ueluti explanātia quid intelligat, cum dixit: αὐτοῖς ἀρχὴς μέγιστος. Sciendum est, id præceptum, quod ad elocutionis elegantiam spectat, in omni scribēdi genere perpetuo obseruari oportere: nam & ab oratore aliqua magis, aliqua minus ornate sunt dicenda. Delinit autem Philosophus in hoc præceptū, quod dictionem respicit: quoniam de rebus primò, deinde de elocutione, seruato natura ordine, dicere oportet. In hoc præterea contextu id præcipuum est animaduertendum, Aristotelem meminisse solum duorum, in quibus incepta est nimis elegans dicitio, ubi scilicet in oratione sint mores, aut sententiæ. quocirca uox illa διαφορετικῶς, ut quid commune grauibz sensibus, atque animi perturbationibus ab Aristotele ponitur. nam ubi sint affectuum, & perturbationum expressiones, ornato sermone non utemur, ea nimirum de causa, quā in contextu Philosophus explanat: cū præsertim in tertio de Rhetorica sic scribat: καὶ ὅταν πᾶσι τοῖς, καὶ λέγει ἐνθύμημα. ἢ γὰρ ἐκκρῖναι τὸ πάθος, ἢ κατὰ τὸν ὁρμητικὸν ἔχει τὸ ἐνθύμημα. ἐκκρῖναι γὰρ αὖ κινήσεις ἀλλήλων, αὖ ἀμα, καὶ ἢ εὐφρανίζουσι, ἢ ἀδυνάμεις ποιοῦσι. Aristoteles præcipiat, quando iudicum animos orator commouere constituit, ne proferat enthymema, quoniam se mutuo commotiones exturbant, idem sane iudicium, & de perpolitā elocutione asserendum erit, quod de enthymemate dictum est: quoniam cum perturbationes commouemus, si dictionis elegantia itidem accedat, illarum commotiones duæ se se mutuo expellent, ac exturbabunt. iccirco nimia illa dictionis elegantia ab eo loco dimouenda est.

PARTICVLA. . CXXXVII.

Περὶ δὲ προσλαμβάνου, καὶ λύσεως, ἐκ τῶν αὐτῶν π. 9. ποιεῖται ἐνδεῶς εἶναι, ἡ δὲ διακρίσις γίνεται αὖ φανερόν. ἐπεὶ γὰρ ἐστὶ μιμητὰς τὸ ποιητὴς, ὥστε αὖ ἢ ζωγραφεῖται, ἢ περὶ ἀλλοῦ ἐκδοκῶντος, ἀνάγκη μιμηθῆναι, τοῦτο δὲ ὅταν τὴν ἀρετὴν αὖ π. 9. αὖ αὖ ἢ γὰρ οἷα λέγει ἔστιν, ἢ οἷα φασί, ἢ δοκῶν, ἢ οἷα εἶναι δὲ. πῶς δὲ ὕψις ἀγγέλλεται λέγει, ἢ καὶ γὰρ ἡμεῖς, ὅτι μεταφορῶς, ἢ καὶ πολλὰ πᾶσι τὸ λέγειν ἐστὶ. οἷον γὰρ πῶς τὸ τοῖς ποιηταῖς.

Cæterum dubitationes, ac solutiones, ex quod uidelicet, qui bus ue generibus consistant, & a considerantibus manifestæ fiunt. Etenim cum imitator poetæ sit, sicuti quoque pictor, uel alius imaginum designator, eorum semper unum aliquod, quæ tria numero sunt, imitatur necesse est: qualia uidelicet fuerunt, siue sunt: uel qualia dicuntur, uidentur ue: uel qualia esse oportet. hæc autem dictionum per linguas, tum per translationes enūciantur. Multæ t enim dictionis ipsius affectiones sunt: quas poetis indulgemus.

EXPLANATIO.

Quoniam in operis huius proœmii calce proposuit Aristoteles additamēta quædam, atque appendices Poeticæ pertractare, iccirco expeditis his, quæ Poeti intima sunt, annexa illa nūc aggreditur. Primum itaq; quod hac parte tractaturus est, quo proprius auditor sermonē suū sequatur, proponens, inquit: De obiectionibus, ac solutionibus

nibus ex quot, quibusue formis sint, sic speculātibus manifestū ficti. Vocat autē *προβλεψαμεν*, dubia ab obiectatoribus aduersus poetās lata: quorum & numerū, & formā, quoque modo diluantur, scrutari proponit. Sed quoniam primum eius propositum est modos docere, quibus poetæ à calumniatoribus defendi possint, quædam iacit fundamēta, unde promptè poetis opem afferre possimus. Ac primū accipit id, quod in confesso est, poetam scilicet, perinde ac pictorem, aut quēuis alium statuarium, imitatore[m] esse. Cū igitur res, quas imitantur, tribus ad summum se se habeant modis, oportebit poetā omnino è tribus perpetuò imitari, nimirum, uel qualia erāt, aut sunt: uel qualia dicūtur, & uidētur: uel qualia esse oportet. HÆC AVTEM DITIONE TVM PER LINGVAS, TVM PER TRANSLATIONES ENVNTIANTVR. hoc est uel sine fuco, uel ornatè. Et quoniā aliæ quoque præter linguam, & metaphoram in dictione exornationes sunt, addit, quòd dictionis ipsius multæ sunt affectiones, extensio nimirum, imminutio, permutatio. id uerò probat: huiusmodi enim (inquit) affectiones in dictione poetis concedimus.

ANNOTATIONES.

Ex iis duo summa capita, unde solutiones aduersus poeticas obiectiones sumi possunt, ex rebus inquam & uerbis, accipere debemus: quæ sanè capita in suas deinde partes diuidentur. Sciendū est, Aristotelem hoc loco non eodè modo problema accipere, quo libro Topicorum cepit. hic enim idem ualet, quod obiectio. id uerò ex altera huic opposita uoce, defensione scilicet, de qua in contextu meminit, cognosci potest. obiectio enim, & defensio opponūtur. si igitur hac in parte de problematibus, & defensionibus agit: uel idē est ac si diceret de obiectionibus aduersus poetās factis, & defensionibus agendū esse: uel exponemus *ἡμεῖς προβλεψάμεν*, hoc est *ἐπισημαίνουσιν οἱ τοῖς προβλεψασσι*. nam paulo inferioris Aristoteles ita se ipsum declarat, hoc est de obiectionibus in quæstiones. Quanquam poeta cū pictore, atque imaginum designatore, quoniam ambo imitentur, conueniat: poeta tamen non homines, sed hominum actiones, mores, atque animi perturbationes imitatur: quod Aristotelis testimonio hoc in libello comprobatur. illi uerò cū homines imitantur, eorum formas imitantur: pictores quidem lineis, & coloribus: sculptores uerò lineamentis tantummodo, ex quibus forma resultat. *ἔτι πολλά πάλιν ὁ λέγεις ἐν διόγμῳ ὅτι γὰρ ταῦτα τοῖς ποιηταῖς* Hæc Paccius sic uertit. *MVLTA ENIM DITIONIS IPSIVS AFFECTIONES SVNT. QVAS POETIS INDVLGEMVS. QUAVERSUS* ex illius particula *γὰρ*, quæ significat enim, transpositione, Philosophi sensum peruertit. nam per hæc uerba, *ἔτι πολλά πάλιν ὁ λέγεις*, alicuius antea dicti rationem non affert: sed quoniam de linguis, & metaphoris, quæ sunt ornatus in dictione, proximè meminit, ideo subiungit, & ornatus alij sunt in ipsa, ut antea dictum est. *ἔτι πολλά πάλιν ὁ λέγεις ἐν.* idem est ac si diceret, & plura sunt ornamenta in dictione. quod statim probat, cū inquit: *QVAS POETIS INDVLGEMVS.* hoc est concedendum est poetis in dictione multas facere mutationes ornatus gratia. Verba autem latina ita legenda sunt. *ET MVLTAÆ dictionis ipsius affectiones sunt: huiusmodi enim poetis CONCEDIMVS.*

Ἡρὸς δὲ τούτοις ὅτι καὶ αὐτὰ ἐρῶντες ἴβη ὁ πολυπραγμοσύνη, καὶ ποικιλίας, ἢ καὶ ἄλλας τέχνας, καὶ ποικιλίας. αὐτὰς δὲ ὁ ποικιλίας διηγεῖται ἡ ἀμαρτία. ἢ μὲν ἢ γὰρ καὶ αὐτῶν, ἢ δὲ καὶ συμβατικός. * ἢ μὲν γὰρ πρόβλεπτο μὴ ἐκείνου αἰδωαίαν, αὐτὰς ἢ ἀμαρτία. ἢ δὲ ὁ προβλεπτο μὴ ἐρῶν, καὶ συμβατικός. ἀλλὰ ὅτι ἵπποιο ὁμῶς τοὺς διὰ τὴν προβλεπτο. ἢ ὁ καὶ ἐκείνου τέχνην ἀμαρτία, οἷον, ὁ καὶ ἐκείνου ἐκείνου ἄλλων τέχνην, ἢ ἀδύναμις πρὸς αὐτῶν. καὶ τὸ ἐπὶ αὐτῶν ἢ, ἢ καὶ αὐτῶν.

Ad hæc non eadem est rectitudo Civilis facultatis, quæ Poeticæ. † sed nec alterius ullius artis, præter quàm Poeticæ. huius uerò peccatum omnino duplex est, alterum per se, alterum per accidens. † Itaque, quod ad imitandum non imitabile sibi proposuerit, per se huius peccatum erit: proponere uerò non recte, per accidens. Quomodo utrumque dextrum latus equum promouentem: aut secundum unamquamque artem peccatum: uerbi gratia: secundum medicinam, aliam uero quamlibet artem: aut etiam, si, quæ fieri nequeunt, confinguntur. Qualiacunque igitur hæc fuerint, minime quidem per se huius peccata dicimus.

EXPLANATIO.

Aliud prædictis addit fundamentum defensionibus rerum poetis obiectarum deseruiens. id autem tale est, non eandem esse Politicam, neque alterius artis, & Poeticam rectitudinem. Poetica enim scopus est rerum ideas (ut antea ab Aristotele dictum est) exprimere. ueluti si regem exprimit, regis ideam referre, quantumque in rege desiderari posset, id omne illi tribuere. Politica uero, nec aliqua alia ars hanc habet rectitudinem. Politica enim rectitudo est bona consultatio, qua rectius, quam fieri potest ciuitatem instituit, eaque respicit, quæ utilia sunt. idem etiam de artibus aliquibus est dicendum, si modo de aliis quoque artibus Philosophus meminit. Fortè autem hic Philosophus in Platonem inuehitur, qui imaginariam illam rempublicam præter omnem usum instituit. rectitudo enim Poetica est, quæ fieri possunt sectari in quacunque re, qua de agit. quòd si ab eo quod fieri potest recedat, à propria sua rectitudine recedet. Politica uero non quod imaginarium, sed quod in re uerè constat, respicit. Posita itaque hac ueluti per se nota propositione, non eandem esse Poeticam & Politicam rectitudinem, subiungit, quòd Poetica duplex contingit peccatum, idque probat. nam alterum est per se, alterum uerò per accidens. cuius rei rationem affert. Nam si id, quod fieri nequit, poeta sibi imitandum proponat, hoc est cum ea uerbis proponat sibi exprimere, quæ prorsus fieri nequeunt, per se peccat. sunt autem huiusmodi quæ nec fuerunt, nec sunt, nec uidentur, nec ita esse ab hominibus

hominibus dicuntur, nec qualia esse oportet. & ob id Philosophus dixit *ἀδυναμία*, hoc est, liceat mihi rudioribus interdum uocibus uti docendi gratia impossibilitatem: qui loquendi modum apertam rei naturam ostendit. si quis igitur poeta huiusmodi sibi imitanda, hoc est uerbis exprimenda proponit, per se peccat in Poetica. Si uerò quæ fieri possunt, imitanda sibi proponat, sed in exprimendis his erret, ea scilicet alio quàm sint modo describens, huiusmodi peccatum per accidens dicitur. Exempli causa, equum ambulare, res quædam est, quæ fieri potest: si in ea exprimenda erret, ut si dicat equum pedes ambos dextros simul ante porrigentem, id poetæ peccatum per accidens dicitur. si item in his, quæ alterius artis sunt, erret, non secundum Poeticam peccare dicitur. Contingit igitur in Poesi bifariam peccare, per se quidem: quoniam suum habet scopum, à quo cum declinat, per se peccare dicitur. & quoniam ex artibus hinc inde scribendi materia sibi subministrat, si in artibus huiusmodi peccet propter illarum ignorantiam, per accidens peccare dicitur.

ANNOTATIONES.

- Aristoteles sexto libro Moralium inquit. Si igitur prudentis est bene consultare, bona consultatio rectitudo ea esse uidetur, quæ secundum utilitatem ad quædam finem spectat: cuius prudentia uera existimatio est. *τὸ δὲ ἀλλὰ τῆς πράξεως ὀφείκει.* Paccius hæc sic uertit: SED NEC ALTERIVS VLLIVS ARTIS, PRAETER QUAM POETICAE. Hic autem Aristotelis uerborum sensus non est, purè igitur illa uerba sic uerti debent. NEQUE ALTERIVS ARTIS, ET POETICAE: supple tu, eadem est rectitudo. In quibusdam tamen codicibus calamo exaratis uerba ista non leguntur. Item in translatione Paccii expungenda est uox *ITAQUE*, & scribendum ENIM: quoniam græce legitur *καὶ*. Reddit autem in hac parte rationem Aristoteles, cur in Poetica peccatum alterum per se, alterum per accidens esse dixerit. *ἢ μὴ καὶ προέλπει, & quæ sequuntur.* In codice Lampridii rectius ita leguntur. *ἢ μὴ καὶ προέλπει μὴ ἐπισημαίνουσαν, καὶ τὰς ἐν ἀπορίᾳ αἰτίας, αἱ δὲ προελπίδι, ἢ ὁρῶν, ἀλλὰ τὴν ἰσχυρὰν ἀμφοτέρωθεν προβεβληκότα, ἢ καὶ ἐν ἀπορίᾳ τῆς αἰτίας ἀμφοτέρωθεν, οἷον καὶ κατὰ ἀντικρίαν, ἢ ἀλλὰ τῆς αἰτίας, ἢ ἀδυνάτου περὶ οὐκ ἔστι καὶ ἴσως.* Latine autè hæc ualent. SI ENIM proposuerit impossibilitatem imitari, ipsius est peccatum. si uerò rectè proposuerit, sed equum dextrum latus utrunque promouentem, aut secundum unamquamque artem peccatum, si impossibilia fecerit, non erit ERRATVM PER SE. Dubitaret aliquis: quoniam dictum est in Poesi bifariam peccatum contingere, per se, & per accidens: per se quidè, cum poeta id, quod fieri nequit, imitandum sibi proponit: per accidens uerò, cum non rectè imitatur, sicuti cum equum dextrum utrunque latus promouentem effingit: aut secundum unamquamque artem peccatum committit, uerbi gratia circa medicinam, aliam uel quamlibet artem: aut etiā, si quæ fieri nequeunt continguntur: quare cum in his ultimis uerbis impossibilia, quæ peccata per se Poetices esse dixit, inter peccata per accidens recenset, non uidetur Aristoteles sibi constare. Ad hanc dubitationem dicimus, quod in aliquibus codicibus illa uox IMPOSSIBILIA, cum sequentibus quinque non legitur. nos tamen partim hanc rectè seruari posse iudicamus. In hoc enim contextu duabus uocibus usus est. nam cum de Poetices peccato per se uerba facit, dicit *ἀδυναμία*.

PACTO, hoc est ex peccato finē, aut partem aliam stuporis plenā efficit: ut Hectoris persecutio, in qua peccatū est in arte militari. nam impossibile est uirum unum integrū exercitum in fugam uertere: attamen cūm Græcorum uictoriam, & Achillis uirtutem admirabiliorem efficiat, id in Homero nequaquam erit peccatum, quoniam peccati illius interuētu auditores Homerum afficit stupore. Admonet tamen, quod si citra peccatum artis alicuius poeta finem, aut magis, aut paulo minus assequi potest, & tamen circa rerum earum, de quibus loquitur, artem peccet, non rectē facit, nec excusari potest. oportet enim (inquit) si fieri potest, nullo modo peccare. Alium hīc Aristoteles defendendi modum affert eiusdem obiectionis. is autē talis est, quod longē magis peccat poeta, cūm aliquid peccatū eorum, quæ ad Poësim per se spectant, committit, quā cūm circa ea, quæ sunt alterius negotii peccat. id uerō probat exemplo. nam minus errat, si ob ignorantiam ceruā habere cornua dicat, quā si prauē fuerit imitatus, quod Poeticæ proprium est. sed leuiora peccata digna sunt uenia: igitur si poeta circa aliquod peccauerit per accidens, ueniam meretur.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, Aristotelem primam obiectionem soluere, quoniam per accidens peccatum est. nam si poeta per se peccat circa ea, quæ ad Poësim spectant, excusari nequit. Quod autem Aristoteles in hoc contextu docere non proponat, quomodo poeta, cui uitio uertitur in arte sua peccasse, defendi possit, patet per exemplum, quod ab Aristotele de persecutione Hectoris allatum est, in quo peccatum est in arte militari, & ita per accidens peccatum. nam Hectoris persecutio ea est, cūm Græcos ipse solus in fugam uertebat: quoniam ait: *ἰ-ν-ἔ-κ-α-τ-ε-σ-τ-α-ς*, hoc est Hectoris persecutio. quam partem malē uertit Paccius, cūm ait: *EXEMPLVM SIT ILLA IN HECTOREM PERSECVTIO*. quibus uerbis Hectorem pati, & non agere indicat. sed uerba græca ad uerbum sonant, ut ego transuli, & ipsum potius persequi alios quā cōtra, docent apertē. et si nō me præterit aliquas apud Græcos elocutiones reperiri, quæ tā actiue quā passiuē explicari possunt, hæc mihi tamen actionem potius quā passionem significare uidetur. Si igitur contextus iste rectē intelligi debeat, inspicere oportet, an in hoc exemplo peccauerit Homerus, in Poësi per se, an circa ea, quæ alterius artis sunt. Mihi quidem uidetur quod huiuscemodi peccatum sit in militari arte, siue actiue, siue passiuē (ut ita dicam) Hectoris persecutio explicetur. Paccius malē cōtextū hūc uertit, qui ad uerbū latinē ita sonat: *PRIMUM QUIDEM, SI QUAE FIERI NEQUEVNT IN IPSA ARTE FECERIT, PECCATVR. SED RECTE SE HABET, SI FINEM ASSEQUITVR IPSIVS. FINIS ENIM DICTVM EST.* reliqua rectē uertit, præter id, quod de Hectore superius admonuimus. In hac contextus partē duo animaduertēda sunt, Primum, Aristotelem addidisse articulum *ἡ*, uoci *ἡ*, quo distinctionem ostendit, sicuti, cūm de articulo loquebamur, admonuimus, ut Poeticæ finem ab artis finē, circa quam per accidens peccare dixit, distingueret. Secundum, quod minime prætermittendum est, sunt uerba illa *ἡ γὰρ τῆς ποίησις*. in quibus cūm particula

particula γάρ contineatur, qua causam in ea parte reddi declaratur, quomodo uerbis his antea dicti ratio asseratur, nequaquam constat. ea enim uerba sic latine sonant, FINIS ENIM DICTVM EST. quare quippiam in hac parte desiderari censeo, uel saltem extrinsecus intelligendum. Cum autem de fine loquens, ipsum etiam maximum dixerit, ideo addendum puto ὅτι μέγιστον. sic enim eius, quod antea dictum est, optime redditur ratio, quare scilicet dictum sit poetam circa artem quampiam peccantem excusatione dignum iudicari, si modo finē Poetis stupendum magis efficiat: quoniam (inquit) finis, dictum est quod est optimum, ideo in eius gratiam omnia conferenda sunt. Verū quoniam subiungit: οὐδ' ὅτι τις ἐκ πλακῶνται, ὁ αὐτὸς, ὁ αὐτὸς ποιεῖ μέγιστον: uidetur quod rectius suppleri debeat τὸ ἐπὶ λατρίᾳ δὲ ἔχον. Sed quispiam dubitare posset, cum Poetica finem esse dixerimus, homines uirtutibus exornare, uidetur uon esse dicendum, Aristoteli uelle Poetis finem esse stuporem, admirationem uel comparationem. An, nihil uetat eiusdem plures esse fines, quorum tamē alius alium respiciat. ut in Medica facultate, sanitas finis est, quae tamē actiones respicit. nam ideo sanitatem optamus, ut actiones promptē agere ualeamus, ita quoque admirationem in uirtutes respicit, nam poeta admirationem inducere student, ut ea homines ad uirtutes impellant. In aliquibus excusis codicibus legitur: * εἰ μὲν αὖτ' ἂν πλοῦς, ἡ δὲ λεία ἄλλῃ προτιθέμενη. Item cum inquit * εἰ κακομακροῦται, rectius sic legitur εἰ κακομακροῦται. In codice Lampridii ita hac pars legitur: εἰ κακομακροῦται. sed in hac lectione, postrema dictio mihi non probatur. ἐπὶ περὶ τῶν. Aliqui codices calamo exarati longē melius ita legunt: ἐπὶ ἀπὸ πῶν: hoc est praeterea absurdum magis.

PARTICULA * CXL.

Ποῦ δὲ τὰς, ἐὰν ἐπιμῶνται, ὅτι ἐκ ἀλάδῃ, ἀλλ' οἷα δὲ, οἷα, καὶ Σοφοκλῆς ἴσθαι αὐτὸς μὲν οἷα δὲ, ποιῶν. Εὐριπίδης δὲ, μὲν οἷα. δὲ τὰ αὐτὰ λυτὰ. εἰ δὲ μὲν αὐτὸς, ὅτι ὅτι φασί, οἷα τὰ πρὸς τῶν. ἴσθαι γὰρ ὅτι βίλοι * ὅτι λῆγον, ὅτι ἀλάδῃ, ἀλλ' ἔτι καὶ αὐτὸς πρὸς φασί. ἀλλ' ὅτι φασί τὰ.

Ad haec, si quis ex parum ueris arguatur, at certe qualia esse decet, solutio sit, id quod Sophocles dixit, se quidem homines, quales esse oporteret fingere: Euripides autem quales essent. Quod, si neutro soluendum sit modo, at certissima esse dicuntur: respondendum erit, uelut in ijs, quae ad ipsos pertinent Deos. fortasse enim sic dicere neque meliorem in modum, neque secundum ueritatem fuerit: sed tamen ita contingit: ut Xenophanes ait, et ferunt haec.

EXPLANATIO.

Alium defendendi modū ex tribus illis superius dictis petitū assiggnat, cū poetæ uitio uertitur, cū rem uerā in poemate non expressisse. Est autē huiusmodi, ut illi obiectioni respondeamus, poetam non quod fuerit, sed quod expediret expressisse: quod aliis uerbis superius Philosophus dixit, Poetam uidelicet uniuersale sectari. Sophoclis autem testimonio hoc confirmat, qui inquit cum quidem homines quales expedit, Euripidem quales sunt, efficere. hac igitur ratione soluendum, si quis poetas reprehendat, quod uiros praestitiores quam

quàm fuerint, effingant. Tertium modum ponit, quòd si neutro modo solvere possumus, hoc est, nec dicèdo rem ita fuisse, nec ita expèdisse, ad famam recurremus, quòd scilicet ita fertur: ut quæ de Diis dicuntur, eos uerbi causa fœdis amoribus cum mulieribus permisceri, aut homines odio intestino persequi, & id genus alia. Per hæc Philosophus refellit, quæ à Platone secundo, & tertio libro de Legibus aduersus Homerum scribuntur. Affert autem rationem Philosophus, cur ea, quæ de Diis à poetis dicuntur, excusari debet penes rumorē, qui de illis est. quoniam (inquit) fortè melius nō est dicere, Deos ita esse, quales esse dicunt poætæ, nec uerū esse, sed ita contigisse, ut Xenophanes dixit. FERUNT HÆC. per hæc innuit Xenophanē eos refellere, qui poetas carpebant, quòd ipsi de Diis meliora, & uera nō scriberent: quibus respondere solebat, homines de Diis hæc non loqui, quæ ipsi dicebāt. id igitur non poëtarum, sed rumoris, ac uulgi uitium est: siquidem poætæ sequi famam debent. Accidit igitur poetas de Diis nec meliora, nec uera dicere, quoniam uulgus de Diis nec meliora, nec uera dicit. Respōsio igitur est penes hoc, quòd accidit poetis id facere, quoniam non sua causa, sed uulgi id faciūt. quæ defensio pulcherrima est: quoniam id, quòd à Platone pro maximo uitio poetis obiicitur, id tale eis accidere alterius causa docuimus.

ANNOTATIONES.

Illud in hoc contextu maximè animaduerti debet, cū ait Philosophus: **FOR- TASSE ENIM SIC DICERE**, uocem illam **ENIM** poni, quæ antea dicti causam in ea particula, in qua reperitur, afferri demonstrat. Quare cōstat apertè genus aliud respondēdi Aristotelē hic non ponere. nam si per hæc dicti superius causam reddite, aliud à prædicto respondēdi genus non affert. In aliquibus excusis codicibus ita legitur: *ἴσως γὰρ ἢν βέλτερον, ἢν ἁλῆς*. quæ lectio mihi nō probatur. unde Paccius rectè uertit. quoniam græcè « ἴσως, nō autem ἢν legi debet. uerbum autem *βέλτερον*, idē ualeat, quod supra *ἢν ἁλῆς*. Quoniam Philosophus de Diis loquebatur, usus est illa uoce, *ἴσως*, ne reprehendi posset, quod aliter ipse, ac communis hominum opinio de Diis sentiret. In uerbis contextus in latina uersione uox **TAMEN**, expungi debet: quoniam sensum perturbat, nec græcam uocem habet, quæ illi respondeat. *ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν Πάσιον* Paccius hæc ita uertit: **FERUNT HÆC**. ex qua uersione colligitur, Paccium existimasse uerba græca esse deprauata, quæ palsim hoc loco circumferuntur: quoniam illas duas uoces prætermisit *ἀλλ' ὅτι* quia cū ante dictis bene cohærere ei non uidebantur. at nos in contextu omnia cōsona esse docuimus. uerba igitur illa sic uertenda sunt: **SED NON FERUNT HÆC**.

PARTICVLA .CXLI.

† *ἴσως δὲ ὅτι βέλτερον μὲν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἁλῆς, ὅτι, πρὸς τὴν ὁμοιοπαρίστατον ἢν ἁλῆς, ὅτι καὶ τὸν Πάσιον*

καὶ τὸν Πάσιον. ὅτι γὰρ τὸν οἰόμεθα ἁλῆς καὶ τὸν ἰδιωτὴν.

Quoniam non meliorem fortasse in modum, nihilominus ita se habueret

A 2 uelut

utraq; lectio stare potest, cum sensum non uariet. *πρὸς ὃν, ὃ ὅτι, ὃ ὅτι.* Hic mendū fuisse puto, nam *πρὸς ὃν*, & *ὅτι* idem esse prorsus uidetur: quoniam respicere ad quem dicatur, & cui dicatur idem penitus esse uidetur. quare si uerba ita iaceant, bis Aristoteles idem diceret, & quod maximè necessarium est pratermitteret, circumstantiam inquam loci, de qua nihil omnino diceretur, quamobrem non *ὅτι*, sed *ὅπου*, hoc est ubi, uel ut in codice Lampriidii *ὅτω*, id est sic: sub modo nanque locus etiam comprehendetur.

PARTICULA. CXLIII.

Τὰ δὲ πρὸς τῷ λέγειν ὁρῶντες δὲ διελόντες. ὅτι, γὰρ ἡ λέξις, ἡ λέξις μὲν πρῶτον. ἴσους γὰρ ἔ τὸς ἰμῶντες, λίγες, ἀλλὰ τὸς φύλακας, ἢ τὸ δόλωνα, ὃ δὲ μὲν ἰὼν κακὸς, ἢ τὸ σῶμα ἀσέμμητρον, ἀλλὰ τὸ πρῶτον αἰχρὸν. τὸ γὰρ ἑκάς ἐκ κρήνης δὲ πρῶτον καλῶσι. καὶ τὸ ζεφύρον δὲ κρήνη, ἢ τὸ κρηναὶ ὡς αἰνέσκειται, ἀλλὰ τὸ ὁρῶν.

Sunt etiam aliqua, quæ si ad dictionem ipsam respexeris, licet solueret; uerbi gratia, lingua, ut Principio sanè τὸ ἰμῶν. nam ea uox ἰμῶν forte non mulos, sed custodes significat. ac de Dolone: Turpis erat species: non, quod esset corpore male compacto, uerum turpi facie. nam uocabulum *ἰμῶν* pulchra facie aliqui Cretenses uocant, & illud *ζεφύρον* propinabant. haud enim *ζεφύρον* eo in loco pro uero, quo ebriosi gaudent sed pro frequenter accipitur.

EXPLANATIO.

Postquam declarati sunt modi, penes quos poetæ defendi ab increpationibus possunt, alia nunc loca, cum accusantur: circa dictionem, tradere constituit, quibus eos promptè tueri possimus. Ac primo docet defendere quod ad linguas attinet: eadem enim uox diuersis nationibus sæpe non idem significat. ut in Homero:

Ἄλλοι μὲν πρῶτον ἰππῶντο, καὶ κύνας αἰγῶν.

Si enim uox illa, scilicet *ἰππῶν*, mulos significaret, non rectè à poeta dictum esse uideretur. sed aliqui populi *ἰππῶν* non mulos, sed canes ad custodiam domus comparatos appellant. Homerus igitur in parte hac illorum lingua usus est: ideo rectè dixit. Aliud est exemplum de Dolone, sumptum ex Homero libro Iliados. κ.

Ἦν δὲ περὶ τὸ δόλωνα διμῶντες ἴσους.

Κρήνη. λέξις πολὺν χρόνον, πολλὰ ἔτι.

Ὅς δὲ τῶν αἰῶν μὲν ἰὼν κακὸς, ἀλλὰ πρῶτον.

Peccasse uidetur Homerus, Dolonem malā habere formam dicēs, cum tamen haberet corpus rectè commensuratum. Sed soluitur ex lingua: quoniam Cretenses *ἰμῶν* appellant, qui pulchra sunt facies. Homerus igitur usus Cretensi lingua, malam formam intelligit turpeni faciem, non autem corporis commensurationem. quoniam cursu Dolonem ualere dicit: cursores autem habent commensurata mēbra. Tertium affert exemplum, dicens, & illud, *ζεφύρον* propinabant, sumptum ex Homero Iliados. ι.

- .. Μοῖνον δὲ κρατῆρα μεταπέμπει καὶ βίβρα,
 .. ζορότηρον δὲ κλέμεναι. διπλὸν δ' ὄππῃσι καὶ ἴσας.

Vox ζορότηρον apud aliquas nationes non uinum meracum, quo gaudent ebriosi, sed celeriter significat: in quo sensu accepit Homerus. absurdum enim uidebatur Homerum fecisse Vlyssē meracius bibentē, ac hospitibus uiris sapientissimis propinantem, si uerò dicat ministros celeriter uinum propinare, nullum est in dicto uitium.

ANNOTATIONES.

Οὐρανὸς μὲν περὶ πῦν. Carmen est Homeri libro .A. Iliados. Pacius ita uertit: PRINCIPIO SANE ὕψιαι. sed clarius: PRIMVM QUIDEM ὕψιαι.

- .. ζορότηρον δὲ κλέμεναι. διπλὸν δ' ὄππῃσι καὶ ἴσας.
 Plutarchus libro quinto Sympo. cap. quarto, de hoc Homeri uersu, ueterum sententias copiose explanat. Zoilus autem fuit, qui primus scrupulum iniecit, Homerum carpens, cum heroes id agere, quod ebriosi faciunt, inducat. Qui plura de hoc carmine scire cupit, Plutarchum adeat. fat enim fuit, Aristotelem exemplis iis ostendisse, quomodo ex lingua solui possit obiectio. unde ζορότηρον metaphorice ab Homero dictum ex Aristotelis sententia hoc loco capi nō debet: quoniam hic non de metaphora, sed de linguis agit.

PARTICVLA .CXLIII.

Τὸ ἄκατὸ μεταφορᾷ ἔρεται, ὅσοι, ἄλλοι μὲν ἐν δίοις η, καὶ ἀνέστε βδορ παρὶ χεῖρας. καὶ
 ἢ, ἔτα ἔτ' ἐς παύειν ἢ τρεῖς καὶ ἀνέστε. καὶ, αὐτῶν, ἀνέστησαν τὸ ἴμαθ' αἰ. ἢ γὰρ πόντος,
 ἀπ' αὐτῶν πολλοί, κατὰ μεταφορᾷ ἔρεται. ἢ γὰρ πῦρ παλὶ π. αἰ. ἢ, αἰ δ' ἄμμερθε, κατὰ
 μεταφορᾷ. ἢ γὰρ γυναικῶν παρὶ χεῖρας.

Per translationem *insuper*; ut, Iamq; Deos alios pernox, hominesq; tenebat *Insignes* galea somnus. tum illud quoque: Si quando Troie ad campos sua lumina uertant. ut etiam, tiliarum fistularumq; uocem. t̄ sanē pro multis, omnes per translationem dicimus. omne enim aliquod multum est. ὅσον δ' ἄμμερθε: id est sola expers similiter per translationem, illud enim quod notissimum est, unicum solum dicimus.

EXPLANATIO.

Alium subnectit modum ex metaphora sumptum, quo poetas aduersus cauillatores defendere possumus, ut illud Homeri in initio libri .B. Iliados:

- .. Ἄλλοι μὲν ἐν δίοις η, καὶ ἀνέστε βδορ παρὶ χεῖρας,
 .. Ἐνδορ παρὶ χεῖρας. Δία δ' ἔκ' ἐχ' ἰπὶ δ' ὕμνοισιν.

In quibus carminibus, si quis Homerum, quod Diis somnum tribute rit, carpat, cum defendendus, cum Dii uacant ab opere. Aliud itidē affert exemplum ex Homero in libro .κ. inter initia, cuius tale carmen est:

ἦτοι ὦτ' ἐς πόδας ἢ τραίαν ἀνέστη.

in quo carmine louem cernere ait: quasi Dii, ut & homines, oculos habeant. At Homerus defenditur: quoniam Dei cognitionem per metaphoram aspectum appellat. Aliud quoque affert exemplum ex Homero eodē loco, uno tantū interiecto carmine, quod ita habet:

Ἀλλὰ σφίγγωντ' οἱ πῶλ' ὁμαδὸν τ' ἀνθρώπων.

In quo carmine reprehendi posset Homerus, quoniam uocem ὁμαδὸν rectius syringis, ac tibiis attribuisse debebat, οἱ πῶλ' autem hominibus, οἱ πῶλ' enim est clamor, qui ab Hominibus fit. At faciliē defenditur, quod per translationem uoces illas protulit. Aliud exemplum ponit, quod in contextu desyderatur, in quo metaphora erat, ut ipse dicit, in uoce πῶλ', quam pro multo per translationē usurpat. Aliud affert exemplum Homeri libro. ε. Odysseæ.

Ἀρκτοὶ δ' οὐ καὶ ἄμαξαι ἐπὶ πλάσσει καλύνει,

ἦ τ' αὐτὸ σφίγγεται, καὶ τ' ἀρῖστα δοκίμει,

οἷς δ' ἄμμορος ἔστι λαιτρεὶς ἀκιστοῖο.

In his uersibus acculari potest Homerus, quod ἀρκτοὶ solam expertē Oceani lauacrorū dixerit: cū etiā aliqua alia sydera sint huiusmodi. Sed respondetur, quod usus est illa uoce οἷς, secundum metaphorā, quoniam est maximē nota. nam certissimum est sydus illud oceani lauacrorum experts esse. quod enim notissimum est, solum dicitur per translationem.

ANNOTATIONES.

1. In hoc contextu illud præcipue est animaduertendum, integrum carmen, in quo erat aliud exemplum desyderari. nam inquit in contextu: τ' ἢ γὰρ πόντος, αὐτὰ τ' πηλοὶ, κατὰ μεταφορὰν ὡςται. τ' γὰρ πῶλ' πλὴν π. Quorum uerborum initium peruersē à Paccio exprimitur, cū inquit: SANE PRO MULTIS, OMNES PER TRANSLATIONEM DICIMUS. uerba autem græca ad uerbum ita se habent. OMNES ENIM PRO MULTIS SECUNDVM METAPHORAM DICTVM EST. Cū hac in parte sit uox γὰρ, id est ENIM, quæ rationem antea disticta in parte, in qua ipsa est, afferri indicat, & in contextu nulla facta sit mentio uocis illius πόντος, hoc est omnes, patet apertē carmē desyderari, in quo uoce OMNES, utatur Homerus pro eo quod est plures. Diuinando igitur alterū ē duobus Iliados locis carmē supplēdū puto: uel in libro. Α. cū inquit:

Πῶτος δ' ἔνδοξον κελαινεφείας Κρονίονα,

ὅντιν' ἀρὰ τρέψασιν ἱβυλαιοὶ καὶ ὄρεϊαι.

Hic πόντος, αὐτὰ τὴν κοιλίαν accipitur: quoniam non omnes Dii, sed plerique, qui Græcis fauebant, intelliguntur. uel in libro. Υ. cū ait:

Πῶτος δ' ἐκ λήμνωιο κατ' ἄλσους ἀνίσταται.

Hic quoque πόντος apud Homerum ualeat κοιλίαν, quoniam non omnes Dii ad Achillem defendendum de cælo uenerant, sed multi: qui nimis Græcorū res tuebantur. post uocem igitur ὁμαδὸν, statim (nisi me mea fallit opinio) addendum est alterum ex supradictis carminibus.

PARTICULA .CXLV.

Κατὰ δὲ πρὸς ὅσους, ὡς περὶ ἵππων ἔλκεν ὁ Δάστωρ, δίδωμι Μ. ὁ. καὶ τὸ μὲν, ὃ καὶ περὶ οὐτοῦ ὁμῶς.

Aa iii Soluimus

Soluimus præterea ratione accētus: ut *Hippias Thasius* illud: *ἀδδουε* & c: id est nos uerò damus. *αἱ* enim articulus est: cui si circumflexum addideris accentum, pronome sibi significat, quin & illud quoque: *ἡ κατωδίαται ὀμβρο:* id est imbre minus marcet. *οἷ* enim, quæ negatiua particula est, si circumflexum cum aspiratione sumpserit, aliud sonat.

EXPLANATIO.

Alium quoque penes accentum soluendæ aduersus poetas cauillationis modum tradit: cuius duo affert exempla. quorum alterū est, *ἀδδουε αἱ αἱ*. ubi uox *αἱ*, si cum aspirata solum legatur *hi* significat, & tunc incongrua esset huiusmodi Homeri locutio. sed si accedat circumflexus accentus, tunc rectè se habet: quoniam pro *αὐτῶ*, positum erit. cum igitur dictio *αἱ*, ratione accentus diuersa significet, nihil mirum, si uno modo rectum facit sensum, alio uero prauum. Aliud est exemplum libro *Iliados*. γ.

.. *ἢ δ' ὄνους, ἢ πεδῆρας, ἢ πόλιν ἢ κατωδίαται ὀμβρο*

In hoc quoque carmine nonnulli reprehendebant Homerum, uocē *ἢ* cum accentu circumflexo legentes, & Homerū absfona dicere ostēdentes. *ἢ* enim accentu illo signaturū, c v i v s significat. unde sensus, (& si non explicitus) ex illis tamen uerbis colligi potest, Homerum dixisse metæ extremitates ex quercu, aut picea confectas esse: cuius altera pars imbre corrumpatur, altera uerò non. qui sanè sensus prauus existeret. At defenditur Homerus, quoniam *ἢ* cum accentu acuto scribendum est: ita autem scripta uox *ἢ*, ualet *non*. sicque in Homeri carmine nihil est, quod reprehensionem mereatur. sensus enim est, quòd imbre non putrescit: quod quidem uerum est.

ANNOTATIONES.

Aristoteles in libro *Elenchorum*, ubi captionum sophisticarum sex genera recenset, quas in dictione fieri dicit, cum de ea, quæ ex accentu in dictione contingit, uerba facit, hæc eadem affert exempla. & ibidem Alexander ea declarat abundè, asserens *Hippiam Thasium* admonuisse uocem illam *ἢ*, nequaquam cum circumflexo, sed cum acuto legendam esse. De secundo autem exemplo ibi allato, quod hic primum est, carmen illud in *Iliade* minime reperiri contendit, neque concedit ratione uocis *αἱ*, uarietatem accentus in eo carmine considerari, sed uitiū esse in uoce *ἀδδουε*. Pluribus hæc de re non agemus, uerū lectiones ad locum Alexandri à nobis citatum relegamus.

PARTICULA . CXLVI.

*Τὰ δ' ἀναιρέτων, ἔμπεδον αἶψα δ' ἀνὰ πῖ ἰφύοντι τῷ, πρὶν μάλιστα ἀδάσπετα, ζῆν
πρὶν κίεσθαι.*

Per diuisionem quoque: quemadmodum apud *Empedocle*: *Nata sed hæc subito mortali corpore uidi. Ante immortalē quàm animantia seligerentur.*
Soluuntur

EXPLANATIO.

Soluuntur & cauillationes in Poetas factæ per diuisionem, hoc est per interpunctiones dictionum; quoniam interdum oratio diuerso modo interpuncta diuersam admodum præferret sententiam. Exemplum autem, quod ab Aristotele hic ponitur, sumptum est ex Empe-
docte; quod tale est.

- .. Αἴψα δὲ θνήτ' ἐφύορτο, τὸ πρὶν μάλιν ἀθάνατ' εἶν.
.. Ζωρεὶ τι τὸ, πρὶν ἀκρῆτοι διαλλαξάμεται καλῶντες.

Pro quorum carminum intelligentia, atque explicatione illud est ob seruandum, quod & in omnibus increpationibus obseruari oportet: ut nimirum prius uideamus absurdum, quod ex mala carminis intel-
ligentia primo aspectu sese offert, deinde defensionem. nam defen-
sio nõ affertur nisi ratione absurdi prius apparentis. In iis igitur car-
minibus talis esse uidetur sensus, atque structura, quod immortalia
prius didicerunt esse, antea quàm producerentur mortalia: & mix-
ta, prius quàm pura producebātur. qui sensus prorsus à ueritate alie-
ni sunt. Accidit autem error, quoniam cōiungimus uocem τὸ, cum
uoce ἀθάνατοι, sic; uerba ordinamus: Αἴψα δὲ τὸ ἀθάνατοι, πρὶν μάλιν εἶν ἐφύορ-
το θνήτ'. Sed diuidendo per interpunctionem uocē τὸ, à uoce ἀθάνα-
τοι, rectum inueniemus sensum hunc in modum. Αἴψα δὲ θνήτ' ἐφύορτο τὸ,
πρὶν μάλιν ἀθάνατ' εἶν. & tunc sensus est, statim autem aliqua produce-
bantur mortalia, prius quàm discerent esse immortalia. item in secū-
do carmine uox τὸ, quæ uitio librarii in contextu defyderatur, sciū-
gi per interpunctionem debet à uoce ἀκρῆτοι.

ANNOTATIONES.

Simplicius in primum de Physica auscultatione, Empedoclis sententiam ex-
ponēs de lite amicitiaq̃, multa Empedoclis carmina recenset: inter quæ & hæc
leguntur. quorum primum rectè interpunctum est, alterum uerò minimè, uel
quod librarii uitio uirgula defyderetur, uel quoniam ex superioris carminis in-
terpunctione, quomodo itidem secundum legi debet, apertè satis habebatur,
puncta fuere à Simplicio prætermissa. carmina autem loco supra citato ex Sim-
plicio sic leguntur:

- .. Αἴψα δὲ θνήτ' ἐφύορτο τὸ, πρὶν μάλιν ἀθάνατ' εἶν.
.. Ζωρεὶ δὲ τὸ, πρὶν ἀκρῆτοι διαλλαξάμεται καλῶντες.

Hos eisdem uersus Athenæus quoque libro. x. refert, ubi ait Theophrastum w
τῶ πρὶν μάλιν uoluisse ex hoc Empedoclis loco ζωρεὶν id esse, quod κικραμῶν di-
cimus. in quo etiā loco uox ἀκρῆτοι, rectius quàm in Simplicio legitur per i, hūc
in modum: ἀκρῆτοι. quoniam sicuti in priori carmine mortale, & immortale
opponebantur, ita in hoc quoque mixta, & immixta opponuntur.

PARTICULA .CXLVII.

Τὰ δὲ ἀμφιβολία, παρ' ἧς δὲ πῶς οἱ εἶν. ἢ γὰρ * πῶς ἀμφιβολία ἐστ.

Item per Amphibologiam, Plurima præterijt nox. Illud enim πῶς
amphibologicum est.

Amphibologiam

EXPLANATIO.

Amphibologiam tum cauillandi, tum defendendi anſam præbere nemo eſt, qui ambigat: cuius exemplum Ariſtoteles ex Homero libro. κ. Iliados affert, cuius hæc ſunt carmina :

” Ἄλλ' ὅμως, μάλα γὰρ νύξ ἄνται, ἔγχεσσι δ' ἔνι.

” Ἄτρα δ' ἀν' προβάσσας, παρώχης δ' ἢ πλείωνός

” Τῶν δύο μοιράων, τρίτῃ τε δ' ἐπὶ μῶρε λίσσεται.

Philolophus igitur dicit, quòd aliqua per amphibologiam ſoluuntur, ut παρώχης δ' ἢ πλείωνός. & rationem affert: quoniam πλείων amphibolum eſt. nam ſi referatur ad duas noctis partes, dicaturque plus duabus partibus nox præterit, tertia autem pars adhuc ſuper eſt, in Homeri uerbis peccatum eſſe uidetur. nam ſi plus quàm duas noctis partes præteriſſe dicit, igitur tertia non ſuper eſt. Soluitur ergo per amphibologiam: quoniam uox illa πλείων, quæ plus ſignificat, ambigua eſt. nam poteſt ſignificare uel plus noctis præteriſſe, quoniã duæ partes præterierunt, duæ autem partes ſunt plus una: uel plus quàm duas partes præteriſſe. in quo ſenſu Homerus abſurdum dicere uideretur, dicens tertiam adhuc ſuper eſſe partem. quoniam, ſi noctem in tres partes diſſecamus, perinde ac diem quoque facimus, in matutinũ, meridianum, & ueſperinum tempus: ſi dicamus, plus quàm duas partes præteriſſe, tunc uidetur, quòd recte dici non poſſit, tertiam adhuc ſuper eſſe partẽ. Amphibologia igitur eſt in uoce πλείων, quoniam duobus modis explicari poteſt, uel ut ad partes refertur, uel ut abſolute legitur.

ANNOTATIONES.

Sciendum eſt, Ariſtotelem, cum ex libro Iliados. κ. exemplum amphibologiz ponit, id integrum non appoſuiſſe, ſed reliquum nos ſupplere uoluiſſe. nã ſi ſolum dicatur παρώχης δ' ἢ πλείωνός, nulla hic eſſe poteſt amphibologia: quoniam uox πλείων neceſſariò cum uoce παρώχης coniungitur. Quòd autem ſuppleri aliquid oporteat, ſi in carmine, quòd ſequitur, ſcilicet:

” τῶν δύο μοιράων, τρίτῃ τε δ' ἐπὶ μῶρε λίσσεται,

amphibologia eſſe debeat, apertè conſtat ex Homeri ſcholiis in illa carmina, ubi difficultas mouetur aduerſus Homerum. ad quam interpres plures affert reſponſiones: quarum una ſpectat ad amphibologiam, quoniam interpres ille duplicẽ ex illis carminibus elicit ſenſum. Amphibologia autem, quæ in his Homeri uerbis reperitur, reducitur ad tertium amphibologiz modũ, de quo meminit Ariſtoteles in Elenchorum libro. Quintilianus libro ſeptimo cap. x. amphiboliz ſpecies innumerabiles eſſe dicit. Animaduertendum, uocem πλείων apud Homerum legi per α: in contextu uero Ariſtotelis per ω.

PARTICULA .CXLVIII.

Τὰ δὲ κριτὰ τὴν ἐξ αὐτῆς λίσσεως, ὅτι οἱ κριταὶ οὐκ ἔχουσιν ἴσως πλείωνας, καὶ μὴ πλείωνας καὶ κριτῶν. ἢ χαλκίως τὸν τῆν νόμον ἐχρατομένους. ὅθεν ἔρεται ὁ Γαργίλιος δὲ Δαί οὐκ ἐχρατομένους, πλείωνας οἱ οὐκ ἔχουσιν. ἢ δ' αὖ τὸ πλείων καὶ ματαφωρεῖται.

Per

Per consuetudinem quoque dictionis: ut illud κικεμμειον, id est mixtum, quod aduinum pertinere receptum est. Unde et illud: Ocrea, quæ fuerat stanno confecta recenti, et χαλκίαις, quæ vox alicui fabros ararios significans, pro ferarijs sumitur. Iuxta quod etiam Ganymedes à uno minister Iouis appellatur, cum tamen Dii ipsi unum non bibant: id quod per translationem dici neutiquam potest.

EXPLANATIO.

Alias itidem hoc loco obiectiones increpationesque aduersus poetas factas refellendi ponitur modus, qui ex consuetudine loquendi desumptus est. Si quis obiiciat Homero eum dixisse Iouem unum bibere, cum dicit Ganymedem Διὶ οἶνοιο κραν, id est Ioui unum fundere, cum tamen Dii non unum, sed nectar bibant: Respondetur, cum Homerus nectar unum vocat, tunc eum hominū loquendi consuetudinem sequi, nam κικεμμειον, id est mixtum, communis usus pro οἶνω, id est unum accipit. unde Homerus loquendi consuetudinem sequens, in illa uoce οἶνοιο κραν, capit οἶνω, hoc est unum, pro κικεμμειον, id est mixtū: quod de nectare uerè dici potest. Item χαλκίαις operarios ferri Homerus appellat, unde dixit κτεμὶς ποτόκτε κασιγῆσοι: hoc est ocrea ex nuper fuso stanno: quam dicit factam fuisse à fabro arario (sic enim intelligendum est) cum tamen facta fuisset à fabro ferrario: quoniam mos est ferrarios fabros appellari χαλκίαις, & hoc (inquit) PER TRANSLATIONEM DICI NEVTIQUAM POTEST. quod quidem ab Aristotele additum est, ut hunc modum sub metaphora non contineri declararet, ne bis imprudenter de eadem re dixisse uideretur.

ANNOTATIONES.

- Neminem adeo rudi, hebetiq; ingenio esse credo, qui planè non prospiciat, quanta sit in hoc contextu cōfussio, si legatur, ut in vulgatis codicibus passim legitur. uerba enim illa: VNDE ET ILLVD: OCREA, QVÆ FVERAT STANNO CONFECTA RECENTI: cum superioribus non coharēt, cum tamen ex illis dependere maximè deberent, ob uocem illam VNDE, quæ sequentia ex antea dictis inferri demonstrat. Longè igitur melius hæc pars in codice Lampri dii legitur, hoc pacto: « οἶνω τῷ κικεμμειον οἶνω κραν τῷ οἶνω ποτόκτε ο Γανυμειδης Διὶ οἶνοιο κραν, ἢ ποτόκτε οἶνω, καὶ χαλκίαις τοῦ τῷ ποτόκτε ἐργαζομένου. οἶνω κραν κτεμὶς ποτόκτε κασιγῆσοι. οὐ δ' αὖ ποτόκτε κατὰ μεταφοράν. » Quanquam hanc lectionem lectioni uulgatæ omnino præferendam putamus, eam tamen culpa prorsus uacare non affirmamus. nam illæ duæ uoces τῷ κικεμμειον, rectius leguntur sic, ἢ κικεμμειον, quam lectionem Paccius rectè uidit, ut ex illius uersione intelligi potest. item ultima cōtextus particula legitur affirmatiuè, in vulgatis uerò rectius negatiuè. Vt autem contextus latinè intelligi possit, ipsum iuxta Aristotelis uerba, sic uertendum existimamus. QVÆ VERÒ secundum dictionis consuetudinem, ut illud κικεμμειον, id est mixtum. Unde dictum est, Ganymede Ioui

ne ratione aliqua præsumit, ipsi quidē ueluti iā iam pronuntiaturi ratiocinantur: quasiq; pro arbitrio locuti, tamen si eorum opinioni contrarium insit, redarguunt. quo in genere sunt illa, quæ de Icario perhibentur. Siquidem Iaconem hunc extitisse existimant: ideoq; sequi absurdum euntem quidem Lacedæmonia Telemachum in eum minime incidisse: cum tamen id fortasse se habeat, quemadmodum Cephales dicunt, qui quidem duxisse apud se uxorem Ulyssem dicunt: Icadumq; esse, non Icarium. hoc autem in genere peccatum est, uerisimilis dubitatio.

EXPLANATIO.

Quoniam dictum est, cum in oratione poetarū contradictio quæpiam subesse uidetur, recurrendum esse ad multiplex nominum in oratione positorū significatū: nunc modū docet, quo nominū multiplicatē cognoscere possimus. & inquit, respicere nos oportere ad oppositionem, quæ è regione est. uerbi gratia scire cupio, quot modis accipiat acutum: si ad id, quod illi oppositū est, respexerimus; fiet quod quæritur notum. nam obtusum, & graue opponuntur acuto: ergo acutum bifariam accipi potest, & ut obtusi, & ut grauis oppositum significat. modus hic maximè quadrat reperiendæ nominis alicuius multiplicitati. Reprehendit deinde Philosophus pertinnaces, qui ad ueritatem sensus poetarum inuestigandam dicta prius regula non utuntur: & Glauconis dictū cōtra proteruos in medium affert, quod erat eiusmodi. quædam irrationabiliter præoccupant nonnulli, & decernentes ratiocinantur, ac ueluti dixerint ὅτι Ἰκάρῃ, id est QVOD VIDETVR increpant. Hæc autem duo uerba QVOD VIDETVR, sunt, quibus iudices Græci sententiam dicebant, hi igitur, perinde ac iudices quidam sententiam dixerint, indignantur, si quid eorū existimationi contrarium ab aliquo proferatur. Id ipsum accidisse circa illam Homeri partem, ubi de Icario agitur, Philosophus affirmat. & rationem affert: siquidem illum regione Laconica fuisse putant: quod cum tanquam uerum posuerint, obiiciūt Homero absurdum esse Telemachum Lacedæmonem uenisse, nec apud Icarium matrem diuertisse. & hoc (inquit Philosophus) fortē se habet, ut Cephales dicunt, Ulyssem apud eos nupsisse, Penelopes autem patrem non Icarium, sed Icadum fuisse. ob hunc autem errorem, id quod obiicitur Homero, uerisimile uidetur. Icarius igitur Lacon quidem fuit, minimè uerò Penelopes pater: Icadus autem, qui eiusdem pater fuit, Cephales erat. unde errauerunt, Icarium pro Icadio accipientes.

ANNOTATIONES.

Τὸ δὲ ποσὶχ ὡς οὐδὲ λήγουσι ὁδὸν μάλιστα, ἀπὸ τοῦ ὑπολαμβάνει κατὰ τὸ κατ'ἀνάγκην. Hæc Pacciū ita uertit. QVOTVPLEX VERO' ILLVD EXPENDITVR HOC FERME PACTO: MAXIME VERO', SI QVIS CONTRARIA, E RE GIONE DISPOSITA SVSCIPIAT. Hæc autem uersio sensum Aristotelis seruare non uidetur, iecirco sic Aristotelem interpretandam existimare. QVOT MODIS VERO' CONTINGET HOC SANE MODO, MAXIME SI QVIS SVSCIPIAT SECVNDVM SIGNIFICATIONEM, QVAE E RE GIONE DISPOSITA EST. Pro horum Aristotelis uerborum intelligentia multum facere uidentur, quæ ab ipso primo Topicorum libro scribuntur, cum ait: Πρῶτον μὲν οὐδὲ τὸ εἰς αὐτὸ ἐκτελεῖν, εἰ πολλὰχ ὡς λέγεται: & quæ sequuntur. Ex quo loco nos contextus eiusmodi explicationem desumpsimus. * εἰ ὡς Γλαῦκος λέγει; Huic particulae suppleendam esse interrogationis notam existimo, uel expugnandum esse uerbum εἰ, atque in eius locum scribendum, καὶ μὴ ὡς Γλαῦκος λέγει: ut sensus sit, si nominis alicuius multiplicia significata cognoscere uelimus, ad id, quod illi nomini opponitur, respicere debemus. quod si eidem opponi plura uidebimus, ipsum itidem plura significare certo sciemus. nec facere debemus (ut inquit Glaucon) id, quod aliqui faciunt, qui præter rationem omnē suas quasdam opiniones, quasi sententias in iudicio prolatas pro neris habent, atque indignantur, si qui aduersus eos aliquid dicat, quod si uox i. Legatur, ut Paccius legit, quæ ualet si uē, sensus haudquaquā rectus, nisi uerba multa extrinsecus addamus, elici poterit. Codices aliqui calamo exarati legūt: εἰ ὡς Γλαῦκος. sed mihi lectio hæc non probatur. Illud itidem animaduertendum est, uerbū id κατὰ τὸ ἀνάγκην, duabus illis uocibus in contextu positis, uidelicet, ἐπὶ δευτέρῳ, pulchre admodum consentire. utraque enim illæ uoces idem ualere uidentur. Increpacio autem aduersus Homerū, de qua dicitur in contextu, ansam habuit ex illis Odyssæe libro. II. carminibus, quæ ita se habent.

- .. εἰ πατὴρ μὲν ἐστὶν ἀπὸ τῆς γένεσος γενεῶν
 .. Ἰκαρίῳ, ὡς καὶ αὐτὸς εἰπὼν οὐκ ἔστιν Ἰκαρίῳ.
 .. Rursus paulo post: πατὴρ δὲ υἱὸς ἀλλήλων γαίης
 .. ἔσθ, ὅ γ' εἰ πῶς περ καὶ οὐδὲ μὴ πολλὰχ ἔστιν
 .. Ἰκαρίῳ, αἶψ' αὐτὸν ἔγχε' ὅτ' ἄνθρωπος ἦν.
 .. Item ex principio quarti eiusdem poematis
 .. οὐδ' ἔστιν καὶ οὐδὲ λήγουσι κατὰ λήγουσι.
 .. πρὸς δ' ἄρα δευτέρῳ Ἰλίου Πηλεΐδῃ κατὰ λήγουσι.

In codice Lampridii ita legitur, ἀπὸ τοῦ οὐδὲ μὴ εἰπὼν τὸν τελέμαχον * αὐτὸν ὡς Ἰκαρίῳ αἶψα οὐκ ἔστιν Ἰκαρίῳ. quæ lectio uidetur, rectior: uulgata tamen defendi itidem potest. * διαμέτρμα δὲ τὸ πρὸς βλάμειν ὡς ἐστὶν, passim hæc particula sic legitur: sed arbitror mendum fuisse; uerbumq; διαμέτρμα, in duas uoces resoluī debere in hunc modum. δι' αὐμέτρμα. Hæc in lectione nexus uerborum Aristotelis apertissime uidetur. nā posito hoc errore, quod Penelope's pater fuerit Icarus Lacedæmonius, problema, hoc est obiectio uerisimilis est, quod si uerba nō sunt deprauata, ita partem hanc explanarem. τὸ πρὸς βλάμειν, scilicet horum, αὐτὸν ἔστιν Ἰκαρίῳ. ideo autem Aristotelis uerba ita legenda esse putamus, quoniam eundem Aristotelem in hoc libello, & præsertim in hac parte, in qua de increpationibus & defensionibus poetarum agit, Homerum potissimum tractatur, itaque, & in hac parte eundem defendere arbitramur, uelut Icadium, & non Icarium esse legendum. Sed in hac particula uoces illæ dux, & scilicet, & τ' animaduertendæ sunt, quoniam utraque noxam illam, cum qua iunguntur, supposito locum habere docent: quod, ne Hercle, in hac particula fieri non potest, quod si uerbum illud διαμέτρμα castigetur, ut nos secimus, omnia in incommo-
 da uitabimus.

da uitabimus. lapsus autē adeo facilis est, ut mirum non sit, si contigerit: quoniam longē maiora uitia in hoc libello deprehendimus, & mox deprehendimus. Ex hoc etiam loco deprehendi potest, Aristotelem uti uoce *πρόβλημα*, uti ualeat obiectionem. Contextus autem latinus Paicii, quamquam sensum non planē refecit, per ea tamē, quae nos diximus, suppleri potest. De Glaucōne Teio supra quaeque meminit Philosophus; ad eum in igitur locum lectorem relegamus. Circa hunc contextum hoc admonemus ex Aristotelis uerbis colligi in carminibus supra positis, ubi legitur *ἡρώδης*, legendum *ἡρώδης*.

PARTICULA .CLL.

[illegible]

In summa, quod fieri nequit, uel ad ipsam Poësim, uel ad meliorem eius. modum, siue etiam ad famam referendum est. Quantum uero ad Poësim attinet, credibile potius, licet fieri non queat, eligendum est, quam incredibile, licet queat. huiusmodi autem sunt cuiusmodi pinxit Zeuxis: potiusq; in melius declinent, exemplar enim ipsum superare oportet. Et ad illa, quæ præter rationem dicunt esse, sic respondendum, tum quòd aliquando sine ratione non sunt. uerisimile enim fieri aliqua præter id, quod uerisimile est. Cæterum ita dicta contraria se exploranda, quemadmodum in sermonibus elenchy, si idē, & ad idem, & eodem modo: sicuti dicentem ipsum, aut ea quæ ipse dicit, aut quæ prudens aliquis supponeret.

EXPLANATION.

Volens Philoſophus in ſummam quandam breuem obiectiones aduerſus poetas facias, ac deſenſiones, ſecluſis iis, quæ ad diſtinctionem ſpectant, colligere, incipit ab obiectione, quæ quod fieri nequit, reſpicit, & inquit, quod fieri nequit, quando interdum à poeta ſcribitur, excuſabitur modis tribus : uel ad Poëſim, uel ad melius, uel ad opinionem reducendo. Ac ratione in primis aſſert, cur ſi ad Poëſim cōfugiamus, id quod fieri nequit, excuſari poſſit . quoniam (inquit) in Poëſi eligenda potius ſunt credibilia, quæ fieri nequeunt , quàm incredibilia, quæ fieri poſſunt. ſunt autem eiufmodi, quæ uulgus uera exiſtimat: ut de Lamiis, de Diis gentilibus, de quibuſdam fabulis, & eiufmodi; quæ ſua natura fieri nequeunt. Eſt aliud eius , quod fieri nequit, genus, quod ratione modi dicitur ſupra naturam, quod hominem poeta uirtutibus adeo exornatum facit, qualē Homerus Achil-

lè, ut ueritatem excedat. id genus eius quod fieri nequit, ad melius (inquit) reduci debere, dicendumque hominem à poeta talem esse confectum, qualis si reperiretur, qui sunt aut olim fuerunt, omnes antecelleret. atque huiusmodi dicti rationem affert dicens: **EXEMPLAR ENIM IPSVM SVPERARE OPORTET.** hoc est id, quod à poeta exemplaris loco, ut id homines uiui imitentur, proponitur, excellere debet: quoniam exemplar est, ueluti idea rei, in qua nihil prorsus, quod ad rem illà spectat, defyderatur. propterea quæ fieri nequeunt, ad opinionem reducentur. nam, quoniam omnium opinione ita esse creduntur, idè quoque poetæ, quanquam fieri nequeat, dicunt. Positis tribus modis, quibus cum obicitur poetam quæ fieri nequeunt scripsisse, eum tueri possumus, subiungit quid respondendum sit pro eis, si eos haudquaquam rationi contentiis scripsisse dicatur. & inquit tribus illis modis debere nos uti, quibus defeditur quod fieri nequit: cum uidelicet ad Poësim, uel ad melius, uel ad opinionem reducit. & præter hoc propriam defensionem subiungit. ea autem est, quod interdum à ratione non dissentiunt. id autem probat. uerissimile enim (inquit) est multa præter uerissimile fieri: quam sententiam etià superius habuimus. iccirco lectorè ad eum locum relegamus. Adit & modum, quo dicta, quæ subcontraria uidentur retelli possunt. & inquit: Leges eas seruare debemus, de quibus in Elenchis dictum est: si uidelicet sit idem, & ad idem, & eodem modo. quare & ipsum, qui dicit, uel quæ dicit, uel quæ prudens aliquis poneret, considerare oportet.

ANNOTATIONES.

Τούτους δ' ἐστὶν αὖτις Ζῆξις ὁ γράφων. * ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ βέλτιον. hac particula in codice Lampridii sic legitur: τούτους δ' ἐστὶν αὖτις Ζῆξις ὁ γράφων. ἀλλὰ βέλτιον. neutra lectio mihi placet. nam cum Aristoteles, si quid est, quod fieri nequeat, ad aliquod ex tribus iam enumeratis reduci oportere dixerit, & de primo, de Poësi inquam, uerba fecerit, reliquum erat, ut de reliquis duobus ageret, & eodem ordine, quo ea enumerauit: sed in secundo loco posuit πρὸς τὸ βέλτιον: ergo & in hac parte de eodem pertractat. quamobrem ex uulgata lectione uerba duo expungenda sunt, uidelicet ἀλλὰ καὶ. Alium itidem in hoc contextu subesse errorem existimo. cum enim inquit: πρὸς τὸ καὶ τὸ ἀλῶσα. ἔτι αὖτις: satis patet tertium defyderari membrum. nam usque ad supradicta uerba de duobus duntaxat egit, uidelicet, πρὸς τὸ πείσασθαι, & πρὸς τὸ βέλτιον: hoc est ad Poësim, & ad melius: relinquuntur igitur, ut tertium, quod propositum ultimo loco fuit, postremo ponatur, sed cum in exemplaribus, quæ hæcenus uidi, in Aristotelis uerbis non reperitur, ideo particulam hanc, quæ casu quopiam periit, hunc in modum restituendam censeo: * πρὸς τὸ δὲ δέξασθαι, & καὶ τὸ ἀλῶσα. post quæ uerba punctum stabile admonendum est. Alius præterea in hoc contextu error est. nam illud * τὸ ἀλῶσα. ἔτι αὖτις, non rectè scribitur, sed expungi debet uox αὖτις; & post uocem ἀλῶσα debet addi ἄ. Ratio autem est, quoniam ἀλῶσα, id est rationis expertia ab Aristotele hoc loco ponitur, perinde ac caput unum oppositum capiti de eo quod fieri nequit. cum igitur

poetis obiicitur, eos id, quod fieri nequit, in suis poematibus confinxisse, hoc autem quo ex tribus enumeratis modis refellendum esse Philosophus docet, ostendit deinde, quomodo tueri poetas possimus, cum eis obiicitur, quod rationi consona non scripserint. duos autem adducit modos, quorum alterum tres illos modos continet, quibus utimur, cum id, quod fieri nequit, tueri volumus. si igitur ἄλογα caput quoddam scorum a reliquis esse debeat, quæ verò dicuntur, ad opinionem reduci possunt, iure Aristotelis verba ita esse legenda dicemus: ἄλογα δὲ Paccius autem ob deprauata verba rectius exprimere sensum haudquaquam potuit. Ut autem intelligi latine possint, ea nos declarabimus: ac primo, cum ait V E L A D M E L I O R E M E I V S M O D V M, apertius esset, si dixisset, A D M E L I V S. cum deinde inquit: H V I V S M O D I A V T E M S I N T, & quæ sequuntur, ita verti debent. H V I V S M O D I autem sunt, cuiusmodi Zeuxis pinxit. sed & ad melius: exēplar enim ipsum superare oportet. Ad ipsam autem opinionem, quæ dicuntur. Quæ verò præter rationem E T S I C R E S P O N D E N D V M: id est eo modo, quo responsū est ad id, quod fieri nequit, scilicet tribus illis supra enumeratis modis. & quod aliquando sine ratione nō sunt, reliqua verò recte uerba in latinū sunt.

PARTICVLA . CLII.

Οὐκ ἔστι δὲ ἐπιμήνοισι, ἡ ἀλογία, ἡ μοχλία, ὅταν μὴ ἀνάγκη ᾖ τοι μᾶλλον, χρεῖσται τῷ ἀλόγῳ. ὡς περὶ Εὐκλείδου ἐπὶ τῇ Αἰγυπτίᾳ ποικίλῃ. ὡς περὶ τοῦ Οὐρίου τῷ Μυκιδῶν. πάντες μὲν οὖν ἐπιμήνοισι ἐκ πίστεως εἰδὼς φέρονται. ἡ γὰρ ὡς ἀδυνάτου, ἡ ὡς ἀλόγου, ἡ ὡς βλαβεροῦ, ἡ ὡς ἐπιμετρίου, ἡ ὡς τοῦ πᾶσι φερόμενου πᾶσι κατὰ πᾶσι. αἱ δὲ λίστες ἐκ τῆς ἐκτιμήσεως ἀεὶ μὲν σκεπτικῆς. οὐκ δὲ δαίμων.

Recte enim id increpatur, quod siue rationis est expertis siue probatis: cum uidelicet nulla necessitate cogente, præter rationem aliquo quis utatur: sicut Euripides Aegæci nequitia, & in Oreste Menelai. Tales itaque obiectiones ex quinque generibus proueniunt. Etenim uel sicut illa, quæ fieri nequeunt, uel quæ rationis expertia, uel quæ lædentia, uel quæ contraria, uel quæ præter artis rectam normam existunt. solutiones autem ex dictis iam enumeratis consideranda sunt omnino duodecim.

EXPLANATIO.

Postquam Philosophus obiectionis, quæ ab eo quod fieri nequit, uel absurdo, uel subcontrario ducitur, refellendæ modos ostendit: nunc declarat, quæ increpatio recta sit excusatione carens, & inquit, cum nulla coactus necessitate poeta aliquid præter rationem, & mali moris inducit, tunc iure optimo increpatur: ut in Euripide Aegæci nequitia, & in Oreste Menelai. Colligit deinde ex iis, quæ dicta sunt, increpationes poetarum ex quinque generibus deduci, quod probat inductione per enumerationem. Defensiones uerò ex iam enumeratis consideranda sunt: quæ sanè duodecim numero reperiuntur: tres nimirum, quæ fiunt, cum poetis obiiciunt, quod id, quod fieri nequit, pertrahant: confugimus enim, uel ad possum, uel ad id, quod melius est, uel ad hominū opinionem, tribus iis etiam utimur, cum

Verum uerò melior Epopœica imitatio sit, an Tragicæ, dubitare aliquis poterit. Etenim si illa melior, & quæ minus inuidiosa: huiusmodi sanè est, quæ ad meliores sit spectatores: & manifestum quidem, quòd illa quæ cuncta imitari uult, magis inuidiosa est: ut quæ parum sentientes, nisi multo motu moueantur, excitare debeat. Id quod inepti tibicines efficere solent: qui, cum discum imitari oporteat, seipfos in gyrum agunt: Scyllamq; dum modulantur, chori principem trahunt. Itaque Tragedia talis est. unde priores illi tinctores se pro histrionibus habebant. siquidem Myniscus uelut in eo nimium Callipidem simiam appellabat. talisq; propemodum de Pindaro opinio erat. Ut autem hi ad illos se habent: ita quoque integra ars ad Epopœiam. Hanc igitur sicut præstantiorum spectatorum esse dicunt, histrionica arte minime indigentur: ita ignarorum Tragediam, quæ, quoniam inuidiosa, ideo deterior esse apparet.

EXPLANATIO.

Postquam appendiculam Poeticæ de increpationibus, ac defensionibus poetarum absoluit, alteram aggreditur. atq; ea est quæstio apud ueteres agitata, utra Poësis præstantior sit, Epica ne, an Tragicæ. Plato Epicam præferebat. Aristoteles igitur hoc quæsitum investigaturus, fundamēta primum recēset, quibus innituntur, qui Epopœicam imitationem Tragicæ præferendam autumant. Ac primò (inquit) Epopœicam esse præferendam. quoniam, si quæ minus onerosa imitatio est, hoc est, quæ paucioribus adiumētis eget extrinsecus petitis, melior esse cēsetur: huiusmodi autē imitatio ad meliores etiā spectatores pertinet, hoc est ad peritiores auditores: manifestū quòd illa imitatio, quæ omnibus indiget ut imitetur, onerosa erit. cuius diſti rationem affert: VT QUAE PARVM SENTIENTES. hoc est non intelligentibus iis, qui audiunt, nisi ipse addat, hoc est, nisi ipse poeta hypocrisin addat, hoc est actionem, ac gestus: quod expressit, cum dixit: MULTO MOTU MOVEANTVR. Idq; tibicinū prauorum exemplo declarat: qui, ut auditores intelligant, se sono discum imitari, circumuoluuntur, sono gestum admouentes. quòd si in arte sua excellerent, audientes intelligerent, eos disci ludum sono imitari. item prauī quoque tibicines, cum Scyllam sono effingunt, ducem chori trahentes, multo mouentur motu. Infert igitur quòd Tragedia ad Epopœiam comparata perinde se habet, ac prisci histriones ad posteriores se habebant. & rationem affert. nam Myniscus Callipedem tanquam nimis gesticulando excedentem, simiam appellabat. & talis itidem & de Pindaro mimo erat opinio. ipsimet igitur histriones alios, qui nimis gesticulantur, irrident. Quibus ita

positis, applicat suo proposito, quod dixit inquit. Vt autem his, scilicet mimi, se se habent inter se: ita tota ars Tragica se habet ad Epopeiam. Epopeiam igitur ad civiles, & doctos spectatores spectare dicunt, qui gestibus, ac nutu, ut intelligant, non egent: tragicam uero Poetam spectatores peiores respicere contendunt. concludit itaque, quod si Tragedia est onerosa magis, utique deterior erit.

ANNOTATIONES.

Quoniam Plato in secundo de Legum lationibus Epopeiam Tragediæ præferendam esse putat, iccirco ueritatis amore ductus Aristoteles, quid hac de re sentiat in medium affert. ne tamen indita causa quæquam damnare uideatur, fundamenta prius, quibus aduersarii innituntur, recensere Instituit. Platonem autem eiusce sententiæ fuisse, ex illis uerbis loco superius citato cognosci potest, cum ait. Pueri uero maiusculi Comediâ cæteris anteponent. Sed mulieres eruditæ, atque adolescentuli, & ferinè multitudo tota Tragediam fortassis laudabunt. Seniores autem nos iucundissimè Rhaphodum forsitan audiemus, qui Homerum aliquid, Iliada, uel Odysseâ, aut aliquid Hesiodicum bene cecinerit, uideremque omnium prædicabimus. Quid Scylla, & quid Discus sint, unicuique satis patere puto. Hoc autem loco per Scyllam streptum intelligit, qui fiebat, dum in anfractibus scopulorum naues absorbentur: per discum uero modum motus, quo utebantur in disco proliciendo. Quantum ad Aristotelis uerba ex excusis exemplaribus aliqui ita legunt: τῶν αὐτῶν δ' ἡ πρὸς ἑαλπίς. alii: τῶν αὐτῶν δ' ἡ μὴ τὰν ἐν ἑαλπίδι, in aliquibus calamo exaratis, & in antiqua tralatione legitur αὐτῶν, sed hoc parum, aut nihil refert: quoniam siue hoc, siue illo legatur modo, minimum omnino Aristotelem intellexisse oportet. αὐτῶν, in codice Lampridii rectius αὐτῶν. In codice Aldi, atque in multis aliis ita legitur. αὐτῶν. rectior tamen lectio, quæ in Lampridii exemplari habetur, mihi uidetur, quæ ita se habet, αὐτῶν. Quantum ad Paccii uersionem τῶν αὐτῶν uertit MINVS INUIDIOSA. sed mihi non placet. ego uero apertius ita uertere MINVS ONEROSA: id est, quæ minus extrinsecus petitis indiget. Verba autem illa: τῶν αὐτῶν ἡ μὴ τὰν ἐν ἑαλπίδι, quæ Paccius ita uertit: MANIFESTVM QUIDEM, QVOD ILLA, QVAE CVNCTA IMITARI VLT: malè uertitur: quoniam hoc modo fideliter Aristotelis sensus non exprimitur. nam Tragedia non, quæ cuncta imitatur, sed quod cunctis, hoc est numero, sermone, harmonia imitatur, dicitur onerosa. Illud igitur uerbum ἀπαρτα, mutandum est, & legendum πόρτα: ut sensus sit, Tragediam onerosam ideo censerī, quoniam undequaque, & omnifariam, id est modis omnibus imitatur. uel si nihil immutare uelimus, quippiam extrinsecus aduocandum est, quo sensus Integer, & Aristoteli consentiens habeatur. id utique fiet, si suppleamus præpositionem κατὰ, dicamusque κατὰ πόρτα, id est secundum omnia. & ita sensus erit idem cum priore: illam scilicet Poetam onerosam censerī, quæ secundum omnia, id est omnibus, numero inquam, sermone, harmoniaque, facit imitationem.

PARTICVLA. CLIIII.

Ἐπεὶ οὖν μὴ ὅτι τὸ ποιητικὸν ἡ κατηχητικὴ, ἀλλὰ τὸ πικρὸν καὶ τὸ γλυκύ. τὰς συμμάχους, καὶ ἀφ' ὧν οὐκ ὅτι τὸ πικρὸν Σοφιστικόν, καὶ τὸ γλυκύ, ὅτι τὸ πικρὸν Μουσικόν. δι' ὅτι τὸ πικρὸν. ὅτι οὐδὲ ἡ ἡσυχία ἀποδομασίου, ὅτι μὴ δ' ἔρχεται. ἀλλὰ ἡ φωνὴ λαοῦ.

λαρ, ὅπερ καὶ Καλλιπιδὲς ἐπιμαρτυροῖ, καὶ ἄλλοι, οἳ ἐκ ἐλευθέρων γυναικῶν μαρτυροῦσι.
ἐπὶ τῇ τραγῳδίᾳ καὶ αὐτοὶ κινέσασθαι* ποιῶσι αὐτῆς, ὥσπερ ἡ ἐπιποιία. ἔξω γὰρ τῆς αἰσῆς
γενέσθαι, φανερὰ ἐπὶ τῆς ἐστὶ. εἰ γὰρ ἐπὶ πᾶσι κινήσας, οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον αὐτῶν
ἐπὶ λέγειν.

Primum igitur huiusmodi accusatio non poetica, sed histrionica est. nam
ἐν indiciorum opificiis, qui hexametros recitat, quod Sosistratus facie-
bat, utitur: tum, qui hos concinit, quod Mnasis theus Opuntius. Deinde non
omnes motus sunt improbandi, sicuti nec saltationes, sed ineptorum tan-
tum: quibus et ipse tunc arguebatur Callipides, et nunc etiam aliqui: perin-
de ac minime liberales facinas imitantur. Ad hæc Tragedia sine motu,
quemadmodum et Epopeia conficitur: ut quæ ex lectione quoque, qualis
omnino sit, manifestò apparet. Itaque si in cæteris est præstantior, illud sibi
quasi minus necessarium esse plane dicimus.

EXPLANATIO.

Poësis rationibus, quibus, qui Epopeiam Tragediæ præferen-
dam putant, maximè innituntur, eas solvere aggreditur: ac primo
ait, primam illam increpationem non Poëtis, sed Hypocriticæ artis
esse. nam Epopeiam inquit posse gestibus, quod quidē Sosistratus
fecit, recitari. Mnasis theus quoque Opuntius Epopeiā canēdo, gestus
etiam admovebat. hic est unus obiectiois euadendæ modus. Alter-
rum uerò ponit, cùm inquit. Deinde non omnis motus despicien-
dus, quemadmodum neque saltatio, sed ea duntaxat, quæ improbo-
rum hominum est. huiusmodi autem improba saltatione Callipedē
usum, & ea de re damnatum affirmant: & nunc itidem aliis, ueluti
ingenuas mulieres non imitantibus, id uitio datum. Aliam præterea
defensionem affert. Ad hæc Tragedia (inquit) munus suum citra
motum ex lectione sola, sicuti & Epopeia præstat. Cùm igitur in
aliis Tragedia Epopeiam excellat, & histrionum actio ei necessaria
non sit, hinc fit, quod tragica imitatio melior existat.

ANNOTATIONES.

Ἐλευθέρων uocabantur, qui Epopeiam recitabant: ut ex Platone apertissimè in
dialogo de Furore poetico uideri potest. Ex hoc autem Aristotelis contextu as-
notare debemus, epicos uersus ab aliquibus Rhapsodis recitatos in modum
actus, ab aliis uerò cani solitos fuisse. Verbum * δινέειν in aliquibus exempla-
ribus cum accentu in antepenultima, & τ subscripto, quod mihi probatur, legi-
tur. In Aldi impressione ita legitur: ἐπὶ τῇ τραγῳδίᾳ ἡ αὐτοὶ κινέσασθαι* ποιῶσι αὐτῆς.
in codice uerò Lampridij uox ποιῶσι, in duas diuisa est hunc in modum, ποιῶσι
quæ est huius loci uera lectio.

PARTICULA . CLV .

Ἐπειὶ δὲ τὴν ποίησιν ἔχει, ὅσπερ ἡ ἐπιποιία. † καὶ γὰρ τῶν μέτρων ἔξωθεν κινήσας, καὶ τὸ π
ἐμμετροῦ

ἐμμετρή μέρῳ τῷ μουσικῷ, καὶ τῷ ὁμοίῳ ἔχει, δι' ὅς τ' αὖτε ἰσχυροτέρως ἀναγκάσται
 ἵσταν καὶ τὸ ἀεὶ ἔχειν αὐτὴν ἀναγκασίαν, καὶ ἡδὴ τ' ἔργον. ἐπὶ τῷ οἱ ἰλαίῃσι μάλιστα τὸ τέλος
 τῷ μετρίῳ ἔστιν. καὶ γὰρ ἀρεστέστερον, ἢ ὅτι πολλὰ καὶ κακὰ μέρη τῷ χεῖρον. λέγω δ' ὅτι αὐτὸ
 τὸ αὐτῶν δὴν, καὶ Σοφοκλέους αὐτῶν, ὅτις ἡ ἰλαίη.

Omnes insuper quæcunque Epopœia continet, abundè pollet, t nam
 numeris utitur: & quæ non modica pars habenda est, musica quoque,
 apparatu, ex quibus sunt uoluptates ipse manifestissime percipiuntur.
 Nec non in agnitione, cæterisq; actionibus euidentissima est. Et ambitu
 minori poeticæ imitationis finem assequitur, id enim uberiorem uoluptatem
 præbet, quod quæ per longam temporis periodum sparsa habentur, breuiori
 collecta gyro perstringit. exempli gratia: Si quis Sophocleum Oedipodem
 tot in carmina, quot Ilias continet, distribuerit.

EXPLANATIO.

Alias rationes affert, quibus Epopœiæ Tragœdia debet præferri.
 nam Tragœdia omnia habet, quæ in Epopœia reperiuntur. id uerò
 docet, obiectioni tacitæ occurrens. Posset enim quis dicere, Epopœ-
 ia carmine utitur heroico: Tragœdia non utitur: ergo Tragœdia
 non habet cuncta, quæ in Epopœia reperiuntur. Respondet Aristot-
 eles ideo se dixisse, quæcunq; in Epopœia sunt, in Tragœdia quoq;
 reperiri: quoniâ ipsi Tragœdiæ licet eodem uti carminis genere, &
 præterea musicam habet, atque apparatus: quæ non parua quædâ
 pars esse uidetur: ex quibus sanè uoluptates manifestè cõstituitur.
 Euidens item est, & dum legitur, & dū in scena agitur. Adde, quòd
 & finis imitationis Tragœdiæ, minus distat, minusq; prorogatur,
 quàm Epopœia. quo fit, ut ei quoq; debeat anteferri. Id uerò pro-
 bat, quod enim cumulatim omnia magis simul habet, iucundius est
 eo, quod multum admixtum, ac suspensum tempore detinetur. exem-
 plo id ab Aristotele declaratur. ut si quis (inquit) Oedipodem So-
 phoclis in tot carmina, quot Ilias est, distribuat, exciderit.

ANNOTATIONES.

† Καὶ γὰρ τῷ μετρίῳ ἔστιν ἔργον. Hanc partem Paceius ita uertit. NAM ET NY-
 MERIS UTITVR. quæ uersio (ut mea fert opinio) non apertè refert græcæ
 uerba: quæ latinè ita sonât: ET ENIM METRO LICET VTI. Quocirca hæc
 in parte uidendum cit, quid per metrum intelligat, nam si iambum diere uo-
 lumus, primò quidem, cur Philosophus dixit ἔστιν ἔργον: debuisset enim po-
 tius dicere χεῖρον, id est utitur, non autem quòd ei liceat uti. uerba enim præse-
 ferunt hunc sensum, quòd non utatur metro, de quo in contextu loquitur, li-
 ceat tamen ei, si uelit, uti. Deinde cū Philosophus dixerit prius, omnia esse in
 Tragœdia, quæ in Epopœia sunt, & huius dicti rationem attulerit: ET ENIM
 METRO LICET VTI: non ne apertè per hæc uerba indicat Aristoteles Tra-
 gœdiam uti posse eo carminis genere, quo etiam Epopœia utitur? Quòd si quis
 diceret,

Ipsæ etiam magnitudinem habent: cuncti huiusmodi poemata tum optime quantum fieri potest constituta sint, tum etiam quam maxime unius actionis imitatio. Si igitur Tragedia non modo in his omnibus præcellit, sed et in quoque officio: quippe non quamlibet voluptatem, verum quam diximus, præstare debet: sanè liquet meliorem hanc esse, multo quidem perfectius Epopœia finem assequentem.

EXPLANATIO.

Præterea (inquit) Tragedia Epicam quamcunque imitatione unitate superat. signum autem affert, ex quacunque enim (inquit) Epica imitatione plures Tragediæ fiunt. Vnde infert, quod si quis in epico poemate actionem ita unam, qualè Tragedia habet, scribere aggressus fuerit, in alterum è dicendis absurdum incidere necesse est. Nam si modicam in poemate perstrinxerit actionem, breue opus erit, sordicis caudam præferens, quæ in angustum definit: quæ sanè res exigua est. si verò magnitudinis rationem habens poema ad congruam magnitudinem extenderit, insipidum, ac coaceruatum poema conficiet, hoc est, erunt multa carmina, sed succi parum habentia. si vero ex pluribus actionibus Epopœia, ut hæc euitet incòmoda, composita sit, una (uti antea diximus) non erit. quemadmodum (inquit) Ilias multas habet huiusmodi partes, & Odyssea, quæ per se magnitudinem habent, atque huiusmodi poemata quàm fieri potest, sunt optime constituta, & maxime unam actionem imitantur. si igitur poema epicum optime constitutum necessario minorem habet ipsa Tragedia unitatem, hinc sit, ut Tragedia ratione unitatis Epopœiæ omnino præferri debeat. Quibus ita positis, Philosophus hunc in modum propositum colligit. Si igitur (inquit) Tragedia in his, quæ diximus, Epopœiam excelsit, item & munere artis, hoc est maiorem, quàm Epopœia voluptatem affert: id verò probat: oportet enim (inquit) non quamcunque à Tragediis voluptatem exposcere, sed eam, quam antea diximus, terroris & misericordiæ interuentu conflatam: manifestum est excellentiorem esse Tragediam, quoniam magis quàm Epopœia finem assequitur.

ANNOTATIONES.

Dubitare quispiam merito posset, quoniam modo in hoc contextu dicitur à Philosopho Epicam Homeri constitutionem talem esse, ut ex ea plures Tragediæ confici possint, cum superius in hoc præcipue Homerum præ cæteris uatibus laudaret, quod non ea, quæ unius hominis, neque unius temporis, sed quæ unius actionis fuerunt in suis poematibus expresse. Cui dubitationi sic occurrimus: Epopœiam, quatenus quidem in ea Episodia ita magna sunt, ut ex eorū aliquibus Tragediæ confici possint, eatenus dici plu-

res

res actiones continere: quatenus uero illa omnia in unam potissimum actionē,
 quæ poematis fabula dicitur, ordinatur, sic eam unius actionis dici. quare nulla
 in uerbis Aristotelis est contradictio. unde Philosophus, ne rerum antea dicta-
 rum immemor, uel sibi repugnans alicui uideretur, subiungit uerba illa: ΤΑ Μ-
 „ ΕΤΣΙ ΗΥΙΣ ΜΟΔΙ ΠΟΕΜΑΤΑ, scilicet Homeri, tum optimè quantum fie-
 „ ri potest cōstituta sint, tum etiam quàm maximè unius actionis IMITATIO.
 „ Illa quoque Philosophi uerba cōsideranda sunt, quæ ita se habēt: ΣΙ ΓΙΤΥΚΑ
 „ ΤΡΑΓΟΕΔΙΑ ΝΟΝ ΜΟΔΟ ΙΝ ΗΙΣ ΟΜΝΙΒΥΣ ΠΡΑΕΚΕΛΛΙΤ, SED
 „ ΑΡΤΙΣ ΚΥΟΚΕ ΟΡΙΣΙΟ: quippe non quamlibet uoluptatem ipsam facere, ue-
 „ rum quam diximus: sanè liquet mediorem hanc esse, multo quidem perfectius
 „ ΕΠΟΠΟΙΙΑΝ ΑΣΒΕΚΥΕΝΤΕΜ. his enim in uerbis Aristoteles dicere
 uidetur, poetæ munus esse uoluptatem asserre, eamq; poeticæ finem statuere.
 uerum cum in Tragœdiæ definitione dicatur, quod interuentu misericordiæ, &
 terroris animum perturbationibus expurgat: igitur huiusmodi expurgatio fi-
 nis, non autem uoluptas statuenda erit. An, Plato huius fuit sententiæ, credens,
 (ut antea dictum est) poetæ scopum uoluptatem esse, eumq; præcellere, qui ma-
 iorem uoluptatem comparare posset. Aristoteles igitur, ut ex positione etiam
 aduersariorum illos conuincat, ostēdit quod etiam uoluptate Epicam Poësim
 Tragœdia præcellit. Adde, quod rei eiusdem multi possunt esse fines; quorum
 alter altero magis intenditur. concedimus enim poetæ scopum habere uolu-
 ptatem inducere, magis tamen uirtutibus exornando prodesse uelle. qua autē
 ratione in Tragœdia, interuentu misericordiæ, & terroris, summa comparē-
 tur uoluptas, superius dictum est.

PARTICVLA. .CLVII.

*Ποιητὴς δὲ τὴν τραγῳδίαν, ἢ ἐμπροσθεν, ἢ ἐν μέσσοις, ἢ ὀπίσθεν, καὶ τὴν ἐπὶ μέρει αὐτῆς, καὶ
 μέρος, καὶ τὴν διὰ μέγεθος, καὶ τὴν ἐν τῷ ὅλῳ, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς αἰτίας, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀπορίας,
 ἀπὸ τοῦ νόμου.*

De Tragœdia igitur, & Epopœia, deq; earum generibus, atq; partibus,
 quot etiam, quibusq; differunt, de causis insuper, cur hæc merito præobentur, re-
 probentur, ut tum de obiectiōibus, ac solutionibus, satis hæcenus a nobis
 hæc dicta sunt.

EXPLANATIO.

Epilogum, ut sui moris est, libri totius prologo proportionem re-
 spondentem apponit. De Tragœdia igitur (inquit) & Epopœia, ΕΤ-
 ΙΨΙΣ: quoniam de eis in uniuersum egit, ut de Tragœdia apertè ui-
 sum est. ΔΕΚΥΕ ΕΑΡΥΜ ΓΕΝΕΡΙΒΥΣ: quoniam aliud est ge-
 nus, quod est simplex, uerbi gratia, & patheticum, ab eo quod est
 perplexum, tam in Epopœia, quàm in Tragœdia. ΑΤΚΥΕ ΠΑΡΤΙ-
 ΒΥΣ: scilicet tam qualibus quàm quantis, & quot numero utræque
 sint. ΚΥΟΤ ΕΤΙΑΜ, ΚΥΙΒΥΣ ΚΥΕ ΔΙΦΕΡΥΝΤ: scilicet inter
 se. ΔΕ ΚΑΥΣΙΣ ΙΝΣΥΠΕΡ, ΚΥΡ ΗΑΕ ΜΕΡΙΤΟ ΠΡΟΒΕΝΤΥΡ
 ΡΕΠΡΟΒΕΝΤΥΡ'ΥΒ: quoniam si actio una erit magnitudinem con-
 gruam habens, & morata Poësis rectè se habebit: sin uerò aliter, pra-
 uè.

ANNOTATIONES.

Cum nihil in hoc epilogo de Comœdia meminerit, sed de iis solum, quæ ad genera iam dicta spectant, signum est, eum de ea in parte hæc sequente, quæ desyderatur, differuisse: in qua etiam de ridiculis, quoniam ad Comœdiam spectat, agendum erat. Quæ uero ad Poësim in uniuersum atinent, hoc epilogo nunc claudie. Sufficit enim Philosopho uniuersalium proximorum, quæ in gratiam singularium considerantur, in epilogo meminisse. Quod autem ad huiusmodi epilogi uerba spectat, *ἡ γὰρ αὐτὴ*, quæ uerbis in prologo *ἡ γὰρ αὐτὴ* correspondet, eandemq̃, quam ipsa uim habent, perperam à Paccio in latina uersione fuerit ommissa: cum per illa uerba Aristoteles rem, de qua agit in uniuersum, & secundum naturam suâ se considerare significet. Adde, quod si uerba illa nihil significarent, ab Aristotele, qui semper fuit breuitatis studiosus, bis, semel in principio, semel in fine operis, non posita fuissent. Hoc etiam loco illud animaduertendum est, Aristotelem in epilogo præposuisse Tragœdiam Epopœiæ, quoniâ iam probatum est, illam esse Epopœia digniorem: in principio uero huius libelli particula secunda præposuit Epopœiam Tragœdiæ, quia cum nondum ostendisset Platonis, & multorum aliorum Epopœiam Tragœdiæ preferentiũ opinionem falsam esse, iecirco par erat eo loco uulgatam opinionem sequi.

ἡ γὰρ αὐτὴ ἡ μὲν τῆς αὐτῆς. Quanquam uulgata lectio mihi magis probetur, tamẽ placuit etiam quod mihi occurrit referre. id autẽ tale est, ut uox & legi debeat *αὐτῆς*, id est unum. nam Philosophus declarauit, quæ una, quæ uel plures fabulæ dicendæ sunt. quàm autem facilis sit huiusmodi lapsus, nemo est, qui non uideat. Illud quoque animaduertendum est, Aristotelem cum in epilogo dicat, *ἡ γὰρ αὐτὴ ἡ μὲν τῆς αὐτῆς*, usum esse uocẽ *ἡ γὰρ αὐτὴ* pro uoce *ἡ γὰρ αὐτὴ*, quæ superius usus est: tacite innuens, idem ualere loco illo *ἡ γὰρ αὐτὴ*, quod hic *ἡ γὰρ αὐτὴ*. Neque miretur quispiam Aristotelem in epilogo nihil de dubitatione illa, de præstantia, inquam, Tragœdiæ, uel Epopœiæ meminisse: quoniam cum proximẽ iam de ea dictum esset, opus non erat illam iterum in epilogo claudi.

FINIS: GLORIA DEO.

VINCENTII MADII BRIXIANI
DE RIDICVLIS.

PARS PRIMA.

VM in Comœdia duo potissimum spectentur:
primum, quomodo fabulam rectè connectere,
ac soluere oporteat: secundum, ridicula ipsa, qui-
bus Comœdia debet aspergi, voluptatem ut con-
ciliet: et alterum quidem ab Aristotele ex iis,
quæ de Tragœdia dicta sunt, planè colligi possit:
de ridiculis uero multa ab eo in hoc uolumine desyderentur: operæ-
pretiū me facturum existimaui, si quæ de iis mihi dicēda uidebātur,
literis cōmendairem. etsi me non præterit, plures grauissimos ui-
ros (ut Aristotelem nunc præteream, qui de iis in libro de Poetica
quasi per transennam breuiter admodum egit) hac in re diligenter
uersatos. Cicero enim in secundo de Oratore, quem postea libro
sexto Quintilianus, Pōtanus, & alii quamplures nostri seculi peritis-
simi uiri sunt secuti, multa de iis conscripsit. Verū id mihi uerè
dicere posse uideor, rem adedò difficilem esse, ut hac in re multa etiā
nunc non satis explicata uideantur, & longè plura desyderentur.
Cuius rei uel maximum id esse potest argumentum, omnes qui de
ridiculis scripserunt, à turpitudine quadā ridiculū proficisci fateri:
nullum tamen fuisse, qui docuerit quænam esset illis in rebus, de
quibus ridemus, turpitudine illa, ac ipsius ridiculi causam pate-
fecerit. quod an factu facile sit, ideoquæ fuerit à ueteribus præter-
missum, nostra sequens disputatio (ni fallor) apertè ostendet.
Ea autem, quæ de risu quarri solent, à Cicerone quidem enume-
rata, sed ueluti supra caput humanum ab eodem prætermissa,
quanquam ex sui natura primum locum desyderent: nos tamen,
quæ à Cicerone, ac aliis de ridiculis tractantur, primum contēplabi-
mur: mox iis, quorum alii nihil prorsus meminerunt, lucis non ni-
hil afferre tentabimus. Quod autem ad primum attinet, summa
quædam capita, unde omnia ridicula ducūtur, ostendemus: & qua
ratione in omnibus ridiculis cum admiratione turpitudinem (si ri-
diculum esse debeat) connexam esse oporteat, edocebimus. quæ si,
ut optamus, perfectè, ac perspicuè absolverimus (id quod summis
uiribus contendemus) futurum speramus, nostra hæc de ridiculis
studiosis omnibus grata fore, atque iucunda.

CC RIDICVLVM

RIDICVLVM igitur peccatum, & turpitudinem ac deformitatem quandam esse sine dolore, ut deformis, ac distorta facies absque dolore, auctor est Aristoteles. xxx. particula Poetica. quod
 „ etiam Cicero significare uidetur, cum inquit: hæc enim riden-
 „ tur uel sola, uel maxime, quæ notant, & designant turpitudinem
 „ aliquam non turpiter. Est autem summa cum ratione ab Ari-
 stotele additum sine dolore. nam si quis faciem ex conuulsione
 distortam uiderit, non ad risum, sed ad misericordiam (nisi prorsus inhumanus sit) commouebitur. Turpitudinem autem omnem, aut corporis, aut animi, aut rerum extrinsecus occurrantium causa contingere, cum ueterum testimonio, tum uerò communi omnium sensu comprobatur. quodcunque igitur ridiculum ex dictarum rerum turpitudine duci necesse est. Exemplum turpitudinis corporis, unde risus cietur, est (ut inquit Aristoteles) distorta facies sine dolore, hæc enim turpitudinis, ut in aperto est, corporis turpitudinis est. Ex Cicerone uerò turpe erit illud in Hel-
 „ mium Manciam: iam ostendam cuiusmodi sis: cum ille, ostende
 „ quæso: denonstrauit digito pictum Gallum in Mariano scuto Cim-
 „ brico sub nodis distortum, eiecta lingua, buccis fluentibus.
 „ Item & illud eiusdem: ut cum Testio Penario mentum in dicen-
 „ do intorquenti, tum, ut diceret, si quid uellet, si nucem fregisset.
 „ Item eiusdem in male olentem: uideo me à te circumueniri: non
 „ conueniri. nam hoc ridiculum ad corporis turpitudinem spectat:
 „ siquidem fætor turpitudinis corporis est. Apud eundem etiam
 „ alio loco, cum ait: In re est item ridiculum, quod ex quadam de-
 „ prauata imitatione sumi solet: ut idem Crassus: per tuam nobis
 „ litatem, per uestram familiam. quid aliud fuit, in quo concio ri-
 „ deret, nisi illa uultus, & uocis imitatio? per tuas statuas uerò cum
 „ dixit: & extento brachio paulum etiam de gestu addidit: uehe-
 „ mentius risimus. in hoc itidem exemplo est corporis turpitu-
 do, ex gestu, ac figura deducta. Placuit asserere plura desumpto-
 rum ex corporis turpitudine ridiculorum exempla, diuersas tur-
 pitudines exprimentia, ut alia Ciceronis, ac reliquorum ex cor-
 poris turpitudine ducta ridicula per hæc aperte cognoscere-
 tur. simile enim simile est iudicium. Turpitudinis uerò animi,
 quoniam corporis luminibus sensuque apprehendi nequit, ex di-
 ctis factisque concipitur. Turpitudinis animi, unde ridiculum su-
 mitur, exemplum ab Aristotele non habetur: ridiculorum enim
 eius tractatio desyderatur. ex Cicerone tamen habentur quamplu-
 ra. unico tantum in præsentia cõtenti erimus exëplo: quoniam infe-
 rius

rius hac de re latius dicitur. Animi igitur turpitudinis exemplum, unde ridiculum sumptum est, sit illud Næuiantum uetus in fura-
 ce seruo à Cicerone relatum : solum esse , cui domi nihil sit, nec
 obsignatum, nec oclusum. in quo ridiculo animi turpitudine ser-
 uui illius uoracis, ac gulosi mordetur, ac ridetur. Tercium erat tur-
 pitudinis genus in iis, quæ extrinsecus adueniunt ; cuius exemplum
 sit illud Ciceronis: Caius Lælius (inquit) cùm ei quidam malo ge-
 nere natus , diceret indignum esse suis maioribus: ut hercle, in-
 quit, tu tuis dignus. Hoc autem ridiculum desumptum esse ex re-
 bus, quæ extrinsecus contingunt, in aperto est. nam degeneres
 habere parentes, ex ignobili ortum esse loco, pauperem nasci,
 prauæ religionis esse, ut iudæi, feminas impudicas domi habere,
 & huiusmodi alia spectant ad ea, quæ extrinsecus esse dicuntur.
 Tria igitur esse turpitudinum genera, ex quibus ridicula desu-
 muntur, exemplorū Ciceronis testimonio aperte satis ostendimus.

Turpitudinem autem in uniuersum testimonio Platonis in So-
 phista, recessum quendam ab eo, quod naturæ conuenit : pri-
 uatim uero corporis turpitudinē, deformitatem ex eorum, quæ natu-
 ra cognata sunt dissonantia, resultantem esse dicimus : quæ
 quoniam nobis notior ac familiarior est, ab hac non iniuria nostra
 exordietur oratio. Eam itaque trifariam contingere posse dicimus.
 nam alia re: alia ficta : alia casu reperitur. Re quidem, ut gibbi à pri-
 mis suis natalibus, aut alio quouis id genus symptomate affecti.
 Ficta uerò, cùm quis claudicat, ut claudicantem irrideat. Casu au-
 tem, cùm quis ceciderit, ita tamen ut mali nihil ei contingat. ex
 iis enim omnibus turpitudinibus, siue uerè, siue fictè simulate ue,
 siue casu sint, risum excitari nemo est, qui nesciat. cùm enim ca-
 dit quis, figuram aliquam à naturali declinantem in huiusmodi
 motu contingere necesse est, cuius gratia ridemus, in iis præterea,
 qui se gibbosos effingunt, ob illam simulatam turpitudinem non
 minus ridemus, quàm si uera esset. Trifariam quoque turpitu-
 dinem in anima contingere necesse est: ueram inquam, simula-
 tam, casu. Antequam autem ulterius progrediamur, aperiendum
 est, quæ nam sit animi turpitudinis: nam eam, quæ corporis est, cir-
 ca sentibilia tam propia, quam communia, ut colores, figuras,
 cæterasque huiusmodi res turpes uersari, sensuque percipi certum
 est: animi uero turpitudinem non oculis, aliisque sensibus agnosci-
 mus, sed ex dictis, aut factis percipimus. Hanc in Sophista Plato plu-
 rimā & uariam ignorantiam esse dicit. atque id quidem merito. nā
 si cognitio apini nostri naturæ ita conuenit, ut eius gratia homini

Dei optimi maximi munere tributus animus uideatur: ab eo autem quod sibi conuenit recedere, nihil aliud sit. quàm in turpitudinem labi: ipsa nimirum ignoratio, cùm nihil aliud sit, quàm à cognitione recessus, erit animi turpitude: siquidem homines uniuersi, auctore Aristotele in primo diuinæ Philosophiæ, natura cognitionē ipsam desyderant. At ignoratio duplex est: altera negationis, altera prauæ dispositionis (sic enim Logici loquuntur) de quibus Aristoteles prinio Posteriorum resol. pertractat. Negationis ignoratio est, cùm de re, quam ignoramus, nihil omnino scimus. Hæc rursus distinguitur. nam aut de rebus est abditis in natura: & huius ignorationis causa nullum ridiculū suscitatur, nisi apud eos fortasse, qui hæc se scire profitentur: aut de iis, quæ communiter ab aliis sciuntur, & quæ natura sua sunt euidentes. Exemplū primi: ut si quis, cur calx ex aqua, minime uero ex olei admotione accendatur, causam ignoraret, hoc risum non pareret. quòd si ineptam aliquam huius quæstionis causam asferret, risum utique uiris sapientibus cieret. Exemplum uero secundi: ut si quis senex turpis ac diues se quidem, non autem suam crumenam ab aliqua meretrice adamari crederet, is risum omnia moueret. Prauæ autem dispositionis ignoratio est, quæ ex deprauata nascitur ratiocinatione. Hæc sane multas species habet: ut affectu nimio quæsitam diligentiam, iactantiam, pusillanimitatem, mendacia, cæteraque uitiorum genera, quæ ex deprauata ratiocinatione pendere certum est. uitia quippe cùm ex sui natura mala sint, à ratione recta prouenire minime possunt: uerùm cùm homini non cognitio solùm, uerùm etiam appetitus insit, eidem quoque prauis & peruersis appetitus ratione turpitude cōtingere potest. Cùm igitur animi turpitude sit uel ignorantia, uel deprauatus appetitus, eiusmodi turpitude trifariā quoque, perinde ac ea quæ corporis est, contingere potest: uera inquam, aut ficta, aut casu. Exemplum animi turpitudinis ex ignorantia uera sit Ciceronis illud: cùm à quodam, qui serebat arcam, esset percussus Cato, postquam percussus, inquit, caue. quid enim ineptius dici potest admonitione illa, quando iam illum percussisset? Exemplum ignorantie fictæ est Catonis in illum responsio, cùm rogauit, nunquid aliud ferret præter arcam. simulat enim Cato se nescire, an aliud ferat præter arcam, ut ex illa ignorantia ficta ueram eius, qui serebat arcam, ignorantiam morderet: qui tunc Cato nem monuerat, ut sibi cauere, quando iam cauere non poterat: nec opus erat, iā enim illū percusserat. Ob ignorantia uero siquis labatur, risum ciere posse ex Platone, vii. de Legibus satis aperte elicitur,

cūm

cum ait: Sed hæc huius gratia cognoscenda sunt: ne propter ignorantiam ridiculum aliquod agatur, aut dicatur. Ignorantia autem à casu est, cum quis ob imprudentiam dicto, aut facto errorem animi demonstrat. neminem autem adeo perspicacem, atque prudentem existimamus, cui non interdum hæc ob imprudentiam ignorantia, quam à casu esse diximus, contingat. nam ut nullus ita fortis, atque agilis est equus, qui nunquam offendat; nec homo uiribus tam robustus, qui non aliquando ceciderit: ita sanè nullus adeo sapiens est uir, qui non interdum mente labatur. nihil enim sub Lunæ globo adeo perfectum est, ut omni careat uitio. Tertium erat turpitudinis genus in iis, quæ exterius adueniunt: quod nihil aliud est, quam recessus quidam ab iis, quæ extrinsecus homines exornant. quod & ipsum trifariam, sicut & alia duo superius dicta, diducitur, in turpitudinem (inquam) ueram, fidam, & casu contingentem. Hactenus primo habuimus ridicula omnia à turpitudine citra dolorem proficisci: deinde omnem turpitudinem necessario aut corporis, aut animi, aut rerum extrinsecus contingentium existeri: postremo turpitudines omnes, aut ueras, aut fidas, aut casu esse: nunc reliquum est, ut ex iis tantum locis ridicula omnia, siue in re, siue in uerbo sint, duci ostendamus: quod postmodum innotescet, cum Ciceronis ridicula ad hæc capita reducemus. Quamquam uero ridicula omnia à superius enumeratis ridiculorum locis deduci certum sit: ea tamen, si non accedat admiratio, sola nequeunt suum munus præstare: quod hac maximè ratione persuaderi potest. Nullum enim ridiculum adeo salsum, ac facetum est, quod si pluries audiatur, non fastidium potius, quam delectationem pariat. nam etiam si perseueret turpitudine; tamen quoniam cessat admiratio, quam risus consequatur, cum amplius nouum non sit, haudquaquam delectat. quare in ridiculis ipsa admiratio nequit à risu sciungi. Sententiam nostram confirmat Horatius in arte Poetica, cum inquit:

fit Cherilus ille,

„ Quem bis, terque bonum cum risu miror.
ecce Horatium admirationem risui iunctam dixisse. item admirationis causam esse nouitatem, cum ait:

„ Quem bis, terque bonum:
hoc est raro bonum. nam quæ rara sunt, noua itidem esse dicuntur.

Vnde mirari satis non possum, cur Cicero, qui de ridiculis plenius tractauit, de admiratione, quæ est una risus causa, ne uerbum quidem fecerit: cuius tamen omnino meminisse eum oportebat, cum risus nunquam sine admiratione fieri possit. quod utique planum fiet.

Cc iii si post

si postquam risimus, causam, cur à risu cessemus, diligentius inquiramus. Illud certum est, quòd si turpitudine tantum esset risus causa, ea perseverante, risum quoque perseverare necesse esset. at nulla cessante turpitudinis causa, cessamus tamen à risu: ea enim turpia, quæ nobis familiaria sunt, risum non mouent. igitur satis constat, turpitudinem ipsam tantum, risus causam non existere, sed admiratione quoque opus esse. Quamobrem si risus à turpitudine, atque admiratione, perinde ac à duabus causis profisciscitur, quid erit mirum, si altera cessante, admiratione inquam, risus itidem cesset? opus igitur est, ut admiratio quoque præter turpitudinem accedat. Parcant mihi Ciceronis naves. prætermisit enim (ni me mea fallit opinio) admirationem in hoc genere; quæ ridiculo cuilibet necessaria est. Quod si quis obiiciat, nec Aristotelè ipsum quicquid prorsus de admiratione dixisse, fateamur quidem in libro de Poetica, quem habemus, id uerum esse: uerum in tractatione, quam de ridiculis edidit, cùm uir ille diuinus fuerit oculatissimus, de admiratione, quæ cum turpitudine ridiculorum est causa, eum meminisse dubio procul existimamus. Quòd si quis iterum obiiciat, Ciceronem quoque in tractatione de ridiculis admirationis meminisse, cùm agit de ambiguo; sciat is, uerum quidem esse eius illum meminisse, non tamen ut ridiculi causa est: sed (quod magis mirere) de ea, ut de re quasi ridiculis opposita, eum mentionem fecisse, cùm ait: Ambiguum per se ipsum, probatur id quiddè, ut ante dixi, uel maxime: ingeniosi enim uidetur uim uerbi in aliud, atque cæteri accipiant, posse ducere: sed admirationem magis, quàm risum mouet: nisi si quando incidit in aliud genus ridiculi. Sciendum autem est, admirationem aliquam esse rerum abdicarum, in quibus nulla turpitudine est: quæ sanè sine risu semper reperitur. interdum autem admiratio est rerum, quibus subest turpitudine sine dolore: hæc uero cum risu semper est, quod Platonis testimonio comprobatur: cuius auctoritatē Cicero omnibus præferendam existimat. is enim in Theæteto hæc ad uerbum scribit, ἐπὶ τῷ γὰρ ὁ αἰεὶ ταυμασίη, καὶ γὰρ ὁ ὁρῶν τις ἀγαθόν, καὶ ὁρῶν τις κακόν, quæ latinè ita sonant. Nam in præsentia amice mira quædam, & ridenda faciliè dicere cogimur. Quoniam igitur consilio admirationem Cicero à ridiculo penè distinxit; si risus, de quo nunc loquimur (nā inuenitur & alius risus, qui fit ex tractatione quarundam corporis partium, uerbi gratia axillarum, de quo nunc sermo non est) nunquam sine admiratione est, nō planè uideo: cùm præsertim, & ipse fateatur solere dici à seueris uiris maiorem excitari risum. quòd sanè non alia magis ratione euenire putandum est, quàm quòd ridiculum

ridiculum illud maiorem habet admirationem, ob nouitatem uidelicet: raro enim contingit, ut uiri seueri ridiculis utantur: quod nō ita nouum apparet in urbanis atque facietis. noua autem nobis esse iucunda, tum communi omnium hominum sensu, tum etiam testimonio Aristotelis in Rhetorica capite de Iucundis, quoniam addiscere iucundum est, declaratur. Quoniam igitur risus à turpitudine citra dolorem cum admiratione dependet, difficultas illa maxima à Cicerone recitata, num hoc, quod ad excitandum risum attinet, ab ulla arte proueniat, an ab ipsa potius natura, satis apertè solui potest: uidelicet in uniuersum quidem ac generatim illorum artem tradi posse, priuatim autem ac speciatim nequaquam. non enim ut in arte medica hunc morbum hoc remedio depelli, ita sanè hoc dictum hoc ridiculo labefactari doceri possumus: quoniam in ridiculo spectari nouitatē oportet, quæ pariat admirationem. quid enim admirationis in eo esse potest, quod arte ita inuentum, ac partum fuerit, ut aliis etiam usui esse possit? Hinc etiam dignosci potest, quā obscure perplexeque Cicero fuerit in hac quæstione locutus: quoniam id, unde quæstionis pendebat solutio, prætermisit. quid enim obstat, quò minus aliquid in uniuersum arte demonstretur, quod priuatim non doctrinæ, sed naturæ munus sit: cuiusmodi ridiculorum naturā asseueramus? Ridicula igitur partim ab arte, hoc est, in uniuersum, partim à natura, hoc est, priuatim semper dependent: quoniam de eis ars nulla tradi potest. & hoc est, quod Aristoteles tertio de Rhetorica libro de urbanis loquens dixit: *πολλὸν μὲν οὖν ἔστι τῶν ὁρίων* „ *τῶν γεγενημένων, δῆλον δὲ τὰς μετέωρας*. quorum uerborum sensus est: edere sales ingeniosi, aut exercitati est uiri, eos autem docere Rhetoricæ facultatis est: hoc est, speciatim quidem à natura pendent, generatim autem arte demonstrantur. & quatenus à natura sunt, noua existunt: unde admirationem etiam habent. Neque uero tantū, quòd admirationem Cicero de ridiculis agens omiserit, aut quòd dubitatio, num de ridiculis ars tradi possit, perplexe atque ambiguè satis ab eodem fuerit explicata, præter rationem esse factum mihi uidetur: uerū etiam cūm ridiculi loci, & regionem explanat, tria sunt, quæ difficultatem meritò facere possunt, ait enim: Locus autem, & regio quasi ridiculi (nam id proximè queritur) turpitudine & deformitate quadam continetur. hæc enim ridetur uel sola, uel maximè, quæ notant, & designant turpitudinem aliquam non turpiter. In quibus Ciceronis uerbis illa primum uerba animaduertenda sunt: scilicet uel sola, uel maximè: quasi sanè ridicula sint, quæ turpitudinem aliquam non habeant, cūm tamen Aristoteles in Poetica ridiculum turpis ipsius

ipſius partē quandam eſſe dicat. quī igitur fieri poteſt, ut ullum unquam ridiculum ſit abſque turpitudine ? Secundum in dictis. Ciceronis conſyderandum eſt, quod dixit, nō turpiter, id eſt (ut opinor) non intacētē, ſed lepidē, & cum uenustate aliqua. id ita intelligendū per ea, quæ inferius à Cicerone dicūtur, deprehēdi poteſt. ait enim :

„ Genus hoc leuius, & ut dixi mimicum : ſed habet nonnunquā ali-

„ quid etiam apud nos loci, ut uel non ſtultus, quaſi ſtultē cū ſale di-

„ cat aliquid. quæ uerba tantundem, ac illa priora, turpitudinem non turpiter ualere uidētur. quod quo pacto uerum ſit, uiderit ipſe, cū ridicula multa dentur, de quibus minime uerū eſt dicere, quōd turpia ſint non turpiter: ut in iis penē omnibus, quorum eſt uſus in Comœdiis. niimi præterea, ac ruſtici turpibus turpiter prolatis riſum commouent. Tertium præterea perpendendum, quōd de ridiculis uerba faciens Ariſtoteles, uoluit turpitudinem, à qua deſunt ridicula debent, neceſſario citra dolorem eſſe oportere. Cicero tamen hac de re ne uerbum quidem fecit, cū nullo pacto prætercūda fuiſſet. quoniam turpitudō, quæcunque ea ſit, cum dolore nō riſum, ſed commiſerationem gignit : alioqui inhumani prorſus eſſemus. Hæc nos, non ut Ciceronem taxaremus, in mediū adduximus, ſed ut omnes intelligerent ridiculorum doctriinam non ridiculam, ſed ſeriam, ac perdifficilem eſſe: cū uiri alioqui grauiffimi, qui de eis pertractarunt, non leues habeant contra ſe diſſicultates. Pro Cicerone tamen, quantum ad primum attinet, dicerem capi fuſius riſum, quā ab Ariſtotele capiatur. quoniam enim in amicorum & filiorum, neque non etiam aliarum rerum nobis iucundarum occurſu ſpeciem aliquam riſus præ nos ferimus, qui ſanē non à turpitudine dependet, ideo dixit Cicero, uel ſola uel maxime. riſum enim, ut communiter ſumitur, accepit. At Ariſtoteles per riſum, nō ſubrilum, ſed id genus riſus, qui non niſi à re turpi citra dolorem prouenire poteſt, intelligit. quamobrem Ariſtoteſi Cicero non contradicit: quoniam non eodem modo riſum accepit uterque. Ad ſecundum autem dici poteſt, Ciceronem eo loco ridicula perpendere, nō quatenus à quocunque ducuntur, ſed quatenus ab oratore. iſtæ autem non turpiter deſumpta dicentur: quoniam orator aptē, atque ingeniōſē riſum ciere debet. Ad poſtremum reſpondemus, uerum quidem eſſe turpitudini dolorem, ſi riſus ciendus ſit, minime iundum eſſe oportere. uerū de eo nihil Cicero dixit: quoniam de riſu, qui ad oratorem ſpectat, uerba facit, cū ſcilicet aduerſarium deridet. aduerſarius autem, ſi uehementi quopiam dolore præmeretur, haud quaquam rationi conſentaneum eſt in foro tunc uerſari.

fari. Huc accedit, quòd si orator alicuius turpitudinem, quæ esset cum dolore, derideret, id tale ridiculum non esset desumptum à turpi non turpiter, sed à turpi turpiter; quoniam inhumanitatem saperet. Verùm cum dictum sit, turpitudinem, si dolor apparens ei dem iungatur, minime risum mouere, ab instituto nostro nequaquam alienum uidetur explicare, tria esse hominum genera, minime digna ut derideantur: pauperes, scelestos, & probos. pauperes enim misericordia (si non se iacent, atque insolentes sint) non autem irrisione digni sunt. scelesti non contemptum, sed odium merentur. eos uerò, qui probi sunt & habentur, deridere, à bonis moribus alienum esse uidetur. Redeuntes itaque, unde nostra diuertit oratio, dicimus admirationem, si risum excitare debet, necessario turpitudini iunctam esse oportere. Admiratio autem duobus modis contingit. uel enim turpitudinis noua est, uel ratione modi exprimendæ turpitudinis noua censetur. Exemplū primi sit Cicero nis illud: Crasus (inquit) per tuam nobilitatē, per uestram familiam. „ quid aliud fuit, in quo concio rideret, nisi illa uultus, & uocis imitationis? per tuas statuas uero cum dixit: & extento brachio paulum „ etiam de gestu addidit: uehementius risimus. Turpitudinis igitur illa noua Crasus, ex deprauata imitatione, risus causa fuit, non enim deprauati illi gestus erant Crasso proprii ac familiares, sed ficti ac noui; unde orta est admiratio: admirabatur enim concio fidam illam ex deprauata imitatione turpitudinem in Crasso. Est quoque nouitas penes modum, quo exprimitur turpitudinis: cuius exemplum „ sit Ciceronis illud, cum ait: Ridiculum est illud Næuium uetus „ in furace sermo: solum esse, cui domi nihil sit, nec obsignatum, nec „ oclusum. in quo exemplo nō ratione turpitudinis serui, risus mouetur. nam si dixisset seruum habeo uoracem ac gulosum (hoc enim significatur per illa uerba. solum esse, cui domi nihil sit, nec obsignatum, nec oclusum) serui quidem turpitudinem dixisset, risum tamen non excitasset. sed quoniam est quidam taxandæ uoracitatis per amphibologiam modus, idcirco turpitudinis est cum nouitate quadam expressa, ex qua nascitur admiratio, quæ necessario risum mouet. In hoc autem exemplo illud unum animaduertendum est, quòd si Næuium id in seruo uerè furace dictum esset, qui monilia, uestes, nummosque furaretur, huiusmodi sanè turpitudinis non risu, sed odio digna dubio procul extitisset. quòd si ei bi ac potus furacem ipsum intellexerimus, rectè sanè turpitudinis hæc risu potius, quam alia maiori poena digna uidebitur. Cum autem turpitudinis uerbis interdum propriis exprimitur, ut cum aliquem gulosum

gulosum, timidum, mendacem, & huiusmodi nominibus nuncupamus: interdum verò velut in ænigmate, atque pictura eam exprimamus: eiusmodi turpitudinem, quæ verbis, sed non propriis exprimitur, commodioris doctrinæ gratia pictam appellabimus: quæ etiam in verbo appellari potest. Ex hoc autem duplici exprimendæ turpitudinis modo, videlicet vel nominibus propriis, vel quasi per picturam, ut supra ostendimus, ridiculum, dummodo cum eo nouitas coniuncta sit, excitari poterit: quæ nouitas, si in re ipsa non reperiatur, ex dicendi modo accersenda est; ut ex eo ridiculo, quod est in furace seruo, patet. nam cum gulositas, ac voracitas in seruo res noua non esset, Næuius quodammodo furacem seruum expressit, unde statim risum commouit. ex quo etiam uideri potest aperte, ad risum ciendum necessario adiunctam admirationem esse oportere. Patet igitur ex dictis, risum ex turpitudine sine dolore prolici sci. quæ (ut diximus) aut corporis, aut animi, aut rerum extrinsecus contingentium est: atque horum turpitudinis, aut vera, aut simulata, aut casu est. cui turpitudini, si ab ea risus excitari debet, admiratio necessario comes esse debet: quæ necessario à nouitate pendet. nouitas autem aut in re, aut in exprimendi modo cõsistat, oportet. hoc autem tantundem ualet, ac si diceremus turpitudinem risum mouere aptam, nouam esse debere: aut per rem ipsam turpem nouam, aut si hæc noua non sit, per nouum exprimendi, atque depingendi modum. utrouis autem modo sit, risum excitare poterit.

PARS SECUNDA.

VT autem, quæ diximus, uera esse ostendamus, & ea, quæ in initio descriptionis huius polliciti sumus, præstenius, ridicula Ciceronis percurramus, atque ea in iam enumerata genera, tanquam in locos ac sedes communes, extra quas nullum ridiculum est, reducamus: simulque ostendamus, quomodo in omnibus turpitudinis sit cum admiratione. Ac primum illud sit, quod olim à Crasso in Memium dictum fuisse apud ipsum Ciceronem legimus: nimirum ut audientes lepida narratione recrearet, comediisse eum lacertum Largii, cum esset cum eo Tarracinæ de amicu rixatus, atque ob id inscriptas fuisse literas omnibus in parietibus, tria. LLL. duo. MM. quæ, ut oppidanus illi dixit, hoc significabant: lacerat lacertum Largii mordax Memius: quod facerem admodum, atque falsum fuisse dicit. Primum igitur inquirenda est in hoc ridiculo turpitudinis, unde risus provenit. certum autem est, quod Memii turpitudinis, quod scilicet Largii brachium mordicus lacerauit, risum non mouet: quoniam Cras-

sus

sus, & non Memius fuit, qui risum concitauit. erit ergo Crassi tur-
 pitude: quæ, ut antea dictum est, tripliciter dicitur, aut corporis, aut
 animi, aut rerum extrinsecus contingentium. in hoc Crassi dicto
 nulla nec corporis, nec rerum extrinsecus contingentium apparet
 turpitude: relinquitur igitur, quod animi fuerit. sed animi tur-
 pitude trifariam contingit, aut re uera, aut ficta, aut casu. clarum
 autem est, quod casu non fuit; quoniam ex proposito Crassus id di-
 xit: nec uera est turpitude; quoniam Crassus non laudaretur; ex tur-
 pibus enim rebus laus non provenit: relinquitur igitur, ut sit animi
 ficta turpitude, mendacium scilicet: quoniam dixit in parietibus in-
 scriptas esse literas illas, quæ tamen scriptæ non erant. Hoc autem,
 quod nos diximus, ex Ciceronis uerbis eodem loco faciliè conuin-
 citur, cum inquit: Perspiciatis hoc genus quàm sit facetum, quàm
 elegans, quàm oratoriū: siue habeas uerè, quod narrare possis, quod
 tamen est mendaciunculis aspergendum: siue fingas. Vnde hic iure
 quærimus, quomodo huiusmodi dictum elegans, atque oratorium
 esse possit, cum turpitude, nec elegans, nec oratoria uideatur. aut
 igitur erit risus citra turpitudinem, aut nec erit elegans, nec orato-
 rium. Diximus præterea animi turpitudinem ignorantiam esse. at
 Crassus à Cicerone hac in re tanquam prudens, sapiensque celebra-
 tur. His ut faciamus satis, illud in primis animaduersione dignum
 est, fictam animi turpitudinem superficietenus turpitudinem præle-
 ferre, re tamen atque intrinsecus animi pulchritudinem significare.
 nam scientis est apte scire ignorantiam fingere, siue ea negationis, si-
 ue ex deprauata ratiocinatione sit. quo ita posito, dicimus Ciceronē
 Crassi dictum rectè laudare, perinde ut elegans, ac oratorium, hoc
 est tanquam acutum, atque ingeniosum. mendacium enim quanquā
 animi turpitude sit, quatenus tamen quiddam aptè fictum est, inge-
 nii acumen ostendit. quare ficta animi turpitude cum cognitione,
 atque uera animi præstantia non pugnat. hinc sit, ut eos, qui in hac
 excellunt, elegantes, urbanosque meritò nuncupemus. Quod igitur
 in hoc ridiculo, quod offertur à Cicerone, turpitude sit, & cuius-
 modi, satis dictum est. reliquum est, ut unde sit comparata admi-
 ratio demonstremus. Dicimus itaque admirationem ea ratione
 contingere in antea dicto ridiculo: quoniam Crassus nouo atque
 insolito modo Memii turpitudinem expressit, fingens in parietibus
 esse literas inscriptas, de quibus superius dictum est. est igitur in
 Crasso animi ficta turpitude mendacii, quo nouo quodam modo
 Memii turpitudinē expressit. nam illis literis, ueluti pictura quadā
 eam expressit: unde risus est necessario consecutus. diximus enim
 à turpi-

à turpitudine sine dolore, cùm ei comes est admiratio, risum pro-
uenire. Quòd si quis dicat, hoc esse ridiculum non posse; quoniam
cuni dolore Largii est, cuius fuerat laceratum brachium: responde-
mus lacerationem iam præfuisse, neque tunc cùm agebatur iudiciū,
Largium dolore amplius affici. iccirco nihil uetuit, quin risus exci-
tari potuerit. Illud autem in aperto est, simulatam turpitudinem, ma-
gis quàm non simulatam ridendi occasionem præbere, ea, ut arbi-
tror, ratione, qua de Philosophus. x. i. x. part. in libro Poetices me-
minit: quoniam scilicet addiscere iucundum est, ficta autem turpi-
tudo est ueræ turpitudinis ueluti pictura quædam. id igitur, quod
loco supra citato Aristoteles de pictura dicit, id nos de turpitudi-
ne ficta, quæ picturæ proportionem respondere uidetur, dicere possu-
mus. Est & aliud apud Ciceronem ridiculi exemplum in re, quod
„ ex quadam deprauata sumitur imitatione. ut illud Crassi: per tuam
„ nobilitatem, per uestram familiam. quid aliud fuit, in quo cõcio ri-
„ deret, nisi illa uultus, & uocis imitatio? per tuas statuas uerò cùm
„ dixit: & extento brachio paulum etiam de gestu addidit: uehemen-
„ tius risimus. In hoc ridiculo risus causa est ficta. Crassi corporis tur-
pitudine, penes figuram, atque actionem, quæ prauam aduersarii actio-
nem referebat. Admiratio uerò erat in nouitate: quoniã quatenus
ficta, noua erat. Erat igitur ficta cum nouitate turpitudine, quam se-
quitur admiratio, perinde ac umbra corpus: unde risus prouenire
debet. Verùm huiusmodi ficta corporis turpitudine paruam animi
pulchritudinem ostendit. iccirco Cicero eiusmodi imitationem cau-
tissimè tractandam prudenter monet: nam sic in hoc genere imita-
ri oportet; ut qui audit, plura cogitet, quàm uideat: hoc est, ut id
parcè fiat. Qua ex re id elicere possumus, risum, quem sapientes aliis
mouent, à simulata potissimum eorum animi duci turpitudine. atq;
ob id dixit Aristoteles in tertio de Rhetorica libro, duo esse ridicu-
lorum genera: alterum, quod libero homini cõuenit: alterum, quod
seruorum, & scurrarum est. quod sanè dictum ita intelligi debet:
ridicula nonnulla ingenii acumen præ se ferre, & huiusmodi ad li-
beros homines spectare: alia uero nequaquam. & hæc aut ab ani-
mi turpitudine uera, uel à simulata corporis turpitudine, aut è re-
bus extrinsecis deducuntur: quæ ridiculorum genera seruorum, ac
scurrarum propria sunt. Quoniam autem Cicero facetias ac sa-
les in duo genera diducit: quorum alterum re, dicto alterum tracta-
tur: & iam duobus illis exemplis facetias in re turpitudinem admi-
rationi adnexam habere declarauimus: in ridiculo quoque, quod in
uerbo est, turpitudinem cum admiratione risus causam esse ostende-
re

dere debemus . hoc enim declarato , satis apertum erit , ridiculum à turpi , admirationis interuentu , necessario proficisci . uerum cùm in dicto ridiculum bifariam contingat , aut uerbi , aut sententiæ gratia , in utrisque propositum nostrum ostendemus . Exemplum igitur primum , quod à Cicerone in uerbo affertur , huiusmodi est .

» Pusillus testis processit : licet inquit rogare Philippus . tum quæ-
 » sitor properans , modo breuiter . hic ille , non accusabis , perpu-
 » sillum rogabo . Ridicule : sed sedebat iudex L . Aurifex , breuior
 » etiam , quàm ipse testis . omnis est risus in iudicem conuersus . ut
 » sum est totum scurrile iudicium . Ergo hæc , quæ cadere possunt
 » in quos nolis , quamuis sint bella , sunt tamen ipso genere scurrilia .

Hæc Cicero . Si hoc à Cicerone relatum exemplum ridiculi exa-
 cte perpendere uelimus , ex pluribus ridiculis ipsum esse compo-
 situm uidebimus . quod ut facilius intelligatur , id in suas partes
 dissecabimus . Est igitur prima risus causa , quod Philippus tur-
 pitudinem corporis ipsius testis , nimiam scilicet breuitatem , uoce
 amphibologica taxat . risus igitur causa est corporis ipsius testis
 turpitudine cum admiratione modi eam exprimendi : quoniam am-
 » phibologica uoce fuit expressa . Verùm Cicero subiungit , sed se-
 » debat L . Aurifex , breuior etiam , quàm ipse testis . omnis est risus
 » in iudicem conuersus . ex quibus Ciceronis uerbis aperte habetur
 duabus de causis ex illo Philippi dicto risum contigisse : tum gratia
 testis , tum uero iudicis . Verum hic animaduersione opus est , om-
 nem iccirco risum in iudicem conuersum esse : non quòd iudicis
 turpitudine , quamuis testis corpore breuior esset , sit causa proxima
 risum mouens : hoc est turpitudine corporis iudicis non est causa ri-
 sus proxima , sed turpitudine animi Philippi , imprudentia inquam :
 quoniam illud eius dictum imprudenter cadit , in quem non uult .
 Et cùm animi turpitudine corporis turpitudinem exuperet , quemad-
 modum quoque opposito modo animi pulchritudo corporis pul-
 chritudinem longè superat : nil mirum erit , si maior est risus concu-
 rat gratia Philippi , quàm gratia testis : quoniam primum ridi-
 culum fuit desumptum ex corporis testis turpitudine : secundum
 » ex turpitudine animi dicentis . Verba autem illa Ciceronis : om-
 » nis est risus in iudicem conuersus , ita intelligenda sunt : non quòd
 iudex sit derisus , sed Philippus ratione iudicis : quoniam eius di-
 ctum cecidit in quem nolebat . In hoc quoque ridiculo est turpitudine
 cum admiratione , animi scilicet turpitudine , hoc est imprudentia Phi-
 lippi cū nouitate : quoniam cadit in quæ nolebat . Philippi uero tur-
 pitudine est sub genere turpitudinis animi à casu contingentis . fuit

D d enim

enim casus, quòd iudex breuior sederet, cùm ipse uellet testem pu-
 „ fillū irridere. Addit & aliud Appii dicētis: Cœnabo (inquit) apud
 „ te: huic lusco familiari meo C. Sextio uni locum uideo. Est hoc
 „ scurille: & quòd sine causa lacepsiuit: & tamen id dixit, quod in
 „ omnes lufcos conueniret. ea quia meditata putantur esse, minus
 „ ridentur. Placuit hæc Ciceronis uerba recensere, ut ex iis potissi-
 „ mum colligeremus admirationem, etiam Cicerone auctore, turpitu-
 „ dini annexam risus causam existere. nam quæ est causa, cur quæ me-
 „ ditata putantur, minus ridentur? nulla sanè alia, nisi quoniam ea mi-
 „ nus admiramur: quocirca minus ridemus. admiratio igitur risui
 „ conuenit. Huius autem ridiculi turpitude (ut patet) corporis est:
 „ quoniam oculi alterius defectus corporis turpitude est. quæ, quo-
 „ niam nouo quodam modo uerbis eam pingit, iccirco nouitatē ac
 „ admirationem habet. quoniam tamen (ut inquit Cicero) in om-
 „ nes lufcos id conuenit, uidetur esse præmeditatum: quo circa ni-
 „ norem risum facit. Laudat ibidem Cicero, & rectè quidem, lufci il-
 „ lius in Appium factam ex tempore responfionem, quæ fuit: manus
 „ laua, & cœna: denotans (ut nos putamus) Sextium manus lauare nō
 „ posse: quoniam una tantū illi erat manus: uel quòd immundus
 „ manibus, furque erat. Est in hoc ridiculo corporis turpitude, de-
 „ fectus inquam manus: uel animi, furacitas scilicet. nouo itaque mo-
 „ do, atque ex tempore turpitudinem illius significat: quocirca mul-
 „ tam habet admirationem: quoniam non dixit, & tu altera manu ca-
 „ res, uel tu fures: sed quoniam per hoc, quod dixit, manus laua, & cœ-
 „ na, ei imperat operam, in qua utraq; manu opus erat; & in memoriā
 „ ei reuocat, quòd altera carebat manu, ita eius turpitudinem pingēs:
 „ ideo risum mouet. Ridiculi quoque, cùm præter expectationē
 „ aliquid audimus, turpitudinem cum admiratione habere necesse
 „ est. id Ciceronis exemplo monstratur: qui Portium Nasicam sic in-
 „ terrogasse Catonem, qui uxore duxerat, refert: nūquid ex animi tui
 „ sententia uxorem habes? respondit hic: quia id ab eo nō probari in-
 „ telligebat: non ex animi tui sententia. In hoc ridiculo est animi tur-
 „ pitude Catonis ficta. nam dissimulat se non satis intellexisse, quod
 „ quærebatur. & quoniam responsio præter expectationem est, noua
 „ est, & cum admiratione. in ridiculo igitur cùm præter expectationē
 „ audimus, est turpitude cū admiratione. Itē ridiculū, cū honesto
 „ uerbo uitiosam rem appellamus, turpitudinē & admirationem ha-
 „ bet. quale illud Africani in centurionem, ut Cicero refert, qui eu-
 „ stodia causa se in Pauli pugna non affuisse dicebat: non amo (in-
 „ quit) nimis diligentes: honesto uerbo turpitudinem ignauia notās:
 „ quæ,

quæ, quoniam eam nō nomine proprio, sed aliis uerbis nouiter pinxit, iccirco nouitatē habet. Ridiculum ex immutatione literæ (à Græcis *μεταφωκία* dicitur) itidem turpitudinem habet cum admiratione: ut illud aduersus, & auersus impudicus es, de turpitudine patet. nouitas uero est: quoniam exprimitur ex una literæ immutatione turpitude, quod cūm satis rarum sit, iccirco admirationem habet. nouitas igitur spectat ad exprimendæ turpitudinis modum. Illud uero genus, quod in uerbo positum nō infulsum putat Cicero, cūm scilicet ad uerbum, ut ipse dicit, non ad sententiam res accipi uidetur, ad fictam turpitudinem animi, ignorationem inquam fictā reducitur. quod ex eo monstrari potest: quo Maluginēsis ille M. Scipio renunciauit Accidinum Cos. nam cūm præco illi dixisset: dic de L. Manlio uirum bonū (inquit) egregiumq; ciuem esse arbitror. ecce quomodo dissimulauit Maluginēsis se nescirē quid præco uellet. Turpitude igitur est ob fictam ignorantiam: admiratio uero est, quoniam etsi ad sententiam non respōdeat, ita tamen respōdet, ut quod dicit, illi interrogatōni quadrare uideatur. Illa uero ridicula ex immutata oratione, aut uerbi translatione, aut ex uerborum inuersione, cūm turpitudinem exprimunt, ut summatim dicam, ne lectores tædio afficiam, admirationem habent ex parte modi turpitudinem exprimentis: quoniam eam non uerbis propriis significant, sed penē depingunt. Item & in illo Crassi in Memiū: ita sibi ipsum magnū uideri Memiū, ut in forū descēdens caput ad fornicem Fabii denitteret. Turpitude superbia est: admiratio autem ratione modi per hyperbolē eam exprimentis. Arguta etiā significatio, & paucis plura complectēs ad pictam turpitudinem spectat. ut in illo Fabricii in Cornelium: nihil est, quo mihi gratias agas (inquit) si malui compilari, quā uenire. Auaritiæ turpitude Fabricii significatur: quæ, cūm nō propriis uerbis, sed nouo quodam modo exprimitur, ea ratione, ueluti picta ac noua dicitur. At ex simulatione sumpta ridicula ad fictam animi turpitudinem reducuntur. Simulationem autem nunc intelligo, non eam quidem, quæ per ironiam est, cūm contraria dicās: sed cūm (ut ait Cicero) toto genere orationis ludis, & aliud sentis ac loquaris. quo in genere illud Scæuolæ ponit Cicero, quo Septumuleio illi Anagnino crudelitatem, auaritiāq; obiecit, qui pro capite C. Gracchi auri tantū dē in præmiū accepit à L. Opimio Cos. postea cūm Scæuola in Asiā proficisceretur, & Anagninus rogaret, ut eò se præfectū duceret: quid tibi uis (inquit) insanet tanta malorū est multitudo ciuium, ut tibi hoc cōfirmē: si Romæ māseris, te paucis annis ad maximas pecunias esse uenturum.

D d ii

uenturum. Hoc ridiculi genus, ut clarius intelligatur, est ea ratione, quoniā turpitudine ficta turpitudine uera reprehenditur. fingit enim Scauola sibi placere modum illum dicendi. ridetur igitur ob Scauolæ fictam animi turpitudinem, qua ueram Anagnini turpitudinē arguit: quoniam ei non concedit, quod à se rogatur. admiratio autem hūc spectat, quod ficta uera turpitudine redarguitur: quod rarò fit, & solertis est ingenii id præstare posse. Ridicula uero desumpta, cum ex alterius ratione aliud excipimus, atque ille uult, ad simulatam animi turpitudinem spectant: quia fingimus nos, quid ille sibi uelit, ignorare. Exemplum illud sit Maximi in Salinatorem: cum Tarento amisso, arcem tamen Liuius retinisset: multaue ex ea prælia præclara fecisset: cum aliquot post annos Maximus id oppidum recepisset: rogaretque eum Salinator, ut meminisset opera sua se Tarentum recepisse: quid nī, inquit, meminerim? nunquam ego recepissem, nisi tu perdidisses. Ridiculum hoc contingit ob turpitudinem ignorantie: fictæ ipsius Maximi, qua turpitudinem ueram, ignauiam scilicet Salinatoris notat: admirandum habet à modo eam carpendi. Subabsurda à Cicerone uocata ridicula ad rudem, crassamque animi ignorance, siue ea uera, siue ficta sit, reducenda sunt. exēplo sit illud Ciceronis ex ficta & crassa ignorance: homo fatuus, postquā rem habere cepit, est mortuus. Huiusmodi ficta animi turpitudinem, hoc est ignorance, atque stultitiam quandā præ se ferunt. & quoniam huiusmodi ficta præter consuetudinē absurdaque sunt, admirationē habent: simulare enim ingenii crassitiæ acris ingenii est: & propterea noua, ac admiranda res uidetur. Ad hoc caput reducuntur ridicula ducta à rebus, quæ cum maxime inuicem dissideant, in unū tamen coniunguntur ob modicam aliquam, quā habent inter se similitudinē: quale fuit illud nostra tempestate dictū, de hirco prolixam barbā habente, quod uideretur diuus Paulus. Innumera possent afferri huiusmodi exēpla: uerū hæc pro aperienda re satisfaciunt. nā de cæteris simile est iudiciū. Illud autē hic est notandum, huiusmodi ridicula, uel ab eo dici posse, qui ingenuè nulla simulata stultitia loquatur; quod cum accidit, eius qui sic dicit, ueram stultitiam irridemus: uel ab eo, qui eiusmodi stultitiam simulet; & tunc ob fictam eius stultitiam rideamus; qui tamen ingenii præstantiam arguit. nam uidere in quo res diuersæ inter se similes sint, id præstare non nisi ingeniosi est. quod Cicero per uerba illa significauit, cum inquit: ut uel non stultus, quasi stulte cum facile dicat aliquid. quod idem ualeat, ac si diceret, ut sapiens & ingeniosus crassam animi ignorance aptè simulet. Ad animi quoque turpitu-

- turpitudinem, ignorationem scilicet fictam pertinere dicit Cicero
 ea, quibus non uideris intelligere, quæ intelligis: quale illud Ponti-
 dii, qui cum ita interrogaretur: qualē existimas, qui in adulterio de-
 prehenditur? Pontidius inquit tardum. Hoc ridiculum pendet ex
 turpitudine animi Pontidii, ficta scilicet ignorantia. admirationem
 autem habet: quoniam responsio quadrare uidetur, quanquā præter
 interrogantis propositum responderit. Sub hoc autem genere po-
 suit & illud Nasica Cicero. cum enim hic ad poetam Enniū uenis-
 set: eique ab hostio quærenti Ennium, ancilla dixisset domi non esse:
 Nasica sensit eum intus esse, & illam domini iussu hæc nunciasse:
 paucis post diebus cum ad Nasicanū uenisset Ennius, & eum à ianua
 quæreret: exclamat Nasica se domi non esse. tum Ennius, quid?
 ego non cognosco uocem (inquit) tuam? hic Nasica: homo es impu-
 dens. ego cum te quærerem, ancillæ tuæ credidi te domi non esse:
 tu mihi non credis ipsi? Quanquam Cicero huius sit sententiæ,
 quod ridiculū hoc contineatur sub eo capite, cum non uideris intel-
 ligere, quod intelligis: mihi tamen reducendū esse ad simulationem
 potius caput uidetur. nam Nasica se mendacem fingens, Ennii men-
 dactum arguit. Erit igitur turpitudine in hoc ridiculo mendacium
 Nasica: admiratio uero ob nouum reprehendendi Ennii mendacii
 aduersus eum dicti modum. satis enim noua res est, mendacium nie-
 dacio reprehendere. Quod autem spectat ad caput illud, cum is,
 qui dixit, irridetur in eo ipso genere, quod dixit: ut illud Egiliū in
 opinium, nam cum lususset Q. Opimius dicens,
 Quid tu Egilia mea:
 Quando ad me uenis cum tua colu, & lana?
 respondens Egilius in eodem genere ludit.
 Non pol (inquit) audeo:
 Nam me ad famosas uetuit mater accedere.

In hoc ridiculo est impudiciæ turpitudine, nouo quodam modo ex-
 pressa: unde admiratio sequitur. Illud autem Siculi exemplum
 uxorem non amantis, à Cicerone sub eo genere positum, quod su-
 spicionem habet ridiculi absconditam, à simulatione desumptum
 esse, & ad simulatam turpitudinem reduci debere potius mihi ui-
 detur. nam cum Siculus quæreretur uxorem suam de ficu esse su-
 spensam, huius familiaris quidam: amabo te (inquit) da mihi ex ista
 arbore, quos seram surculos. ac ita simulatione sua amici simu-
 lationem increpauit, atque derisit. nam Siculus lætabatur id uxo-
 ri suæ contigisse: etsi querendo apud alios se moestum esse persua-
 dere niteretur. at illius familiaris intelligens illū dissimulare, fingēs

Dd iii & ipse

- „ & ipse suæ uxoris interitū cupere, deludēs ipsum: amabo te (inquit)
 „ da mihi ex ista arbore, quos seram surculos. perinde ac si dixisset,
 utinam & mihi talis esset ficus, de quā uxor mea suspenderetur. In
 hoc autem ridiculo turpitudine, quā ridemus, est ficta amici Siculi pra-
 ua in suam coniugem uolūtas. Admiratio autem est penes modum,
 quo ueram animi Siculi turpitudinem sua simulatione significat, ac
 exprimit: quod sanè nouum, ac admiratione dignum est. Quæ si
 hoc modo se habent, nō planè uideo, quomodo ridiculum hoc sub
 caput suspitionis ridiculi reduci debeat. Nam si dicatur abscondi-
 tam esse suspicionem ridiculi, quoniam non apertè pronunciat uel-
 le se id quoque uxori suæ contigisse, sic penè ridicula omnia, cū in
 eis turpitudine nomine proprio non exprimitur, sub hoc capite con-
 tinerentur: quod tamen à Cicerone non dicitur. At illud Catuli
 exemplum secundo loco allatum, huic generi à Cicerone posito ma-
 gis consentaneum uidetur. nam cū malus quidam orator in epis-
 logo misericordiam se mouisse putaret: postquā assedit, rogauit
 „ Catulum, uideretur ne misericordiam mouisse, ac magnam quidē,
 „ inquit ille: neminem enim puto esse tam durū, cui nō oratio tua mi-
 „ seranda uisā sit. In quo ridiculo turpitudine est ratione prauī epilogi:
 admiratio ob modum illius turpitudinis expressa: quoniam habet
 suspicionem ridiculi absconditam. huiusmodi autem dicta rara sunt.

- Est unum præterea genus ea complectens, quæ præter expectationem
 afferuntur. in quo illud ponitur exemplum Appii maioris, qui
 in Senātu cū premeretur Lucullus ab iis, qui à pecore eius depa-
 „ sci agros publicos dicerent: erratis (inquit): non est pecus illud Lu-
 „ culli. ego liberum puto esse: quā lubet pascitur. nam primò uisus
 est ille defendere Lucullum, postea præter expectationem addidit,
 liberum puto esse: quā lubet pascitur. Turpitudine in hoc ridiculo est
 Appii turpitudine ficta ignorationis ex deprauata ratiocinatione. fin-
 git enim Appius se credere quicquid pascitur. quā lubet, siue iure,
 siue iniuria id fiat, liberum esse: atque ita Lucullum carpit de ui, atq;
 iniustitia. Admiratio uerò est penes modum exprimendæ, atque ta-
 xandæ auaritiæ Luculli: quoniam cum sermone taxat, cuius finis ex
 principio non expectabatur. rarus autem est huiusmodi modus:
 quare admirationem habet. Fiunt & ex falsa stultitiæ reprehensione
 ridicula. cuius exemplum est illud Siculi cuiusdam, cui cū Prætor
 Scipio patronum causæ hospitem suum hominem alioqui nobile,
 „ sed admodum stultum dare uellet: quæso (inquit) Prætor aduersario
 „ meo da istum patronum: deinde mihi neminem dederis. In quo ri-
 diculo est turpitudine non propriis uerbis expressa, sed penè depicta
 ingenii

ingenii est Prætoris, qui Siculo malum patronum dare uellet, quæ putabat bonum. Sed hic illud mirum uideri posset, cur de stultitiæ falsa tantum reprehensione meminerit Cicero, cum falsæ reprehensiones temeritatis, arrogantia, ignauia, & aliorum omnium uiciorum (nisi ea modum exceßerint) risum moueant. quid enim aliud est illud: non amo nimis diligentes: quod sub eo capite ridiculi, cum honesto uerbo uitiosa res appellatur, à Cicerone ponitur, quàm falsa ignauia, atque timiditatis derisio? Item in illo: multos possum tuos Aiaces Oileos nominare: impudicitia falsè redarguitur. & ita de aliis multis. Sunt et ridicula in iis, quæ coniectura longe aliter explanantur, atque sunt. Huius generis exemplum illud est apud Ciceronem C. Caninii equitis Romani: qui cum uideret M. Æmilium Scaurum accusare P. Rutilium Rufum ambitus, & tabulas in iudicium deferri, quibus ea continerentur, quæ possent P. Rutilio obesse, si eius fide acta fuissent, & Scaurum contendere hoc probare: quoniam in eius tabulis ostenderet literas. A. F. P. R. idq; diceret esse: actum fide P. Rutilii. Rutilius autem ante tactum, post relatum. C. Caninius eques Romanus cum Rufo adesset, exclamat neutrum illis literis declarari. Quid ergo inquit Scaurus. Æmilius fecit: plectitur Rutilius. Hoc ridiculum sub turpitudine animi ficta continetur. C. enim Caninius aliter, atque literæ illæ significarent, illas interpretatus est, ut de iustitia taxaret. Admiratio autem est ex arguta literarum illarum interpretatione. Ridicula uerò, quæ Cicero discrepantia uocat, sub absurdis continentur: utraque autem risum cient ob turpitudinem Crassæ ignorance, aut ueræ, aut fictæ. Saepè etiam facete cōcedes aduersario id ipsum, quod ille tibi detrahit: ut C. Lælius: cum ei quidam malo genere natus, dicebat indignum esse suis maioribus: ut hercule (inquit) tu tuis dignus. In hoc ridiculo turpitudine est manifesta: quoniam ridemus ob turpitudinem, quam respondens obiicit. Admiratio uerò est: quoniam responso, quam turpitudinem sibi obiectam refellit, ex aduersarii dicto occasionem habet. In hoc ridiculi genere dubitare quis merito posset. cum ex sententia Ciceronis probata ridicula falsa debeant esse, atque ingeniosa, quomodo hoc Lælii dictum, quod à Cicerone probatur, huiusmodi sit: cum non magis aduersariū retior deat Lælius, quàm ab eo mordeatur. hoc enim pacto non uidetur falsum, neque acutum. Ad hoc dicere possumus eiusmodi C. Lælii tacitam confessionem, quod scilicet suis esset indignus maioribus, fictam ac simulatam esse, ad ueram aduersario generis turpitudinem obiciendam: atq; ita C. Lælium plus aduersariū offendere, quàm

quàm ipse ab eo offensus huisset. quia præter id, quò d parem aduersario retulit contumeliam, dū fide, & quasi ironice crimē ab aduersario sibi obiectū fatetur, id etiam tacite refellit. Huc accedit, quòd cum C. Lælii responsio ex aduersarii dicto desumpta sit, & in eundem penè retorta, hinc admirationem habet, atque respondentis acumen arguit. Ridicula autem sententiòse dicta ratione modi turpitudinem exprimentis, risum prouocant, & sub genere turpitudinis pictæ, hoc est non uerbis propriis nuncupata continentur. Exemplum est illud M. Cincii. nam eo die, quo M. Cincius legem de donis, ac muneribus tulit: per quam causarum patroni dona ac munera ob agendam causam accipere prohiberentur; C. Cento, qui id ægrè ferebat: quoniam plurimum ex eo lucrabatur, prodit: & facis
 „ contumeliòse, quid fers (inquit) Cinciole? ac ille: ut emas Cai, si uti uelis. Hac sententia Cai turpitude, uoracitas scilicet depingitur. Sal
 „ se etiam ridetur, cum quæ fieri non possunt optamus: quale illud
 „ M. Lepidii: qui cum, cæteris in campo exercentibus, in herba ipse
 „ recubuisse: uellem hoc esset (inquit) laborare. Ridiculum hoc ex ea
 „ turpitudine promitur, quæ ignauia dicitur. hæc uerò potest esse uera, uel ficta: nam illa quidem uerba ignauiam præ se ferunt. an uerò
 „ ex animi sententia locutus sit, uel ioci gratia, nō satis apparet. multa enim sic dicuntur ioci gratia, quæ dicenti uitio uerti possunt. quale forte fuit illud cuius mei de gemina tuba Venetiis uisa: de quo ridiculo uir nobilis & doctus Balthasar Castulionius meminit. Erit igitur prudentis uiri, cūni aliquid sibi huiusmodi dicendum occurrit, uerbū aliquod subnectere, quo ioci gratia, & non ex animi sententia id dictum fuisse induetur. Submōrosa quoque delectant, cum præfer
 „ tim non à moroso dicuntur: tum enim non sal, sed natura ridetur.
 „ ut illud: Quid ploras pater? mirum nō cantem, condemnatus sum. Stomachatur pater, tamen risum parit: quoniam quærentis arguitur imprudentia: qui quòd in conspicuo est, ac si ignotum esset, quærit. iccirco ad turpitudinem crassæ ignorationis reducet, Huius generi (ut inquit Cicero) quasi contrarium est ridiculi genus patientis, ac lenti: ut Catonis, qui cum percussus esset ab eo, qui arcam ferebat: atque illi postea diceret, caue: non stomachatus est, sed patienter ferens rogauit, nunquid aliud ferret præter arcam, quo rursus perenti posset. Qua ratione Cicero genus hoc ridiculi uocet patientis, ac lenti, non satis uideo: quoniam non ridemus de Catonis patientia, sed de ficta eius ignoracione: an scilicet ille, qui ferebat arcam, aliud ferret, qua irrideret ferentis arcam ineptiam, qui tunc admonuit Catonem, ut caueret, cum opus non esset;
 „ sicut;

sicuti de hoc exemplo superius copiosius disseruimus. Plura forte quàm par erat ex Cicerone attulimus exempla, quibus semper in ridiculis turpitudinem admirationi annexam esse monstrauimus. omnia percurrissem, nisi nimia prolixitate lectores tædio afficere ueritus essem. plura tamē atque ea præcipua, ex quibus alia quoque, si rectè intelligantur, quomodo turpitudinem cum admiratione habeant, facile patebit. Sciendum autem est, si plures in uno ridiculo turpitudines clauduntur, huiusmodi ridiculum maiorem excitare risum. quale illud est Philoxenis: qui cum à Dionysio tyranno in lapidicinas missus esset (latomias Græci dicunt) quod illius poemata contempnisset, quæ probari uoluerat, paulò post reuocatus fuit, ut tyranni uersus alios audiret. sed cum aliquot audisset, illico surrexit abi-
 ” turus. atque interrogante Dionysio, quò nam abiret: ad latomias
 ” (inquit) redeo. ex quo Philoxenis dicto & impatiētia ipsius, turpitu-
 do & ineptia atque ignorantia Dionysii in pangendis carminibus, quæ tamen pulchra putabat, simul apparuit: quare maximus effectus est risus. Pulchra igitur erunt ridicula, quæ ex pluribus turpitudi-
 nibus mixta fuerint. quæ longè etiam magis uenusta erunt, si in con-
 trarium eius, quod expectatur, afferuntur: quoniam similes sunt pe-
 ripetij, quæ in fabulis miram afferunt uoluptatem. quòd si acces-
 serit etiam metaphora, aptè excogitata ad ridiculi turpitudinem
 exprimentam, sitque dictum à persona seuera, seruatis loci, tempo-
 ris, & personarum conditionibus, nihil mea sententia pulchri tali
 ridiculo ex huiusmodi partibus confecto accedere poterit. neque
 me præterit, actionem etiam adhibendam esse talem, qualis ridiculi
 natura exposcit. Dubitare autem quispiam non immeritò posset,
 an excepta ridiculi uis, uel potius hominum natura eueniat, ut in fa-
 cetiis magis uel minus rideamus. Nam si ex hominum natura hoc
 contingat, nulla uidebitur esse uis in ridiculis. si uero ex ipsius ridi-
 culi uis hoc fiat, uidetur esse necesse, ut eodem audito, aut uiso ridi-
 culo, omnes æque rideant. sed neutrum horum dicendum. Hanc
 difficultatem tolli posse existimamus, si ad mouendum risum maxi-
 mam in ridiculo uim dixerimus esse, eo quòd ridendi causam affe-
 rat. quòd tamen omnes non æquè rideant, eodem audito ridiculo,
 id euenit non ipsius ridiculi ratione, cuius uis eadem est apud om-
 nes: sed ipsius hominum naturæ: quoniam non omnes eodem mo-
 do sunt constituti, ac à natura facti. sicuti quòd ignis æque glaciem
 a hominē non calefaciat, id minime ex ignis uis prouenit, quæ sem-
 per eadem est: sed ab eorum potius natura, quæ igni admouetur;
 quorum alterum altero ad excipiendam caliditatem aptius est. Ex
 hominum

hominum autem genere, qui multa sanguinis copia referti sunt, his cor facile dilatatur, ac ideo in risum prorumpunt. contra uero exanguis subrilis est, & propterea longè minus ad risum proni. qui uero inter hos medii sunt, medio quoque modo ad risum apti sunt. Vnde qui uino utuntur nieri, quoniam in illis magna spirituum copia redundat, in risum proni sunt. Quare nil mirum, si non æquè omnes ridet, sicuti neque ob eandem causam omnes æquè timet.

Vsus autem nostræ descriptionis erit huiusmodi. si quis exercere se uoluerit, ut ridicula componat, primo cogitabit, an ex corporis aut animi, aut rerum extrinsecarum turpitudine ea ducere uelit. deinde, an ueram, an fictam, an casu turpitudinem exprimere uelit. postremo, unde nouitatem turpitudine sit habitura: an in re, an in modo turpitudinis exprimenda. hæc enim tantum summa capita sunt, à quibus tota ridiculorum pendet materies: ut per ea, quæ antea dicta sunt, satis aperte patere potest. Vsus autem facetiarum qualis sit ex libro Ethicorum quarto haberi potest cap. de Facetudine, cuius hæc sunt uerba. Cum autem in uita requies etiam quædam sit, in qua homines ioco utantur: uidetur etiam hic esse congressio quadam modo derata, & dicendi ea quæ oportet, & audiendi. differentia quoque in eo erit, ut inter tales quosdam dicamus, & tales audiamus. Circa quæ excessum etiam esse medii, & defectum perspicuum est. In quæ Aristotelis uerba Eustratius hæc scribit. Cum probus uir in assidua rerum tractatione occupatam mentem habeat, requie aliqua ac recreatione interdum indiget: ne diuturna defatigatione oppressum ingenii sui obtundatur acumen, more arcuum, qui si semper intenti relinquuntur, durum illud suum robur amittunt, laxique & inutiles euadunt: iccirco iocosa: quædam mediocritas existit, quæ animos ingenua urbanitate aliquantulum relaxaret: atque ita alacriores postea ad serias res obeundas remitteret: quæ *ἡμετέριον*, hoc est, apta uersatio, uerbum ex uerbo exprimendo, appellatur. Non ab re quoque erit, ut sciamus à quibus ridiculis nos abstinere debeamus, ea, quæ loco eodem superius citato ab Aristotele scribuntur, recensere: quæ hunc in modum se habent. Quædam sunt, quæ & ioco dicere, & audire talē hominem decet: & ingenui hominis iocus à seruis, & ite eruditi ab ineruditi ioco distat. Id quod ex Comædiis ueteribus & nouis licet unicuique perspicere. illis enim uerborum obscœnitas, his obscœnitatis suspicio tantum risum faciebat. Hæc autem in honestate non parum habet differentiam. Ex quibus Aristotelis dictis colligere debemus, in Comædiis obscœna uerba explodenda prorsus esse: & ideo in iis, non ex illis risu captandū esse, sed ex illorū tantū suspensione.

CUM autem ea explicuerimus, quæ ad ridicula spectant, tempus
 iam esse uidetur, ut ad ea nostra se conuertat oratio, quæ de
 risu quæri solere Cicero in principio suæ tractationis de ridiculis
 „ testatur: cuius hæc sunt uerba. De risu quinque sunt, quæ quæran-
 „ tur: unum, quid sit: alterū, unde sit: tertium, sit ne oratoris mouere
 „ risum: quartum, quatenus: quintum, quæ sint genera ridiculi. Atq;
 „ illud primum, quid sit ipse risus: quo pacto concitetur: ubi sit: quo-
 „ modo existat: atque ita repente erumpat, ut eum cupientes tenere
 „ nequeamus: & quomodo simul latera, os, uenas, uultum, oculos oc-
 „ cupet: uiderit Democritus. neque enim ad hunc sermonē hoc per-
 „ tinet: & si pertineret: nescire me tamen id non puderet: quod ne ipsi
 „ quidem illi scirent, qui pollicerentur. Hæc Cicero. Nos uero ueligi-
 „ bus Aristotelis insistentes, quædam breuiter afferre tentabimus: ut
 „ saltem eius perficiendi, quod à nobis fuerit inchoatum, ansam aliis
 „ præbeamus. Risum itaque, quod erat ex enumeratis à Cicerone pri-
 „ mum quæsitum, Aristotelis secundo Posteriorum libro præcepta
 „ sequentes, ita definire possumus: nimirum eum esse admirationem
 „ in homine rerum turpium citra dolorem à ratiocinio ad animum
 „ relaxandam. Hanc esse rectā huius hominis proprietatis definitio-
 „ nem sic commonstrare possumus. tria enim sunt definitionum ge-
 „ nera, ut primo, & secundo Posteriorum libro ab Aristotele doce-
 „ mur: alia quidem demonstrationis conclusio, alia principium, alia
 „ uero tota demonstratio solo situ differens. Hanc autem per nos
 „ allatam risus definitionem in demonstrationem facillè conuerti
 „ posse, magni commentatoris Auerois testimonio in re simili di-
 „ gnoscitur: qui libro secundo Posteriorum commento, ut uocat
 „ „ XLII. hunc in modum scribit. construatur sic syllogismus. In
 „ „ nubibus est ignis, qui extinguitur: & in quo est ignis, qui extingui-
 „ „ tur, est sonus: sicque hinc cōcluditur, quod in nubibus sit sonus ob
 „ „ ignem, qui in eis extinguitur. hæc autem est perfecta tonitruui defi-
 „ „ nitio: uidelicet, Tonitruum est sonus in nubibus ob extinctum
 „ „ ignem. Nec in hoc quicquam refert, quòd tonitruum proprietas
 „ „ sit, quam successiuam nuncupât, risibilitas uerò permanens: quoniā
 „ „ ex utrisque habetur & quid sit, & propter quid sit. Verum ut facili-
 „ „ tati, quantum fieri potest, inseruiamus, superius allatam risus defini-
 „ „ tionem magis explicantes, dicimus risum esse, motum animi ratio-
 „ „ nalis præter electionem: caloris effusionem, cordisque dilationē,
 „ „ ultra id, quòd natura sua fertur, insequentem: cuius motum sequitur
 „ „ diaphrag-

ab eo remota, remouetur & risus, ac dilatio. Ad cordis uero motum, septi transuersi, ac musculorum, qui ad oris latera sunt, sequitur contractio illa faciei, quam risum appellamus. quanquam autem etiam in fletu faciei muscoli contrahantur, non eodem tamen modo, hoc est ad latera contrahuntur. Quòd autē in risu cor dilaretur, & calor effundatur, argumento esse potest, uiriū resolutio. qui enim uehementer ridet, corpus penè regere nequeunt. quod non alia ratione contingit, quàm ob spirituum resolutionem, ex dilatatione cordis uehementi, atque caloris effusione. quo fit, ut, si diu perseueret risus, ob nimiam resolutionem dolorem afferat. Oportet autem animo concipere, cor in risu perinde moueri, ac ferrum ad lapidem herculēum mouetur. sicut enim ipsum quā graue est, ex sua natura deorsum tātū fertur, ac repit; quā uero specie lapidis herculi affectū, in qua parte ille est, eo & ipsum motu ciatur: ita quoq; & cornatura sua per dialtolem ac systolem motu ciatur; quatenus uerò specie noua turpis rei citra dolorem affectū est, ultra naturā dilatatur, & motū aliū habet à naturali. quod idem & in læticia dicere oportet: quoniam læticia est ueluti quidam risus, etsi distat ab eo. nam alio modo cor in læticia, quàm cum ridemus dilatatur: siquidem & eorum causæ diuersæ sunt. uera enim læticia ab honestis prouenit rebus: risum autem à turpibus contingere, superius dictum est. Quòd autem ad cordis motum in risu, diaphragmatis, atque oris musculorum sequatur contractio, declaratur. nam cum septū transuersum, ac muscoli sint uolūtarii motus instrumēta; & ipsa etiā in risu, quibus ipse fit, inuitis nobis moueantur: necessariū est eos ita moueri, quoniam aliorum motū sequitur, qui nostræ uoluntatis imperio non parent. Aut dicendum est, id in risu contingere, quod etiam contingit, cum uentris muscoli, nobis inuitis uehementius irritati sese contrahunt, nam species illa in diaphragmate, ac faciei musculis existens, in uoluptate proportionē respondet irritationi, quæ est in musculis uentris in tristitia. Risum autem à ratiocinatione fieri satis in aperto est: quoniam à cognitione rei turpis citra dolorem eum prouenire Aristotelis testimonio in libro de Poetica ostensum est: Eum quoque animi causâ existere, ex Aristotelis auctoritate in quarto Ethicorum, necnon Eustratii, de quibus superius est dictum, aperte satis habetur. Sed cum iam particulas omnes in risus definitione positas explicauerimus, reliquum est ut ad aliā problemata accedamus. Quorū secundū, auctore Cicero-
ne erat, quo pacto risus concitetur: hoc est, quæ sit eius effectrix causa. Ad quod dicimus, specie quadam uoluptatis ipsum fieri: turpia
E c enim

enim citra dolorem admirationē habentia uoluptate nos afficiunt: uoluptas autem dilatationis cordis, sicuti tristitia cōstrictionis causa est: uoluptas igitur speciei rerum turpium interuentu citra dolo- rem admirationem habentium in corde existentem, ut in organo; in animo uerò, ut in subiecto, est risus effectrix causa. Ex antedictis au- tem patet & tertium quæsitum, ubi sit risus. nam primo est in anima, auctore Aristotele in tertio de Partibus animalium. sed si de organo risus loquamur, id tale cor est: quoniam etiam cognitionis primum est organum. omnes enim in risu cor commoueri sentiunt: cuius rei fidem ex nobis ipsis abundè capere possumus. Quartū erat quæsi- tū, quomodo existat, atque ita repente erūpat, ut eum cupientes te- nere nequeamus. Ad quod dicimus, quòd quotiescunq; rei cientes risum species in corde existens ualidior sit uirtute musculorum con- centrice, nobis etiam nolentibus, sit risus: hoc est risum, qui apparet in facie, cælare nequimus. septimo enim Ethicorū libro docemur, (quòd communi etiam hominum sensu cōprobatur) eos qui risum cohibere nituntur, in profundum cachinnum erumpere. quoniam in illo conatu, cūm risum retinere uolunt, spiritus resoluuntur: per- seuerante autem specie, unde prouenit risus in robore suo, & ener- uata uictaque thoracis & faciei musculorum, quibus contendunt cælare risum, concentrice ui, merito sit ut in profundum cachinnum erumpant: quoniam scilicet species illa, unde prouenit risus, ui- citrix penitus ac domina remansit. Ex quo itidem postremum quæsitum patet, quomodo latera simul, os, uenas, uultum, ocu- los occupet. nam cūm omnia ista, dum risum continere uolumus, simul concurrunt, simul quoque uincuntur. His hoc modo de- claratis, dubitari merito posset: si risus est lætitiæ signum, ut faten- tur omnes (risus enim simulatus, sicuti nec homo pictus uerè id est, quod dicitur) cur homines in uehementi risu sæpe lacrymas effun- dunt, cūm in mœrore, qui risui contrarius est, illud itidem sæpe contingat? Huic dubitationi particula prima suorum Problema- tum, problem. xxxix. Alexander in hunc modum respondet.

” Qui dolent spissitudine meatuum, qui positi oculis sunt, humorem,
 ” quem oculi cōtinent, exprimūt. dolor enim meatus refrigerat, atq;
 ” adstringit. At qui lætantur & gestiunt, humorem ex lāsitate mea-
 ” tum effundunt. oculi tamen, quicunque ardioribus constant mea-
 ” tibus, lacrymā neutra de causa mittere cōsuevere. Hæc Alexander.

Nos uerò fortè dicere possumus, lacrymas semper ex cerebri cōpres- sione prouenire. siquidem compressio duobus sanè modis ei con- tingere potest: aut cūm cerebrum ex dilatatione, quæ eidem in
 gaudio

gaudio contingit, cranei parietibus occurrit; qui cum duri sint cedere nequeunt, atque ita ipsum comprimunt: quoniam cerebrum impediunt, cum nititur dilatari, ne dilatetur ulterius; hac autem compressione facta, cum ipsum humidum sit, lacrymæ profluunt, hoc est cerebri humiditas ex oculis erumpit: aut cum calore, quem sequitur cerebri compressio, eiusdem exprimitur humiditas, unde proveniunt lacrymæ. cuius rei signum, quæ maximis frigoribus inuitis nobis lacrymæ fiunt: frigidum autem condensare magis in aperto est, quàm ut nostra egeat probatione.

Nec ab re quoque fuerit perscrutari, cur in uehementi risu fiat corporis concussio: quæ tremori capitis mihi persimilis esse uidetur: qui ob duo principia motuum diuersa, animam inquam, & grauitatem, quæ contrarios motus capiti inducere tentant, contingit: unde fit mutua pugna; in qua modo unum, modo alterum uincit, hinc fit ille tremor, id est, motus partim ab anima, partim à grauitate factus. Haud dissimili ratione dicere possumus in risu concussionem contingere: quoniam & ipsa à duobus principijs mouentibus pendet, à specie, inquam, rei turpis, & à natura cordis. ratione enim speciei ipsius ridiculi, cor ultra naturam expanditur: ad cuius motum sequitur septi transuersi motus uehemens, quo tota hominis superior pars motu cietur. & quoniam à specie ridiculi plus cor dilatatur, quàm ferat eius natura, ideoque insurgit natura cordis, qua constringitur, & ad id, quod naturale est, deducitur: unde fit compositus quidam motus ex dilatatione & constrictione. concussio autem, quæ in risu cernitur, nihil aliud esse uidetur, quàm compositus quidam motus ex dilatatione & constrictione. Et hæc de ridiculis dicta sufficiant.

FINIS.

MECVM ipse cogitans, quid in arte Poetica Horatii contineretur, cum partim leges rectè Poësim conficiendi docere, partim de Poësi ipsa tractare, partim criminari, ac perinde ut satyricū mor dere, irridereq; Pisonibus etiā consulere animaduerti: quorum tamē omniū pars illa, quæ est de legibus Poësis, à qua libri huius inscriptio desumpta est, nec nō & ea, quæ de Poësi est, omniū potissimæ, ac primæ sūt. cætera enim digressiones iure optimo uocari posse arbitramur. Quoniam uerò partes illæ dux libelli huius, quas præcipuas esse diximus, totæ ferè ad Poeticæ Aristotelis imitationē conscriptæ sunt: non inuile futurum existimaui, si postquam ea, quæ ad Aristotelis Poeticā attinebant, explicauimus; cuius ratione omnis mihi fuerat susceptus labor; quæ hic ab Horatio habentur, in Aristotele, uelut in fonte demonstrarē, à quo uelut riuulum, librū hunc deduxit. Nam ut omit tam, satius semper esse fontes potius, quàm riuulos sectari: illud certe negari non potest, nullum esse, nec fidelius, nec euidentius cōmentarium, quàm uirorum illustrium eadem de re differentiū loca sibi inuicē respondentia unā conferre: quod ex consequentibus sensu magistro cōprobabitur. Erit igitur huius nostri scripti institutum, occultam atq; artificiosam hanc Horatii imitationem patefacere. Quod uero ad uerborū expositionē attinet, uiris aliis probis, & doctis eā relinquemus: satis esse uiro philosopho existimantes, si quæ huic nostro cum Aristotele communia sunt, explicentur: unde & sensus multi ab aliis interpretibus diuersi apparebunt. Ad propositum igitur negotium noster iam sermo conuertatur.

Humano capiti ceruicem pictor equinam
 Iungere si uelit, & uarias inducere plumas,
 Undique collatis membris, ut turpiter atrum
 Desinat in piscem mulier formosa superne:
 Spectatum admisi risum teneatis amici?
 Credite Pisones isti tabula fore librum
 Persimilem: cuius, uelut ægri somnia, uanae

Fingentur

*Finguntur species: ut nec pes, nec caput uni
 Reddatur formæ. Peñtoribus, atque poetis
 Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas:
 Scimus, & hanc ueniam petimusq; damusq; uicissim:
 Sed non ut placidis cœcant inmitia: non ut
 Serpentes aubus geminentur, tigrisbus agni.*

Aristoteles in libro Poetices particula, secundum nostram illius libelli diuisionem, x c. Homeri Poem in duas distribuit partes, in fabulam scilicet, & episodica, hoc est digressiones: cuius uerba hæc sunt, ubi de Homeri poemate loquitur. Per multos annos nos peregrè quidam cum iret, & à Neptune obseruatus, & à cunctis relictus, ita rebus ipsius domesticis constitutis, ut fortunæ omnes à procis absumerentur: filioq; insidiæ iam instarent, iactatus pelago domum peruenit: cumq; aliquos agnouisset, illos aggressus, ipse quidem sospes euasit, inimicos autem perdidit. Hoc itaque proprium eius poematis est. nam cætera ad episodica pertinent. Hæc Aristoteles. & quanquam satis perspicuum est, eum cum ait, hoc itaq; proprium eius poematis, fabulam intelligere: id tamen clarius fieri posse credimus, si aliud Aristotelis locum adiunxerimus, in quo quid per fabulam intelligi uelit, appareat. In xxxviii igitur eiusdem libri particula inquit. Actionis imitatio fabula est. Fabulam uero rerum ipsam compositionem appello. Quod uero ipsa rerum constitutio maximum quid sit inter partes, quas nominat quales, eiusdem testimonio facile persuaderi potest. ait enim in particula. xi. Horum uero maximum est, rerum constitutio. non immerito igitur Philosophus, cum Odysseæ fabulam recitasset, dixit: hoc proprium eius poematis est. nam cætera ad episodica pertinent: siquidem fabula, hoc est, rerum constitutio ipsius Poësis anima est, ut docuit Philosophus particula. x l i i i. cum de Tragœdia sermonem haberet, dicens: Est igitur principium, ac uelut anima Tragœdiæ, fabula. quod enim ab eo de Tragœdia dicitur, de omni poematis genere, de quibus Aristoteles agit, intelligendum est. Idem quoque illum scripsisse inuenimus in particula. xi. ubi habet. Actiones, & fabula, Tragœdiæ finis esse dicuntur. omnium autem maximum finis est. & in l v. Ex his igitur inquit patet poemam fabularum magis, quam carminum esse poemam. Quare cum ex omnibus his locis plane colligi possit, Aristotelem ipsum Homeri Poem in duas diuisisse partes, fabulam inquam, & episodica; & fabulam esse ueluti Poëscos animam, hoc est, quiddam omnium maximæ rationi conceptancum esse mihi uidetur, Horatium præcepta,
 Ec iū quibus

quibus recte fabula cōfici posset, in operis huius initio tradidisse, ut quod in Poësi primum & potissimum est, in ipso statim libri limite tractare uideretur: cū præsertim nullus in tota Horatii arte Poetica locus sit, hoc excepto, qui de fabula, id est rerum constitutione ex instituto pertractet: ut ex sequentibus facillè apparebit. nam ioci, & mores, de quibus infra, sunt de fabulæ annexis. Ne igitur Horatius noster incitiæ, negligentia'ue nomine accusari possit, quod cū de Poeticæ Legibus scriberet, nullum prorsus ea de re ex instituto uerbu fecerit, quæ in Poësi est potissima: hoc est nihil de fabulæ constitutione locutus sit: eum hic de fabula uerba facere dicimus. Quare cū Horatius in prima huius libri parte fabulæ leges edoceat, & Aristoteles quoque eiusdem præcepta tradiderit, an similia sint utriusque præcepta perpendamus. Aristoteles igitur, ut ab eo primum exordiamur. L1. & L11. particula ita scribit. Decet igitur, quemadmodum una unius imitatio est in aliis
 " imitatricibus artibus: ita & fabulam: uidelicet, quæ actionis imita-
 " tio sit, unius eiusdemque integræ esse: sicque rerum inter se partes
 " coherere, ut ne ulla quidem uel transferri uel subtrahi queat, quin
 " totum illud uarietur, planeque immutetur. Quod enim uel additum,
 " uel subtractum totum non immutare uidetur, nulla quoque eius
 " erit pars. Sanè constat ex supradictis, non poetæ esse, facta ipsa
 " propria narrare: sed quemadmodum uel geri quiverint, uel uerisimile,
 " uel omnino necessarium fuerit. Ex quibus facillè colligitur
 sententiam Aristotelis esse fabulæ partes, aut uerisimiliter, aut necessariò seipsas consequi debere. quod plerisque in locis in Poeticæ libro repetit Aristoteles: ut intelligatur hoc non esse præter suam sententiam, aut casu aliquo dictum. Horatius autem animalis exemplo, ex partibus, quæ inter se coherere non possunt, constantis, Poësim damnat ex fabula constitutam, cuius partes simul iungi non possunt, dicens tale poema risum excitare. Quid enim aliud est, Poësim illi tabellæ similem, in qua animal depictum sit, cuius pes, & caput non uni reddatur formæ, uituperare: item præcipere, ne immitia cum mitibus coeant, quàm Poësim damnare, cuius fabula ex partibus constet, quæ nec necessariò, nec uerisimiliter inter se cohercant: nam per tigrum cum agnis coniunctionem, ea, quæ ut inter se coniungantur fieri non potest, intelligit. Eius igitur oppositum, quod ab Aristotele probatum fuerat, tum ne penitus cum eo idem dicere uideatur, tum quoniam erat satyricus, refellit Horatius: atque ita diuersis modis de fabula idem uterque sentit. Hic tamen noster suum illud addit, quò facile queat
 cuitari,

cuitari, quod quispiam obiicere posset: pictores scilicet, atque poetas posse quodcunque uoluerint, ut lubet, effingere. nam inquit, eis licentia hac abuti non licere, ne illud sibi uitio uertatur, quod ea, quæ simul esse nequeunt, coniungere studuerint.

*Inceptis granbus plerumque, & magna professis
Purpureus, late qui splendeat, unus, & alter
Assuitur pannus: cum lucens, & ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluuius describitur arcus.
Sed nunc non erat his locus: & fortasse cupressum
Scis simulare. quid hoc, si fractis enatat expes
Nauibus; ære dato, qui pingitur? amphora cœpit
Institui; currente rota, cur urceus exit?
Denique sit quod uis, simplex duntaxat, & unum.*

Egit, ut diximus, Horatius de fabula: nunc uero de epifodiis, hoc est egressionibus, uerba facit: eos damnans, qui illis prauè utuntur. li enim. cum de grauibus, magnisque rebus scribere sint aggressi, ut legentium animos aliqua uarietate recreare possint, pulchras quidem, & quæ magnopere delectent, digressiones afferunt: exempli causa, lucorum, amniumque, & huiusmodi descriptiones. sed cum propositæ rei non satis conueniunt, parum prudenter id faciunt. nō enim, quia tantum pulchræ sint, sed quia cōueniant rei, qua de agitur, & aptæ sint, interpositæ digressiones potissimū laudantur. quod præclare admodum hic significauit Horatius, cum dixit:

„ Purpureus, late qui splendeat, unus, & alter
„ Assuitur pannus:

denotans scilicet, fore aliquando, ut epifodia, de quibus hic intelligit, pulcherrima sint; uelut si unus, & alter pannus purpureus simul iungantur late splendentes: quia tamen res est absque ratione collocata non probatur. quod uerba illa Horatii declarant dicentis:

„ Sed nunc non erat his locus.

Quod uero quibuscunque omnia, etiam si pulcherrima sint non conueniant, exemplo declarat Horatius. Nam si quis fuerit pictor, qui cupressum optime sciat effingere, pictumque referre, & pecuniam ab aliquo acceperit, ut pēnicillo periculum, quod in mari perpressus esset, exprimeret: si cupressum in huiusmodi naufragii tabella pinxerit: id, quoniā extra rationē factum esse uidebitur, ab omnibus irridebitur. idem quoque contingit, si, ut in alio dicit exemplo Horatius, quod pro amphora inceptum fuerat, in urceum definat.

desinat. Docet igitur per hæc Horatius, non licere Poësim extrarem propositam deducere. Et cum de fabula, & epifodis locutus esset, subiungit:

- ” Denique sit quoduis, simplex duntaxat, & unum.
 ex quo monet ita debere fabulam & epifodia disponi, ut omnia simul consentiant. Hæc Horatius: quæ ab Aristotele accepta fuisse aperte cognoscet, qui eius poeticam. LVI. particula legerit. ita
 ” enim scriptum inueniet. Cæterum simplicium fabularum, actio-
 ” num uel epifodica quidem deterimæ. Epifodicam appello, in qua
 ” non uerisimiliter, neque necessariò mutua epifodia nectuntur. sunt
 ” autem hæc tum ab ineptis uatibus suo uitio, tum à probatis quoque
 ” histronum gratia. In. x. cv. quoque particula habet. Chori sum-
 ” mam penes unum duntaxat ex histronibus esse oportet, totiusque
 ” partem esse: uti autem concertationibus, non sicut apud Euripi-
 ” dē, sed sicut apud Sophoclem. reliquis uero cōcessa potius ea sint,
 ” quæ ad suscepiam pertinent fabulam, quàm quæ ad aliam Trage-
 ” diam. qui sanè locus quo pacto ad propositum spectet, ex iis, quæ in
 ” eius particula explanatione diximus, facile colligi potest. Quòd
 ” igitur & Aristoteles ipse uouerit digressiones, quod hic ab Hora-
 ” tio dictum fuit, ipsi fabulæ conuenire, atque optimè congruere, sa-
 ” tis (ut opinor) ex dictis patet. Quòd uero illud etiam, quod ab
 ” Horatio de unitate dictum fuit, Aristotelis sit, ex sequentibus pla-
 ” num fiet: nam in. L. & L. particula ita scribit. Vna nanque est
 ” fabula: non autem, ut nonnulli putant, si circa unum aliquem sit. Mul-
 ” ta enim, minimeque determinata genere accidunt: ex quibus sanè
 ” quædam nullum constituunt unum, simili ratione unius multæ
 ” actiones sunt: ex quibus una nunquam actio fiet. Quapropter om-
 ” nes hi peccasse uidentur poetæ, quicumque uel Heracleida, uel The-
 ” seida, cæteraque id genus poemata confinxerit: ut qui, unus cum sit
 ” Hercules, unam quoque debere ipsius esse fabulam existimauerint.
 ” Homerum uero, qui ut in aliis etiam excellit, ita in hoc quoque,
 ” siue id artis, siue naturæ fuerit, oculatissimum fuisse apparet: quan-
 ” doquidem Odyssæam cōfingens, non sanè cuncta, quæ Vlyxi acci-
 ” derunt, in eam compegit: uerbi gratia: saucium fuisse in Parnaso,
 ” & in ducum collectione simulasse insaniam: quorum cum alte-
 ” rum euenerit, minimè necessarium fuit, uel uerisimile euenisse al-
 ” terum. quippe qui unam duntaxat actionem, qualem dicimus,
 ” Odyssæam uidelicet, itemque Iliadem constituit. Decet igitur,
 ” quemadmodum una unius imitatio est in aliis imitatricibus ar-
 ” tibus: ita & fabulam, uidelicet, quæ actionis imitatio sit, unius
 eiusdemque

- „ ejusdemque integræ esse. Ex quo loco facillè percipitur illud acceptum esse, & breviter ab Horatio carmine illo conclusum fuisse:
 „ Denique sit quoduis, simplex duntaxat, & unum.

Maxima pars uatum pater, & iuuenes patre digni

Decipiunt specie recti, brevis esse laboro,

Obscurus fio. scelerantem leuia, nerui

Deficiunt, animiq; professus grandia, turgēt:

Serpi humi, tutus nimium, timidusq; procella.

Qui uariare cupit rem prodigialiter unam,

Delphinum filius appingit, fluctibus aprum.

In uitium ducit culpæ fuga, si caret arte.

- „ Ostendit Horatius errores, qui circa fabulam, atque epifodia contingunt: nunc eos, qui circa dictionem usu ueniunt, tangit; ut ab illis cauere possimus: omniumque eorum communem causam esse declarat, desiderium scilicet fugiendæ culpæ, carens arte. Nam cupientes, ne sua scripta neruis careant, dum arte destituti multum succi paucis uerbis perstringunt, in obscuritatis uitium incidunt. turpe enim est in dicendō eam affectare breuitatem, quæ difficultatem orationi pariat. Non desunt ex altera parte, qui dum hoc ipsum euitare student, in alium labantur errorem, non multo minorem: nam cum in eo laborent, ut planè perspicue loquantur, minima quæque persequuntur. quo fit, ut parum succi, & grauitatis in eorum scriptis inueniatur. Alii tumide nimis sua exordiantur scripta. plerique uerò, ut fastidium uitent, uaria, & (ut ita dixerim) prodigiosa conantur afferre. In hac uero parte pulchre Horatius Aristotelem est imitatus, qui in particula. c. xv. i., de dictione hunc in modum scribit. Dictionis autem uirtus, ut perspicua sit, non tamen humilis. nam ex his patet, Aristotelem probare plenum dicendi modum, & perspicuam scribendi rationem, dummodo humilis non fuerit. Horatius autem obscuritatem, atque humilitatem in docendo uituperat. quod sanè nihil aliud est, quàm earum rerum, quæ ab Aristotele laudantur, opposita Horatium uituperare. Id autem Horatius effecit, ne cum Aristotele idem penitus dixisse uideretur: sicque summa cum arte cælauit hæc, quæ ab Aristotele desumpsit. unde licet de iis meminerit, qui in dicendo turgent, & tumido scribendi genere, aut humili nimis utuntur, & de eorum uitio, qui ineptè uaria afferūt: nihil tamen de dictione penitus attulit, quantum ad ea pertinet, quæ in. c. xxxvi. particula ab Aristotele dicuntur. sic enim cæleri posse iudicauit, quæ sumpse-

rat ab Aristotele, si quædam adderet, & aliqua etiam interdum de industria prætermitteret.

*Æmylum circa ludum faber Inus & ungues
Exprimet, & molleis imitabitur ære capillos.
Infelix operis summa, quia ponere totum
Nesciet. hunc ego me si quid componere curem,
Non magis esse uelim, quam prauo uiuere naso.
Spectandum nigris oculis, nigroq; capillo.*

Eos hic Flaccus uituperat, qui partem duntaxat perficere, non autem totum queunt. Hoc autem, exemplo fabri statuarum ex ære confectarum nihil præter capillos, & ungues rectè exprimentis declarat. nam ut is ab omnibus deridebatur, ita sanè & poeta, qui partim rectè, partim prauè pangit. Hoc ex Aristotele desumptum non est: quoniam egressio quædā est, qua inuehitur in poetas, qui, quod præstare nequeunt, aggrediuntur.

*Sumite materiam uestris, qui scribitis, æquam
Viribus, & uersate diu, quid ferre recusent,
Quid ualeant humeri. cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deferet hunc, nec lucidus ordo.*

Consulit eis nunc Horatius, qui boni poetæ nomen sibi comparare student, ut in id potissimum incumbant, ut rem de qua tractare uolunt, exactè teneant, ac ne suis uiribus impar onus suscipiant. sic enim esse poterit, ut uerba, quibus rem exprimant, sibi non desint. nec perspicuus ordo desiderabitur: quoniam tunc facillè percipiet, quo poematis loco partes sint collocandæ. quod uerbis illis significauit, quæ statim subiunxit dicens:

” cui lecta potenter erit res,
” Nec facundia deferet hunc, nec lucidus ordo.

Hic autem Horatii locus correspondere uidetur. XLII. particula Poeticæ Aristotelis: ubi difficilius esse docet rem probè assequi,

” quàm uerbis ipsam exprimere. inquit enim: Eius præterea rei signū
” est, quòd qui conficere aggrediuntur, exactū illud non ante queunt
” diditione, atq; moribus attingere, quàm actiones constituerint.

*Ordinis hæc uirtus erit, & Venus, aut ego fallor,
Vt iam nunc dicat: iam nunc debentia dici
Pleraque differat, & præsens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.*

Diximus

Diximus etiam prius, Horatium arte quadam & ingenio, quo plurimum pollebat, dissimulasse se quicquam ab Aristotele sumpsisse, ut maiorem sibi laudem compararet, si quæ ab illo de Poetica dicuntur, à nullo accepta uiderentur: quo effectum est, ut in plurimis ordinem immutauerit: id quod ex hoc loco faciliè percipitur. nam cum Philosophus in de Poetica libro de Tragœdia prius, quàm de Epopeia disseruisset: Horatius contra de Epopeia prius, ea de causa, quam supra attulimus, sibi agendum proposuit, quod uerba illa indicant: promissi carminis auctor: id est, longi carminis auctor: quoniam ex Aristotelis sententia prolixum poema non nisi heroico carmine fieri potest. nam uerba eius particulæ . c x x x i. Poeticæ sunt. Quare longū contextum alio, præterquam heroico metro rite panget nemo. Agens igitur de Epopeia Horatius ordinem hunc seruandum monet. Ut iam nunc dicat: hoc est ut poeta aliquid narret, quod ad fabulam spectet. iam nunc debentia dici Pleraque differat. id est, quæ gratia fabulæ sequi deberent, differat, atque aliquid in eorum locum, quod congruat, substituat, per hoc enim, quod dicit: Pleraque differat: episodica multa innuit epico carmine inferenda. Et hoc est, quod Philosophus inquit in particula Poeticæ suæ. c x x v. Quamobrem; quemadmodum superius diximus, ob id etiam præ cæteris diuinus Horatius uideri iure debet, quod bellum quidem, alioqui principio, meridio, sineque constans, totum scribere minimè est aggressus: siquidē uel nimis magnum euasurum, atque adeo perceptu difficile existimauit: uel, si ad iustam magnitudinem perstrinxisset, inculcatum nimia uarietate futurum. Nunc uero eius recte unā duntaxat parte suscepta, pluribus in ea episodiis usus est: sicuti nauis catalogo, aliisque episodis, quibus Poësim ipsam locupletissimam reddit. Ex dictis igitur satis patet, Horatium non intellexisse, rerum ordinem esse peruertendum, sed differendum. Animaduerti illud etiam oportet, Horatium hic non loqui de heroici poematis initio; quoniam de hoc inferius aget: sed solum de episodiis multis in heroico poemate inferendis. Verba autem illa: Hoc amet, hoc spernat: si non referantur ad superius dicta (quod mihi tamen magis placet) Horatium dicemus, ut suum huic parti hoc addidisse, poetam heroici debere hoc amare, id est uirtutes commendare: hoc uero spernere, uicia nimirum ipsa, quæ sibi refellenda, ac uituperanda erunt.

In uerbis etiam tenuis, cautusq; serendis.

Dixeris egregie, notum si callida uerbum

Reddiderit

Reddiderit unctura nouum : si forè necesse est
 Indicijs monstrare recentibus abdita rerum:
 Fingere cinctus non exaudita Cethegis
 Continget , dabiturq; licentia sumpta pudenter .
 Et noua , si claq; nuper habebunt uerba fidem : si
 Græco fonte cadant parçè detorta . quid autem
 Cæcilio , Plautoq; dabit Romanus , ademptum
 Vergilio , Varioq; ? ego , cur acquirere pauca
 Si possum , mudeor ? cum lingua Catonis , & Enni
 Scrimonem patrum ditauerit : & noua rerum
 Nomina protulerit ? licuit , semperq; licebit ,
 Signatum præfente nota producere nomen .

Hæc sanè pars (ut mihi uidetur) ad sermonem de dictione pertinet , qui in Aristotele particula . x c v i i i . sumit initium . Admonet autem hic nos Horatius , ut in componendis nominibus parcissimus . sed quoniam id fieri quandoq; peropportunū est , docet nos modum , quo rectè nomina componere possimus ; qui talis est : ut eo ingenio , eaq; ratione simplicia iungantur , qua id , quod ex his nouum nomen constituitur , notum ac perspicuum esse possit . fiet autem apta compositio , si simplicia , quæ compositionem efficiunt , nõ adeo immutentur , quin eorum simplex natura satis appareat . Possumus item & hunc locū de translationibus intelligere . nam translatum nomen quanquam notum sit , translatione tamen fit nouum . uerba tamen Horatii priori explanationi magis arridere uidentur . Est uero hic etiam locus . c x x i i . et . c x x i i i . particula proportionem respõdens . Cæterū (inquit) magni negotii est in supradictis singulis à decenti nõ discedere , minimeq; abuti compositis nominibus linguisq; cum primis uerò decenter uti translationibus maxime est arduum . id quod unum non aliunde quæsitum sit oportet , uersatilisq; ingenii indolem præ se ferat . Etenim recte quid transferre , simile aliquod illius contemplari est . Duplicia uero nomina ut maximum in modū Dithyrambis quadrant , sic Heroicis linguarum uarietas , Iambicisq; trāslationes . quāquam Heroicis quidem supradicta omnia ualde usui sunt . Hæc Aristoteles . Videns autem Horatius omnia dictionis ornamenta , auctore Aristotele Heroicis ualde usui esse , cū superius egisset de heroico poemate , iure optimo hæc , quæ ad dictionem spectant , nunc subiungit . de suo autem addidit nouis rebus noua nomina nos absque culpa imponere : quod etiam dixit Cicero in Academicis quaestionibus . Aut enim noua

(inquit)

» (inquit) sunt rerum nouarum facienda nomina: aut ex aliis transfe-
 » renda. quòd si Græci faciunt: qui in his rebus tot iam secula uersan-
 » tur: quanto id magis nobis concedendū est: qui hæc nunc primum
 » tractare conamur. Quare danda est uenia, si quis in rebus inusitatis
 uerbis interdum utatur non auditis. Rationem etiam præscribit
 Horatius, qua seruata, possit effici, ut quæ à nobis finguntur, nomi-
 na, & uerba probentur, & fidē habeant. ea uero est eiusmodi: ut à fon-
 te quidem græco sine deducta, parum immutata: ueluti si græco no-
 mini latinā desinētiā dabimus. Huius uero rationem affert ex eo-
 rum testimonio, qui uoces nouas inuenerunt, acceptam. Licuit igitur,
 semperque licebit, nomina nouiter producere.

*Vt flux folijs pronos mutantur in annos,
 Prima cadunt: ita uerborum uetus interit ætas:
 Et iuuenum ritu florent modo nata, uigentq̃.
 Debemur morti nos, nostraq̃: siue receptus
 Terra Neptunus, classeis Aquilonibus arcet,
 Regis opus, sterilis uel diu palus, aptaq̃ remis
 Vicinas urbis alit, & graue sentit aratrum:
 Seu cursum mutauit iniquum frugibus annis,
 Doctus iter melius, mortalia facta peribunt,
 Nedum sermonum steter bonos, & gratia uiuax.
 Multa renāscuntur, quæ iam cecidere, cadentq̃,
 Quæ nunc sunt in bonore, uocabula, si uolet usus:
 Quem penes arbitrium est, & uis, & norma loquendi.*

vicissitudinem esse in uerbis, quod superius dixerat, hic Hora-
 tius diuersarum rerum testimonio, quæ ortui, ac interitui obnoxia
 sunt, eleganter confirmat; usumque uerum loquēdi magistrum esse
 dicit. Hæc pars, quoniam digressio est, nullum in Aristotele locum
 sibi correspondentem habet.

*Res gestæ, regumq̃, ducumq̃, & tristia bella
 Quo scribi possent numero monstrauit Homerus.
 Versibus impariter iunctis querimonia primum:
 Post etiam inclusa est uoti sententia compos.
 Quis tamen exiguos Elegos emisit auctor,
 Grammatici certant: & adhuc sub iudice lis est.
 Archilochum proprio rabies armauit Ianbo:
 Hunc socci cepere pedem, grandesq̃ coturni,*

Ff Alternis

*Alternis aptum sermonibus, & popularis
 Vincentem strepitus, & natum rebus agendis.
 Musa dedit fidibus Duos, puerosq; Decorum,
 Et pugilem uictorem, & equum certamine primum,
 Et iuuenum curas, & libera uina referre.*

Quoniam in libro Poetices docuerat Aristoteles, quodnam heroico poemati carmen conueniret, in quo res gestæ regum, ducumque pertractantur: & præterea quodnam carminis genus fabulis agendis in scena congruum sit: Horatius pedem profertens, quale carmen cuique materiei conueniat, docet. Per hoc autem, quod dicit:

- Res gestæ, regumque, ducumque, & tristia bella
 Quo scribi possent numero monstrauit Homerus. heroicum carmen intelligit. & sumptum uidetur ab Aristotele. cxxx. particula, ubi ait: Lōgum cōtextum alio, præterquàm heroico, metro ritè panget nemo. Iambum autem conuitiis aptum esse testimonio Aristotelis particula. xxii. cōfirmatur. Iābicumq; (inquit) propterea nunc appellatur, quòd his plerunque numeris ueteres *ἱαμβίζον*, id est conuitiari inuicem soliti sint. Et quod ait Tragœdiam, Comœdiamque hoc uti carminis genere, quaque ratione utatur, ab Aristotele quoque acceptum esse negari nequit: siquidem. xxviii. particula sic scriptum reliquit. Senariumq; metrum (de Tragœdia autè loquebatur) ex octonario adoptauit. hoc enim antea metro utebantur, quòd satyrica magisq; saltatoria Poësis esset. Itaq; elocutioni iā constitutæ natura ipsa propriū adinuenit metrum. Maxime enim sermonibus aptum alternis iambicū esse argumento sit, quòd in differendo plurimi sanè iambi, rarissima uero hexametra mutuo in sermone à nobis proficiuntur. licet etiam colloqui ipsius harmoniam excedentibus. Crediderim autem Horatium, cū ait: alternis aptum sermonibus, iambicum metrum intellexisse, sermonum uiciisitudini maxime accommodatum, ut ex proximè adducto Aristotelis loco facile patet: ut illud: & populares
 Vincentē strepitus; nihil sanè aliud significat, nisi populum ipsum hoc carminis genere maxime delectari. unde fabula, quæ hoc carmine cōtinetur, magnū populi fauorem, atq; applausum lucratur. Vel fortè & melius dicere possumus, iambū esse colloquiis, atq; actionibus ipsis aptū, & uincere strepitus populares: quoniā maiorem habet consonantiā, quàm sit quotidiani sermonis harmonia. hanc enim popularē strepitū appellat, ut innuat iambū harmoniæ plus habere, quàm

quam strepitus popularis, hoc est, sermo quotidianus habeat. Sic etiam & Cicero in oratione, quam habuit pro Archia poeta, strepitum forensem sermonem fori uocat: & in primo de Oratore ad Q. fratrem, forensem dicendi exercitationem appellat. Placuit autem Horatio addere, quibus quoque carminibus alia congrue scribantur. sed quoniam Aristoteles de primis Poeseum generibus pertractauit, sat illi fuit, quæ carmina eis conuenirent, tantummodo declarasse. quare nihil mirum sit, si de cæteris ipse non meminerit. Illud autem animaduertendum est, Horatium causam tantum explicasse, cur iambi Comœdiis Tragediisq; conuenirent. nam & huius etiam rei rationem attulit Aristoteles: ut uel ex hoc uno maximè intelligi possit, Horatium artem Poeticam ad eius imitationem scripsisse.

*Descriptas seruire uices, operumq; colores,
Cur ego, si nequeo, ignoroq; poeta salutor?
Cur nescire pudens prauè, quàm discere malo?*

Quoniam eos hac in parte reprehendit Horatius, qui carmina rebus apta accommodare nescientes, poetæ tamen nomen mirum in modum affectant, maluntq; in hac uiuere ignoracione, quàm discere quod rectum sit, quidq; in quaque re deceat: opus nobis nō est in Aristotelis Poetica locum inuenire, qui huic parti correspondeat, quia, cū Satyricus esset Horatius, carpendo eiusmodi malos poetas, sic à munere suo recessisse uidetur.

Versibus exponi Tragicis res Comica non uide.

Indignatur item priuatis, ac propè socco

Dignis carminibus narrari cœna Thyeste.

Singula quæq; locum teneant sortita decenter.

Interdum tamen ex uocem Comœdia tollit:

Iratusq; Chremes tumido delitigat ore.

Et Tragicus plerunq; dolet sermone pedestri.

Quamuis Tragedia, Comœdiaq; id habeant cōmune, quod iambicis utuntur carminibus: uerborū tamen & sententiarū ratione inuicē distant. res enim tenues, ac facetæ, quæ ad Comœdiā spectant, uersibus tragicis, id est uerbis seriis, ac grauib; sententiis exprimi nō debent: neque etiam graues, seueræq; res humili, atq; abiectio sermone scribendæ sunt: sed unumquodq; ut decet, aptè explicandū est. Idem uero hic significant uersus, & carmina, quod uerba, quæ carminū sunt matières: atque ita totum pro parte capit. contrā uerò

Ff ii partem

„ partē pro toto cū ait: cœna Thyestæ. per hæc enim uerba Tragœdiam in uniuersum intelligit. Respondet autē hæc pars. xiiii. par-
 ticulæ Poëtices Aristotelis, in qua differentiam ponit inter Tragœ-
 diam, & Comœdiā: quas in hoc differre dicit, quod altera humilior-
 „ res, grauiores altera imitatur. uerba eius hæc sunt. Qua etiam dissi-
 „ militudine Tragœdiā à Comœdia differre dicimus: hæc enim hu-
 „ miliores, illa uero præstantiores imitatur, quàm qui modo sunt.
 Quod igitur dicit Philosophus, Comœdiam humiliiores, Tragœ-
 diā uero præstantiores imitari, significauit Horatius, dicēs, præstan-
 tiori hanc modo explicari debere, illam uero humiliori. Illud de-
 mum de suo addit Horatius, quod scilicet ab Aristotele non est
 dictum, alienum, aut absurdum non esse aliqua in parte Comœ-
 diæ ea apponere, quæ Tragœdiæ conuenire uideantur: sicut, cū
 Chremes senex herus inducitur iratus, aut etiam contrā in Tragœ-
 dia ea asserre, quæ ad Comœdiam spectare uidentur: ut cū perso-
 na Tragica inducitur dolens sermone pedestri ac humili. id enim
 fieri nullum prorsus est incommodum.

Telephus, & Pelus, cū pauper, & exul uterque,

Proicit ampullas, & sesquipedalia uerba,

Si curat cor spectantis tetigisse querela.

Non satis est pulchra esse poemata: dulcia sunt:

Et, quocumque uolent, animum auditoris agunt.

Ut ridentibus arident, ita flentibus adsumunt.

Humani uultus, si uis me flere, dolendum est

Primum ipsi tibi: tunc tua me infortunia lædent.

Cū tragicum sermone interdum humili uti posse dixisset, in
 eos nunc inuehitur, qui Telephū, & Peleum pauperes, atque exules,
 ampullas proiicientes, & uerba sesquipedalia, id est turgida, ac in-
 flata, in scenam inducunt. eos tamen sic inducunt, ut spectatores
 eorum miseras & doleāt & misereantur. quare cū ut miseri, ac in
 paupertate constituti in scenam inducantur, tumidē superbeque
 eos loqui non decebat: sed ita nimirum, ut spectatores ad lacry-
 mas, & commiserationem deducere possent. Inquit igitur, non fore
 satis, ut poemata pulchra sint uerbis ac sententiis exornata, si mi-
 sericordiam excitare uelimus: sed illud magis obseruandum, ut dulcia
 sint, hoc est, affectus inducant. affectibus enim, quos in auditorum
 animos Poësis iubet induci, perinde ac habenis quibusdam, qua-
 lubet, auditores trahuntur. quā uero fieri potest, ut ab eo spectator
 ad misericordiam, aut lacrymas deducatur, quē nullo uideret affe-

ctum

Etum mœrore, aut tumidè imperioſeque loquentem ? ſanè qui hoc
 faceret, riſu potius, quàm commiſeratione mihi dignus uideretur :
 „ quoniam, ut noſter monet Horatius: ſi uis me flere, dolendū eſt
 „ Primum ipſi tibi. Et ſumptus eſt locus iſte (ut inſtituti noſtri nō
 obliuiſcamur, quod erat oſtendere hęc prius ab Ariſtotele fuiſſe
 „ pertractata) ex. lxxxviii. eiſdem Ariſtotelis particula: cuius hęc
 „ ſunt uerba. Proinde quantum fieri poteſt, fingēdum illud, quod ex
 „ habitibus naturalibus paratur. quandoquidem hi maximè ſuapte na
 „ tura perſuadent, qui perturbationibus affectu ſunt. quo fit ut exagi
 „ tatus exagitet, perturbetque ueriſſimè perturbatus. Et in .xcvii.
 „ etiam, cū ait: Conſtat autem ſupradictarum partium rebus accom
 „ modata afferre oportere: cū uidelicet uel miſerabilia, uel grauia,
 „ uel mirā, uel ueriſſimilia ſunt aſtruenda. in quibus tamen hęc haben
 „ da diſtinctio eſt: quōd aliqua quidem nullo doctrinæ adminiculo
 „ apparere neceſſe eſt: aliqua uero ſermone ipſo dicentem præpara
 „ ri, ac uī etiam ſermonis euenire. quod enim dicentis munus eſſet, ſi
 „ non quidem ſermonis uī, grata eſſe uiderentur?

*Telephe, uel Pelcu, male ſi mandata loqueris,
 Aut dormitabo, aut ridebo. triſtia mœſtum
 Vultum uerba decet: iratum, plena minarum:
 Ludentem, laſciua: ſecurum, ſeria dictu.
 Formatur enim natura prius nos intus ad omnem
 Fortunarum habitum: iuuat, aut impellit ad iram:
 Aut adbumum mœrore graui deducit, & angit.
 Poſt effert animi mōtus interprete lingua.*

Iubet Horatius hęc in parte ſermoni ac uerbis adionem, quæ po
 tiſſimum in facie conſpicitur, accommodandam eſſe: ne quicquam
 aliud ab eo, quod tibi fuerit in corde, loqui uidearis, aut ineptè ni
 mis quod propoſitum eſt explicare. Præcipit igitur, ut triſtia mœ
 ſto, læta iucundo, ſeuera graui, irata minaci, ac id genus alia decenti
 „ uultu explicentur. Locus iſt ex .xcviii. particula Poetices Ariſtote
 „ lis deſumptus eſt. Circa diſtinctionē (inquit) unum quidem ſpeculatio
 „ nis eſt genus, de figuris uidelicet ipſius: quod quidem ad hiſtrioni
 „ cam, atque ad eum, qui huiusmodi arti præſit, pertinet. exempli gra
 „ tia: quid ſit mandatum, quid preces, quid narratio, quid minæ, quid
 „ interrogatio, quid reſponſio, cæteraque id genus.

*Si dicentis erunt fortunæ abſona dicta,
 Romani tollent equites, peducesq; cabinnum.*

*Intererit multum Daus ne loquatur, * an heros: * alias, berus ne:
 Maturus ne senex, an adhuc florente iuuenta
 Feruidus: an matrona potens, an sedula nutritrix:
 Mercator ne uagus, cultor ne uirentis agelli:
 Colchus, an Assyrius: Thebis nutritus, an Argis.*

Monet hoc loco Horatius fortunæ conditionique dicentium uerba conuenire debere: siquidem non parum referre uidetur, herus ne loquatur, an seruus: diues, an pauper. quare non eorum tantum, quæ dicuntur, sed & dicentium ratio maxima habenda est. Plura autem hominum genera enumerat Horatius hoc loco: quoniam multis modis homines inter se distant, ratione uel fortunæ, uel sexus, aut officii, aut generis, aut nationis. Proportione autem hæc pars. LXXVII. particulæ Poëtices Aristotelis respondet, ubi de moribus agit: uel fortè, & melius particulæ. c. l. i. cum ait: Cæterum ita dicta contraria sic exploranda, quemadmodum in sermonibus elêchi, si idem, & ad idem, & eodem modo: sicuti dicentem ipsum, aut ad ea quæ ipse dicit, aut quæ prudens aliquis supponeret.

*Aut famam sequere, aut sibi conuenientia finge
 Scriptor honoratum si fortè reponis Achillem,
 Impiger, tracundus, inexorabilis, acer,
 Iura neget sibi nata: nihil non arroget armis.
 Sit Medea ferox, inuictaq; flebilis Ino,
 Perfidus Ixion, Io uaga, tristis Orestes.
 Si quid inexpertum scenæ committis, & audes
 Personam formare nouam, seruetur ad imum
 Qualis ab incæpto processerit, & sibi constet.*

Docet quid seruare debemus circa personas, quas in scenam adducimus. nam, aut persona inducitur ab aliis ueteribus poetis celebrata: & tunc famam sequi oportet, hoc est, opinioni maiorum adhærere, iisdem scilicet eos moribus describendo, ut inexorabilè Achillem, piū Aeneam, aut, si poeta personam nouam inducat, in eo laborare debet, ut mores illi congruos tribuat, eosq; semper sui similes efficiat, ut scili cet ultimis prima consentiant. quod perbelle significauit Horatius, cum dixit: seruetur ad imum

Qualis ab incæpto processerit, & sibi constet,

Per illud autem, quod dixit Horatius: reponis Achillem: denotat ab aliis quoque, puta ab Homero, de illo decantatum esse. De sumpta autem hæc pars est à. l. x. v. particula Poëtices Aristotelis

„ telis, ubi habet: Proinde receptas fabulas mutare non licet: uerbi
 „ gratia, Clytæmnestrā ab Oreste extinctam, Eriphylem ab Alcmaeo,
 „ ne: quas sanè inuenire, atq; susceptis rectè uti oportet. Pars uero illa:
 „ Si quid inexpertum scenæ committis, & audes
 „ Personam formare nouam, & quæ sequuntur:
 cum . LXXVII. particula conuenit, in qua Philosophus de mori-
 „ bus loquens dicit: Tertio, ut consent sibi. est enim separatum hoc
 „ ab eo, quod est præ se ferre per mores probitatem, conueniensque
 „ seruare. Quarto, ut æquali tenore procedant. Quāquā enim histrio,
 „ ut qui talem personam induerit, inæqualis appareat, omnino illa ta-
 „ men inæqualitas æquabiliter perpetuò regenda.

*Difficile est propriè communia dicere: tuq;
 Rectius Iliacum carmen deducis in actus,
 Quam si proferres ignota, indistinctaq; primus:
 Publica materies priuati turis erit, si
 Nec circa uilem, patulumq; moraberis orbem.
 Nec uerbum uerbo curabis reddere fidus
 Interpres: nec desiles imitator in arctum,
 Vnde pedem proferre pudor uetet, aut operis lex.*

Quoniam dictū est, Poetam personas à ueteribus celebratas inducentem, famam sequi, & ab iis, quæ de illis prisca scripsere, discedere non oportere: subiungit, difficile esse communia propriè dicere, ita scilicet ea nouo modo exprimere, ut à nullo accepta uideantur. sed quanquam hoc difficile est, melius tamen esse dicit Iliacum carmen in actum deducere, hoc est fabulas ab Homero, aliis'ue heroicis acceptas sibi accommodare, & in scenam deducere, quàm nouas confingere, regulamque tradit, qua seruata, fieri potest, ut publica priuata fiant, hoc est, communia propria. nam sic libentius ab aliis accipiemus, quæ nostra fieri posse confidimus. ea uero est eiusmodi, ut nouus fiat fabulæ ordo, & alio modo res disponantur. Nec illud nobis sit curæ, ut uerbum uerbo reddere tētemus: quod fidi interpretes faciunt. Ex quo præcepto constat, cum aliquid ex heroico carmine in Tragœdiam transferre uolumus, eorum, quæ in eo sunt, aliqua in Tragœdia esse prætermittēda. nam qui aliqua communia, & iam uulgata sibi propria efficere uolunt, non ea sunt lege adstricti, ut ne latum quidem unguem ab eo, quod imitantur, discedere nequeant: quinimmo, quæ extra fabulam ad eam amplificandam, ornandamque admota sunt, ut lubet, mutari possunt; ita ut ingeniosè

ingeniosè quoddam addere, quoddam etiam prætermittere non sit abiurdum. Illud tamen in primis obseruandum, ut ordo petitus immutetur: nec eodem nectatur, soluatursue fabula, quod prius nexa, ac soluta fuit, modo; si alia à priori fieri, diciq; debet propria illius, qui fuerit alium imitatus. Ordinem autè iam uulgatū Horatius uocat uilem, quoniam patulus est. exponens igitur quid intelligeret per orbem uilem, addidit patulum. Appellauit autem ordinem uulgatum, orbem: uel pro eo intelligens orbitam, quæ uiam tritam significat, factam ab orbe, hoc est rota: uel quia ordo rerum nexum significat, cuius principium finem respicit, ad similitudinem orbicularis figuræ, cuius initium cum fine coniungitur. Ex hoc autem facile intelligi potest, quantum fidus interpres à uero differat imitatore. qui enim uertit, ut interpres, rectè munus suum absoluisse non dicitur: nisi uerbum reddere uerbo, quoad eius fieri potest, omni studio conetur. Id quoque Cicero in libro de optimo genere oratorum sensisse mihi uidetur, cum ait: Conuerti enim ex Atticis duorum eloquentissimorum nobilissimas orationes inter se contrarias, Aeschinis, Demosthenisq; nec conuerti, ut interpres, sed ut orator, sententiis iisdem, & earum formis tanquam figuris, uerbis ad nostram cōsuetudinem aptis: in quibus non uerbum pro uerbo necesse habui reddere: sed genus omnium uerborum, uimq; seruari. non enim ea me annumerare lectori putauì oportere, sed tanquam appendere. Verba illa Ciceronis maxime perpendenda sunt, cum ait: nec conuerti, ut interpres, sed ut orator. nam si conuertendo, ut orator, non curauit uerbum uerbo reddere: igitur qui conuertit, ut interpres, debet curare uerbum uerbo reddere: quamuis ob maximam linguarum uarietatem id semper fieri non liceat. alioquin illa particula SED, rei antea dictæ, ut suum munus est, non aduersaretur. Causa autem, cur Cicero duos innuerit uertendi modos: alterum oratorium, in quo non curandum est uertere uerbum uerbo: alterum interpretis, in quo id præstandum est, ea, ut nos putamus, est. Nam cum horum duorum modorum, alter oratorem, alter eum, qui scientias uertere proficitur, deceat: ornamenta autem, luminaq; orationis oratori sint propria; & hæc seruari in lingua, in qua orator uertit, interdum nequeant, si uerbum uerbo reddendum sit: ideo non est oratori conimittendum, ut sententiæ in aliam linguam à se conuersæ, non ea ornamenta luminaq; habeant, quæ in priori habebant. nam cum hæc orationi sint propria, necessariaq;: si sine his extet oratio, ne nomen quidem orationis meretur. At cum disputationibus de scientiis ornamenta orationis

tionis non sint necessaria, sed accessoria, aduentitiaque; ideo quoad fieri potest, uerbum de uerbo uertere curandum est: ut sententiæ; in quibus omnis cõsistit sententiarum uis, quàm fidelissime exprimantur. id quod facilius consequimur, si uerbum uerbo reddere cõremus. Ut autem unde digressa est, nostra redeat oratio; dicimus Horatium docere nos, quo pacto poetæ imitari debeant: quod non solum præceptis, sed etiam exemplo sui apertissime nobis ostendit: nam uulgatam iam, communemque factam ab Aristotele, propriam Poeticam effecit, alio eam ordine tradens, nec uerbum uerbo reddens. non enim ei se legi adstrinxit, ut ab Aristotele discedere non posset; etsi de eadem re scriberet: sed multa subtrixit; quàm plura etiam addidit: hæcque adedò prudenter, & artificiosè absoluit, ut non nisi à diligentissimis, & in Aristotelis Poetica ualde uersatis aliud de leges, & præcepta sumpsisse uideatur. Id igitur, quod ab Horatio dicitur, eandem materiam posse pluribus esse propriam, ex Aristotelis particula Poeticæ. xciii. desumptum esse putamus, ubi ait:

„Minimè uerò fortasse conuenit, eandem Tragœdiam, siue diuer-

„sam appellare à fabula: id quod earum ipsa quidem connexio, atque

„solutio indicauerit. nam quod connexionem, & solutionem uocat

„Aristoteles, Horatius ordinem dixit. sicut illud: tuque

„Rectius Iliacum carmen deducis in actus,

„ex eo sumptum uidetur, quod dixit Aristoteles particula. xciii. At

„uero ipse Homerus, quemadmodum præcipue heroicis fuit (solus

„enim hic non modo rectè, sed actionum imitationibus referta poe-

„mata condidit) sic etiam Comœdiæ normam primus tradidit, non

„quidem probris, sed ridiculis in actuum formam collatis.

Nec sic incipies, ut scriptor Cyclicus olim:
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.
Quanto rectius hic, qui nil molitur ineptè:
Dic mihi Musa uirum, captæ post tempora Troiæ,
Qui mores hominum multorum uidit, & urbeis.
Non sumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat: ut speciosa dehinc miracula promat,
Antiphatem, Scyllamq;, & cum Cyclope Charybden.

Nunc afferens Horatius exemplum Homeri, uatum omnium auctore Aristotele præstantissimi, & Cyclici poetæ cuiusdam ineptissimi, qualenam esse debeat carminis genus, quod operis initio conuenit,

uenit, moñet: quod neque turgidum, neque humile nimis, sed moderatum ac temperatum esse oportere dicit. De hoc autem præcepto, quoniam artis est metricæ, nil habetur ab Aristotele, quæ enim huiusmodi sunt artis, à Philosopho in Poetica (ut ita dicam) supponuntur: atque ob id etiam de quantitate syllabarum nihil meminit. illud tamen crediderim muris exemplum, quod rem exiguum ac paruum significare solemus, hic ab Horatio positum, cum ait:

- „ Parturient montes, nascetur ridiculus mus:
 „ sumptū fuisse ab Aristotele particula. c. vi. in qua sic legitur: Ad hæc
 „ Epopœicam imitationē, qualiscunque fuerit, nō unam omnino esse,
 „ argumento sit, quod ex hac qualiscunque fuerit, Tragœdiæ semper
 „ plures exeunt: quare si unam isti fabulam composuerint, necesse est
 „ eam, uel breuem nimis, in istarūque muris caudæ apparere.

*Nec reditum Diomedis ab interitu Mæcagri,
 Nec gemino bellum Troianum orditur ab ouo.
 Semper ad euentum festinat, & in medias res
 Non secus, ac notas, auditorem rapit: & quæ
 Desperat tractata nescire posse, relinquit.*

- Docet Horatius hoc loco, unde epici poematis exordium duci debeat: quod scilicet non debet esse nimis altè petitum. idque Homeri exemplo declarat, quem uerè exemplum omnibus esse par est. hic enim semper ad euentum festinat: hoc est ad rei exitum properat: & in medias res, uelut notas, auditore rapit. Hæc uerba cum
 „ ait: semper ad euentum festinat, declarant illa alia:
 „ Nec gemino bellum Troianum orditur ab ouo.
 nam incipere à mediis rebus, non autem ab ouo, est ad euentum festinare. Cum autem ait: & in medias res
 „ Non secus, ac notas, auditorem rapit:
 „ innuit medium illud, unde poeta exorditur, ab eo accipi, tanquā notum: quod Virgilii testimonio comprobatur, cum inquit:
 „ Vix è conspectu Siculæ telluris in altum
 „ Vela dabant læti, ac spumas salis ære ruebant.
 ecce quomodo, ut notum ponit Virgilius, istos ex Sicilia nauigare: deinde reliquum actionis illius persequitur. Desumpta autem uidetur hæc pars ex Aristotelis particula. c. xcv. in qua ita ad uerbum scriptum est: ob id etiam præ cæteris diuinus Homerus uideri iure
 „ debet, quod bellum quidem alioqui principio, medio, fineque constans, totum scribere minime est aggressus: siquidem uel nimis magnum euasurum, atque adeo perceptu difficile existimauit, si ad
 iustam

” iustam magnitudinem perstrinxisset, inculcatum nimia varietate
 ” futurum. Nunc uerò eius rectè una dūtaxat parte suscepta, pluribus
 ” in ea episodiis ususest. Addidit autem Horatius ex suo, Home-
 rum ea in sua narratione prætermisisse, quæ tractata nitescere pos-
 se desperabat. sunt autem eiusmodi uiles quædam actiones, atque
 exigui momenti.

*Atque ita mentitur, sic ueris falsa remiscet,
 Primo ne medium, medio ne discrepet immum.*

Monet Homeri exemplo Horatius poetam res falsas ac menda-
 cia comminisci debere, ut neque inter se dissentiant, neque ueris il-
 lis, quæ in poemate fuerint, contradicant. & respondet hic locus
 .ccccxiii. et .ccccxiiii. particulis Poetices Aristotelis, in quibus sic
 ” scribitur. Homerus uero præcipue alios docuit, quo pacto menda-
 ” cium ipsum dici oporteret: quod profectò paralogismus est. Existi-
 ” mant enim homines, cum hoc ipso existente, siue factò, hoc ipsum
 ” fiat, si posterius sit, etiam prius esse, uel fieri: quod quidem menda-
 ” cium est. sed ob id sanè mendacium primum est, quòd alio quo-
 ” piam existente, hoc idem esse, uel fieri necesse sit: si quidem cum hoc
 ” uerum esse sciat, anima nostra paralogismo colligit, etiam primum
 ” esse uerum. Cuius exemplum ex Niptris sumi potest. Itemque fieri
 ” quæ neuiquam possunt, modo uerisimilia sint, potius quidem eli-
 ” genda esse, quàm quæ minime uerisimilia: licet fieri possint. Sermo
 ” nes quoque ipsos adeo non ex parte rationis expertum cōstitui de-
 ” bere, ut etiam nihil, quod non summa ratione præditum sit, conti-
 ” neant, si uero secus fiat, extra ipsam fabulationem saltem sit.

*Tu quid ego, & populus mecum desideret, audi,
 Si plausoris eges aulea manentis, & usque
 Sessuri, donec cantor; Vos plaudite, dicat:
 Actatis cuiusque notandi sunt tibi mores,
 Mobilibusq; decor naturis dandus, & annis.
 Reddere qui uoces iam scit puer, & pede certo
 Signat humum, gestit paribus colludere: & tram
 Colligit, ac ponit temerè, & mutat in horas.
 Imberbis iuuenis tandem custode remoto
 Gaudet equis, canibusq; & aprici gramine campi,
 Cereus in uitium flecti, monitoribus asper,
 Vitulum tardus prouisor, prodigus æris,
 Sublimis, cupidusq; & amata relinquere pernix.*

Conuersus

Conuerſis ſtudijs ætas, animuſq; uirilis
 Querit opes, & amicitias: inſeruit honori:
 Commiſſiſſe cauet, quod mox mutare laboreſt.
 Multa ſenem circumueniunt incommoda: uel quòd
 Quærit, & inuentis miſer abſtinet, ac timet uti:
 Vel quòd res omneis timide, gelideq; miniſtrat,
 Dilator, ſpe longus, iners, audiuſq; futuri,
 Difficilis, querulus, laudator temporis acti
 Se puero, cenſor, caſtigatoꝝq; minorum.
 Multa ferunt anni ueniẽtes commoda ſecum:
 Multa recedentes admunt: ne fortè ſeniles
 Mandentur iuueni partes, pueroq; uiriles:
 Semper in adiunctis, æuq; morabimur aptis.

Cùm uniuiſuiuſque perſonæ, & conditionis rationem habendam eſſe dixiſſet Horatius: nũc, ut decorum omnino ſeruetur, ætatis magnam ſtatuit habendam eſſe rationem. Hoc uero quomodo faciendum ſit, longo ſermone declarat. ſecundùm enim ætatũ uarietate, mores quoq; inmutari neceſſe eſt. Quales autem ſint ætatũ mores, Horatium ex ſecundo de Rhetorica Ariſtoteliſ libro deſumpſiſſe putamus. Reſpondet autem hæc pars. lxxix. particulæ Poeticeſ, in qua dicit. Et ſanè in moribus, ſicut in ipſa rerum compoſitione, tũ neceſſarium, tum ueriſimile exquirendum eſt.

Aut agitur res in ſcenis, aut acta refertur.
 Segnius irritant animos demiffa per aurem,
 Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus: & quæ
 Ipſe ſibi tradit ſpectator. non tamen intus
 Digna geri, promeſ in ſcenam: multaq; tolles
 Ex oculis, quæ mox narret ſecundia præſens.
 Nec pueros coram populo Medea trucidet:
 Aut humana palam coquat exta nefariuſ Atræuſ:
 Aut in auem Progne uertatur, Cadmuſ in anguem.
 Quodcunq; oſten diſ mibi ſic, increduluſ odi.

Monet Horatius, quæ dignè poſſint in ſcena geri, non eſſe referenda: quoniam quæ in ſcenis aguntur, magis mouent, quàm quæ acta referuntur. non propterea tamen, quæ digna ſunt, ut intus gerantur (ſunt autem huiuſmodi, quæ parum credibilia ſunt) in ſcenam pronũ debent: ut Medeam pueros trucidare: Progenem in auem conuerti: Cadmuſ in anguem, & id genus alia. Ratio uero eſt, quoniam

quoniam incredibilia magis latent, si referantur, quàm si in scenam afferantur. Hæc pars ex . c x x x i i . particula Aristotelis desumpta est, cum ait: Sanè conuenit Tragœdiæ ipsum præbere mirandum, magis autem Epopœiæ: quod uidelicet proportionem respondeat. ideoque mirandum maxime huic conuenit: quoniam in ea ad ipsum agentem minime respicimus. Porro, si quis illa, quæ de persecutione in Hectorem sunt, in scenam afferat, utique ridicula appare re fecerit. nam & illos stare, & hunc abnuere uidere esset: id quod prorsus in ipsis carminibus latet. Quodd autem etiam Aristoteli displiceant necesse, atque cruciatus in aperto fieri, ex eodem Aristotele colligitur particula. lxxiii. cuius hæc sunt uerba. Terrificum uerò illud, atque miserandum, cum ab apparatu scenæ proficiscitur, tum à rerum compositione: id quod multo præstantius, meliorisque uatis est. Quodd uero dicit Horatius:

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus:

ex Aristotele colligitur particula. c l i i i . ubi inquit: Vtrum uerò melior Epopœica imitatio sit, an Tragica, dubitare aliquis poterit. Etenim si illa melior, quæ minus inuidiosa: huiusmodi sanè est, quæ ad meliores fit spectatores: manifestum quidem, quodd illa, quæ cuncta imitari uult, magis inuidiosa est: ut quæ parum sentiētes, nisi multo motu moueantur, excitare debeat.

*Nec ue minor quinto, neu sit productior actu
Fabula, quæ posci uult, et spectata reponi.
Nec Deus intersit, nisi dignus uindice nodus
Incident.*

Agit hoc loco Horatius de partibus quantis fabularum, quæ in scena aguntur: easque ita diuidi uult, ut tantum quinque actibus consistant. Proportionem autem respondet hæc pars, lxxiiii. particula Aristotelis. Cæterum (inquit) tragœdiæ partes, quibus tanquam formis uti nos oportet, superius exposuimus: secundum uero quantitatem discretam, atque in quas secetur, singillatim hæc sunt: Prologus, Epilogus, Exodus, Choricum. Choricum uero alterum mobile, alterum stabile. sanè cunctis hæc omnibus communia: propria uerò ea, quæ ad scenam pertinent, & communi. Videns igitur Horatius Aristotelem egisse de partibus, quæ ad quantitatem discretam pertinent, illud imitari uoluit: quare de eisdem quidem & ipse tractat, modo tamen alio. Cum autem Aristoteles explicatè poematis heroici partes quantas non assignauerit, nihil quoque Horatius de eis dixit: ut hinc aperte

G g cognosci

cognosci possit, illum omnia ferè, quæ ad hanc artem spectant, ab Aristotele sumplisse.

Nec quarta loqui persona laboret.

Vult Horatius tres ad summum in scena personas inter se colloquentes induci. quod ut doctè, ita uerè dictum esse ex Aristotele
 " particula. xxvi. confirmare possumus. inquit enim: Tunc enim hi-
 " strionum numerum, ex uno uidelicet in duos, Aeschylus primus au-
 " xit, & ea, quæ circa chorum sunt, imminuit, sermonemque pri-
 " marum partium instituit: quos Sophocles ipse cum scenæ ornatu
 " ad tertias usque produxit. Quanquam & dictum hoc Horatii ita in-
 telligi potest, ut non quartam prorsus personam à scenâ reiciat, sed
 pauca admodum illam loqui iubeat. atque adeo dixit, nec laboret:
 quasi dicat, non multum loquatur.

*Auctoris partes chorus, officiumq; uirile
 Defendat: neu quid medios intercinat actus,
 Quod non proposito conducatur, & hæreat aptè.
 Ille bonis faucatq; & concilietur amicis:
 Et regat iratos, & amet peccare timentis.
 Ille dapas laudet mensæ breuis: ille salubrem
 Iustitiam, legesq; & apertis otia portis:
 Ille tegat commissâ, Deosq; precetur, & oret,
 Ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.*

* aliis, amicis:

In excusis codicibus bisariam carminis huius principium legi-
 tur: nam Auctoris aliqui, Actoris alii habent. Si quidem senten-
 tiam sequamur postremam, sic Horatium intelligendum credi-
 derim, ut iubeat chorum actoris partes tueri debere: hoc est, illi
 personæ, quæ fabulam sustinet, qualis nimirum in Oedipode Tra-
 gœdia Oedipus est, adhærere. sic enim boni, ac prudentis uiri mu-
 nere chorus fungi dicitur. Si uero legatur Auctoris, sensus erit,
 chorum auctoris, id est, poetæ uices subire oportere: ut quod in
 heroico carmine poeta facit, cum uirtutes interdum extollit, uicia dâ-
 nat, aut id genus alia efficit, id chorus præstet. Nobis autè potius ui-
 detur hoc secundo modo legendum, ob Iulii Pollucis uerba libro quar-
 to cap. xvi. quæ ita se habent. ὅτι δὲ χορικῶν ἀντιπάλαιον τὴν ποιητικὴν οὐ π. ἢ ὁ ποι-
 ῆταις, ἀλλ' ὁ ποιητῆς πρὸς τὸ θέατρον βύλιται λέγει, ὁ χορὸς περιλάβει, λέγει ταῦτα.
 Sed quoniam in Tragœdia chorus interdum unius personæ mu-
 nere fungens loquitur, interdum uero canit, de duobus istis cho-
 ri officiis Horatium locutum existimarem: de choro quidem lo-
 quente, cum ait: officiumq; uirile

Defendat.

- Deffendat: de choro autem canente, cum ait:
 neu quid medios intercinat actus,
 Quod non proposito conducatur. & quid intelligat per officium uirile declarat, cum inquit:
 Ille bonis faueatque, & concilietur amicis: & quæ sequuntur.
 De choro uero canente uult, ut eius cantus sit rei, de qua in Tragedia agitur, accommodatus. Est autem & hic locus ab Aristotele sumptus particula. xcvi. ubi ait. Chori summam penes unum duntaxat ex histrionibus esse oportet, totiusque partem esse: uti autem cōcertationibus, non sicut apud Euripidem, sed sicut apud Sophoclem, reliquis uero concessa ea potius sint, quæ ad susceptam pertinent fabulam, quam quæ ad aliam Tragediam: quapropter intercalare concinunt. Huiusmodi sanè rei initium ab Agathone sumptum.
 Atqui quid nam differt inter canere intercalare, locutionemue illam, quæ aliud ex alio nescit, integrumque episodium?

Tibia non, ut nunc, orichalco iuncta, tubæque
 Acumula, sed tenuis, simplexque, foramine paulo
 Aspirare, & adesse choris erat utilis: atque
 Nondum spissa nimis complere sedula flatu,
 Quo sane populus numerabilis, utpote paruus,
 Et frangi, castusque, uerècundusque coibat.
 Postquam cepit agros extendere uictor, & urbem
 Latior amplecti murus, uinoque diurno
 Placari Genius festis impune diebus,
 Accessu numerisque, modisque licentia maior.
 Indoctus quid enim saperet, liberque laborum,
 Rusticus urbano confusus, turpis honesto
 Sic priscæ motuque, & luxuriam addidit arti
 Tibicen, traxitque uagus per pulpa uestem
 Sic etiam fidibus uoces creuere fœueris,
 Et tulit eloquium insolitum secunda præceps:
 Viliusque sagax rerum, & diuina futuri
 Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.

Damnat Horatius suorum temporum luxuriam, quod scilicet lasciuie nimis auribus indulgerent: unde tibi non ut antea simplicibus, sed orichalco iunctis utebantur, ita ut sono tibiæ penè tubam æquaret. Damnat item luxuriam motus cantus, & uestium: quam poetæ vulgi auribus inservientes addiderunt.

Tragœdia quoque, cùm non tibia, sed cithara uteretur, ipsam luxuriam adauxit: plures nimirum & lyræ chordas admouens: quas seueras uocat; quoniam spectaculis tragicis adhibebantur. Tragicæ præterea insolitis loquendi modis uti coeperunt, sententiasque oraculis similes suis poematibus inferebant: rati sibi rem feliciter cessuram, si eorum scripta sermonis nouitate, sententiisque grauib; essent referta. Hanc Horatii partem non ad præcepta seorsum, sed ad carpendam Romanorum luxuriam spectare iudicarem. ideo parti huic nihil in Aristotelis Poetica respondere censerem: nisi dicere uelimus ea in parte, cùm Horatius ait:

Et tulit eloquium insolitum facundia præceps:

„ Aripheidi, de quo Aristoteles. cxxxi. particula meminit,
 „ assensisse: cùm inquit: Aripheides præterea carpebat tragœ-
 „ dos, perinde ac in Tragœdiis suis his uterentur, quæ in com-
 „ muni sermone diceret nemo: ut dicitur in m. pro n. u. d. quod, id est, domi-
 „ bus ab, prò ab domibus. cæteraque huiusmodi. Putarem autem
 hanc potius esse in Romanam luxuriam inuestigandam, quàm ut in
 hac parte de dramatum incremento loquatur: quoniam infra tùm
 de origine, tùm de augmento Horatius aget, cùm ait:
 „ Ignotum Tragicæ genus inuenisse Camœnæ: & quæ sequuntur.

*Carminē qui tragico uilem certant ob hircum,
 Mox etiam agrestes Satyros nudant: et asper
 Incolumi grauitate iocum tentant: eo, quod
 Illecebris erat, et grata nouitate morandus
 Spectator, functusque sacris, et potus, et exlex.
 Verum ita risores, ita commendare dicaces
 Conueniet Satyros, ita uertere seria ludo:
 Ne, quicumque Deus, quicumque adhibebitur heros,
 Regali conspectus in auro nuper, et ostro,
 Migret in obscuras humili sermone tabernas:
 Aut dum uitat humum, nubeis, et inania capiet
 Effutire leuici indigna Tragœdia uersus:
 Ut festis matrona moueri iussa diebus,
 Intererit Satyris paulum pudibunda proteruis.*

Pergit Horatius declarare poetas, ut Romanos spectatores; qui erant imperiti, & computationibus indulgentes, possent ad finem usque tragicæ actionis desinere, Satyros in Tragœdiam induxisse, sicque Tragœdiæ seueritatem ioco temperasse. Verum, cùm

Horatius

Horatius nos doceat, quomodo riores in Tragediâ inducere debeamus, eos à Tragediâ reicere non videtur; si modo cæterarum personarum dignitas non minuatur. Comparatione autem matronarum iustis diebus festis moueri, parce risum in Tragediis excitari licere admonet. Hæc pars. xxxvii. particular Poeticæ respōdet, ubi loquens Aristoteles de Tragediâ, inquit: Ad hæc ad magnitudinem ab exiguis fabulis, & ab ridicula dictione, Satyris exclusis, ad grauem habitum prouecta, serò tandem quieuit. Satis ex his uideri potest, quomodo pars hæc Aristotelis huic Horatii loco respondeat. docet enim Aristoteles per ea, quæ diximus, quando Satyri à Tragediâ fuerint exclusi: Horatius autem, quādo primum inducti fuerint, & hic est elegans imitandi modus: quoniam de eadē re, de qua Aristoteles, etiam Horatius pertractat, sed diuersimode. Illud autē Horatii, cum inquit: uilem certauit ob hircum, ad uerba Philonis phi. xlii. Poetices particular respexisse uidetur, ubi ait: Longitudinis autem præfinitio, quantum ad ipsos ludos, planeque ad sensum spectat, minime artis est. Etenim, si in ludis haberi centum Tragedias opus fuerit, utiq; ad Clepsydram, ut olim non semel fastiditum dicunt, haberi poterunt. & particular. lvi. in qua hæc habentur: Etenim in huiuscemodi certaminibus, dum fabulas plus æquo sæpenumero producant, legitimum ordinem peruertere coguntur,

Non ego inornata, & dominantia nomina solum,
Verba; Pisones Satyrorum scriptor amabo:
Nec sic enitar tragico differre colori,
Vt nihil intersit, Dauid ne loquatur, an audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum:
An custos, famulusq; Dei Silenus alumnus.
Ex noto fictum cæcumen sequar, ut sibi quilibet
Speret idem: sudet multum, frustra; laboret
Ausus idem. tantum series, iunctura; pollet,
Tantum de medio sumptis accedit bonoris.

Quoniam sua quoque decens locutio Satyris est tribuenda, docet hic Horatius non debere nos, cum Satyros exprimimus, uerba, nominaque inornata affectare; seu dominantia, hoc est, communia & uulgaria: nam, quod forte quispiam putaret, rudem atque incompolitam prorsus esse debere Satyrorum locutionem, id Horatio non placet. Huic autem parti, quid in Aristotele respondet, querendum non est; quandoquidem Satyros à Tragediâ

dia seclusos fuisse dixit. Verum quod Horatius dixit:

„ Ex noto fictum carmen sequar, ita explicari posse crediderim: quod scilicet in reprimendis Satyris, notis quibusdam carminibus, aliqua tamen ex parte immutatis, nonnulla scilicet demendo, atque in eorum locum Satyris congruum aliquod reponendo, nos aptè uti posse admoneat. quod, quanquam factu facile uideatur, experienti tamen difficile admodum apparebit. nota enim carmina, parum immutata atque ficta, quantum risus sæpe soleant excitare, nullus est qui nesciat. Et quoniam hæc pars, quæ de carminibus est, ad metricam facultatem spectat, nil mirum sit, si quicquam ei in Aristotele respondens non inueniatur.

*Syluis deducti caueant me iudice Fauni,
Ne uelut innati truijs, ac penè forenses,
Aut nimium teneris tuucentur uersibus unquam,
Aut immunda crepent, ignominiosæ dicta...
Offenduntur enim, quibus est æquis & pater, & res:
Nec, si quid fracti ciceris probat, & nucus emptor,
Æquis accipiunt animis, donant uel corona.*

Monet Horatius, Faunos haud quaquam inducendos effeminatè nimis loquentes, aut immunda inhonestaque uerba dicentes: quanquam aliquid huiusmodi illis etiam concedi posse non neget. Nullum autem in Aristotele locum huic parti respondentem reperiri, ex antedictis patere potest.

*Syllaba longa breui subiecta, uocatur Iambus;
Pes citus: unde etiam trimetris accrescere iussit
Nomen Iambeis, cum senos redderet ictus.
Primus ad extremum similis sibi: non ita pridem,
Tardior ut paulò, grauiorq; ueniret ad aureis,
Spondeos stabiles in pura paterna recepit
Commodus, & patiens: non ut de sede secunda
Cederet, aut quarta socialiter. hic & in Acce
Nobilibus trimetris apparet rarus, & Enni.*

Meminit hic Horatius de pede iambo: quoniam Satyri mordebant pes autem hic maledictis aptus est, & maxime dramatibus conuenit: de quo Aristoteles in. xxxviii. particula. Verum quod hic ab Horatio dicitur, cxxx. particula respondet, cum ait: Heroicum uero carmen ex ipsa quidem experientia congruum esse apparuit.

Et enim

” Etenim, si quis alio quolibet metri genere, pluribusue inter se
 ” mixtis, enarratiuam facere imitationem aggressus fuerit, præter
 ” ipsum decens factum uideri poterit: quandoquidem numerorum
 ” omnium stabilissimum, atque turgidissimum heroicum est. Cùm
 ” igitur heroici metri naturam supradictis uerbis Aristotelis expli-
 ” casset, Horatius eum imitatus, & ipse carminis alterius naturam, iam-
 ” bi scilicet, exprimere diligenter uoluit.

*In scenam missos magno cum pondere uersus,
 Aut operæ celeris nimium, curæq; carentis,
 Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
 Non quivis uidet immodulata poemata iudex:
 Et data Romanis uenia est indigna poetis.
 Itcirco ne uager, scribamq; licenter? an omneis
 Visuros peccata putem mea? tutus, & intra
 Spem ueniæ cautus, uitam denique culpam,
 Non laudem merui. Vos exemplaria Græca
 Nocturna uersate manu, uersate diurna.
 Si nostri proauī Plautinos & numeros, &
 Laudauere sales: nimium patienter utrunque,
 Ne dicam stultè mirati: si modò ego, & uos
 Scimus inurbanum lepido seponere dicto:
 Legitimumq; sonum digitis callemus, & aure.*

Inuehitur Horatius hoc loco contra prauos poetas, qui magnum carminum uolumen in scenam afferunt. sed quoniam uel curæ minus, quàm par sit, in eis pangendis ponunt, uel quòd ab ignorantia artis Poeticæ, metricæue præmantur, grauiter peccant: iis quan- quàm ob Romanorum inscitiam data sit uenia, non ob id tamen quippiam laude dignum sunt assecuti. quare Pisonibus consulit, ut auctoribus studeant Græcis: suos illos maiores sinât sales Plautinos præter rationē admirari. In Aristotele igitur quicquam, quod huic parti correspondeat, non inuenietur: quoniam digressio est, qua partim reprehendit, partim consulit.

*Ignotum Tragicæ genus inuenisse Camæna
 Dicitur, & plaustris uexisse poemata Thespis,
 Quæ canerent, agerentq; peruncti facibus ora.
 Post hunc personæ, pallæq; repertor honestæ
 Mæchylus, & modicis instrauit pulpita tignis:*

Et docuit

Et docuit magnūq; loqui, nūq; coturno.

Successa uetus his Comœdia non sine multa

Laudē: sed in uitium libertas excidit, & uim

Dignam lege regi: lex est accepta: chorusq;

Turpiter obicit, sublato iure nocendi.

Originem Tragediæ, ueterisq; Comœdiæ, quomodoque creuerit Tragedia ponit Horatius: & legem illam extollit, qua præcipitur, ne quis in Comœdiæ choris maledictis aliquem læsere studeat; damnat uero choros à Comœdiis nouis esse sublato. Respondere autem uidetur hæc pars .xvii. Poetices Aristotelis particula, in qua sic scriptum legitur. Quamobrem Tragediam, atque Comœdiam Dorienles sibi uendicant, Comœdiam quidē Megarenles, tam hi, qui hic sunt, ut eo tempore inuentam, quo populi administratione eorum, respublica regebatur, quam qui ex Sicilia: siquidem ab iis Poeta Epicharmus prodiit, multo sanè prior Chonnida, atque Magnete. Tragediam uerò quidam in Peloponneso. Cum igitur Horatius animaduertisset, Aristotelem de origine Tragediæ loquentem fundamenta recensuisse, quibus Dorienles dramatum inuentionem sibi uendicabant, minime uerò illorum Athenienses inuentores fuisse, Horatius Atheniensibus fauet. nam Thespis ex Icara ciuitate Attica, teste Suida, fuit primus poeta tragicus, ut fama est: qui etiam personas inuenit. Ea uero pars, in qua de augmento agit: .xxvi. in Aristotele particula proportionem respondet: siquidem ibi ait: Sicque Tragedia diuersis mutationibus uariata, quoad proprios numeros impleret, tandem quieuit. Tunc enim hyltrionum numerum, ex uno uidelicet in duos, Aeschylus primus auxit, & ea, quæ circa chorum sunt, imminuit, sermonemque primarum partium instituit: quos Sophocles ipse cum scena ornatu ad tertias usque produxit.

Nil intentatum nostri liquere poetæ,

Nec minimum meruere decus, uestigia Græcæ

Ausi deferre, & celebrare domestica facta:

Vel qui prætextas, uel qui docuere togatas,

Nec uirtute foret, claris uel potentius armis,

Quam lingua Latium si non offenderet unum.

Quenque poetarum limat labor, & mora uos o

Pompilius sanguis carmen reprehendite, quod non

Multa dies, & multa litura coercuit, atque

Perfectum decies non castigauit ad unguem,

Ne suos Horatius penitus spreuisse uideretur, non parum inquit laudis Romanos meruisse: qui fabulas tam latinas, ac proprias, quàm à Græcis acceptas fecerunt. quòd si tædium in castigandis poematibus latinis eos non offenderet, non minus in pangendis poematibus, quàm in armis eos claros euafuros fuisse affirmat. Conuertit deinde ad Pisonem sermonem, eos admonens, ut exadè, perfecteque sua poemata castigent. Huic parti nihil, quod in Aristotele respondeat, inuenietur: quoniam de poetis solum Romanis loquitur Horatius, & Pisonibus, si boni esse uelint poetæ, quid eis sit agendum consulit.

*Ingenium misera quia fortunatus arte,
Credidit: & excludit sanos Helicone poetas
Democritus: bona pars non unguis ponere curat,
Non barbam: secreta petit loca, balnea uitat.
Nascitur enim pretium, nomenque poetæ,
Sittibus Anicuri caput insanabile nunquam
Tonforti Lycino commiserit. O ego læus,
Qui purgor bilem sub uerni temporis horam,
Non alius faceret meliora poemata, uerum
Nil tanti est, ego fungar uice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum ualeat, exors ipsa secandi.
Munus, & officium, nil scribens ipse, docebo:
Vnde parentur opes: quid alat, formetque poetam:
Quid deceat, quid non: quò uirtus, quò serat error.*

Digressio est, qua in malos poetas inuehitur Horatius, qui ineptiis quibusdam ea, quæ ad uitæ cultum spectant, spernendo, boni poetæ nomen se consequi posse credebant. Hos ergo ludens Horatius inquit: Læus ego atque insanus, qui hæc non facio, uidebor: cum uerno tempore atram bilem, qua ut plurimum sapientes abundant, purgem, At fortè dicet aliquis posse me meliora poemata efficere, esto: (inquit) nil est tanti, quo me ipsum negligere uelim. ego saltem fungar uice cotis: quæ nihil habens acuti in se, ferrum tamen acutum reddit. quasi dicat: ego si minus poeta bonus fuero, in hoc tamen iuuabo, quòd materiam Poeseos, unde sumi debeat, docebo: & quomodo alendus, formandusque poeta sit: quòrum primum ex morali Philosophia sumitur, quæ in rebus agendis uersatur. Quid autem intelligat, cum inquit: quid alat, formetque poetam, ita dicitur Quid

- ” Quid debeat, quid non: quod uirtus, quod ferat error.
ex sequentibus apparebit.

Scribendi rectè: sapere est & principium, & fons.

Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ:

Verbaq; prouisam rem non inuita sequentur.

Qui didicit, patriæ quid debeat, & quid amicis:

Quo sit amore parens, quo frater amandus, & hospes:

Quod sit conscripti, quod iudicis officium: quæ

Partes in bellum missi ducis: ille profecto

Reddere personæ scit conuenientia cuique.

Quoniam dixerat Horatius docere se saltem posse, unde parentur à poetis scribendi opes: itém: quid aleret, tormaretq; poetam: Quid debeat, quid non: quod uirtus, quo ferat error: nunc ut ea, quæ pollicitus est, præstet, docet primò rectè scribendi fontem esse sapere: hoc est Philosophiam moralem rectè tenere: quàm ex Platonis lectione facile assequi poterimus. nam per Socraticas chartas Platonis dialogos, in quibus Plato Socratem de morali Philosophia disferentem inducit, intelligit. Vt autem ostenderet, res ex cognitione moralis Philosophiæ parari, subiunxit:

- ” Verbaq; prouisam rem non inuita sequentur,
quasi obiectioni tacitæ respondens, cur dixerit:

- ” Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ:
quoniam nihil de uerbis dixit, ideo subiunxit:

- ” Verbaq; prouisam rem non inuita sequentur,

- ” Declarat postea, unde parentur opes, cum ait:

- ” Qui didicit patriæ, quid debeat, & quid amicis: & quæ sequitur:
quibus innuit ea, quæ ad Philosophiam moralem spectant. Quo circa, si quis in ea rectè exercitatus fuerit, cuique personæ sciet reddere, quod par est & cùm aliquam personam effingere uoluerit, rectè eam imitabitur.

Respicere exemplar uitæ, morumq; nubo

Doctum imitatore, & uerbas hinc ducere uoces.

Interdum speciosa locis: morataq; rectè,

Fabula nullius Veneris, sine pondere, & arte,

Valdus oblectat populum, meliusq; moratur

Quam uersus inopes rerum nugæq; canora.

Hæc pars respondere uidetur illi parti, qua dicebatur:

- ” quid alat, formetq; poetam: a biup

- ” biup

quoniam

quoniam poeta alitur, & formatur imitatione exemplaris humanæ uitæ, hoc est, summum, & perfectissimum, quod in re illa est, attin- gendo. nam si dux aliquis exprimatur à poeta, non ut ab historico, qualisnam fuerit, sed qualis esse potuisset, exprimeretur. & hoc est exprimere exemplar. quando enim omnia, quæ bonum ducem de- cent, exprimimus, dicimus ideam, aut exemplar uitæ ducis ex- pressisse. Verùm mirabitur fortasse aliquis, quòd doctum imita- torem hic appellet Horatius, cùm in primo Epistolarum de imi- tatoribus scripserit:

” O imitatores seruum pecus, & quæ sequuntur.

quænam igitur est ratio, ut imitatore ibi uocet seruum pecus, quem hic doctum nominat? coniungi enim hæc simul nequeunt. Dici fortasse posset, Horatium eos imitatores seruum pecus appella- re, qui nihil nisi imitando scribunt, id est, sine magistro nequeunt, nesciuntque communia propriè dicere. Verùm et si responsio hæc uera est, proposito tamen conuenire non uidetur. Quare, ut locus iste melius intelligatur, sciendum est, imitatore pluribus modis posse considerari. uel enim sic imitatore intelligimus, quemad- modum Virgilium in multis Homerum inuitatum fuisse dicimus, & posteriores Virgilium. & de hac imitatione in Epistolis Horatius est locutus: cùm tamen prauè ea utuntur poetæ. uel quemadmo- dum appellare solemus poetæ imitatores; quoniam actiones, mo- res, ac animi perturbationes imitantur: cuius imitationis expertus nullus esse potest poeta, si uerè, ac propriè poetæ nomen sibi tribui uelit. de quo postremo imitationis genere hic Horatium intellexis- se censeo. Qui igitur hoc postremo modo imitatores dicuntur, pos- sunt etiam esse primi auctores: ut Homerus, & alii, qui à nullo su- mentes, ipsas hominum actiones sunt imitati. & hoc quantum ad hanc dubitationem dicta sufficiant. Illud uero:

” Interdum speciosa iocis: morataq; rectè, & quæ sequuntur: mihi respondere uidetur illi carmini superius posito, quod ita se ha-

” Quid deceat, quid non: quò uirtus, quò ferat error. (bet:

Sensus autem est, decere fabulam esse iocis speciosam, & rectè mo-

” ratam: minime autem decere, ut uersus inopes rerum sint, nugæque

” canoræ. Illud uero: quo uirtus, quo ferat error:

sic posse explicari putarem, quòd uirtus fabulæ rectè confectæ spectatores retinet ad finem usque: error uero facit, ut ante exi- tum explodantur. In hanc expositionem inclinauimus, ne cogere- mur dicere totum illud carmen,

. Quid deceat, quid non: quò uirtus, quò ferat error.

cum

cum carmine proxi mè antecedenti idem penitus significare.

- ” Cùm uero ait: Qui didicit, patriæ quid debeat, & quæ sequuntur, mihi uidetur Horatius intelligere, poetam oportere rectè actiones exprimere personis congruas. quæ pars desumpta esse uidetur ex .ii. viii. et. ix. particulis: in quibus dicitur Poësim necessario imitari. Illud autè: Respicere exemplar uitæ, ex. lxxx. particula Aristotelis
- ” sumptum uidetur: siquidem ibi ait: Cùm uerò Tragœdia præstantiorum imitatio sit, par fuerit quoq; nos ab excellentium pictorum
- ” more nō discedere: qui dū proprias, uerisq; simillimas imagines re-
- ” ferre student, pulchriores sanè depingunt. ita etiam poeta, iracūdos
- ” uidelicet, desidesq; dum imitatur, huiusmodiq; alia circa mores habentes, probitatis quidè, atque iracundiæ sibi exemplum proponere
- ” debet, uelut fortè Achillem: ut ipse Homerus. Pars uero illa:
- ” Interdum speciosa iocis: morata;ue rectè,
- ubi Horatius uerba cum rebus confert, docetq;e multo maiorē in rebus ipsi s, quàm in uerbis curam esse adhibendam: particula Poëtics Aristotelis. xli. proportionē respondere uidetur. fabulā enim eo loco cū moribus, dictionibus, et sententiis cōterens, principatū ac præcipuū locū in Poësi obtinere docuit. ita Horatius illum imitatus, res uerbis comparans, ipsas primas sibi uendicare asserit. Verba
- ” autem Aristotelis sunt hæc. Si quis præterea ordine moratos sermones, dictiones, sententiasq;e bene formatas afferat, non quidem
- ” penitus negocium, quod est ipsius Tragœdiæ proprium, assequetur. id quod illa Tragœdia multo melius præstiterit, quæ talibus
- ” utetur, perinde ac secundo loco necessariis: cū iam fabulam rerumq;e contextum habuerit.

*Gratjs ingenium, Gratjs dedit ore rotundo
Musa loqui, præter laudem nullus auaris.
Romani pueri longis rationibus affem
Discunt in parteis centum diducere. dicat
Filius Albini, si de quincunce remota est
Vncia, quid superat? poteris dixisse triens. beu
Rem poteris seruare tuam. redit uncia, quid fuit?
Semis. ad hæc animos arugo, & cura peculi,
Cū semel imbuerit, speramus carmina fingi
Posse linenda cedro, & leui seruanda cupressō?*

Quoniam superius Horatius multa ad præcepta spectantia inculcauerat, iccirco ad relaxandos animos digreditur, Græcos laudans, quod excellerent in dicendo: Romanos uero, qui auaritiæ operam nauabant,

naubant, carpens. Nil uerò simile, quoniam ad propositam rem nō pertinet, apud Aristotelem inuenies.

*Aut prodesse uolunt, aut delectare poetæ:
Aut simul & iucunda, & idonea dicere uitæ.
Quicquid præcipies, esto breuis: ut citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantq; fideles.
Omne superuacuum pleno de pectore manat.
Ficta uoluptatis causa, sint proxima ueris:
Nec quodcumque uolet, poscat sibi fabula credi.
Neu pransæ Lamia uiuum puerum extrahat alio.
Centuriæ seniorum agitant expertia frugis:
Celsi prætereunt austerâ poemata Rhodnes.
Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterq; monendo.
Hic meret ara liber Sosis, hic & mare transit,
Et longum noto scriptori prorogat æuum.*

Quoniam Poetæ ex tribus unum persequuntur: aut enim prodesse, aut delectare, aut simul utrumque præstare contendunt: Horatius primum dat præceptum, quod eum seruare oporteat, qui prodesse uelit, & inquit:

” Quicquid præcipies, esto breuis: hoc est sententias, quibus bonos mores inducere tentas, breuibus uerbis complecti oportet: ut: ne quid nimis: omnia mediocriter: & id genus alia. Rationem autem affert, cur sententiæ breues esse debeant, ut citius percipiantur, fideliusque retineantur. nam quicquid superuacuum est, retineri nequit. Post præceptum, quod spectat ad utilitatem, hoc est ad bonos mores inducendos, transit ad uoluptatem; docetque quid seruandum sit, cum poeta studet delectare: & inquit ea debere esse proxima ueris, hoc est, uerisimilia. Ea igitur, quæ in fabula inducentur ad iocum, risumque captandum, huiusmodi esse debent, ut uerisimilia sint. quæ uero ridicula non conueniunt, exemplo declarat. si quis enim poeta, ut risum moueat, captam effingat Lamiam, ex cuius utero puer uiuus extrahatur, non rectè faciet: quod id esse uerisimile non uidetur. Animaduertendum est, Horatium hoc loco de fabula non agere; sed de iocis, qui fabulæ inseruntur: quod tum ex uerborum serie, tum ob exemplum adductum facile conspici potest. Et cum Horatius dixerit, quid in sententiis docendis, item quid in ioco, risuque excitando seruari oportet,

H h teat,

teat; poema illud esse præstantissimum dicit, quod utrunque; hoc, est, utile, & iucundum complexum fuerit. nam cum uideret Horatius uarios, ac dissimiles esse, qui Poësi delectarentur, nec omnes eadem pariter delectare: statuit esse necessarium, ut poema, quod ab omnibus deberet commendari, moueret simul, & delectaret. In perficienda Poësi, Aristotelem uelle tum uitæ rectæ regendæ institutionem, tum uoluptatem, ac delectationem spectari, ex multis eiusdem Poeticæ locis colligi potest. nam in .xxxix. partícula ait: Tragoedia est imitatio actionis illustris, absolutæ, magnitudinem habentis, sermone suauis, separatim singulis generibus in partibus agentibus, non per enarrationem, per misericordiam uero, atque terrorem perturbationes huiusmodi purgans. quibus quidem uerbis cum Tragoediam definiat, & uoluptatem includit, & utilitatem. De utilitate uero, seorsum etiam partícula. lxxviii. cum ait: Parique ratione ab aduersa fortuna ad secundam prouectos prauos effingere: hoc enim omnium à Tragoedia maxime alienum, ut quod rerum, quæ requiruntur, expers omnino sit, humanitatis dico. & in .lxxxi. de uoluptate, ubi inquit: Quoniam autem à timore, misericordia uel talem delectationem per imitationem poetare parare debet, satis quidem apparet in ipsis rebus id esse inferendum. Circa uero partem illam: Quicquid præcipies esto brevis: sciendum est, Aristotelem in secundo de Rhetorica libro de sententiis: quoniam ita locus postulabat) disserruisse: de quibus in Poetica nihil dixit. nam quamuis in Poetica de sententia quoque meminisset, eamque quid sit, partícula. xliiii. declararet: in eo tamen sententiæ non uidetur ibi sententiam accipere, in quo eam hic accipit Horatius, pro oratione uidelicet, qua quid sit, aut quid esse oporteat in uita breuiter ostenditur.

*Sunt delicta tamen, quibus ignouisse uelimus:
Nam neque chorda sonum reddit, quem uult manus, & mens,
Poscenti& grauem, per sepe remittit acutum:
Nec semper feriet, quodcunque minabitur, arcus.
Verum ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cauit natura, quid ergo?
Ut scriptor, si peccat, idem librarius usque,
Quamuis est monitus, uenia caret: & citharædus
Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem.
Sic mihi qui multum cessat, sit Cicerillus ille,*

Quem

*Quem bis, terq; bonum cum risu miror, & idem
Indignor. quandoque bonus dormitat Homerus.
Verum opere in longo fas est obrepere somnum.*

Quoniam multa attulit præcepta Horatius, quæ bonos poetas obseruare oportet, ne ad eò seuera eos altringi lege aliquis putaret, ut ob exiguum quemuis errorem damnandi sint: monet hoc loco eos excusandos, qui in toto poemate leuiter peccant; quoniam natura ita comparatum est, ut ad peccandum sint homines procliuēs. At si quis sæpius peccet, & in eadem re pluries labatur, hic certe magna est dignus increpatione, & ueluti Cherilus alter deridendus: quem inquit Horatius se cum risu mirari, cum bis, terue eum recte dicere inuenit, scilicet illum multo sæpius errare, & mirum uideri, cum semel recte dicit. at sicut Cherilum quandoque recte dicere mirabatur, ita se indignari affirmat, ac uelut subirasce, quando bonus dormitat Homerus. ægreferebat enim tam pulchrum opus paucis erroribus conspurcari: quem tamen excusat dicens:

” Verum opere in longo fas est obrepere somnum.

Locus hic, quo si leuiter & raro peccent, ueniam esse poetis dandam dicit, proportionē respondet. cxxxvii. particulæ, & sequentibus: ubi Philosophus agit de increpationibus, & defensionibus poetarum, docetque quando ab increpationibus defendi, & quando non possint poetæ. quod & Horatius hac parte, sed modo diuerso fecisse uidetur.

*Vt pictura poësis erit: quæ si propius stes,
Te capiet magis: & quædam, si longius abstes.
Hæc amat obscurum, uolet hæc sub luce uideri,
Iudicis argutum quæ non formidat acumen.
Hæc placuit semel, hæc decies repetita placebit.*

De Poësi in hac parte Horatius agit; quam picturæ similem esse censet: atque ita quænam perfecta, quæ uerò non omni ex parte absoluta sit, declarat. sicut igitur pictura quæpiam in tabella descripta magis mouet, si propius cernatur; alia uero longius perspecta magis delectat, adeo, ut in obscuro hæc, illa uero in luce uideri postulet, seuerum nullius iudicium uerita; atque illa longius excellit, quæ oculis subiecta nihil in se habet, quod iure quis accusare possit: ita Poësis, quæ nullius acuti ingenii lumen reformidat, sed tuta se palam omnibus contemplandam præbet, omni reprehensione carens,

Hh ii omnium

omnium erit præstantissima : quæ, quò sæpius legetur, eò magis placebit. Proportione respondet hic locus, L x x x. particularæ Poeticæ Aristotelis. nam, ut ibi dicit Philosophus poetas bonos persimiles esse bonis pictoribus; ita hic Horatius pulchrè illum imitatus, Poësim picturæ similem esse dicit: ne si de poetis locutus esset, ac pictoribus, ab Aristotele id accepisse uideretur: quod se in omnibus dissimulare uoluisset inuenimus. Aristotelis autem uerba in loco adducto sunt hæc. Cum uerò Tragœdia præstatioꝝ imitatio sit, par fuerit quoque nos ab excellentium pictoꝝ more non discedere: qui dum proprias, uerisq; simillimas imagines referre studeant, pulchriores sanè depingunt. ita etiam poeta, iracundos uidelicet, desidesq; dum imitatur: & quæ sequuntur.

*O maior iuuenum, quamuis & uoce paterna
Fingeris ad rectum, & per te sapias, hoc tibi dictum
Tolle memor: certis medium, & tolerabile rebus
Rectè concedi. consultus iuris, & actor
Causarum mediocris, abest uirtute disert
Messala: nec scit, quantum Cassellus, Aulus:
Sed tamen in pretio est. mediocribus esse poetis
Non homines, non Dii, non concessere columnæ.
Ut gratas inter mensas symphonia discors,
Et crassum unguentum, & Sardo cum melle papauer
Offendunt, poterat duci quia coena sine istis:
Sic animis natum, inuentumq; poema iuuandis,
Si paulum summo discescit, uergit ad inum.*

Digreditur hic Horatius maiorem natu ex Pisonibus alloquens: Poësimq; ipsam, de qua sermo illi fuerat institutus, ab aliis facultatibus disfidere demonstrat. quoniam scilicet in aliis artibus si quis mediocritatem attigerit, aut forte etiam fuerit infra mediocritatem instructus, laudatur: quoniam turpè non uidetur, eum, qui primum attingere non potest, in secundo loco consistere. at poetis ipsis, ut sint mediocres, neque Dii, neque homines concessere. quod exemplo rerum quarundam, quæ uoluptatis gratia comparantur, perbellè declarat Horatius. Cum uero pars hæc (ut diximus) digressio sit ad Poësim spectans, non est, quòd illi simile quicquam ab Aristotele desideremus.

*Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis,
Indoctusq; pulæ, disci uel, trochi uel quiescit:*

Ne spissæ

Ne spisse risum tollant impune coronæ:
 Qui nescit, uersus tamen audes fingere, quid ni?
 Liber, et ingenuus, præsertim census equestrem
 Summam nummorum, uitioq; remotus ab omni:
 Tu nihil inuita dices, faciesq; Minerva.
 Id tibi iudicium est, ea mens: si quid tamen olim
 Scripseris, in Metij descendat iudicis auris,
 Et patris, et nostras: nonumq; prematur in annum.
 Membranis intus positus delere licebit,
 Quod non edideris: nescit uox missa reuerti.

Digressio quoque hæc est; qua pulchrè eos reprehendit, ac dam-
 nat, qui cum nihil appositè scribere sciant, inter poetas se numera-
 re audent: cum tamen in reliquis facultatibus, quæ facere nesciant,
 ea non profiteantur. tandem monet Pisonem, quid illi, ut bonus
 poeta sit, maxime sit obseruandum. quare eadem etiam ratione,
 quam superius diximus, nullus erit in Aristotele locus, qui parti
 huic respondeat.

Syluestres homines facer, interpretesq; Deorum
 Cædibus, et uictu fœdo deterruit Orpheus,
 Dictus ob hoc lentire tigres, rapidosq; leones:
 Dictus et Amphion Thebæ conditor arcis
 Saxa mouere sono testudinis, et prece blanda
 Ducere quò uellet. fuit hæc sapientia quondam,
 Publica priuatis secernere, sacra profanis:
 Concubitu prohibere uago; dare iura maritis:
 Oppida moliri, leges incidere ligno.
 Sic honor, et nomen diuinis uatibus, atque
 Carminibus uenit. post hos insignis Homerus,
 Tyrtæusq; mares animos in Martia bella
 Versibus exacuit: diuæ per carmina sortes,
 Et uitæ monstrata iua est: et gratia Regum
 Pierijs tentata modis, ludusq; repertus.
 Et longorum operum finis, ne forte pudori
 Sit tibi Musa hæc solers, et cantor Apollo.

Cum Aristoteles in sua Poetica particula .xviii. duas at-
 tulisset causas, ex quibus orta est Poesis, atque de illis egisset:

Hh iii Horatius,

Horatius, qui summa arte eum imitatus est, non Poësis causas, sed ea, quorum ipsa Poësis causa est, enumerat: ex quibus honor maximus est uatibus comparatus. Huiusmodi autem sunt, rectam uitæ rationem ostendere, immanes homines mites efficere, leges sancire, Deos heroasque decantare, ad bellum accendere. Item Poësim repertam esse dicit, honesti ioci gratia, & ad animos post longos labores relaxandos.

*Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. ego nec studium sine diuite uena,
Nec rude quid prosit uideo ingenium: alterius sic
Altera poscit operæ res, & coniurat amicæ.*

Quæsitum est apud ueteres, natura ne fieret poema, an arte observationeque. ea autem præualuit opinio, quæ poetam nasci, ac natura fieri diceret. Cùm igitur in hac dubitatione suam Horatius asserere sententiam uellet, monet hoc loco in poematibus componendis naturam sine arte parum ualere; & artem sine natura non multum prodesse: sed utrunque potius desiderari debere, quod arti natura coniungatur. Respondet autem hæc pars. CLIII. particulæ Poëtices Aristotelis, in qua dubium ipse quoque proponit, quærens, utrum epopœica imitatio tragica præstantior sit. Hunc igitur imitatus Horatius, dubium & ipse uoluit asserere, de alia tamē re: quoniam (ut sæpe diximus) ita imitabatur, ut nihil ex Aristotele, omnia ex se dicere uideretur. & hoc erat, quod ab eo supradictum est, communia facere propria.

*Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit, fecitque puer: sudauit, & assit:
Abstinet Venere, & uino, qui Pythia cantat
Tibicen, didicit prius, extimuitque magistrum.
Nunc satis est dixisse, ego mira poemata pango.
Occupet extremum scabies, mihi turpe relinqui est,
Et quod non didici, sanè nescire fateri.*

Hic digreditur Horatius, eis consulens, qui se inter bonos poetas recenseri uolunt: quos iubet, ut insudent, otiumque atque ignauiam penitus repellant. Hæc sanè pars nihil habet in Aristotele, quod sibi respondeat. quoniam cùm ille Philosophus methodo incedat, circa rem, qua de agit, semper uersatur: neque digreditur, nisi cùm id necessario facere cogitur; ut quid ipse sentiat, quæue ratione ab aliis dissentiat, omnibus notū esse possit. quod illic eum fecisse

fecisse uidemus, ubi de increpationibus, & defensionibus poetarum agit: ut ostenderet temere multos in poetis inuehi, atque illos sine ratione reprehendere, cum facile defendi possint: ut ipse docet eodem in loco. ita uero & cum de Tragœdiæ præstantia loquitur, digredi uidetur: quoniam Platonem aliter sensisse sciebat. Horatius autem, quoniam alio scribendi genere est usus, ex proposito perunque, nulla ductus necessitate, ad digressiones tranlit.

Vi præco ad merces turbam qui cogit emendas:

Assentatores iubet ad lucrum ire poeta

Diues agris, diues positis in fœnore nummis.

Si uero est, unctum qui recte ponere possit,

Et spondere leui pro paupere, & eripere atris

Litibus implicitum, mirabor si sciet inter

Noscere mendacem, uerumq; beatus amicum.

Tu seu donaris, seu quid donare uoles cui,

Nolito aduersus tibi factos ducere plenum

Lætitia, clamabit enim pulchrè, bene, rectè:

Pallefcet super his, etiam Stillabit amicus

Ex oculis rorem, saliet, tundet pede terram.

Vi qui conducti plorant in funere, dicunt,

Et faciunt prope plura dolentibus ex animo: sic

Derisor uero plus laudatore mouetur.

Reges dicuntur multis urgere culullis,

Et torquere mero, quem perspexisse laborent;

An sit amicitia dignus, si carmina condes,

Nunquam te fallant animi sub uulpe latentes.

Quintilio si quid recitares, corrige sodes

Hoc aiebat, & hoc melius te posse negares:

Bis, terq; expertum frustra, delere iubebat,

Et male tornatos incudi reddere uersus.

Si defendere delictum, quam uertere mallet,

Nullum ultra uerbum, aut operam fumebat inanem,

Quin, sine rituali, teq; & tua solus amares.

Hoc quoq; loco digrediens Horatius, adulatorem maxime uitandos monet, & separandos ab iis, quibus propositum est omnia efficere, nihilq; prætermittere, quod ad bonum poetam pertinere possit. propterea non est, quòd aliquod simile in Aristotele quærat.

musiboni

Vir

*Vir bonus, & prudens uersus reprehendet ineticus.
 Culpabit duros, incomptis allinet atrum
 Transuerso calamo signum, ambitiosa recidet
 Ornamenta, parum claris lucem dare coget,
 Arguet ambigue dictum, utanda notabit:
 Fiet Aristarchus: nec dicet, cur ego amicum
 Offendam in nugis? hæc nugæ seria ducent
 In mala derisum semel, exceptumq; sinistrè.*

Aristotelis sententia est, ut ex. c. sup. libri particula uideri potest, metricam facultatem à Poetica seiundam esse: propterea de syl-
 labarum quantitate nihil in ea meminit. Horatius tamen hic de
 emendatoris agit officio, quod circa metricam facultatem etiam
 uersatur: intelligens enim Horatius Aristotelem egisse de dictio-
 ne, de illa ipse nihil dicere uoluit: sed loco illius, emendatoris offi-
 cium circa poetæ carmina, de quo Aristoteles nihil dixit, hac in
 parte posuit.

*Vt mala quem scabies, aut morbus regius urget,
 Aut phanaticus error, & iracunda Diana,
 Vesani tetigisse timent, fugiuntq; poetam,
 Qui sapiunt: agitant pueri, incautiq; sequuntur.
 Hic dum sublimis uersus ructatur, & errat,
 Si, uelut merulis intentus decidunt auceps
 In puteum, foueam uel, licet succurrat longum
 Clamet tò ciues, non sit, qui tollere curet.
 Si quis curet opem ferre, & dimittere funem:
 Qui scis, an prudens huc se deiecerit? atque
 Seruari nolit? dicam, Siculiq; poetæ
 Narrabo interitum. Deus immortalis haberi
 Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Actnam
 Insiluit: sit ius, liceatq; perire poetis.
 Inuitum qui seruat, idem facit occidenti.
 Nec semel hoc fecit: nec si retractus erit, iam
 Fiet homo, & ponet famose mortis amorem.
 Nec satis apparet, cur uersus scilicet, utrum
 Minxerit in patrios cineres, an triste bidental
 Mouerit incestus: certe furit, ac uelut ursus
 Obiectos cauea ualuit si frangere clathros:*

Indodum,

Indoctum, doctumq; fugat recitator acerbus;

Quem uerò arripuit, tenet, occiditq; legendo,

Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

Digressio est, qua in malos inuehitur poetas; quos quidem & reprehendit, & uelut satyricus irridet, atque ob id nihil est huiusmodi in Aristotele quaerendum.

F I N I S.

Errata sic corrigito.

Fa.	Ll.		
3.	12	quosque de Dijs	174. 2 imperante.
5.	12	Dion tu declinat Rome,	176. 4 pertinet. Hanc igitur partem Glauco
6.	11	ego Inflammati	Tibius, & nonnulli
11.	9	per Poeticam, artem Poeticam	181. 14 Tibro de clia
12.	1	eam	189. 41 ipsum
41.	4. 4	rhythmus reperiri prorsus nequit.	190. 1 ipsum
43.	4	soluta oratione	203. 16 CONCINUNT. at hunc
45.	41	habere, vulgares etiam	207. 24 d
48.	12	conceptiones	207. 15 esse
64.	12	h	210. 18 sūχων,
70.	16	origine,	210. 13 ois
71.	25	quam	24 ois
72.	14	unus	222. 14 expunge d ΜΑΙΩΤ.
75.	10. 1	in incommensuratis	240. 19 ΤΕ
75.	32	numero: at si	141. 15 d abidem μετρηται.
	33	HARMONIA, METRO	214. 19 expunge est
79.	23	formam	266. 82 huius contextus explicatio
81.	25	hos omnes errores	271. 9 poetam unum i tribus
86.	34	proferuntur;	278. 1 perturbetur. Reddō, solo
	35	egrediantur, hic non quadrent.	305. 33 si, forte legendum, ist
110.	6	assequitur.	308. 33 dicuntur
115.	16	Madiam,	309. 14 per se noua
117.	12	astionem unam	26 foras
	31	quid unum	210. 12 Mesius nouo quodam modo
120.	29	fabulam non esse	229. 1 expunge est.
129.	29	unice	211. 17 an ex ipsa ridiculi
141.	18	εὐδαιμον	215. 19 carmini
147.	37	altera	217. 16 obnoxia
	71	altera uidentur.	229. 22 suo non recessisse
150.	47	εὐανδρία	245. 5 scintillarum ut
155.	10	expone nos	254. 2 in exprimendis
164.	41	melioribus. & deterioribus prima	28 equum
		quidem esse	257. 20 ergo
166.	23	Tragedia sed	288. 12 equum
166.	9	receptum	263. 19 si, forte legendum, sit
170.	8	similes sunt illis	267. 46 ad uersum
171.	12	αὐτῶν, αὐτῶν,	268. 5 nitenda

REGISTRVM.

REGISTRVM.

*† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V
X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh

Terniones omnes.

Ventijis, in officina Erasmiiana, apud Vincentium
Valgrisiu .M D L.

26

